

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

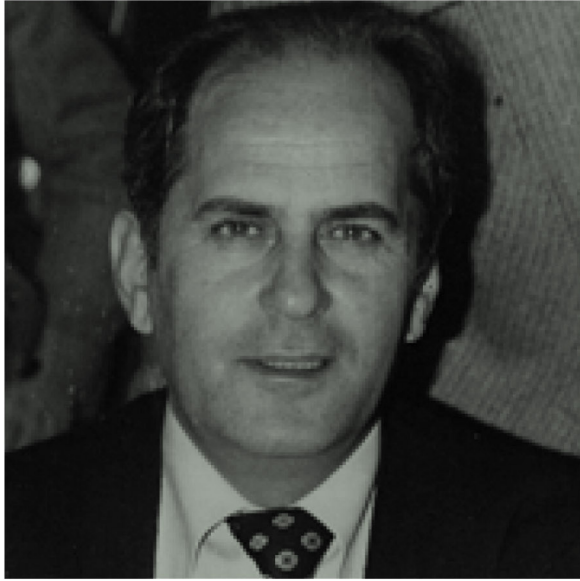
<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

FAKİR BAYKURT

ÖZYAŞAM // 06

GENÇ
EMEKLİ

Literatür®

Genç Emekli

Özyaşam - 6

Fakir Baykurt'un Kısa Yaşamöyküsü

Asıl adı Tahir olan Fakir Baykurt 1929 yılında Burdur'da doğdu. 1948'de Gönen Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra köy öğretmeni olarak çalışan yazar, 1955'te Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeki eğitimini tamamladıktan sonra Sivas, Hafik ve Şavşat'ta Türkçe öğretmenliği yaptı. Demokrat Parti yönetimi tarafından öğretmenlikten alınarak pasif bir göreve getirildi. 1958'de *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika edilen ilk romanı *Yılanların Öcü* nedeniyle hakkında kovuşturma açıldı. 1960 yılında ilköğretim müfettişliğine getirildi. 1962/63 yıllarında ABD Bloomington Indiana Üniversitesi'nde ders araçları konusunda uzmanlık eğitimi gören Baykurt, Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) ve Türkiye Öğretmenler Dernekleri Milli Federasyonu'nun (TÖDMF) genel başkanlığına seçildi. 1969 yılında Türkiye çapındaki ilk öğretmenler boykotuna katıldığı için bir kez daha açığa alındı ve 12 Mart 1971'deki askerî darbeden sonra uzun süre tutuklu kaldı.

Edebiyata şiirle adım atan Fakir Baykurt, daha sonra toplumcu gerçekçi bir yaklaşımla kısa hikâyeler ve köy notları yazdı. *Yeditepe*, *Varlık*, *Cumhuriyet*, *Evensel* ve *Yön* gibi dergi ve gazetelerde çeşitli yazıları çıkan Baykurt, 1955'te hikâyelerini derlediği ilk kitabı *Çilli*'yi yayınladı. Bunu, köy yaşamını, köylünün arzularını, sıkıntılarını ve çelişkilerini dile getirdiği hikâye kitapları ve romanları izledi. Ayrıca 8 ciltlik otobiyografisi ve çocuk kitapları da vardır.

Yalın, şiirsel bir dil kullanan yazar, eserlerinde halka mal olmuş deyişlere ve deyimlere de sıklıkla yer vermiştir. *Tırpan* ile 1970 TRT ve 1971 TDK ödülleri, *Can Parası* (1973) ile Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Kara Ahmet Destanı* ile de Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazanan yazarın *Yılanların Öcü* adlı yapıtı 1961'de Metin Erksan, 1985'te Şerif Gören tarafından filme çekildi. Yapıtları çeşitli dillere çevrilmiş ve çevrildiği ülkelerde birçok ödül almıştır.

11 Ekim 1999'da Almanya'nın Essen kentinde vefat eden Fakir Baykurt'un cenazesi, 1977'den beri yaşadığı Duisburg'da düzenlenen bir törenden sonra İstanbul'a getirilerek Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Fakir Baykurt

Genç Emekli

LİTERATÜR YAYINLARI: 811

Fakir Baykurt Kitaplığı: 39

GENÇ EMEKLİ

Özyaşam - 6

Fakir Baykurt

Genel Yayın Yönetmeni
Kenan Kocatürk

Kapak Tasarımı
Melike Oran

Baskı Öncesi Hazırlık
Emel Atik

Birinci Basım, 2002

Literatür Yayınları'ndan Birinci Basım (2. Basım), Ekim 2018

Baskı ve Cilt:
Optimum Basım
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1
Küçükçekmece-İstanbul
Sertifika No: 41707
Tel: (0212) 463 71 25

ISBN: 978-975-04-0779-6

© Copyright 2018, Literatür: Yayıncılık
Bu kitabın yayın hakları Literatür: Yayıncılık, Dağıtım,
Pazarlama San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir.
Kitabın tamamı veya bir bölümü hiçbir biçimde fotokopi yoluyla
çoğaltılamaz, dağıtılamaz, yeniden elde edilmek üzere saklanamaz.

Sertifika No: 10843

LİTERATÜR®
Yayıncılık, Dağıtım, Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
İstiklal Caddesi, İpek Sokak, No: 10 Kat: 2
Beyoğlu 34433 İstanbul
T 0(212) 292 4120
F 0(212) 245 5987
E literatur@literatur.com.tr
www.literatur.com.tr

İçindekiler

Sunuş	1
Birkaç Söz	3
Takanak	5
İlk Kez Dışarda	13
İşlerim Aydınlıkta	19
Oda Sorunu	24
Paris'te Bir Hafta	27
Meşe Dalına Sıçrırım	35
Öbür Dersler, Geziler	38
Arkaboru Dumanı	46
Londra Üstü	49
Kral Kahvaltısı	51
Frankfurt	53
Permi	65
Akçaköy'e Ev	71
Köyümün Kadınları	77
Kızılcahamam Cezaevi	79
Önemli Yitik	94
Zemzem	96
Pasaport	99
Hakkı Yenen Hakkı	103
Öykü Dosyası	107
Polis Akraba	111
Ödül Töreni	117
Ödül Konuşması	122

Kemirgenler	126
Ladik 76'nın Gösterimi	134
Başka Bir Ödül Töreni	138
Otomobil	140
Süreyya Yusuf'u Yitirışimiz	144
Romanya ile Sözleşme	151
Din Dersi Kitabına Öykü	152
İstanbul Uçağını Kaçırışımız	155
Simonov'un Ankara'ya Gelişi	159
Ruslarla İlişkisi...	167
Ağkurtları	171
Fin Ateşi	173
Gece Gündüz Çiçeği	181
Selma Lagerlöf'ün Evi	188
Özlemişindir	195
Yeni Volvo	205
İki Evli Polat Can	214
Almanya Gezim	226
Çevirmenimiz Özkara	246
Taş Yağıyor	251
Kartal Şenliği	258
Zekeriya Sertel'le Bir Gün	262
Fuarda İmza Günü	267
Antalya Hastanesi	275
Lara Kumları	280
Tonguç'un İşe Girmesi	291
Bir Konuk	295
Dostlar Çoğaldı	296
Kaplumbağalar	308
Ozan'ın Ölümü	316
Düğün Çiçekleri	319
Baleci Kızlara Pabuç	322
Korutürk'ün Kabulü	325
Zar Gibi	328

Catullus'un Şiirleri	333
Oylat	336
Orhan Kemal Ödülü Konuşması	342
Bakanla Tartışma	346
Genel Müdür	350
Demokratik	353
Müsteşar	359
1981'in Hesabı	365
TÖB-DER Başkanı	368
Gençlik Projesi	371
Dünya Efendisi	376
Dil Kurumu'ndaki Konuşmam	380
Varsıl	386
Yurttan Ayrılırken	388
 Kitapta Geçen Bazı Sözcükler	 395

Sunuş

Fakir Baykurt, Anadolu uyanışının yazarıydı.

“Fakir Baykurt insanımızın yüreğini yansıtıyor” diyor Adnan Binyazar.

Yapıtlarında “Toplumun en ağır işçilerinin, üretim işlerini yapan insanların (yani köylülerin) bilinçüstü bilinçaltındaki isteklerini, tepkilerini, belli başlı çelişkilerini dile getirmektedir, tabii sanatın gereklerini göz önünde tutarak, hem de adamakıllı tutarak” diyor Vedat Günyol.

Kendisinin “Ama yorulmadım hiçbir zaman/ O yoksul, sevgili dağ başlarında/ Karda kalmış, darda kalmış yolcular için/ Yazmaktan...” dediği gibi yazmaktan hiç yorulmamış ve edebiyatımıza 60’a yakın yapıt armağan etmiştir.

“Engelleri aşmak ve hayatı değiştirmek sanatın görevidir,” diyen Fakir Baykurt, yaşamla uyum içinde olan bir yazarlık serüveninin ilginç ve özgün bir örneğidir.

Fakir Baykurt’un yaşamının ve yazarlığının özü; bir köylü çocuğunun köy enstitüsü denilen bir kurumda özgürleşmesi, bu özgürleşme eyleminin verdiği bilinç ve duyarlılıkta yeşeren bir filizin koca bir aydınlık çınarına dönüşmesidir.

Köy enstitüsünde özgürleşen bir öğretmenin, yaşamın çağdaştırılmasında örgütlü savaşımın zorunlu olduğu bilinciyle Türkiye Öğretmenler Sendikasının (TÖS) kurucusu ve Genel Başkanı olmasındadır onun yaşamının ve yazarlığının özü; devrimci öğretmenin kıyımında ve savaşımındadır.

Köy enstitülü ve TÖS’lü bir öğretmenin bilincini ve duyarlılığını yoğunlaştırarak “yaşamın sanatlaştırılması ve sanatın yaşamlştırılması” amacını gerçekleştirmek için yazarlıkla bütünleşmesidir onun yaşamının ve yazarlığının özü; *Yılanların Öcü’nde*, *Amerikan Sargısı’nda*, *Onuncu Köy’de*, *Kaplumbağalar’da*, *Keklik’te*, *Tırpan’dadır*.

Fakir Baykurt'un bu temeller üzerinde yükselen yaşamı, onun yazarlığını anlamanın doğru yoludur.

70 yıllık bir yaşam; yarım yüzyılı aşan yazın emekçiliği ve toplumsal, siyasal, kültürel savaşım; sayısı 60'ı geçen yapıtları bizi, önünde saygı ile eğileceğimiz bir Fakir Baykurt bilgeliliğiyle buluşturur.

Fakir Baykurt, bu yaşam, mücadele ve yazma serüvenini 8 ciltlik "Özyaşam"da romanlaştırarak edebiyatımızda bir ilki daha gerçekleştirmiştir.

"Özyaşam" 1995'te yayınlanmaya başlamış, Fakir Baykurt ne yazık ki tüm ciltlerin yayınlandığını göremeden 11 Ekim 1999'da 70 yaşında aramızdan ayrılmıştı.

Fakir Baykurt'un bütün yapıtlarını yayınlayan Literatür Yayınları bu büyük ustanın yaşamöyküsünü de yıllar sonra yeniden gün ışığına çıkarıyor.

Her biri roman tadında olan ve 1930'lardan XX. yüzyılın sonuna kadarki ülkemizin toplumsal, siyasal tarihini aktaran bir derinlikle dolu olan 8 kitaplık "Özyaşam"ı yeniden basımı için çaba harcayan Literatür Yayınları'na teşekkür ediyorum.

Fakir Baykurt'un "emekli" oluşundan sonra yurt dışına gidene kadarki 1973-1980 yılları arasında geçen yaşamını *Genç Emekli*'de öğreniyoruz.

Öner Yağcı

Birkaç Söz

Bu bir yaşam, özyaşam...

Kuruluşuna, serpilip gelişmesine katıldığım Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS), askersel yargı önünde aklandığı halde, anayasa değişikliğiyle kapatıldı. Ben de beraat ettiğim halde mesleğim öğretmenliğe döndürülmedim. İstemeyerek emekliliğe ayrıldım. Benim gibisine “Genç Emekli” derler. Vaktimi yazılarıma, kitaplarıma verdim. Fırsat bulunca da gezdim. Bir ara bizlere biraz soluk aldırان bir hükümet kuruldu, Kùltür Bakanlığı danışmanlığına çağırıldım. Ne yazık uzun sürmedi bu. Ayrılıp Avrupa’daki göçmen işçi yaşamını izlemeye gittim.

Yurtta ölüm kol geziyordu. Terör tırmana tırmana bütün köyü köşeyi, yurdu bucağı sardı. Çok acı öykülerdir bunlar ne yazık.

Bizde pek alışılmış değil, özyaşamım 8 kitap oldu: 1) Özüm Çocuktur, 2) Köy Enstitülü Delikanlı, 3) Kavacık Köyünün Öğretmeni, 4) Köşe Bucak Anadolu, 5) Bir TÖS Vardı, 6) Genç Emekli, 7) Sıladan Uzakta, 8) Dost Yüzleri (Portreler).

Duisburg
28.1.1995

Takanak

Madem erkenden emekliye ayrıldım, oturup yazılarıma bakayım değil mi? Nasıl olsa vaktim var.

Amerika yolculuğumu ayrıca anlatacağımı belirtmiştim. İşte ancak şimdi fırsat bulabildim. Ama bunun için 1962 yılına döneceğiz biraz. Önce pasaportumu engellediler. Onu alabilmek için neler çektiğimi anlatmam gerekiyor. O zaman Ankara ilinde ilköğretim müfettişiyim. Aynı zamanda ordudaki Okuma Yazma Okullarının basılı ders araçlarını hazırlayan ekibin içinde yer almıştım. Bu iş için oluşturulan merkezin müdürü Adnan Ardağı idi. Eşgüdüm işlerine de Değer Durukan bakıyor. Proje-ye destek veren kuruluş Milli Eğitim Bakanlığı...

Değer'le arkadaş olduk. CHP'nin 1950'de yitirdiği seçimde Burdur'dan aday olan Zühtü Durukan'ın oğlu. Zühtü Bey Erzurum'da, Adana'da valilik yapmış; onun oğlu. Robert Kolejde okumuş. Onunla sık sık buluşuyoruz. Bir de, Milli Eğitim Bakanlığı'nda Hintli Halkeğitimi uzmanı var: Abid Hüseyin! Onu bize Birleşmiş Milletler örgütü göndermiş. Eşiyle, çocuklarıyla Kavaklıdere'de bir evde oturuyor. Sık sık çıkıp yurdun şurasında burasında yapılan eğitim toplantılarına katılıyor. Ara sıra Değer Durukan da onunla gidiyor. Ben de bu arada Halk İçinden Öyküler derleyip yazıyorum ya. Bunların çoğu, duruma göre politik bir dokundurma içeriyor. Değer'in bunlardan haberi var; yeri gelince Abid Hüseyingille ailecek buluşuyoruz. Ya onlar bize buyuruyor ya biz onlara çağırıyoruz. Bu buluşmalara tabii Değergil de katılıyor. Abid Hüseyin Türkçe bilmiyor. Aramızda İngilizce anlaşıyoruz. Ama öykülerin öyle yerleri var ki, onu İngilizce anlatmak, hemen uygun karşılık bulmak zor oluyor. Değer arkadaşım yardıma giriyor, Abid Hüseyin'le eşi için o daha iyi çeviriyor.

Değer'le arkadaşız ya. Sık sık benim Amerika'ya gitme işimi de konuşuyoruz. Bir gün nasılsa anlattı: Geçen yıl gideceklerin durumu konuşulurken Bakanlık tarafından yerime Emin Özdemir'in öne sürülmesine Değer karşı çıkmış. "Ama Fakir'in dosyası var!" demişler.

"Hıh! Tefvik İleri'nin düzenlediği dosya! O hükümet çoktan düşürüldü. O zaman herkesin dosyası vardı..."

"Fakir'in başka dosyası da var!"

"Bırakın efendim; bu kafayla devlet yönetilmez!"

Tartışma böyle sürmüştü. Öyle ters bir durum ki, anlatmıştım. Emin de benim arkadaşım. Ama ben asılım, o yedek. Ortada bir haksızlık var değil mi? Gene de onun gitmesini istemiyordum gibi anlaşılır diye çekindim. Gitmesi kesinleştikten sonra bağırıp çağırdım. Basın toplantısı yapacak, Danıştay'a dava açacak oldum.

"Seni gelecek yıl yollarız!" diye söz verdiler. Peki dedim.

İşte aradan bir yıl geçti. AID'de bu işle kimler ilgili; bilmiyorum. Lora Tibbets adlı bir yazma uzmanıyla Eloise Enata; bir de Okuma Yazma Okulları merkez müdürü Adnan Ardağı ile görüştüm. "Bu yıl da bir bahane bulmayın! Bir daha ertelenirse artık gidemem!" dedim. Toplantılara girip çıkıp, "Bu yıl gideceksin, sabret!" diyorlar. Gelişmeler hakkında haber getiriyorlar. İngilizcem de geriledi belki; bir yıldır üstüne düşmedim.

Sonunda, "Pasaport için başvuru, hazırlığını yap, gidiyorsun!" dediler. Gezgini olarak gitmiyorum. Hükümetin yolladığı bir eleman olduğum için pasaport alırken zorluk çıkaracaklarını aklımın ucundan geçirmiyorum. Duyduğuma göre işlemler yalınlaştırılmış. Hemen 24 saat sonra veriyorlarmış. Bunun için İçişleri Bakanlığının yanındaki Emniyet Genel Müdürlüğü'ne gidip bir form dolduruyor, biraz da para ödüyormuşsun. Haa, iki de fotoğraf, tamam, hepsi bu kadar! Yaptım başvurumu.

Mrs. Tibbets sordu: "Gerçekten yaptınız mı?"

"Evet... Neden sordunuz?"

"Öyleyse AID'de hazırlık toplantıları yapılıyor, onlara da katılın..."

Demek bu yıl gitmeme engel yok. Madem yok, çantayı, bavulu hazırlamaya başladım. Çocuklarımız küçük daha. Hele

Tonguç kucakta. Arka arkaya oldular. Muzaffer benim yokluğumda Ankara’da oturmayı istemiyor. Burdur’a gidecek. Maaşım onlara yeter sanıyorum. Ankara’daki evi boşaltmayacağız temelli. Merkezde sekreter olarak çalışan Emel arkadaşımız ev arıyor. Bizim eşyaları küçük odaya tıkıp öbür bölümleri ona vererek kirayı paylaşıyoruz.

Nusret İkbâl’e yeniden haber gönderdim: *Yılanların Öcü* filminin ikinci yarısı parasını ödesin! “He hı! Ödeyeceğim! Şimdiye kadar geciktik, ayıp oldu; biraz daha sabretsin!” diyor. Yasal yollara başvurmayı istemiyorum. Oysa sözleşme son derece açık ama beyimiz hâlâ sallıyor.

Pasaport almak için, İlköğretim Müfettişi Ziya Özkan da başvurdu. Form dilekçeleri doldurup birlikte verdik. 24 saat sonra değil, 25 saat sonra birlikte gittik.

“Dün başvurular değil mi? Şurda sıraya girin!”

Girdik sıraya. On sekiz kişiyiz. Durmadan ekleniyor ardımıza. Bir yandan alan gidiyor, önümde Ziya var. O da aldı. İkimiz de Milli Eğitim’de Müfettişiz. İkimiz de ABD’ye gideceğiz. Sıra bana geldi. Adımı söyledim. Masanın üstünde yok. Çekmeceye baktılar. Karşıdaki dolabın gözüne baktılar.

“Sizinki hazır değil, iki saat sonra gelin!” dediler.

Becerikli becerikli memurlar. Hemen veriyorlar. Arkamda duranın işi aksamasın diye yana çekildim. Arkamdaki aldı, ondan sonraki de aldı.

“İyi madem, gideyim, iki saat sonra geleyim!”

Gidip geldim, yeniden durdum kuyruğa. Memur aynı. Görüp tanıdı. “Yok” dedi gözleriyle. Ekledi: “En iyisi siz yarın gelin!”

Bir kötü niyeti var mı? “Yarın gelin” diyor kibarca.

Gidip ertesi gün geldim. Gene sıraya girdim. Ayak ayak yaklaşıyorum. Arada tanıdıklara rastlıyorum. Önümdekilerin hepsi alıyor. Sıra bana geldi. Bu kez alacağım, kesin. Bugün başkası çalışıyor. Adımı söylüyorum. Anlamıyor. Yineliyorum. Gözlerini gözlerime kaldırmadan o da yineliyor adımı. Arıyor orayı burayı. Yok. Bakıyor, yeniden arıyor. Hazırların arasında benim pasaport yok.

“Yok sizin pasaport!” diyor.

“Şu gün başvurdum, bu kadar geçti; neden yok?”

“Onu biz bilmeyiz. Çıkın yukardan sorun.”

“Kaç numaradan sorayım?”

Söyledi “42 numaradan sorun!” Gidip 42 numaralı odayı buldum. Bankalardaki gibi geniiş bir oda. Bir sürü masa, üstleri kontrplak kaplı, çekmeceli, dolaplı, kuru kuru masalar. Her birinde birer, ikişer bayan yada bay memur çalışıyor. Arı gibi durmadan çalışıyorlar. İşleri güçleri pasaport hazırlamak. İlk masadakine başvurdum. “Hamdi Bey’e gidin!” dedi, koluyla gösterdi.

Hamdi Bey’e gidip adımı söyledim.

“Ne gün başvurdunuz?”

“Şu gün...”

“Yok mu?”

“Yok...”

“Yarın gelin bir zahmet!” deyip ekledi: “Yarın gelin, iyice bir araştıralım.”

Madem yok; dönüp gidiyorum. Böyle bir yılan öyküsü yaşıyorum. Ertesi gün gene geliyorum. Kendi kendime “Kaç oldu yahu?” diye soruyorum merdivenlerden inerken çıkarken. Pasaportu alamam bile nedenini öğreneceğim. Umarım açık bir neden söyleyecekler.

Arkadaşlar AID’de yapılan hazırlık toplantılarına katılıyor. Bir kez ben de katıldım. Herkes almış pasaportunu. Garip değil mi, benimki hâlâ verilmiyor.

Ertesi gün gene gittim. Hamdi Bey’e çıkmadan aşağıdaki kuyruğa girdim. Bir umut hani. Sıram geldi. Adımı söyledim ya-vaş, net. Yok gene. Çıktım yukarı. Hamdi Bey’i buldum. Gene adımı söyledim.

“Aşağıda bekleyin, araştıralım. Ya pasaportu yada yanıtını verimiz...” dedi. içimde umut var, verecekler bugün.

“Ne zaman geleyim?”

“Çağırırız biz sizi. Bekleyin aşağıda...”

Pasaport alanların dizildiği kuyruğa yakın yerde bir işgören dikiliyor. Onun yanına dikildim. Böyle dikilerek bekleyeceğim. Bakarsın hemen çağırırlar, çöktüğüme değmez. Ama bir dikil, iki dikil, çağırıyorlar. Çok belirgin of puf ediyorum herhal.

“Sihintin ney?” diye sordu işgören.

“Sihintim pasaport; vermiyiler...” dedim.

“Ne zaman başvurdun?”

“Altı gün oluyii!”

“Öyleyse bir dahanağın var...”

“Ne gibi dahanak?”

“Onu ben ne biliyim? Bilirsen sen bilin...”

Eğiyorum başımı kendi suçum gibi. Biraz susup kahrılı, “Bu durumda ne yapmam gerekir?” diye soruyorum işgörene. Hem de bu arada tanışıyoruz. Sulakyurt’un Faraşlı köyünden oluyor. “Yahu ben de Yeşilova’nın Akçaköy’ündenim. Hemşeri sayılırız. Söyle çözümünü!” Diyor ki; ‘Torpil! Senin çok güçlü bir torpil bulman gereğir! Adın Fakir; heralda çok fakirsin...”

“Evet...”

“Öyleyse diğne beni. Sinci sen hiç korkma! Bu dünyada fakirlerin torpilinden büyük torpil yoktur! Onların torpili çünkü Allah’tır. Sen de Allah’ı koy araya; gerisine karışma!”

Yukardan Hamdi Bey o gün çağırmadı beni. Paydosun vakti geldi. Üzgün, bozgun, işlerini bırakıp çıkan memurlarla birlikte ben de çıkıp bulvara aşağı yürüdüm. “Ulan şu çileye baak!” dedim kendi kendime. Bahçeli otobüslerinin durup kalktığı durğa geldim. Birden Ankara’nın ışıkları yandı ama içim karanlık, hem de üzünçlü. “Pasaport alacak adam *Yılanların Öcü*’nü yazar mı?” dedim kendi kendime. Üç adım atıp, “Yazar!” dedim. “Hem de alır pasaportunu, korkma!..”

Ertesi gün Okuma Yazma Okulları Merkezi’ne uğradım sabah. İki saat kadar çalışıp gene pasaportun ardına düşeceğim. Masaya oturdum, kafamda Emniyet Genel Müdürlüğü’nün merdivenleri, kafamda Sulakyurtlu işgören, kafamda pasaport! Asla çalışmıyorum, ne yapsam kendimi işe veremiyorum.

Bir ara Adnan Ardağı gördü halimi:

“Hayrola? Üzgün gibisin?”

“Gibi’si fazla, üzgünüm!” dedim.

“Neden üzgünsün?”

Güldüm: “Yedi gündür gidip geliyorum, vermiyorlar pasaportumu!”

“Kim vermiyor?”

“Kimbilir kim? Emniyet’ten vermiyorlar!”

“Bu mu derdin?”

“Bu...”

“Bu ise kolay! Bakarız çözümüne...”

“Nasıl bakarsınız?”

“Rica ederiz bir arkadaştan!” öyle de rahat söylüyor.

“Adnan Bey beni işletiyor” diyorum içimden. “Gel!” diye imliyor eliyle. Gülüyorum, gitmiyorum. “Gel gel!” diyor. Kalkıp yürüyorum yanı sıra. Onun odasına gidiyoruz. Merkezin müdürü ya büyük bir masası var. Koltuğu da büyük. Yerine oturuyor. Masanın üstünde telefon. “Sen de otur!” diyor gözüyle. Kafadan bir numara çevirmeye başlıyor. O kadar çabuk çeviriyor ki, gerçek bir numara çevirdiğine inanmıyorum. İşletiyor beni, çevirdiği numara uyduruk. Konuşuyor:

“Cemil Bey’le mi görüşüyorum?”

Telefonun almaç vermeci elinde. Bir yandan da bana bakıyor. “Cemilciğim! Yanımda bizim Fakir var. Evet, kurt’u da olan Bay Fakir! Bir pasaport başvurusu varmış. Yedinci gün bugün diyor. Bir ilgilen sen de bugün alsa! Evet evet, yanımda şimdi. Hemen gelsin ha? Peki göndereyim, gelsin hemen!”

Kapatıyor telefonu. Yoksa kapatır gibi mi yapıyor diye bakıyorum. Gerçekten kapatıyor.

“Git!” diyor. “Dosdoğru 202 numaraya çıkacaksın; Cemil Bey orda. Pasaportun hazır...”

“Adnan Bey Ardağı, Yüce Dağlar Güzeli; işletme beni!”

Üç yıldır tanışıyoruz kendisiyle. Öğrencilerinden arkadaşlarım var. Anadolu’da lise müdürlüğü yapmış. Değerli bir öğretmen, hem de iyi bir yönetici olduğuna ilişkin çok anlatı dinledim. Şairliği var. “Git al!” diyor yeniden.

“Yahu Adnan Bey Ardağı, Emniyet Genel Müdürlüğü’nün pasaport bölümü sana mı bağlı?”

Gülerek odasından dışarı itti beni: “Adama bak yahu! Git al diyorum, bana neler söylüyor? Kime bağlıysa bağlı, sana ne, bana ne? Sana pasaport gerekli değil mi? Evet! Bundan dolayı üzülüp çalışmıyorsun. Çünkü altı yedi gündür alamıyorsun, sana karınca kararınca yardım ettim, git al!”

Kendi sorup kendi yanıtlayarak sözünü bitirdi: “Git, al, dönüştür oturup birer çay içelim!” dedi, itti.

Çıkacaktım zaten. Bir okulu teftişe gideceğim. Sonra Milli Eğitim Müdürlüğü’ne “uğrayacağım. Emniyet Genel Müdürlüğü de yolumun üstünde. Tarım Bakanlığı durağından öteye yürüyüveririm. Belki verirler. Umut kalacağına, emek kalsın.

Çıkıp yürüdüm. Kuyruğa girmeme gerek yok. Dosdoğru 202’ye çıkıp Cemil Bey’i sorayım bakalım. Haydi hayırlısı!

Eğer 202’de Cemil Bey diye biri yoksa Dağlar Güzeli Adnan Ardağı beni işletti der, döner giderim. Ondan sonra pasaportunun da, Amerika’sının da... Ama yook, bir işe başladım, sonuçlandırmadan bırakmam! Bırakırsam anam Elifçe kızar. Alacağım bu pasaportu.

Emniyet Genel Müdürlüğü merdiveninden çıkarken böyle anamın kulağını çınlatıyorum. 202’nin kapısında bir işgören duruyor. Soruyorum: “Cemil Bey’in odası burası mı?”

“Evet...” diyor, kulaklarıma inanamıyorum. “Sen de Sulakyurtlu musun?” Olur iş değil; buna da “Evet!” diyor. Tıklatıp giriyorum. Soruyorum: “Cemil Bey misiniz efendim?”

“Evet...”

“Adnan Ardağı size telefon etti mi az önce?”

“Evet etti, siz Fakir Baykurt musunuz?”

“Evet...”

Çekmecasını çekip pasaportu uzattı elime. Nüfus cüzdanım da yanında. Teşekkür ettim mi, etmedim mi? Alıp çıktım hemen. Etmem gerekir miydi, gerekmez miydi? Aşağıya inip inceledim: Adım soyadım, resmim; pasaport benim yani! “Nereye gideceği” diye bir soru var. Önüne yazmışlar: “Dünyanın bütün ülkelerini!” Evet, aynı böyle! Sulakyurtlu işgören aşağıda gene aynı yerde dikiliyor. Sallıyorum beş altı metreden. “Gel!” diye el ediyor. Ne geleyim, oyalanacak zaman mı? Hemen uçayım, varayım eve, çoluk çocuğa haber vereyim. Yüce Dağlar Güzeli Adnan Ardağı Beyle çay içmeye de sonra giderim diye düşünüyorum. İşgören yeniden “Gel!” diyor. Gidiyorum. Ayıp olacak gitmesem, bana umut verdi. Alıp bakıyor, inceliyor pasaportumu, önüne ardına bir daha, bir daha bakıyor. Soğuk damgasını inceliyor; “Demir gibi pasaport! Sana dedik en büyük torpil Allah’tır!” diyor.

“Valla bilmiyorum... Adnan Bey Ardağı telefon etti, git al dedi, geldim aldım...”

“Haha haha!” diye yanık, gevrek gülüyor Ankara köylüsü. “Gene de Allah’tır! Malum ya kendi göze görünmez. Kimi zaman Adnan Bey olur, kimi zaman başka biri. Bir iyi kulunun resminde belirir çıkar, uzatır elini, görür işimizi. Devirir dağları, kaldırır zorları, geçer gene yerine gider. Kesin Allah’tır sana Torpil olan!..”

Geri verdi pasaportumu. Alıp fırladım. Ardımdan bir düzü koşup gelecek, alacak geri diye, koştum durağa. Çok bekletmeden otobüs geldi. Binip yolcular arasında yittim.

Yaz bitiyor, güze doğrulduk, vakit hızla geçiyor.

Pasaportu aldıktan sonra hazırlığı hızlandırdım.

“Yahu, Fakir Amerika’ya gidiyormuş! Nasıl gider?” diye konuşanlar oluyor. Kendi işlerimle ilgili kararları kendim verdiğim, eğer zor bir kararsa çok yakınlarıma danıştığım için söylenenlerin hiçbirine aldırmiyorum.

AID’deki toplantıları da sonunculara katılarak bitirdim. Orda bir arkadaşla tanıştım, Necdet Tarkan, öğretmen, yan yana oturduk. Katılmadığım toplantılarda neler konuşulduğunu sordum. Güzel not tutmuş. Biraz anlattı, biraz da verdi defterini, ona göre hazırlığımı tamamladım.

Yola çıkacağımız gün belli oldu. Çocukları yükledim; doğru Burdur. Bir hafta hem orda hem Akçaköy’de kaldım.

İmece dergimizle arkadaşlar uğraşacak. Yapabilirsem ordan yazılar göndereceğim. Onlar da bana dergi ulaştıracak. *Yön’ü, Yeni Ufuklar’ı, Varlık’ı* getireceğim adresim belli olunca.

Büyük üzüntüm *Kaplumbağalar* romanım. Yazmaya başladım, hemen oturup yazıvereceğim gibi bir duygu doldu içime. Çok iyi geliştirdim onu. Romanda Tozak diye geçen Elmapınar’a on altı kez gidip geldim. Oturup kırk sayfa da yazdım, ama öyle kaldı. Koca yılın yorgunluğu var üstümdede; doğru dü-rüst bir tatil yapmadan boyna çalışıyorum. Onu dosyasıyla birlikte yanıma alacağım. Amerika’da dersleri izledikten sonra ne yapacağım? Herkese birer öğrenci odası veriyorlarmış. Kapanır yazarım, aynı böyle bir düş kurmaya başladım. Düşlerim iyidir, iyi de biter sonları.

Yedi kitabım oldu: *Çilli, Karın Ağrısı, Efendilik Savaşı, Yılanların Öcü, Efkâr Tepesi, Irazca'nın Dirliğı, Onuncu Köy...* Valize birer tane koydum. Arkadaşların çoğı gitti. Yalnız yola çıkılır mı? Ben Ziya Özkan'la uçaacağız. Biletlerimiz Öyle denk geldi. Öbürleriyle Washington'da buluşacağız. Orda bir hafta alışma dönemi var. Konferans izleyecekmişiz. Sonra üniversitelere dağılacğız.

Burdur'dan ayrılmadan aileyle, ayrıca bizim Tonguç'la ayrılık resimleri çektikdik. Cüzdana onları yerleştirdim. Haydi bakalım! Elimdeki pasaport düzme değildir umarım. Ankara yada İstanbul alanlarının birinden döndürmezler sanırım. Kendi kendimle durmadan konuşuyorum. Kuşkulardan kurtulmak için Ziya'nınkini alıp inceliyorum. Karşılaştırıyorum, hiçbir ayırdı yok. Yalnız adlarımız, bir de fotoğraflarımız değişik. Tam 33 yaşında gür saçlı bir adam benimki. Ziya'nın kafa epey açılmış. Kel Ziya olmak üzere!..

THY terminalinin önünden Esenboğa otobüsüne bindim. İstanbul'a kadar THY ile, ötesini Pan-Am'la... Tam bilmiyorum, galiba bir gece Frankfurt'ta kalacağız. Hele gidelim de, nerde kaç gün kalırsak kalalım. Pasaportla ilgili bir aksilik çıkmasın da! Yeniden kesilmesin de yolum!..

İlk Kez Dışarda

Uçakta, camın dibindeyim. Engelleri aştım, gidiyorum. Türkiye'den dışarı açıldık, yerler yemyeşil. Şaşırıp kaldım. Irmaklar birbirine eklenen dağlar arasından büküle büküle gidiyor. Şu Tuna'dır besbelli, şunlar Alpler. Türk Havayolları uçağındayız. Kimse bilgi vermiyor. Ben olsam şurası şu, burası bu diye anlatırım. Buralardan ilk uçanlar vardır, öğrenseler kötü mü olur?

Üç saat kadar gittikten sonra Almanya üstüne alçalıyoruz. En yeşili de orası. Bir tek boz tepe göremiyorum, böyle bir tepe

gördüm diye seviniyorum; meğer o da çöp tepesiymiş. Frankfurt'ta inip Pan-Am'a bineceğiz.

Fırsat olmadı, belirsizlik yüzünden hareketimi Wilfried Brands'a bildiremedim. İner inmez arayacağım. Epey mektuplaştık onunla. *Yılanların Öcü* ile *Irazca'nın Dirliği*'ni Almancaya çeviriyor. Sona yaklaştı. İyi de bir kitapçı buldu. Almanlar sonu belirsiz iş yapmıyor. Emegini, ücretini kim ödeyecek sonra?

Daha bavulları beklerken, Frankfurt telefon rehberini buldum. Adresi de kafamda; Fulda Horas. Yaprakları çeviriyorum ama Brands'ın adını, numarasını bulamıyorum. İngilizce olarak bir Almandan yardım istedim. Rehberi elimden alıp ciddi ciddi aradı, o da bulamadı. Şaşıtı neden bulamıyor? En son "Belki telefonu yoktur!" dedim. Şaşırdı adam: "Bak bunu hiç düşünmedik!" diyerek kaldı. Normal olarak herkesin telefonu var demek. Savaş biteli yirmi yıl olmadı, belini yeniden doğrulttu. Bizden işçi alıyor. Şu alanın haline bakıyorum. Her yer cilalı, parlak... Hem de toprakları örten o gür ormanlar, aklım hâlâ onlarda. Otoyolların sayısı da günden güne artıyor.

Bizi otobüsle yakın otellerden birine attılar. Bu gece burdayız. Ziya ile aynı odaya verildik. Akşama daha vakit var. Yedinci kattaki odamız güzel. Radyo, telefon, televizyon, hepsi var. Banyosu adeta lüks.

"Birer duş alalım mı?"

"Böyle ılık suları bulmuşken niçin almayalım? Ama önce sen buyur. Ben pencereden dışarlara bakıyorum..."

Evet alayım, sonra hemen Wilfried Brands'ı aramaya çıkayım. Telefonu yok ama adresini biliyorum. Şirp bulurum; mektuplarım nasıl buluyor? Keyifle, hem de ıslık çalarak, çocukça oyunlarla bir güzel yıkıyorum. Çeviriyorum sıcak, çeviriyorum soğuk! Ilık suları ben de Ziya gibi çok severim. Telefon almaç vermeci gibi bir şey var; ağzı delik delik, musluğun yanına asılı. Epey düşündükten sonra Avrupa'da ilk buluşumu gerçekleştirdim: İşte duş bu! Suları bedenime bununla vuracağım. "Ziya'ya söylemem; ne yapar bakalım?" dedim çocukça. Kendim basınçlı suyu onunla her yerime tuttuktan sonra havlunun ucuyla iyice kurulayıp yerine astım. "Haydi sen de yap banyonu sayın hemşerim!" dedim Ziya'ya.

“Benim ivedim yok...”

“Ziya, ben şu benim çevirmeni arayacağım!”

“Git ara! Ben yıkanır, dinlenir, seni beklerim. Yarın uçağımı-
zın kaçta kalkacağını bildirirlerse onu not ederim.”

Çıkıp para bozdurdum. Gideceğim Fulda Horas mahalle-
sini sordum. Otobüs yada tramvayı nerden kalkar? Durağını,
numarasını söylediler. Yakın yerdir sanıyorum. Binip biletimi
kestirdim. Şimdi durak gelecek, atlayıp ineceğim. Boş yere bir
durak ilerisine gidip gerisin geri yürümeyeyim diye gözümü
dört açıyorum. Hem de ayakta dikiliyorum. Sürücü, “Ben size
söylerim!” dedi ama belki unuttur.

Yabancı bir ülkede ilk kez bulunduğum için dehşetli merak-
lıyım. Durmadan çevreme bakıyorum. Tramvay ise gitmesini
sürdürüyor. Bir yere geldik, orda inip aktarma yapacağım. Sü-
rücü, “Yeni bilet kestirmene gerek yok, bununla gideceksin!”
diyor. Aktarma yapacağım tramvayın numarasını da söylüyor.
Bekliyorum durakta. Sallana sallana yeni bir yolculuk başlıyor.
Hafiften yağmur yağıyor. Azıcık büküslü yollar. Küçük bahçe-
lerin, evlerin arasından geçiyoruz. Yerler ıslak. Sonunda “İşte
Horas burası!” diyorlar. İnip sokağı, sonra evi buluyorum. Bir
bahçenin gerisinde küçücük bir ev. Bir buçuk katlı gibi. Zili ça-
lacağım. Pencereden kadınlar bakıyor. Kapının dibine vardım,
ben basmadan açtılar. Adımı, yurdumu söyleyip Mr. Brands’ı
görmek istediğimi bildirdim. Bir anda kapıda üç bayan oldu.
Bir de komşu çağırdılar, dört bayan. Komşuları Amerikalıların
yanında çalıştığı için İngilizce konuşmuş. Yeniden adımı, is-
teğimi söyleyip sordum: “Mr. Wilfried Brands nerde?”

“Evi burası ama ne yazık kendisi yok!” nerde olduğunu da
anlattılar ama anlamadım. Belki bir kongre için Viyana’ya gitti,
öyle bir anlam çıkardım. Romanımın adını söyleyip sordum:
“Çevirisini yapıyordu, bitirdi mi?”

“Adını bir daha söyler misiniz romanın?”

“*Die Rache der Schlangen...*”

Kadınlar bir ağızdan, “Evet evet evet!” dedi.

“Ben işte onun yazarıyım...”

Genç komşu hanım söylediğimi çevirdi. Şehirde Amerika-
lılar çokmuş. Ama hiç yazınsever Amerikalı yokmuş içlerinde.

“Buyurun, bitte schön, bitte schön!” çekip beni oturtular. Bir kahve yaptılar. Oturduk konuşuyoruz ama akşam indi; hava karardı. Telefon yokmuş gerçekten. Bu kadar uzak olduğunu bilmiyordum. “Ben yarın Amerika’ya uçuyorum. Kendisine ordan yazacağım...” dedim. Adımı bir kâğıda yazıp selâm bıraktım. Kalktım. Dönüp otele gelmem nerdeyse gece yarısını buldu.

Arkadaşım onca vakit can sıkıntısından, biraz aşağıda, biraz yukarda oturmuş, ne yapacağını bilememiş. Yittim diye çok da merak etmiş. Geldiğimde, yedinci kattaki odamızın penceresinden dışarlara bakıyordu. Acıkmış, bir şeyler bulup yiyerek karnını doyurmuş. Ben de karnımı doyurmayı düşünüyorum. Eski, tâ Akçaköy’den bir alışkanlık; yola çıkarken mutlaka yanıma “arkadaş” bir şey alırım. Çantamda olanı çıkardım. “Gel benim arkadaş! birlikte yiyelim!” diye Ziya’yı güldürmeye çalıştım. Gülmüyor. Acaba canı bir şeye mi sıkkın?

“Otelimiz çok iyi değil mi?” dedim.

“Evet iyi, televizyonu da var...” Ama bozulursa üstümüzde kalır diye açmamış. Türkiye’de yok daha. Hiçbir yere telefon da etmemiş.

“Yahu Ziya telefon dedim; banyoya onu niçin koymuşlar?”

Yatağının üstüne yan gelip oturdu birden: “Yaav! Ben de onu düşündüm. Burda bu telefonun işi ne? Sonra buldum: Başın sabunluyken su kesilirse aşağıya haber vereceksin, çözümüne bakacaklar!”

Çok güldüm içimden. Ziya da güldü. Çocukluktan beri Almanların akıllı olduğunu duyardık, bunu bile yaptığını anlamakta zorluk çekmedik işte!

Ertesi gün erkenden aşağıda toplandık. Bizim grup ayrı bir odada kahvaltıyı toplu yaptı. Uçuş saatimizi söylediler. Uçak alandan 14.10’da kalkacak. Frankfurt’ta başka kimseyi bilmiyorum. Bir dostun adresi, telefonu yok. Oralardan ayrılmadan vakti geçirmeye çalıştık. Ziya şimdiden başladı not yazıyor. “Banyodaki telefonu da not et, Ziya!” diyorum. Çevreyi keşifliyorum. Onunla bununla konuşuyorum. İngilizce biraz pratik yapmış olmayı kâr sayıyorum. Öğle yemeğimizi de kahvaltı yaptığımız odada yediriyorlar.

Bavulları yeniden verdik. Uçağa girip koltuklarımıza oturduk, kemerleri bağladık. Benim pasaportun gerçekten “demir gibi” olduğu iyice belli oldu. Gelip onu kimse elimden alamaz. Amerika’ya kadar giderim. Üç yüzden fazla yolcuyuz. Havalanırken gözümü yumdum. Birden bulutların üstüne çıktık, gidiyoruz. Atlantik’i altı saatte geçeceğiz. Batı yönüne gittiğimiz için güneş hızına yakın bir hızla uçuyoruz; öyle diyorum kendi kendime. Çünkü bir türlü ikindi bitmiyor, akşam olmuyor. Dizlerim karıncalanıyor, elim kolum civrişiyor. Bir acayip sinir bastı beni. Benzin almak için akşama doğru Boston’a indik. Bir yerde hamburger yiyip portakal suyu içtik. İki saat kaldık orda. Ayaklarım, dizlerim karıncalanmayı sürdürüyor. Yavaş yavaş karanlık çöküyor. Geçten geç akşam oluyor. Yeniden havalanıyoruz. Hep cam kıyısındayım. Ziya, “Sen yazarsın, iyi bak!” diyor. Altımızda ABD’nin doğu kıyıları. Bir yanı deniz, bir yanı kara, bir çizgi üzerinden uçuyoruz. Cetvelle çizilmiş benzer ışık rayları. Işık rayları denize giriyor, karaya çekiliyor. Bambaşka bir oya. Etkileniyorum. İnciden gerdanlığa benzeyen şehirler göre göre Washington’a varıyoruz. ABD’nin Hükümet Merkezi. Aynı zamanda o eyaletin merkezi.

Bizi AID’in adamları karşılıyor. Yemek yediriyorlar geç vakit. Kalacağımız oteli gösteriyorlar. İlk gece böyle geçecek, yarın kendimize yer bakacağız. Bir pansiyon yada bir otel.

Ertesi gün önce bir toplantı yaptık. Washington’da bir hafta kalacağız. Her birimize 200’er dolar cep harçlığı verdiler. Yeme, yatma, hepsi bunun içinde. Hemen o gün tanıdık arkadaşlarla karşılaştık. Geçen yıl gelenler dönüş için çeşitli yerlerden Washington’a toplanıyor. Henüz gelmeyenlerin de habelerini alıyoruz. Nevzat Akoral ile Emin Özdemir buralarda. İkisi de dönüşe hazırlanıyor. Nevzat ressam, Emin dilci. Bizden dört gün önce gelen Necdet Tarkan’la rastlaşıyoruz. Dört gündür grubun tamamlanmasını bekliyor. “Daha bir hafta buralardayız sanırım. Gideceğimiz yerler için birbirini tutmayan söylentiler var. Kesin bilgi yok...” diyor. Ekonomist Tevfik Çavdar’la rastlaşıyoruz. Çok çok seviniyorum. O da dönüşe hazırlanıyor. Tevfik istatistik uzmanlığına gelmiş. *Pazar Postası*’nda çok güzel yazılarını okudum. “Ben seni ilk Ulvi Ağabey’den duydum!” diyor.

Ulvi Ağabey kim acaba? “Ulvi Uraz...” diyor. “Nasıl duyarsın Ulvi Ağabey’den beni?” diye sormuyorum. Okuyor gözümünden: “Ben onun en yakınıyla evliyim ya...”

“Nasıl en yakınıyla?” diye de sormuyorum.

“Onun kız kardeşiyle yani ben onun eniştesiyim...”

“Öyleyse sen benim de çok yakınımısın!” dedim ona. Bu sözüm çok hoşuna gitti, çok güldü. Kaldığı pansiyonda boş yer varmış. Alıp oraya götürdü beni. Ziya da bir arkadaş buldu kendine.

İlk iş olarak dolaba biraz alışveriş yaptım. Görünüşüne heveslenip bal aldım. Süzme ama acayip bir tadı var. Atsan atılmaz, götürüp geri versen verilmez. Azar azar sürdüm ekmeğe. Ekmekler de pamuk gibi kabarıyor. “İlk günden yakınmaya başlama!” dedim kendime. Tefvik de bu ekmekten yiyormuş.

Tefvik bana hemen bir program yapıyor. National Galery başta, belli başlı müzeleri, parkları, başka görülecek yerleri alta sıralıyor. Fakat ben de görmemiş gibi Washington’u boğan yeşilliklere bakıyorum. Küçük bir fotoğraf makinesi almış. Ona yeni bir film taktı. Başladık Washington’u gezmeye. Kahvaltıyı, akşam yemeğini pansiyonda, öğle yemeğini dışarda yiyecek, her gün iki üç arkadaşla tanışarak, hem de bir yıl öğrenim görmeye gideceğim yeri öğrenmeye çalışarak, ordaki program hakkında bilgi toplayarak haftayı dolduruyoruz.

Arada toplantılara girip çıkıyoruz. Gönüllüler grubunun kadınları gelmiş. Biraz da bunlar bize rehberlik edecek. Bölüştürüldük ikişer üçer. Önümüze düşüp Meclis’i, Senato’yu gezdirdiler. Oralarda karınlarımızı doyurmamıza, otomatiklerden kahve çekmemize yardım ettiler.

Bana en iyi rehberliği gene de Tefvik Çavdar yaptı. Kendi bol plâk almış, onları gösterdi. Beni gezdirirken çekip doldurduğu iki makara filmi de çıkarıp verdi: “Gittiğin yerde yaptırırsın. Hatta kendin yaparsın. Audio Visual Bölümünde böyle işleri gösterirler,” dedi.

Film yıkamayı, büyötmeyi Gönen’den biliyorum.

Hafta tamam oldu, bilgiler tamam. Bizim grup Bloomington’a gidiyor. Orda Indiana Üniversitesi var. Tefvik Çavdar: “Kendisi kasabadır ama Amerika’nın ikinci büyük üniversitesi-

dir; pek güzel yerdir!” diye övdü. Gördü de mi övdü, görmeden mi övdü bilmiyorum.

Bir akşam trene bindik. Biletlerimiz grup bileti.

Aramızda Endonezya, Afganistan, Irak’tan; Afrika’dan Malili, Tanzanyalı, Sierra Leoneli arkadaşlar var. Dört de Türk’üz. Necdet Hanım bizimle gidiyor. Arjantinli, Brezilyalı, Taylandlı başka bayanlar var. Yol uzun. Biraz konuştuk, biraz uyuduk. Trenimiz gece boyu karanlıklar içinden gitti.

Şafak sökerken giyinip pencereden bakmaya başladım. Bitmez tükenmez düzlükler, acayip geniş çayırliklar geçiyoruz. Durmuyoruz pek. Çayırların çevresi kimi yerde telle çevrili. İçinde inekler, sığırlar sanki hiç yatıp uyumamış gibi otluyor.

Saat 10.00 sıralarında Bloomington’a yakın bir küçük istasyonda indik. Ordan ötesini otobüsle gideceğiz. Üniversiteden yöneticiler, bölümde görevli öğretim üyeleri gelmiş. Bavullarımızı otobüsün altındaki yüklüklere yerleştirdiler. Sonra hepimizi tıkip götürdüler.

Kampüse vardık. Geniş bir oturmaun içinde dağınık bir yerleşme burası. İnanılır gibi değil, bu ülke yeşillikten ölüyor. Güzel yapıların biri burda, biri şurda. Kafeteryada bir şeyler yiyip karnımızı doyurduktan sonra hemen yatacağımız yerlere götürüldük. Yatakevimiz, yemekevimiz kampüsün ortasında. Ders göreceğimiz barakalar ise biraz uzak. Üniversitede öğrenci sayısının 22 000 olduğunu söylediler.

İşlerim Aydınlıkta

Kümemiz, uzak yakın kıtalardan, çeşitli uluslardan 32 kişi. Irklar, renkler yumağı gibiyiz. Birlikte tam bir yıl iletişim kuramı, uygulaması, göze kulağa hitabeden ders araçları yapımı gibi konularda ders göreceğiz. Ben ayrıca yetişkinler ve çocuklar için yazma kursları alacağım.

Grupta dört Türk'üz demiştim. Birimiz hukuk okumuş, yayıncılık yapmış. Birimiz kimya öğretmeni. Birimiz öğretmen okullarının birinin müdürlüğünü yapmış, şimdi bakanlıkta şube müdürü. Ben de Ankara köylerinin, gecekondualarının müfettişiyim halimce.

O yıllar Amerika'ya gitmek bir hırs. Otomobil, buzdolabı, şu bu getirmek, pek çok kimseyi mıknaş gibi çekiyor. Benim içimde yatan İngilizceyi konuşup yazacak kadar öğrenmek. Bunun için geçen yıl Ankara'da sekiz ay kurs gördüm. "Bir yıl da burda kaldım mı, öğrendim gitti!" diyordum içimden.

Bir merakım daha var tabii: "Milletin birbirini çiğneye çiğneye gitmek istediği bu yer nasıl yer? Yani Amerika'yı Amerika yapan giz ne; bakayım göreyim..." diyorum.

Washington'da Tevfik Çavdar'ın dediği doğru çıktı. Göze kulağa hitabeden ders araçları yapabilmek için fotoğrafçılık dersi göreceğiz. Çekip verdiği filmleri kendim yıkayabileceğim.

Daha Gönen'de okurken resim, el işi gibi grafik yakıştırmalara ilgi duyardım. Gazi Eğitim'de ek bölüm olarak Resim-İş'i aldım. Sanırım bu yüzden olacak, Bloomington'daki dersler bana kolay geldi. Fotoğrafçılığı az çok yaptım, biliyorum. Filmleri hemen bir fırsat bulup yıkayabilirim. Merak ediyorum acaba resimler iyi çıktı mı?

Ama bu dersin öğretmeni Mr. Goodman, daha ilk gün: Step by step, students! diye tutturdu; "İvmece yok, adım adım... Önce değişik ışıklarda şu prizmaların, küplerin resimlerini çekin. Sonra duran, yürüyen insanların. Böyle böyle ilerleyin..."

"Peki filmleri ne zaman yıkayıp basacağız?"

"Ohooo; çok var! Onu da adım adım öğreneceksiniz..."

Mr. Goodman böyle demekle olsun! Gönen'de banyo sıvılarını ayrı ayrı küvetlere katar, filmleri bunların içinde elimle getire götüre yıkardım. Burda da öyle yapabilirim dedim. Akşamüstü karanlık odaların bulunduğu barakaya gittim. Araç gereç odasına Mr. Murfly bakıyor. Yaşlıca bir adam. O akşam uygulama yapacak gruplara araç gereç veriyor. Bizim grubun sırası değil ama ben kuyruğa girdim. Türkiye'de banyo sıvılarına biz "ilâç" derdik. Sıram gelince Medicine! dedim doğal olarak.

Mr. Murfly sordu: “Başın mı ağrıyor?”

“Hayır; iki makara filmim var, yıkayacağım!”

Asla anlamadı. Film yıkamakla ilâcın ne ilgisi var? Mr. Murfly ile anlaşmak için epey uğraştık. Sonunda kavradı sanırım: “Haa sen chemical istiyorsun?” dedi.

Meğer onlar fotoğraf banyosuna “kimya” dermiş. O zamana kadar öğrendiğim İngilizce daha çok grammar’mış meğer...

Neyse, gerekli araç gereci aldım: İki teker, bir tank, bir zaman ölçer... Tank dedikleri de kapalı bir kutu. Film tekere sarılıp tanka konacak; chemical bunun üstüne dökülecek. Zaman ölçere bakarak çalkalanacak. Süre dolunca bu banyo dökülüp öbürü konacak. Sonra filmler çengellere asılıp kurutulacak.

Kolay ve tatlı bir iş ama filmin tekere karanlıkta sarılması el alışkanlığı istiyor. O âna kadar yaptığım bir iş değil. Dikkat istiyor. İyi sarılmaz, filmin kimi yerleri birbirine değerse resimler gitti. Yani zor.

Ne yapayım, edeyim diye düşündüm. İleri durumdaki Amerikalı bir öğrenciden yardım istedim. Eline boş bir filmle bir teker alarak birkaç kez gösterdi bana ışık altında. Gene de hemenecik yapamadım. Durumumu anladı, bu işe yeni başlıyorum. Aldı benim filmleri. Karanlık odaya birlikte girdik. Sarıp koydu tanka, verdi elime. Döktüm banyosunu, çalkaladım, yıkadım. Çıkarıp çengellere astım. Daha kurumadan negatiflere bakıyorum Washington resimlerim iyi, güzel çıkmış mı?

Tam o sırada fotoğrafçılık öğretmenimiz Mr. Goodman çıkıp gelmesin mi? O akşam uygulaması olan grubun da öğretmeni olduğu için işlerin gidişini denetleyecek. Beni görünce. “Sen ne arıyorsun burda?” diye sordu. Saklamak olmaz, söylemek de olmaz, bana yardım eden Amerikalı öğrenciye çıkışır mıkışır.

“Filmlerim vardı, onları yıkadım...” dedim.

Öfkelenerek baktı yüzüme: “Hani nerde?”

“İşte...”

Sordu: “Nasıl yıkadın bunları?”

“Tankla...”

“Nasıl sardın tekerlere?”

“Kolay...”

Sordu: “Nasıl kolay?”

Pantolonumun üstünde gömlek var, ama içine katmamışım; o yıllar öyle bir moda var, sarkıtmışım. Hocalardan da öyle yapanlar var. Ellerimi altına sokup gayet ciddi olarak gösterdim: "İşte böyle!"

Sordu gene: "Nerde yaptın bunu?"

Tavandaki lambalara baktım: "Burda..."

Sordu gene: "Yanmadı mı?"

"Yanmadı..."

Şaşı: "Nasıl olur, yanması gerek!"

Filmleri teker teker inceledi. Şaşkınlıktan dudaklarını şaplatı, büktü; acayip yüzüme, gözüme baktı: Kendisiyle dalga mı geçiyorum, yoksa deli miyim? Geçti gitti ama kafasında dipli köklü sorular kaldı. Bunu bize derse gelen öğretmenlerin tümüne anlatmış. Adımı soyadımı filân söyleyerek galiba kafaca sorunlu olduğumu söylemiş.

İlk ödevlerden "A" alarak Mr. Goodman'ın kuşkularını bir çırpıda dağıttım. Dil yetersizliğim olduğu halde, yazılılardan da "A" alıyorum. Özellikle İletişim Kuramı'na gelen Mr. Black, sorularım ve yanıtlarım dolayısıyla şaşıyor. Profesörler, okutmanlar Mr. Goodman'ın anlattığından başka türlü bir kimse görüp, sanırım bunu kendisine de söylüyorlar. Yazar olduğum bilinmiyor daha. Bir ödev için, yanımda götürdüğüm kitapların "clouse up" kapak resimlerini çekip verdim. Mr. Goodman, üstünde adım yazılı renkli kapakları gördükten iki gün sonra yanıma geldi. Sordu: "Ne bunlar?"

"Kitap..." dedim.

Sordu: "Kitap oldukları belli, kim yazdı?"

"Önemli değil! Amcamın oğlu yazdı köyde..."

Sordu: "Yazar mıdır amcanın oğlu?"

"Yazardır..."

Ama bu şakam tutmadı. Bizim kümeden Türk arkadaşlar ona için doğrusunu anlatıp oyunumu bozdu.

Asıl şaşırtmacayı yıl sonunda başardım. Bizden, gördüğümüz derslerde öğrendiğimiz teknikleri içeren 35-40 karelik birer slide set yapıp "son ödev" olarak göstermemiz istendi. Bunun için dekanın, öğretmenlerin, eşlerinin katılacağı geniş bir toplantı yapılacak. Ödevi açıklarken bir de örnek gösterdi-

ler How to oparete the gramofon? Plâğı, iğneyi, düğmeyi alıp bütün bir gramofonu bölüm bölüm resmederek, plâkların nasıl tutulduğunu, gramofonun nasıl çalındığını, nasıl durdurulduğunu, temizlendiğini anlatan bir “set”ti bu. İsteyen konu olarak bir olayı, bir geziyi de alabilir. Ödev renkli yada siyah beyaz olabilir.

Giriştik işe... Ben o arada “ek mercek”ler kullanarak pul resimlerini bile çekebiliyorum. Çünkü fotoğrafçılık üstüne yazılmış kitapları okuyor, bu alandaki dergileri izliyorum.

Ne yapacağımı kimseye söylemedim. Hatta öğretmenini, arkadaşları yanıltmak için “Radyo nasıl çalınır?” diye bir konu üzerinde çalışır gibi yaptım. Bana acıyanlar, “Düğmeyi çevirirsin çalınır!” diye uyarıda bulundular. Bu kez de “Nasıl çalınır değil, çalışır? Yani işin teknik yanını ele alacağım. Bildiğiniz gibi değil, çok zor!” dedim. Bu kez de, “Ohooo, sen bunu başaramazsın!” deyip caydırmak istediler.

Asıl düşündüğüm ödevi yapabilmek için Bloomington kırklarını, bahçelerini biraz adımladım. Yapraklarından, goncalarından, gün ışığının süzüldüğü bir dünya çiçek resmi çektim. Renkli kartonlara İngilizce ara yazılar yazdım, onları çektim. Ödevime bir de başlık koydum. Toplantı akşamı sıram gelince göstermeye başladım. Konum Bloomington’un Çiçekleri. İki takım yapmıştım, biri yedek. Sonucun ne olacağını az çok kestiriyorum. Çoğunluk “How to oparete this?” anlamına gelen kuru “teknik” konuları almıştı. Bunlar da nerdeyse birbirinin tıpkısı. Siyah beyazın, grinin ağır bastığı resimlerdi çoğunluk.

Bloomington duru, yüksek gökleriyle güzel bir kuzey Amerika kasabası. Yeşili ağır basıyor. Çiçekleri güzel, çiçeklerinin fotoğrafı da güzel. Başlığını, ara yazılarını kesik uçla yazdım. Yakından uzaktan, orta aralıktan çekilmiş birbirinden güzel çiçekleri projeksiyonla gösterirken seyirciler çığlık atıyor. Özellikle profesörlerin, okutmanların eşleri “Ayy, bu Mr. Baykurt çok duyarlı, cook!” diyor. En sona da zenci bir arkadaşımın portresini saklamıştım. Zenci resimlerinde, yüzdeki ayrıntıları belirtmeye yetecek ışık dozunu ayarlamak zordur. Ben onu da iyi başarmıştım. Kır çiçekleri, bahçe çiçekleri, sonra bir zencinin portresi. Birkaçı, “Peki bu ne?” diye sordu.

“Çiçekleri yetiştiren, koruyan...” dedim.

Sordular: “Desene bir Tanrı?”

“Yorum için sınır yok...”

Alkışladılar. “Daha yok mu?” diye sordular. O zaman da yedeği takıp gösterdim. “Oh wonderful!.. Oh beatiful!” diyerek bunları da seyrettiler. Mr. Goodman ayağa kalktı:

“Yahu Fakir Baykurt, senin için gücün beni şaşırtmak mı?” diye bağırdı, eliyle omzuma, başıma vurdu. Daha ilk günler Washington’dan getirdiğim filmleri nasıl “*develope*” ettiğimi anlatmaya başladı. Dinleyenler içinde beni yeni görenler, yeni tanıyanlar da var. Yanıma gelip, “Öyle mi, aslı var mı?” diye soruyorlardı.

Oda Sorunu

Daha Bloomington’a vardığımız gün yatacağımız odaları verdiler. Bir kişiye bir oda; ne kadar iyi değil mi? Ama başıma bir terslik geldi. Odam ikinci katta, yatakevinin ortasında, genel tuvaletin bitişiğinde tam! Burası sabaha kadar şar şar işliyor. “Bas’lara basıldıkça suların çıkardığı gürültü uykularımı deliyor. Gözlerim şiş, başım ağrılı, sabahtan akşama kadar gerilim içinde, ne yapacağımı bilmiyorum.

Yabancı öğrencilerin hepsinin birer danışmanı var. Gece iyi uyuyamadığım için gündüzleri ders dinlerken başım düşüyor. Danışmanıma gidip durumu anlattım. Belki böyle bir yakınmayı ilk duyuyor. “Duvarlar yalıtık değil mi?” diye sordu, sorunu mu yeterince ciddi görmedi. Gene de “Bir çözüm bulun, ben orda kalamam!” dedim.

Danışmanım, “Şimdi bütün odalar dağıtıldı, nasıl bir çözüm bulurum?” diye kem küm etti.

İki gün sonra “Dean Larson” diyorlar, dekan; bizimle tanışmaya geldi. Yaptığı konuşmanın sonunda “Umarım burda iyi günler geçirirsiniz!” diye bir dilekte bulundu. Arkasından çay

verildi. Ayakta gezinerek herkes birbiriyle konuşuyor. Dekana yaklaşıp sorunumu anlattım. Üniversitede bu işlerle ilgilenen bir büro var. Epeyce kira ödüyörüz odalara.

Dean Larson, "Eczanelerde tıkaçlar satılır, onlardan bir tane al, hiç gürültü duymazsın!" dedi. Kime söylesem ciddiye almıyor, ben de uyuyamıyorum.

Bir de şu büroya gideyim bakalım dedim. Görevlilerin hepsi hanım. Birine anlattım derdimi. "Hazırda odamız yok, boşalınca değıştirelim..." dedi.

Daha vardığımızın haftasında dersler ve yönetim açısından grubumuzdan sorumlu kimseler, bizleri gruplar halinde evlerine akşam yemeğine yada partilere çağırmaya başladı. İşleri, dersleri üniversitede, ama çoğunun evi tâ bilmem nerde? Bizi ya kendileri ya eşleri alıyor üçer beşer. Aklımı düşüncemi oda sorunu aldı ya; "Nasılsın?" diye sorana ben de bunu anlatıyorum. Ama hiç ciddiye alan yok.

"Haftaya dönüyörüm!" dedim bir gün. "İlişğimi kesin! Ben buraya bir şeyler öğrenmeye geldim. Geceler boyu uykusuz kalıp hasta olmaya değil!"

Ondan sonra ciddiye aldılar; odamın değışmesi için konut bürosuyla kendileri konuşmaya, konuyu izlemeye başladılar. Odam değışti.

Ama bir aşırılıktan öbür aşırılığa düştüm bu kez. Tuvaletin dibinden alıp en uçta merdiven ağzında bir odaya verdiler. Burası da gürültülü. Ama hiç değilse gece ilerleyince dört saat kadar bir sessizlik oluyordu. Oda yönünden şansım hiç iyi değildi demek.

Almanya'da göremediğim Wilfried Brands'a mektup yazıp yolculuğumu anlattım. Bundan böyle sorunlar olursa yazması için yeni adresimi bildirdim. O beni ABD'ye konuk prof. olarak gittim sanırmış. Buluşamadığımızı çok üzölmüş. Madem bir yıl sonra döneceğim, şimdiden kesin bir buluşma günü önermemi istiyor. Tam bir yıl önceden buluşma günü! Bu Avrupalılar ne olmuş? Oynatmışlar mı akıllarını?

Üniversitede bir tarih profesörü olan Herbert Müller'in Türkiye'den de söz eden tarihsel gezi kitabını kitaplıktan alıp okudum. Sonra kendisine telefon edip görüşme isteğinde bulundum. Çaya çağırdı. Necdet Hanım'la gittik. Eşiyile bizi karşıladılar. Önce küçük bahçelerini, evlerini, yatak odası, banyo, tuvalete varasıya gezdirdiler. Bir Amerikalının evine gittin mi, oturmadan içini dışını, altını üstünü gezdiriyor. Kilerini, kalori-fer dairesini bile dolaştırıyor. Herbert Müller'in bize dersi yok. Sanırım kendi bölümünde Türk öğrenci de yok. Zaten derlesen toplanan üniversitedeki Türk öğrenci sayısı onu geçmez. Onun da dördü biziz. Birer yıllığına gelmişiz. Müller çifti bizi sonra da bir iki kez çaya çağırdı; gittik.

Kimi hafta sonlarında kendi kendimize kalıyor, o zaman da Ohio eyaletinin Colombus şehrine, Indiana eyalet merkezi Indianapolis'e gidip dolaşıyoruz. Indianapolis'te, Amerika'ya mühendislik okumaya gelmiş ama bitirmeden evlenip orda kalmış Orhan diye orta yaşlı bir bey var. Orhan Bey yaklaşık yirmi yıldır yurttan ayrı. Evliliği tutmamış, hem yalnızlık hem yurt özlemi çekiyor. Kendini mutsuz gören bir insan. Otomobili var, çevreyi iyi biliyor. Sık sık alıp bizi gezdiriyor. Türkiye'den soruyor, anlattıklarımızı dinleyip özlem bastırıyor. Şimdi de bir zenci kızla yaşadığı için dönemiyor, "Yaşamda kadınlara yenilmiş bir adamım ben, nasıl dönerim?" diyor. Bize biraz yardımı dokunursa avunma buluyor.

O yıllarda ABD'ye gidip gelmek, pek çoğu için kullanılmış bir otomobil, buzdolabı, çamaşır makinesi, elektrik süpürgesi, teyp getirmek demektir. Büyük bir tutkuydu bu. Bizim grubun süresi bir yıl ile sınırlı olduğu için arkadaşlar, bursları aldıkça yemeyip içmeyi biriktirmeye, piyasa incelemesi yaparak alış-

veriŖe hazırlanmaya bakıyor. Orhan Bey, “İŖiniz olunca telefon edin, hiç ekinemeyin!” diye kartını verdi. İŖi olan telefon ediyor. Ben varır varmaz bir kitap kulübüne, bir plâk kulübüne üye oldum. DönüŖte Almanya’dan bir plâkalar alacağım, otomobille ilgilenmiyorum. Bunlar dıŖında nereye bir gezi olursa mutlaka katılıyorum.

Paris’te Bir Hafta

Özellikle üç günlük tatillerde mutlaka bir gezi oluyor. Böyle tatillerde yönetim bizi boş bırakmıyor. Ne yapıp edip programla bağlantımızı sağlıyor. Amerikalıların “*Thanksgiving Day*”^{*} dediği bir güz bayramı var. Bir tür hasat bayramı bu. Köylerde, çiftliklerde çok iyi kutlandığını duydum. Fırsat olursa bir tanesine katılacağım. Üniversitenin orasına burasına duyurular asılıyor. Ŗurda Ŗu, burda bu var. TaŖıt sıkıntısı da yok; gitmek için biri seni yanına alabiliyor.

Bizim Indiana eyaletine yakın Illinois eyaletinde Paris diye küçük bir kasaba var. Burası asıl büyük Paris’le içten içe yarışa girmiş. Yüzyıllar sürececek bir plân yapmış. Halkını, spor kulüplerini, lisesini, kilisesini seferber etmiş. Çevredeki üniversitelerin yabancı öğrencilerini her fırsatta konukluğa çağırarak, kasabayı göstermek istiyorlar. Amaç, onu aynı zamanda bu yoldan da tanıtıp bir gün, “Dünyada bir Paris daha var!” dedirtmek. Yani, bu küçük Paris’i öbür büyük Paris’in yanına dikmek istiyorlar. Bizim Agop Arad geldi aklıma:

“Pariiii Paris, ah canım Paris!”

Bloomington’dan yüz kiŖi ıktı Paris’e gitmeye istekli. Belirlilen günde çantalarımızı hazırlayıp alana toplandık. Bizi almaya gelen iki otobüse dolduk. Ben daha baŖtan bir isteğimi bildirdim: Eğer olabilirse Paris’e yakın bir ifti ailesinde ka-

^{*} Ŗükran Günü, YN.

layım. Bunu ilgili kimseler aracılığıyla küçük Paris kasabasına ulaştırdım. İsteğim kabul oldu mu, olmadı mı, anlamaya vakit kalmadan yola çıktık. Otobüsle Paris’e doğru giderken oralı sürücülere sordum, isteğimden haberleri yok, bir yanıt alamadım.

Paris’e ikinci vakit girdik. Düzde şirin bir kasaba. Otobüsler lise ile kilisesin önündeki alanda durdu. Karşılایıcılar bekliyor. Kimin kime gideceğı biz varmadan belli edilmiş.

Önce toplu bir hoşgeliş konuşması yaptılar. Şehir hakkında ayaküstü kısa bilgi verdiler. Sonra konuk öğrencileri Parisli ev sahiplerine teslim etmeye başladılar. Konuğunu alan, bavulunu otomobilin ardına atıp, kendisini içe oturtup götürüyor. Necdet Hanım’ı yaşlı bir hanım alıp gitti. Ben bekliyorum, bakalım kime düşeceğim? Yüz kişiye yakın karşılayıcı topluluğı konuk öğrencilerle birlikte ikiye üçer eksiliyor. Sekiz kişi kaldık. Bakıyorum; kime, nereye gideceğim? Dört kişi kaldık. Bir haftayı bu ilk kez gördüğüm kasabanın içinde mi, dışında mı, nasıl geçireceğim? Hâlâ belli değil.

Meğer beni güzel bir şaşırtı bekliyormuş. Ev sahibim, Paris’in içinde bir ilkokulda öğretmenlik yapan ama dışarda bir çiftlikte yaşayan Mrs. Carpenter imiş. Haberim yok, Tanzanyalı tarımcı bir arkadaş da aynı isteğı göstermiş. Carpenter ailesi ikimizi de üstlenmiş. Adlarımızı arka arkaya okuyup, bizi bekleyenler arasında topluca yapısı, kırmızı mantosuyla dikkat çeken Mrs. Carpenter’e teslim ettiler. Yüzü sık sık kızaran bir bayan bu. İşte o da iki yabancı erkeğı otomobiline yükledi götürüyor. Beni de Tanzanyalı arkadaş gibi tarımcı bilirmiş. Eğitimci olduğumu bir daha söyledim; pek sevindi. Sekiz kilometrelik yolumuz var. Fazla gitmemiz gerekmiyor. “Tatili bir çiftlikte geçirmek isteyen iki konuk var, alır mısınız?” diye sorduklarında, karı koca ikimizi de tarımcı sanmış. Şimdi birinin öğretmen çıkması, aile için pek hoş bir şaşırtı olacaktı.

“Büyük mü aileniz?”

“Yok, pek değil!”

İki kızları varmış, ikisi de liseye gidiyormuş.

Mrs. Carpenter’in yanında oturuyorum. Anlatıyor: “Size baktım baktım, içimden: Bu konuk iyi birine benziyor, bize düşse, dedim. Şansımız iyiymiş!” diyor.

Komplimana teşekkür etmeme kalmadan, Tanzanyalı arkadaş, “Beni tanımıyorsunuz! Ben de iyiyimdir!” dedi.

Kahkahalarımızı tamamlamadan ana yoldan sapıp bir çiftlik kapısının önünde durduk. Akşam iyice bastığı için ortalığı tam göremiyorum. Işıkların biri burda, biri beş yüz metre ötede.

Ertesi gün daha iyi gördüm, Carpenterlerin çiftliği 400 yüz dönüm kadar. Yalnız mısır tarımı yapıyorlar. Mısırı domuz yemi olarak kullanmak isteyenler almış. Kendilerinin iki sağimlık ineği, iki buzağısı, üç danası var... İş gücü olarak bir traktör, bir de hasat makinesi kullanıyorlar. Evleri yarı ahşap. Akar suları yok. Tuvaletleri kuyu...

Çiftlikten çiftliğe yollar düzgün. Tarla sınırları da cetvelle çizilmiş gibi düzgün. En ortada bir yerde küçük bir kilise görünüyor. Dört sınıflı ilkokul da ona yakın. Köyler, ne yanından baksan bizim köylere benzemiyor. Zaten çalışan nüfusun sadece %8’i tarımla uğraşıyor. Yakında bu %5’e düşecekmiş.

Lise çıkışlı olan Mr. Carpenter’a soruyorum: “Bir tek mısır tarımı yapmanın riski var mı?”

Yağmurlar her yıl düzenli yağarmış. İsterse arada ekili tarlayı sulayabilirmiş. Amerikan tarımında kıtlık, kuraklık gibi sorunlar olmadığını hemen anlıyoruz. Thanksgiving tatili bir hafta. Çocuklar da, Mrs. Carpenter da hafta boyu okula gitmeyecek. Mr. Carpenter’ın işi de her zaman evde sayılır. Onunla uzun bir söyleşiye giriyoruz.

“Öyleyse sizin bir sorunuz yok!” dedim.

Güldü: “Olmaz mı? Bizim sorunlarımız daha beter!”

“Nasıl beter?”

“Bizim büyük sorunumuz over prduction, fazla ürün!”

“O ne demek?”

“Ürün fazla olunca fiyatlar düşüyor! Çiftçiler Birliğimiz var, hükümetle görüşmeler yapıyor. Soruna çözüm getirici yasalar çıkartmaya çalışıyor ki, eğer her yıl belirli oranda toprağı boş bırakırsak, hükümet bize pirim ödüyor...”

“Gerçekten ödüyor mu, oluyor mu bu?”

“Bir ölçüde oluyor. Biz uğraşıp bunu daha düzenli yaptırmak istiyoruz; böylece fiyatlar düşmesin. Gücümüz gittikçe azalıyor ama kozlarımız var: Ekimi temelli durdurarak bir tür

grev yapabiliriz ama dolu silolar var, yani stoklar... Onlara bir çözüm bulamıyoruz...”

Yaşamda okumadan olmayacağı gibi, gezmeden de olmayacağını düşünüyorum. İnsan sürekli bir yere kapanır kalırsa, o yerin sorunlarına, onlara göre oluşan düşünce yapısına saplanır kalır. Dünyada bu tür sorunları olan çiftçi bulunduğunu nasıl düşünebilirdim?

Mr. Carpenter küçük çiftliğinde bizi biraz dolaştırdı. Biraz da bürosunda oturttu. Bürom dediği yer küçük bir oda. Hesapları, kayıtları klasörlerde dizili. Epeyce kitabı var. Bunların çoğu tarım ve hayvancılık üstüne, ansiklopedi türü kitaplar.

Arada anılar anlatıyor konuşurken. Bir yıl inek hastalanmış. Telefonla bölge veterinerini aramış. Veteriner uzaktan sormuş:

“Ne gibi belirtiler var hayvanda?”

“Karnı şiş; başını ahırdaki kalasa vuruyor.”

“Sizde filânca ansiklopedi var mı?”

“Var...”

“Onun şu bölümünü aç, oku. Orda yazılanları yap. Ben de yarın uğrar bir görürüm. İyileşmezse başka önlem alırız...”

Anlatmasını sürdürüyor: “Açıp ansiklopediyi okudum. Yazılanları yaptım. İnek iyileşti. Veteriner ertesi gün öğleden sonra gene de hasta ineği görmeye geldi...”

“İğne ilâç bir şey yaptı mı?”

“Yapmadı ama bana iki iğne bıraktı ne olur ne olmaz!”

“Kaç para ödediniz bunun için?”

“Hiç! Gelip gitmek veterinerin görevi. İlâcı da kendinde bulanlardan parasız bıraktı...”

Biz konuşurken dışarda kızlar traktörü çalıştırmış. Tatil olmasına karşın, tarlanın köşesinde yığılı mısır saplarını depoya taşımak istiyorlar. İkisi de makine çalıştırmayı, hem de çiftlik işleri yapmayı erkenden öğrenmiş.

İki gün sonra Paris’te kızların tuttuğu takımın beysbol maçı var. “İzlemeye gider miyiz?” diye daha iki gün önceden bizi tavlamağa başladılar. Büyük kız 17 imiş; ama yaşından büyük gösteriyor, çok iyi gelişmiş. Küçüğü 15, o da öyle... İki kardeş sık sık tartışıyor.

Yarın akşam kilisede Thanksgiving kutlaması var. Ona katılıp “komşu”larla tanışacağız. Daha ilk gün kiliseye doğru bir uğradık ama kimse yoktu; bakıp geri geldik.

Mr. Carpenter çok mütevazı bir yaşamları olduğunu söylüyor. Evlerinin lüksü olmadığı için de bizden özür diliyor. Dün, dışardaki helâ için de özür diledi. Tahtanın ortasında yuvarlak bir delik var; pisliği görüyorsun. Bugün de banyo için özür diliyor. Akşam kiliseye gideceğiz, elbette herkesin yıkanması gerekiyor.

“Banyonun nesinden özür diliyorsunuz?” diye sordum.

“Yokluğundan...” dedi.

“Yani banyonuz yok mu? Öyleyse nasıl yıkanacağız?”

“Silineceksiniz! Size birer kova su vereceğiz...” dedi, nasıl yapacağımızı da anlattı. “Sırayı kendiniz aranızda kararlaştırın lütfen!”

Zaten ikimize bir oda verdiler. “Yeni bir ev alıp yada yapıp Paris’e mi gidelim, yoksa burayı mı geliştirelim, bilemiyoruz; daha doğrusu karar veremiyoruz. Kızlarımız da büyüyor. Date zamanları geliyor. Arkadaşlarını alıp gelecekler eve, belki şimdiden mahcup oluyorlar...”

Biz silinme sorunumuzla uğraşırken Mrs. Carpenter mutfakta sepet hazırlamaya girişmiş. Kocası ona yardım ediyor. Papazın karısı telefon etmiş; biri şunu, öbürü bunu yapacak; götürüp topluca yiyecekler. Papazla karısı kilisenin altındaki salonu bu akşam için düzenliyor. Mr. and Mrs. Carpenter iki konuk getirecek diye komşular şimdiden seviniyor.

Konuğun birinin Türkiye’den olduğunu söyleyince, papaz “Acaba Ankara’dan mı?” diye sormuş. “Evet Ankara’dan” yanıtını alınca çok sevinmiş. Akşam yaklaştıkça heyecanlanıyoruz.

Mrs. Carpenter bize sepet demişti; sepetleri, kutuları yiyeceklerle, içeceklerle doldurdu. Bunları otomobilin arkasına taşıdık. Kendimiz de bindik kiliseye kadar. Mr. Carpenter bizi, hem de eşini bıraktıktan sonra dönüp kızları aldı.

Necdet Hanımın nereye gittiğini öğrenmiş, telefonunu almıştım. O benim nereye gittiğimi bilmiyor. Evden çıkmadan bir telefon edip şaka olarak Thanksgivings Day’ini kutladım. Yaşlı hanım çok iyiymiş. Onlar da bu akşam kilisede bir toplantıya gidiyor.

Bu küçük kilisenin altında böyle bir salon olduğunu dışardan düşünemezdim. Çok kalın tahtalarla, dilmelerle yapılmış büyük bir masanın üstüne mum yakıp çiçek koymuşlar. Çevresine sandalyeleri dizmişler. Köşede piyano var. Ayrıca az ötede sandalyeler sıralı. İki de küçük masa eklemişler.

Varanları papazla karısı karşılıyor. Çocuklarla uğraşacak iki hanımı önceden ayırmışlar. Bu işi kimi zaman sırayla yaparlar-mış. Kimi zaman gönüllü üstlenecek çıkarmış.

Yiyecekler içecekler sepetlerden çıktı. Herkes çatalını bıçağını, tabağını getirmiş. Başlamadan bir kız piyano çaldı. Kızlar korusu şarkı söyledi. Papaz konuşma yaptı, dua etti. Dua Latince değil, İngilizce. Tanrıya, verdiği nimetlerden, hem de yolladığı iki konuktan ötürü teşekkür ediyor. Duadan sonra yeme içme başladı. Herkes bizim tabaklara doğru bir şeyler göndermek istiyor. Az sonra Mr. Carpenter da kısa bir konuşma yaparak papaza, eşine, değerli cemaate, konuklarına gösterilen ilgiden ötürü teşekkür etti. Hakkımızda “bildiği kadar” bilgi verdi. “Kendilerinden rica ediyorum, onlar da birer konuşma yaparak memleketleri, aileleri ve kendileri hakkında bize bilgi versinler,” dedi. Böyle bir önerisi olacağını önceden söylemedi. Belki de iyi etti, yoksa heyecandan yorulurduk.

“Dinlemek isteriz, iyi olur...” diye bir fısıldaşma gitti.

Birbirimizle baktık. İlk sözü Tanzanyalı tarımcı arkadaşşıma bıraktım. Onun İngilizcesi benimkinden iyi. Ama çabuk çabuk, hem de değişik bir ağızla konuştuğu için dinleyen anlamakta epey zorluk çekiyor.

Sıra bana geldi. Türkçe olarak bütün cemaati, bayanları bay-ları, çocukları ayrı ayrı selâmladım. Ağır ağır, tane tane söylüyorum. Yanımda oturan Mrs. Carpenter herhalde kocasının yaptığı öneriyi yanlış anladığımı düşündü, diziyle dizimi dürterek beni uyarmak istiyor. Ama ben uyanacak gibi değilim, kap-tırdım gidiyorum. Bu kez uyarısını sözlü olarak yapmak istedi, bunu da duymazlıktan geldim. Herkes şaşkın, birbirine bakıyor. Usulca İngilizceye geçtim:

“İşte sevgili cemaat, sevgili bayanlar baylar, sevgili çocuk-lar; ben bu dili konuşan insanların arasından geliyorum. Siz oraya Turkey diyorsunuz. Bizim orda pek çok hindi yok ama

neden öyle dersiniz bilmiyorum. Biz kendimiz Türkiye deriz. Ünlü İstanbul boğazı Asya ile Avrupa'yı birbirinden ayırdığı gibi, bizim yurdumuzu da ikiye ayırır. Biz Avrupa yakasına Trakya, Asya yakasına Anadolu deriz. Belki bilirsiniz, Anadolu, doğu anlamına gelir. Ama asıl anlamı, eski kültürler, uygarlıklar yurdu demektir. Orda tarihin kökü on bin yıl öncelere gider. Şu anda en eski yerleşme olarak arkeolojik keşfi yapılan Hacılar benim doğduğum Akçaköy'e pek yakındır. Akçaköy Anadolu'da çok güzel bir köydür. Evler sizdeki gibi birbirinden ayrı değil, birbirine yanaşık, yani köyümüz topludur. 750 kadar nüfusu vardır. Babam anam çiftçi. Altı kardeşin biri olarak ben orda büyüdüm, sonra okuyup öğretmen oldum. Şimdi Ankara çevresindeki köylerin ilköğretim müfettişi olarak çalışıyorum.

"Bizim orda halkın çeşitli sorunları vardır. Yüzde seksenimiz çiftçilik yaparız. Bizim orda kuraklık, kıtlık olur. Sulama yok gibidir, olsa da azdır. Elektrik çok az, yol çok azdır. Okuma yazma da az bilinir. Ekilebilir toprakların büyük bölümüne küçük bir azınlık sahiptir. Bu yüzden Türkiye'deki demokrasinin de sorunları vardır. Toprak reformu yapılmadığı için köylerden şehirlere bir iç göç başlamıştır. Şu anda bu göçün ucu Batı Avrupa'nın endüstri ülkelerine yönelmiştir.

"Eğer sizi sıklıyorsa anlatmayı sürdürüyem. Halkımızın çoğunluğu Müslüman'dır. Devletimiz yasaya göre laikdir. Camilerimizde isteyen beş vakit namaz kılar. Her yıl iki büyük dinsel bayram yaparız. Birincisinden önce otuz gün oruç tutulur. İkincisinde kurban kesilir. Müslümanların kitabı Kuran bizde Arapça okunur; çoğunluk anlamaz. Sadece hocaların birazı birazını anlar.

"Akçaköy'ün okulu beş sınıflı, iki öğretmenlidir. İleri okulları okumak isteyen çocuklar, ana babalarının olanağı varsa şehirlere gider. Arada bir devletin yarattığı olanaklardan yararlanırlar. Ben devlet olanaklarından yararlanarak okudum.

"Şimdilik anlatacağım bu kadar. Sorularınız olursa seve seve yanıtlarım. Teşekkür ederim."

Mr. Carpenter şaşkınlıktan ne diyeceğini bilemiyor: "Çok iyi bir taktik uyguladınız. Önce bir yanlış anlama var diye korkmuştum," diyor.

Papazla karısı da teşekkür etti. Türkiye'nin nüfusunu sordular. Biri Kore'deki silâh arkadaşlığımıza değindi. Biri "Şimdi Türkiye'de padişahlar yok, değil mi?" diye sordu.

Tam o sırada bana bir özlem bastı. Kara kızım Işık yaptığı bir resmi yollamıştı. Sönmez'le Tonguç daha küçük. Burnumun dişi sızıyor. Çıkarıp aile resmimizi gösterdim. Çocuklarımızın adı ayrı ayrı ne anlama gelir; bunu da söyledim. Resimler elden ele gezmeye başladı.

Sonra gene şarkılar söylendi. Oyunlar oynandı. Bunlara biz de katıldık. Geç vakit kalkıp dağıldık.

Bir gün sonra kızların dediği maçı izlemek üzere Paris'e gittik.

Yalnız Carpenter'ların kızları değil, Paris'in bütün kızları oraya toplanarak ikiye bölünmüş. Her bölük, erkeklerden oluşan bir takımı cesaretlendirmek için tempo tutuyor. Alkışlıyor, el çırpıyor, bağırıp çağırıyor. Kızların hiçbirinde doğru dürüst ses baş kalmamış. Akşam eve döndüğünde bizim büyük kızın ki de temelli kısılmıştı.

Mrs. Carpenter bir büyük masa örtüsü getirdi. Özel bir kalemle bunun üstüne okunacak biçimde imzamızı attık. Altına yurtlarımızın adını yazdık. Bir deftere izlenimlerimizi, adreslerimizi geçirdik. Şimdiye kadar kaç ülkeden konuk aldıkları bu defterde görünüyor. Carpenter'lar, gönüllülüğe dayanan bu işi her yıl seve seve yapıyorlarmış.

Dikkat ettim Mr. Carpenter pek öne çıkmıyor; arkalarda saklanırlar gibi durmak hoşuna gidiyor. Öyle sessiz, nerdeyse silik bir kişiliği var. Yanına sokulur bir şey sorarsam, biraz konuşuyor, sözü hemen bitiyor. Aileyi de, onu da çekip çeviren Bayan Carpenter'dır, belli oluyor.

Bir gün de Paris lisesinde yapılan bir toplantıya katıldık. Çeşitli kuruluş sözcüleri, kasabanın güzelliklerini anlattı. Kızlar korosundan şarkı dinledik. Amerikalıların "square dance" dediği bir oyunu uzun uzun oynadılar, seyrettik. Orda konuşmalar yapılırken söz isteyip bir soru sordum. Bunu yaparken yurdu-muzu, Ankara'yı da söyledim. Sorum şuydu: "Paris'in güzelliklerini, halkın yaşama düzeyini biz de gördük, çok sevindik. Birer Parisli olarak şu anda en büyük şikâyetiniz nedir? Üç şikâyet sorulsa birinci olarak hangisini söylersiniz?"

Kürsüdeki bay çok düşündü: "Vergilerimiz genel olarak yüksek. Bunun başlıca nedeni askersel harcamaların çokluğudur!" dedi. Dinleyenler konuşmacıyı alkışladı.

Bir hafta değil mi eni sonu? Geldiğimiz günkü gibi şehir merkezinde, lisenin önündeki alanda toplandık. Bavullarımızı otobüsün yükluğüne verdik. Uğurlayıcılarımızla ayrı ayrı veda-laştık. Akşam olup epey geçtikten sonra Bloomington'a geldik.

Arkadaşlardan oraya gittiğimizi bilenler, "Paris yolcuları geldi! Paris yolcuları..." diye bize takılıyordu. Paris'te kaldığımız süre içinde gerek ev sahiplerimize gerek görüştüğüm öbür insanlara aynı zamanda yazar olduğumu söylemedim. Ama daha ordayken bir gün Paris için bir yazı yazmayı kendi kendime söz verdim. Bunu ancak şimdi bu özyaşam içinde yapabiliyorum.

Meşe Dalına Sıçrırım

ABD'nin bu büyük üniversitesinde okul çocukları gibiyiz. Gürültücü, haşarı... Acaba sınıflara kapatılıp bütün gün ders dinletildiğimiz için mi böyleyiz? Kuşkusuz hepimiz bir değiliz. İçimizde çok ciddiler de var. Ben ciddilikle çocukça davranmanın yeri ayrıdır diye düşünürüm. Derslerde, ders dışı zamanlarda buna göre davranırım. Her zaman niçin sıkayım kendimi? Böyle yaparsam içimdeki çocuğu boğmuş olurum.

Bloomington'da Indiana Üniversitesi'nin irili ufaklı, hem de eski yeni bir sürü yapısı var. Bunlar ağaçlı, çimenli kırların ortasında çok güzel yapılardır. Biriyle öbürünün arasında boşluklar vardır. Yatakevi şurda, yemekevi burda, derslikler ayrı ayrı yerlerdedir. Otomobili, bisikleti olan öğrenciler üç beş dakikada birinden ötekine varır. Biniti olmayanlar yürür.

Yemekten, kahvaltıdan çıkınca yemekevine uğrar, kitaplarını, kâğıtlarını alıp ben de yola düşerim. Yürümek, özellikle baharın güneşli günlerinde bana hoşluk verir. Yeşillikler arasında uzayan bizim ince asfalt, Jordan çayının üstünden geçer.

İlk günler, bu yürüyüşleri sanki yitecek gibi, topluca yapardık. Bu bizim, için yararlı değildi. İngilizcemizin ilerlemesi gecikiyordu.

Giderek huyumuzun suyumuzun benzeşmeyen yanları da ortaya çıktı. Birbirimizi eleştiriyorduk. Eleştirmede, Bakanlık bilmem ne müdürü Reşat Bey birinci. Biz onu eleştiremiyoruz, çünkü ciddi adam. Tersler diye çekiniyoruz. Bu yüzden söyleyeceklerimizi şakaya dökerek anlatıyoruz.

Ne yazık Reşat Bey'in İngilizcesi bizimkinden iyi değil. Ama derslerde sanki her şeyi anlıyor, "Neden şu şöyle, bu böyle?" diye öğretmenden yanıt istiyor. Cesaretine hayranız. Sorarken, düşüncesini belirtirken durmadan "This is very important! Çok önemli bu!" diyor. Böyle deyince öğretmenler dikkat kesiliyor ama her sorduğuna "önemli" dediği için hangisinin önemsiz olduğunu bilmede insanlar güçlük çekiyor. Giderek bizim Reşat Bey'e dudak bükmeye başladılar.

Yolda giderken eğilip bir sarı çiçek koparıp göğsüme taktım: "Bu çiçek de çok önemli!" dedim bir gün. Öteki arkadaşlar neden önemli olduğunu sordu. "Tâ Anadolu'dan kalkıp gelmiş! Sermiş güzelliğini çayırların arasına. Kara Hindiba derler buna ama adı öyledir. Yeşil yaprakları kırkmal, çiçekleri güzel sarıdır. Kumluk yerde olursa kökleri sakız verir. Gerçekten önemli bir çiçektir..." dedim.

Her gün aynı asfalttan gidip gelmekten bıkiyorum. Kimi günler kestirme yollara sapıyorum. Çayırdan yürüyorum. Artık yiterim diye de kaygılanmıyorum. Yönüm doğru ya, nasıl olsa varırım. Bir arkadaş soruyor: "Çayırlar da önemli mi?"

"Evet çok important!" diyorum.

Belki hata ediyoruz, Reşat Bey'in aramızdaki adı important kalıverdi. Bana çıkışıyor. "Yahu; mis gibi asfalt dururken niçin çayıra sapıyorsun? Yasak olabilir; söz iştiriz..."

Ara sıra Amerikalı arkadaşları da takıyorum yanıma. Çayırın ortasında ipince bir yol oldu. Bunu gittikçe daha çok sevmeye başladım. Tam yarısında gür bir meşe var. Yanına yaklaşırken hafif tümsek geliyor. Ötesi çukurca. Meşenin dalları çukura sarkıyor. İnsan sıçrasa yetişebilir, o duyguyu veriyor. Hız alıp atlıyor, dala değiyorum. Reşat Bey çok kızıyor içinden.

Bir kusurum da kılığım. Türkiye’de pek çok müdürün müfettişin giydiği gibi kolalı, balina yakalı gömlek giymiyor, boyunbağı takmıyorum. Üstelik gömleğimin uçları pantolonumun üstüne sarkıyor. Dedim ya, o zaman böyle bir moda var, hem de genç işi bir moda; olgun, oturaklı kimseler böyle yapmıyor.

Başka bir kusurum da ayaklarıma giydiğim lâstikler. Bunları Washington’dan aldım. Reşat Bey, “Para verecek başka bir şey bulamadın mı?” diye kınadı. Zaten tâ o zaman bozuldum kendisine. Ama bozulduğumu belli etmedim. Ne karışıyor başkasının aldığına sattığına; değil mi? Belki onun aldığını, sattığını beğenmeyen de vardır; karışmak olur mu? Ayakkabılarımın üstü beyaz bez, altı lastik. Çocukluğumda imrenirdim, şimdi elime olanak geçmiş, bir çift alıverdim. Reşat Bey, “Böyle çocuk gibi davranıp hakkımızda dedikodu yaptırıcaksın! Şurda dört Türk’üz, ayıp olur!” diyor.

“İmportant!” diyorum ben de: “Evet dikkat edelim!”

Ama huylu huyundan geçer mi? Ertesi gün lâstiklerimi gene giyip meşenin yakınına gelince tümsekten hız alarak atlıyorum. Dala değemezsem dönüp bir daha atlıyorum.

“Hay Allah! Niçin söz anlamıyorsun?”

Bir gün ciddi ciddi açtı konuyu: “Biz burda Türkiye’yi temsil ediyoruz. Biliyorsun öteki bölümlerde de birkaç Türk var. Kiminin görevli olduğunu sanıyorum. Bakarsın rapor yazarlar. Senin için iyi olmaz. Bırak bu davranışları!”

“Bakanlığa mı yazarlar raporu?”

“Bakanlığa yazarlar tabii...”

“Bakanlığın işi yok mu; ne yapacak o raporu?”

“Koydurur dosyana, dosyan şişer!”

“Benim dosyam zaten şişik, senin haberin yok!”

O sırada meşenin yanına yaklaşmışız. Tümsekten hızımı alıp zıpladım. O güne kadar yetişemediğim bir dalı amaçladım. Hızımı o kadar iyi aldım ki, daldan birkaç yaprak getirdim.

Reşat Bey benimle birkaç gün konuşmadı.

Yemekevine girdik mi boş bulduğumuz yere oturuyoruz. Reşat Bey, boş bile olsa yanıma oturmuyor artık. Bir gün ben gidip onun yanına oturdum. Selâm verdim. O da bana, yaşına başına uygun yeni öğütler verdi. Kahvaltımızı bitirip düştük yola. Kol-

tuğumun altında kitaplar. Reşat Bey derslere sıkı çalışmamız gerektiğini, gördüğümüz konuların önemli olduğunu anlatıyor. Tümseğin önüne geldik. Hızımı alıp gene sıçradım ben. Dala değip gene birkaç yaprak getirdim.

Reşat Bey, “Cık cık cık!” etti: “Anlatıyorum anlatıyorum, hiç anlamıyorsun be adam! Sıçrama şu meşeye!” diye bağırdı.

Baktım yüzü bembeyaz. Yanında durup cevap versem beni dövecek. Birkaç adım uzaklaşıp seslendim: “Fazla karışıp durma bana! Benim içimde ele avuca sığmaz bir çocuk var, fırsat buldum mu böyle yukarı yukarı sıçrarım ben!”

Buna daha çok kızdı. Cık cık’larını sürdürdü.

Bizim Akçaköy’de eşeğe cık cık denir sürerken. Birisi birisine cık cık dedi mi, şöyle karşılık verilir: “Eğer cık cık’la gidiyorsa bizim eşeği de sür (dağa)! ”

Reşat Bey’e böyle dedim, o zaman temelli kızdı. İçinden içinden homurdandı. Elinden kötü bir iş çıkmasın diye Tanrıya yalvardı sanırım. Artık uzun süre konuşmadı benimle. Bilmiyorum hakkımda bir rapor yazdı mı Bakanlık?

Öbür Dersler, Geziler

Yılbaşı gelince Chicago’ya gitme fırsatı bulduk. Bunun için bir çağrı yoktu. Ama belirli otellerden bize indirim yapılacağı bildirildi. Orda Uluslararası Öğrenciler Birliği’nin düzenlediği şehir gezilerine katıldık. Gönüllü hanımlar, aileler devreye girdi. Bizi bir öğleden sonra alıp evlerine götürüyor, gezdiriyor, yedirip içiriyor, tatile yada dış gezilere gittikleri zaman çekilmiş resimleri yada slaytları gösterip otele getiriyorlar. Bir gün yapı işleri yapan bir mühendis 60 kilometre uzaktaki evine götürdü, yatma zamanı geri getirdi. Bir başka gün bir savunmanın konduğu olduk. Eşi ev kadını. Çocukları yok. Hanım can sıkıntısını gidermek için eşinin bürosunda sekreter olarak çalışmak istemiş ama savunman ilke olarak buna karşı çıkmış: “Benim

sekreterim var. Eğer can sıkıntısını gidermek istiyorsan hayır kurumlarından birine gir çalış!" demiş.

Yılbaşı haftasında Chicago'daki günlerimiz sürerken, biz audio visual'ciyiz ya, bir plâk şirketinin temsilcileri geldi; genç genç, bay bayan bir sürü görevli. Dediler: "Küçük plâklara sesinizi alacağız. Bunları yakınlarınıza postalayın; mektup yerine geçsin..."

Sıram gelinceye kadar küçük bir plân yaptım. Plâğın iki yüzüne, bu plâna göre Muzaffer'den başlayıp bizim yeni dünya Tonguç'a kadar, bu sana diyerek, herkese birer türkü söyledim. Sazsız mazsız öyle söyledim. Tabii bir türkü de anam Elifçe'ye saldı. "Haydi plâk uğurlar olsun, dağlar taşlar yolun olsun!" diyerek götürüp postaya attım.

Bloomington'da bizim dersler hem kuramsal hem uygulamalı. Örneğin iki sömestr Çocuk Yazını aldım. Profesörümüz bir bayan. Bir İngiliz profesörün kitabını okuduk. Orda bir sürü kuramsal ayrıntıdan sonra şöyle yazıyordu:

"Çocuk yazını için bitmez tükenmez kaynak, yazarın kendi çocukluğudur."

Bunu okuyup tartıştıktan sonra bizim profesör dedi ki: "Haydin siz de çocukluğunuzdan bir olayı, bir yaşantıyı seçip öykü biçiminde yazın! Sonra bunu 16 yada 24 sayfalık küçük bir kitap olarak tasarlayın. Ortaya çıkanları aramızda konuşup tartışalım. Öbür derslerde öğrendiklerinizi kullanarak resimleyin. Sonra bir okula gidip çocuklara okuyun. Deneyin, bakın çocuklar nasıl buluyor? Sonra hem resimleri hem metni birer daha elden geçirin. Öğrendiklerinizi uygularken biraz daha öğrenin..."

Bundan iyi öğrenme yolu olur mu? Köy Enstitüsünden geliyorum ya, profesörümüzün anlattıklarını sanki en iyi ben anladım. *Sarı Köpek* ile *Topal Arkadaş* öykülerim böyle ortaya çıktı. Önce yazdım, resimleri tasarladım. Sonra bunları birkaç kez düzelttim. "Peki bu öykü kaç yaşındaki çocuklara uygun düşer?" Bizim pek alışık olmadığımız bir soru. Okuldaki çocuklara okuduk. Çocukların tepki ve eleştirilerinin değerlendirmesini yaptık. Sonra metni sayfalara bölerek, resimlerle birlikte sayfa düzenini (lay-out) taslağını hazırladık.

Çocuk yazını ürünleri çok okunan yapıtlardır. Çocuklar çok okur. Öbür kitapların on katı basılır. O yüzden basılmadan önce ince eleyip sık dokunur. Bu çalışmalar uzun, yorucu ve pahalı görünür ama on binlerce, yüz binlerce okura bölüştürülünce son derece ucuza gelir.

Hiçbir ülkenin yazarları, ressamaları, eğitimcileri çocuklara kötü, çiy yapıt vermeye, hele bunları okuyacaksınız diye dayatmaya izinli değildir. Onun için çok emek çekmeli, bu işe iyice hazırlanarak girmeli.

Bunları dinledikçe grubumuzda bulunan hukuk fakültesi çikışlı, çocuk kitabı yayımcısı arkadaş bozuluyor: "Yahu biz ne rezillikler yapmışız, nasıl zehirlemişiz çocukları, bilmeden?" diye günah çıkarıyor. "Biliyoruz sanıp küçümsedik; öyle ya, eni sonu çocuk dedik. Ne kadar yanlış yapmışız!" diyor.

Metinleri daktilo ile yazıp küçülterek yada büyülterek basacağız. Bir satırda kaç vuruş olacak? Sağ başlar da sol başlar gibi nasıl bir hizada olacak? Kâğıdı iki sütuna ayırıp birinde sayarak deniyor, öbürüne dikkatlice yazıyoruz. Şerit eski mi, biraz silik mi çıkıyor? Profesörümüz öğretiyor: "Altına ters karbon kâğıdı koyun! Karbon kâğıdının rengi yazının tersine çıksın; bu ön yüzünü güçlendirir, film iyi çıkar. Hep offset baskı diye diretmeyin. İpek baskı öğrendiniz, onunla basın!"

Topal Arkadaş'ı ben böyle İngilizce 50 kadar basıp dağıttım. Yurda da biraz getirdim. Gösterdiğim kimi eğitimci arkadaşlar bilmeden bunu çok basit, kolay, dolayısıyla önemsiz buldu. Üniversitede not olarak ben bunlarla "A" aldım. *Sarı Köpek'i* de basacaktım, profesörümüz "Yurda dönünce basarsın, yeter..." dedi. *Yılanların Öcü'nden* iki fotoğrafı büyütüp ipek baskı ile üç renkli olarak bastım. Bunun kalıplarını jilette ince ince keserek hazırladım. Üçerden altı kalıp, günlerimi aldı. Tabii bunları yaparken *Kaplumbağalar* romanım dosyası içinde uyudu. Bir koltuğa birkaç karpuz hiçbir zaman sığmıyor.

Görmek istediğim dersleri orda kendim seçtim. Her dersin, kursun bir kredisi vardı. Böylece master için gerekenden çok kredi topladım. Ama bizim Gazi Eğitim üniversite sayılmıyor, o yüzden diplomamı vermediler. Gene de çok iyi şeyler öğrenip deneyim kazandım.

En ilgi çekici deneyimi de yetişkinler için yazma dersinde edindim. Yetişkinler için yazma, bizim gibi ülkelerin sorunu-
dur. Vaktinde olanak bulup okula gidemeyen yetişkinlere son-
radan yalnız okuma yazma öğretmek yetmez. İnsan öğrendiği-
ni kullanmazsa unuttur. UNESCO araştırma yaptırdı; beş yılda
unutuluyor. Ne okutacaksınız onlara? Bunlar her kitabı, dergiyi
okuyamaz. Öğretmenler önümüze örnekler atıyor; “İnceleyin
bakalım. Hangisi uygun, hangisi değil?” Demek yetişkinlere
göre de kitaplar yazmak gerekiyor. Okuma Yazma Okulları
için yazdıklarımız işte bu ilkeye dayanıyordu. Aferin Turhan
Hoca’ya, Eloise yengeye...

“Bir!” diyordu profesörümüz. “Kısa cümleler uzun cümle-
lerden iyidir. İki: Kısa sözcükler de uzun sözcüklerden iyidir.
Üç: Gereksiz sözcükler her zaman vardır. Yastık şişirir gibi yaz-
mayın. Ayıklayın, ayıklayın yazdıklarınızı! Dört: Tek fiilli, tek
hükümlü yalın cümleler yapın. Başlangıçta bunlar çok iyidir...
Beeeee!”

Böyle sürüp gidiyordu ders. Sonra hemen uygulamaya geçi-
yoruz. Herkes bir konu bulacak, onu yeni okuma yazma öğren-
miş yetişkinler için yazacak. Ben “Kerem ile Aslı”yı düşündüm.
Ne güzel bir sevi öyküsüdür o! Yazayım, resimleyip basayım
dedim. Yazıp bitirdim ama resimleyip basmaya zaman yetme-
di. Birkaç kez düzelttim, birkaç kez temize çektim, bavuluma
koyup getirdim.

Dersleri uygulamalı görüyoruz ama uygulamaya yetecek za-
man bulamıyoruz. Hepi topu bir yıl. Bir aydan fazlası da yolda
belde geçiyor. Tatiller var, arada geziler var; gerçekte sekiz ay;
o da üf deyince geçiyor.

Ayrıca uygulamalı dersler için de geziler yapıyoruz. Göze
kulağa hitap eden araç yapımının kuramsal yanı, iletişim kura-
mıydı. Ana konu olarak da Ruhbilim’den algı’yı okuduk. Bunun
uygulanması olarak afiş yapma, resim kesip yapıştırma, fotoğ-
rafçılık, resimleme, basit baskı teknikleri, projeksiyon gibi yeni
araçların kullanımını öğrendik.

Colorado’nun başkenti Denver’da büyük bir Avudo-Visual
Fuarı vardı. Interschool adını taşıyan okullara yönelik bir ser-
giydi bu. Teypten projektöre kadar çeşitli araç gerecin üreticisi

firmanın malını sergilediği bir fuar. Buna grupça götürüldük. Yolculuk ve ordaki giderlerimizi ödediler. Alfred Hitchcock'un Kuşlar filmi yeni gösterime çıkmıştı. Sergi sırasında fırsat bulup sinemaya koştum, onu da seyrettim.

"Denver'da dağlar güzeldir..." dediler. Bir gün de dağlara gittik. Otobüsle şehrin dışına açıldık. Doğa gerçekten güzel, hava mis gibi temiz. Özgür bırakıldığımız iki saat boyunca oradan oraya koşuyor, resim üstüne resim çekiyoruz iki arkadaş. Dönüp geldik, kimseler yok. Bırakıp gitmişler. Çıkan bir tartışma yüzünden karar değiştirip erken dönmeye karar vermişler. Eksikliğimizi anlamışlar ama epey geçmiş. Kendimiz başımızın çözümüne baktık, dönüp geldik, sorun da yapmadık. Ne yararı olacak, bir kez iş işten geçmiş.

Yalnız yazma grubu olarak New York'a haftalık bir gezi yaptık. Büyük bir ders kitapları firmasını geziyoruz. Ders kitabı basımı her eyalette özel ellerde. Firmalar bu iş için takımlar kurmuş. Atölyeler, basım ve ciltlevleri açmış. "Fabrika" sözü küçük kalır; yazma, resimleme, deneme, araştırma gibi bölümlere ayrılmış gerçekten akla durgunluk verecek bir çalışma sürüyor. Firma ürettiği kitapları okullarda tutundurmak için savaşım veriyor. Firmalar arası yarışma, kakışma dehşetli. Kalite yüksek olsun diye her şey yapıyor. Kâğıt iyi, baskı güzel, cilt sağlam. Renkli, cici kitaplar. Resimleri, grafikleri açık seçik; insanın yeniden öğrenci olmak isteyeceği güzellikte kitaplar. Çekilen emeği, yapılan harcamayı hesaplarsan bir kitap yada kitap dizisi son derece pahalıya mal oluyor. Ama iyi bir dizi, beş yıl kullanımda kalıyor. Buna göre hesaplarsan, ucuz... Şimdi de öyle mi bilmiyorum, kitap paralarını da okullar ödüyordu.

Kitapların beşer yıl süreyle kullanılıp atılması, cilt bakımından eskiyor yada kirleniyor diye değil. Gerekli görülürse bu kitaplar yıkanabilir, silinebilir türdendir. Asıl neden, içindeki bilgilerin eskimesi. Yaşam o kadar hızlı akıyor, okullarda çocuklara verilen bilgileri beş yılda bir yenilemek gerekiyor. O yüzden böyle bir süre koymuşlar, doldu mu eldeki kitapları toplayıp yeniden kâğıt kazanına atıyorlar...

Nitelik yüksekliği için kesin ölçüler var: Bilgi yada mantık yanlış olmayacak. Bu yüzden askerlikte filân olmayan sıkı bir

takım çalışması uygulanıyor. Yazar, ressam, eğitimci, ruhbilimci, basım, pazarlama uzmanları durmadan toplantı yapıyor.

Gözetilen ikinci nokta: Asla dizgi yanlışı bulunmayacak! Bunun için düzeltmenler yarım gün, o da öğleden önce, çalışıyor. Dizgi yanlışı bulana ödül koymuşlar.

Üç: Kitap çok iyi kâğıda basılacak.

Dört: Cilt sağlam olacak.

Bunları bize anlatıp gösteriyorlar. Sağlam cilt için ille iplik dikiş gerekmiyor. Tutkalın iyisini kullanıyorlar. Bir kutu gösterdiler: “Bu tutkalla yapılan cilt kopmaz!” Arkadaşlar raftan rastgele çekilen bir kitabı açıp koparmaya çalıştı; gerçekten kopmuyor. Aramızda iki Afganlı vardı. Bunlar amca çocukları. Pehlivan yapılı adamlar. Kâbil’de bakanlık merkezinde görevliymişler. Nasıl olduysa, Razi güldü. Anlatıcı durdu: “İnanmıyorsanız deneyebilirsiniz!” dedi.

Amca oğulları çıktı. Kitabın yarısını biri, yarısını öbürü tuttu; çekmeye başladılar. Kitap gerçekten kopmuyor. Bozum olduklar. Anlatıcı: “Götürün, sonra gene deneyin, belki koparabilirsiniz!” diye kitabı arkadaşlara armağan etti.

New York’a gitmişken Ankara’dan Mrs. Tibbets’in kardeşi Elisabeth’i de ziyaret ettim. Ablası adresini, telefonunu vermişti. Emi diye bir arkadaşıyla beni öğle yemeğine çağırdı.

Eloise Yenge o arada Muhtar Bey’le bozuşup yurduna dönmüş, oğlu Orhan’ı birlikte getirmişti. Illinois’dan güzel bir ev almıştı. Muhtar Bey için çok acı olan bu ayrılık beni şaşırttı. Bir fırsatta gidip iki gün konuğu oldum. Uzun uzun dertleştik. Orhan iyice büyümüş, uzayıp gitmiş. Eloise artık Türkiye’ye dönmeyecek, Illinois’de oturup iş bulacak. Yaşamını orda sürdürecekt.

Orda üniversiteler hiç boş durmuyor. Dersler tatil olduğu zaman bile bir iş düşünüp plânlıyor, onu uygulamaya koyuyor.

Bahar sömestri ile yaz sömestri arasında Bloomington’da, ABD çapında bir yazarlar semineri yapıldı. Bu seminere katılım paralı idi. Epeyce yüksek bir harç yatırılıyordu. Ben de katıldım; paramı bizim proje ödedi.

Bir hafta süren, çok katılımlı bu seminerde yedi kitabı çıkmış tek yazardım. Katılanların adresi, kısa yaşamöyküsü önceden yazılıp basılmış, ilk gün herkese dağıtılmıştı. Amerika’nın her yanından gelen, çoğu tanınmamış “yazar”lar Roman, Öykü, Tiyatro, Senaryo, Makale yazarlığı bölümlerine ayrılarak, hafta boyu o konunun uzmanlarından “ders” dinledi. Ben daha çok görmek, “buralarda ne olup bitiyor?” merakımı gidermek istiyordum. Jasper Streater’in *Yılanların Öcü* çevirisi yanımdaydı. Katılmak isteyenlerden 20-30 sayfalık birer metin istediler. Ondan bir bölümü kopya edip verdim. Derste bize roman konusunu anlatan profesör bunu örnek olarak okudu.

Roman bölümüne ayrıldım ama arada genel etkinlikler de var. Akşamları şarap içiliyor, söyleşiliyor. Değişik bir haftaydı. Basılıp dağıtılan bültenlerde yer alan kısa yaşamöykümü okuyanlar yanıma geliyor, birkaç soru soruyor, yanıtlarımı dinliyor, geçip gidiyor. Kimi de düşüncesini yüzüme söylüyor:

“Tabii sizin orda roman, öykü yoktur. Çünkü doğru dürüst yazar yoktur. İnsan kolay parlar. Boş alanda istediğin gibi at koştur. Çabuk tanınırsın. Amerika öyle mi? Elini sallasan yazara değiyor! Birbirinden dev bir sürü yazar. Tepede Nobel ödüllüler. Tepeye yakın Pulitzer ödüllüler. Onların altında onlar kadar büyükler. Amerikan Yazın Olimposu eteklere kadar iyice dolu. Nasıl olanak bulur, yukarıya tırmanır insan? ABD’de bırak yedi kitabı, bir kitap bastırmak için 17 yayımcı dolaşmak gerekir!” Biri sözünü bitirirken yada şarabından bir yudum almak için ara verirken öbürü, sonra öbürü, sonra öbürü sözü alıp ekliyor “İnsan ABD’de yazar olarak ün yapamaz artık, bu iş bitmiştir! Evet bitmiştir ama yazıyoruz! Şu cehennem yaz sıcaklarında seminerlere katılıyoruz. Onca yol parası, katılma harcı, geceleme, yeme içme parası ödüyoruz...”

Demek böyle? Demek onların durumu bizimkinden zor? Bizimkiyle kıyaslanmaz canım; tek onlarınki zor! Biz işte öyle

kolayından oluvermişiz! Yedi kitabı da hiçbir zorlukla karşılaşmadan bastırıp ünlenivermişiz!

Ben de aldım şarabımdan bir yudum. O zaman ara sıra içiyordum. Karaciğerimin o derece sorunlu olduğundan haberim yoktu: “Değerli meslektaşlarım; çok iyi anlattınız; sizler gerçekten zor durumdasınız. Çok iyi ediyorsunuz, bu işin kuyruğunu koyvermeyip uğraşıyorsunuz. Bir gedik yada delik bulup kapalı yolu açmaya çalışıyorsunuz. Yaptığınız doğrudur, iyidir. Ama bizim durumlarımızı bilmediğiniz için, yurdumuzda başarının kolay olduğunu sanıyorsunuz; işte bu yanlıştır. Şimdi anlatsam inanmazsınız. Biz de zorluk bir değil bindir. Hem de bizim zorluklarımız kendimize göredir. Sabrınız varsa birkaçını anlatayım dinleyin,” dedim.

“Anlat!” dediler biraz alaylı.

“Bir: Yeteri kadar okurumuz yoktur. Şu anda nüfusumuzun %70’i okuma yazma bilmez...

“İki: Yeteri kadar kâğıdımız yoktur. Bütün yurttan bir tek kâğıt fabrikamız var, bunun da üretimi resmi kullanıma, gazetelere zor yeter, kitap kâğıdımız kıttır.

“Üç: Dağıtım örgütlerimiz yoktur. Yazarlar birliğimiz, sendikamız da yoktur henüz.

“Ama buna karşılık var’larımız var. Var’larımızı anlatmadan size bir soru sorayım: Sizde sansür var mı örneğin?

“Ne sansürü?”

“Romanınızdan film yapıldı; film sansürü var mı?”

Birbirlerine baktılar: “Var mı acaba? Yok yok...” dediler.

“Halkın %90’dan fazlası okuryazar. Kâğıt bol. Sansür de yok...”

“Gene de bizde çok iyi yazarlar var. Ama onlara Nobeller verilmiyor. Bizim Plutzerlerimiz de yok. Gerçekten aşılması zor yazarlarımız vardır. Bizim de önlerimiz doludur. Bizler de milyonların içinden seçilip geliyoruz. Bugünkü yazarlarımızın yarısından çoğu cezaevlerine girip çıkmıştır. 12-13 yıl yatanları sayısam aklınız durur. Çoğumuz doğru dürüst yazar hakkı, copyright bilmeyiz, gene de öyle pir aşkına çalışırız. Burda meslektaşça söyleşiyoruz; bunları size söylediğimi devletimizin her yere yayılmış görevlileri duysa, dışarda yurdumu kötülüyor-

rum diye rapor yazarak, hakkımda dâva açtırır. Ama hiç yurdu-
mu kötüler miyim? Türkiyemiz güzeldir. Üç ay sonra özlemle
oraya döneceğim. Güzeldir ama sorunları çoktur. Şu anda de-
mek istediğim de budur: Her ülkenin sorunları kendine göredir;
yazarlarının durumu da öyledir...”

İçlerinde çeşitli durumda yazarlar, yazar olmaya çabalayan-
lar vardı. Kimisi kapanıp yazmış, beş altı roman bitirmiş ama
bastıramamış.

“Bu arkadaş içten konuşuyor; yarın birlikte resim çektire-
lim!” dediler.

Oturuyorlardı benim oturduğum banka. Söyleşi sürüyordu.
Romanımın çevirisini görmek istediler. Amerika’da bir kitapçı
bunu da reddetmişti.

“Gördün mü, Amerika’da hep reddederler! Yüzlerce, binler-
ce yabancı yazar vardır. Öncelik sırası Fransızlarda, Ruslarda,
sonra da Hintlilerde, Japonlarda, sonra Araplarda, Afrikalılarda.
Türlere sıra asla gelmez dostum!” diyorlardı.

Hiç istifimi bozmadan: “Gene de deneyeceğiz, olanak ara-
yacağız. Ayrıca, yabancı ülkelerde basılmak iyidir ama bize
sıra gelmese de olur. Kendi ülkemizde basılır, okunuruz; bu ye-
ter bizim yazmamıza. Bizden öncekiler de böyle yapmış. Bizim
anlı şanlı mirasımızdır bu...” diyerek anlatıyordum.

Gerçekten değişik bir haftaydı.

Bilmiyorum sonra bu seminerden ne çıktı? Ben katılanlardan
bir bayan arkadaşla birkaç kez mektuplaştım. Beni evlerine de
çağırdı ama fırsat bulup gidemedim.

Arkabörü Dumanı

Arkadaşlar ayrı ayrı otomobil aramaya çıktı. Ayrılacağımız
günler geliyor. Dönüş yaklaşırken çoğumuzu bu tutku sardı. Bi-
rer otomobil alıp gemiyle yurda yollamak için harıl harıl sergi
geziyoruz. Kendimiz uçakla döneceğiz. Biletimiz gidiş dönüş.

Türkiye'ye yabancı araba sokmak o zaman izne bağlı. Yerlisi de yapılmıyor. Bir yıl dışarda kalanlara yurda bir araba sokma hakkı tanınıyor. En geçerli olan Amerikan arabası. O da çok pahalı. Yenisini almak olanaksız. Bu yüzden elden düşmeler seçiliyor, gemiye bunlar yükleniyor. Taşıma işini üstlenen firmalar var. Yola çıkmadan iki ay önceden yükleyebilirsen, araban yurda seninle birlikte varır. Gümrüğünü ödeyip aldın mı, sürersin dart dart. Otomobil çok "important".

Amerika'ya gidip gelenler üstündeki giysiden, bir de altındaki otomobilden belli oluyor o zaman. Otomobili Amerika'dan almayan arkadaş Almanya'ya iner, orda bir hafta kalır, bir tane alır. Sürmesini bilen karadan gider. Böyle yapmak isteyenlerden birini tanırım. Amerika'dan Frankfurt'a geldi, bir Alman otomobili aldı, işlemleri tamamlatıp sürdü karadan. Uçak biletinin Frankfurt-Ankara bölümünün parasını, biraz eksikğine geri aldı. Karayolu en az üç, hatta dört gün. Usta sürücü olsa neyse. Bizimki kendini usta sanıp bastı gaza. Yugoslavya'nın ortalarında otomobil yoldan yuvarlandı. Kendini arabadan çıkarıp hastaneye götürdüler. Otomobil körük. Haftalar sonra yüzünde, yanağında bir sürü dikişle bulunup geldi; Bakanlıkta gördüm. Beni çok severdi, anlattı uzun uzun. Sonradan kendisini gördükçe bir yandan üzülür, bir yandan gülerdim.

Kendimi otomobil tutkusuna kaptırmayışıma sevinirim. Çoğunun getirdiği pek eski olduğu için iki yıl demeden bozulur. Onarım ve yedek parça için bir sürü harcama başlar. Kimi getirdiğini hemen satar. Parasıyla daire alır. Satış epey kârlı olur.

Otomobil getirmeyenler permiyi satar. O da en az sekiz bin tutar. O zamanki değerlere göre iyi para. Ben otomobil getirmediğim gibi "permi hakkı"nı satmayı da istemedim. Bunun altı ay süresi var. Dolunca hakkın yanar. Süreyi dolduruncaya kadar bu işten çok başım ağrıdı. Telefon edip soranlardan, gelip isteyenlerden başımı alamadım. Altı ay geçince kurtuldum.

Birçok dostum, Amerika'ya gidip otomobil getirmeyen, permi satmayan tek enayi olduğumu söyleyip beni eleştirdi. Sonradan öğrendim, Ankara Üniversitesi'nden bir doçent de getirmemiş. Permisini satmamış. Demek ikinci enayi imişim.

Bloomington’da bizim kümeden Reşat Bey, dönüş yaklaşıyor diye kıvranmaya başladı. Indianapolis’teki Orhan Bey zenci hanım arkadaşıyla da bozuşmuş. Yanımıza daha sık gelip gidiyor. Bizi otomobiline alıp dolaştırmak istiyor. Bir işimiz olunca telefon edersek geliyor. Reşat Bey, Orhan’a telefon ediyor. Üniversitenin uzağındaki otomobil sergilerini birlikte dolaşıyorlar. Yurda, kullanılmış otomobillerin en sağlamını götürmek için arkadaşımız canını dişine takmış durumda. İnce eliyor, sık dokuyor. Orhan arkadaşı tekeline aldı. Biz telefon edecek olsak, Reşat Bey’e söz verdim diye özür diliyor.

Bir gün sergi dolaşmalarına ben de katıldım. Ohio’da Columbus yanlarına gittik. Büyükçe bir serginin önünde durduk. İlgililere kullanılmış otomobil almak istediğimizi anlattık. Ama sağlam olacak ha! Hangi yılların modellerinden, markalarından istediğimizi sordular, söyledik. Bir görevli önümüze düştü. Birtakım otomobiller göstermeye başladı. Reşat Bey’in yurtta avcılığı varmış. O an çalıdan tavşan kaldırmaya çalışan avcıya benziyor. Adımlarını geniş geniş açarak, otomobilin çevresinde dolaşıyor, eğilip tekerlerine, jantlarına bakıyor, sonra Orhan’a “Gir içine çalıştır şunu bakayım!” diyor. “Motorunu, şanzımanını yokla! Aktarma organlarını, elektrik donanımını incele...”

Orhan da binlerce kilometre uzaktaki yurttan gelmiş arkadaşlara yardımcı olmayı görev bildiği için hemen direksiyona geçip motoru çalıştırıyor, gaz veriyor, harlatıyor, horlatıyor. Ben dışardan Reşat Bey’i seyrediyorum. “Egzoz” denilen arka-borudan duman çıkıyor.

Bir ara baktım Reşat Bey, pantolon cebinden beyaz mendilini çıkarmış, dumana tutuyor. Sonra mendil üzerinde oluşan lekeleri gözüyle ölçüyor. Böyle bir ölçmeyi ilk gördüm. İşini bitirdikten sonra bunun ne demek olduğunu sordum. Yolda meşenin dalına sıçramak, fotoğraf laboratuvarında çalışırken ısıklık çalmak, türkü söylemek gibi zııırlıklarıma kızmakla birlikte, bana important bir şey söyleyeceğini düşünerek burnumun dibine sokuldu; yaptığının ne olduğunu anlattı. Arabanın yaşı bu lekelerden anlaşılırmış. Gülmemi zor tuttum.

Otomobil sergisinin görevlisi Reşat Bey'e, "Siz Türk müsünüz?" diye sordu. Reşat Bey, "Evet efendim!" dedi göğsünü gereerek: "Ama anlayamadım, acaba niçin sordunuz?"

"Bu testi, otomobil seçmeye gelenler içinde yalnız Türkler yapıyor ama bilmiyorum neden yapıyorlar?"

"Elbet yaparız!" dedi Reşat Bey. "Paramızı çürük çarık arabalara verecek değiliz..." Bana anlattıklarını Amerikalıya anlatmaya başladı. Ama Amerikalı otomobili almayacağımızı anlayınca geçip işine gitti.

Londra Üstü

Yurda dönüş yolculuğumu Londra üzerinden yapacağımı bildirip biletimi ona göre düzelttirdim.

Bundan önce New York'tan Jamaika'ya on günlük bir gezi yaptım. Orda halk eğitimi alanında yapılanları görmek, okuma yazmazlığı yenmek için yapılanları incelemek istiyordum. Küba'nın yakınındaki bu küçük adaya uçakla gidip uçakla döndüm. Başkent Kingston'da bir pansiyonda kaldım. Bu gariban ülke İngilizlerin sömürsünden kurtulup hemen Amerikalıların pençesine düştü. Merkezdeki müdürlüklerde görüşmeler yapıyor, merakımı çeken kurumları görüyor, yakın köylere kasabalara gidip geliyorum. Kilisenin, ABD çıkarlarıyla birleşerek halk üzerine ne çirkin bir kültürel saldırı uyguladığını şaşırarak, tepem atarak, sinirlerim kıvrış kıvrış olarak gördüm. Anlatılmaz derecede geri bırakılmış, yoksul düşürülmüş Jamaika halkı ne yapacağını bilmiyor. Aydınlar silinmiş. Onlara kıyasla bizde durum iyi. Bizde ABD'nin yalnız eğitim alanında 20'den fazla projeye yıkıcı girişimleri olduğunu, sağlık, tarım gibi öbür bakanlıklarda benzer etkinliklerin yürütüldüğünü kuşkusuz biliyorum. Gene de beterin beteri var, bizde durum gerçekten iyi. Örneğin Hasanoğlu'daki öğretmen yetiştirme projesine öğretmenler de, öğrenciler de gülüyor. Zamanı gelince öbür proje-

lere de birer birer karşı çıkıldı. Sonradan ne olduğunu bilmiyorum ama benim gittiğim zaman Jamaika'da hiçbir tepki yoktu. İç pazarı da yeni kurulmaya başlayan Amerikan büyük mağazaları kapmıştı. Mağazalardan Amerikan malları taşıyordu.

Londra'da üç işim var:

1. Halk eğitimi alanında çıkardığı dergiden tanıdığım ünlü Overseas Adult Education Academy'yi göreceğim.

2. Dünyanın Louvre ile Hermitage'den sonraki büyük müzesi olan National Galery'yi göreceğim.

3. Jasper ile Nermin Streater'e on gün konuk olacağım. Bloomington'a vardığım günlerde hocamız Mr. Goodman'ın rehberliğiyle Japon yapımı iyi bir fotoğraf makinesi almıştım. Bu alanda kendimi epey geliştirdim. Amerika'da, Jamaika'da pek çok resim çektim. Londra'dan da çekeceğim.

Bindiğim uçak Washington'dan akşam sular kararırken uçtu. Bir anda gece yarısı oldu. Altı saatte ertesi gün öğleyi bulduk. İnsan kısa sürede şafağı, sabahı, gün doğuşunu yaşayıp deli oluyor. Bulutların üstünde o ne güzel şafak, anlatabilmek için insanın o uçuşu yeterince yaşaması gerekir. Pek çok renkli resmini çektim. Hızla yaşayıp geçiyorsun ama müthiş bir gözlem, müthiş güzel bir deneyim.

Londra'dan Frankfurt'a geçeceğim. Orda bir hafta kalıp Wilfried Brands'la görüşeceğim. Bir plâkçalar, bir slayt gösterici alıp yurda döneceğim. Londra'da dosdoğru Streater'lere indim. Nermin Hanım bana küçük bir oda ayırmış. İkinci gün Denizaşırı Ülkeler Halk Eğitimi Akademisi'ni görmeye gittim. Elimdeki adrese göre semti kolayca buldum. İki yanıma bakınarak gidiyorum. Ama görünürlerde öyle düşlediğim gibi görkemli bir yapı yok. Denizaşırı Ülkeler Halk Eğitim Akademisi sayılacak bir yapıyı yakındaki Victorya Müzesi filân gibi sanıyorum. Bir polis memuruna yaklaşp yeniden sordum. O da bana yeniden gösterdi:

"Bak orda!"

"Nasıl orda?"

Yahu orası baraka! Sadece bir baraka!

“Senin aradığın yer orası! Başka yer değil!”

Yaklaşık kapısındaki mini levhayı okudum; polisin dediği doğru! Parmaklarım titreyerek zili çaldım. Bir görevli kapıyı açtı ve karşıladı beni. Kolunda kolçaklar. Çıkardıkları derginin paketlerini girişteki daracık koridorun iki yanına üst üste koymuşlar. Bir odacıktan odacığa zor geçiliyor. Bir barakada koridorun iki yanına sıralanmış odalar geniş olur mu? Adımı soyadımı söyleyip müdürle görüşmek istediğimi açıkladım. Adam kızarıp bozularak, “Buyurun, müdür benim. Acaba size nasıl bir hizmetim olabilir?” demesin mi? O zaman çok şaşırdım. Bloomington’dan yazılan mektubu almışlar. Mahcupluk içinde, dergi abonemi yenilemek ve akademinin denizaşırı ülkelerdeki çalışmaları hakkında bilgi almak istediğimi söyledim. Adam önce parayı alarak abonemi yeniledi. Sonra çoğu United Kingdom üyesi eski sömürgelerden oluşan 42 ülkedeki çalışmalar üstüne bilgi vermeye başladı. Bana anlattıklarıyla ilgili birkaç tane de kitap sattı. Saat 11.45’e gelince de, başka buluşumu olduğunu söyleyip özür dileyerek kapı dışarı etti beni.

Denizaşırı Ülkeler Halk Eğitimi Akademisi’nin barakasinda kolları kolçaklı müdürünün elini sıkıp ayrılırken: “Sayı ile bir daha kendine gel bakalım Fakir Baykurt!” dedim.

Kral Kahvaltısı

Londra’da kitapçıları dolaşırken İlya Ehrenburg’un özyaşamını bulup aldım. Beş cildi basılmış, altıncısı bir ay sonra basılacak. Onun da parasını yatırdım, adresimi bıraktım. Çıkınca yollayacaklar.

Londra’da on gün kalacaktım, on dört gün kaldım. Nermin Hanım’la, Jasper enişteyle çok iyi günlerimiz oldu. Nermin Hanım eksik olmasın beni Can Yücel ve Tektaş Ağaoğlu’yla da buluşturdu. BBC’ye yakın bir biraevinin dış duvarı dibinde, küçük,

yuvarlak bir metal masanın çevresine oturup bütün öğleden sonra konuştuk. Nelerden nelerden açmadık. Dışarda bir süre kalanlar gibi bunları da bir özlem basmış, nerdeyse ölüyorlar. Yurda gidiyorum diye beni de hafiften kısıkanıyorlar. Doğrusu böyle bir buluşma onlara da, bana da yaradı. Can pek tatlıydı. İzlenimlerimi yazıp özyaşamımın *Dost Yüzleri* cildine aldım. Akşam konuk kaldığım eve bir tür doyunluluk içinde, sevinçli, mutlu döndüm. Böyle güzel bir buluşum hazırladığı için Nermin Hanım'a teşekkür ettim. "Eee; ara sıra abla diyorsun, ablalar hazırlar!" dedi. Çok güzel mektuplar yazdı bana Bloomington'a. Ben de ona yazacağım dönüşte. Nermin Hanım, içinden bakanlar çıkan büyük bir aileden, yani Menemencioğlu'lardan gelir. Jasper'dan bir oğlu oldu, adını Osman koydu. Şimdi İngilizce bir Türk Şiir Antolojisi hazırlıyor. Uzaktan akrabası olan Namık Kemal üzerine bir kitap çalışmasını da bugünlerde bitirmek üzere.

Nermin Hanımların Londra'daki yaşamı çok iyi. Sabahları süt şişesi kapıya bırakılıyor. Erkenden kahve yada çay pişiyor, sofraya hazırlanıyor. O güzel yaşamdan az da olsa ben de payımı alıyorum. Uzun uzun söyleşerek kahvaltı yapıyoruz. Sonra temizlikçi hanım geliyor. Silip paklayıp gidiyor.

Bir gün kalktım; "Fakir, bugün sana kral kahvaltısı hazırladık!" dediler.

"Her gün yaptığımızdan ayrı bir kral kahvaltısı daha mı var?" diye sordum. Nermin abla, "Şimdi göreceksin!" dedi. Jasper enişte yineledi: "Şimdi onu yiyeceksin! Bu sabaha karşı Danimarka'da ineklerden biraz süt sağıldı. Havaalanına gelirken süzülüp ısıtıldı. Alanda mayalandı. Uçak havalanırken maya çalışmaya başladı. Havada peynir olma sürecine girdi. Yere indiğinde peynirdi nerdeyse. Alandan dükkâna gelesiye her şey tamam. Kesilip biçildi, pakatlendi. Bunun dağıtımı sipariş üstüne yapılır. Daha doğrusu ne kadar sipariş varsa Danimarka'dan o kadar yola çıkar. Bu peynirle kahvaltıyı Londra'da yalnız lortlar, krallar yapar. Tabii bir de sen..."

Jasper enişte gene ekliyor: "Tabii senin sayende biz de yapacağız!" sonra tatlı tatlı gülüyor.

Dedim: "Bu kahvaltı gerçekten güzelmiş, acaba başka çeşitleri de var mı?"

Top gibi bir kahkaha patladı: “Eğer biraz kalırsan onları da ısmarlarız!” dediler.

Biletimi ayarlatmıştım ne yazık.

Kral kahvaltısını güle şakalaşa bitirdik. Sonra Nermin abla kulağıma fısıldadı: “Şu zarfı al, içindeki boş kâğıda temizlikçi bayan için birkaç teşekkür sözü yaz, biraz da para koy. İki haftadır sana hizmet etti!” Bayanın adını da söyledi. Bunu kendi kendime düşünemezdim. Böyle bir âdet bizde yok. Bu değerli görgüyü de öğrenmiş oldum.

Frankfurt

Uçup süzülüp Frankfurt alanına yeniden geldim. Güzel Bloomington’dan ayrılmadan arkadaşların birbirine söylediği otelin adını, adresini defterime yazmıştım. Türkler ona gidiyor. Ben de oraya indim. Sokak arasında küçük bir otel. Ücreti keseye uygun. Hem de umulmayacak derecede temiz. Ordan Wilfried Brands’ın mektupla bildirdiği numaraya telefon ettim. Üniversitedeki odasına yakın bir telefonmuş. Çağırdılar, geldi. Konuşup asıl buluşumu yaptık.

Slayt gösterici ile plâkları nerden alacağımı da not etmiştim. Bir Türk toptan satıcısı, gelip beni otelden yokladı, isteğimi sor-du; bir tür sipariş alıyor. Hem de soruyor ne kadar kalacaksınız? Bir hafta yada şu kadar gün.

“Bunlardan başka bir şey alacak mısın? Buzdolabı, çamaşır makinesi, elektrik süpürgesi istiyor musun? Peki, bu ikisini falan güne hazırlarız. Demiryoluyla yada uçakla ulaşımını da yaparız. Yurtta gümrüğünü yatırır, alırsın. Malların örneğini görmen gerekmez. İşte kataloglar. İncele, not al; sonra git vitrinlere bak, fiyatları kıyasla. Biz malı firmadan toptan alıyoruz. Yüzde otuzdan fazla ucuza getiriyoruz. Vergi indiriminiz var evet. Satışlar firma tarafından birer yıl garantili. Bir garanti de bizden. Kararını verince yarın yada öbür gün bize söyle. Yapalım işlemleri.

Parayı peşin alıyoruz. Malı teslim alınca olmaz. Bozuk çıkarsa diye sormayın lütfen. Bozuk çıkar mı? Burası Almanya. Biz burada sadece güven üzerine çalışıyoruz. Değişik gönderim de yapmayız. Ama istersen burda teslimi yapalım, ulaşımını kendin yaptır. Yaptıramazsın, işlemi çok. Bizim adamlarımız var, sen niye uğraşacaksın? İstersen çantana koy götür ama gümrüklü malı yolcu beraberinde götürmek zahmetli olur; niçin yorulacaksın? Sana söyledik, güven üzerine çalışıyoruz. Adımız, sanımız, yerimiz belli. Hile asla olmaz. Dolandırma hiç olmaz. Olursa bir kez olur; sonra toplum içine çıkamayız. Biz bu işten para kazanıyoruz; hem de Allah’a şükür iyi kazanıyoruz. Kazanmayı sürdürmek istiyoruz...”

Kendi kendime: “Yahu bırak, zaten alacağım iki şey; bunlarla mı uğraşacaksın?” dedim. Siparişi verip parayı saydım, kuzu kuzu çıktım dışarı. Gezeyim Frankfurt’u.

Bir yabancı şehirde insan nereye gider? Nereyi biliyorsa oraya. Ya bildiği yer yoksa, tanıdığı yoksa? O zaman istasyona gider. Wilfried Brands’la bir gün sonra buluşacağız. Otele gelip alacak beni. Yalnız yarım gün vakti var. Bu süre içinde konuşacağız. Bizdeki gibi sınırsız vakit ayırmıyor Avrupalı. Önceden söylüyor: “Yarım gün vaktim var!”

O zamana kadar ne yapacağım değil mi? Gittim istasyona. Orası, burası, gazetecisi, kitapçısı, doyumevi, içimevi, gelen trenler, giden trenler. Arada elini arkaya bağlamış, bizim işçi arkadaşlar dolaşıyor. Bizim olduklarını bilmez miyim? İvmeceleri yok. Trene de binmeyecekler belli. Hayır yolcu da beklemiyorlar. Satın almaya da gelmemişler istasyonu! Yalnızca bakıyor, dolaşıyorlar. Ama kulak konuğu olursan, tarla, ev, arsa alışverişlerinden, kullanılmış otomobil fiyatlarından, konsolosluktaki yada gümrükteki zorluklardan söz ettiklerini de anlarsın. Arada bir de “Eyüp” der gibi “teyip” derler.

“Hemşerim merhaba!”

Çok uzamıyor, onlar da bana yaklaşıyor. Kimi tanışmalarda adımı değişik söylerim ya, bu kez buna gerek duymuyorum.

“Yahu ne arıyon sen burda?”

“Yurda dönüyorum... Biraz öteberi aldım da...”

“Eksportçu Mehmet Bey’den mi aldın? İyi etmişsin! Dürüst arkadaşıştır. Nevşehirlidir. Tanırız kendini. Demek tâ Amerika’dan geliyon?

“Yahu sen şo yazarsın değil mi? Ben biliyom, duydum seni! Bizim birader öğretmendir yani, biliyon mu? Biz Yahyalı’danız emşerim. Okudu senin kitabını. Çok da anlattı bize ama şimdi yalan yok, kafamda kalmadı. Öyle şeyleri tutacak kafa bizde ne arar? Nereydi senin melmeket; kusura bakmadan bir daha söyle hele!”

Frankfurt’un büyük merkez istasyonunda Burdur’un, Akçaköy’ün kulağını çınlatıyoruz.

“Eee oturalım şurda bir yere! Vaktin vardır değil mi? Biz de Almanlar gibi sormaya alıştık. Bizim var canım; Almanlar gibi dediysek de. Biz gene kendimiz gibiyiz; arada böyle bir küçük taş atıyoruz.”

Frankfurt’ta içilenlerin parası önceden ödeniyor. Gene fena değil, “az biraz” değişmiş bizimkiler; herkes içtiğinin parasını veriyor. Benimkini herkes vermek istiyor, sonunda biri veriyor. Vermeyen, “Öyleyse bir de benden iç!” diyor. Eh, bir de ondan içiyorum. Gerçekte bana iki bira yetiyor. Ama üçüncüyü gücendirmek ayıp. Canım yarın gene buluşuruz! Yarın içerim, onu da sen ödersin!” diyorum, gülüyorlar.

Biraeviden çıkıp Frankfurt’un büyük istasyonunu küçük küçük adımlıyoruz. Ne kadar büyük olsa bitiyor. Geçmiyor vakit.

“Burda Goethe Müzesi varmış, nerde biliyor musunuz?” Başlarını mahcup yere eğiyorlar. Biri “Valla duymadık!” diyor. “Bir Sıhhiye Müzesi var diye kulağıma çalınır gibi oldu ama o dediğin müzeyi duymadım. Yani vardır; yapmıştır. Alman götün müzesini, başka şeyin müzesini de yapar; hiç şaşmayacaktır! Ama yalan yok, ben görmedim!”

“Öyle müzeyi sen ne yapacaksın? Kız karı dâvaları çeşit çeşittir burda! Öyle yerler de vardır, hatta dost da edinebilirsin. Olmaz olur mu?”

“Erkekleri savaşta çok kırılmış olduğu için, o yöndeki kıtlık hâlâ sürer derler, doğrudur. Ama en iyisi dost tutmaktır. Fakat dikkatli olacaksın. Alman dostu dikkat etmezsen yandın!”

“Yani çok para çarpar diye değil; çarpıp da ne parası çarpacak? Gidersiniz bir yere, iki bira söylersiniz. O kendi içtiğinin parasını verir, sen kendi içtiğinin parasını verirsin. Yemek yiyecek olsanız da böyle. Sen ona ısmarlarsan, ikinci sefer o sana ısmarlar; aynı hesaba gelir. Dikkat edeceğin husus... Bunu nasıl anlatayım sana bilmem ki?”

Durup birbirlerinin yüzüne baktılar. En iyisi örnek vermek. İnsan en iyi örnekle anlatır; dinleyen de örnekten anlar. Yahyalı’da öyle değil mi söyleşiler?

“Bizim bir Yusuf vardır, Eröldürenli! Bir de Aydınli Tayir derler bir arkadaş. Bunu onlar anlatsa daha iyi olur. Çünkü bu davaları onlar iyi bilir. Yani Alman avratları, gerçi onlar da çeşit çeşittir ama genel olarak diyecek olursak, canları istemeyince yatmaz seninle! Yani önce gönlü olacak, canı isteyecek! Sözüm burdan dışarı, yat, ben seni şey edecem yoktur! Alman kadınları öyle eşşek şey eder gibi şey edemezsin! Sen şey etmek istesen de şey ettirmez yani... İki: İşi ivediye getirmeyi hiç sevmez. Ağır ağır, tadını çıkara çıkara yapar ki, kendisi zevk aldığı gibi, sana da zevkini verir yani! Yok, deneyim konuşuyor değil, işin gerçeği bu; git kime sorarsan sor! Önce bir duş alır kendi. Sana da aldırır. Bir küçük kadeh bir şey içer, sana da içirir. Deee, Alman karıya, işin gücün olmayacak; yarım saat, bir saat zaman ayıracan; o zaman oynar seninle! Öyle oynanınca haliyle tatlı olur. İşte tehlike de tam burda! Ona da, sana da tat verince, Alman karı sana yapışır kalır. Tabii sen de ona yapışır kalırsın. yada ikiniz birbirinize yapışırsınız ki, şimdi Türkiye’de 304 mü 404 mü diyorlar, bir yapıştırıcı çıkmış, o Amerikan tutkallarından burda da var, birbirinize yapışırsınız ki, kopabilirsen kop ondan sonra! Yurttaki karıyı kızı unutursun. İzinlere filân gitmezsin. İşte bizim Eröldürenli Yusuf böyle oldu. Aydınli Tayir de gepe genç karısını, çocuklarını terk etti, yönünü o yana hiç dönmüyor! Nasıl anlatayım, istemi kendi elinde değil...”

“Ama biz buraya, Karadenizli arkadaşların dediği gibi karı düzmeye değil de, karı düzmeye geldiğimiz için, bu işlere pek

dalmadık. Almancılık, senin de bilgin içindedir, gittikçe büyüyor. Herkes birbirine istek yapıp gelmek istiyor. Gelenler de çeşit çeşit; her türlü var, nasıl anlatayım? Sırf kârı düzmeye gelenler var, bunlar çoğunluk. Sırf karı düzmeye gelenler var, bunlar azınlık. Şimdi yalan konuşup milletin günahını almaya-lım, gerçekten azınlık...

“Azınlık diyoruz ya, gene de epey çıkar; sen bizim azınlık dememize bakma! Türkleri bilmez misin? Sıkıcı millet derler, üstünün noktalarını koymayı unuturlar. Yani çeşit çeşittir dedik. Hem de biz de karıcılık çoktur. Neden çoktur? Valla bu bir huydur ki daha çok atadan gelir. Yani ben böyle düşünüyorum...

“Çeşit çeşittir dedik, ikisini birden yapmaya gelenler de vardır; yani hem kârı düzecek hem karı düzecek... Bunlar da epey tutar. Bir de ne var, âlimdir insanımız, bakma cahil olduğumuza demişler, değil mi?

“Şimdi Fakir Bey, biz sana Türklerimizi söylüyoruz; bir de çamur takımı var! Severken, şey ederken işi kavgaya döker, sonra ya karıyı bıçaklar ya kocasını yada dostunu! Şimdi netekim Türkler bıçak çeker diye adımız çıktı. Hem de bana kalırsa bu yüzden piyasamız epey düştü...

“İtalyanların yükseliyor diye duyuyoruz...

“Ellerin yalancısıyım, böyle çamurdan cezaevinde epey arkadaşımız var yani...

“Karıcılık zordur! Hem de ince zenaattir yani!..”

Kısacası, bizim işlerin anlatacak yanı çoktur. Yorucu derler, fazla inanma. Ne yoracak? Başı sonu belli, saati dakikası sayılı. Sekiz saati tamamladın mı çık git; saniye fazla çalıştıramaz seni! Çalıştırırса fazla saat yazar, ay 15 deyince onu da, bunu da öder! Sekiz saatte insan, hele karşılığını da alınca fazla yorulmaz!

“Yorucu yanı; bizim kendi huylarımızdır yanı! Anlatırsak baş ağrıtır. Yorar; yanı sen de yorulursun! Çünkü bitmez. Uy-kun gelir, gene bitmez.

“İrezilliğimiz böyüktür! Karı kız dâvaları diyoruz. Her şey o işle olup bitmiyor ki! Eyi kötü bir yatağın yorganın olacak. Bunların çarşafı, kılıfı olacak. Donun gömleğin olacak. Çamaşırını düzenli yıkayacaksın. Karının yanına varınca yada karı

senin yanına gelince teke gibi kokmayacaksın. Evini düzenli silip süpüreceksin. Her gün, her öğün dışarda yiyecek değilsin ya, pişirip taşıрман gerekir. O zaman da bulaşığın olur. Zordur, hem de bıktırır yani... Demek istediğim, Almancılık herkese göre değildir...

“Buraya kârı düzmeye gelmişsen, yarısını harcaayıp yarısını artıracaksın. Öbür yarısını yurda, çocuklara yollayacaksın...

“Yani burda kazancı üçe böleceksin. Boğazdan kesemezsin, kesersen hasta olursun, vücuttan düşer, çalışamazsın. Yurda yollamazsan, ordakiler perişan olur. Hem de elin günün içinde utanırlar. Herkesin varıyor, senin varmıyor, olmaz! Bu yüzden biraz artırım yapmak zorundasın. Döndüğün zaman elinde biraz biriktirim olması gerekir...

“Eğer bizim o dertleri dinleme isteğin varsa, birer bira daha içelim. Belki bir kitap da bizim için yazarsın. Bugün iki bira daha içelim. Bugün iki bira yeter diyorsun. Hayhay, yarın buluşsak da olur. İşten boşaldıktan sonra bizim başka işimiz yoktur. Yani buraya her gün düzenli gelir, iki üç volta atarız yani.

“Hayhay! Çok memnun olduk yani... Senin de bilâder, ne biçim adın var. Fakir! Yani Fakir Bey deyince, ne bileyim, bı-cımık tuhaf kaçıyor. Neyse, ad bir boncuk. Goyanlar öldüyse Allah rahmet eylesin, sağsa kulakları çınlasın... Güle güle Baykurt Bey gardaş! Yarın aynı saatte, burda buluşuruz inşallah!..”

Ayrıılıp otele geldiğimde iyice akşam olmuştu. Dikkat ettim, akşam olunca sokaklar birden ıssızlaşıyor. Tam evli evine, köylü köyüne! Akşam oldu davul, herkes evine savul gibi!

Ertesi gün Wilfried Brands’la buluştuktan, konuşacağımız kadar konuştuğundan sonra istasyona geldim. Yahyalı’dan Battalgille yeniden buluştuk. Dün de anlattılar, yapı işinde çalışıyorlar. Savaş bitmiş, geçip gitmiş ama yıkıntısı, döküntüsü tastamam kaldırılmamış. İnsanlar tek odaya sığmıyor. O küçük oylumları firmalar da yeter görmüyor. Herkes yerini genişletmek istiyor.

İnsanlara yeni yapılar gerekiyor. Rıza. Battal Hüseyin, üçü de yapıda çalışıyor.

İki biralarını içtim. “Üçüncüyü içmem!” dedim.

“Eşitsizlik oldu; dün ve bugün biz birer bira ödedik. Rıza iki ödedi. Yani onun iki birasını içtin. Bizden birer bira daha içmen gerekir!”

“Kusura bakmayın, o kadar içemem!”

“Öyleyse yarın da buluşuruz?”

“Haa o olabilir, arzu ederseniz elbet buluşuruz!”

“Hay babana rahmet!” Çok sevindiler. Birbirinden söz kapa kapa anlatmayı sürdürdüler. Ama anlat anlat, ne zamana kadar? İşte gene sular karardı, ayrılmanın zamanı geldi.

Rıza çok candan, çok hoş gülüyor: “Yahu Fakir Ağabey yani Baykurt Bey; şimdi otele gidip ne yapacan? Karnını birkaç lokma ile doyumevinde doyurucan. Tabii sen bilin ama gel gidek bizim oraya; yapındıralım bir şeyler, ne yapındıracaksak şurdan alalım. Çoğunluk biz domuz eti tehlikesine karşı tavuk yiriz. Birer çay içeriz üstüne. O arada kanasıya anlatır, söyleşiriz. Sonra tramvaya bindirir, uğurlarız seni oteline. Aydınlı Tayir arkadaş, dün anlattık ya hani, Alman dostu var, otomobili var, yatmadan ara sıra uğrar; deriz ona, seni o da götürür oteline. Kaç adımlık yol, atıverir!” diye çağırdılar.

“Hayır!” denir gibi değildi.

Hem çalışıp hem yattıkları yere tramvayla gidiyorlar. Kaç numaraya binecekler, ne kadar ödeyecekler, hangi durakta inecekler, bunları biliyorlar. Kiminin bileti cebinde hazır. Bir makine var, ona sokup damga yapıyor, gidecekleri yere kadar rahat oturuyorlar. Aktarma yapsalar da aynı bilet.

“Dünden senin bizimle geleceğini bileydik, bugün erkenden alışverişi yapar, güzel sofralar hazırlardık. Neyse, hele gidelim. Sen yabancı değilsin...”

“Değilim elbet! Ama ille de hazırlık yapıp çağıralım derse-niz, ben buraya yarın da gelirim! İşte şimdiden haber veriyorum!” dedim usulca. Nasıl güldüler.

“Yahu valla Baykurt Bey gardaş yani Fakir Ağabey, senin böyle bir insan olduğun aklımın ucundan geçmezdi! Yazar de-yince, ben ne sanırdım; biraz havaya doğru... Neyse geçelim!

Ben senin o dediğın müzeyi sordum; Frankfurt'ta öyle bir müze yok! Hatta anladığım kadarıyla, Almanya'da yok! Sadece bir kahve varmış, orda o türden adamlar kendi aralarında buluşmuş! Neyse, hayhay yarın da gel tabii! Dedik ya, kanasıya söyleşelim! Yarın da bekleriz! Bilmem ki kullanır mısın; rakı makı da buluruz. Burda satılmıyor da, olan arkadaşlarda vardır, sorarız. Eğer yarın da gelmeye söz verirsen, Erödürenli Yusuf'u sesleriz. Hani Alman karısına yapıştı kaldı dedik. Senin için bir akşamcık ayrılır gelir. Gerçekte kendisi erken kalkıp gitmek ister ama bir tanısın. Kitaba geçirecek filân olursan, nasıl yüzü, gözü, kulakları olduğunu bilmende yarar vardır. Tabii yazarlık işinden biz senin kadar anlamayız da, gerekebilir diye söylüyoruz yani..."

Bir süre yaptıkları yapının şantiyesinde kalmışlar. Sonra geçici olarak alt katta bir odayı düzenlemişler. Kaba sıvasını yapıp kapısını penceresini kalıp tahtasıyla kapatmışlar. Üst katlar tamamlanasiya orda kalmayı sürdürüp ayrıca yatacak yer parası vermeyeceklermiş: "Soğuklar basınca, hem de yapı tamam olup sahibine yada sahiplerine teslim edilince biz de uygun bir yere taşınırız. Adamı Almanya'da köprü altında yada cadde ortasında yatırmıyorlar. Buraya biz seni asıl, gel sefamızı gör, yani Almanya Almanya diyorlar, gümrüklerde filân iyice burnumuzdan getiriyorlar, rezilliğimizi anla diye getiriyoruz."

On üç kata kadar çıkardıkları yapının birinci katındaki odalarda kalanlar tencerelerini kaynatmış. Rıza ile Battal, hem de Hüseyin; hazırlığa giriştiler. Başka arkadaşlar gelip hoşgeliş etti. Sofraya birlikte oturmaya çağırın oldu. Pişirdiğinden bir tabak katıp getiren oldu. "Bir tadına bakın, hem de sofrada tabak yoldaşı olur," diyorlar. Biri Alman kasabından "mis gibi" sığır kıyması alabiliyormuş. Paydostan beri patatesli, domatesli köfte yapacağım diye uğraşmış; ondan katıp getirdi. Yemekleri yedikten sonra Battal ocağa çay koydu.

Sordum: "Kaç kat daha yapacaksınız bu yapıyı?"

"Bu yapı 22 katlı olacak Fakir Ağabey!"

Battal'ın komşu köylüsü Hüseyin bağırdı: "Biraz çokça demle emmioğlu; arkadaşlardan gelen olur! Gelen olmasa bile kendimiz içeriz. Kuru boşa söyleşi mi olur?"

“Ah Fakir Ağabey, sen benim köyüme, köydeki evime geleceksin de ben seni orda konuk edeceğim! Bizim öğretmen olan bilâdere senin burda bize konuk geldiğini söylerim, valla yalansın der, inanmaz. Amma işte yalan değil. Bak o yazdığın kitabı okudu tanışamadı da, ben okumadım ama tanıştım. Bu da Allah’ın bir hikmeti, kısmeti; ne dersen de! Kısmet kısmet derler, kimi inanmaz, demek aslı var! İnanmak gerekiyor yani!”

“Hiç üzülme!” dedim Battal’a. “Senin Yahyalı’daki köyüne de gelirim. Bilâderle de tanışırız. Hem de istediğin gibi konuşurum. Senin arzun bu olsun!” dedim.

“Bak, gördünüz mü?” diye öbür arkadaşlarına bakıyor. “Bu Fakir Ağabey gerçekten böyle bir ağabey işte!” diyor.

Bu ince belli, menevşe bezekli bardakları izinden dönerken yurttan getirmişler. Hem içiyor hem bellerini okşuyor hem de söylüyor. Dışarda Alman göğü bulutlu. Yıldızlar görünmüyor. Uçak gürültülerinin ise hiç ardı kesilmiyor.

“Buraya her Allah’ın günü yağmur yağar! Kışı çok zarplı olur. Burda evin kaloriferli olacak. Sobalı olursa kömürün bol olacak. Hem de epey paran olacak. Yoksul yeri değil yani Almanya.”

Bir yandan söylüyor, bir yandan Eröldürenli Yusuf bulunup gelecek mi diye dışarda duracak bir otomobile kulak veriyoruz. “Şimdiye kadar gelmeyen Yusuf, şimdiden sonra hiç gelmez!” deyip, beni son tramvaya yetiştirdiler. Kendileri de yatıp biraz yeri dinlemek istiyorlar. Ne olsa koca bir gün geçti üstlerinden, hem de iş günü; bedenler yorgun...

Battalgilin işyerine, konuştuğumuz gibi, ertesi gün de, daha ertesi gün de gittim. Yusuf’a bu kez sağlam haber vermişler. Aydınlı Tayir dedikleri arkadaş da geldi. Onlarla da tanıştık. Dört akşam söyleştik. “Kanasıya, doyasıya!” demişlerdi, söyleştikçe ayırdına vardık, kanılacak, doyulacak gibi değil. Sarılıp sarmasıp ayrıldık sonunda. Ama aklım onlarda kaldı.

Aklım onlarda kaldı; ara sıra fokurtusunu işitip durduğumuz çaydanlık hep gözümün önünde. “Bir fırsat bulup şu arkadaşların arasına geleyim, iki üç yıl yaşamlarına karışayım, sonra oturup romanlarını, öykülerini yazayım. Böyle iki üç akşamla olmaz! Çünkü bu Almancılık basbayağı bir göç oluyor, hem de

arkası geleceğe benziyor...” diye düşündüm; içimden böyle bir karar verdim. Bakalım bu kararı ne zaman, nasıl gerçekleştirebilirim?

Üçüncü gün, dördüncü gün de tramvaya binmedim. Beni otele Yusuf attı. O sorduğum müzeyi ona açmışlar. Arabada ikimiz kalınca sordu: “Sen bunu kimden duydun Baykurt Bey Ağabey? Eğer gerçekten öyle bir müze varsa göstermeye yardımcı olalım. Bir yazarın bunları görmesi iyidir. Bakarsın kitabın bir yerine geçinmek gerekir; görmeden geçirecek değilsin ya!”

“Goethe Müzesi” dedim. “Yani Wolfgang von Goethe Almanların büyük bir şairi. Aslı Frankfurtludur. Yaşadığı evin müze olduğunu kitapta okudum. O Goethe’nin müzesini soruştum yani.”

Yusuf: “Hay Allah, bizim arkadaşlar bunu çok başka türlü, yani düpedüz göt anlamışlar! Görüyorsun değil mi Baykurt Bey Ağabey; bizim adam olmamıza daha çok var! Biz her şeyi birbirine karıştırıyoruz!” diye mahcup söylenerek, yapışkan Alman dostuna doğru çekip gitti. Gabriela kendisinden dört yaş büyükmüş. Ama çok iyi, çok da diriymiş. Kaç kez Battal, Rıza, hem de Hüseyin görmüş. Bir ara kulağıma fısıldadılar; karı dediğin tam öyle olmalı, sarıldın mı kucağını, göğsünü doldurmalıymış. Yusuf kendi de, “Çook iyidir!” dedi; buna sevindim. Kismet olur da Almanya’ya bir daha gelirsem tanıştıracak. Şimdi de tanıştırmış ama tanışma işi pek ivediye getirilmese iyi olurmuş.

Frankfurt Üniversitesi’nde Türkoloji, dünyadaki en iyi Türkolojilerden biridir. Dr. Wilfried Brands orda profesör. Hafif şişman bir adam. Bunlar doçentlikte şişmanlamaya başlar, prof’lukta yuvarlak olurlar. Elinde bir file ile otele geldi. Öyle sözleştik. O file Behçet Necatigil’in anmalığı imiş. Her gün evden çıkarken yanına alırmış. “Ben de Behçet Bey gibi, bir şey alayım, almayayım, yanımda taşıyım. Kimi günler çantamda, kimi günler böyle elimde. Bir şey alırsam doldurur giderim eve, almazsam boş götürürüm, tıpkı Behçet Bey gibi...” Beşiktaş’ta konuştu olmuştuk. Çok seviyor herhal. Adını sık sık anıyor.

Wilfried Brands beni iri yarı sanırmış. Böyle orta boy, hem de bıyıksız görünce şaşırmış.

Önce üniversiteye gittik. Odasını gösterdi. Oturduk. Kahveyi kendi eliyle yaptı. Sonra Türkoloji kitaplığını gezdirdi. Benim romanların çevirisini bitirmek üzere. *Yılanların Öcü*'nde, *Iraca'nın Dirliği*'nde altını çizdiği yerleri açtı; sekiz on sözcüğün daha anlamını sordu. "Çok zengin diliniz var ama biraz mahalili!" dedi. Bu bir iğne miydi acaba; yüzüne baktım, evet öyle. Büyük bir kendine güvenmişlikle konuşuyor. Kibire yakın...

"Ne gibi?" diye sordum.

"Daşırgamak sözcüğü, örneğin..."

"Mahalli değil o! Türk Dil Kurumu'nun Tarama Sözlüğü'nde, Derleme Sözlüğü'nde var. Büyük yapıt Divânü Lugâti't Türk'te de geçer. Türkçe Sözlük'te yoksa kusur benim mi? Bu neyi gösterir? Türkçe Sözlük'ün henüz çok eksik olduğunu Behçet Hoca söylemedi mi size?" dedim; bir süre sustu.

"*Divânü Lugâti't Türk* bizde yok!" dedi.

"Bende var göndereyim, üniversiteye armağanım olsun!"

Kulaklarına inanamadı. Küçük defterimi çıkarıp önünde not ettim. "Birbiri ardına iki roman çevirmiş, sonuna gelmişiniz; lütfen dilime taş atmayın!" dedim.

Türkoloji kitaplığını gezmeyi sürdürdük. Türkçemizin en küçük kitaplarını bile ciltleyip koymuşlar. Üniversitede dersler daha başlamamış. Ama tek tük öğrenci var. Gelip bir şey soruyorlar. Dr. Brands çeviri işlerini çoğu burda yapıyor. Çünkü gereksinme duyduğu "leksika"lar burdaymış. Hem de evde rahat çalışamıyormuş, çok darmış.

Biraz da bana konuşma fırsatı verdi. Mektuplarda anlattığım halde, hâlâ Amerika'da ne yaptığımı merak ediyor. Öğrendiklerimi özetle anlattım. Bir de *Kerem ile Aslı* yazdığımı söyledim, pek ilgilendi. "Bavulda başlı, yarım bir de roman var," dedim ama bitmemiş romanın yok demek olduğunu söyledim. Bu şakama epey güldü.

"Sizinle birlikte bir yemek yiyelim mi? Konuşum olur musunuz?" diye sordu.

O caddeden ötekine yürüyerek, yeşil Main ırmağının kıyısını bulduk. Biraz yukarı yürüdük. Irmak kıyısında salkım söğütlerin arasında saklı bir doyumevi biliyormuş. Varıp oraya oturduk. Gerçekten güzel bir yer. Main tertemiz akıyor.

“Çok severim burayı. Ara sıra gelirim. Hava elverişli olursa konuklarımı getiririm. Dışarda oturmak hoştur. İçerisi sessizdir...”

Bira içerken bıyıkları köpükleniyor. Diliyle yalıyor, gidere mezse peçeteyle siliyor. Almanya’da iki Frankfurt varmış; biri Main’da, biri Oder’de; Oder dediği de Main gibi ırmakmış. Bunu bilmiyordum. Oder’deki Frankfurt küçükmüş. Ama küçük de olsa adı Frankfurt; şimdi. Doğu’da kalmış. Buna ille de Frankfurt-Main denmesinin nedeni işte buymuş.

Kitabı ne zaman baskıya teslim edeceğini sordum.

“Ekim ortasında, en geç ekim sonunda!” dedi. Sordu: “Frankfurt-Main’da uluslararası büyük bir kitap fuarı yapılıyor, haberi-
niz var mı? Erdmann Verlag bu işlerin kurdu bir adam. Basımını gelecek yılki fuara yetiştiririm diyor. Bu yıl da yetiştirebilirdi ama iki roman bir arada olunca, uzadı. Bilmiyorum, üçüncüyü ne zaman tamamlarsınız? İlle bir üçleme yapmanız gerekiyor mu acaba?” Biraz düşündü: “Evet gerekiyor. Hem de klasik bir form olarak üçleme yazmak çok iyi bir gelenektir. Büyük yazarlar birer üçleme yazmadan duramaz. Günter Grass da bir üçlemeye hazırlanıyor: Danzig üçlemesi...”

Yemeğin yanına iki dilim ekmek istedi: “Ekmeğe ben de alıştım, çok severim. Ama yalnız iki dilim yerim Behçet Bey gibi...”

“Bana çok vakit ayırdınız...” diye teşekkür ettim.

“Kahve de içeceğiz. Yarım günüm vardı, çok iyi oldu. Kahveleri içip ayrılalım. Kahveyi ben de Behçet Bey gibi sadece içerim. Ama Almanya’da Türk kahvesi yapmayı bilmezler ne yazık! O yüzden Alman kahvesini sadece içerim.”

“Sadece değil, sade!” diye düzeltelim mi diye düşündüm. Kendisini yeterince tanıımıyorum, belki alınır diye çekindim, öyle kaldı. “Sadece” kahvesini höpürdeterek içti. Kalktık.

Yürüyerek benim otele kadar geldik. Goethe Müzesi’nin yerini sordum. Söyledi. Bugün geç oldu, orayı da yarın görmeye çalışayım. “Ondan sonra ver elini Türkiye!” dedim içimden.

Permi

Amerika'dan dönmüş insanın sorunu çok oluyor. Gitmek bir dert, gelmek iki dert! Karşılaştığım arkadaş durdurup, "Ooo! Bu ne şıklık?" diyor. Ceketimi elliyor. "Çok güzel; Amerika'dan mı? Tabii siz gidip geldiniz! Bizde o şans nerde? Eskilerle do-laşıyoruz!"

Dönerler takım giysilerini, yaz ise özellikle, sanki tüm Ame-rika hep ondan giyer gibi, ince yollu bir kumaştan alıyor.

Şimdi bu sırtımdakileri, müfettişliğe geçince, Ulus'ta bir yer- de dikinmişim. İç cebinin ağzında "Terzi Ali-İsmail" diye bir etiket var. Benim göstermeme gerek kalmıyor; içini dışını yok- lamak için açınca görüyorlar. Belli günlerde gerekebilir diye giyip gittim. Seyrek giydiğim için yıpranmadı.

Bir gün Bakanlığa uğradım. Merdivenlerden çıkarken tanı- dıklar tıpkı Kızılay'da rastlayanlar gibi giysimi sordu.

İkinci konu Nuri Bey. Birinci katta rastlaştıklarımın biri: "Fakir, ne zaman döndün? İyi ki geldin! Bu Nuri'nin yaptıkları yetti artık! El ele verip devirelim şunu!"

"Yahu yokluğumda, deviremediniz mi?"

"Valla sen de bizimle olursan daha iyi olur!"

"Hele birkaç gün dinleneyim; yol yorgunluğum var."

"Uçakla gelmedin mi?"

"Uçakla geldim..."

"Yorgunluk olmaz! Vakit geçirmeyelim..."

El şıkışıp ayrılıyor. İkinci kata tırmanıyorum.

"Yahu Fakir hoş geldin! Ne zaman geldin? İyi ki geldin! Bi- zim Bakanlığı serseriler sardı, Nuri'yi devirecekler! Ondan iyi- sini mi bulacağız; sahip çıkalım!"

"Olur çıkalım! Hele birkaç gün dinleneyim. Ne olsa üstüm- de yol yorgunluğu var..."

"Dinlen ama fazla vakit geçirme. Fırsatı karşımızdakilere kaptırmayalım..."

Okuma Yazma Okulları kitap grubuna da uğradım.

“Oh oh oh, beyimiz gelmiş! Hele şu giysinin güzelliğine! Şu pabuçların şıklığına! Eee nasılsın? İyi geçti mi? Otomobil getirdin mi? Demek getirmedin? Permiyi satalım öyleyse!”

Birinci konu giysi, ikinci konu Müsteşar Nuri; üçüncü konu permi oluyor. Duymazlıktan geliyorum, yanıt vermiyorum.

“Bak sana bir 5000 alırsız temiz, çok iyi para! İşine yarar. Binini arkadaşlarla yeriz. Eğer, bin çok olur dersen, beş yüzünü yeriz. Üstünü bir köşeye korsun. Ev kredi hesabı açtırmıştın değil mi? Onun üstüne korsun.”

Evden dışarı çıkmaya, bir arkadaşla rastlamaya çekiniyorum. Giysiler bir, Müsteşar Nuri iki... Bunlar üstünde durulmasa bile permi üstünde mutlaka duruluyor. Sonra konut kredisi...

Başkente çok konut yapılıyor. Sekiz, on katlı konutlar. Bunun için bir iki katlı evler yıkılıyor, yerine yüksek “ap”artmanlar dikiliyor. Küçük evin arsasını üç daireye verip çekilenler var. Bahçeli pazarına yakın bir yerde bizim Hürrem Bey’in iki katlı güzel bir evi vardı. Hasanoğlu’nun müdürlüğünden sonra Balgat ortaokuluna verilince yaptırdı. Eşi de öğretmen olduğu için biraz biriktirimleri olmuş. Önündeki, yanındaki boşluğa çimen ekmiş, ağaç dikmişti. Gittiğimde imrenerek bakardım. Aklını çelmişler. Yıkıp yerine apartman yapacaklar. Arsa bedeli olarak üç mü, dört mü daire verecekler. Bunca yıkımı yapımı başaranlar Karadenizli taşeronlar, Kayserili ustalar. İşçiler de Doğu’dan, Orta Anadolu’dan gelip gecekonduları dolduranlar. Taşeronların “çok para”sı oluyor. Otomobili yenilemeleri gerekiyor. Yabancı otomobilin yurda sokulması izne bağlı, hem de fiyatı yüksek. Dedim ya, yerlisi yapılmıyor daha. 27 Mayıs’tan sonra bir tane yapıp adını “Devrim” koydular. Uğur olsun diye ilk olarak Çankaya’dan Gürsel’i bindirdiler. O da, “Türk mühendis ve işçilerinin zekâ ve çalışkanlığıyla vücut bulan bu ilk yapıt”ı kutlayıp, kutsayıp “İlle Anıt Kabir’e, Ata’ya gideceğim!” diye tutturdu. Gazetecilerin, fotoğrafçıların alkışları arasında ilk Türk Otosunun seyrüseferi başladı. Maltepe üstünden Tandoğan alanına sürüp Anıt Tepe’ye çıkıverecekler. Önde “Devrim” iki yanda korumacılar, arkada gazeteci otomobilleri; halk da pencerelere çıkmış, el çırpıyor. Tandoğan’a gelmeden Devrim istop etti, bir daha çalışmadı. Biz ciddi olamayız, çünkü çok suluyuz. Bir şeyi, hat-

ta daha önce yapılmış bir şeyi yapmaya karar verdik mi, yaptık sanır, dolu dizgin koşarız. Durup deneme, denetleme huyumuz yoktur. Büyük şatafat düşünüp devlet başkanını filân işin içine sokarak, halka caka satarız. Sonra başkentten en büyük alanına yakın, yarım yurum otomuzla, içinde devlet başkanı filân, kalakalırız. Gazeteler haberin sonunu yazmıyor; belki yayın yasağı konuldu. Oracıkta çabuk otomobil değiştiren Gürsel niyet ettiği gibi Anıt-Kabir'e gitti mi, gitmedi mi, Ata'yı selâmladı mı, selâmlamadı mı; bilmiyoruz. Demek yerli otomobil yapılsa bile Karadenizli taşeron ona para kaptırmayacak; deli mi?

Görevli olarak dışarı gidip yarım yıl kalanların otomobil getirme "hakkı" doğuyor demiştim. Bir yıl kalanlar otomobilden başka, şunu bunu da getirebiliyor. Pasaportunu götürüp Maliye'ye gösterdin mi, çıkışını girişini inceleyip belgeni veriyorlar. İşte buna "permi" deniyor. Yabancı bir sözcükmüş. Hangi dil-den olduğunu araştırmadım. Halk hiç araştırmaz. Zaten o anlamasın diye yabancı bir sözcük seçtiler belki.

Karadenizli taşeronların, hem de İstanbullu iş adamlarının bir yıllık permiye iyi para verdiği söyleniyor. Dokuz bin, on bin. "Ben" dedim, "otomobil getirmedim, permi de satmayacağım!" Söyledim bunu. "Aaa!" diye yüzüme bakıyorlar; ciddi mi konuşuyorum? Yoksa permi yüzünden başıma "baş ağrıtıcı bir iş" geldi de, ona mı tepkim? "Ne gelebilir? Satmayacağım! Havadan dokuz bin kazanmayacağım!"

"Ama permi senin hakkın?"

"Nasıl hakkım?"

"Amerika'da bir yıl kaldın ya! Bal gibi hakkın!"

"Öyle hak olur mu? Böyle diye diye soyup soğana çevirmişiz Hazine'yi! Ben soymayacağım!"

Fiyatlar da her gün yükseliyor: Dokuz bin, on bin oldu.

"İsterse yirmi bin olsun; satmayacağım!"

Yüzüme gözüme biraz daha bakıp birbirlerine, "Deli!" diye fısıldıyorlar. "Deliler çeşit çeşittir, bu da bir çeşidi! Daha önce de çok gördük çeşitlerini; bu yenisi!" diye ekliyorlar.

"Yahu yeter! Valla alıp yakacağım o permiyi!"

"Sen zahmet etme, otur yerinde, o kendi kendine yanar," diyorlar. "Süresi yalnız altı aydır..."

“Benimkinin bitmesine ne kaldı?” diye hesap kitap yapıyorum.

Ohoo, daha çok var. Gevşemeden, sabırla bekliyorum.

Oturdum, ABD’de bir yıl ne yaptım; vaktimi nasıl geçirdim, neler öğrendim, Bakanlığa neler öneriyorum, bir rapor yazdım. 20 sayfa tuttu. Dikkatlice temize çektim.

Bloomington’da Mısırlı öğrenciler vardı, kendi hükümetlerinin bursuyla okurlardı. Sık sık müfettişleri gelirdi. Kampüsün uygun yerinde toplanır, saatlerce konuşurlardı. Bir çift pabuç, iki çift gömlek, pantolon dağıtırlardı. Müfettişler, hepsiyle tek tek ilgilenirdi. Bir tek Mısırlı öğrencilerin vardı böyle mutluluğu, başka hiçbir yabancı öğrenci grubunun yoktu. Birçok kez, “Atatürk sağ olsa bizim de olurdu!” diye düşündüm. New York’ta bir müfettişliğimiz varmış ama yüzünü görmedim, adını duymadım. Tabii raporuma bunu da yazdım.

Şunu da ekledim: “ABD’de bize ne öğrettilerse ordaki ABD malzemesiyle öğrettiler. Örneğin yapııştırıcı plastik oranın malı, oranın verdiği ad: MT-5, yani “Em ti fayf” diye söyleniyor. Bütün baskı malzemesi, foto laboratuvarı, her şey Kodak, yani ABD malı. Türkiye’de yapılacak çalışmalar için araç gereci eğer kendimiz üretemiyorsak, Avrupa’dan almak bize bir derece hesaplı gelmez mi? Bakanlığımıza bağlı Öğretici Filmler Merkezi ile Basılı Eğitim Malzemeleri Hazırlama Merkezi’nin satın almalarında bu noktaya dikkat edilmesi yararlı olur diyorum.”

Ben Amerika bursunu sınava girip kazandım. Sonra dil kursuna gittim. Dil kursunu düzenleyen de bakanlık. Okuma Yazma Okulları kitap grubu da bakanlığın bir bölümü oldu. Müdürü bakanlığın atadığı kimse. Genelkurmay’dan artık kimse gelmiyor. Onlar adına ara sıra Mehmet Tuğrul uğradı. Son zamanlarda uğramaz oldu. Ordu sanırım bu okulların amacına vardığını düşünüyor.

Bu arada Okuma Yazma Okulları Merkezi’ndeki arkadaşların bir bölümü, başta müdür Adnan Ardağı, sonra ABD’ye gidip gelenlerden Nevzat Akoral, Muammer Bakır; Konya yolunun üstünde, Öğretici Filmler Merkezi’nin yanına yapılan Basılı Eğitim Malzemeleri Hazırlama Merkezi’ne kaydırıldı. Benim

de oraya gitmem gerekirmiş. ABD'ye bu alanda gelişmek için gönderilmişim.

"Kim diyor bunu?"

"Bakanlık..."

"Ben bakanlığa öyle bir söz vermedim. Gidip geldikten sonra eski işimi bırakır, büro memuru olurum demedim. Ne zorluklarla ilköğretim müfettişi oldum. Hem de ne derece bağılıyım bu işime?" Dönüşümün ikinci günü il Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gittim, "Falan tarihte, filân bursla gönderildiğim ABD'den döndüm. Ankara ilköğretim müfettişliği görevime yeniden başladığımı arz ederim" diye yazıp verdim.

"Başla ama ataman çıkarsa engel olamayız," dediler.

"Ben olurum; siz bölgemi verin. Köylerimi, merkezdeki okullarımı gösterin..."

Bâlâ ilçesinin Kömürler yöresini gösterdiler. Okuma Yazma Okulları Merkezi duruyor daha. Serbest zamanında gidip çalışan çalışıyor. Ankara müfettişlerinden Fevzi Öz de orda. Bahçeli'de onunla komşuyuz. "Kulağında olsun, ben Okuma Yazma Okulları Merkezi'ni bırakmak istiyorum. Bâlâ'ya geçmek istemiyorum. Öğrendiklerimi, bölgemdeki okulların öğretmenlerine aktararak değerlendireceğim."

Fevzi beni sever. Hem de çevresi geniştir. "Fakir'e dokunmayalım. Fakir nasıl isterse öyle çalışsın!" diye konuşur. Hıyunu, hem de sevgisini bildiğim için, "Geleceğimi sana havale ediyorum, haberin olsun!" dedim.

"Olur, sen bu işi bana bırak! Ama benim de senden bir ricam olacak. Duydum permini öldürmek istiyormuşsun. Sakın öldürme. Değerlendirelim. O senin hakkın..." demez mi?

Fevzi'nin otomobili var. Önce kendine isteyecek sandım, ödüm koptu. Otomobili olduğunu anımsayınca rahatladım.

"Fevzi!" dedim. "Beni sevdiğini biliyorum. Bilirsin, ben de seni severim. Her insanın bir iki ilkesi vardır. Bu da benim ilkem. İzin ver, ilkemi koruyayım. Bir daha bu iş için üstüme gelme, olmaz mı? Lütfen gelme!"

Baktı kararlıyım, acıyarak, "Peki..." dedi.

Raporumun bir eşini Bakanlığın ilgili bölümüne ulaştırılması için Adnan Ardağı'na verdim. Bir eşini kendime alıkoydum. Ardağı önce kendisi okudu, sonra "İyi yazmışsın, Bakanlığa ulaştırayım," dedi.

Ben, bunları yaparken bir yandan da İl Milli Eğitimi'ndeki müfettişlik toplantılarına katılıyor, Bâlâ ilçesi köyleri ile merkez gecekondu bölgesindeki okullarıma gidip geliyorum. Okuma Yazma Okulları Merkezi'ne vakit buldukça uğruyorum. Adnan Ardağı bunun için yeni bir "mucip" almayı gerekli görmedi, "Eski mucibe göre çalışmanı sürdürürsün!" dedi, Odam, masam aynı. Birden raporumun bende kalan eşi "yok" oldu. Aradım taradım, bulamadım. O zaman şimdiki gibi fotokopya olanığı yok. Adnan Bey de aslını yollamış. Kâğıtlarımın arasında karalamasını aramaya başladım; o da yitmiş, bulamadım. Buna bir anlam veremedim. Aslı resmen bakanlığa verilen raporun bende kalan eşi, karalamasıyla birlikte neden, nasıl yok olur? İnşallah ilerde bir gün bulunur.

Ankara'da *Öncü* gazetesi yayıma girerken benden roman istemişti. Altan Öymen'in genel yayım müdürlüğüne getirildiği bu gazeteye o zaman yeni bitirdiğim *Irazca'nın Dirliği*'ni verdim. Günbölük yayımlandı. Ama parasını alamadım. Altan Öymen gazeteden ayrılmış yada ayrılmak üzereydi. Sonra gazete el değiştirdi. Kalan paramı almak için birkaç kez gidip geldim, alamadım. Amerika'dan döndüm, yirmi gün sonra Müşerref Hekimoğlu'nun yönettiği sayfada, ki orda daha çok sosyete haberleri yer alırdı, küçük bir not çıktı:

"Tanınmış romancı Fakir Baykurt bir yıllığına gittiği Amerika'dan döndü ama akşamları eski dostları arasında pek görünmüyor. Baykurt Amerika'da bulunduğu sürede *Kerem ile Aslı* adıyla bir masal yazdı."

Masal yazmayı küçümseyen bir çevre her zaman olmuştur. Haberi yazanın da böyle bir ağzı var; *Kerem ile Aslı*'nın niçin yazıldığını bilmiyor. *Kerem ile Aslı*'yı dönüştü, benim gibi Okuma Yazma Okulu Merkezi'nde çalışan Ceyhun Atuf Kansu'ya gösterdim. Okumak istedi, verdim. Ceyhun Bey, bilmiyorum nasıl bir önseziyle, "Fakir, bu tek mi?" diye sordu.

"Evet tek..."

Alıp çantasına koydu. Sonra okuyup güzel bir notla geri verdi. Böyle mide bulandıran yitikler, kuşkular ortamında iyice tedirgin olmaya başlamıştım. Bir dilekçe yazıp ordaki görevi bıraktım. İyi bir işti ama bitti. Böylece anlatmak istediğim Amerika yolculuğumla sonuçları da bitti. Bizim permi de yandı bitti, kül oldu.

Akçaköy'e Ev

Kırk altı yaşında gepegenç emekli olunca ne yapacağımı düşünmeye gerek yoktu. Okuma, yazma görevimi sürdüreceğim. Ondan emekli olmak yok. Bağlanan aylığı nereye harcayacağımı düşünmem de gerekmiyor. Hâlâ yürürlükte olan bizim Ev Yasası gereğince ailecek dışarda bir akşam yemeği yedik, ertesi gün sinemaya gittik, bitti. Bereket versin, kitaplarım okunmasa da damlayan bir geliri var. Beş on kuruş birikim de yapmışız. İlk adımda, köye bir ev yapayım dedim. Bu da nerden çıktı diye sormayın. Gene de kısaca anlatayım.

Akçaköy'de anam sıkıntı çekiyor. Babamızdan kalan ev eskidi. Bir gözünde ağabeyim oturuyor, bir gözünde anam kalıyor. Ara sıra gidince ben de oraya iniyorum. Çevreden konuklar geliyor. Madem şimdi biraz zamanım var, üç beş kuruş para da var; kerpiç de olsa bir ev yapmaya karar verdim. Sağ kaldıkça anam oturur, ben de köyüme çekilir, yazılarımı yazarım. Taştan, betondan ev anama da, bana da uygun değil. Her yanı romatizma. Sızılardan duramıyorum. Benim için en iyisi kerpiçten bir ev yaptırmak. Bu amaçla köyümüze birkaç kez varıp geldim, ustalarla, komşularla konuştum. Köy Enstitüsünde sanatım yapıcılıktı. Hesap yaptık. Bizim ev otuz bine çıkacak.

Cengiz Bektaş arkadaşım, "Plânını çizeyim!" dedi.

"Yahu öyle ahım şahım olmayacak! Sokrates'in evi gibi, küçük bir ev olsa yeter!"

"Nasıl Sokrates'in evi?"

“Küçük bir ev bilmiyor musun; Sokrates ev yaptırmıyormuş. Çok küçük tutmuş plânı. İki oda, bir sofa. Odalar küçük, sofa dar. Odaların biri kendi için, eşiyle oğlu kızıyla filân; biri de konuklar için. Hele bu oda daha da küçük. Yapıyı görmeye gelen komşuları demiş: Yahu, bu konuk odan çok küçük, dostlarını nereye oturtacaksın? Gülmüş seninki usul usul: Gerçek dostlarım için yapıyorum; sığarlar!

“Ama olur mu? Yapmışken iyi bir şey yap; ev bu!”

Hüseyin Akbaş’la da görüştüm. O da, “Büyük tutma ama iyi bir ev olsun!” diyor.

Doğru; şehirlerde dar dar evlerden bıktım. Şusu, busu olsun derken, Cengiz’in çizeceği plâna göre iki katlı bir ev yapma kararına vardım. Bu durumda altmış yetmiş bin yatırmak gerekiyor. Madem kitaplar biraz getiriyor; buna da peki dedim.

Cengiz köyümüzü, hem de ev yerimizi görmek istedi. Yeni yapılacak ev, önce çevre evlerle uyum içinde olmalıymış. Onun bu görüşü hoşuma gitti. Apayrı, sipsipri bir evi dünyada istemem. Denizli’de bir çarşı yapımını denetliyor. Plânını kendi çizmiş. Yola çıksak, Afyon üstünden bizim oraya varsak. Köyümüzü, ev yerimizi gördükten sonra, Derbent Boğazı’ndan geçerek, Denizli’ye insek. İyi bir yolculuk olur. Bir hafta kalırız. Cengiz çarşısını denetler, ben de notlarımı yanıma alacağıma göre, oturur iki öykü yazarım. Denizli’yi, Pamukkale’yi, Honaz’ı görürüm. Sonra Ankara’ya döneriz.

Cengiz bu çarşı denetimi nedeniyle sık sık Denizli’ye gidip geldiği için, ordan bir ev tutup içine yatak yorgan atmış. Orda yatacağız. Cengiz işe gidecek, ben evde kalıp çalışacağım. Sonra buluşup gezeceğiz.

Deniz Gezmiş’in asıldığıının ikinci yada üçüncü günüydü. Halit Çelenk gece infazda bulunmuş, sabah eve dönünce sıcağı sıcağına yazdığı tutanağın bir kopyasını TÖB’den Nâzım Bayata ile bizim eve ulaştırdı. Yitir miter diye, öykü notlarımızla birlikte onu da yanıma aldım.

Bu yolculuğa hazırlanırken tabii Cengiz’le epey telefonlaştık. Konuşmalarımı dinlediklerini biliyorum. Oysa bizim Denizli yolculuğunda işkillenecek ne var? Ardımıza düşüp izleyeceklerini aklımdan geçirmiyorum.

Cengiz'in fosfosuyla çıktık. Konuşa konuşa, iyi bir yolculuk oldu. Dinar'dan geçerken Nedret'in çayını içtik. Burdur Gölü'nün kuzey kıyısını izleyerek, Karakent'e vardık. Gölün o yanını ilk görüyorum. Bizim yol batıdan dolaşır. Kuzey yanda akıl durduracak kadar güzel koylar var. Göl suları kara kumların üstüne şıp şıp vuruyor. O küçük, saklı koyakları, saklı güzellikleri kimse bilmez.

Yaya yürü yürü bitmeyen Kavacık Deresi'nden hızla geçtik. Yol açılmış, bizim köylülerin Katmer Pınarı batmış.

Akçaköy'e vardık. Komşular toplandı. Köyün en eski evi Lilingilin haney. Cengiz'in belirttiğine göre Eski Yunan'dan sürüp gelen klasik konut plânıdır bu. "Ama bizim köy Yörük yerleşmesi!" diyecek oldum. "Öyledir ama evi yapan ustalar Yörük değil herhal!" dedi. Plânı çizerken o evi göz önüne alacak. Bu da hoşuma gitti.

Bir yandan anam, bir yandan komşular çok üstelediği halde o gün Akçaköy'de kalamayıp Denizli'ye geçtik.

Ben tabii yıkanıp paklandıktan sonra hemen eski TÖS'e uğradım. Birçok arkadaşım var; oturup hoşbeş ettik. Hem köprülerin altından sular hem de öğretmenlerin üstünden yıkımlar geçti. Konuşuyorlar ama gözlerinde eski coşku yok. Sonra Pamukkale'yi görmeye gittik. Çökelez Dağı'nın göğsünde, açık hava tiyatrosunun sekilerine oturup Honaz Dağı'nı seyrettik.

Cengiz şehrini ve çevresini tutkuyla sevdiği için durmadan anlatıyor, güzelliklerini bana da sezdiriyor. Mimarlık eğitimini geliştirmek için Avrupa'da bulundu, otomobille bütün Tuna boyunu göre göre döndü yurda. Benimle tanışması bu yolculuktan sonra oldu. Nişanlısı Bedia ile geldiler. Bir şiir kitabı yapmıştı eliyle. Yazısı pek güzeldi. İnce bir işçilikle resimlemişti kitabını. Hoşuma gitmişti.

Bizim Katmer Pınarı'nı greyderle darma duman ettikleri gibi, o canavar aracı yol açmak için Pamukkale'nin dünyada tek olan taşlarına dayamışlar. O sular yedi derdin dermanı, tâ Roma'dan krallar, kral gibi varıl beyler yararlanmaya gelirdi. Varmışken biz de girdik, çıkınca oturup birer yemek yedik. Hoş bir sefa idi doğrusu. Cengiz, "Hoşuna gideceğini biliyordum!" diyor. Ertesi gün çocukluk arkada-

şı AP'li İlhan'a uğradık. İlhan'ın Tavas yolunda, hemen Zeytinköy'e doğru bir deri işleme yeri var. Tatlı dilli, konuşuklu bir arkadaş.

Cengiz beni Sarayköy'de başka bir arkadaşının dokuma fabrikasına götürmek istedi ama gitmedim. Evde oturup çalıştım. Öğleye gelecek, birlikte yemeğe çıkacağız. Sessizlikte biraz okudum, biraz yazdım, öğle oldu. Geçti hatta. Evde yiyecek yok. Bekliyorum, arkadaşım gelmiyor. Bir not yazıp bırakarak Derneğe gittim. Öğretmen arkadaşlar yemek yiyip yemediğimi sordu. "Cengiz'le sözleştik, beklemem gerekiyor!" deyip teşekkür ettim. Beklerken gün devrildi, ikinci geçti. Cengiz tâ akşam geçten geç bulunup geldi.

"Selâm..."

"Aleykümselâm."

"Ne var ne yok?"

"Yok bir şey."

"Yahu geciktin?"

"İşim vardı..."

Kafamın taşı attı: "Biz sizinle sözleşmedik mi? Buluşup yemeye gitmeyecek miydik?"

"Gidecektik ama..."

"Ama'sı ne?"

"İşim..."

"Yahu insan uğrar bir haber verir, işine gene bakardın. Gel-din, bir açıklama da yapmıyorsun. Ayıp değil mi? Esef ederim; bugün bana verdiğin sıkıntıyı Mamak'ta sıkıyönetim vermedi," dedim. Eğdi başını yere. Pişman oldum ama söylemiştim bir kez. Hem de şiir yazıyor; öylesine duyarlı insanın gönlü kırılır mı? Kalkıp eve geldik. Yemeğe filân gitmedik. Kafayı vurup yat-tım sinirimden.

Sonraki yıllarda Cengiz'le konuşmayı sürdürdük ama arkadaşlığımızın tadı kaçtı. Yapacağım evin plânını da çizdi ama bölüm bölüm, gecike gecike...

Üst Dedeyanı'nda anamın küçük bir tarlası vardı. Biz temeli oraya attık. Yapı subasmana çıktı, üstünün plânı yok. Üstünü çizip verdi bu kez, onun üstü yok. Ustaları bulup işçileri toplayarak çalışıyoruz. Plân yok diye iş dursa ne kadar duracak?

Anam da kızıyor; “Plânı bataydı! Eski köye yeni icat çıkarıyor-sun!”

Ordan taş, burdan kereste. Kerpiçleri kesip kuruttuk, yapı yerine taşıdık. Bu arada sivil Yargıtay TÖS bildirilerinden biri için bir cezayı daha onayladı. Yeniden cezaevine girmem gerekiyor. Üç aylık olduğu için, yapı işimi gerekçe gösterip erteleme aldım. O süre de bitiyor. Cengiz’den plân beklemeye dayancam yok. Köy Enstitüsünde sanatım yapıcılıktı. Kendi bildiğimiz gibi evi yapıp, çatısını çattık. Sonra Cengiz plânları yolladı; tabii bir de hesap.

Daha önce Cevdet Kudret’e bir Bodrum Evi, Aziz Nesin’e Vakıf Yerleşim Plânı çizme işine girdi; onlarla da tartışmalı bitirdi, hatta bitirmede, bıraktı. Biz de para konusunu baştan ayrıntılı konuşmadık; hata ettiğimi anladım.

Arkadaşının fabrikasına diye gidip gelmeyişi, bekletip bekletip bir açıklama yapmayışı da üzmüştü beni nedense.

Gecikme nedenini ancak iki yıl sonra öğrendim. Biz Denizli’ye varınca polis davrantıya geçmiş. Denizli’ye ben güya öğretmenleri, işçileri azdırmaya varmışım. Kaldığım evi basıp suçüstü yakalamaya karar vermişler. Bir polis gelip Cengiz’in arkadaşına fısıldamış: “Çabuk sıvışınlar, ev basılacak!”

Haydaa; hemen Cengiz’i bulmuşlar, birlikte Emniyet’e gitmişler: “Yahu siz deli misiniz? Böyle iş olur mu? Cengiz bu şehrin çocuğu! Çarşımızı yapıyor! Öbürü bösböyük bir yazar! Hem de eski Öğretmenler Sendikası Başkanı. Kendisiyle biz de konuştuk, öyle bir düşüncesi olsa sezdirmez miydi? Yoktan, boktan sorun üretmenin ne gereği var?”

“Madem gelsin, ifadesini alalım!”

“Vallahi ayıp!” demişler. Olurdu olmazdı, görevlileri yatıştı-rıncaya kadar epey terlemişler. Cengiz bundan gecikmiş.

Madem böyle, anlatsana! Öğretmenler Derneğinde anlatmadın, eve gelince anlatsana! Hayır! İki yıl sonra ağır bir hastalığa yakalanan çocukluk arkadaşı İlhan’dan duydum. Önce kendime kızdım. Anlayıp dinlemeden niçin çıktım, niçin gönlünü kırdım? Çok da mahcup oldum: Arkadaşım sitemi sineye çekti, sesini çıkarmadı.

Ankara’da seyrek görüşür olmuştuk. Nice sonra, Hacıbektaş şenliğinde rastlaştık. Birlikte gezip dolaştık. Konuyu orda da açmadı, hâlâ şaşarım.

Akçaköy’deki evin yapımı sırasında anam yoruldu, yıprandı. Gene de iyi bir işe giriştim, köye ev yapıyorum diye seviniyor. İşçilerin ustaların yemeğini yaptı. Üst Dedeyanı’na kadar düzenli taşıdı. Bir de Alt Dedeyanı’nda var küçük bir tarlası. Hemen yanında Zeynep Teyzemin bir parçası. İkisini kafasında birleştirip “Buraya da Ayşe yapsa bir ev, ne iyi olur!” deyip duruyor. Birer birer düşünüyor çocuklarını. Ağabeyim baba evimizden çıktı, yeni bir ev satın aldı köyden. Zekiye, Armut’a yerleşti. Ramazan evini Antalya’ya yaptı, ben buraya yapıyorum. Seviniyor. Bir üzüntüsü Veli, gitti Paris’lere gelmez. Ayşe İstanbul’da kiracı. Eşi Astsubay İbrahim köyümüzün çocuğu. “Ne yapacaklar orda? Emekli olunca dönüp gelsinler! İşte güpgüzel bir yer. Yazsana bir mektup!” diye beni sıkıştırdı durdu. “Yazarım, hem de kendilerine söylerim, gelir onlar da yapar, üzülme!” Anam işini ciddi tutmayı sever: “Ne zaman yaparlar?”

“Sırası gelince?”

“Ne zaman gelir sırası?”

“O kadarını ne bileyim?”

“Madem yazarsın bileceksin!” diyor, yorgunlukların arasında beni güldürüyor.

Çevrede usta bulunmuyor. Olanları Almanya, bir de kıyıları çekti. Biz genellikle yakınımızdaki Gökçeyaka’nın ustalarından yararlanırsınız. Ankara Savcılığının verdiği sürenin bitmesine az kaldı. Hüseyin Akbaş arkadaşımın yardımıyla, kayınları Mehmet Kaya’yı, İsak Kaya’yı bulup getirdim. Birleşip çatıyı örttük. Ama çatı örtülünce ev bitmiş olmuyor. Çok işi var daha. Öylece bırakıp üç aylık cezayı çekmeye Ankara’ya geldim.

Köyünün Kadınları

Ev yapmanın köy yerinde gerçek bir sınav olduğunu, işin içine girince sık sık düşündüm. Bunun için ya yedi kardeşin ya bitmez tükenmez paran olacak yada yedi yıl hazırlık yapacaksın, demişler. Biz altı kardeşiz yani bir eksik. Onların da her biri bir yerde. Bir anam, bir ben. Komşular, "Dünyada baş edemezsiniz!" diyor. Ağabeyimin kendi işleri var. Hem de nedenini bilmiyorum, bir sözüme mi gücendi, başka bir neden mi buldu, bana kırılmış. "Gazi akıllıdır; tam Fakir ev yapamaya kalkınca küstü!" diye konuşmuşlar köyde. Kulağıma gelince, "Yok canım, küslük filân yok!" deyip geçiştirdim.

Tabii usta buluyoruz, işçi buluyoruz. Çoğu yere kendim giriyorum. Gene de öyle işler var, diyelim kerpiç zağılacak, kiremit verilecek; o zaman çok el gerekiyor. Süreceği bir saat. Komşular imeceye gelir. Köyümüzün o yöntemleri sürüyor. Herkes birbirine muhtaç, ne olsa eşek eşiği ödünç kaşır... Kimi zaman erkekler, kimi zaman kadınlar toplanıyor. Köy içinde böyle bir gereksinmen olduğunu çıtlatıver.

Genellikle erkekler girer ama bana daha çok kadınlar geldi. Dağlar kadar mutlu oldum. Kerpiçlerin akşam ustalar işi paydos ettikten sonra zağılması gerekir. O zaman da su sel dolacak, aş keş pişecek, mal sulanacaktır. Akşamın gerçekten dar zamanıdır. Sığır hergele gelir. Sığırcıklar köy içinde bir alçaktan, bir yüksekten yay çizer. Koca bulgurun Etiler'den bu yana sürüp gelen kokusu ortalığı doldurur. Çoluk çocuk iyice acıkmıştır.

Bir akşamüstü gene böyle kerpiç zağıdık. Ustaları savdım. Kadınlar geldi. Kerpiçler duvarın üstünde altışarlı yığılacak; ustalar yarın bunları kullanacak. Dizilip el ele veriyorlar. Merdiveni gezdire gezdire bu duvardan o duvara geçiyorlar. Hacer Halam da var içlerinde. Kimi zaman gereksiz ölçermeleri oluyor "Köyümüzün bir tek yazarı; elbet geleceksiniz!" diyor örneğin. Sanki ona böyle söyle diyen var. Gene de hoş görüyorlar. En üste kolu güçlü olanlar çıkmış. Öbürleri eğilip doğrularak

birer birer veriyor. Arı gibi çalışıyorlar.

Çok çok kırk dakikada bitti iş. Ev yapılan yerde ocak yok, ateş yok. Çay kahve veremiyoruz. “Üzme canını, öyle bir âdet yok zaten!” diyorlar. Gene de, “Biliyorum işleriniz var ama oturun iki dakika!” dedim. “Tek iki dakikadan bir şey çıkmaz. Bugün olmaz ama başka bir gün, buraya geldiğiniz gibi, topluca köy kahvesine girin, oturun. Atın bacakları erkekler gibi bacak üstüne: Hüseyin! Yap bize birer kahve! deyin. O yapıp getirsin, siz için. Sonra, paralar Fakir Baykurt’tan! deyin, öylece kalkın gidin.”

Bir yandan da gözlerine bakıyorum; acaba ne diyecekler? Kimi, “Hayır böyle bir ikrama gerek yok!” kimi “Biz senden çay kahve mi istiyoruz?” dedi. “İstemediğinizi biliyorum! Ama ben kahveye gidip yap bize birer kahve! demenizi istiyorum...”

Geçten geç anlamış gibi, o kerpiçleri tâ yukarı zağanlar, “Biz hiç kahveye mi gideriz, erkeklerin içine; o nasıl söz?” diye dıklendiler. “Peki erkekler nasıl gidiyor yıllardır, hem de en az yarısı sizin kazancınız olan paralarla?”

Bakıyorlar yüzüme, bunları hangi niyetle söylediğimi anlamaya çalışıyorlar.

“Köyümüze kahve açılalı kırk yıldan fazla oluyor. Hep erkekler gider oturur. Elbet işte kayıta yoruluyorlar. Canları da sıkılıyor, elbet gidecekler. Ama siz yorulmuyor musunuz? Sizin canınız sıkılmıyor mu? Ara sıra kahveye gitmek sizin de hakkınız, değil mi?” Düşünüyorlar uzun uzun. Çıtları çıkmıyor.

“Haklı söylüyorsun ama onlar erkek, biz kadınız!” dedi biri. Biri de, “Kadınlar kahveye hangi köyde gidiyor, biz gidelim?” diye sordu. Anlattım: “Bütün Avrupa’da, Amerika’da, Japonya’da, Rusya’da gidiyor kadınlar kahveye...”

“Gördün mü, Türkiye’de yok yani...”

“Olmaz olur mu? Ankara’da, İstanbul’da içkili doyumevlerine bile gidiyor kadınlar...”

“Canım Ankara’ya, İstanbul’a bakma!”

Gençlerden biri: “De gidi benim dayım deeeeh!” dedi. “Biz daha o kadar ilerlemedik! Biz geriyiz geri; kendin bilmiyor musun?”

“Geriysek ilerleyelim canım! Bütün ilerlemeler bir ilk adımla başlar. Siz gidin, bütün Türkiye köylerindeki kadınlara örnek

olun. Hatırım için yapın bu dediğimi..." Susuyorlar. "Küçük bir başlangıç olsun! Büyük bir roman bile küçük bir harfle, bir sözcikle başlıyor..." dedim.

Çöktükleri yerden doğrulup: "Cık cık!" dediler bir ağızdan. "Cık!.. Biz bu senin dediğini yapabilirsek daha ne istersin?"

"Şayet yapsanız, kocalarınız keser mi başınızı?"

Koca Ferik Ali dayının kızı da var içlerinde. İlk okulda aynı sırada oturduk: "Kesmezler; neden kessinler? Ama olmaz!"

"Neden olmaz? Siz girip varınca kahveci kovar mı? Niye geldiniz diye tutup dışarı mı atar?"

Birbirlerine bakıyorlar biz bu Fakir Baykurt'a ne yanıt vereyim der gibi: "Neden atsin? Ama olmaz. Sen bize darılma! Bak hatırın için geldik, kerpicini zağıverdik. Gerek olunca haber ver, gene zağarız. Ama kahveye girip Hüseyin! bize çay yap, kahve yap! demeyiz. Kusura bakma! Hem de haydi hoşça kal!" diyerek kalkıp gittiler.

Onlar gidince anam: "Kadınların yanında bir şey demedim ama şimdi diyeyim!" diye başladı. "Kadınlar kahveye gidince Türkiye yükselecek mi? Erkekler gidiyor da yükseliyor mu? Tam tersine, miskinlik yayılıyor! Kadınlar da kahveye giderse o zaman çekiver kuyruğunu, Türkiye aç kalır!" dedi.

"Niçin o açıdan alıyorsun? Hak açısından al! Kadınların da oturup bana bir kahve ver, demeye hakkı yok mu?"

Anam susuyor. Bir şey desin diye yüzüne bakıyorum.

"Olur, o açıdan alayım! Şimdi eve gidelim, ben oturayım, aşı sen bişir, sofrayı sen hazırla madem!" dedi, benim sorunu kendine göre çözdü.

Kızılcahamam Cezaevi

Bir TÖS bildirisinden ötürü kesinleşen yeni cezayı Ankara yerine Kızılcahamam'da çekmemin uygun olacağı kararına vardık. Orda koşullar Cebeci'den iyiymiş. Oturur çalışabilirim. Ce-

zaevi öyküleri yazarım. Mamak'ta yazdıklarım bir kitaplık yok. Yenileriyle birlikte bir cezaevi cildi yaparım, iyi olur. Muzaffer'e, çocuklara biraz zor gelir ama süre kısa. İşte böyle, bizim TÖS bitti gitti ama davaları bitmedi.

Beni Kızılcahamam'a şair Kemal Çukurkavaklı götürecek. Yatağı yorganı hazır ettik. Muzaffer'le Tonguç da benimle geliyor. Yola düştük. Ankara'dan çıkıp kır yollara açılmak, Kar-gasekmez'den aşağı, yokuşlardan, büküşlerden dolana dolana inmek eskiden beri hoşuma gider. İstanbul karayoludur o. Bir zamanlar son derece ilkeldi. Taşıtlar derme çatma. Kızılcahamam'a uğramadan geçer, pirinç tarlalarını sıyrarak Gerede'ye açılırdı. İstanbul'a varmak on dört saati bulurdu.

Süre süre Kızılcahamam'a vardık, o şirin kasabanın ceza-evini bulduk. Arkadaşım Kemal otomobili tam önüne eyledi. Arsa durumu öyle gerektirdiği için üçgen bir bahçe uzanıyor. Gardiyanlar, cezalılara toprağı oya gibi işletmiş. Arada daracık bir yol var, iki yanı çiçek. Önce gidip işlemleri yaptıracğıız. Sonra dönüp gelip yatağı yorganı alacağız. Bu amaçla o güzel bahçeden girip kapının önündeki döşemeye bir sandalye atmış oturan gardiyana gönlümüzle cezaevine geldiğimizi anlattık. "İşte Ankara Savcılığının yazısı, aç bakalım kapıyı!" dedik.

Hiç istifini bozmadan, "Açamam!" dedi.

"Neden?"

"Yazı buranın savcısından olacak..."

Günlerden cumartesi. Pazartesiye kalsam, verilen süreyi aşmış olacağım. Kasaba küçük, savcı her zaman bulunabilir. Gidip aramaya karar verdik. Çarşıdan soruşturduk önce. Meğer Ankara'dan konukları varmış. Onları alıp Soğuksu'ya gitmiş. Soğuksu denen yer Kızılcahamam'ın sefalı bir yeri. Ankara'nın varsılları gelir kebab yer, rakı içer, bayan arkadaşlarla filân yaşamın tadını çıkarır.

"Gidip orda görelim kendisini!" dedi Kemal.

"Olur, görelim..."

Süzdük. Kızılcahamam Savcısı gerçekten orda. Çamlığın içinde, duvarları vurulmuş kırılmış geyik başlarıyla dolu bir do-yumevinde konuklarını ağırlıyor. "Canım oturalım biz de ken-

dimizi ağırlayalım. Aynı zamanda garsonla haber göndereyim, ne işlem yapılacaksa bize söyler!” diye düşündük.

Oturduk, önce yemeklerimizi söyledik. Sonra Savcı Bey’e sokulup sorunumuzu özetledik. “Oturun rahatınıza bakın, birlikte kalkar, gerekeni yaparız!” dedi kibar.

İkinci oluyor; yemekleri bitirdik. Birer de kahve söyledik. Geçten geç onlar da bitirdi. Birlikte kalktık. Savcı telefon edip yazmanı buldurmuş. Konuklarından izin istedi, gittik hükümete. On dakika sürmedi. Eksik olmasın, gerekli yazıyı imzalayıp elimize verdi.

Cezaevinin kapısına yeniden geldik. Gardiyan bacak bacak üstüne; atmış bizi bekliyor. Yatağı yorganı taşıdık, kapının önünde ayrıldık birbirimizden. Saat 17.00 dedi, girdim içeri. Tam o sırada Savcı’dan bir telefon geldi. Gardiyan her sözün başında sonunda on kez evet, başüstüne başüstüne diyerek konuştu. Hem de ikiye üçe büküldü savcı onu görmediği halde. Kapattı, “Ben Birinci Koğuş’u düşünüyordum ama Savcı Bey’in buyruğuna uyarak seni Camlı’ya veriyorum!” dedi.

“Camlı” dediği yer cezaevi içinde, iki büyük koğuş arasında bir küçük koğuş. Sanki sonradan yapılmış. Bir yanı boydan boya pencere; o yüzden bu adı alıyor. İki küçük oda daha var, onlar da biri Çocuk, biri Kadın Koğuşu. Çocuk Koğuşu’nda bir yapı üstlencisi kalıyor, Kadın Koğuşu ise boş.

Camlı Koğuş’ta dört cezalı var: Yüzbaşı İsmet, Şoför Yılmaz, Kuyumcu İslam, Kayserili Nurettin. Ben vardım, beş olduk. Arkadaşlarla tanışıp görüştük. Yatağı serdik. Bana nedense ranza üstünü verdiler.

İşte yeniden cezaevci oldum. Eşimden dostumdan, çocuklarımdan iki ay daha ayıyım. Bu kasaba cezaevinde iki ayı nasıl geçirdim? Çok mu mutsuzdum, çok mu sıkıldım? Bunları cebimdeki küçük deftere, ancak kendi okuyabileceğim yazıyla, gün gün, şifre gibi not ettim, zaman geçerse okuyamam diye de çıkınca daktiloya çektim. İşte o notlar:

11 Ağustos 1973 Cumartesi

Saat 17.00. Kızılcahamam Cezaevi’ne giriş. Beni buraya Şair Kemal Çukurkavaklı ile eşim Muzaffer, oğlumuz Tonguç getir-

di. Üstümde 195 lira var. Kapıda bacak bacak üstüne oturan başgardıyanmış. Adı: İsmail Ayten.

12 Pazar

Cezaevindeyim artık. Görüş günü. 8.00’de kalkıp tıraş oldum. Yaşar Ayaşlı adında bir genç, savcıdan görüşme izni alıp gelmiş. Hemen nerden duyduysa? Kızılcahamamlıymış.

13 Pazartesi

Adalet’in *Ölmeye Yatmak* romanını getirmiştim yanımda. Okumak burda kısmetmiş. Camlı Koğuş’takilerle toplu yemek yedik. Yemekler koğuşta pişiyor. Havalandırma yok. Ne biçim cezaevi? Biraz posta kartı yazıp attım eşe dosta.

14 Salı

Camlı Koğuş’takiler rakı bulmuş. “Akçaköylü” olacağız. Gene kart yazdım. Gardiyan Nâzım’ı da çağırdılar. Kadehleri birbirine vurduk. “Akçaköylü” olmanın anlamını anlattım. İyi rakıcıdır köyümüz. Herkes içmez ama içen iyi içen.

15 Çarşamba

Toplu Basın Mahkemesinden yeni bir celp. 972/54,14.05, Yargıtay’dan dönen dosya imiş. O kadar çok oldu, hem de hâlâ çok ki, konusunu anımsamıyorum. İhsarlı çağırılıyorum yani jandarma alıp götürcek. Çünkü bir önceki çağrıya gitmemişim. Kuyumcu İslam yemek grubundan ayrıldı. Koğuş’un havası sık sık geriliyor. Arkadaşların sözleri birbirine batıyor.

16 Perşembe

Işık, Sönmez, Tonguç geldi. Üç kardeş, çıkmışlar yola. İstediklerimi getirmişler. Adalet’in romanını bitirdim. İyi. Yolladım götürdüler. Görüşlere, söyleşilere çok zaman gidiyor. Akçaköy’deki evin yorgunluğunu attım. Biraz yazılarıma çalışacağım artık. Ama tâ nerelerden geliyorlar; gelmeyin denir mi? Yada gelmişler, kısa kesin demek de olmaz.

17 Cuma

Cahit Öztelli geldi. Özel izin almış görüşmek için. *Yeni Ortam* gazetesi getirmiş. 100 lira bıraktı ille. Görüş günü dışında da geliyorlar. Teşekkürler. Sular kesik; banyo yapamadık.

18 Cumartesi

Haftanın biri bitti. Samim Kocagöz'ün *İzmir'in İçinde* romanını okuyorum. Gaz ocağında su ısıtıp yıkandım. Öğleyn cezalılardan Efendi'nin çağrılısıyım. Gene "Akçaköylü" olduk. Rakı bulan çağırıyor. Efendi rakıyı bulabilmek için nasıl akla karayı seçtiğini anlattı. Bir hafta yalvarmış gardiyana.

19 Pazar

Görüş günü bugün. İyi kalabalık. Hem de daraşlık. Tâ nereden Mehmet Özgüçlü düşmüş yola, Muzafer'le birlikte çıkıp geldi. Bacanak Âşık, Baldız Şadiye de onlarla birlikte... Ayrıca Kızılcahamam'dan Mehmet ile Alâaddin geldiler. Ayrı ayrı gö-rüştük, söyledik. Kocagöz'ün romanını bitirdim. İyi.

20 Pazartesi

Kızılcahamam'dan Mermerci Murtaza'nın yanında çalışan Hakkı İlhan geldi. Şimdiyece işten gelememiş. Cezalılardan Deli Mehmet'le vakit öldürdük. O bir şeriatçı. "Niçin sana Deli Mehmet diyorlar?" diye sordum, "Er lâğabıynan çağrılır!" dedi. Tırpan romanım beşinci baskı yapacak, gözden geçirmeye başladım.

21 Salı

Tırpan'la uğraşıyorum. Çankırılı Ömer Usta'yı salıverdiler. Sarhoşluktan içeri girmiş. Kızılcahamam'da elektrik hattı döşü-yormuş. Çekmiş kafayı bir akşam, baştakilere sövmüş.

22 Çarşamba

Banyo yapıyordum, su kesildi, başım sabunlu kaldım. Görüşçüm bol: Cemal Başbay, İsmail Erdemir, Nural Öğretmen, Garip Tuncer geldiler. Gardiyan Nâzım Ağa izin verdi, resim çektirdik. Tırpan'ı tığ işi düzeltmeyi sürdürüyorum.

23 Perşembe

Gene görüş günü. Perşembe, Pazar, haftada iki. Tâ bizim Kayaköy'den Abbak geldi. Musa Çınar, Muzaffer, Mermerci Murtaza Aköz, Öğretmen Mehmet, Alâaddin Usluoğlu geldiler. Romatizmalarım ötüyor; bir kışlık pantolon ölçüsü verdim. *Tırpan*'a çalıştım. Gece Camlı Koğuş'ta İsmet'le Nurettin arasında bir tartışma daha çıktı.

24 Cuma

Tırpan'ı işleyip bitirdim. Celal Kargılı geldi. İsmet gruptan ayrıldı. Nurettin hasta oldu. Akşam gene "Akçaköylü" olundu. Gerçekte sık sık içmek bana hiç yaramıyor, hatta dokunuyor. Arkadaşlara uymak zorunda kalıyorum.

25 Cumartesi

Yılanların Öcü'nü 8. baskıya hazırlıyorum. Dün gece Nurettin çok sancılandı. Yapı üstlencisi İbrahim Elverdi gelip demirlerin arasından iğne yaptı, kabadan. Beş cezalı yollamışlar. Savcı denetime geldi. Nurettin'i hastaneye götürdüler.

26 Pazar

Gene görüş günü. Bu kez Işık, Sönmez, Tonguç geldi. Bunlar gitmeden Sivaslı elektrik mühendisi Naci Sarısözen geldi. Sonra Talip Apaydın, Tahsin Saraç, Remzi İnanç. Sonra Öğretmen Mahizer Şimşek, Göz doktoru Açıkalın. Kötü bir durum: İki gündür makattan rahatsızım. Gene de sıkı çalışabiliyorum.

27 Pazartesi

Ciddi rahatsızlık sürüyor. Şişlik, hem de genel kırıklık. Bir de baş ağrısı. Adnan Binyazar'dan mektup var. Camlı'ya yeni bir üye: Esrarıcı Ali, Bakırköy'den geri geldi. Nurettin'i Ankara'ya yolladılar.

28 Salı

Grup iyi kötü gene birleşti. *Yılanların Öcü*'ne çalıştım epey. Akşam Çamlıdereli Hasan Akyıldız'ın salıverilme şenliği vardı.

Onun lâğabı Karakartal'dır. Ankara'da Amerikan öteberisi ticareti yaparmış. Kaçakçılıktan girmiş içeri. Renkli bir kişilik.

29 Çarşamba

Dün öğle yemeği döküldü. Gazocağı söndü. Koğuşu yıkadık. *Yılanların Öcü*'nü bitirdim. Mermerci Murtaza Aköz "Kıtlık" oyununu getirdi, okudum, pek iyi değil. Acaba nasıl gelişir?

30 Perşembe

Soför Yılmaz'ın salıverilme günü. Görüşçü çok gene: Murtaza Aköz, Turan Erol, Cemal Başbay, Dursun Akçam, bizim Tonguç, Muzaffer, Fikret Madaralı Hoca geldiler. Yatağı güneşe çıkardım, yeniden aldım içeri. "Akçaköylü" yüz gene. İçtim mi ertesi gün gidiyor. Uysan bir türlü, uymasan bir türlü, arkadaşlara... İçkiyi de nasıl buluyorlar, şaşıyorum.

31 Cuma

Madaralı Hoca gene çıkıp geldi. Güreş ödülü kuracağım diyor. Ne kadar vereceksin? On bin. Ayaktan başa kadar kaç ödül koyman gerekir; bu para ne yeter? Öyleyse başka ödül kurayım dedi. Roman ödülü kur dedim. Düşünecek. Cavit Orhan Tütengil ile İlhan Başgöz'den kitaplar geldi. Safa Hoca'dan da mektup var. Bu kez *Irazca'nın Dirliği*'ni düzeltmeye başladım. Bu da 5. baskıya gidiyor.

1 Eylül 1973 Cumartesi

Makattaki ağrı sürüyor. Ananı avradını ağrı gibi! Camlı Koğuş'tan çıktım. *Irazca'nın Dirliği*'ne çalışmayı sürdürdüm. Yeni koğuşta elli kişiyiz; burda çok sıkıntılıyım. Havası kötü. Uykusu ağır. Gene de kendimi yer gibi çalışıyorum. Gene "Akçaköylü" olundu. Yeteeeeer!

2 Pazar

Gazeteci Ahmet Tümel, Kızılcahamamlı Feyzullah Coşkun, Dişçi Hüseyin Hüsnü ve iki öğretmen geldi. Dost Doktor Kemal Köseoğlu ile Adnan Binyazar, Adnan'ın eşi Filiz geldi. Sonra

Turhan Tükel; Muzaffer, Işık, Sönmez geldiler. Daktilo getirdiler. *Irazca'nın Dirliği* bitmek üzere.

3 Pazartesi

Eşten dosttan dergiler, mektuplar... *Irazca'nın Dirliği*'ni oya gibi işleyip bitirdim. Biraz dinleneceğim. Bir program yaptım: Cezalı arkadaşlardan her gün biriyle konuşacağız. Ne kadar isterse o kadar. Öykülerini anlatacaklar. İranlı El Gayyar geldi aramıza. Suçu trafikten. Birlikte fotoğraf çekindik. Tamer koğuştta "sigara" içti; dumanaltı olduk. Başım çatladı sabaha kadar...

4 Salı

Bel ağrıları çektim. Baş ağrısı da var. Beşkonak köyünden Arslan'la konuştuk. Bir Bulgar şoför getirdiler, bu da trafikten. Koğuş tam bir tantana. Herkes çalıp çağırıyor, oynuyor; sık sık kavgaya edenler de var.

5 Çarşamba

Bel ağrılarım sürüyor. Daha 44 yaşındayım; bu sağlık bozukluğu ne? Kibritten resim çerçevesi ve ayna işine başladım. Yazıya çiziye çok isteğim var. Koğuşun durumu elverişli değil. Vakit de bölünüp duruyor. Bir çözüm bulacağım.

6 Perşembe

Madaralı Roman Ödülü işiyle uğraştım. Yönetmeliği, seçici kurulu tasarladım. Remzi Kitabevi'ne mektup yazdım. Üç romanı paket yapıp görüşçülere verdim. Mehmet Bayrak, Muzaffer'le soru listesi göndermiş. Yanıtlayacağım. Musa Çınar, Akçaköy'den Ankara Hukuk'ta okuyan İzzet Yılmaz geldi. İçerde boş oturmak yok. Ayna ve çerçeve yapımını sürdürdüm. Dışardaki gibi işten işe koşarken vaktin nasıl geçtiğini bilmiyorum.

7 Cuma

Mehmet Bayrak'ın soru listesi uzun. Yanıtını yazdım. Ayna, çerçeve derken akşamı ettim. Kızılcahamam'da festival varmış. Cezalıda mülk duygusu güçlü... Madaralı Roman Ödülü seçti-

ci kuruluna gireceklere yazılacak mektupları da bana yükleyip gitti Hoca. “Sekreterliği sen yürüt ne olur?” diyor. Yahu benim işim başımdan aşkın! Ama sadece içimden geçirdim, yüzüne diyemedim. Benim zayıf yada güçlü yanımdır bu. Ne yükleseler peki derim.

8 Cumartesi

Festival dolayısıyla sularımız akıyor. Mehmet Bayrak’ın sorularına verdiğim yanıtları düzelttim. Temize çekiyorum. Dr. Sadık İnan, Cemal Başbay, oğlu Metin, Bardan görüşe geldiler. Koğuştaki yer kavgası, hır gür gene. Dr. Sadık makat için bir ilâç getirdi. Umarım iyi gelir.

9 Pazar

TÖB-DER Genel Başkanı Ali Bozkurt ile arkadaşları geldi. Bacanak Âşık. Baldız Şadiye, Yeğen İlknur, kızım Sönmez, oğlum Tonguç, sonra Kemal Çukurkavaklı geldi. Yanıtlar bitti. Mehmet Bayrak bunları çıkaracağı kitaba koyacakmış. Üç de mektup yazdım.

10 Pazartesi

Öğretmen Alâaddin Usluoğlu sağolsun, kışlık pantolonu dikip yolladı. Parasını zorla aldurdım. Sular aktı, banyo yaptım. Aynaya, resim çerçevesine çalıştım. Birbirinden güzel çerçeveler, aynalar çıkıyor. Esrcarcı Ali Ertılav’la yemek yaptık.

11 Salı

Tâ Uzunköprü’den M. Emin Guşa gelmiş. On dakika görüş izni alabilmiş. Oğlunun adını Baykurt koymuş. Resmini getirmiş. “Yahu onu da atarlar içeri, niçin günahına giriyorsun çocuğun?” dedim. “Atsınlar! Atmayanın avradını...” dedi.

12 Çarşamba

Amerikan uşakları Şili’de Allende’yi yedi... Ordu ile polis birleşip yönetime el koydu. Bugün Çocuk Koğuşu’na taşındım. Çocuk çocuk yok. Yapı üstlencisi İbrahim Elverdi ile birlikteyiz. Bir o, bir ben. “Duvarcı Veli Usta” öyküsünü yazdım. Kaya-

Ir'dan mektupla bir kitap geldi: *Elli Yılın Türk Edebiyatı*, yazarı Rauf Mutluay; çok şişkin.

13 Perşembe

Durmadan BBC'yi arıyorum. Allende gitti ne yazık! Neruda'nın durumu kötü. Halit Çelenk, eşi Şekibe Abla, kızı Ferda; ayrıca Muzaffer geldi. "Şeytanın Arkadaşı"nı yazdım. Artık çalışıyorum. Bulgar şoför Angel'in mahkemesi var, salıverilme yok. Yeni koşuşta çok iyiyim.

Radyo, Şili'deki durum bizdeki durumu çağrıştırır diye, haberleri bir özetim içinde sunuyor. Yönetim General Pinochet'nin eline geçti. Her şeyi azar azar açıklıyor. İbrahim El-verdi'ye bakıyorum, oralı değil. Öbür koşuşlar da öyle, çıtsız. Çoğu Şili'yi, Allende'yi, Neruda'yı bilmiyor.

İlkin Salvador Allende'nin canına kıydığı söylendi. Sonra gazeteleri getirttim. Onlar da radyonun söylediğini yazıyor. *Cumhuriyet* biraz geniş... Durum ikinci gün değişti. Başkan, "Teslim ol!" çağrısına boyun eğmedi. Başkanlık Sarayı'nı bombaladılar. Katlettiler Başkan'ı. Anlatıyorum, açıklıyorum, İbrahim Bey'de hâlâ çıt yok. Bir kâğıda. "Şili'de satılmış bir general darbe yaptı, halkın seçtiği Başkanı katletti!" diye yazıp duvara astım. Ertesi gün ekledim: "Satılmış Pinochet şimdi de halkı katlediyor! Okullar cezaevi oldu. Stadyum tutuklu dolu. Gitar çalmasını diye Victor Jara'nın bileğini kestiler..."

Olanı biteni gün gün yazdım böyle.

Günlük konuşmalar için koyduğumuz sırayı sürdürüyoruz. Bana yaşamlarını anlatıyorlar. Arada ben de onlara Başkan Allende'yi, Victor Jara'yı katledenleri anlatıyorum. "Ama neden?" diye soruyorlar. Faşizmi anlatmam gerekiyor. Halkım kuru ka-buğu içinde kurutulmuş.

14 Cuma

Buralı Emekli Öğretmen Ali Dinç görüşe geldi. Öykü temize çektim. Şili'ye çok yanıyorum. Gardiyan İsmail Ayten'le uzun söyleşiler. Adam çene. Beni çok takdir ediyormuş ama çok derin konulara girmesem çok iyi olurmuş. Cezaevine imam geldi. Oturdu oturdu gitti.

15 Cumartesi

Bugün gelip giden yok. *Yansıma*'ya öykü hazırladım. Kibrit-ten çerçevelerle uğraştım. Gazete dergi okudum. Gardiyanlar çok geliyor. Zamanlar gidiyor. İbrahim Elverdi onları oyalıyor, ben çalışıyorum.

16 Pazar

Dr. Sadık İnan geldi. Makatta hafif iyileşme... Ali Ertılav'ın babasıyla yeğeni geldi. Geç vakit Muzaffer'le Işık geldi. Bir sürü öteberi yüklenmişler. Kibrit çerçevelerle uğraştım. Herkese bir ayna yapıyorum. Bir tane de anama.

17 Pazartesi

Muzaffer'in aynasını bitirdim. "Ormancının Tekesi"ni yazdım. Kayalı *Yeni A* ile *Soyut* dergilerini yollamış. Dr. Sadık İnan gene geldi. Yanında Cemal Başbay, Metin; bizim kara kızımız Işık.

18 Salı

"Jandarma Necip"i yazdım. Biraz okudum. Çerçevelerle uğraştım. Ön bahçeye doğru tek adım attırmadılar daha. "Necip"ın arkadaşı "İhsan" salıverildi. Dr. Sadık boş mukavva kutu getirdi.

19 Çarşamba

Erken kalkıp "Amerikan Arabaları"nı yazdım. Müsveddesi-ni yapıp bırakıyorum bu öyküleri. Sonra elime bir tığ alıp iş-leyeceğim. Sıkı çalışıyorum. Mermerci Murtaza görüşe geldi. Dergilerden dört öykü okudum. Savunman Özdemir Özden'le tanıştık. Günler geçip gidiyor.

20 Perşembe

"Havacı"yı yazdım. Mermerci Murtaza, Almanya'dan işçi Mehmet Akdoğan geldi. Mersin'den Naci Tataroğlu, Mehmet Turçin, Mehmet Emiralioglu, ağabeyimin oğlu Ayhan geldi. Muzaffer gene geldi; onca yol... Öğretmen Alâaddin. İşçi Ak-doğan'ın kardeşi öğretmen. Mehmet Yurdakul, öğretmen. Re-

sim Bölümü çıkışlı Sefer. Dağkuzören köyünden bir öğretmen. Görüşmecilerime bin kez maşallah!

21 Cuma

“Tonyalı Davut”u yazdım. Çerçevesi kazıdım, zımparaladım. Yeğenim Erhan’dan, Saadet Kaya’dan, Madaralı Hoca’dan, Hasan Basri Aydın’dan, Kayalı’dan mektuplar geldi. Günler birer birer devriliyor.

22 Cumartesi

Günler devriliyor evet. “Yazırlı Deli Yusuf”u yazdım. Müsveddeyi bitirip bırakıyorum. Çerçevesiyle uğraştım. Yeni bir aynaya daha başladım, Anam’a. Mukavva kutuların uygunu yok.

Şili’deki darbenin üstünden 12 gün geçti. BBC radyosu, Pablo Neruda’nın kahrından öldüğünü söyledi. Duvardaki kâğıda bunu da yazdım. İbrahim Ağabey sordu sonunda: “Bu Neruda dediğin kim?”

Ekmeğime, yemeğime gönüllü yardım ediyor. Anlattım Neruda kim, ne büyük şair? Nasıl yıllarca sürgünlerde yaşamış? Birden “Bizim Nâzım Hikmet gibi mi?” diye sordu. “Tam öyle; hem de onun arkadaşı! Nâzım Hikmet ölünce şiir yazdı!” dedim.

“Vah vah! Allah rahmet eylesin!”

Benimle konuşma sırası gelen bütün tutuklulara, cezalılara Neruda’yı anlattım. Nâzım’la arkadaşlığını da söyledim. “Hımm, şimdi anlaşıldı; desene çok büyükmüş!” dediler.

“Evet Pablo Neruda çok büyük bir şairdir. Yalnız Şili’nin değil, bütün dünyanın, en başta da işçilerin, köylülerin şairidir!” dedim.

Ne yazık onun Canto General (*Evrensel Türkü*) adlı yapıtı Türkçeye çevrilmedi. Bir süre sonra özyaşam öyküsü *Yaşadığımı İtiraf Ediyorum* adıyla çevrilip basıldı. Bu yapıt çok sevildi, çok okundu. Üst üste birkaç baskı yaptı. Hatta ayrı yayınevlerince basıldı.

Allende’nin, Neruda’nın, Victor Jara’nın acısından ağladığımı görünce önce bir şey anlamamıştı İbrahim. Sonra anlattım, hak verdi. Önce “Allah rahmet eylesin!” sonra “Başın sağol-

sun!” dedi. “Başımız sağolsun!” dedim ben de. Yeryüzünde ülkeleri birbirine Nâzım gibi, Neruda gibi şairler bağlıyor.

23 Pazar

Görüş günü. Anam’ın aynası bitmedi. Bugün öykü yok. Bahri Hoca, eşi Sudiş, kızları Zeynep geldi. Almanyalı işçi Mehmet Akdoğan yeniden geldi. DTCF’de teknisyen Ahmet. Öğretmen Mehmet Yurdakul, Ali İhsan Beyhan Hoca, oğlu Kürşat, yeğenleri geldiler. Muzaffer, Adalet Ağaoğlu, Mustafa Ekmekçi, Kemal Çukurkavaklı, Rifat Ilgaz, Gönen’den öğretmenim Ali Bilgin, kızı, bir köylüsü geldi. Ali Bilgin Çamlıdere’nin Dağküzören köyündendir. Mehmet Özgüçlü geldi yeniden. Oğlumuz Tonguç geldi.

24 Pazartesi

Öykü yazamadım. Banyo yapacaktım, sular kesildi. Anam’ın aynasıyla uğraştım.

25 Salı

Aynalarla uğraştım. “Meydancı Haşım”i yazdım. Banyo yaptım, hayret, sular kesilmedi.

26 Çarşamba

İki yeni aynaya başladım. Dışardan malzeme aldirttim. Savcı geldi. Konuşma yaptı: Ramazan’da nasıl davranılacak? Oruç tutmayanlara karışmak yok. “Sorgunlular”ı yazdım. *Yedinci Sana*’ın sorularına yanıt yazdım. Günler bitiveriyor.

27 Perşembe

“Tayfun”u yazdım. Görüş başladı. Emekli Öğretmen Ali Dinç, yeniden Murtaza Aköz, Tırpan’a kapak yapan resim öğretmeni Sefer, beş altı öğrenci. İlhan Alkan’dan tatlı geldi. Kasım Taş, Kayaköylü Abbak Tokcan geldi. Muzaffer “Bize sıramı var?” diyor. Yahu Sevgi Soysal’da kanser varmış. Onca çile çekti; neden olmasın, değil mi? Hayvanoğlu hayvanlar!..

28 Cuma

“Atatürk’ün Hemşerisi”ni yazdım. *Cumhuriyet* gelmedi. Aynalarla uğraştım. Dün tutuklu iki kız gelmişti, bugün salıverildiler. Angel’i ikinci koğuşa vermişlerdi, Kadınlar Koğuşı’na geri geldi.

29 Cumartesi

“Karadayı” öyküsü, ayna, çerçeve, saz. Çok iyi çalışıyorum. Eczacılık Fakültesinde okuyan bir genç geldi, yarım saat görüştük, gitti. Onun nasıl bir genç olduğunu anlayamadım.

30 Pazar

“Karışık Öykü”yü yazdım. Akol Hoca, kızı Günseli, bizim kara kızlar Işık’la Sönmez, Dr. Sadık İnan, Cemal Başbay. Dr. Kemal Özer, Öğretmen Ali Gözükara geldi. Bu Ali Gözükara hem de yazardır.

1 Ekim 1973 Pazartesi

Ayna, çerçeve. Koğuşlardan Tahir Kürkçü ile Mürsel geldi, lâfladık. Öykü yazamadım. Ümit Kaftancıoğlu’nun, Gazi Ünal’ın, Yüceil’in mektupları...

2 Salı

Kayalı ile Yüceil birer *İmparator* yollamış, Vehbi Koç’un yaşamı; Savcı Bey birini alıkoymuş. Erol Toy’un gözde kitabı. Bir çerçevenin kibritlerini döşedim. “Tiftik Spor”u yazdım. *Varlık* dergisi geldi, gönderen belli değil.

3 Çarşamba

Yansına dergisi gelmiş, gardiyan evine götürmüş, orda unutmuş. “Çabuk yolla!” dedim. Geç vakit yolladı. “Duvarcı Ali Usta” öyküm çıkmış. “Cennet” öyküsünü yazdım. Aynalarla uğraştım. Üstlenci İbrahim Bey oruca başladı. Yalnızım. Kaya-ı’ndan *Özgürlük Türküsü* geldi.

4 Perşembe

“İçerdeki Oğul”u yazdım. Musa Çınar, Turan Erol, Ferhat Arslantaş, Ahmet Yücetürk, İsmet Baran, Muzaffer geldi. Eve üç öykü, bir ayna, üç çerçeve yolladım.

5 Cuma

Gene savaş çıkacak. Üstümde bir kırıklık var. Öykü yazamadım. Dergileri okudum. İki ay bitiyor. Faşo General Pinotche Şili’nin üstüne çöktü. Başkent stadyumunda halk Salvador Alende’nin yanında oturan Pablo Neruda’yı alkışlarken, arkada o da alkışlıyordu, ayağa kalkmaya davranarak.

6 Cumartesi

Savaş başladı. İsrail ile Mısır. “Abbas El Gayyar”ı yazdım. Dergileri okudum. Muzaffer’in resim çerçevesini iyice güzelleştirdim. Her yerde sel var. 23 ölü. İstanbul yolu kapalı.

7 Pazar

Bugün öykü yok. İstanbul yolu işlemiyor, temelli kapalı. Son çerçeveyi bitirdim. Çok görüşçü var gene: Cemal Başbay, Mermerci Hakkı ile iki arkadaşı, yeniden Ahmet Yücetürk, İbrahim Kuyumcu, Mehmet Aydın, Nevzat Akoral, Muzaffer Gürses, Nevzat Helvacı; Almanya’dan Pastör Wilfried Maechler ile eşi geldiler. Bunlar önce Muzaffer’e uğramış. “İlle göreceğiz!” deyince o da almış getirmiş.

8 Pazartesi

“Angel”i yazdım. Başgardıyan İsmail Ağa giderayak “Günlük Nöbet Çizelgesi”nden daktilo ile biraz stok çıkarmamı istedi. Bir sürü kopya kâğıdı koyarak üç dört posta çıkarıverdim. Savaş kızıştı.

9 Salı

“Güldalı”nı yazdım. İsrail-Mısır savaşı iyice kızıştı. *İmparator*’u okuyorum. Akşam salıverilme şekeri dağıttım. Kafamdan bir değerlendirme yapıyorum; nasıl geçti bu cezaevinde günler; verimli oldu mu? Düzelttiğim kitapları, yazdığım öyküleri,

yaptığım çerçeveleri saydım şöyle, ohhoo, çok iyi! Koğuşlardan arkadaşlar geldi. Uzun söyleşi oldu...

10 Ekim 1973 Çarşamba

Günler devrildi. Bugün çıkıyorum. Saat 10.00'da Muzaffer, Osman Akol Hoca, Cemal Başbay geldi. Salıverilme 14.00'te imiş. Bekleyecekler. *Yeni Gün*'den Alev Çukurkavaklı ile Battal, TÖBDER'den Musa Uysal, Mehmet Yalçın geldiler. 14.00 oldu çıktım. Ön bahçenin iki yanı çiçekli yolundan yürüdüm. Pencerele cezal dolu. Ardımdan el sallıyorlar. Dönüp dönüp ben de onlara salladım. Ankara'ya döndüm. TÖB-DER'e, *Yeni Gün*'e uğradıktan sonra eve geldik.

Önemli Yitik

Madem TÖS bitti, dava bitti, beraat de ettim, işime niçin döndürülmüyorum? Niçin niçin diye soruyorum ama içinde yaşadığımız nursuz dönemde bunun yanıtı yok. Bu nedenle ele-yip beleyip SSK'dan emekliye ayrıldım. Vaktim var, yazmaya hız vermeliyim. Bu benim yaşamımda yeni bir dönem demektir. Yazmaya hemen, hemmen oturmalıyım. İlk ağızda "Keklik" romanım var.

"Keklik"i kafamda daha fazla taşıyamayacağımı anladım. Onu 1965'de Budapeşte'de Sara Karig'in, "Dünyanın En Güzel Kitabı" diye armağan ettiği deftere yazmayı düşündüm. Enini boyunu biliyorum; tam o defterlik bir roman olacak. Biraz sık yazarsam, rahat sığar. Oysa daha rahat bir kâğıt demetine yazsam olmaz mı? Taktım kafaya.

"Keklik"i Sara Karig'in armağanı deftere yazacağım.

O defteri Köygöçüren için şöyle bir düşündüm. Bu roman oylumlu olacak. Defter daha uygun bir romana kalsın diye ciddi olarak aramadım. Şimdi arayacağım. Nereye koydumsa bulup başlayacağım. İnsan gönlü kimi zaman ne kadar yüksek-

lerden uçar! Şimdi benimki de öyle. Dünyanın en güzel kitabını yazabileceğime inanıyorum. Ama bu konu olmaz, başka bir konu bul diye erteleyerek bugüne geldim. Eşime dostuma bu güzel anıyı kaç kez anlattım, defteri çıkarıp kaç kez gösterdim! Konu evirip çevirmelerim bir türlü bitmedi. Bulup tasarladıklarıma sürekli burun kıvırdım.

1965'ten beri üstümüzden kaç silindir yıl geçti! Türkiye'de işçileri, öğretmenleri, dostları, beni içine alan nice acı olaylar oldu. Bir gece geç vakit, çok sayıda asker ile sivil eve gelip ortalığı darma duman etti. Bu yetmedi, sekiz gün sonra bir daha geldiler. Daha sıkı bir arama tarama yaptılar. Kitaplarımın bulunduğu odaları, köşeleri, yatağın altını üstünü bir bir elden, gözden geçirdiler. Bir albay beni sorguya çekerken, öbür albay şu kâğıt, bu kitap hakkında bilgi istedi. Anımsattığım halde, aldıkları kâğıtların, kitapların üstesini yapmadılar. İki saatlik aramadan sonra ayırdıklarını yastık kılıflarına doldurup aşağıda bekleyen GMC'ye attılar. İşyerime gidip orda da arama yaptılar; ordan da bir sürü kitap, kâğıt aldılar. Sonra getirip "Yıldırım Bölge" denilen yere kapattılar. İkinci kez askeri mahkeme önüne çıkarıp tutukladılar beni. Uzun boylu yattım, yargılandım; bütün bunları daha önce anlattım. Cezaevinden çıkıp yeniden eve gelince *Köygöçüren*'i de yazıp bitirdim. Hatta bastırdım. Belirttiğim gibi emekliye de ayrıldım. Sonra "Keklik"i yazmak üzere o güzel defteri aramayı hızlandırdım. Şimdi daha dikkatli arıyorum. Dün aradığım köşeyi, çekmeceyi bugün bir daha, yarın bir daha aradım. Koydunsa bul, defter yok! Yerinde yeller esiyor! Kırgın, küskün, biraz daha aradım, evin altını üstüne getirdim. Bulamayınca, aramalar taramalar sırasında uçtuğu kanısına vardım. Hemen başka kâğıtlar çıkardım olandan. Oturup "Keklik" romanımı onlara yazdım.

Ama ne yalan söyleyeyim; aklım yiten'deydi. "Keklik"ten sonra da romanlar yazmaya hazırlandım. Her hazırlanışta yitiğimi, uzun uzun, sanki bulacağım gibi aradım. Giden gelseydi gömütlükten babam, ölmüş anam gelirdi, değil mi? Gelmedi.

Ara sıra arkadaşlarıma, "İşte böyle!" diye anlatırım. "Böyle böyle oldu da yazılamadı dünyanın en güzel kitabı!" derim. Acı acı güleriz karşılıklı. Sara Karig'in çok okumaktan, yazmaktan

dışa fırlamış mavi gözleri gözümün önüne gelir, başımı eğerek ondan usulca özür dilerim. Bulamadım, ne yapayım?

Zemzem

Henüz kırk altı yaşımdayken ister istemez emekli olunca, artık bundan sonra vaktim bol olur sanıyordum. O güne geleliye sürekli zaman darlığı çektim. Yaşamda zaman paradan, maldan mülkten daha değerliydi. O yüzden kursağımda kalmış kitapları okumaya, romanları, öyküleri yazmaya koyuldum. Var gücümle çalışıyorum. Çok da yararını gördüm bunun. Yapıtlarım birbiri ardına doğdu. Arada gezilere de çıkıyorum. Türkiye Yazarlar Sendikası'nın çağrıları gereği toplumsal çalışmalara katılıyorum. Bu nedenle epeydir Akçaköy'e gidemedim. Anamı kardeşlerimi, hem de ara sıra selâmını aldığım komşularımızı özledim. Bu kez kalkıp gittim, on beş gün kaldım.

Köyüm aynı köy. Büyük değişme yok. Hatta şehirlerde gelişen yeni gerici akımlar oraya kol atıyor. İlkokulu bitirip gidecek hiçbir yer bulamayan çocuklarımızdan ikisini Burdur İmam Hatip okuluna yazdırmışlar. Birkaç kişi de bere giymeye başlamış. Berelerden biri Yava Dayı'nın başında. Yava Dayı'nın gençliği bizim çocukluğumuza rastladı. Köyün en şaka seveniydi. Bu şakalar biraz açık şakalardı. İki anlama gelen sözlerle kadın kız demez, herkesi ağzına baktırdı. Fırsat buldukça derede çayırdaki eşeklerin, kısrakların çiftleşmesine yardım ederdi. Arada kendinin de çok sevişken olduğunu söyler, övünürdü.

Hep öyle kalacak değil ya. Şimdi Hac'a varıp gelenlerin gidiği kara bereyi sürekli giyiyor. Sırtında kara bir de palto var. Yukarı mahalleden köy içine namaza iniyor.

Gerçekte onun sesi evlenir evlenmez kesileli Akçaköylüler: "Kahpe dünya böyledir! İşte bizim Yava arkadaş da sustu!" diye güldü. Hep o başkasıyla eğlenecek değil ya; bu kez başkası onunla eğleniyor. İlk çocuğu Doğan dünyaya gelince uzaktan

bağırıp soruyorlar: “Eey Yava arkıdeş, kaç tane yapacaksın bakalım?”

Dedim ya, bekârlığındaki gibi gür çıkmıyor sesi:

“Valla, nasıl söyleyem? İdare daralıyor. Geçim zor alıyor. O yüzden fazla çocuk istemem arkıdeş. Doğan bir, nadiri iki!”

Böyle düşünenler çoğalıyor köyümüzde: “Çok çocuğa kulak asma! Ya at kulağı, ya sacayağı!” diyorlar.

Yava Dayı dediğini tuttu. Bir oğlu daha oldu, adını Nadir koydu. Ama nasılsa bir de kız geldi ardından. Onun adını da Nadire dedi. Bunun Arapça “son” demek olduğunu biliyormuş.

O zaman az çocuk yapmak için şimdiki “kolaylıklar” yok. Karı kocalar birbirini zorlayarak, olmayacak çözümlere başvuru-
ruyor. Sonra doktora gidip aldırımlar çıktı. Ağır köy işlerinden başka, bu yüzden de yıprandı kadınlarımız.

Bu dünyada iyilik kötülük birlikte gezermiş. Yava Dayı’nın çocukları da hayırlı çıktı. Doğan’ı Fransa’ya işçiliğe yolladı. Nadir yanında kaldı. Nadire’yi ebe okuluna verdi. İğdir yolundaki bağı, Dedeş Dayı’nın bağı kadar bakımlıdır. Bir tane arsız ot, ayrık yoktur içinde. Vaktinde beller, vaktinde budar, gözü gibi bakar.

Köyde beni sevmeyen de var tek tük. Sendikacılığımдан, yazarlığımдан ötürü söylentiler yayılınca Yava Dayı savunan, kollayan bir dost olarak kaldı. Her vardığımda hoşgeliş eder, hatırimi sorar. İlle alır evine götürür. İçeyim diye çay kahve yapar, yiyeyim diye iğde, ceviz çıkarır. Evi tedarikli’dir. Konuk gelir diye çayı kahvesi eksik Olmaz. Özellikle yabandan gelen konuklara sahip çıkan bir komşumuzdur. Akşam namazından sonra bakar, dibeğin başında “sahipsiz” bir konuk varsa götürür; yedirir, yatırır, ertesi gün uğurlar.

Doğan’ın mektuplarını bana okutur genellikle. Yanıtlarını da bana yazdırır. Doğan’a kazandığını nasıl tutacak, toprak örtülü evi kiremitli çatıya çevirmek için ne kadar para yollayacak, uzun uzun anlatırız. Oğlu tam düşündüğü gibidir. Yalnız çatı parası değil, artırdığını posta posta yollar. Yava Dayı bunları saçıp savurmaz, “Bugünün yarını var!” diye biriktirir, ödünç isteyenlere yok der. Kendisi yoksulluktan geldiği için biriktirmeyi sever, ödünç vermeye korkar. Bu konuda yeterli deneyimi var-

dır: “Kimseye ödünç vermeyeceksin arkıdeş! Elinle verir, ayağınla toplamaya gidersin. İyi dostunla kötü olursun. Verip de kötü olacağına, verme kötü ol, daha iyi!”

Köyümüzün başka çocukları da Fransa’ya, Almanya’ya, İsviçre’ye, Hollanda’ya işçi gitti. Kimi oralarda bir dost buldu, ikinci kez evlendi. Doğan, yönü anadan babadan yana olanlar arasında bir tane. Babasına paraları emekli aylığı gibi düzenli yolladı yolladı. Yava Dayı bugün “Ben Hicaz’a gideceğim!” diye kalktı dikildi. Gücü yetene “hac” farzmış ya, Kitap öyle buyuruyormuş, kimse ona karşı koymadı.

Kavacık Eğitimci Mustafa da gidecekler arasında. Onun oğlu Kazım da Almanya’da para kazandı, otomobil ile traktör aldı. Eğitimcilikten az buçuk emekliliği de var. Gidecek ama tam kararlı değil. Onunla üç yıl birlikte çalıştık, yedik içtik. Bir gün bana danışmaya geldi: “Gideyim mi, ne dersin?”

“Gitme bırak, yoksul yurdumuzun dövizlerini çöllere saçma; köye bir kitaplık yaptır, hacı olmaktan çok daha iyidir!” dedim. Kafasını sallayıp geçti.

Yava Dayı sormadı, ona bir şey söylemedim. Kâbe’de peygamberin gömütüne yüz sürmek Müslüman adamın son amacı. Gene de gidip bir kahvesini içtim. “Madem yengemi de götür, iyi olur!” dedim; eşinin gözleri parladı. Ama sonra onu kandırmış: “Önce ben gidip yolu beli iyice bir öğreneyim, ikinci kez birlikte gideriz...”

Dönüp gelince eşi “Yollar, beller nasıl ey Hacı?” diye sorunca, “Vallahi rezillik, sefillik! Otur oturduğun yerde, oralar kadınların gideceği yerler değil!” deyip konuyu kapatmış.

Yava Dayı’nın evine herkes “Hacılığın hayırlı olsun”a taşındı. Başındaki bereyi oralardan almış. Varanlara üçer hurma veriyor, miskü amber kokusu sürüyor, zenzem suyu içiriyor. Zenzem suyundan bir teneke getirmiş. Daha yakın bulduğuna da bir yüzük, bir tespih veriyor.

Bana ayırdığı yüzük bekliyormuş, anam gelip haber verdi ama ben gitmiyorum: “Zenzem dediği de bir sudur! Onca yol geliyor, onca zaman tenekede bekliyor; ne olur dura dura? İçinde bakteriler üremiştir çoktan!”

Anam kızdı: “Allahın kutsal suyuna hiçbir şey olmaz!?” dedi. Kendisi evde bir gün kalmış suyu yeni doğan kardeşlerimize içirmez, gider pınardan tazesini getirirdi. Uzun süre bekleyen suda bakteri oluştuğunu tâ ilkokulda öğrenmiştim. Hamide halamgilde içince de anladım bayat zemzemin ne kadar bozulduğunu. Nasıl anlatayım, yavan, yapışkan bir şey oluyor. Küçük fincana doldurup verdiğini zor yuttum.

Gitmiyorum Yava Dayı’ya. Ayırdığı hurmaları, yüzüğü gösterip gösterip “Gelecek!” diyormuş. “Onun dini mi var, gelmez!” der gibi bakanlara umutla, “Geleceek!” diyormuş. Seviyor beni. Dedikleri gibi dinsizlerden olmadığımı köye kanıtlamak istiyormuş.

Bense gitmiyorum. Bir gün sokakta karşılaştık. Kutladım. “Böyle olmaz, eve gel!” dedi. Kırıldı bana biliyorum. Ben de onun aramızdan biriyken o kara bereyi, kara paltoyu giyip varsıllar gibi “hacı” oluşuna mı sinirlendim acaba? Tuhaftır benim huylarım. Kimi zaman kendimi kendim bile anlamam. Doğan’ın bin emekle kazandığı paraları o yola yatırmasını da sevmedim besbelli. Belki asıl neden bu.

“Öğretmenlerin başkanı olmuş, hepsini kendi gibi komünist yapacak!” diyenlere, “Valla ben bizim Fakir’i eyi bilirdim emme, şimdi ne desem yalan, dünya değişiyor, o da değişti heralım!” diyor, beni eksisi gibi savunmuyor artık.

Gider o yapışkan suyu nasıl içerdim?

Pasaport

Çocukken, ciddi ciddi mühendis olma istekleri içime girmişti. Yoksulun gönlündeki aslanlar, yaş ilerleyip yaşam asıl yüzünü gösterdikçe birer ikişer çıkıp gidiyor. Üç yılım Kuyucak’la Sarayköy arasında geçti; Feslek Çayı’nın Menderes’e karıştığı yerden aşağı kanal açılıyor. Beylerin toprakları sulansın diye. Erzurum’dan, İspir’den işçiler gelmiş. Mühendisler İstanbul’da-

ki fakülteden çıkmış. Ben de onlara Buldan'ın Başatlı Çeşmesi'nden eşekle içme suyu taşıyorum. Herhalde yaşamalarına, konuşmalarına bakıp imrendim. Öğretmenlik, darda kalmanın bir seçimi oldu bana. Ama kıyımını, cezasını tanıdıktan sonra hiç hayıflanmadım öğretmen olduğuma.

Fakat öğretmenliğin yanı sıra bulaştığım şu yazarlık nerden çıktı, nerden dolanıp geldi, bindi dalıma? Soyumda yok, köyümde yoktu! Ne anam, kardeşlerim sıkıştırdı, ne okuduğum okullarda özendirdiler dipli köklü! Tam tersine, "Aklın mı yok, ateşle oyna!" gibisine baktılar yüzüme ama anlamadım!

Tanrı, akıl denen ışıldağı, tümünden yoksul toplumun varsıl yöneticilerine dağıtmış galiba. Her dönemde bir yumruk, her dönemeçte bir tekme yiyerek akıllanıyor insan, o da geçten geç!

Çok bilecen arkadaşlarım vardı. Kimin az Türk, kimin çok Türk olduğunu bilirlerdi. Doğrusu, o zaman da tartışmazdım bunlarla. Türklüğümden kuşku yoktu. Aklımın başıma bu kadar geç gelmesinden belli değil mi birinci dereceden, en üst basamaktan öpöz Türk olduğum?

Niçin düşünüyorum bunları? Yazarlık yüzünden neler çekeceğim baştan belli olsaydı üstlenir miydim gene de?

"Ey tosunum, dinle beni! Ak kâğıtları kara kara yazılarla doldurmaya özeniyorsun ama, bak şu haritaya, neler var önündeki yolda: Ardına adam takacaklar, izleneceksin! Belirsiz zamanlarda, köyde şehirde evin, kitapların aranacak! Mahkemelere düşeceksin; yoktan, boktan davalardan sıyrılana kadar anan dinin ağılayacak, göbeğin çatlayacak! Öz yurdunda gezerken daha istasyonda, garajda ardına gölgeler düşecek. Kendi yuvanda rahat konuşman engellenecek. Telefonlarını dinleyecekler. Mektuplarını açıp fotokopisini alacaklar. Gitmeyecek dışardaki dostlarına yolladığın kitaplar. Gelmeyecek onların yolladıkları. Sıkıyönetimler en ilkin seni bulacak. Kapın gece yarısından sonra tak tak tak dövülecek! Notların, taslakların götürülecek. Tutuklanacaksın. Sonunda beraat etsen de verilmeyecek kitapların, kâğıtların. Kimi zaman yazdıkların yasalara aykırı olarak yasaklanacak. Toplanacak daha yeni basımevinden çıkmış kitapların. Bu arada işini yitireceksin. Zor olacak çocuklarının karnını doyurmak günde üç öğün.

“Hepsi bu kadar olsa öp başına koy! Gitgide okurların da mırın kırın olacak! Hele eleştirmenlerin ağzına kaşık kepçe sığmayacak! Köyü mü yazıyorsun; köy senin yazdığın gibi değil artık, biraz kıpırda! diyecekler. Aldı başını gitti köylüler şehirlerin göbeğine, tâ Almanyalara, Hollandalara; ileri kapitalist ülkelerde işçi oldular, sen yazar olarak feodal kalıntılı kırlarda hâlâ ne arıyorsun?

‘Kalkayım gideyim yanlarına, nasıldır halleri?’ demeye kalkma boşuna. Kalkıp gitmek için pasaport gerek! Hacı olmak için de, bir valizle dış gezilere gidip beş bavulla gelmek için de, kürk getirmek için de, hatta kârlı afyon, morfin alışverişleri yapmak için de gerekli olduğu gibi... Ama sen yazarsın, yazarlığını halkın ve yurdun gerçeklerini yansıtmak için, onları ileri yönde değiştirmek için kullanıyorsun, hiç uğrama o kapılara, sana pasaport vermezler!”

Bunları duyduğum, haritada gördüğüm zaman gene de secer miydim yazarlığı? Bile bile girer miydim bu yoksunluk dolu yaşam türünün eşliğinden içeri?

Doğrusu ya, bu kez başvururken bir olumsuzlukla karşılaşacağımı sanmıyordum. Yurdu yönetenler, günde beş vakit “hür, demokratik” bir ülkede yaşamakta olduğumuzu söyleye söyleye beyinciğimi yuyup yıkamış, beyazın beyazı yapmışlardı! Her ne kadar alнімda bir iki sakar tüy bulunuyor ise de pasaportumu verirler diyordum. Gezme, öğrenme, araştırma özgürlüğü yalnız burjuva beyler için değil, emekçiler için de, onların yazarları için de kutsaldır, mutlaka verirler, umuyordum.

Almanya’dan iki yıldır yinelenip duran bir çağrı var: Batı Berlin Güzel Sanatlar Akademisi beni üyeleriyle tanıştırmak, konuşturmak istiyor... Alman Basın Merkezi de Frankfurt, Bonn, Köln şehirlerinde inceleme yapmamı istiyor. Bu çağrıları yanıtlama işini epeydir bekletiyorum. Sıkıyönetim askeri mahkemesinde sürüp giden devam, hem bütün sonuçlarıyla “genel af” kapsamına giriyor, hem Askeri Yargıtay sıkıyönetimin verdiği sekiz yıl, on ay, yirmi gün cezayı “usulden ve esastan” bozdu. Ama bakalım sonuç ne gelecek denebilir, değil mi? Sonuç da geldi; anlatmıştım, arkadaşlarla birlikte beraat ettim!

“Eee, daha ne kaldı düşünecek, başvurayım!” dedim.

Gerçi pasaport verilmeyen sanatçıların birbirini izleyen ııını duyuyorum. Hele bir yayımcı, kanserli eşini tedaviye götürecekti, ona bile vermediler!

Beni asıl yanıltan Pasternak örneğı oldu: Adamcağız Nobel Ödülü’nü aldı, İsveç’e bırakmadılar. Kendi yazarlarımızdan birine yapılan haksızlık gibi ayağı kalktı basınımız. Politikacılarımız da az kullanmadı bunu... Sonra Soljenitsin örneğı: O da yurdunun yöneticileri tarafından sınır dışı edildi. “Sosyalizm, komünizm deyip duruyorsunuz, işte encamı! Heriflerde özgürlüğün ö’sü yok! Nobel Ödülü almış yazarları bile öz yurdunda soluk alamıyor, görüyorsunuz!”

Ama biz âlâsından bir kapitalist ülke olmaya özendiğimize, koskoca tarihe karşı öyle kalmaya direndiğimize göre, böyle sıkıştırmacı hükümet uygulamaları bizde olamaz! Ayrıca ben yurdumdaki temel ekonomik nizamı kötüleyen romanlarla Nobel Ödülü kazanmış da değildim; Pasternak’la, Soljenitsin’le kıyaslanmam! Hiç olmazsa yasalarda yazılı özgürlüklere duyulan saygıdan dolayı pasaportcuğum verilir... sanıyordum.

Böylece gider, yazacağım yeni romanlardan birinin araştırmasını yaparım, oralarda işçilik yapan köylülerimizle görüşür, hem okurların hem eleştirmenlerin beğeneceğı bir “yapıt” korum ortaya! Öte yandan katılacağım seminerlerde konuşarak yurdumun dışarda tanınmasına katkıda bulunmuş olurdum. Çünkü sayın yöneticiler sık sık dışarda bizi yeterince tanıyan yok diye yakınıyor! Almanya’da az çok adı duyulmuş bir yazar olduğuma göre, hiç olmazsa elli altmış bin kişiye sesimizi duyurabilirdim canım!

Hani bir arajman şarkı var: “Vermediler, vermediler, vermediler!” Onun gibi, benim pasaportu da vermediler vesselâm!

Şimdi; “Neden vermediler, nasıl vermediler?” diye bağıırıp çağırarak değilim. Beni dört yılı aşkın süre işlediğimi savladıkları “suç”lardan sorguya, yargıya çektiler, akılları sıra bu kez de işleyeceğim suçlardan çekecekler; şunlara bakın! Oysa ortada yasalar var; yasalar, yurt içinde olduğu gibi, yurt dışında işlenen suçları da kovuşturur. Tilkinin dönüp dolaşıp geleceğı yer kürkü dükkânı olduğuna göre ne korkuyorlar?

Konuştüğümüz yukardaki ilgiliye, yani bakana, anlatabilme-
yi çok isterdim, ama başaramadım: Çok ayıp olmaz mı şimdi;
adamlar üst üste çağrı yolladı; haber aldığıma göre bu kez kesin
varacağım diyerek hazırlanmış, program bastırmışlar. Şu gün
şurda çay, bugün burda yemek. Ama ben gidemiyorum, hem
de “dostumuz” olan bir ülkeye! Üstelik bir milyondan fazla par-
çamız orda! Pasaport alamadığım için gelemiyorum diye telgraf
çekmem gerçekten ayıp olmaz mı?

Zeki mi zekiydi İçişleri Bakanı, hayret ettim: “Canım sen de,
pasaport alamadım diye çekme teli, sağlık nedeniyle gelemiyor-
um diye çek; devletimizin saygınlığı var!”

Bilmem bunu yazdım diye gücenir mi şimdi? Ben yurdu-
ma olduğu kadar, yurdumun gerçeklerine de bağlı bir yazarım;
gözümü kırpmadan “Pasaport alamadığım için gelemiyorum!”
diye çektim telgrafı. Hem de gittim Büyük Postane’ye, çekilesi-
ye kadar başında durdum.

Ne sanıyorlar acaba? yada ne biliyorlar? Bizler her yanından
sakınca akan hinoğlu hin, cinoğlu cin kimseler miyiz? Dışarda
birtakım düğmeler var, yerini biliyoruz, çıkıp o düğmelere ba-
sacağız, yurdun düzeni tangır tungur yıkılıp gidecek! diye mi
kaygılanıyorlar?

Sözü uzatmaya gerek yok. Yazarlığa özendiğim günlerde,
“İyi bak şu haritaya; önündeki yolda bundan şundan başka, pa-
saport alamayacağın da var! Hatta soluk alamayacağın da var!”
deseler, gene yazarlığı seçer miydim? Evet seçerdim. “Niçin?”
diye sormaya gerek var mı? Şimdiye kadar yazdıklarımı, şimden
sonra yazacaklarımı yazabilmek için seçerdim.

Hakkı Yenen Hakkı

Ankara’da tam da eve kapanıp, okuyup yazdığım günlerde
Alman Kültür Merkezi beni toplantılarına, konserlerine çağır-
maya başladı. Bu türlü çağrıları daha önce genellikle sosyalist

ülke elçiliklerinden alırdım. Sonra İtalyanlardan, Fransızlardan aldığım oldu. Amerikalılar hiç çağırmadı. Almanlar da yeni yeni çağırıyor. Çağırarak için her zaman bir bahane bulunuyor. Resim sergisi açılıyor, bir konser, bir konferans veriliyor; çağırıyorlar. Büyükelçilikteki kültür ataşesi de efendi adam. Almancaya çevrilmiş öykülerimi, *Yılanların Öcü* ile *Irazca'nın Dirliği* romanlarımı Ankara'ya göreve gelmeden okumuş. Sanırım ilgisiz ordan geliyor.

Köln'lü yazar Hans Bender gelince de buluştuk. Hans Bender'le tanışmamıza sevindim. Antolojilerde çıkan örneklerden anladığıma göre iyi bir kısa öykücü. Okuduklarımı sevdim. Ne yazık başkaca bir yapıtını tanımıyorum. Çeviri çok önemli. O görevi üstlenen arkadaşların biraz daha çalışkan olması gerekiyor diyeceğim ama yetmez; kitapçıların da her zaman yerli yayın ürünleriyle çeviri yayınları dengelemesi gerekir.

Sonra Almanlar Ankara'ya Harald Gröhler adlı, gene Köln'lü bir yazarı getirdi. Bunu benimle karşılaştırmayı düşünmüşler. Oturup dinleyiciler önünde söyleştik. "Böyle bir karşılaşmayı ister miyiz?" diye ona da, bana da önceden sordular. Pasaport alamadığım için dışarı gidemiyorum nasıl olsa. Bari dışardan gelen yazarla iki sözcük konuşalım diye peki dedim. Önce ne yazık kimin geleceğini bilmiyordum. Böll'ün, Grass'ın, Lenz'in adını duyuyorduk. Harald Gröhler'i duymamış, antolojilerde filân görmemiştim. "Köln'lüdür, daha çok sanatçı portreleri yazar," diye bilgi verdiler.

Harald Gröhler gelince kültür ataşesi ikimize bir yemek verdi. Bunu, topluluk önüne çıkmadan birbirimizi biraz tanıyalım diye düşündü. Gröhler genç, hem de epey sıkılgan. Köln'deki mahalle kitaplığından *Yılanların Öcü*'nü alıp okumuş. "Kaç Alman okumuş?" diye ardındaki damgaları saymış.

Lufthansa'da çevirmen olarak çalışan Suna Hanım'ın iki yanına oturduk. Alman Kültür Merkezi'nin çağırdığı dinleyiciler karşımızda bekliyor. Gröhler gerçekten sıkılgan, ellerini nereye koyacağını bilemiyor. Önce birbirimize sorular sorduk. Nasıl yazarız? Şimdi tezgâhta neler var? Okurla ilişkilerimiz nasıldır? Geçim durumlarımız iyi mi? Radyo, televizyonla, basınla ilişkiler nasıldır? Gröhler giderek açıldı. Dinleyicilerden gelen soru-

ları daha rahat yanıtlıyor. Türkçe sorular Almancaya, Almanca sorular Türkçeye çevriliyor.

Bu arada, gerilerde oturan geniş yüzölçümlü genç bir adam kalktı. Almanca olarak kendini tanıttı. Almanca sorduğu soruyu Türkçeye kendisi çevirdi: Ünlü Hakkı Keskin'di bu. Bir zamanlar Avrupa Türk Öğrenci Birliği Başkanı'ydı. Üniversiteyi Berlin'de okumuş. Başkan olarak yaptığı konuşmalar Türkiye'nin zararına yorumlandığı için yurttaşlıktan çıkarıldı. Gazetelere basılan resimlerinden anlaşıldığına göre, zorluklar önünde olanca saflığıyla dikilmeye çalışan bir delikanlıydı. Benzer zorluklar benim de başımdaydı. Yurtta olduğum için beni kolumdan tutup atamıyorlar. Dışarda olanı kafaları kızınca hemen atıyorlar.

Hakkı Keskin tâ oralardan Danıştay'a dava açıp hükümetin kararını bozdurdu. Sonra dönem biraz şöyle, biraz böyle yürürken, demek elini kolunu sallayarak çıkıp yurda geldi. Duyunca bizim toplantıyı izlemeyi de istemiş.

Sorusunun benimle ilgili bölümünü yanıtlarken önce doğrusu heyecanlandığımı belirttim. "Toplantı bitince lütfen hemen gitmeyin, biraz görüşelim!" diye rica ettim. İlgime sevindi.

Berlin'de bitirdiği üniversite kendisine öğretim üyeliği verdi, alıkoydu orda. Ama dışarda çalışmak içine sinmiyor. Akıllı, düşüncesi dönüp yurtta çalışmaktı. Ecevit hükümeti kurulunca çıkıp geldi. Nerde, ne gibi iş bulup çalışabilir, şimdi onu araştırıyor. Berlin'de eşi dostu çok söyledi ona: "Kesin karar vermeden git duruma bir bak; evini ondan sonra boşalt!"

"Yok; o zaman gidemem belki! Gitsem de cayarım. Ben evi boşaltıp gideceğim..."

Eşini de alıp geldi. Birkaç gündür iş bakınıyor. Daha kesin değil ama ya üniversitede ya Devlet Plânlama'da çalışacak.

Onunla ilgili gelişmeleri izledim. Plânlama'ya girdi. Bir gün bize geldi. Bahçeli'de aynı zamanda Arif Gelengil var. Onlar da bir ara Berlin'de kaldı. Yurt özlemi, şu bu diyerek döndüler. Hakkı tabii onları tanıyor. Bir gelişte hem onlara hem bize uğruyor. Kimi zaman Gelengil bize geliyor yada biz onlara gidiyoruz. Bu nedenle ara sıra görüşüyoruz. Birkaç kez de biz Hakkıgilin Ayrancı'da tuttuğu eve gittik, kendilerini yokladık.

Ben ayrıca Hakkı'yı Devlet Plânlama'da ziyaret ettim. İş yerinde, işinde iyi. Arkadaşlarından hoşnut. Fakat ne yapsa ne önerse bir engelleme görüyor. Gizli izleyiciler de peşini bırakmıyor nedense. Telefonunun dinlendiğini sezdi. Kimi mektupları yitiyor. Çok duyarlı bir insan. Bunları üzümlere açtı bana. En korktuğu, dönüp Almanya'ya gitmek zorunda kalması. Ama birden yılmak yok, direnecek. "Yaşamda kimi insanın payına düşen sadece zorluklardır. Ne yapalım, bize de onlar düştü; dayanacağız!" diyor. Oysa gelir gelmez Ecevit'e çıktı, çok iyi karşılandı. "Ama şimdi anlamıyorum Ecevit bu kadar silik mi? Yoksa devlet içinde devlet, Ecevit'i aşan güçler mi var?"

Böyle saf saf soruyor. Çerçevesiz gözlüğü yüzüne daha bir genişlik veriyor. Kendisine Plânlama'da bir konu verdiler: "İncele bunu!" Toplantılara filân almaz oldular. Herhangi bir gazeteciyle konuşması, haber sızdırması, demeç vermesi de yasak.

"Yahu ağabey, vallahi burası bir Demirperde ülkesinden beter! Deli olacağım yahu ağabey!" Önce böyle "Deli olacağım!" derdi. Sonra, "Valla çıldıracağım!" demeye başladı.

Geldiğinde biraz kilolu gibiydi, günden güne süzüldü, zayıfladı. Mutsuzluğu her halinden anlaşılıyor. Arif Gelen, "Yaa, işte yurdumuz böyle ama alışırsın!" diyor. Alışmak şöyle dursun, Hakkı Keskin günden güne beter oldu. Bir yıl zor dayandı. Ayrancı'daki evi boşalttı, Plânlama'daki görevden çekildi. Eşini yanına aldı, geldiği gibi birkaç bavulla çekildi gitti Berlin'e; ardından epey borç bırakarak.

Üniversite kendisine yer açtı gene. Aynı günlerde Arifgil de dönüp gitti. Bir oğulları vardı Atıl, liseyi bitirdi. "Artık üniversiteyi Berlin'de okur!" diyorlar. Öyle yaptılar. Atıl, Hakkı Keskin'in hoca olduğu üniversiteye girdi. Hem de dersinin birine o geliyor. Yaşam bu kadarcık olsun gülüyor: Ağabey dediği, sevdiği Arif'in oğluna ders veriyor. Hakkı Keskin'in öyküsü tıpkı TÖS üyesi bir öğretmenin öyküsüydü sanki.

Öykü Dosyası

12 Mart'ın trap trap trap günleriydi.

İstanbul'da İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom kaçırıldıktan sonra Başbakan Prof. Nihat Erim radyo ve televizyonda sert bir konuşma yaparak anarşistlerin başına "balyoz gibi" ineceğini açıkladı. Sonra sanki Başkonsolosu biz kaçırıp öldürdük, gece yarısı evlerimizi bastırdı; abartmalı askersel önlemlerle bizleri toplatıp cezaevine tıktırdı. Anlatmıştım; arama taramacılar bizim eve ikinci kez buyurdu; sonra götürüp Yıldırım Bölge Garizonu'nda bir barakaya kapattılar. Demir kapıyı üstümüzden kitlediler. Koğuşun küçük pencereleri var, onlar da çok yüksekte.

Üç gün sonra ailelerimizle görüşme izni çıktı. Önceden isteklerimizi bildirdik. Evlerimize telefon edip bunları getirttiler. Muzaffer'e anlatmam gerekiyor, evi üçüncü kez de arayıp bir sürü kitap kâğıt alabilirler. En büyük korkum, eğer önlem almazsak romanlarımla, öykülerimle ilgili notların, müsveddelerin alınıp götürülmesi.

Aklımı buna iyice taktım. Görüşmede eşime özellikle "Sınırdaki Ölü" öykülerimle notlarımla bulunduğum dosyayı güvenilir bir yere koymasını yada koydurmasını anlatmaya çalışıyorum. Başımızdaki yüzbaşı sigara savurmak amacıyla biraz ayrılınca bunu kendisine açıkça söyledim. Meğer oturduğumuz masanın altına dinleme aygıtı koymuşlar. Mahkeme dosyasına giren belgelerden anladım. O görüşmeden iki gün sonra yeniden askeri mahkeme önüne çıkarılıp tutuklandım. Üstüne, iki ay görüşme yasağı koydular. Görüş yasağı olmayan arkadaşların görüşçüleri aracılığıyla Muzaffer'e hâlâ, "Aman öykü dosyasını güvenilir bir yere koydur!" diye haber iletiyorum.

Uzun süre tutuklu kalıp çıkınca, evde birçok kez öykü dosyamı sordum. Eşim ya duymazlıktan geldi yada "Sonra anlatırım, şimdi biraz dinlen..." diye savdı beni.

Daha ne bilgiler vardı mahkeme dosyalarında!

Mart gelmeden Ankara doyumevlerinden birinde üç arkadaş yemek yemişiz. Konuştuklarımız sözcüğü sözcüğüne Ulu-sal Haberalma Örgütü'nün raporuna geçmiş. Yemek yediğimiz arkadaşın biri TÖS'ün Genel Yürütme Kurulu üyesi, öbürü onun önerisiyle gazetemizin hazırlanmasına yardım etsin diye aldığımız kişi. O güne kadar yazdığım yazıları, bastırdığım kitapları çok beğendiğini söyler durur. İnatla yanıma sokulmaya çalışır, "Hep böyle çalışacak mısın? Kendine de biraz zaman ayır. Kuytu bir yerde yemek yiyelim, azıcık söyleşelim," der. Genel Başkan olduk, sendikada çalıştırdıklarımızı küçümsüyor gibi olmasın diye bir gün peki dedim, sonuçta o andığım yemeği yedik. Sendikanın içindeki gruplaşmalar, başlıca yurt ve meslek sorunları, günlük politikada olup bitenler üstüne onun sorularına yanıt olarak ne söylemişsem devletin raporuna geçmiş, kolaycacık bizim mahkeme dosyasına da girmiş.

Gerçekte ben bunlardan bir kaygı duymuş değilim; çünkü bu görüşlerimi zaten yazılarımda yazıyor, öğretmenler ve halk önünde yaptığım konuşmalarda geniş geniş açıklıyorum. Bir özel yemekteki görüşmenin rapora geçirilmesinden iğrendim sadece.

Cezaevinden çıkınca, önce Yürütme Kurulu Üyesi arkadaşımı, Balgat yanlarında bir yürüyüşe çağırdım. Kendisine kuşku-mu söyledim, çok bozuldu.

"Ne bozuluyorsun? Senin yapmayacağını biliyorum. Bilgileri veren sen değilsin. Ben de olamam. Öyleyse o'dur!"

"O da yapmaz!"

Önerisiyle Genel Merkez'de önemlice bir işe aldığımız arkadaşını hâlâ koruyor.

Sonra kendimden bir işkilim yok diye saldım ardını gitti. O dediğim arkadaş da TÖS'ten, TÖB'den ayağını çoktan kesti; artık yanıma yakınımaya uğramıyor. Belki öykülerime, romanlarıma olan sevgisi bitti.

Eşim, Yıldırım Bölge Garnizonu'nda benimle görüştüktan sonra evdeki dosyayı bulup Safa Hoca'yı aradı: "Fakir'in böyle bir isteğı var, öykü dosyasını nereye saklayalım?"

Safa Hoca, en yakın adamımızdır diye bu görevi o'na yükledi. Sonra her nasılsa o'ndan alıp daha güvenli bir yere saklat-

tı. Üstümdeki görüş yasağı kalktıktan sonra eşim haber verdi: “Dosyan güvenli yerdedir, üzölme!” Böylece içim rahatladı.

Evet daha ne bilgiler vardı mahkeme dosyalarında!

Ankara, Malatya, Erzincan şubelerimize, öğretmenlerden, ilköğretim müfettişlerinden yeterince ajan sızmış, bunlar istenen raporları kuzu kuzu vermişler. Kendilerini bir bir tanıyorum. Ellerini sıkmış, hem sevgi hem güven göstermişim. Hepsi de çok dost, beni çok seven, tıpkı Genel Merkez’deki “o” gibi çağırğan kimseler. Oturup bir şeyler yiyip içmeye, arada biraz söyleşmeye yapışkan derecede çağırıklarını unutmuyorum. O derece üstelemeye dayanamadığını için peki diyor, ya evlerine gidiyor yada kendilerini evime çağırıyordum.

Savunmanlar bu raporların fotokopisini bir bir alıp getirdi. Okudukça insan halinin bu derece çok yüzlü oluşuna şaşıtm.

Dediğim gibi, şaşıtım yalnız insan halinin çok yüzlülüğü idi. Ötesine boşverdim. Onların rapora geçirip ulaştırdığı bilgiler bizim solculuğumuzu kanıtlıyor. Biz bunu kendimiz de yadsımıyoruz. Yeniden boşveriyorum. Öykü dosyam kurtulmuş ya. Hele bir de bulup şimdi önüme getirse?

“Eşime söylüyorum, ağırdan alıyor!” diye, dosyayı bir gün Safa Hoca’dan sordum. “Yahu Başkan, biz onu, hani o vardı ya, o’na vermiştik. Sonra aldık Şakir’e verdik. Dosya güvenli bir yerde, üzölme!”

“Ama nerde?”

“Valla nerde bilmiyorum. Ama Şakir bana dönüp dönüp söyledi, çok güvenli yerde!”

Şakir Keçeli savunmanımız. Ama şu sıra tutuklu ne yazık. Askeri cezaevi parmaklıkları ardındaki adama gidip öykü dosyası sormak uygun düşmez. Çıkmasını beklemeye karar verdim. O çıkar, ben yeniden girersem, bu zincir uzarsa bahtına.

Epey geçti. Şakir Keçeli çıktı. Ama çıkar çıkmaz ana baba yurdu olan Çayıralan’a gitti, görüşemedik. Dönüşünü bekledim. Geç de olsa bir gün Ankara’ya dönüp geldi.

“Yahu Şakir kardeş, dosya?”

“Ben onu Polis Erol’a verdim. O güvenli bir yere sakladı. Ama nereye sakladığını bilmiyorum!” demez mi?

“Kim bu polis Erol?”

“Polis Erol güvenilir bir arkadaş! Ama ne yazık onu Doğu’da bir yere sürdüler. Dönüp gelince dosyayı alır sana yollarım.”

Uzunca bir süre Erol’un dönüp gelmesini bekledim. Nereye sürüldü, ne zaman gelecek, bunu kimden soracağım, hiç bilmiyorum, bu yüzden sık sık Şakir’e başvuruyorum.

Sonunda bir gün Erol beni telefonla aradı. Öykü dosyasının ne olduğunu soracak oldum, telefonda duymazlıktan geldi. “Sizi evinizde görmek istiyorum, ne zaman gelebilirim?” diye sordu. Aman ne iyi! Sonunda öykü dosyam gelecek. Birden olağanüstü heyecanlandım. “İstedğin zaman buyur!” dedim.

Öyle böyle derken bir süre daha geçti. Bir akşam Polis Erol bizim kapının zilini çaldı. Sol görüşlü polislerden olduğu için Doğu’nun uzak bir yerine atmışlar. Ayrılıp başka işe girmek istiyormuş ama bulamamış. Ben öykü dosyasını sormaya çalıştıkça, o da benim kendisine bir iş bulmaya yardımcı olmamı istiyor. Kimden yardım sağlar da ona bir iş bulabilirim? Hükümetin bir kanadı CHP’lilerin elinde diye, “Bütün CHP’liler arkadaşım, hiçbiri hatırımdan çıkmaz!” sanıyor. Oysa yeni CHP, eş dost kollamada çok beceriksiz, Erol bunun hiç ayırında değil. Meclis’te, Senato’da çok arkadaşım var ama bunlar benim öz işimi geri almama yardımcı olamadı.

“Gene de çoktur tanıdığınız; zor durumdayım!”

Sendikamız üyesi öğretmen parlamenterlerin birinden biri yoluyla belki bir sonuç alırız. Bana yaramayanlar, bakarsın Erol’a yarar. Bu umutla, “Olur, ilgileneyim! Ama sen de şu öykü dosyasını getir artık!” dedim kalkıp giderken.

“Yahu Fakir Ağabey, senin o dosyayı ben bir arkadaşın evine, daha doğrusu gecekondusuna sakladım. Şu an kendisi burada yok. Dönüşünü beklemek gerekiyor!” dedi.

“Acaba ne kadar bekleriz? Çünkü çalışıp kitap yapacağım. TRT Ödülleri geçip gidele kaç yıl oldu?”

“Valla belli olmaz, uzun da sürebilir, kısa da...”

Polis memuru Erol, kendisine iş bulacağım diye bize uğramaya başladı. Daha kapıdan girerken gözleriyle soruyor:

“İş bulabildin mi ağabey?”

Ben de ona soruyorum gözlerimle:

“Öykü dosyasından bir haber var mı Erol?”

Böyle ne kadar geçti bilmiyorum. Yeni bir seçim daha oldu. Ondan sonra Erol'u eski görevine döndürmeyi başardık. Öykü dosyasını gecekondusuna sakladığı arkadaş da bulunup geldi.

Arkadaş öykü dosyasını naylonlara sarıp gecekondunun tabanına gömmüş, üstüne beton atmış. Bir gece Erol'la ikisi, elle-rine kazma kürek alıp çalışmaya başladı. Çıkarmak için bu bil-mem kaç santim kalınlığındaki çakıllı betonu açmak gerekiyor. Dosyayı çıkardıktan sonra betonu yeniden dökmek, kurutmak, evin tabanını yeniden oturulur duruma getirmek de emeğe, ta-bii biraz da paraya mal olacak.

Geç de olsa dosyayı getirdiler bir gece.

Budapeşte'de Avrupa Yayınevi redaktörlerinden Sara Ka-rig'in armağan ettiği "Dünyanın En Güzel Kitabı"nı yazacağım defterle, 1966'da yaptığım Bafa Gölü incelemesinde tuttuğum notlar, bir de oralardan çektiğim resimlerin filmleri ise gitti gi-der ama öykü dosyam geldi şükür. Baktım her şey yerli yerinde.

Arkadaşım Şakir Keçeli'ye, "Dosyayı saklayan arkadaşın emeğini, giderini ödeyelim!" diye çok söyledim.

"Biz ödedik, sen işine bak!" dedi.

Bakarsın başına yeni bir çorap örülür diye dosyadaki öykü-leri temize çekip bastırdım hemen. *Sınırdaki Ölü* kitabım onlar-dan oluştu.

Polis Akraba

Öz köylüm polisin öyküsünü anlatmadan geçmem doğru ol-mazdı. Fırsat olmadı. Bu nedenle epey gecikti. Ama daha fazla geciktirmeden şimdi anlatsam iyi olur sanırım.

"Romanı filme çekildi; kendi müfettiş! Eh, parası vardır!" diye Ankara'da görev yapan Akçaköylü polis çıkıp geldi. Resmi giysili olunca görevli geldi sandık. Meğer akrabamızmış. Öyle dallı kollu bir soydan değilim. Nasıl, nerden akraba oluyoruz; bilmiyorum. Daha doğrusu kendisini tanımıyorum. Ben çok

küçükken köyden çıkmış. Gazi Ağabeyimden önceki kuşaktan. “Köyden çıkıp üç buçuk gün okuyanlar, eşini dostunu tanımaz, akrabasını unuttur!” denir. Üstümde bunun baskısı var. O yüzden kalktım, kendisine, eşine ciddi ilgi gösterdim.

Eşi ben evde yokken de gelip gitmiş. Bu kez birlikteler. Yanlarında küçük kızları var. O da akrabamız. Gözleri güzel... Köyümüzün görgüsüne uyarak yengemizin elini öptüm. Haberim yok, anam köyde Muslular’dan olurmuş. Gelen polis onlardan. Babasıyla arasına anlaşmazlık girmiş. O yüzden köyü bırakmış. Belki dünyaya gelmemiştim daha. Yada dedim ya, küçüktüm. Evleri bizim eve sapa düşer. Kapılarının önünde kocaman bir koyun köpeği yatar. Oralara uğramaya çekinirdim. O yüzden hiç anımsamıyorum kendisini.

“Anımsamazsın ama biz akrabayız...”

“Ankara’da olduğunu da bilmiyordum...”

“Düzce’deydin. Yengen Düzcelidir. Ankara’ya dört yıl önce geldik. Evimiz İvedik Yolu’nda, iki katlı; kendimiz yaptık. Kismet olursa bir kat daha çıkacağız. Biraz eksikimiz var. Elde olanlar bitti. Piyasa ateş. Yapı gereçleri aldı başını gidiyor. Gazetelerde, radyolarda adın geçiyor. Bu kadar hızlı pahalalanmanın nedenlerini sen daha iyi bilirsin. Ama bunları sonra konuşuruz. Emekli Sandığı iki maaş tutarı kredi veriyor. Kendimizinkini çektik. Eşin dostunkini de çektirelim diyoruz. Yoğurt istemeye gelen kabını saklamaz. Sana para demeye geldik. Hayırlısıyla yaptıralım, bitsin şu yapı!”

Yengemiz: “Evet bitsin, yoksa kendimiz biteceğiz!..” diye söze girdi. “Bu yapı beni kocattı. Baksana ağzımdaki dişler dö-küldü. Başımdaki saçlar ağardı...”

Bizim hiçbir sorunumuz, sıkıntımız olamaz. Tuzumuz kuru. Geldi geleli kendi sorununu, sıkıntısını konuşuyor.

Çocuklar küçük odada. Kızım Işık kapıyı açıp kapattı. Sönmez, başını uzatıp çekti. Tonguç ayakta duramıyor daha.

O günlerde anam da bizde. Öbür odadan çıkıp geldi. Polis akraba fırlayıp elini öptü. Hal hatır sordu. Tabancası beylik kı-lfının içinde sallanıyor.

“Sivillerin yok mu senin?” diye sordu anam.

Şaşırdı birden: “Var! Neden sordun?”

“Sivillerinle gel bir daha, çocuklar korkuyor!”

Zaten çatık kaşlarını biraz daha çatarak baktı: “Görevli olarak iniyorum şehre! Yeniden eve dön, sivilleri giy, yeniden şehre in, şehirden buraya gel; çok yol! İvedik Yolu merkeze de, buraya da uzak. Yakınlarda arsa kalmamış! Dört yıl önce geldiğimiz halde ancak orayı bulabildik...”

Eşi de öptü anamın elini. Gururlandı bundan. Yabandan evlenmiş ama köyümüzün görgülerine uygun bir eş bulmuş. Anam hoşlanmış göründü. “Bir çıktın, pir çıktın; bir daha dönmedin!” dedi gene de.

“Ev yaptırıyoruz, çocuk okutuyoruz; görev de var!”

Eşi araya girdi: “Köye gitmeye para kalmıyor! Elimize geçen yapıya gidiyor! Şimdilik dört dairemiz oldu. Birinde kendimiz oturuyoruz. Öbürlerinden beş on kuruş kira geliyor. Yapı gereçleri gerçekten ateş! İşçi ücretleri, usta ücretleri felaket! Bir kat daha çıkıp oğlanı everelim diyoruz. Düzce’ye de gidemedik çoktandır!”

Sanki kulağı sağır gibi bağırdı anama: “Emekli Sandığı’ndan kredi çekiversin oğlun, bir de sen söyle!”

“Kendi emekliliğine çok mu daha?”

“Çok ya; çok var daha!”

Çay kahve, ne içeceklerini sordu eşim. “Çay!” dediler ama yemeğe kalmayacaklarını söylediler.

“Yalnız ben bir aptes alıp namaz kılayım!” dedi polis akrabamız. Eşi sofı bir adamın kızımı. Şimdi onun sofuluğu geçmiş, akrabamız sofulaşmış. Kalktı, evik çabuk aptes aldı, bir namaz kıldı. Hacı Bayram başta, Ankara’nın önemli camilerini sayıp sıraladı. Arada bana taş atıyor “Camilere filân yönünü döndüğün yok! Solculuğa doğrulttun sen yolu!” diyor.

Sinirlendi anam: “Ağzından çıkanı kulağın duysa ya senin! Hem iş bitirmeye geldin, hem enginli yüksekli konuşuyorsun!” Bana döndü: “Eski deliliği üstünde durup durur. Evlenecek oğlu kıızı olmuş, hâlâ sözünü bilmiyor!”

Yengemizi süzdüm yan gözle; gücensin istemiyorum: “Çoktan beri kusur değil, başka nitelikler arıyorum dostlarımızda...” dedim.

Birden ayağa kalktılar: “Namazımızı kıldık, çayımızı içtik; haydin hoşça kalın!”

Kapıdan uğurlarken yengemizin elini öptüm.

Anam, “Yolunu bulup polis olmuş da, biraz toparlamış kendini!” diye söylendi ardından.

“Eskiden çok mu dağınıktı?”

“Karıştıрма eskisini! Aramıyormuşun da... Sanki yutacak var karşısında! Kendisi çok mu aradı? Çıkarı var, onun için geldi; çıkarıcı!”

Karışmadım anamın yargısına. Akşam yemeğinde çocuk konuşuyorduk. Sönmez sordu: “Gerçek akrabamız mı baba?” Okulda “Hayat Bilgisi” işler gibi, “Akrabalık” konusunu işledik. Ana yönünden, baba yönünden, yakın, uzak akrabalar üzerinde durduk. Gelen polisin köylümüz ve ana yönünden uzak akrabamız olduğunu belirttim ama anam kabul etmedi. “Benim köküm Muslular’a değil, Kara Aliler’e dayanır!” dedi. “Ama asıl sorun akrabalık değil, başka: Akçaköylü polisin istediği parayı sandıktan çekecek miyiz, çekmeyecek miyiz?”

“Sen çekeceksin, süre dolunca akrabamız ödeyecek öyle mi?” dedi eşim.

Anam başını arkaya devirdi: “Benim bildiğim onlar borç morç ödemez! Çekip vereceksin, sonunda kendin ödeyeceksin!”

“Akrabamız hakkında bu kadar atmayalım!” dedim gülerek.

Ankara köylerinin ilköğretim müfettişiyim ya. Bin işimin arasında gerekli kâğıtları doldurdum. Arkadaşlardan kefil buldum. İki haftadan fazla uğraştım. Sonunda işlemleri bitirip “iki maaş karşılığı” çeki aldım. Ulus’taki Ziraat Bankası’ndan çekeceğim. Telefonla akrabamızı aradım. Görev yerinde yokmuş, haber bıraktım: “Gelip parayı alsın!” dedim.

Ertesi gün bankanın önünde buluştuk. Birlikte çektik parayı. Alıp ceket cebine attı. Benimle birlikte eve kadar gelmek istedi yeniden. “Elif Halamı bir daha göreyim!” diyor. Üstünde gene polis giysileri var. Tabancası da sallanıyor. “Buyur gidelim!” demek zorunda kaldım. Geldik eve. Anamla eşim, Tonguç’u yıkıyormuş. Banyo soğuk diye sobanın yanına leğen getirmişler. Akrabamızı görür görmez Sönmez odaya kaçtı. Işık zaten orda.

“Ben sana sivillerinle gel diye tembih ettim değil mi?” diye çıkıştı anam.

Yılıştı: “Canım ne olacak; alışınsınlar!” Sonra hemen, “Bir aptes alayım!” dedi; üstündekileri çıkarmaya başladı.

“Görmüyor musun; çocuk yıkıyoruz! Bekle bıcımık!”

Tonguç yıkandıktan sonra leğenin başına geçti, ortalığa su sıçratarak aptesini aldı. Namazla’yı koyduk önüne. Elleri göbeğinde, beylik şapkanın güneşliği arkada, namaza durdu. Eğilip kalkarken tabanca sallanıyor. O arada küçük odaya gidip çocukları biraz cesaretlendirdim. “Gelin gelin, o sizden korksun!” dedim. Işık çıkıp geldi. Biraz sonra usul usul Sönmez de geldi. Tonguç’u kucağıma alıp anamın yanına oturdum. Işık durmadan Sönmez’e “sus” çekiyor. O da diyor “Asıl sen sus!” Fısıltıyı artırıyorlar gittikçe. Sonunda namaz bitti. Sağına soluna selâm verip geldi, yanımdaki koltuğa oturdu. Otururken elini Tonguç’un başına koydu:

“Bunun adı ney?”

Anam bana baktı, ben anama. Söyledim: “Tonguç!”

Sönmez’i gösterdi: “Ya bunun?”

“Bununki Sönmez!”

“Ya ötekinin?”

“Işık!”

Sesinin titreşiminden anladım, suçlayacak:

“Ne biçim ad bunlar?”

“Çok güzel adlar; anlamları açık!”

Büktü dudaklarını: “Hiçbiri Kitap’ta yok!”

“Hangi kitapta?” diye sordum, anlamamış gibi.

“Kuran’daaa!” diye bağırdı.

“Biraz yavaş konuşsana; ne bağıırıyorsun?” dedim.

Çocuklar, yürekleri tıp tıp vurarak tartışmayı izliyor.

Anam atıldı: “Allahın Kuran’ı Adlar Kitabı değil!”

Tutup karakola götürceği bir yurttaş çıkışır gibi çıkıştı: “Oğluna yağcılık etme Elif Hala! Yarın öte dünyada olacakları bilmiyorsun!” Sözünü hemen kesti anam: “Ne olacak öte dünyada?”

“Çocuklar burda çağrıldığı adlarla çağrılacak! Ama o adlar Kuran’da olan adlar olmalı! Kuran’da olmayanlar çağrılmayacak. Öte dünyada işler çok zor Elif Hala!”

“Bu dünyanın işini bitirdin, şimdi öte dünyanın işine mi karışyorsun koca kulaklı Ahmet!” dedi anam. Kızmıştı iyice. Konuğu kolundan tutup atacak nerdeyse.

Polis akrabamız ne diyeceğini şaşırdı. Ama toparlandı: “Bilmediğin konularda kesin kesin konuşma Elif Hala!”

Ben girdim söze: “İslâmın koşulu beştir değil mi, altıncısı sınırını bilmektir derler, duymadın mı?”

Parladı: “Benim eşim hoca kızdır! Düzce’de derin hocalar var! Beş vaktin dördünü camilerde kılarım! Geldim Ankara’ya, baş döndüren bir şehir! Şura meyhane, bura kerhane! Allah yolundan bir santim sapmadım şükür! Hocalar camilerde neler söylüyor, bir bilsen! Arada bir uğra da dinle; beni anlamıyorsun, onların dili selis; belki anlarsın!”

“Al bir kaya; nerene dayarsan daya!” dedi anam.

“Ben Allah’ın buyruklarını konuşuyorum!” dedi öfkeyle. Konuşurken ağzının uçları köpükleniyor.

“Sen Allah’ın polisi değilsin, sınırını bil!” dedim. Ben de öfkelenmiştim.

Anam yekindi: “Sen buraya para almaya mı gelmiştin?”

“Evet...”

“Aldın mı parayı?”

“Aldım...”

“Namazını da kıldın değil mi?”

“Kıldım şükür...”

“Açlık tokluk var mı, bir şeyler çıkaralım mı?”

“Yok istemem!” Elini göbeğine vurdu: “Tokum hamdolsun!”

Anam kalkıp kolundan çekti: “Öyleyse yürü!” diyerek kapıyı gösterdi. “Tabancan belinde, pabuçların da orda!” Hiç gözünü kırpmadan sepetledi akrabamızı.

O sepetlemese ben sepetleyecektim.

Bir daha, çok uzun süre yüzünü görmedik. Küstü bize diye düşündüm. Emekli Sandığı’ndan çektiğim parayı yüzer yüzer benden kesmeye başladılar. Sonradan, çok sonradan, Düzceli yengemizi Yeni Mahalle pazarında gördüm. Aramızdan serin, soğuk bir esinti olmamış gibi konuştuk. Bu görüşmeden sonra yengemiz bizim parayı parça bölük getirip ödedi. O arada TL on beş kez değer yitirmişti.

Adı Ahmet olan bu akrabamızla aramız açıldı ama ailesinin öteki üyeleriyle iyi gitti. Büyük oğlu liseyi bitirdi. Sigorta HASTANESİ'ne memur girdi; işimiz düştükçe iyiliği dokunur. Büyük kızı öğretmen çıktı, Kalecik ilçesinde bir köye atandı, göreve başlar başlamaz TÖS'e üye oldu. Düzceli yengemiz geldi gitti; sofu kocasından çektiği acıları anlattı. Okuduğu kitaplardan, içinde kalan heveslerden söz etti.

Ödül Töreni

İşler hep kötü gidecek değil ya; ara sıra iyiye dönüyor. *Can Parası* kitabımla "Sait Faik Ödülü"nü kazandım. Törende bulunmak için İstanbul'a gidiyorum. Şu anda Gazanfer otobüslerinden birindeyim. Bolu Dağı'nı aşıyoruz. Doğayı seyrederek düşünüyorum:

Ödül kazanmamı sağlayan kitabım 1973 Haziranı'nda çıktı. İçinde 21 öykü var. Bunlar yurdun çeşidi yerlerinden birer insanı yada olayı anlatır. Bir yurt haritası çizerek gibiyim düşündüm kitabımı.

Küçük öykü türünü, içinde 11 öykü olan *Çilli*'den sonra hafife almadan sürdürdüm. Sık sık Sabahattin Ali'yi, Sait Faik'i, Orhan Kemal'i, Çehov'u, Gorki'yi, Gogol'ü okuyup model buldum, halkımızın yaşamını, hem de muhalefetini dile getirmeye çalıştım.

Yazdıklarımın başlangıçta eleştirilenler "röportaj" deyip çıktı. Bir yazın türü olan röportajı küçümsedikleri için, öykülerimin "değersiz"liğini anlatıyorlardı.

1970'te "TRT Öykü Başarı Ödülü"nü *Sınırdaki Ölü* kitabımda yer alan üç öyküyle kazanmıştım. Bu kez de ödülleri küçümseyen yazılar çıkmaya başladı. Ben de büyümsemiyorum, ama ödüller yazarla halkın tanışmasına yardım ediyor. Nefsime ben yazın yaşamımda, yalnız seçici kurulları tutarsız ödülleri önemsemedim.

Sait Faik Ödülü'nü bir "öykücü" olduğumu kanıtlamak için mi aldım? Sait Faik sevdiğim bir yazardır önce. Kimi solcular onu Sabahattin Ali'nin karşıtı, bireyci sanatın temsilcisi görür. Bu görüşe katılmadım. Sait Faik hem toplumcu, hem bireyci yanı olan bir öykücüdür. Pek çok iyi yazar gibi insanı anlatır. Adına konulmuş ödülü almak isteyişimin asıl nedeni bu.

Bir nedeni de, bütün 12 Mart askersel yönetimi süresince adımın sık sık kötülenmesi. Sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanarak, cezaevlerine girip çıkarak, radyo ve televizyon haberlerinde çok kötü bir insan gibi tanıtıldım durdum. Ama bu arada kitaplarım çıkıyor, kiminden oyun, kiminden film yapıyor. Kimi de yabancı dillere çevriliyor. Radyolar, gazeteler bunlardan hiç söz etmiyor. TRT'nin başına Musa Ögün adlı bir general diktiler. Gazetelerin de çoğu sindi.

Cezaevinden çıktım ama daha yargılanmam sürüyor. TÖS Dosyası'ndan yediğim 10 yıl, 8 ay, 20 günlük ceza, Askeri Yargıtay'da inceleniyor (sonra beraat ettim). Bu uzun yargılamaların, aldığım cezaların yankıları köylülerimi üzüyor. İldeki, ilçedeki memurlar, aralarından benim gibi bir "mikrop" çıkardığı için onları itip kakıyor. Öfkelenip "Siz onun tırnağı olamazsınız!" diyorlar. Kimi öğretmenler, müdürler şehirde okuyan öğrencilerimizi hırpalıyor. Köyümüzün gençleri zayıf aldığı, hatta sınıfta kaldığı zaman bile beni savunmaktan geri durmuyor. Sait Faik Ödülü'nü alırsam, tam mayıs ayında, sınavların kızıştığı sırada, etkisi iyi olur. Ne garip değil mi; içimden bunu bile düşündüm. Yaşam gerçekten bir savaşım.

Remzi Kitabevi'ne yazarak yeni çıkan kitabımdan Ödül Seçici Kurulu'na 10 tane gönderilmesini rica ettim. Koşul öyle: Kendim de yarışmaya katıldığımı bildiren bir mektup yazdım.

Sait Faik duyarlı bir insandı. Bu toplumun kahırlarına dayanmadığı için çok içiyordu. Erken yaşta sirozdan öldü. Onun anısına öykü ödülünü anası koydu. Sonra Adapazarı'nda, İstanbul'da ne kadar mülkü varsa bunların gelirini, oğlunun kitaplarının geliriyle birleştirip Darüşşafaka'ya bıraktı. Ödülün yönetimini Darüşşafaka'ya yükledi. Ödül, her yıl yazarın ölüm günü olan 11 Mayıs günü açıklanıyor.

Bu yılın sonucunu ben kamuoyundan iki saat önce öğrendim. Darüşşafaka'dan ve Remzi Kitabevi'nden yıldırım telgraf-lar geldi. Sonra da 11 Mayıs'ta Pera Palas'ta yapılacak törene çağırıldım. İşte şimdi gidiyorum. Gazanfer otobüsü İstanbul'a doğru savrularak yol alırken yapacağım konuşmayı biçimlendiriyorum kafamda.

İner inmez Remzi Kitabevi'ne telefon ettim. Hiç beklemediğim bir kırgınlık: "Valla bize çağrı yok, gelmiyoruz!" dediler.

"Remzi Bey de mi gelmiyor?" diye sordum.

Yanıt verdiler. "Hayır, o da gelmiyor!"

"Olmaz! Ben çağırıyorum; gelin!" dedim.

Çağrı yollanmadı diye gücenmişler. Düşündüm, daha kim-leri çağırmadılar acaba? Telefonla eşi dostu aramaya başladım. Sonuç tam düşündüğüm gibi çıktı. Bedri Rahmi: "Yahu Reis, böyle hapı hapına nasıl geleyim? İşim var ne yazık!" dedi. Başa-ran'ın telefonu yok. Evi karşıda Bostancı'da, orda başka dostla-rım var. Cavit Orhan Tütengil ise temelli gücenik, ama sonunda "Peki, hatırın için gelelim," dedi.

Asıl anamı çağırmalıydım. Sarp dağları aşır, karanlık derele-ri geçip gelebilmeliydi. Daha önce aldığım ödüllerin hiçbirine tören yapılmadı.

Darüşşafaka'nın tuttuğu Pera Palas'ın alt kat salonu kalaba-lık. Seçici Kurul'un başkanı Prof. Vahit Turhan ile üyeler Rauf Mutluay, Haldun Taner, Tahsin Yücel geldiler. Behçet Necatigil rahatsızmış. Oktay Akbal oyunu mektupla bildirmiş. Başlama-dan Faik Baysal'la, Zeyyat Selimoğlu'yla tanıştık. Fethi Naci'yle konuştuk. Ümit Kaftancıoğlu radyodan gelmiş, elinde kocaman bir defter. Demirtaş Ceyhun bir orda, bir burda, güldü mü orta-lığı çınlatıyor. Salon bir uğultunun içinde.

Bir ara Darüşşafaka sekreteri getirip ödül tutarı olan 7500 liralık çeki verdi. Bir masada kahve içiyoruz. Prof. Turhan, "Tö-rende konuşma yapacağım, çeki konuklar önünde takdim et-mem uygun olur!" dedi.

Zarfı çantaya koymuştum. Hemen o anda bir muziplik dü-şündüm. Açtım, çaktırmadan çeki aldım, zarfa boş bir kâğıt koydum. Prof. Turhan'a uzattım; o arada çeki cebime attım.

Rauf Mutluay sanatım üstüne bir konuşma yaptı, ilk dönemimden bu yana nasıl geliştiğimi, yapıtlarımdan örnekler vererek anlattı. *Can Parası*’ndaki öyküleri övdü. Bu öykülerle yazınsal bir yurt haritası çizmeyi başardığımı belirtmesine sevindim.

Sıra Prof. Turhan’ın ödül çekini vermesine geldi. Seçici Kurul’da tartışma olmamış. Ödülü oybirliğiyle vermişler. Bunları belirttikten sonra elini cebine atıp zarfı çıkardı. Epey yaşlı o sıralar, eli hafif titriyor. Zarfı uzattı. Öksürdüm. El sıkıştık. Fotoğraflar çekiliyor. Bir daha öksürüp zarfı aldım. Konuşma sırası benim. Tütengil tam karşımda, Şükriye Hanım’la dikiliyor. Tören başlamadan söz verdim; Bitti mi onlara gideceğiz. Kupa kazanan sporcuların yaptığı gibi zarfı yukarı kaldırıp gösterdim. Pattadak bir alkış koptu. Açtım bu kez. İçindekini çıkarıp gösterdim. Konuklar bunun boş bir kâğıt olduğunu ne bilsin? Gene alkışlıyorlar. Dinmeden boş kâğıdı Prof. Turhan’a uzattım. Yüzü kirece döndü. Kekelemeye başladı. Darüşşafaka sekreterine baktı. O da, “Arzedeyim efendim!” diye araya girmeye çalışıyor. “Neyi arzedeceksiniz; kâğıt boş!” dedim. Konuklara döndüm. “Sizler de alkışlıyorsunuz!” Ortalık bir soğudu. “Acı tadı epey deneyim yaşamış insan olarak, akıl edip iyi ki bakmışım!” dedim.

Darüşşafaka sekreteri: “Arzedeyim efendim, bendeniz, şey...” derken Prof. Turhan titremeyi sürdürüyor. Bir daha öksürüp cebimdeki çeki çıkardım. Topluluğa bu kez onu gösterdim gülerek. Vahit Hoca’nın titremesi geçti. “Seni gidi yaramaz!” diye bakmaya başladı yüzüme. “Efendim sadece iyi bir öykücü değil, sihirci aynı zamanda!” diyerek topluluğu güldürdü. “Sihirci çocuk! İçinde çocuk var!”

“Sihirci sözündeki inceliğe, dikkate binlerce teşekkür!” dedim. Hava çok iyiye dönüştü. Konuşmam için dikkatler uyanık; başladım.

Ümit Kaftancıoğlu söylediklerimi not ediyor. Tam yazabilsin diye ağır ağır söylüyorum. Şimdi bu satırları yazdığım sırada Tütengil de, o da, faşist kurşunlarıyla aramızdan ayrılmış bulunuyor. “Acaba sıra kimde?” diye düşünmeye kalmadan Rauf Mutluay’ın evine de bomba atıldı.

Köyümdeki çobanlığımdan söz ettim. Enstitüler olmasa okuyup öğretmen, yazar, sendika başkanı olamayacağımı belirttim; “Şimdi hâlâ sığır çobanı olacaktım!” dedim. “Sait Faik adına konulmuş ödülü yöneten Darüşşafaka, eğitim alanında bir hayır kurumudur. Topladığı bağışlarla kimsesiz çocukların birazını okutmaya çalışıyor. Ama Türkiye’de eğitim sorununun çözümü gerçekten devletin sorumluluğu altında olmalıdır. Darüşşafaka kendini yenileyerek eğitim alanında etkileyici çalışmalar yapmalıdır!” dedim.

Tütengil’e bakıyorum arada. Söylediğimden mutlanıyor. Onunla, tâ 1950’de Antalya’da tanıştık. O zaman Aksu’da öğretmenidi. Mutluay da Antalya lisesi edebiyat öğretmeni. Yeşilova’dan bir grup öğretmen gezmeye gitmiştik. Tütengil’i iyi anımsıyorum da, Mutluay’ı tam çıkaramıyorum. Güleç, atlet yapılı o lise öğretmeni kendisiymiş meğer. Kahve içerken anımsattı.

Törenin konuşmalar bölümü bitti. Ayakta bir şeyler içiliyor. Peynirli, fıstık ezmeli “kanepe”ler yeniyor. Demirtaş Ceyhun, Boğaz’a gidip ödül ezmemizi önerdi. “Tütengil’e sözüm var,” deyip özür diledim. Bir “bahane” bulup sıvışmama kızdı. “Ödül dediğin ıslatılır, sıvışmak olur mu?”

“Başka zaman ıslatırız!” dedim. El sıkıştık.

Tütengil’ler yeni otomobil almış. Ama direksiyona kendisi oturmuyor. Şükriye Hocanım, İstanbul’un karışık trafiğinden yol bulup Levent’e götürdü bizi. Mecidiyeköy’den geçerken tavuk aldılar. Daracık bir asfalt evin önünden bahçe çitini yalayarak geçiyor. Bayırın yüzündeki küçük eve ulaştık sonunda. Altı yıl önce bir kez de Bedri Rahmi’yle gelmiştik. Bedri Rahmi yemekten sonra divana uzanıp uyudu. Bu kez de ben öyle yaptım, kestirdim biraz. Kaya ile Deniz büyüyor iyice. İkisi de şaşıra şaşıra bakıyor davranışına.

Daha çok eğitimden konuştuk o akşam. Biraz da yazından, benim bunca yıl sonra çalışmalarımın bir doyum alıp almadığımdan... Ayrılırken Şükriye Hocanım, “Eee... Nobel’i ne zaman alacaksın?” diye sordu. Sesi takılıgandı. Basılacak mıyım? “Vakti var!” diye karşılık verdim.

Ödül Konuşması

İstanbul, 12.5.1974

Değerli Başkan, Değerli Yazarlar, Seçici Kurul'un Değerli Üyeleri!

Sizleri saygıyla selâmlarım. Bu töreni onurlandırdığınız için sözlerimin başında hepinize teşekkür ederim.

Yirmi beş yıldan beri, yazın alanında birkaç türde çalışıyorum. Sanatın gereklerini aklımdan çıkarmadan, yazın emekçisi arkadaşlarımla birlikte Türkiye insanlarını vermeye çabalıyorum. Yazdığım kitaplar yirmiyi buldu. Epeyce de ödül aldım. Bunlara bir yenisini daha eklemem gerekir miydi? Sait Faik Ödülü'nü nasıl anlıyorum? Bu yarışmalı ödüle niçin katıldım?

Ödüllerin, ün gibi, şan gibi yanları artık beni ilgilendirmiyor. Ünümü yeterli buluyorum. Yurt içinde, dışında birçok okurum var. Küçümsemeyecek parasal olanaklara da ulaştım. Gene de ödüllere karşı olma modasına katılmıyorum. Ancak diliyorum, Türk yazarlarının ilgi ve saygı duyacağı ödüller her zaman olsun.

Devlet yapmıyor bunu. Sanat alanına yeni girmiş gençleri yüreklendirme, olgun yaşa gelenleri destekleme görevini yok sayıyor o. Devletin görevini bizde kişiler ve özel kurumlar yüklenmeye çalışıyor. Demek istediğim, madem böyledir, onlar bu işi yeterince ciddi tutsun.

Ödüller sanatçılara daha çok çalışma isteği ve gücü verir. Hele yarışmalı olanlar! Yarışmasız da yoktur ya... Dürüst yarışmalardır sanat yarışmaları. Sait Faik Ödülü bunların başında gelir. Ödül yarışmasına katılmamın nedeni buydu.

Katıldım ama almasam da olurdu. Katıldığım zaman onu alan arkadaş, beni de geçerek almış olacaktı. Bu da, aldığı ödülün değerini bir fiske daha artıracaktı. Eleştirmenler katında fazla önemim olmadığını biliyorum; ama yazarlar ve okurlar katında önemim vardır. Katılmamın bir gerekçesi budur.

Ayrıca Sait Faik'i seviyorum. Yıllarca onun yazış biçimine baktım. Onun adına konulmuş ödülü almayı istedim. Kimse umursamaz, ilk kitabım *Çilli* ile de adaylar arasında idim. Bir özlemde içimde. Bu kez kızım Sönmez muştuyu verdiğinde deli gibi sevindim. Kitaplığımdaki kitaplarını çıkarıp bir daha okşadım. Onun Türkçesi bana Türkçenin büyüklüğünü, dünya çapında bir dil olduğunu sezdirirdi. "Haritada Bir Nokta" ile "Gün Ola Harman Ola" öykülerini bir solukta yeniden okudum. Gönlüme o öykülerin güzelliği doldu.

Yarışmaya birlikte katıldığımız yazarların kitaplarını da okudum kuşkusuz. En güçlü rakibim Erdal Öz'dü. "Güvercin" ve "Kurt" öykülerini başarılı buldum. Onları ben yazmak isterdim. Başka güçlü ve güzel çalışmalar vardı: Şükran Kurdakul, Tomris Uyar, Nahit Eruz adlarını anmak isterim.

Ben doğduğumda Sait Faik ününü kurmuş, verimle yazıyordu. Ben çırakken o ustaydı. Toplumcu gerçekçi öykü alanında Sabahattin Ali'yle atbaşı gidiyordu. Bu iki ustayı birbiriyle tokuşturan arkadaşlara katılmıyorum. İkisinin ayrı tatları var. Sabahattin Ali'de içerik biçim kaynaşması, Sait Faik'te insana ve öyküye yaklaşım öne çıkar. İkisinin de üzerimde öğretici etkileri oldu. Sait Faik Ödülü'nü almayı bu nedenle istedim. (Elbet Sabahattin Ali adına kurulmuş ödülün yarışmasına katılmayı da isterdim. Ama artık buna olanak yok, çünkü onun seçici kurulu üyesiyim.) İlk kitabım *Çilli* bir tek oy almıştı; *Can Parası* kitabım bana ödülü getirdi.

Sayın Dinleyenler! Sait Faik Ödülü'nü artık on yıldır Darüşşafaka yönetiyor. Yurt yüzeyinde yaygın, eşit bir eğitim devletçe gerçekleştirilemediği için Darüşşafaka'nın bu açığı kapatmak istercesine yaptıklarını önemsiyorum. Biliyorum o büyük sorunu Darüşşafaka gibi bir kurumun sınırlı olanakları çözemez. Ama onun yaptığı da önemlidir. Darüşşafaka ilk bakışta öksüz, yetim birkaç çocuğa olanak sağlıyor ama aynı zamanda varlığıyla devleti uyarıyor. Ona savsadıklarını anımsatıyor. Bu arada Sait Faik'in yazı gelirini yöneterek yazınımıza da katkıda bulunuyor. Yaptıklarını saygıyla karşılıyorum. Sait Faik Öykü Ödülü'nü bir hayır kurumundan almak beni tedirgin etmiyor. Ad Sait Faik'in adı, para onun parası, seçici kurul ödülün daha

önceki seçici kurulu... Ödülü şimdi bir hayır kurumu veriyor diye çekinseydim, asıl bundan tedirgin olurdum. Sait Faik'in yazı emeklerinin bir parçası olan ödül tutarını kazanılmış bir hak olarak kabul ediyorum.

Sevgili Konuklar! Bundan önce de ödüller aldığımı belirttim: Bu beşincisi oluyor. Ama ilk kez bir ödül töreninde bulunuyor ve konuşuyorum. Öbürlerini törensiz, toplantısız, sanki el altından gibi verdiler. Özellikle sıkıyönetimli dönemde, cezaevinde yatarken kazandığım Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü, cezaevinden çıkınca, sanki suç işlemişim gibi, kuytuda elime tutuşturdular. Belki bu yüzden şimdi sözü uzatıyorum.

Burdur'un küçük bir köyünde, çağın pek az olanağının ulaştığı Akçaköy'de sığır çobanlığı yapıyordum. Orda üç yıllık bir okul vardı. Daha sonra beş yıla çıktı. Çobanlık yaparak hem ailemin geçimini destekliyor hem okuyordum. İlkokulu bitirdikten sonra "öksüz okulu"na gitmemi salık verdiler. Bilmiyordum o okul nerdeydi. Tam o yıllarda Köy Enstitüleri açıldı. Hasan Âli Yücel'in, Hakkı Tonguç'un bu okulları olmasaydı bugün karşınızda olamazdım, Türkiye'nin hâlâ özlemini çektiği, daha çok zaman çekeceği öğrenimi orda gördüm.

Enstitüye girer girmez şiir denemeleri yaptığımı gören öğretmenler beni kitaplığın yönetimine seçti. Arıcılık üstüne kitaplar okumaya meraklı bir arkadaşı da enstitü arılığının yönetimine verdiler. Köy Enstitülerinin böyle bir yöntemi vardı. Üç yıl kitaplıkta hem arkadaşlarıma kitap verdim, hem kitaplarla, dergilerle haşır neşir oldum. Basında yer alan sanat tartışmalarını kaçırmıyor, eleştirme yazılarının hepsini okuyordum. Aynı zamanda dünya klasikleri Türkçeye o yıllarda çevrilip devlet eliyle yeter sayıda basılmıştı. Bunların hepsi bizim Gönen Köy Enstitüsü'ne de yollanmıştı. Canımın çektiğini alıp okuyordum. Enstitüde gördüğüm eğitimin, orda bulduğum olanakların yarımıyla yazar oldum.

Hepinizin bildiği gibi Enstitüler on yıl sonra kapatıldı. Köy çocuklarının gözünü açan bu kurumları varsıllar zararlı saydı. Eğitimle uğraşan bir kuruluş olan Darüşşafaka 100'üncü yılına ulaştı. Enstitüler hiç olmazsa 50 yıl yaşatılsa, bundan yurdumuz çok kazanırdı. Bilisizlik yenilir, köyler, köy çocukları canlanır,

sanat dünyamıza yeni değerler katılırdı. Darüşşafaka'ya yeni 100 yıllar dilerim.

Sayın Konuklar, Sevgili Dostlarım!

Yazarlık yaşamımda bu ödülü bir fırsat sayıyorum. En azından, Pera Palas'ın şu lüks salonunda, yurdumuzun seçkin bilim ve sanat kadroları önünde bunları söyleme olanağı verdiği için... Biliyorsunuz, meslek yönünden, siyasal nedenlerle çok haksızlık gördüm. Bir türlü tam ciddi olamayan basında, basın kadar bile ciddi olamayan radyo ve televizyonda adım, son yıllarda sürekli kötüleniyor. Arkadaşlarım, köylülerim, ailem bundan acı duyuyor. Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde henüz kesin sonuca ulaşmayan davam yüzünden pasaportum verilmiyor, gezi özgürlüğüm haksız yere engelleniyor. Sait Faik Ödülü Seçici Kurulu bana büyük anlayışla elini uzatmıştır, teşekkür borçluyum.

Fırsat düşmüşken söylenecek birkaç sözüm daha var Az önce bana bir çek verildi. Bu çekte ödülün parasal değeri olan 7500 lira yer alıyor. Hemen belirteyim, bu para azdır. Bunu kendim için söylemiyorum. Sait Faik adına verilen ödül 75 kuruş da olsa benim için büyüktür. Ama ödüllerin özendirici etkileri kadar, destekleyici yararları da olmalı. Bir ödülle bir yazar hiç değilse altı ay, bir yıl yaşayabilmeli. Onun için diyorum, Özellikle bugünkü enflasyon ortamında bu para bir yazara sunulacak para değildir. Bunu yalnız Sait Faik Ödülü için değil, sayıları çoğalan ödüllerin tümü için söylüyorum. Bu sözlerimin Sait Faik ile Darüşşafaka'nın değerli adlarına lâayık bir öneri olarak anlaşılmasını dilerim.

Sait Faik Ödülü'nü yalnız para olarak düşünmek ve öyle sürdürmek de eksiktir. Para nedir? Para, üff, bugün var, yarın yok. Kalıcı bir belge, bir diploma bu ödüle eklenmelidir. Ayrıca bir de madalya. Bir yanında Darüşşafaka'nın toplumsal işlevini belirten bir kabartma, bir yanında deniziyle, balıkçılarıyla, güzelim martılarıyla Sait Faik. Bu madalyanın mutlaka altın olması gerekmez. Altın suyuna batırılmış olsa da olur. Diploma ve madalya önerim, sadece ödülü bundan sonra alacaklara değil, bugüne kadar almış olanlara da geçerli olmalıdır.

Bir yanlış anlamayı önlemek amacıyla hemen belirteyim ki ödüller, diplomalar, madalyalar olmadan da Türk öykücülüğü atılımlar yapmıştır. Hem de kıvanç veren atılımlardır bunlar.

Ne yazık, okullar bu atılımların getirdiği yapıtları öğretim konusu yapamıyor. Radyo ve televizyon da yeterince sözünü etmiyor. Milli Eğitim, okullarda inatla ölü yazınları öğretiyor. Sait Faik bile son yıllarda yasak savarcasına, bir öyküsüyle geçiştiriliyor. Oysa Sait Faik ucu başı belirsiz bir dünyadır. O dünyanın kapısını yeni kuşaklara açmak gerekir. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu her türden siyasi otoriteyle uyum içinde olmayı önemli sayıyor, sanat ürünleri ve sanatçılar kendisini ilgilendirmeyebiliyor ne yazık!

Ödüllere bunca önem vermekle birlikte benim asıl inancım, asıl ödülün halkın sevgisi olduğudur. Sevinçle belirteyim, geç de olsa Türkiye’de artık okurlar yetişmiştir. Bu başarıda devlet yayınevlerinden daha çok özel yayınevlerinin hizmeti olmuştur. Bugün sayıları fazla olmasa da kimi Türk yazarları, okuyucularının desteğiyle ayakta durabiliyor. Ben de bu az sayıdaki yazardan biriyim. Beş yıldır devletin yada özel kurumlardan birinin işine muhtaç olmadan yaşıyorum. Sait Faik’in güzel anısıyla birlikte, okurlarımı hazırlayan kuramlara, yazarlara, çevirmenlere, yayımcılara teşekkür ederim.

Kemirgenler

Mart birbirinden deli poyrazlarıyla geçip gitti. Ardından bozkırın yüzünü güldüren ılık yağmurlarıyla nisan geldi. Başkentte insanları boğan duman azaldı. Her apartman bir fabrika kadar kömür yakıyor. Onun da islisi, zehirlisi var. Apartmanların içindekileri ısıtılmak için dışındakileri boğan, akılsız bir ortam oluşuyor.

Anam, “Beni alıp geldin, bu karga yuvası eve tıktın! Biraz daha kalırsam patlayacağım! Artık gideyim!” diyor. Başkentte

bir köylü çocuğuyum ama toprakla ilgim yok. Eşim de yıllar öncesinin köy kızı, o da şehre alıştı, anam gibi sıkılmıyor. Bu dumanlardan, vağul vuğul sokaklardan hoşlanıyor hatta.

Gün akşam oldu mu anamın söylenmesi artıyor. Oğlunu fazla huzursuz etmekten, gelinini bıktırmaktan çekiniyor. Sonra ekliyor “Çekinmişken bu kadarım; bir de çekinmesem kimbilir ne çok kafa şişireceğim? Ben çekilmez bir anayım!” diyor.

Böyle düşünmesi ancak birkaç saat sürüyor, sonra yeniden başlıyor “Kulağını bana ver dinle biraz!”

“Buyur anacığım, iste canımı vereyim.”

“Şurda Allah’ın verdiği canı taşımaktan usandım; senin canını ne yapayım? Sen burda karınla çocuklarınla mis gibi yaşa ama benim dediğimi yap.”

“Arzunu söyle anacığım.”

“Daha fazla kalamam, beni götür!”

“Çocuklar seni çok mu üzdü, gelinin sözünü mü dinlemedi? Niçin sıkılıyorsun?”

“Şimdi ağzımdan gönlünü kıracak söz çıkacak! Torunlarım altın; gelinim melek! Hepsinden hoşnudum. Hem de senden. Hepinizin şirin canlarınız sağolsun! Bu şehirden, bu odalardan sıkıldım. Her yer betonoğlu beton! Hiç olmazsa ayda bir ayağım yere değsin. Bahar geldi, toprağa oturayım isterim. Gök göverti ekeceğim toprağı arık arık yapıp parmağımla eşeyim isterim. Ayaklarımdan şu lastik mesleri atayım! Yalnayaklık özlenir miymiş? Başkası dese gülerdim. Al biletimi, bindir otobüse, ben gideyim. Bunları söyledim diye darılma. Gelin de darılmasın. Ben sizden hoşnudum, Allah da hoşnut olsun.”

Söyleyip bitirdi, dizini dikti, oğlunun vereceği yanıtı beklemeye başladı.

“Bak ana...”

“Baktım, söyle...”

“Eller insanı kınar! Ne oldu daha sen gelesi? Adımız geçinemedi olur. Gelin kaynanasını istemedi, torunlar dirlik vermedi, ondan çekip gitti! derler. Köye varınca da, iki ay geçinemedin, kovdular olur adın. Otur biraz. Bak yazın ucu göründü. İki ay sonra birlikte gideriz. Toprağa oturursun, yalnayak yürürsün, avuçlayarak ekin de biçersin.”

“O zamana göverti ekmenin vakti geçer! Burdur’a kadar biletimi al, bindir otobüse! Ben kendim giderim. Akçaköy taşıtını da kendim bulurum. Kuşağımın arasına biraz para koy; isteyene verir, sarığımı sudan kurtarırım. Haydi kırma beni.”

Dönüp dönüp, “Biraz daha sabret!” diyorum.

O da bana, “Hiç üsteleme güzel oğlum!” diyor.

Yüzüne çözümsüz bakıyorum: “Seni köye bırakıp geliyorum, gözüm arkada kalıyor. Şurda otur, torunlarını sev. Bir istegin varsa söyle.”

“Bir tek isteğim köy. Ben oraya alışmışım. Rahatlık bana batıyor. Eskiden ağlar buzlar, yoksulluktan bıktım derdim. Meğer tatlı günler onlarmış! Buralarda sıkıldım, bindir gideyim.”

“Olmaz! Yeter, üsteleme!”

Günler geçiyor, haftalar zor doluyor. Anam hep böyle: “Bindir gideyim; köy gözümde tütüyor!”

“Olanağımız dar!” diye düşünüyorum. “Olmalı bir otomobil, dolmalı içine. Çıkmalı şehrin dışına. Köylere, bağlara varmalı: Köy diyordun, al işte köy, al işte toprak, al işte bahçe; otur, alımını al! demeli. Ama nasıl gidersin, hem de hangisine gidersin? Yakınlarda kim var?”

Sabahları evden çıkınca duraklarda düşünüyorum. Arkadaşlar kendi havasında. Soran bile yok: “Arkadaş senin de anan mı geldi, Ankara’da sıkıldı mı? Söyle borcun varsa verelim, hasmın varsa vuralım!” demiyorlar. Başımdaki sorun borçtan, hasımdan beter.

Kimi arkadaşlar Avrupa’ya, Amerika’ya gitti. Dönüşte birer otomobil getirdi. Bir iki kazadan sonra yaman sürücü oldular. Her pazar bir yere gidiyorlar. Ayaş yollarında, Çubuk çayırlarında, Kızılcahamam çamlıklarında. Gölbaşı yanlarında soluklanıp güneşlenip geliyorlar. Onlar söylemiyor, ben mi söylesem acaba? Bir akşam Feyzi Öz’e telefon ettim: “Nasılsın dostum, çoktandır görünmüyorsun?”

“Fakirciğim, kusura bakma arayamadım ama iyiyiz!”

“Biz de iyiyiz! Anam yanımızda, sıkılıyor...”

“Benimkini ben getirmedim, biliyorum sıkılır!”

“Patladım, döneyim, yolla beni! diyor.”

“Yaşlılar Ankara’nın sefasına uyamıyor...”

Diyemiyorum: “Al bizi otomobile; kırlara açılıp biraz temiz hava alalım!” Sözü dolaştırıyorum: “Sizin gene iyi canım, arabanız var, pazarları çıkıyorsunuz...”

“Hıh; araba mı bizimki? Bozulup duruyor! Sanki on ikinci elden aldık, para tuzağı! Dünyanın giderini ödüyoruz!”

“Geçmiş olsun Feyziciğim! Ben de düşünüyordum, arkadaşım bizi alır, gideriz bir dere kıyısına; anam biraz rahatlar...”

“Valla Fakirciğim canım başım üstüne! Ama nasıl anlatayım, biz üç kişiyiz, siz beş, bir de Teyze Hanım, altı! Araba hepimizi almaz. Ne desem bilmem ki? Belki şöyle olabilir: Emin’e söyleriz. Gönlü olursa birlikte gideriz. Çocukları bizimkine alırız, kendiniz de sığırsınız. İzin ver, ben bir ayarlama yapmaya çalışayım. Sonra seni ararım...”

Telefon kapanasıya terledim; arar mı, aramaz mı diye düşünmeye canım kalmadı. Arkadaşın bile olsa söylemek zor. “Keşke söylemeseydim!” diye pişman olmaya başladım.

Anam oflayıp poflamayı sürdürüyor:

“Aldın mı oğlum bileti? Almadıysan kendim gidip alayım. Daha olmadı, haber yollayıp köylümüz Polis Ahmet’e aldırayım...” Böyle dokunduraklı sözler söyleyerek burup duruyor.

“Deme böyle be anacığim!” diyorum.

“Aman oğlum, sen nasıl evlâtsın böyle? Günlerdir bilet diyorum, kılın kıpırdamıyor!”

Bu kez, “Arkadaşım Feyzi’ye keşke daha açık söyleseydim!” diye düşünmeye başladım. Şimdi, “Ana, sabret kıra gideceğiz!” desem, ya Fevzi telefon etmezse? En iyisi susayım. Anamın burup durmasına katlanayım. Arkadaşım telefon eder, “Haydin!” derse, hoş bir şaşırtı olur.

Cuma günü Kızılay’daki kitapçılardan birinde Emin’le rastlaştık. Feyzi ona telefon etmiş. Bu akşam beni arayacakmış. Gidecekmişiz kıra. Akşam eve girdim. Fevzi telefon etti. Önce mutfakta çalışan eşime vardım: “Pazar günü kıra gidiyoruz, bir şeyler hazırla!” dedim. Anam çocukların odasında... “Ne hazırlayayım?” diye sordu eşim. “Yumurta, patates haşla. Soğan, marul alırız. İstersen biraz köfte, börek yap. Gerekenleri söyle, gidip alayım...”

Sevinçle anamın yanına geçtim. Elini dizine koymuş oturuyor.

Çocuklara bakıyor ama köküne kurt düşmüş bostan gibi şenliği, sineri gitmiş. Dizinin dibine oturdum. “Gidiyoruz...” dedim usulca.

Sevinçle baktı yüzüme: “Aldın mı bileti?”

“Yahu ana, dersin dersin bileti! Arkadaşlarla konuştum, kıra gidiyoruz! Otomobillere bineceğiz. Gelinin bir şeyler hazırlayacak! Sabah çıkacağız; akşama kadar güneşin altında, toprağın üstüne gezineceğiz. Bu geziden hoşlanacaksın...”

Sevinir gibi oldu. Çakır gözlerini boşlukta dolaştırdı. “Oğlum, iyisin hoşsun da, söylediyimi anlamıyorsun; ne yapacağım ben ellerin kırında? Ben kendi kırımızda gezinmek istiyorum. Hem de sıkıldım burda; sıkılmam sanıyordum, sıkıldım, inanmıyor musun? Sal beni, bir an önce gidip, ekilecekleri ekip diki-lecekleri dikeyim. Sen de arkadan çocukları alır gelirsin. Ellerle birlikte yeşil yeşil, taze taze siz de yersiniz yarın...”

“Yahu ana, güzel çamlıklara gidiyoruz! Anlattılar, gerçekten güzelmış. Görmüş olursun...”

Ellerini kurularak eşim geldi: “Kızılcahamam yönüne mi gidiyoruz, Çubuk yanına mı?”

“Bâlâ yönünde Kuyrukçu Dağı diye bir çamlık varmış, oraya gidiyoruz...”

“Duydum, Beynam Ormanı diyorlar. Nuri Beygil gider!” Çocuklar da sevinip el çırpmaya başladı.

Pazar sabahı kuş gibiyim. Nerdeyse uçuyorum. Tonguç’u, Sönmez’i havaya kaldırıp hoplatarak, dereden tepeden şakalar yaparak, evin içini şeneltmeye çalışıyorum. Bir aykırılık olmasın diye anam da gülüyor, bize katılıyor.

Biraz sonra aşağıdan otomobiller ötmeye başladı. Fileyi, sepeti alıp indik. Çocukları Emingil aldı. Biz Feyzigile sığıştık. Arabalar hızla fırladı. Konya asfaltına çıktık hemen. Kepekli Beli, Gölbaşı derken Oğulbey sapağına vardık. Arkada, eşimle anamın arasında oturuyorum. “Buraların kırları işte böyle!” diyorum. Orta Anadolu’yu az çok tanıyor. Sivas’a giderken gördü. Gene de ilk görüyor gibi bakıyor: “Git yavrum git, hiç ağaç koymayıp, kurutmuşlar!” diye söyleniyor.

Eşim, “Buraların ağacı oldum bittim yoktur!” dedi.

“Başlangıçta her yerin ağacı vardı. Kesip kemirdiler, kalmadı!” dedi anam.

“Kim kemirdi ana?”

“Kemirgenler kemirdi, başka kim olacak?”

Otomobiller bir dereden gidiyor. Önde Feyzi’nin eşi oturuyor. Emingil arkada. Tozlu tezekli Beynam Köyü’nü geçtik. Çok eskilerden yangın geçirmiş, bir daha ot, çimen bitmemişe benziyor. Sokaklar sanki kül içinde. Yalnayak bassan ayağın yanacak. Birkaç dam, birkaç ağıl. Yol o kuru dereden Kaman’a, Kayseri’ye doğru gidiyor. Bir çeşmenin önünde durup bidonları doldurduk. Sağa yukarı saptık sonra. Ortalık birden güzelleşti. Kirpiotları ucunkıyı kabarmış. Dilfiller, ayvadanlar, bozkırın ufacak boylu süpürgelikleri yeşermeye başlamış. İşte uzaktan çamlık göründü. Tepenin üstünü tümünden koyu yeşil kaplamış. Bir hışıltı duyuluyor. Çamlığa giriverdik. Yol biraz düzeltilmiş. Dolana dolana tepeye çıkıyoruz. Anam canlandı. Devlet bahçeci tutup diktirmiş gibi yolun iki yanını çiçek almış. Sarı süt-leğenler, kırmızı gelincikler, mor mor güzelim kadındüğmele-ri, açık yeşil saplarının üstünde devegülünü andırır şahboylar. Çobançantaları, gelingüvey otları bile var. Doğanın oralarında renkler sanki yarışıyor birbiriyle yarışıyor.

“Bunların hepsinden olur bizim kırlarda! Şu ballıbabalar, ayvadanlar filân pek hoş kokar...”

Eşim de, “Bozkır çiçeklerinin güzelliği başkadır!” diyor.

Feyzi’nin eşi, “Ne yazık kısa ömürlü olurlar!” diye ekliyor.

“Hey gidi yerlerin göklerin büyük sahibi!”

Arkadaşımın sırtına usulca dürttüm: “Biraz yavaş sür, doya doya seyredelim.”

Ardımıza başka otomobiller eklendi. Önümüzden gidenler de var. Feyzi’nin eşi: “Bayılırim Beynam Ormanı’na! İyi ki biraz erken geldik. Bugün gerçi kalabalık olur” dedi. Tepeye varacağız sanırken bir düzlüğe çıktık. Başını kaldırıp bakınca, maviliklerin içinde dalların oynadığını görüyorsun.

“Hava da güzel, teyzenin şansından!”

“Teyzenin şansı it şansı! Kocası öldü erkenden. Evlâdının ardına düşüp geldi, kapandı Ankara’ya; hafakanlar basacaktı az daha! İyi ki alıp getirdiniz şuracığa.”

Otomobiller biraz daha gidip durdu. Orda burda tahta masalar var. Orman Bakanlığı, Ankara bıcımık soluk alsın diye epey çalışmış. Geldiğimiz yer; diken ardıçları, karağanlar, sarı çamlar, kızılçamlarla inanılmayacak, bozkırda umulmayacak kadar güzel bir ayazmalık. Özenli düzenli ateş yakacak yerler bile var. Otomobillerin yüklüğünü açıp öteberileri çıkardık. Emingil bir gaz tüpü almış. Eşi, “Çaysız olmaz!” diyor. Yakacak çalı çırpı bol oysa. Çamların dibi kozalak dolu.

Gelen geliyor, orman doluyor.

“Öteberileri bir yere koyup biraz dolaşalım,” dedim. Çevreye bakıyorum, gelen kilimini battaniyesini yayıp oturuyor. Derken ufak ufak ateşler yanıyor. Çocuklar durmadan çığlık atıyor. Kimi radyo, pikap, teyp getirmiş. Bir yerden Mahsunî’nin sesi geliyor. “Orman cin pazarı!” dedi anam. Ama neşesi iyi; yüzü gülüyor.

Kimi de kâğıt oyunlarına başladı. İyice şişmanlamış kadınlar güneşin altına yattı hemen. Çörekler börekler, haşlanık yumurtalar, patatesler, yeşil soğanlar, marullar çıktı. Sofralar hazırlanıyor. Közleşen ateşlere şişler uzatıldı. Et kokusu havayı değiştiriyor. İyice öğle olup gelirken, ayrı ayrı sofralarda büyük bir yeme içme başladı.

Güneşte gölgede yüzlerce, belki binlerce insan. Kadın kız, koşan oynayan çocuklar... Sanki Ankara, Beynam Ormanı’na taşındı. Daha bizim sofa hazır değil. Anam, yemekten önce bütün çocukları yanına alıp dere bayır dolaştırdı. Sonra “Buyurun buyurun!” dedik birbirimize, yemeğe oturduk. Açık hava insanın isteğini büyütüyor. El gibisi yel gibi gidiyor. Karınlarımızı bir iyice doyurduk. Emin ayaktopu da getirmiş. Feyzi’yle oynuyor. Kadınlar katılacak oldu. İki oynayıp yoruldu. Sonra ayrı bir küme oluşturup örgülerini aldılar. Bir yandan da gaz tüpünün üstüne çaydanlığı koydular.

Feyzi, çayları içtikten, biraz da yatıp uyuduktan sonra, “Kalkalım!” diyecek oldu. Emin karşı koydu: “Herkes çekilsin. Yollar rahatlasın, o zaman gideriz...”

Öteberileri yüklüklere tıktık gene. Beklesek ne kadar bekleyeceğiz? Çocuklar arkalara doluştu. Hepimizin içinde aynı duygu: “Gene gidiyoruz isin pisin içine!”

Anam biraz açılmıştı. Dönüp dönüp, “Oh bee, oh bee! Valla dünya varmış!” diyor. Beynam Ormanı az da olsa ona kendi dağlarımızı anımsattı. Gelirken gördüğümüz yol boyunu süsleyen çiçekler, gönlünü yıkamış temizlemişti. Gene aynı yoldan dönüyoruz. Feyzi yavaş sürüyor. Emin onu izliyor. Birden o güzel çiçeklerin olduğu yere vardık. Baktık bir tek kalmamış. Sır gibi ne var ne yok, uçup gitmiş! Anam gözlerine inanamadı. Ben de, “Yoksa başka yoldan mı dönüyoruz?” diye kuşkuya düştüm. Feyzi, “Valla aynı yol!” dedi.

Anam mırıldandı: “Hepsi gitmiş! Bi dene bile galmamış!”

“Yutmuş Ankaralılar!”

“Yolup götürmüşler! Vazoya koyarlar!” dedi Feyzi’nin eşi.

“Yolup götürönlere kıran girsin!” dedi anam. “Hiç onca güzel çiçek yolunur mu, görgüsüzlük! Bırakın sabah akşam dursun sapının üstünde; yel estikçe püf püf koksunlar...”

Feyzi’in eşi, “Bize bırakmamışlar!” dedi az duyulur bir sesle. Anamın ağıktan ilenmesini duyunca kesti sesini.

“Amerika’da koparmazlar!” diye anlatmaya başladı Feyzi.

“Görgüleri batasicalar!”

Feyzi, “Haklısın teyzeciğim; işte düzeyimiz!” dedi.

Dilim tutulmuş gibi susuyorum. Gerçekten bir tek kalmamıştı. Bir anda deredeki yola indik. Güneş batmamış daha. Yolun iki yanına eylenmiş otomobiller görüyoruz. Bu kez de tarlalara dalmış, mor ekin çiçeklerini yoluyorlar.

Anamın tepesi attı: “Oğlum bu Ankara ne böyle? Bunlar ne saldırgan insanlar? Halkın yemelik ekinini çiğniyorlar! Utanmasalar ekini de yolacaklar! Yeşillik, güzellik adına ne varsa kemirip gidecekler...” Sürüp geçti Feyzi. Ne olsa yılların Ankaralısı; anamın önünde mahcup oldu.

Ankara’ya gelene kadar kemirgenlere ilendi anam. Feyzi’nin eşi Ankaralı olmadığı halde alındı herhal, anama karşılık verecek oldu: “Kır çiçeklerini herkes sever, yalnız Ankara değil...”

“Yok yok! Hiç konuşmayın! Artık Ankara’yı sevdiremezsiniz bana. Yol kıyısındaki çiçekleri bile kemiriyorlar...”

Feyzi, sağ elini başına götürdü: “Dosdoğru!” dedi. Sordu kendi kendine: “Doğru söze ne karşılık verilir?” Oğulbey köyünü geçip asfalta çıktık. Kilometreyi yüzledi.

Ben tam anam gibi de, Feyzi gibi de düşünmüyorum: An-kara çorba gibi büyük bir şehir oldu; içinde insanlar var, insan kılığında yaratıklar da var.

Ladik 76'nın Gösterimi

12 Mart askersel darbesi; gözaltısıyla, cezaeviyle; mahkemesiyle toplum için derece derece sürse de, benim bakımım-dan bitti sayılır. Evde oturuyor, okuyup yazıyorum: "Kara Ahmet Destanı" romanımı, "Kalekale" öykülerimi son kez elden geçiriyorum.

Kimi dostlar, "Fakir boş oturmaktan sıkılır, ona bir iş bulalım!" diye kafa yoruyor herhal. Bir gün SBF'nin yeni dekanı Prof. Cevat Geray telefon etti: "Bizim Basın Yayın Yüksek Okulu öğretim görevlisi Güner Sarioğlu seni görmeye gelecek. Bir ricamız var. Kendisini dinlersen sevinirim..."

O kapattı, Ladik Akpınar Köy Enstitüsü'nün özlü ürünlerinden Hamza İnanç açtı. Aynı konu: "Yahu Fakir dost; senden bir ricamız olacak, daha doğrusu bir işimiz; bunu yapsan yapsan sen yaparsın!"

"Yahu gelin konuşalım!" dedim.

Bunlar, Samsun il sınırları içinde Akdağ'ın kuzey yamacındaki Ladik ilçesine bağlı Batakgöl'ün bir belgeselini çekmiş. Filmin kesimi biçimi bitmek üzereymiş. Buna bir metin yazmamışım.

Sinema benim alanım olmadığı için sordum: "Peki film çekilir, metin ondan sonra mı yazılır?"

"Belgesellerde genellikle böyledir. Her iş biter, sonra metin yazılır, müzik yapılır..." dediler.

Güner Sarioğlu ile Hamza İnanç'tan başka Uygur Koca-başoğlu de Nilgün Abisel birlikte buyurdular. Oturup konuştuk. Bir gün de Güner'in Çankaya'daki evine gittik. BYYO'nda filmi gördük, notlar aldık. Konuş konuş; epey hazırlandım. Çekim-

den önce Ladik'te, köylerde yapılan ön araştırmaların, konuyla ilgili yazışmaların yer aldığı dosyaları verdiler, onları da inceledim. Gene buluşup görüşmeyi sürdürüyoruz. Bilmediğim iş de olsa, "Yapamam!" diye bükülmek yok ya bende. Okuyup araştırıyor, filmi bir daha, bir daha görüp "Az, öz!" ilkesine uygun olarak gerekli metni yazmaya çalışıyorum.

Bu arada gide gele, buluşa buluşa arkadaşlarla kaynaştık, Hamza'yla dostluğu ilerlettik. Rastlantıya bak, Güner, ünlü general Celil Gürkan'ın kızı Ayşe'yle evlenmiş. Ayşe'yle biz Okuma Yazma Okulları ders araçlarını hazırlayan bölümde birlikte çalıştık. Bir ara evlenip Londra'ya gitti. Orda dünyaya gelen kızına Senem adını koydu. *Kaplumbağalar*'da pek sevdiği gelinin adını vermiş kızına. Haberi bana o günlerde Londra'dan dönen Uğur Mumcu getirdi. Uğur yakında gene gidecekmiş, Senem bebeye romandan bir tane imzalarsam, götürürmüş. Dediğini yaptım. Aradan yıllar geçti. O evlilik bitmiş, Ayşe, Senem'i de yanına alarak, yaşamını Güner'le birleştirmiş. Böylece Ayşe'yi yeniden görmüş, Senem'i tanımış oldum. Kimi zaman benim yaşamım böyle güzelleşir.

Altında, Ladikli öğretmenlerin de hazırlayıcı çabaları görünen filmin metnini yazıp verdim. Bataköl, Akdağ'dan inen soğuk kar sularıyla besleniyor. Onun ayağı Tersakan, Yeşilirmak'a karışıyor. Şimdi yapılacak barajda sular yükselecek, köylülerin tarlası toprağı gidecek, dokuyup üç beş kuruş kazandıkları hasırların sazı sulara gömülecek.

Ne olacak gölün suları yükselecek de? Haha haha; yöre beylerinin toprakları sulanacak. Oysa öyle kalsa, gölün havaya saldığı %25 nemlilik, bölge tarımına olumlu etkiler yapıyor. Üstelik çevre köylerdeki meracılık, hayvancılık desteklenip geliştirilebilir. Pek çok işimiz gibi buna da çıkar politikası karışmış. Hazırlanan olumlu projeler uyutulup şunun bunun çıkarı için, halkın çıkarına ters politikalar üste çıkmış. Ben metnimi elbet buna dayadım. Film de gerçekte bunu söylemek istiyor: "Bir yanlış kararla gölü yükseltiyorsunuz, tarlalar gidecek; işte bunun için belgeselini çekiyoruz..."

Ayrıca filme koştur olarak, türlü güzellikte otu, çiçeğı, çeşitli balığıyla gölü ve çevresini betimledim.

BYYO, Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne bağlı resmi bir yüksek öğrenim kurumu olmakla birlikte, ortaya çıkan yapıtın halka gösterilebilmesi için ünlü Sansür Yönetmeliği'ne uygun olarak Sırat'ı geçmesi gerekiyor. Bu yüzden arkadaşlara, "İsterseniz adımı yazmayabilirsiniz!" diyecek oldum. *Yılanların Öcü* filminde neler çektiğimizi unutmadığım için, işleri aksamasın istedim. "Öyle şey olur mu?" dediler. Yapıt, Merkez Film Kontrol Komisyonunu'na gitti. Sonucu bekliyoruz.

Sonuç ne yazık ki olumsuz geldi. Sansür Kurulu filmin gösterimini yasakladı. Güner Sarıoğlu, örnek derecede güzel kamera çalışmasıyla, gerçeği yansıtan çekimleriyle içindeki, dışardaki yarışmalara katılmak için olanak arıyor, Türkiye'nin tanıtılmasına bir fiske de olsa katkıda bulunmak istiyor. Filme *Ladik 76* adını koymuş. Bir sürü iyimser düş kurmuş, 1976'da göstermek, 1976'da yarışmalar kazanmak istiyor. Ama sansür, denetim derken yıl 1977'ye devrildi bile!

Sonunda SBF/BYYO Danıştay'a başvurdu. Danıştay, metinden birkaç cümle çıkararak yürütmeyi durdurdu. Sonradan duydum, seçilen bilirkişi kurulunda Emre Kongar da varmış. Dekan Geray, "Filmin metninden bazı cümlelerin çıkarılması koşuluna karşı durma hakkını saklı tutarak" Çağdaş Sahne'de ilk gösterimi yapmaya karar verdi. Çekim ekibiyle birlikte gösterimde bulunmam için bana da çağrı gönderip, ayrıca telefon ettiler. Kalkıp gittim.

Aradan epey zaman geçmişti. Arkadaşlarla, filmi görmeye gelen dostlarla yeniden karşılaşmak hoş oluyor. Koltukları aşağı eğimle sıralanmış, amfiye benzer bir salona girdik. Cevat Geray kısa, güzel bir konuşma yaptı. Gösteri başladı. Heyecanlıyım doğrusu. Çıkarılan cümlelerin yeri boş kalmış. Bu hükümetler, bu anlayışlar hiç eksik olmadı yurdumuzdan. Beylere hiç dokunamazsın! Yoksul halktan yana çabalara engel oluyorlar. Gene de film, özellikle yakın çekimleriyle, kusursuz ışık ölçümleriyle, halktan kimselerin tak tak, taşı gediğine koyan, "Çalış çalış onma, ye ye doyma!" gibi sözleriyle güzel etkiler yaparak bitti. Prof. Geray yeniden çıktı; ekipte yer alan arkadaşlarla birlikte beni de izleyicilere tanıttı.

Alkışlandık. Yerlerimizden kalkarak, alkışlayan izleyicileri selâmladık. Ben, salonun yapılışına göre arkada, tepede otuyorum. Dört sıra önümden, ak pamuk saçlı bir adam, gözleri yaşarmış olarak, aynı zamanda heyecanla, ayağa kalkıp arkaya döndü, beni özellikle alkışladı, selâm üstüne selâm verdi. Kendisini tanııyor, bir yerde gördüğümü anımsamıyorum.

Fazla kalıcı değildim orda. Çıkıp gitmem gerekiyor. Önümdeki yığıntının erimesini bekleyerek ön kapıya doğru ilerliyorum. Ak pamuk saçlı bey yakınımaya kadar gelip kendini tanıtmayı başardı: “Efendim, bendeniz Grigori Aleksandrov; Sovyetler Birliği’nin başkenti Moskova’dan geliyorum. Sizi burda bulduğuma sevindim. Benim kim olduğumu bilmiyorsunuz. Ama ben sizin *Yılanların Öcü*’nü Rusçaya çeviren kimseyim. Türk yazınından Rusçaya başka çeviriler de yaptım. Şu anda Ankara’da bir ticaret kuruluşuyla birlikte çevirmen olarak bulunuyorum. Size saygılar sunarım Fakir Bey; mutlaka buluşup görüşelim, sevinirim efendim!”

Bir gün mü, iki gün mü sonra Kızılay’daki Sanat Sevenler Derneği’nde, o yılın Madaralı Roman Ödülü töreni var. Seçici Kurul o yılın ödülünü oybirliğiyle *Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz* romanından ötürü Aziz Nesin’e vermeyi uygun buldu. Grigori Aleksandrov’u oraya çağırdım. “Biraz erken gelin yada tören bitince geç gidin, görüşelim” dedim.

Sosyalist cumhuriyetlerden gelen konuklara evimde buluşum verdim mi gizli polis kamerasını alıp karşı apartmana yerleşiyor. Komşuların bize olan bakışından başka, çocuklarının çocuklarımıza davranışı değişiyor. İyice bezdim bunlardan.

Çevirmen beyefendiyle, öbür dostlarla el sıkışıp ayrıldım. Güner Sarıoğlu, çırpınıp durduğu gibi filmi iç ve dış yarışmalara soktu, Türkiye’ye birkaç ödül kazandırdı.

Başka Bir Ödül Töreni

Yeri gelmişken Madaralı Ödülü törenini anlatayım. Bir yandan ödülü kuran Fikret Madaralı ile eşi Fethiye Hanım'ın hatırı, bir yandan yazınımıza katkı olur düşüncesi beni kamçılıdı. Bu ödülün kurulup yönetmeliğinin hazırlanmasına, seçici kurulunun oluşturulmasına emek verdim. Hatta o zaman Kızılcahamam Cezaevi'nde bulunuyordum. Yönetmeliğini, seçici kurul tasarımını orda elverişsiz koşullarda yaptım. O yıl ödülü Aziz Nesin kazanınca, Ankara'da törenin iyi hazırlanmasına yardımcı olmak da bana düştü.

Yalova'da oturan Madaralı Hoca telefonu açıyor: "Fakir, evlâdım ben ablanızla, şu saat, şu trenle geliyorum. Filân otele ineceğim. Sen işleri hazırladın mı?"

"Hazırladım Hocam, buyurun!" diyorum. Fikret Madaralı benim doğrudan hocam olmadı ama Enstitülerde çalıştı. Köy köy dolaşarak, kız erkek birçok köy çocuğunu enstitülere kazandırdı. Sonunda onların öğretmen olup köylerde karanlığa karşı savaşıma katılmasına olanak sağladı. Bu hizmetlerine karşılık çok kıyım gördü, çile çekti. Benden yirmi yaş büyük. Elbet kendisine saygı gösteriyor, isteyerek yardımcı oluyorum. Konuşurken, yazarken "Hocam" diyorum.

Her işte olduğu gibi bunda da ufak tefek zorluklar çıkıyor. Doğrusu Madaralı Hoca'nın kişiliği de kimi zaman zorlukları artırıyor. "Ama Fakir, bu Hoca çok konuşuyor canım! Çok da eli sıkı!" diyerek, seçici kurul üyeleri arasında bile epey karıştı oluştu. Bunlara aldırmadan üzerime düşeni yapıyorum.

Tören programında Hoca'nın, seçici kurul adına Mustafa Şerif Onaran'ın ve Aziz Nesin'in konuşmaları var. Düşünüyorum, Aziz Nesin üstüne akademik nitelikli bir konuşma daha olmalı. Kendim töreni yönetmekle yetineceğim. Bu konuşmayı belki Adnan Binyazar'dan isteyebilirdim ama o da kurul üyesi. Kuruldan iki kişinin konuşması uygun olmaz. Gene de Adnan'a sordum: "Bu konuşmayı kimden isteyelim?"

“İzin ver biraz düşüneyim!” dedi. Ertesi gün yeniden telefon ettiğimde, “Fakirciğim, bu iş için en uygun kişi Bedrettin Cömert’tir. Telefon edersen seni kırmaz...” yanıtını verdi.

Doçent Bedrettin Cömert’le birkaç kez konuşmuşluğum var. Hatta bir kez Hasan Hüseyingilde uzun boylu söyleşme olanağı bulduk. Pek saygılı, ince bir insan. “Ağabey” diyordu Hasan Hüseyin’e, bana. Telefon edip isteğimi anlattım: “Senden Aziz Nesin üstüne dört dörtlük, akademik nitelikli bir konuşma istiyoruz...” dedim.

İşi de çokmuş. “Seve seve yaparım ağabey!” dedi.

Tören günü, Sanat Sevenler Derneği’nin salonunda toplandık. Aziz Nesin İstanbul’dan geldi. Radyo, televizyon temsilcileri, sanata ilgi duyan basın görevlileri, eş dost bir aradayız.

Seçici Kurul adına Dr. Onaran’dan, Madaralı Hoca’dan, Aziz Nesin’den sonra Bedrettin Cömert beklediğimizden de güzel, gerçekten dört dörtlük bir konuşma yaptı. Ara sıra elindeki notlara bakarak, tertemiz bir halk dili ile, su gibi akan düşüncesine ustalıkla yol veriyordu. Ne yazık o konuşmanın bir yazılısı yok elimizde; yanarım. Törende bulunan gizli güvenlik görevlileri banda aldılar mı, bir gün ortaya çıkar mı, bunu da bilmiyorum.

Bedrettin Cömert’i ondan sonra bir daha gördüm mü? Türk Dil Kurumu Kurultayı’na gelirken evinin önünde faşist kurşunlarla hemen o günlerde vuruldu.

Şimdi o ödül töreninin başka bir noktasına geliyorum. Bir ticaret kurulunun çevirmeni olarak Moskova’dan gelen Grigori Aleksandrov’u çağırdığımı söylemişim. Aleksandrov, Aziz Nesin’le de tanışmış. Törenin başlamasına yakın çıkıp geldi. İkisini birbirine yeniden tanıştırdım; en öne de oturttum onları.

Tam o arada söyle düşündüm: Aziz Nesin Sovyetler Birliği’nde okunan bir yazar. Aleksandrov belki onun da çevirmeni. Kalkıp birkaç cümle söylemesi uygun olmaz mı? Fırsat bulup bu düşüncemi kendisine açıklayıp evet’ini aldım. Programda yazılı olmadığı için de bunu küçük bir şaşırtı olarak sona sakladığımı belirtip Sovyetler Birliği’nden gelen konuğu sahneye çağırdım.

Bizim insanımız çoğu zaman ne kadar incedir. Adamı peşin peşin epey alkışladılar. Böylece konuğun zaten yüksek olan

heyecanı bir kat daha yükseldi. Sahnede eli kolu titriyor, dili dolaşıyor; “Asis Bey... Asis Bey... Fakir Bey...” diyor; bir türlü sözü, şöyle üç beş cümle arka arkaya yürütemiyor. “Bizim Moskova’da, bizim Sovyetler Birliği’nde Asis Bey fevkalade tanınmıştır. Böyle bir törende konuşmak benim için çok zordur. Ama sevgili Fakir Bey...” derken, daha da heyecanlanıp başlamadı mı gözlerinden yeşil yeşil dökmeye? Eyvaaah! Şimdi ne yapacağız? Durumu nasıl düzelteceğiz? Kalkıp yanına gittim, bir arkadaşın uzattığı kâğıt mendili eline verdim. Gözlerini birlikte kuruldık. Sonra da, biraz yüksek sesle, “Sayın Aleksandrov, sizin bu derece heyecanlanacağınızı bilmiyordum. Ama insan halidir, olabilir. En iyisi şimdi sizi yerinize götüreyim...” dedim.

Grigori Aleksandrov’u öndeki yerine oturtuktan sonra izleyicilere, o yılki törenin son sözlerini söyledim: “Böylece, insanları güldürmeye çalışan bir yazarın ödül törenini yürekten gelen gözyaşlarıyla kapatıyoruz...”

Bizim salon tabii bunu da alkışladı.

Otomobil

Bunca yıldır zaman sıkıntısı çeke çeke öldüm. Bu arada çok iyi zaman ustası oldum. Dakika ziyan etmeden okuyorum, yaşıyorum. Çocukların okulu tatil olunca Burhaniye’deki kooperatif evimize gidip orda çalışıyorum.

Mamak’tan çıkar çıkmaz Muzaffer. “Benim sinirler epey yoruldu, biraz da beni düşünseniz iyi olacak!” demeye başladı. Hafta sonu bir yere gidecek olsak, otomobili olan bir arkadaşla takılıyoruz. Onu bu da rahatsız ediyor. Bana dedi dedi: “Bak herkesler alıyor, artık lüks değil, bir gereksinme! Gir sınavlara, önce ehliyet, sonra bir araba al şu eve!”

Ben yalnız lüks oluşundan değil, birçok başka nedenle birlikte, belki duygusal bir tepkiden ötürü araba alma yanlısı olmadım. TÖS Genel Başkanı iken üye arkadaşlar çok söyledi:

“Yetmiş binden fazla öğretmeniz, birer lira versek genel başkanımıza Türkiye’nin en iyi otomobilini alırsız!” deyip durdular. Ama istemedim. Bunun nedenini anlatmıştım. Şimdi aynı nedenlere ek olarak iki neden daha buldum:

1. Eğer otomobil alırsak, ben evde durmam, çıkıp çıkıp gidererek yazıları aksatırım.

2. Sürekli yazılarımı düşündüğümünden, otomobil sürerken hata yaparım, kaza olur. Çünkü dalgının tekiyim.

Arkadaşların hazırlayıp getirdiği ehliyet başvurusuna imza atmaktan böylece yakamı kurtardım. Evin içindeki tartışma biraz yatıştır gibi oldu.

Muzaffer sonra yeni bir öneri getirdi: “Madem sen almıyorsun, ehliyeti ben alayım, otomobili de ben kullanayım; ben senin kadar dalgın değdim. Hem de biraz açılırim, sinirlerim düzelir...”

Kaçacak yerim kalmayınca “peki” dedim. Ehliyet başvurusunu yaptı. Hem de halimize uygun bir otomobil bakmaya başladık. Yenisini alamayız ama ikinci elden bir araba işimizi görür. Daha çok da Muzaffer kendi soruşturuyor; eşi dostu seferber ediyor. Şoför okullarının birine derse gidip geliyor.

Derken İsveç’ten mi, İsviçre’den mi, Veteriner Fakültesi asistanlarından biri yurda dönerken getirdiği otomobili satıp bir daire almaya karar vermiş. Bunu duyup ilişki kurduk, otomobile baktık. Küçük boy, Fransız yapımı bir Peugeot 204... Muzaffer’in hoşuna gitti. Anlaşıp aldık.

Fakat ehliyeti yok daha. Vakti gelince sınava giriyor. Bir iki, üç, dört... kazanamıyor. Arkadaşlar takılmaya başladı: “Bunlar sizden rüşvet istiyor ama anlamıyorsunuz. Anlamayınca ehliyeti alamazsınız...”

Tabii bu Muzaffer’e de, bana da dokunuyor.

“Bozma moralini; şoför olmak kolay mı? Çok zordan alman daha iyidir, pişersin! Haydi, iki üç ders daha al!” diyorum.

Daha bizde kadınlar arasında direksiyon kullanan tek tük. Hele taksi şoförü Ankara’da bile yok. Bir zaman bir tane varmış, başına işler gelmiş, bırakmış. Eşimin ehliyet almasını çok istiyorum. Kendine başka türlü bir güven geleceğini düşünüyorum. Kimi zaman ehliyeti olan bir arkadaşla Ankara yakınlarına hafta

sonu geçirmeye gidiyoruz. Oralarda kullanıyor. Bence yeterince gelişti. Sınav kurulu beşincide vermezse altıncıda mutlaka verecek. Vermeyip ne yapacak? Yeter ki Muzaffer direksiyonu biraz daha pişirsin. Bu amaçla fırsat çıktı mı direksiyona geçmesini söylüyorum.

Dinsel bayramlardan biriydi. “Ankara’nın sokakları tenhadır, haydi istersen biraz çıkalım!” dedim. Vakit de öğleden önce 11.00 filân. Bizim 37. Sokak’tan Karakol Durağı’na indik. Tam Altıncı Cadde’ye girip Beşevler’e açılacağız. Biraz dolaşıp Tandoğan’ın oralardan döneceğiz. Altıncı Cadde’ye inecek yerde bekliyoruz, fırsat bulunca açılacağız.

Birden ne yaptıysa otomobil yürümeye başladı. Sağdan doğru bir otomobil de işaretini verdi, bizim durduğumuz sokağa girecek. Öteki geliyor, bizimki iniyor. Muzaffer otomobili ol gör durduramıyor. Ben de anlamadığım için yardım edemiyorum. Bizim arabayla sağdan gelen araba birbirine el ense eder gibi sürtünüp durdu. Hiç anlayamadık nasıl oldu bu duruş?

O anda ilk düşündüğüm, aman polise düşmeyelim. Çünkü ehliyetimiz yok. Bir hata yaptık ki, anlatılır gibi değil.

Karşı otomobil İstanbul plakalı. Sürücüsü fırlayıp indi. Biz de indik. Ben gittim yanına. “Bende suç var mı? Hiç var mı?” diye söyleniyor... “Sakin olun, sizde yok, bizde var!” dedim.

“Hah şöyle, sizde var değil mi? Sizde var!”

“Elbet bizde var...”

“Öyleyse polis çağıralım, tutanak tutsun!”

“Hayır, niçin polis çağırıyoruz? Eşim yeni ehliyet aldı; herhalde bir yanlışlık yaptı. Zarar ziyan neyse karşılız...”

“Haa karşılırsınız! Ama karşılırsınız!”

“Karşılız...” diye güvence vermeye çalıştım.

Muzaffer de, “Özür dilerim, olmasa iyiymi!” diyor.

O sırada çevremizde, “Kaza var!” diye küçük bir birikme oldu. Bayram günü Ankara sokakları ıssızdır diyordum, değilmiş. Kadınlar geliyor, erkekler, çocuklar yığılıyor, arada bir de yarbay mı, albay mı, topluca bir subay, bakıp anlamaya çalışıyor, kim kime vurmuş, nasıl vurmuş?

Kartımı çıkarıp genç adama uzattım. “Adımız adresimiz burda yazılı. İster Ankara’da, ister İstanbul’da onarımı yaptırın,

borcunu ödeyelim. Evimiz de buraya çok yakın. Vaktiniz varsa, buyurun, bir kahvemizi için. İsterseniz size bir de senet verelim” dedim. Polisin eline düşmeyelim de...

Genç adam kartımı alıp okuduktan sonra ağzı değiştirdi: “Fakir Bey siz misiniz, siz misiniz?”

“Evet...”

Elini uzattı: “Biraz acayip bir tanışma, çok acayip ama çok memnun oldum...” dedi.

“Zararı yok! Eşim yeni ehliyet aldı, heyecanlandı!”

“İnsanlık halidir, olabilir, olabilir... Senet vermenize gerek yok. İki gün burdayım. Telefon ederim, vakit olursa bir kahvenizi içmeye gelirim...” Elini uzattı el sıkıştık, ayrılacağız.

Seyirciler hâlâ soruyor: “Kim yaptı kazayı?”

“Bu adam yapmış...”

“Hayır, karısı yapmış...”

“Karısının eline vermiş direksiyonu...”

Bir an önce binip gitmemizde yarar var. Muzaffer oturdu direksiyona, ben de sağına geçtim. Tam motoru çalıştırıyor, albay mı, yarbay mı olduğunu anımsayamadığım subay: “Be kardeşim sizde kafa yok mu? Karının eline direksiyon verilir mi?” diye bağırmasın mı yüzüme?

Elim ayağım titremeye başladı. Ne diyeceğimi bilemedim. Gerçi sıkıyönetim zamanı değil ama galiba askerler hâlâ kendilerini her konuda yetkili görüyor. Gene de bir şey demedim, yuttum; usulca sürüp ayrıldık ordan.

Muzaffer beşinci girmede ehliyetini aldı. Arkadaşlar, “Bir kaza yapmadan şoförlük öğrenilmezmiş!” diye takılıyor. Kazasını da yaptı; sonra iyi şoför oldu. Bizi Ankara’dan Burhaniye’ye, Burhaniye’den İzmir’e, İzmir’den Akçaköy’e epey taşıdı. Ankara içinde bir yere gidip gelmek gerektiğinde inip motoru çalıştırdı: “Buyurun efendim, götürüyüm...” dedi.

Peugeot 204 iyi otomobil. Hızlı ama biz öyle hız yapmıyoruz. İster uzun, ister kısa yola çıkalım, sağ şeritten usul usul sürüyoruz. Sonra sattık onu ne yazık; satmak zorunda kaldık.

Süreyya Yusuf'u Yitirışimiz

Priştine Üniversitesi'nde Türkoloji Profesörü olan Süreyya Yusuf 1976 kışında bir gün telefon etti. O anda Ankara'da bulunduğunu, uygun bir zamanda bize gelmek istediğini söyledi. Yugoslavya'daki bu bilginin adını, Türkçenin oralarda sürdürülmesi ve öğretilmesi yolundaki çabalarını duyardım. Yüzünü görmeden, telefonda gelen sesini sevdim. İsteddiği zaman buyurmasını söyledim. *Sesler* dergisi redaktörlerinden Arif Ago ile hemen o gün buyurdular.

Priştine'de Türkoloji alanındaki gelişmeler, Türkler arasında tiyatro çalışmaları, Ohri ve Struga şiiir şenlikleri, *Sesler*, *Çevren*, *Tan* gibi yayınlar çevresinde tatlı bir söyleşi başladı. Süreyya Yusuf sedirin üstünde bacaklarını köylüce toplayarak oturuyordu. Türkçe gibi Türkiye'yi de çok sevdiğini, her olanaktan yararlanarak İstanbul'da Ankara'da yapılan bilimsel toplantılara katıldığını, tatil için birkaç kez ailesiyle Ören'e geldiğini anlattı. Rastlantının bu kadarı olamaz. Biz de bir önceki yaz, öğretmen ve yazar arkadaşlarla kurduğumuz kooperatifin geçten geç tamamlanmış evlerine gidip üç dört hafta kalmaya başladık. Demek geçen yaz onca zaman güzel Ören'in havasını birlikte soluduk, sularında çırpındık da birbirimizi görmedik diye karşılıklı hayıflandık.

Arif Ago kendisinden genç. Üstünde durduğu konuların kimi ayrıntısını onun anlatmasını istiyor, ona ağabeyce söz fırsat veriyor. Söyleşimiz geç vakte kadar tatlı tatlı uzadı. Kalkıp gidecekleri zaman Süreyya Yusuf, önümüzdeki yaz Ören'e gene gelececeklerini söyledi; çok sevindim. Bu arada eşinin, kızının, oğlunun adlarını söyledi. Aramızda bir aile yakınlığı da olacak. Yazın yeniden Ören'e gittik. Baktım onlar da gelmiş. Sanki aramızda kırk yıldır dostluk var. Fitnat Hanım o ilk tanışmaların buzunu hemen eritti. Nalân'la Taner de oğlumla, kızlarımla birbirlerini aynı okulun sınırlarından tanıyor gibi bir yakınlıkla arkadaşlık etmeye başladılar.

Süreyya Yusufgil Ören’de belediyenin yaptırdığı yazlıklardan birinde kalıyor. Bizim kooperatif ise İskele’den yanda. Öğretmen Evleri’ne yakın. Arada çok çok iki kilometrelik yol var. Burhaniye Belediyesi’nin olanaktan sınırlı olduğu için bu yol pek bakımlı değil. Ordan kimi zaman arabayla, kimi zaman yaya gidip gelerek birbirimizi görüyoruz. Haydin çay içelim, haydin yemeği birlikte yiyelim diyerek dostluğu koyulaştırıyoruz. O yıl Süreyya Yusufgil arabayla gelmişti ama ne olsa döşemesiz olarak tuttukları evde her şey yeterli değildi. Yakın komşuları ve hemşerileri Şükrü Amcagil kap kakak getiriyor, ufak tefek sıkıntılarının aşılmasına yardımcı oluyordu.

Kimi günler böyle oturup konuşmakla yetineceğimize biraz çevreyi gezelim, halkın yaşamına katılalım istiyorduk. O zaman Süreyya Yusuf geniş adımlarıyla önden önden yürüyordu.

Bir gün dalları kuş ve güneş yüklü kavakların gölgelendirdiği Ayaklı’da çay içtik. Bir gün Zeytinli’nin kıyısındaki büvete çıktık. İlköğretim müfettişi Refik Cevahir ile eşi Hüsniye Öğretmen de geldi. Çınarların dibinde masaları birleştirdik. Domates peynir, kavun karpuz, taze incir, ne getirdiysek, çayları da ordaki ocaktan sağlayarak kır yemeği yedik. Büvetin serin sularına da girdik bir ara.

Başka bir gün Şarköy’den Pelitköy’e gelin getirdik. Yufkaların üstünde dağıtılan nohudu düğün pilavı pek hoştu. Belediye Başkanı Mehmet Karaoğlu gelinle güvey onuruna, hemşerileriyle birlikte yöre oyunlarından oynadı, izledik. Tozlu top-raklı bir gündü ama arabaların kornasını öttüre öttüre gelini Pelitköy’e bıraktık. Evlenen Mustafa’yı kutladık, günün tadını çıkardık. Akşamüstü Ören’e döndüğümüzde deniz çalkanıp duruyordu. Behramkale’nin oralarda şeftaliye benzer bir güneş batıyordu. Türlü basmalardan giyinmiş yazlıkçı güzellerin arasından yürüyerek gün batımını izledik.

Başka bir gün, Sivas’ın Çepni köyünden göçüp gelmiş Şerife Teyzegile akşam oturmasına gittik; ayran, çay içtik. Oğulları Avni, Tekin, Mustafa, Emin; Çepni’deki tarlayı toprağı satıp Burhaniye’den almış, pamuk yetiştiriyor. Çarşıdan bir de dükkân edinmişler. Almanya’da çalışan öğretmen Mustafa’yla Adana’da sürgün Müfettiş Cabir de onlarda konuk. Kalabalık

aile bir düğün şenliğinde gibi gülerек Yugoslav konukları şad ediyor. Ertesi gün pamuk tarlasına çağırdılar hepimizi. Biz önceden birkaç kez görmüştük. Süreyya Bey iki dönüm, küçük bir tarla sanıyormuş. Oysa önümüzde geniş güzel bir ova uzanıyor. Pamuğun içinden kavun karpuz bulup yiyeceğiz. Avni'nin eşi Servet Hanım çocuklara karadut toplattı. Mustafa öğretmende renkli film varmış, resimler çekti. Süreyya Yusuf Yugoslavya'daki Türklerin dil özelliklerini yani güzelliklerini Türkiye Türkçesine kıyasla ayrılıklarını anlatıyor: "Çafir çatipler derder derder çupriyi geçerler!" deyip hepimizi güldürüyor. Sonra ağaçların altından kalkıp Tekin'in iki hanımıyla kaldığı "çiftlik" yapısına girip sedirlere oturduk, çay içiyoruz. Süreyya Yusuf sordu: "Bizim Priştine yanlarında her güzel yerin bir adı vardır, burası da pek güzel ama adı ne?"

Şerife Teyze gün görmüş, günler görmüş: "Süreyya Bey oğlum, şimdilik buranın adı yoktur; uygununu sen daha iyi bilirsin, koyuver bir ad!" dedi. Süreyya Bey sözü aldı: Türkçede adların özelliğini, ad koyma ile ilgili olarak yapılan büyüklü küçüklü törenleri anlattıktan sonra. "Madem adını benden istediniz, burası Düzova olsun," dedi. Bir bilimsel toplantıda değildik ama hepimizin içinden alkışlama isteği geldi. Şimdi üzerinden epey zaman geçti; bir süre sonra Burhaniye çarşısında Avni'yi gördüm. Elinde kırık bir vida; İzmir'den gelecek otobüsü bekliyor.

"Ne vidası bu Avni?"

"Düzova'daki traktörün vidası! Kırıldı. Üç dört gündür arıyoruz, yenisini bulamadık! Gidip bir de İzmir'de arayacağım..."

Gözlerine baktım. İkimiz de ortak dostumuz Süreyya Yusuf'u anımsadık ama belli etmedik. Kanamıştı içimiz, öyle suskun ayrıldık.

Neden üzgündük? Çünkü bu yaz gelişinde onu yitirdik. Ölümü, bildiğim ölümlerin en acısı oldu. Nasıl anlatacağım; derdimi nereye, nasıl dökeceğim bilmiyorum. Nerdeyse ay olacak, elim kaleme varmıyor, dilim suskun. Ak kâğıt önünde kara kara düşünüyorum. Bunun nedeni Süreyya Yusuf'un ölmüş olabileceğine bir türlü inanamayışımdır. Elbet her insan gibi o da ölümlüydü. Aklımın bildiğini duyularım doğru saymıyordu.

Temmuz başında Süreyya Yusuf, Akşehir’de Nasrettin Hoca Şenliği’ne katıldı. Önce Ankara’ya geldi, Belediye Başkanı Vedat Dalokay’la Akşehir’e gidip üç gün boyunca bilim ve dostluk şöleni yaşadı. Yugoslavya’dan yazar Necati Zekeriya ile Prof. Şevket Plana’nın da katıldığı şenlikte Süreyya Yusuf, yüz yıl önce Yugoslavya’da Nasreddin Hoca üstüne yapılmış bir çalışmayı yorumlayan bildirisini sundu. Akşehir’den İstanbul’a geldi. O sırada Yugoslavya’dan ailesi yetişti. Birlikte Ören’e indiler. Biz de Ankara’dan vardık. *Yeditepe*’yi çıkaran Hüsamettin Bozok şimdi komşumuzdur, haber verdi: “Gözün aydın, Süreyya Yusuf geldi!”

“Öyleyse hemen gidip arayalım!” dedim.

İnsan hali; Hüsamettin Bey ne düşündüyse, “Bugün geç oldu, yarın gideriz...” dedi.

Günlerden 18 Temmuz. Vakit akşamın sekizi diyelim. Yaz denizinin gevşetici havası bir yandan, bir yandan Ankara’dan beri yol yorgunluğu; çoluk çocuk içerde dışarda; sedirde yeni yazdığım “Muslukçu” öyküsü üzerinde çalışıyorum. Akşam yemeği için bir davrantımız var, yok. Büyük kızım Işık haber verdi: “Babacım, bir daha gözün aydın, Süreyya Bey Amca geliyor!”

“Sahi mi?” demeye kalmadı, Süreyya Yusuf, “Çafir çatipler, derder derder çupriyi geçerler!” diyerek geldi. Üstünde koyu mavi yazlıklar. Sarılıp sarmaştık. Sordum: “Hani Fıtnat Hanım, çocuklar?”

Anlattı: “Biz geleli beş gün oluyor. Bir eve girdik, hoşnut kalmadık. Başka eve geçtik. Size geleceğimden onların haberi yok, ben yürüyüverdim. Özledik birbirimizi!” dedi, elini omzuma vurdu. Yüzü durgun ama rengi iyiydi. Yaşam doluydu her zamanki gibi.

Eşim fırladı: “Ben gidip Fıtnat Hanımgili getireyim!” İndi, fakat debriyaj merkez takımında beliren bir bozukluktan ötürü otomobili çalıştıramadı, dönüp geldi. Süreyya Yusuf da, “Hemen kalkacağım, biraz konuşalım, gideyim!” diye dayattı.

Günde kaç kez denize girdiğini sordum. “Bir kez...” Geçen yıl içinden çıkmaz, uzun uzun kalırdı. “Ören’in suyu bana bu yıl biraz serin geldi. Kıyıdaki çay bahçesinde haberleri dinledim. Epeydir tatlı şeyler yok. Bir de gün batımını seyrettim. Ca-

nım sıkılmaya başladı. Duydum siz gelmişsiniz; kalkıp bu yana yürüdüm...”

Hay Allah! Bu Süreyya Yusuf ne alçakgönüllü! Hep böyle mahcup eder insanı! Sanırsın bu adam Yugoslavya’da daha öncelerin halk savaşçısı, sonra gençlerin, yetişkinlerin sevgili profesörü değil. Çocuklar tutturdu: “İlle size bir şey ikram edelim!”

“Çay zahmet etmeyin! Bir su içeyim ama soğuk olmasın!” Dışarda balkondayız. Kızım Sönmez su getirdi. Alıp dura dura içti. Sağlığını sordum: “Soğuk algınlığın mı var?”

“Yok! Ama denize girdim mi bir üşüme geliyor. O yüzden çabuk çıkıyorum. Bir de sırtımın şurasında bir ağrı. Kireçlenme herhalde.” Ağrıyan yeri eliyle gösterdi. Daha çok boyunda olmaz mı kireçlenme? Dediği yerde sırt ağrıları olur; nedeni de yalnız kireçlenme değildir. Kısa bir süre sağlıktan konuştuk. Benim de diş ağrılarımdan zorum var, ondan söz ettim. Diş bakımı üstüne de konuştuk. “Her yerde yaygın kanı, günde üç kez fırçalamaktır ama bu doğru değil; aşındırır. Yugoslavya’da yakınlarımdan biri diş hekimidir...”

Kalkıp içeri geçtik. Sofra kuruldu. “Yemekten sonra birlikte yürürüz. Sizi yerinize bırakır, yengeyi, çocukları görürüz...”

“Yok, ben gideyim...”

“Bu vakit insan gitmez!”

Dedim ya, alçakgönüllüydü. Sofrada bulunandan yedi. O gün pazartesi, Burhaniye’nin pazarıydı. Taze fasulye almıştık. Onlar da pazara çıkmış, aynı fasulyeden alıp pişirmişler, yemedi bizimkinden. “Yakında zam gelecek, rakı içelim!” dedim, ondan da içmedi. Yarım bardaktan az şarap aldı. Saat diyelim on, kalkacağız, Talip Apaydıngil buyurdu. Sarılıp öpüştüler, özlem giderdiler. Söyleşi gecenin 12’sine kadar uzadı. Bu arada ortak dostumuz Öğretmen Mehmet Özgüçlü’yü sordu. 1947 çıkışlıların toplantısına katılmak için Savaştepe’ye gittiğini söyledim. Daha nelerden açmadık? Hatta bir ara Türkiye’de “köy romanı, şehir romanı” tartışmasına kadar. Uzaktan da olsa bizdeki tartışmaları izliyordu.

Tam gece yarısı hep birlikte kalktık. Aradaki o iki kilometrelik, ılgınlı, hayıt çiçekli yoldan yürüyüp konuğumuzu yerine bırakacağız, hem de Fıtnat Hanım’dan özür dileyeceğiz. Yolun

başında kolunu havaya kaldırarak hepimizi durdurdu: “Siz yolulmayın! Hava güzel! Ben ağır ağır yürüyerek biraz düşüneceğim! Yarın görüşürüz!” dedi.

Huyunu az çok biliyorum. Şimdi biz onu geçirsek, sonra o bizi geçirmek isteyecek, sabahı edeceğiz. Ordan uğurladık dostumuzu. Beyaz şapkasını çıkarıp eline aldı. Öylece çekildi gitti. Gurursuz kibirsiz davranışlarına hayranlığımızı söyledik ardından. Apaydıngille biz de ayrıldık. Gün de 19 Temmuz salı oldu.

Bilmiyorum gecenin hangi yarısı? Uykumun arasında kapı sesinden uyandım. Saat tam 1.30 olmuş. Oğlum Tonguç kendi yaşında bir delikanlıyla konuşuyor. Dinliyorum ama sözcükleri anlamıyorum. Derken odanın kapısı vuruldu. Kalkıp ışığı yaktım. Karşımda Taner’le Tonguç. Taner’in altında pantolon, üstünde kolsuz atlet. “Fakir Amca, babam sizde miydi?”

“Bizdeydi Taner; gelmedi mi?”

“Geldi Fakir Amca ama galiba çok şiddetli bir kriz geçirdi. Onun için babam öldü! Siz yakın dostusunuz, haber vermeye geldim...”

Hani, “Al bir kaya, nerene dayarsan daya!” derler ya; öyle dikildim kaldım. Bu durumda kim olsa dikilip kalmaz? Kendimi toplamaya çalıştım. Taner’e baktım, metin. Ne dediğini bilen bir duruş içinde dikiliyor. “Taner, nasıl olur; bir yanlışlık olmasın?”

Ölüm herkes üstünde şaşkınlık yaratmaz mı? Ben şaşkınlıktan öte, yıkıldım o an. Ölecek insan mıydı Süreyya Yusuf? Ortalıkta bunca beyhude insan dolaşıyor, Süreyya Yusuf ölüyor! Hiç adalet var mı şunda? Ozan dosdoğru söylemiş, yaşamda var mı ki, ölümden olsun? “Maalesef Fakir Amca, doktor filân getirdik, iğne yaptı, ilaç verdi ama kurtaramadık, gitti!”

Atlayıp Ören’e vardık hemen. Koca meşenin dibindeki ev ağıta batmış. Yas başlamış. Fıtnat Hanım bir yandan, Nalân bir yandan fırlayıp kalktılar. Taner solumda dikiliyor. Herkes var, sadece dostum yok. İçerde kolları yana getirilmiş, çenesi bağlanmış, yatıyor dostum.

Daha yaşım elli olmadan çok acılar yaşadım. Böylesini yaşamadım. Gidenin ardından kalanların çaresizliği büyük. Çaresizliğin böylesini yaşamadım yada nasıl diyeyim, her acının

boyutu kendine göre; bu acıyı bir türlü anlamadım... Şükrü Amca'nın oğlu Mehmet Lim gelmiş. Şükrü Amca orda. Birbirimize bakıp olanı anlamaya, Süreyya Yusuf'un kalanlarına avutucu sözler bulup söylemeye çalışıyorum ama yok, sözcük çıkmıyor.

Derken bir taksi şoförü girip geldi.

Süreyya Yusuf bizden ayrıldıktan sonra o yoldan yürümüş. Batık Köprü'yü geçmiş. Ortalık ıssız. Toz yok. Çevreden ılgınların, bostanların, hayıt çiçeklerinin kokusu geliyor. Şoför arkadaş, Öğretmen Evleri Mahallesi'ne yolcu götürüyor. Mavi giysili adamı görmüş. Ilık gecede, elinde beyaz şapkası, gidiyor. Yolcuyu bırakıp aynı yoldan dönüyor. Mavi giysili adam, kavşağın orda elini kaldırmış. Ama selâm anlamına mı; yoksa...

Bir borcu öder gibi anlatıyor şoför: "On metre geçmiştin, döndüm. Ayıp olmasın ama biz şoförler biraz sezgin oluruz. İnsanların birçok durumunu biliriz. 'Beyim, bir arzunuz var mı?' diye sordum. 'Kendimi iyi duyumsamıyorum, beni evime götürün!' dedi. Açtım otomobilin kapısını. Sürüp şuraya getirdim. Koca meşenin dibinde inmek istedi. 'Kendim giderim artık!' diyor. Biraz tuhaftı hali. Ama o kadar da acayip değildi. 'Biraz yorgun galiba...' diye düşündüm. Sonra doktor getiren, ilaç götüren dostlardan duydum kii... Zaten kara haber tez duyulur. Bunları anlatayım diye geldim..."

Yolun Ören'e büküldüğü yerde hafif bir yokuş var. Yokuş denmez gerçekte. Demek orda gelmiş bunalım... Fitnat Hanım anlatıyor: "Eve geldiğinde sırtı su gibi terdi! Gelir gelmez kendini divana attı. Hemen doktor çağırdık. Ama yararı olmadı. İnanılacak gibi değil, onca sağlıklı adam nasıl gider birden?"

İç hastalıkları Uzmanı Dr. Cavit Güven anlatıyor sabahleyin: "Çeşitleri vardır. Kiminde büyük damarların biri kopar. Kısa sürede komaya sokar. Kıpırdayacak halde olsaydı hastaneye taşır, önlem alırdık. Oksijen çadırı, vibratör, her şeyimiz var. Nabzını tuttuğum zaman Süreyya Bey derin komadaydı..."

İnanılır gibi değil, o benzi çıra gibi adam, o yaşam dolu insan öldü gitti bir kırpım zaman içinde.

Güya ertesi gün Ayaklı'ya gidip çay içecektik. Güya Ohri, Struga şiir şenliklerinde birlikte olacaktık.

Zamansız yürek durmasından genç yaşta ölüp giden alçak-gönüllü dostum Süreyya Yusuf kimbilir ne çok çile çekti yaşamında? Kimbilir ne çok acıyı tıktı doldurdu yüreğine? Belki çoğunu kimselere anlatmadı, içinde kurdu kurdu, sonunda Ören yolunda durdu yüreği.

Kısa sürede eşi dostu toplandı, kadın erkek, duyan herkes geldi. Herkes acı içinde. Hastanenin bahçesinde tabutun hazırlanmasını bekliyoruz. Fitnat Hanımı, Nalân'ı, Taner'i, onca seven öğrencisini, dostunu ve bir de en güzel yerinde şu tatili bırakıp gidişini kimse içine sindiremiyor. Öğleyin bir ölü, üç diri, Ören'den kopup gitti. Gidiş o gidiş! Bundan öte ne anlatabiliriz, nasıl anlatabiliriz? Biz de acımızla kalakaldık; kalış o kalış!..

Romanya ile Sözleşme

Bükreş'te bulunan devlete bağlı bir yayınevi ile onların başvurusu üzerine sözleşme yaptık. *Yılanların Öcü* ile *Irazca'nın Dirliğı*'ni çevirip basacaklar. İki romanı bir arada mı, yoksa ayrı ayrı mı basacakları konusunu mektupla tartışıp karara bağladık.

Ama bir beklerim, iki beklerim Romencede kitaplar yok.

Çeviri işinin biraz zaman aldığını biliyorum. Ama bunların ki gereğinden çok uzadı. Öte yandan, TÖS genel başkanlığına seçilince bu işlerden elimi biraz çektim. Gereksiz yere TÖS'e söz gelmesin diye, sosyalist ülkelerden gelen gezi çağrılarını da kabul etmiyorum. Bu yüzden örneğin 1969'da Sovyetler Birliği'ndeki Puşkin'in 170'inci doğum yıldönümü toplantılarına gitmedim. 1965 başında sendika başkanı seçilmeden Bulgaristan ile Macaristan'dan gelen çağrılara olumlu yanıt verdim. Gezilerden hemen önce başkan seçilince, yıllar yılı karşıt sendikaların, derneklerin, hem de görünmez güçlerin imamlar aracılığıyla köylere kadar bunu nasıl sömürdüğünü biliyorum.

Derken Bükreş'teki yayınevinden bir mektup geldi. Tek yanlı olarak sözleşmeyi kaldırdıklarını bildiriyorlar. "İyi!" deyip

dosyaya attım ama bunun altında nasıl bir pislik var acaba diye düşünmeye de başladım. Epey uğraştım, çıkamadım içinden. Saldım yakasını.

Epey zaman geçti. Sıkıyönetim tavsadı; görece demokrasili günler geldi. Romanya'ya gidip dönen bir arkadaş, bizim ordaki elçilik görevlilerinin bu işin üstüne düşüp. "Fakir Baykurt yazar değil anarşisttir, devlet düşmanıdır. Yapıtlarında sadece devleti kötüler. Kendisi mahkemeye verildi (doğru), cezalandırıldı (yanlış); mahkeme kararı kesinleşti (yalan); eğer kitaplarını yayımlarsanız ilişkilerimize gölge düşer!" deyip benim romanların yayımını durdurdıklarını anlattı.

Peki diplomatlar, bizim sözleşmenin haberini nasıl almış? Haa; onun yanıtı da şöyle: Yayınevleri oralarda önceden programlarını yayımlıyor. İşte o programda Türk yazınından yapılacak çeviriler arasında adımı görüp Romen makamları önünde girişime geçiyorlar. Romanya'nın yüksek makamları yayınevinin kulağını büküyor. Tek yanlı olarak sözleşmeyi kaldırma yazısı bunun üzerine yazılıyor bana.

Avrupa, Amerika, Asya, Avustralya epey ülke gezip dolaştım, ne böyle anlayış gördüm, ne bizimki gibi devlet. Yoktur demiyorum, nasıl derim, vardır elbet, koca dünya, elbet vardır ama ben görmemişimdir. Açık değil mi; bunları görmek için de göz gerek; nerde bende o göz?

Buna benzer bir iş başıma Almanya'da geldi. Onu da anlatayım.

Din Dersi Kitabına Öykü

Kuzey Ren Vestfalya'nın Talim Terbiye Kurulu o zaman Düsseldorf'taydı. Eyalet içindeki okullarda epey yabancı Müslüman çocuğu var. Almanların kendi çocukları Hristiyanlık merkezli din dersi görüyor. Türkiye'nin çocukları da Müslümanlık merkezli din dersi görsün, bunun için bir kitap hazırlansın, diyorlar.

Almanya’da din dersi kitapları yalnızca kuru açıklama ile değil, yeri geldiğinde şiir, öykü, başka türden yazınsal parçalarla, çocuklar için çekici duruma getirilir. Hristiyanların kutsal kitabı İncil’in bile öğrenciler için çok renkli, resimli basımları yapıldığını o ülkelerde biraz kalanlar bilir.

İslâm merkezli din dersi kitabı için Alman eğitimcilerle Türk öğretmenlerden karma bir kurul oluşturuldu. Bu kurula alınan öğretmenlere haftada dörder saat ders indirimi veriliyor. Bunlar çalışmaya başladı. Önce bir program yaptılar. Türkiye’de kullanılan kitaplara baktılar. Kurul Başkanı Dr. Klaus Gebauer, “Siz açıklamaları yazın, ben şiir öykü seçeyim!” deyince, bizim “din dersi uzmanı” öğretmenler sordu: “Ne şiiri, öyküsü?”

“Kitabı biraz çekici duruma getirmek için güzel şiirler, öyküler koymalıyız...” diyerek açıklama yaptı.

“Haa!” dedi bizim arkadaşlar. “Ama acaba hangi yazarlardan seçeceksiniz?”

“Kitap Almanca olacak, elbet kitapları Almancaya çevrilen Türk yazarlarından...”

O zaman bu gereksinmeye yanıt verecek nitelikte çevrilmiş metin çok az. Ararat Yayınevi benim *Barış Çöreği*’nden altı öyküyü Almanca Türkçe, iki dilli olarak bastı. Bunalan ona el atıyor. Kurul Başkanı Dr. Gebauer de Kurul’un önüne onu alıp getirdi tabii.

Bizim “uzman” öğretmenler dayattı: “Bu olmaz!”

“Neden?”

“Yazar komünist!”

“Olsun! Komünist yazarlar bizde de vardır. Bu gerekçeyle onları okutmazlık edemeyiz. Yazdığı uygunsa alır okuturuz...”

“Hayır, bu uygun değildir!”

“Ne biliyorsunuz; daha metni okumadık?”

“Fakir Baykurt’u biliyoruz, hem de çok komünist!”

Tartışma büyüyor, bizimkiler öykü alınmasına engel olamayıncaya, kafa dengi ana babalardan imza toplamaya başlıyorlar. Tam o sırada konu benim kulağıma geldi. Garip bir duygu; ulusumuz, mesleğimiz adına üzüldüm, biraz da utandım.

İmza toplama işini Almanlar ciddiye alır. Kitap hazırlamaktan, kitaba şiir öykü almaktan vazgeçtiler. Kurul da dağıldı.

Sonra bir gün o dağılan kurulun başkanı Dr. Gebauer, Duisburg'ta çalıştığım yere geldi. Başka bir konuda görüşmek istiyormuş ama acı acı bu olaydan da söz etti.

Şu özyaşamı yazarken bunu böyle anlatmayı istemezdim. Ama tam yazdıklarımı düzene koyma sırasında, gene Duisburg'a yakın şehirlerden biri olan Oberhausen'den Nanne Driescher adlı bir öğretmen, telefonla beni okuluna çağırdı. Öğrencilerini iki saat süreyle yapıtlarımdan parça okuyup sorulacak soruları yanıtlamamı istiyordu.

Sonra bir gün gelerek bu karşılaşmanın programını oluşturdu benimle. Hangi parçayı okuyacağım? Ne kadar sürecek? Çocuklar sınıfta nasıl otursun? Önceden öğrencilere benim hakkımda neler anlatsın? Başka bir isteğim var mı?

Bu arada "Din dersi kitabımızda 'Barış Çöreği' öykünüz var, onu da önceden okuturum, ön hazırlık olur..." deyince, geçmişte kalan tartışmayı, o yüzden aksayan girişimi anımsayıp, "Hangi din dersi kitabında?" diye sordum.

"Bizim din dersi kitabında..." dedi.

"Hangi öyküm var demiştiniz?"

"'Barış Çöreği' öykünüz; haberiniz yok mu?"

"Herhalde yarım kalan işi tamamladılar, haberim olmadı!" diye düşündüm. Almanya'da kural, ders kitaplarına alınacak metinlerin yazarına önceden bilgi verilir, izin istenir. Kitap çıkınca ücret ödenir, yazarın belgeliği için iki tane de parasız kitap sunulur.

Vorlesebuch-Fremde Religionen-Judentum-Islam für Kinder von 8-14 adlı kitabın 1. cildi Bayan Driescher'in çantasında imiş; çıkarıp gösterdi. Yazarları Monika und Udo Tworuschka. Yayınevi: Kaufmann/Patmos. Kalın, bez ciltli, ağırca bir kitap. Hayır bunu görmemiştim. Hayır, Dr. Klaus Gebauer'in grubuyla bunun bir ilgisi yok. Bizimkiler, "Komünisttir şudur budur!" diye imza toplarken Almanlar öyküyü kendi çocukları için hazırladıkları kitaba almış, zıvır vızır okutuyor. Üstüne bir açıklama yazmış, okumanın kaç dakika süreceğini de belirtmişler: Öyle ya, insanların işi dakikayla, saniyeyle.

Bayan Driescher'e rica ettim: "Ben sizin çocuklara gelip okuma yapacağım, siz de bana bir iyilik edin. Arayın sorun, şu

kitabın yayınevine bildirin, belgeliğim için iki kitap göndersinler!” dedim.

On gün sonra Kaufmann/Patmos Yayınevi’nden iki kitapla bir mektup geldi. Kitabı hazırlarken izin almak için Ararat Yayınevi’ne başvurmuşlar ama bu yayınevi kapanmıştı. Adresimi bulamadıkları için iznimi alamamışlar. Özür dileyerek, dört sayfa için hesaplanan yazar hakkını hangi hesaba yatıracaklarını soruyorlardı.

İstanbul Uçağını Kaçırışımız

1976’da erkenden emekli oldum ama bunun böyle gitmeyeceği içime doğuyordu: 1978’de Ahmet Taner Kışlalı Kültür Bakanı olunca, beni yeniden göreve çağırdı. Yaşam hep öyle gitmiyor, arada böyle de gidiyor. İnanılır gibi değil, birinci dereceden aylıkla bakan danışmanı oldum.

Gittim, bir ön konuşma yaptık. Taner Kışlalı, Kültür Yüksek Kurulu’nu oluşturmak istiyor. “Sürekli olarak eleştirmek, doğru görüşler ortaya koymak yetmez, sırası gelince işin içine girip bu görüşlerin uygulamasına yardımcı olmak gerekir. Buyurun göreve!” diyor. Bu durumda danışmanlık görevini kabul ettim. Bakan beni Kültür Yüksek Kurulu’nun genel sekreterliğine getirdi. İlk iş olarak Kurul’un tüzüğünü hazırladım. Sonra Devlet Kültür Ödülleri yönetmeliğini hazırlamaya geçtim.

Bu arada başka işlere de bakıyorum. Bunların çoğu bürokratik işler. Gelenin gidenin işleri. Bir engele takılmış işler...

Kültür Yüksek Kurulu, ülkenin seçkin sanatçı ve düşün adamlarından oluştu. Ben göreve çağırıldığımda üyeler saptanmış, kendilerine bildirim yapılmış, evet’leri alınmıştı. İçlerinde bir tek kadın yoktu ne yazık. Ayrıca Yayın Kurulu, Çeviri Kurulu, Sinema Kurulu, Kitaplıklar Kurulu gibi tür tür kurullar vardı; onlarda tek tük kadın üye bulunuyordu.

Kültür Yüksek Kurulu, belirli aralıklarla, ayda bir, genellikle Ankara’da toplanıyor. Açılışını Etnografya Müzesi’nde, Atatürk’ün Tarih Kurumu’nu oluşturacak kişileri topladığı odada, televizyon kamerası önünde yaptık. Çekim bitti, televizyon ekibi gidecek. Bir de baktılar kasette film mi yokmuş, varmış da falan düğmeye mi basmamışlar; o yüzden kamera çalışmamış. Haydi çekim yeniden yapılacak! Bunun için tabii yeniden açılış yapıldı, Bakan yeniden konuştu. Ortada yazılı bir metin olmadığı için ilk söylediğiyle, ikincisi birbirine pek uymadı. Genç politikacı, seçimlere girmeden SBF’de doçentti. Söylev konusunda açılmak için önünde daha zamanı vardı.

Kültür Yüksek Kurulu birkaç kez de İstanbul’da toplandı. Bir kezinde Yıldız Sarayı’nda, bir kezinde Atatürk Kültür Merkezi’nin bu işe uygun odalarından birinde. Bunun için gün, saat önceden belirlendi, katılacaklara duyuruldu. Herkesin o saatte orda olması istendi. İlk oturum sabah saat 10.00’da. Tabii ben de gideceğim ama acaba nasıl yetişeceğim? En iyisi bir gün önceden gitmek. Ama işler de var. Bakanlık Müsteşarı Prof. Şerafettin Turan, “İşlerinizi bitirin, akşamüstü uçakla gidersiniz” dedi. Hemen buna göre gidiş dönüş biletimi aldırıldı. Çantayı sabahdan yanıma aldım. Akşamüstü THY otobüslerinden biriyle Esenboğa’ya yollandım. Bileti onaylattım. Uçağın kalkmasına 15 mi, 20 dakika mı var; bir sütunun dibine çekildim, bekliyorum. Bir de baktım, ODTÜ’deki arkadaşlardan Mustafa Niksarlı, “Oooo Fakirciğim!” diyerek yanıma geliyor. Kendisi Mimarlık Fakültesi’nin fotoğrafçısıydı. Rektör Erdal İnönü’nün, ben varmadan tek başına, ben varınca ikimize birlikte üniversiteye bir basımevi kazandırma görevi verdiği, elinden iş gelen, olumlu düşünen bir arkadaş. Onca zaman birlikte çalıştık. Birbirimize iyice kaynayıp gitmişiz. Gözaltına alındım, cezaevine kapatıldım, uzun süre ilişkimiz koptu.

“Oooo Mustafacığim!” diye ben de ona doğru gittim. Tokalaştık, yetmedi; bir de kucaklaştık.

“Yahu kusara bakma! Yattın yattın, görüşüne gelemedik! Ansızın alıp götürdüler seni! İnan çok üzüldük! Sıkıyönetim de birader bir karar almış, ancak birinci dereceden yakınlar görüşebilir. Soyadı soyadını tutacak. Ee bizimki tutmuyor. Bağrıma

taş baştık. Ama yokluğunda çok kulağını çınlattık, çok savunmanı yaptık! Neyse boşver, hepsi geçti! Duydum, şimdi de Kültür Bakanlığı'na danışman olmuşun! Bizim Türkiye böyle, bir cezaevi, bir bakanlıkta görev! Ben tutuklanmadığım için hâlâ eski işimdeyim. Mimarlık Fakültesi foto lâboratuarını yönetmeyi sürdürüyorum... Eee Fakirciğim, nereye böyle? İstanbul'a mı? Ne güzel; ben de İstanbul'a! Şu rastlantının güzelliğine bak! Konuşa konuşa gideriz! Hele şöyle çok bakalım Fakirciğim..."

Ordaki siyah deri koltuklardan ikisine çöküp anlatmaya başladık. Ben tutuklanınca Askeri Savcılık Mustafacığımın da anlatımına başvurmuş. Zararıma olabilecek bir iki söz söylesin diye kendisini epey sıkıştırmış. Ama söylemeyip direktmiş. "Gerçekte de yok bir şey! Eee olmayınca ne söyleyeceğim? Kısacası Fakirciğim, yurdun üstünden bir karabasan gelip geçti! Onca gencin başını yediler. Yaralar derin. Durumlar şimdi de iyi değil biliyorsun. Eğitim kuramlarında her gün tak tak tak! Her gün işgal, boykot... Senin ne düşündüğünü bilmem ama bana kalırsa eteri gitti, Türkiye'nin başına beteri geliyor!"

Böyle böyle kaptırdık götürüyoruz söyleşiyi. Bir de baktık, bizim uçak çoktan kalkıp gitmiş. Yani uçağı kaçırmışız. Eee ne olacak şimdi? Koştuk ilgiliye, anlattık sorunumuzu.

"A be kardeşim, biz bir değil, iki değil, üç kez duyuru yaptık, siz nerdeydiniz?"

"Hiçbir yerde değildik; şurda oturduk söyleşiyorduk!"

"İyi, sürdürün söyleşiyi madem!" dedi ilgili.

Sorduk sabırlı: "Bir sonraki uçak ne zaman?"

"Bir sonraki uçak şu zaman ama bakalım boş yer var mı? Hele siz önce o biletleri geri verin, sonra yeni bilet alın. Ondan sonra boş yer varsa ayıralım, uçarsınız!"

"Yeni bilet almak niçin gerekiyor? Aynı THY, aynı yol, aynı yolcular?"

"Aynı olur mu? THY size o biletleri şu gün, şu sefer sayılı uçuş için satmış. O uçak kalkmış, biletiniz onaylandığı halde binmemiş, kaçırmışınız!"

Haydi çöz bakalım sonunu! THY'nin ilgili memuru hiç esneklik göstermeden sert sert diyor: "Bizim yöntemimiz böyledir efendim!" diyor. Uğraşmanın, anlatmanın yararı yok. "Boş

yere vakit geçirmeyin! Vakit geçtikçe gelecek uçaktan yer bulma şansınız azalıyor. O zaman temelli kalırsınız.”

Gösterdikleri gişeye koştuk. Elimizdeki biletleri geri verip yenilerini alacağız. Yapılacak işlem bizim düşüncemize göre son derece kolay: Bunları alıp yenisini değiştirip verecekler!

“Hayır; bunları %25 eksigiine alacağız, size yeni bilet satacağız...”

Haydaa! Ama uğraştıkça vakit gidiyor. O da zararımıza oluyor. “Peki!” deyip eski biletleri %25 eksigiine verdik. Yeni biletleri %100’e aldık. Görevli Bey bizi bir de “yedek yolcular listesi”ne yazdı mı? Bilet alanlardan iki yolcu gelmezse yada gelip bizim gibi derin söyleşiye dalar ayrılmazsa, bundan sonrakı uçağa binebileceğiz.

Görevliye anlatacak olduk: “Biz şuyuz, şöyle görevler için İstanbul’a gidiyoruz. Katılmak zorunda olduğumuz resmi toplantılar var. Mutlaka yetişmemiz gerekir; yani işimiz önemli!”

“Valla bunlar bizi ilgilendirmez! Herkesin işi önemli! Öyle olmasa yurttaşların uçahta ne işi var?”

Görevli Bey kendi mantığının dışına çıkmıyor. Ne desek yararı yok. Tek çözüm var, bekleyeceğiz.

THY’de sanırım bu anlayışlar esnedi; daha yolcudan yana bir tutum geldi sanıyorum... Aldık biletlerimizi, bekliyoruz. Aynı zamanda sinirden titriyor, sıkıntıdan terliyor, terden ıslanıyoruz. Bir yandan da dua ediyoruz, iki kişi gelmesin, iki kişi bizim gibi söyleşiye dalıp ayrılsın da binelim. Soruyoruz ilgililere, umut var mı? “Daha birinci duyurudayız, hiç belli değil, bakarsınız gelmeyen yolcu son dakika gelir. Üçüncü duyuruyu bekleyin!” diyorlar. İki yolcu gelmezse uçuş kartımızı verecekler, fırlayacağız! Üçüncü duyuru da yapıldı.

Elbet canım, THY’nin en dökülek yolcuları biz olabilir miyiz? Kimbilir daha ne tipler var? Benim işler de kimi zaman rastgider. Son anda uçuş kartlarımızı alıp fırladık. Uçağın merdivenlerinden çıkarken, “Mustafacığım, artık İstanbul’a kadar bol bol anlatırız; yeter ki yerlerimiz yan yana düşsün!” dedim.

“Anlatırız Fakirciğim” diyor arkadaşım.

Girdik içeri; bir de ne görelim? İki değil, on iki yer boş. Beğen beğendiğine otur. Uçahta Mustafa Niksarlı’yla İstanbul’a

kadar anlattığımız gibi, otobüsle Yeşilköy'den Şişhane'ye kadar da anlattık.

Simonov'un Ankara'ya Gelişi

Sovyet yazarı Konstantin Simonov, Ankara'ya iki kez geldi. Biri 1965'te, öbürü 1975'te. İkisinde de görüştük. Birinde Ankara ilköğretim müfettişiydim, öbüründe açıkta.

İlk gelişinde yanında Radi Fish'le Mustay Kerim vardı. Yazarın Ankara'ya geleceği, yurdumuzu dolaşacağı bildirildi. Aldı bizi bir telâş. Konuk yazarların karşılanması, meslektaşlarıyla görüşmesi, bizde oldum bittim sorundur. Şöyle kanlı canlı bir derneğimiz, birliğimiz yoktur. Nasıl olsun? Kurulan kapatılmıştır. Bunları oluşturan üyelerin çoğu, her dönemde devletçe "sıkıncalı" sayılmıştır. Yazarın işini daha iyi yapması, emeğinin karşılığını daha iyi alması, yaşamını daha iyi düzenlemesi için gerekli yasal önlemler hiçbir zaman alınmamıştır.

Gördüğüm dış ülkelerin hepsinde yazar dernek yada birlikleri, bir yandan yazarların gücüyle yaşarken, bir yandan da büyük ölçüde kamu desteğine dayanır. Devlet bunlara bin türlü kolaylık sağlar. Gölge etmeyi düşünmez, düşünemez. Bizde bu tür destekler istendiği zaman, hükümet temsilcisi kişiler, desteği cebinden yapacak gibi, hemen kasılır: "Hele konuyu bir inceleyelim!" der. İlk yaptığı da bu konuda gizli güvenlik örgütünün bilgisine başvurmaktır. Yazarlarımızın son girişimi olan Türkiye Yazarlar Sendikası da bu anlayış(!) nedeniyle yeterince gelişmiyor.

Durum 1965'te daha üzücüydü. Bunu belirtmek için Konstantin Simonov'un gelişini bir örnek olarak anlatayım. Yapıtları dışarda az çok tanınan yazarlardan olduğum için, Sovyetler Birliği Büyükelçiliği'nden bir görevli Ankara'daki evime geldi: "Tanınmış yazarımız Simonov'la arkadaşları şu gün, iki arkadaşıyla Ankara'ya geliyor. Bu anda bir derneğiniz olmadığını bili-

yoruz. Yazarımızın Türk meslektaşlarıyla tanışabilmesi için bir akşam evinizde mütevazı bir toplantı düzenleyebilir misiniz?”

İlköğretim müfettişi olarak vaktimin çoğu köylerde geçiyor. Gene de görevliye olmaz diyemedim. İstenen “mütevazı toplantı”yı yapacağımız günü kararlaştırdık. Beş günlük zaman var. Hazırlığın bir bölümünü yaptım, bir bölümünü eşime bırakarak yeniden geziye çıktım. İşleri bir yerde kesip yarım gün önce Ankara’ya döndüm. Dört saat sonra Konstantin Simonov’la arkadaşlarının gelmesini beklerken, karşımda gene Büyükelçilik görevlisini buldum. Çok üzgündü:

“Ne yazık Türk hükümeti yazarlarımıza vize vermedi. Bu yüzden gelemiyorlar. Acaba siz, vize verilmesi için hükümetinize ricada bulunur musunuz? Şu anda Lübnan’da bekliyorlar!”

Türk yazarlarını temsil etmek gibi bir yetkim ve görevim yoktu. Hükümetimizi de karşımdaki görevliden daha iyi tanıyorum. Bu ricayı resmi yoldan kendilerinin yapmasının uygun olacağını açık biçimde belirttim.

Yaptığımız hazırlıkları, başka konuklar çağırıp sunduk. Hafta sonunu Ankara’da geçirip yeniden köylere çıkmam gerekiyor. Konukların gelip gelmeyeceği belli değil. Büyükelçilik görevlisi yeniden bizim kapıda görünmez mi? Yazarların gelmesini sanki ben istemiyorum gibi bakıyor yüzüme. “Bir umut var, vizeyi alacağız!” diyor.

Beş gün sonra köylerden döndüm. Yazarlara gerçekten vize verilmiş, Ankara’ya gelmişler. O akşam başka bir arkadaşın evinde tanışma toplantısı var. Tabii eşimle ben de çağırılıyım.

Kalkıp Seyfettin Turhan’la eşî İffet Aslan’ın evine yollandık. Yanlarında bir elçilik görevlisiyle konuklar, iki ev sahibi, beş kadar da biz, buluştuk: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Fikret Otyam... Toplam on iki kişiyiz; bir yazar evine de ancak bu kadar sığar. Ev sahiplerinin hazırladığı masaya oturup Türkiye’de, Sovyetler Birliği’nde yazarların durumu üstüne konuşmaya başladık.

Nâzım Hikmet öleli iki yıl oluyor. Çok uzun aradan sonra şiirleri yurdumuzda yeniden basılıyor. Şairin yaşamının son yılları Sovyetler Birliği’nde geçti. On yıl orda neler yazdı; tamam yada yarım, geride neler bıraktı; hiç bilimiz yok.

Bir köylününki gibi kavruk yüzlü ama gözleri aydınlık, hem de sürekli gülen Konstantin Simonov sesini ayarladı. Moskova'da "Nâzım Hikmet'in Yazın Mirasını Saptama Komisyonu" kurulduğunu, bu komisyonun üyesi ve başkanı olduğunu açıkladı. Şairden kalanlar tek tek yazıya geçiyor. Bunlar korunacak ve istendiği zaman Türkiye'ye teslim edilecek. Simonov: "Biz Sovyet yazarları, o günü sabırsızlıkla bekliyoruz!" dedi.

Buz gibi bir ürpermeyle birbirimizin yüzüne baktık. Acaba bu büyük evlâdının mirasını Türkiye ne zaman isteyecek?

(Aradan on yıl geçti; Simonov yanında iki arkadaşla bir daha geldi. Bu süre içinde resmi ilgililerden hiç ses çıkmadı. Nâzım'ın mirasını isteme sorumluluğunu kimse anımsamıyor.)

O tedirginlikle gecenin geç vaktine kadar konuştuk.

Bir ara Fikret Otyam'ın ses makinesiyle yaptığı röportajlardan söz açıldı. Simonov, ses makinesinden zaman zaman kendisinin de yararlandığını söyledi. İkinci Dünya Savaşı'nın anayurtta geçen bölümünde savaş muhabiri olarak çalışırken daha çok el yazısıyla notlar aldığını, bunların bir bölümünü yazı haline getirip gazetesine ulaştırdığını, sonradan eklediği röportaj ve öykülerle dört ciltlik *Karadeniz'den Barents Denizi'ne* adlı yapıtını oluşturduğunu, artan notlarıyla *Silâh Arkadaşları*, *Yaşayanlar ve Ölüler*, *İnsan Asker Doğmaz* adlı romanlara yazdığını, şimdi ise "Savaşı Geçen Yirmi Gün"ü yazmaya çalıştığını anlattı. Simonov'un imrendiği yazarlar Tolstoy ve Şolohov'dur. Kendisinin savaştan söz eden romanları henüz dilimize çevrilmemiş. İmrendiği yazarlarla alttan alta bir ölçüşme içinde olduğu seziliyor. Yazın'ın insanlara büyük, aktif yardımları olduğu inancıyla yazdığını söylüyor.

Konuşmanın bir yerinde "Bekle Beni" adlı ünlü şiirinin etkilerinden söz açıldı. Radi Fish anlatıyor. Daha zaferin ucu görülmemişken, o barut kokulu, kanlı günlerde, cephede ölen hemen her askerin üstünden bu şiir çıkıyor:

Geleceğim bekle beni
Bütün gücünle bekle
Soluk sıkıntılarla ağırlaşan
Yağmurlar içinde bekle

Karlar tozarken bekle
Ortalık ağarırken bekle
Kimseler beklemezken bekle beni*

Komutanlar Stalin'e, "Bari bu şairin bir kitabını basalım!" diye öneri sunmuş. Savaşın yoksunluk yılları. Pek çok temel madde gibi kâğıt da kıt. Stalin sormuş: "Kimin için yazmış bunu?"

"Sevgilisi için besbelli..."

"Peki bastırın!"

"Kaç bin bastıralım efendim?"

"İki tane bastırın: Biri sevgilisine, biri kendine!"

Radi Fish bunları anlatırken Simonov utangaç gülüyor. Gülümseme, kavruk yüzünde birkaç saniye eyleşip sönüyor.

O akşam Mustay Kerim de birkaç şiirini okudu. Türkçe okuyor. Ama hepsini anlamıyoruz. "Bir gün bizim Ufa'ya gelin. Sizin okuduğunuz şiirleri de biz anlamayız!" diye takıldı bize.

Aynı zamanda bir Türkolog olan Radi Fish, "Nâzım'ın Çile-si" adlı yapıtını tasarlıyordu. İstanbul'u, Bursa'yı görecek, cezaevlerine uğrayacak, derlediği gereçlerle kitabını yazacaktı. Bu cıva gözlü genç yazar, düz düz kitaplar yazmaktan, geleneksel yöntemlerle çalışmaktan bıktığını söyledi. Kısa süre önce Küba'ya gitmiş. Bindiği transatlantik, gördüğü denizaltılar, özellikle okyanus balıkları kendisini pek etkilemiş. Bilinen zaman ve yer kavramları dışında, yaşama yeni açılardan bakmak istiyor. (Birkaç yıl sonra bu yapıtın çevirisini okuduk. Çok tatlı bir yaşamöyküsü çıkmıştı ortaya. Radi Fish bu düşüncesini büyük ölçüde gerçekleştirmişti.)

Simonov 1915 doğumluydu. Kısa kesilmiş saçları yeni kırıyor. Sessiz bir insan. Sorulmazsa konuşmuyor. Moskova'daki Gorki Yazın Enstitüsü'nü bitirmiş. Giyinişiyle, davranışıyla kırlardan yeni gelmiş bir köylüye benziyor. Savaştan söz edilince yüzü buruşuyor. Sovyet Yazarlar Birliği'nin çalışmalarından sorunca canlandı. Çünkü onun yönetim kurulunda görevli. Sık sık

* Bu şiirin tamamı için bkz. Sovyet Şairleri Antolojisi, haz. Attilâ Tokatlı, Öncü Kitabevi, yay. Ekim 1968, s. 274/5, YN.

doğın söz boşluklarını Yakup Kadri ile Şevket Süreyya Beyler dolduruyor.

Simonov'ların Ankara'dan sonra İstanbul gezisinin de hayli renkli geçtiğini sonra Radi Fish'ten dinledim. Kapalı Çarşı'dan geçerken arkadan biri, "Hey Osman Bey, Osman Bey, dursana kardeşim!" diye bağıyor. Ama kimse durmuyor. Adam gelmiş, Simonov'un omzuna vurmuş: "Osman Bey, niçin durmuyorsun kardeşim?" Simonov dönüp yüzünü daha iyi gösterince adam şaşırıp özür demiş: "Bağışlayın; sizi Osman Bey sandım, o kadar benziyorsunuz ki!" demiş. Şimdiki gibi o zaman da Türkiye yollarında pek çok taşıt, "Tanrının dediği olur!" yazısı taşıyor. Simonov üç kişilik delegasyonun başkanı. Bugün ne yapacaklar; önce hangi görüşme var? Kısaca tartışır, sonra "Osman Bey'in dediği olur!" deyip keserlermiş. Bu yakıştırma Simonov'un çok hoşuna gitmiş.

Simonov Ankara'ya ikinci olarak 1975'te geldi. Bu seferki söyleşi, ne yazık yazarların Ankara'daki bir lokalinde değil, Sovyetler Birliği Büyükelçiliği'nde yapıldı. Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde dört yıl süren yargılanmam sırasında, bu gibi ilişkilerden ötürü sosyalist ülkeler elçiliklerine kaç kez gittimse hepsinin raporunun dosyama konulmuş olduğunu gördüm. Parça bölüm cümle kırıkları raporlara, istenen anlama çekilecek bir sırayla geçirilmiş, örneğin bir raporda benim ağzımdan "Mutabıkız!" diye bir söz yer alıyor. Çok anlamlı bulunduğu için, raporda bu sözün altı birkaç kez çizilmiş. Karşımda kim var, hangi konuda mutabıkız? Sorgularda, bunları bilmeyenlere, gerçekte bir büyük şairin bilmem kaç yüzüncü doğum yıldönümüne çağrışı kabul edebileceğimi bildirdiğimi anlatmak ne kadar zordu. Bu durumda Sovyetler Birliği Büyükelçiliği'ne yeniden gitmekten çekinmem için yeterli neden vardı. Ama sen çekin, o çekinsin, kim gidecek Simonov'un on yıl sonraki söyleşisine? Türk yazını bir çöl mü? Elbette kalkıp gittim çekinmeden.

Orta genişlikte bir salona sandalyeleri arka arkaya dizmişler. Gazeteci, yazar, öğretim üyesi, fotoğrafçı, otuz kadarız.

Aramızda elbet sivil görevliler de var. Simonov bu kez Azerbaycanlı Anar Rızayev ve Türkolog Vera Feonova ile gelmiş. Karşımıza oturdular. Sorulu yanıtlı bir söyleşi başladı. Soranların kimi ayakta, kimi oturduğu yerde ama yanıt vermeye sıra gelince Simonov her kezinde ayağa kalkıyor.

“Türk yazınının dünya yazını içindeki yerini anlatabilmek için dünya yazınıni iyi bilmeli!” diyor. “Masaların üstünü kitapla doldurmalı. Bu konuda konuşacak insan aynı zamanda yeterince bilgili olmalı. Ben bu kadar cesur değilim. Ama yapılan çevirilerden anlayabildiğim kadarıyla Türk yazını güçlü bir yazındır. Halkın derin duygularına inebilen bir yazındır. Halkla bağı sağlamdır. Türk yazarlarının Sovyetler Birliği’nde sevilme nedeni, bu yazının demokratlığı ile yazarların ustalığıdır...”

Sorudan soruya geçti bizimkiler. Simonov yorulmak bilmeden anlatıyor:

“Nâzım Hikmet üstüne bugüne kadar çok konuştum. Şu anda burda bir jübilede değiliz ama Moskova’da onun jübilesinde söylediğim şu sözü şimdi daha objektif olarak yeniden söylemek isterim: Nâzım Hikmet, Yirminci Yüzyıl’ın en büyük şairlerinden biridir! Ama ne kadar büyük olursa olsun, bir şairle bir ülkenin şiiri temsil edilemez. Bu yüzden biz başka şairleri de tanımak istiyoruz. Başka bir örnek vereyim: Bizde Yaşar Kemal’in İnce Memed’i de çok sevildi. Bizim de onun gibi birkaç romancımız var, fakat Aziz Nesin çapında bir gülmece yazarımız, ne yazık yok!”

Konu hep yazın...

“Ben 16 yaşında şiire başladım. Derken gülmece öykülerine geçtim. Tornacılık yapıyordum. İşim gücüm sendika yöneticilerini, patronları eleştirmektir. Aziz Nesin’i bilmiyordum ama onun gibi yazmaya çabalamışım. İlk ciddi şiirlerimi, güzel Leningrad’ı gördükten sonra yazdım. Şiirin gençlik uğraşı olduğu kanısı yaygındır.” Gülüyor “Ama kocamışlığı kim kabul eder? Ben etmiyorum ve hâlâ yazıyorum. Bana sorsalar: Romancı mısın? Oyun yazarı mı, gazeteci mi? Doğrusu şair olduğumu söylemek isterim.”

“Gazetecilikle yazarlığı nasıl bağdaştırdığımı ben de merak ediyorum, acaba nasıl bağdaştırıyorum? Savaş yıllarında

sadece gazeteciydım. Bu işi iyi biliyordum. Çok ivedi yazma ve ilerisi için not biriktirme becerisini kavramıştım. Stalingrad Savaşı'nı kazandıktan sonra iki roman yazdım. Yazarlıkla gazetecilik bana göre iki ayrı uğraş değil; gazeteci olmasam yazar da olmazdım..."

"Çağdaş Sovyet şair ve yazarlarından hangilerini sevdiğimi soruyorsunuz. Meslektaşları övmek zor. Şolohov'un *Durgun Don*'u hâlâ en büyük romanımız. Cengiz Aytmatov'u da severim..." Arka arkaya başka adlar ekliyor. Yevtuşenko'nun, Dağıstanlı Resul Hamzatov'un, Azerbaycanlı Samet Vurgun'un. Resul Rıza'nın adları geçiyor. Gürcü şairlerinin güçlü olduğunu belirtiyor. Litvanyalı yazarlardan söz ediyor.

Sovyetler Birliği'nde kitapların baskı sayısına sıra gelince: Şiir kitaplarının en az 50 binden başlayıp yukarı gittiğini belirtiyor. Kendi son şiir kitabının 200 bin basıldığını söylüyor. Şiir kitaplarının bu kadar çok okunmasına bakanlar Simonov'u romancı saymıyormuş. *Savaşsız Geçen Yirmi Gün* bir buçuk milyon basılmış. On yıl önce bütün kitaplarının toplam baskı sayısı 20 milyona erişmiş. "Kâğıdımız yetse daha çok da basılır..." diyor. Geniş ülke, büyük nüfus, tirajlar bize biraz da bu yüzden inanılmaz görünüyor.

Azerbaycanlı öykücü Anar Rızayev kalkıyor:

"Cumhuriyetimizde nüfus beş milyon! Kitaplarımız 50 bin, 30 bin, en az 10 bin basar. Rusçada ve öteki dillerde yapılan baskıların toplam sayısı bir milyonu bulur!"

Şair bir ana babanın oğlu olan Anar 1934'te Bakü'de doğmuş. *Dante'nin Jübilesi*, *Molla Nasreddin* 66 adlı yapıtları varmış. Nasreddin Hoca'nın Azerbaycanlısı olan Molla Nasreddin 1966'da yaşasaydı diline neleri dolardı; bunları işliyormuş. Basılmış sekiz kitabı olan genç yazarı Simonov'un yanında yeterince tanıyamadık ne yazık.

Sovyetler'de yazarların yaşamı, Yazarlar Birliği'nin çalışmaları soruluyor bu kez de.

"Bilirsiniz değil mi: kimse kimseye yazar ol yada olma! demez. Yazarlar Birliği'ne üye olabilmek için en az iki kitap çıkarmak gerekir. Olağanüstü etkinlikte tek kitapla da Birliğe üye olunur. İki üyenin kitaplar hakkında hazırladığı raporu üye

seçimi kuruluna vermesi gerekir. Burda oylama yapılır. Oylama kapalıdır. Üyeliği şubelerce kararlaştırılan genç yazarların kesin onayı da bu kurulda yapılır. Bana gençlerin ilk kitabı nasıl basılır diye sordunuz. Bizde sayısız dergi var. Metinler önce bu dergilerin birinde çıkar. Bu dergiler ünlü yazarlara yapıtlarını basar diye bir kural yoktur. Örneğin ben *Novi Mir* ile *Literaturnaya Gazetta*'nın yönetiminde çalıştım. Sadece tanınmışların yazılarını basmaya yeltenseydik, işler hemen çıkmaza girerdi. Gelen metinleri okurken, yazarların Birliğe üye olup olmadığına da bakmayız...”

Simonov yoruldu ama soruların ardı gelmiyor.

“Hayır, Sovyetler Birliği’nde yazarlar aylık almaz ama bazı haklara sahiptirler. Bakım evlerimiz, dinlenme yerlerimiz vardır. Emekli de olabiliriz. Sağlık güvencemiz vardır. Büyük bir yazın fonumuz vardır, bu fon inceleme yapmak isteyen meslektaşlarımızı iki yıl destekler. Gezilere yollar. Yaratma evlerimiz, kapılarını uzun süreli çalışma yapacak olanlara açar, onlara olanak verir...”

Öğleyin Ankara içinde bir buluşumları vardı. Simonov özür diledi. Tanışma toplantısı biterken el sıkıştık. Baktı yüzüme uzun uzun. Kendisine sağlık, esenlik içinde bol yaratmalı, uzun yıllar diledim. Toplantıda bulunanlardan tanımadığım birinin ortaya attığı öneri üzerine bir de toplu resim çekti.

Bir daha gelecekler mi? Yeniden görüşecek miyiz? Üçüncü görüşmede bizim koşullar biraz düzelecek mi? Türk yazarları dilediği gibi pasaport alıp dış ülkelerdeki meslektaşlarını görmeye gidecek mi? Yoksa böyle diken üstünde görüşmelerden alınan kırık dökük notlar, bir başka yargılamada gene önümüze mi konacak? Bunları düşünün düşünün yazı makinemin başına geldim. Benim de elimde bir tutanak bulunsun, hem de okurlar bilsin diye oturup bunları yazdım. Ama Sevgili Simonov’la bir daha görüşemedik ne yazık!

Ruslarla İlişkisi...

Anlatmıştım. Mamak'tan salıverildim ama beni özgür bırakmadılar; sivil bir dosyadan bir ceza daha kesinleştirip Cebe-ci'deki Merkez Cezaevi'ne aldılar. Üç aylık bir ceza idi. "Hele bunu da yatalım. Paşa gönülleri isterse, bir dosya daha bulup diledikleri kadar tutsunlar içerde. Böylece cezaevi bana da makam olur!" diyerek kalenderliğe vurup gidiyorum.

Bir gün hamam sıramızdı. Yıkayıp paklandım. Koğuş arkadaşlarım: "Parladın, cam gibi oldun! Güle güle kirlen!" diye takılıyor. Birden gözüm ilişti, iki öldürümlü Öner arkadaşımın üstünde bir puskunluk var; dilini dişini yiyor. Usulca yanına gittim. Yan yana serili yataklarımıza uzandık. Kulağıma fısıldadı: "Yahu Fakir Ağabey, durum kötü! *Milîyet*'te bir haber var. Söylemek istemiyorum ama nasıl olsa göreceksin; al vereyim, sessizce oku. Sonra da anlat bana, bu orospuluklar nerden çıkıyor?"

Öner'le gece gündüz yan yanayız. Soluklarımız birbirine karışıyor. Genç bir polis memuru. Bir yatakta bulduğu karısıyla kendi erkek kardeşini beylik tabancayla öldürüp teslim olmuş. Bu nedenle dört yıl ceza giymiş. Hakkında özel bağışlama çıkacak, onu bekliyor.

Gazetedeki haberi okudum. Birinci sayfaya adım iri harflerle yazılmış. Bunun da altında, "Ankara Sıkıyönetim Askeri Savcılığından bildirildiğine göre Ruslarla ilişkisi saptanmıştır!" deniyor. Sinirimi bozmadan okumayı sürdürdüm. Sovyetler Birliği Büyükelçiliği'nde görevli iki diplomat, İstanbul'dan otomobille Ankara'ya gelirken Bolu'da trafik kazası geçirmiş. Olay yerine varan yetkililer, ölenlerin Sovyet diplomatı olduğunu anlayınca durumu Ankara'ya bildirmiş. Başkentten gelen buyruk üzerine çantalarında, ceplerinde ne varsa çıkarıp bir bir, pul varsa pulu bile, tutanağa geçirmişler. Diplomatlardan Sultanbekov'un cüzdanından benim kartım çıkmış. Bunun üzerine sivil güvenlik görevlileri Sıkıyönetime bilgi vermiş. Biz yatıp çıktık ama TÖS

dosyası henüz kapanmış değil. Yargıtay aşaması sürüyor. Askeri Savcı Baki Tuğ: “Yahu, şunu öyle ezemedim, böyle ezeyim!” diyerek bu kart olayını dosyaya yeni bir kanıt olarak koymak istemiş ama kendisini uyarmışlar: “Dikkat et, geri teper, seni yaralar!”

Çünkü olay şu: Gazetelerde kartımın ön yüzünün fotoğrafı var, adımın altına “Sayın Sultanbekov’a verilecek” yazmışım. Arka yüzü gösterilmiyor. “Acaba Fakir Baykurt ne verilecek diyor; gizli bir şey mi yolluyor?” Haberin ardını okuyan bunu da buluyor. “İstedığınız kitapları imzalı olarak bırakıyorum. Selâmlar...” Demek Sovyet diplomatı Fakir Baykurt’tan kitap istemiş, o da bunları imzalı olarak bir yere bırakmış.

Başını okuyup sonunu okumadan geçen okuyucu için haber çok anlamlı! Hem de çok polisiye! Hatta düpedüz casusluk canım! İnsanı ipe götürür.

Garip değil mi, bu kanıt Askeri Savcının yazısıyla dava dosyasına eklendi de, uzayan duruşmalar boyunca yargıçlar bana bu konuda bir tek sözcük sormadı. Sanırım savcı, yargıçlardan notunu tam aldı. Beraatimize de bu kartın bir fiske yararı oldu sanırım; kesin söylemiyorum, “sanırım” diyorum.

Sanunmanımız Cemal Başbay’ı cezaevine çağırdım. Gazyete gereklı açıklamayı yazdım, alıp götürdü. Açıklamam çıktı, çıkıyor diyesiye *Tercüman*’ın, *Son Havadis*’in köşe yazarları: “Hımmm! Biz demedik mi? İşte sonunda boyası ortaya tasta mam çıktı! Herif TÖS genel başkanı, ama bakın, askeri savcılık Ruslarla ilişkisini saptadı!” diye alıp vermeye başladı. Bay Köşe Yazarı döşeniyor. Kafalara onun yazdıkları yerleşiyor, sökebilirsen sök! Tabii ben hem cezaevinden çıkmadan, hem çıkınca bu yazarlarla epey uğraştım. Kendilerine mahkeme yoluyla yalanlamalar gönderdim. Onların da yarısı çıktı, yarısı kırpıldı; doğrusu epey yıprandım.

Henüz bu kitap imzalama işinin nerden çıktığını anlatmadım. Sanırım Türk Dil Kurumu’nun düzenlediği Dil Bayramlarından birindeydi. Sovyetler’in Ankara Büyükelçiliği’nde görevli Özbek asıllı diplomat Sultanbekov gelip benimle tanıştı. Rusçaya çevrilip basılan kitaplarımın okunup beğenildiğini anlattı. “Biz bunları Özbekçeye de aktarmak istiyoruz. Ama Rus-

çasından olmaz. Acaba Türkçe yeni baskılarından birer tane verebilir misiniz? İlgili arkadaşlara gönderirim...”

Sordum: “Neden yeni baskılarından istiyorsunuz?”

“Çünkü ben bir dergide okudum, siz her baskıda yaptınız üzerinde yeniden çalışıyorsunuz...”

Mutlu oldum: “Hayhay! İsteddiğiniz kitapları imzalı olarak Bilgi Kitabevi’ne bırakırım!” deyip sordum: “Bu kitabevinin yerini biliyor musunuz?”

“Bilmez olur muyum? Sakarya Caddesi’ndedir, sık sık uğrar kitap satın alırım...”

Özbekistan’a hangi kitapları yollamak istiyorsa onlara imza atmadım. Ama diplomatın kendisinde kalsın diye fazladan koyduğum üç kitaba attım. Bunları büyük bir zarfa yerleştirdim. Bilgi Kitabevi’nin sahibi Ahmet Küflü hem arkadaşım hem de beş kitabımı basan yayımcımdır. Gerekli açıklamayı yaparak zarfı ona bıraktım: “Gelip alacaklar, içinde kendi kitaplarım var, veriver!” dedim. Ahmet Küflü isterse bakabilsin diye zarfın ağzını da açık bıraktım. Paketi benden alıp tezgâhın altına attı. Sonra uğradığımda. “Gelip aldılar mı?” diye sormadım bile. Arada böyle angaryalarım olduğunda, ricam yerine geliyordu.

Diplomat Sultanbekov’a niçin, “Gel kitapları evimden al!” demedim yada “Ben size uygun bir yere getireyim!” inceliğini göstermedim. Eve gelip bir paketle çıkacak ama pakette ne olduğunu kim ne bilecek? Sonradan kitap vardı desem kim inancak? Benim için onun uygun göreceği yere bir paket götürmem de öyle sakıncalıydı.

Öykümüze devam edelim. Diplomat kitapları almış ama kartımı atmamış. Bir anı olarak herhal, değer verip cüzdanının bir gözüne yerleştirmiş. Adresim, telefonum da var; ben olsam, ben de atmazdım! İşte Bolu yolunda tutulan kaza tutanağına geçen kartım bu! Ya peki “ilişki”? İlişki de bu kadar! Ama Savcı Bey çok akıllı! Üzerine varırlarsa, “Canım bu da ilişki değil mi?” diyecek. Evet doğru, ilişki... Ama onunkisi bir rastlantıdan ne kadar küçük bir yararlanma girişimi? Ben o köşe yazarı olacak beylerde filân insanlığın bu derece düştüğünü düşünmezdim. İkincisi, *Milliyet* gibi az çok “nitelikli” bir gazetenin bu işe araç olacağını ise hiç ummazdım.

Nice nice sonra onu da çözdüm. 1978’de Kültür Bakanlığı temsilcisi olarak, Başbakan Ecevit’in Hakkâri gezisine katıldım. Diyarbakır’a kadar uçakla, Van’a kadar otobüsle, Van’dan Hakkâri’ye kadar ciple paldır küldür bir yolculuğum oldu. Köyişleri Bakanlığı ile parlamentodan bir grubun içindeyim. Başbakan, ünlü “Köy-Kent Projesi”ni Şemdinli’den başlatmak istiyordu. Köyişleri Bakanı Ali Topuz, Şemdinli’ye bizden önce gidip ilçeden dışarda, orman içinde Dereboni köyünün çayırılığında bir yere, içinde her şeyi olan otobüsünü çekmiş, bekliyor. Bülent Ecevit ertesi gün helikopterle gelecek.

Orda Örsan Öymen’le rastlaştık. *Milliyet*’te “Politika Kazanı”nı yazıyor. Onunla epey eskilerden, Ankara’da çıkan *Öncü*’den taşıyoruz. Ağabeyi Altan, bu gazetenin yazışları müdürüydü. Bir rastlantı, müfettişliğim zamanında, Bahçelievler Ulubatlı Hasan İlkokulu’nda öğretmen olan annesi Fahika Hanım’ın da dersine girdim. Örsan’la öyle çok sıkı arkadaş değiliz ama birbirimizi gördük mü, görmezlikten gelmiyoruz.

Dereboni köyünün çayırılığında geceleyin, Bakanın otobüsüne yakın bir yerde yaktığımız ateşin çevresinde tatlı bir söyleşi kurduk. Örsan, “Hocam Hocam...” diye saygı gösteriyor. Ertesi gün de bayırın yüzündeki dört evlik köy yavrusuna doğru bir yürüyüş yaptık. Arkadaşların çoğu döndü yoldan. Örsan’la Köyişleri’nden Mimar Melek Yerce, üçümüz çıktık yukarı. Bir yoksul evde 12 çocuklu Osman Doğan’la yaptığım söyleşiyi izlediler. Dönüş yolumuz iniş aşağı. Ama bilmeyene iniş de yokuş kadar zordur. Geldiğimiz yoldan dura dura, ağır ağır gidiyoruz. Mimar Melek Hanım otlara, çiçeklere bakıyor. Topladıklarını demet yapıyor.

“*Milliyet*’te o haber, hem de öyle çirkin biçimde nasıl çıktı? Acaba bir bilgin var mı?” diye sordum usulca.

Örsan gülerек ve iki yanına bakınarak, “Tam da yeri ama değil mi Hocam?” dedi.

“Abdi Bey orda, sen orda?”

“Evet!” dedi, ekledi. “Ama inşallah bizden bilmedin?”

“Elbet bilmek istemedim ama kişi önemli değil, nasıl çıktı, çıkabildi? Anlasam iyi olur...”

“Bildiklerimi anlatayım madem...”

Sıkıyönetim; haberi gazetelerin Ankara bürolarına dağıtmış. Ama hiçbirinde çıkmamış. Çünkü geçmemişler İstanbul'a. İlle çıkarmak için ertesi gün bir görevli kişi, sıkıyönetim savcısının ricasını belli başlı gazetecilere tek tek iletmeye başlamış. *Milliyet* bürosunda dosdoğru önce Örsan'a gitmişler. "Ben yazmam!" demiş Örsan. Sonra bir başka arkadaşına gitmişler. O yazmış. Belki yazmak durumunda kalmış. Hem de haberi İstanbul'a bir notla: "Askeri savcının ricası" diyerek aktarmış. Garip değil mi; Güneyli bir genç iken tanıdığım o gazeteci, bir ara arkadaşım oldu. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde öğrenci iken görüşme gelmişti. Askerliğini yedek subay öğretmen olarak bir okulda yaptı. Demek sıkıyönetim savcısının "rica"sına direnemedi. Benimle de bir daha hiç rastlaşmadı. Doğru dürüst gazeteci yerine konurdu, o yerden tangır tungur indi.

Ağkurtları

Bizim Ankara Bahçeli'de bahçe kalmadı. O şirin evleri yıkıp yerine apartman yaptılar. Güzelim çamlar, zerdaliler gitti. Köşelerde tek tük ayva, sokaklarda birkaç atkestanesi, eriğe benzeyen ama erik kadar sevimli olmayan üç beş idrisağacı kaldı yalnız. Onları da ağkurtları kurutacak. Mart sonunda uyanan yapraklar mayıs demeden bitiyor. Dallarda bulut gibi ağlar kalıyor. Ağaçlar soluksuzluktan kuruyor, bozkıra can veren ağaçlar göz göre göre boğulup ölüyor.

Sözüm ona burda mürekkep yalamış yöneticiler, memurlar oturuyor. Liseli gençler akşamüstü sokağa çıkıyor. Başlarına, boyunlarına ne düşüyorsa, kaşın Allah kaşın! Nasıl meraksız bir kuşak, neden kaşınıyoruz, bu kurtlar nerden geliyor, demiyor! Üzülüyorum.

Konu komşuya kaç kez söyledim, kimse aldırmadı. Belediye'ye telefon ettim: "Gelin ilaç sıkın, çözüm bulun!" Belediye de beni savuşturdu: "Biz ne çözümü bulalım? Salgın bu!" De-

mek salgına çözüm bulunmaz! Bakalım ne olacak diye daha büyük, daha yetkili beylere telefon ettim. Sonunda iki kez ilâçlamaya geldiler, onu da yağmurlar yıkadı. Kurtlar yaprakları yemeyi sürdürdü. Ağaçlar ölümün elinden alınamadı.

Karadenizli komşumuz Nuri Yar sabah akşam: “Bunlara tırtıl denir! Bunlarla hiç başolmaz!” diyor. Gerçekten başolacak gibi değil. Batıdan, tâ Günyüzü, Polatlı yanından geliyor, doğuya Lalahan, Hasanoğlan yönüne uzanıyor. Bir gün arkadaşlarla, çoluk çocuk Yaprıcık köyüne gittik. Baktım çayırıltaki söğütleri de sarmış. Diplerine oturmanın olanağı yok. Başka bir gün Dikmen’e çıktık. Oraların ağaçları da gitmiş.

Bu kış Belediye’nin adamları gelip dalları budadı. Akılları sıra yeni süren dallar kurtulacak. Ama ağkurtları gene geldi. Ağaçların ölümünü çözümsüzlük içinde seyretmek ağrıma gidiyor. Mahallenin çocuklarını örgütlesem, merdiven bulup kurt keselerini toplayıp arka avluda yaksak, hiç değilse kendi sokağımızı kurtaramaz mıyız? Bizim Işık’la Sönmez’in böyle işlere yatkınlığını biliyorum. İlkokula başlayan Tonguç’u da alıruz.

Bir akşamüstü ağaçlardan kurt kesesi topluyoruz. Dallarda on kadar çocuk. Aldığımızı naylon torbalara katıyoruz. Emniyet’te sivil görevli olarak çalışan Kadir Bey, resmi otomobille geldi, kendi çocuklarını çekip aldı. Öteki çocukları da azarladı: “Altınız asfalt! Düşünüz mü başınız yarılır; inin aşağı!” Bana da çok sorumlu düşeceğimi anımsattı.

Çocukların gideni gitti, kalanlarla işimizi sürdürdük. Topladığımızı arka avluda yaktık. Altı gün, Kadir Bey gelmeden, yetişebildiğimiz dalları temizledik. Arada birer gazoz içiyoruz. Genellikle ben ısmarlıyorum ama çocuklar da katıyor. O bahar bizim sokağın ağaçları sağlıklıydı; çocuklar yaz boyu gölgesinde oturdu, oynadı. İlk gençlik sevilerini bunların altında yaşayanlar oldu. Yaptığımız iş hoşuma gitti. Arada dolaşmaya çıkıyorum. Çoluk çocuk, yakın arkadaşlara oturmalara gidiyoruz. O zaman Ankara’daki mahallemiz politik görüşler yüzünden bugünkü gibi karışık değildi; kimse birbirini kurşunlamıyordu. Giderken gelirken zıplayıp dalları tutuyor, yakaladığım yaprakları okşuyorum. Sönmez bağıriyor: “Yapma baba, kınarlar!”

Coşkunluktan ısılık çalıyorum. Bu kez Tonguç başlıyor: “Yahu baba, çocuk musun?”

Özümün çocuk olduğunu söylüyorum onlara.

Gecenin serinliğinde hiç değilse mahallemizde sağlıklı kalabilen ağaçların yeşilliğinden mutlanıyorum. Fakat sadece bizim sokak kurtulmuş, neye yarar? Öteki sokaklar ağkurdu yüklü. Geceleri İvedik yönünden esen yeller kurtları o ağaçtan bu ağaca üflüyor; başkentin içindeki başıboş belâyı her yere yayıyor.

Nitekim ağkurtları ertesi yıl gene geldi. Biz sekiz on kafa dengi gene kurt keseler toplamaya çalıştık ama başolur gibi değildi. Ağkurtları Ankara’nın tüm ağaçlarını sardı. Belediye’ye, şuraya buraya telefon etmek, bağırıp çağırmak sonuç vermedi. Görevli memurların, müdürlerin önemli başka işleri, insanların başka dalgaları vardı; kurtlara aldırın olmadı.

Bu da gösteriyor apaçık, bizim için köklü ve geniş çözümlere gereksinim var.

Fin Ateşi

Düş değil, İsveç’teyim. Hem de öğretmen olarak. Ders yaptığım büyük seminer merkezi, eskiden bölge halk okulu imiş. Burda çiftçi çocukları okurmuş. Çevreye bakarsan ev yok, köy yok. Ancak epey açılırsan köy irisi kasabalar görüyorsun. Köyden küçük yerler de var; alışveriş için dükkânlar küçük, tren istasyonları küçük...

Bölge halk okulunu tepeden tırnağa yenilemişler. Çeşitli etkinlikler için odalarını, salonlarını, dersliklerini, ayrıca yemeklerini, yatakevlerini; her şeylerini gıcır gıcır yapmışlar. Sular hem soğuk, hem sıcak; ısınma her yapıda kaloriferle... Odaların balkonu, balkonların çiçeği var.

İsveç, yabancı işçi çocuklarının anadili ve öz kültürü için gerekli öğretmenleri yetiştirme işini kendisi üstlenmiş. Hem de bu işi üniversiteye vermiş. Bir yabancı isterse kendi yurdunda

üniversite bitirmiş olsun, hatta öğretmen olsun, orda hemen öğretmen olamıyor. Kendisini alıp üç yıl yeni bir eğitimden geçiriyorlar. Bu programın başında İsveçli eğitimciler bulunuyor. Yönetim de onların elinde. Bizim çocuklara öğretmen olacaklar için düzenlenen dersleri yönetenlerin Türk yardımcıları da var. Kocaman kocaman adamlar yeniden öğrenci olmuş. Bunların dayatması üzerine, kendi yurtlarından da konuk öğretmen çağırıp, örneğin o ülkenin dili, dilbilgisi, yazım, ayrıca o dilde eski yeni öğretim yöntemlerini öğreniyorlar.

Bulunduğumuz yerin adı Solbacka. Burasının Stockholm'e uzaklığı 120 kilometre. Bu yıl orda bizden başka Finlilerle Yunanlılar da ders yapıyor. Beni bunun için çağırdılar. Önce telefonla sordular: "Gelir misiniz?" Pasaport sorunu olduğunu anlattım: "Almanya'ya çağırıldım, gidemedim. Sonradan aldım ama geçerli mi, değil mi bilmiyorum." dedim. Çünkü bizde bu iş belli olmuyor. Uzun yıllar yasakladığı pasaportu veriyor ama sonra Esenboğa'da yada Yeşilköy'de uçağın havalanmasına iki dakika kala geri alıyor, kendini de indiriyor. Gitmek istediğin ülkeye valizin gidiyor.

Rica ettiler: "Gene bir denesek! Belki bu kez öyle bir aksilik olmaz! İsterseniz İsveç Büyükelçiliği'ne söyleriz; onlar hükümetinizle ilişki kurar..."

"Yook hayır, böyle bir girişim istemem! Ama aldığım pasaportu bir denemek isterim. Siz vize alabilmem için çağrı yazınızı, gidiş dönüş biletimi yollayın. Fakat programınızı hem gelebilir hem gelemez gibi yapın..." dedim.

Böyle bir durumla sanırım hiç karşılaşmadılar. Kendilerine anlatmakta zorluk çektim. Yaşamda tansıklık yok mudur, yani mucize? Sonunda oldu bizim iş, pasaportum geçerli çıktı. Yani bana Başaran'a, Aziz Nesin'e yapılanı yapmadılar. Sanki bütün tutumlar kökten değişti yurdumuzda.

Ankara'dan İstanbul'a normal uçtum. İstanbul'da İsveç uçağına bineceğim. O da normal kalktı, sınırlarımızdan çıktı; hiçbir sorun olmadı. Kopenhag'a indim, orda bir aktarma daha yaptım; gene bir sorun yok. Arkadaşlar beni, Stockholm'un Arlanda alanında karşıladı. Öğrencim olaklardan başka orda yaşayan aydınlardan gelenler de oldu alana. Beni tanınmış tiyatrocula-

rimızdan Müfit Kiper'in oğlu Mazlum'un evine indirdiler. Bir gün dinlendikten sonra işte Solbacka'daki bu seminer merkeze geldim.

Yaşar Kemal epeydir Stockholm'de yaşıyor. Genç müzisyen Zülfü Livaneli de orda. Onlarla görüşmeyi sona bırakıp işimize sarıldım. Seminer merkezinde benden başka Finlilerin bayan eğitimcisi, Yunanlıların dilbilimcisi var. Herkes kendine gösterilen yapıda, bir dersliğe girip dersini yapıyor.

Yemekevi ortak. Yatakevleri üçü şurda, beşi burda öbek öbek, anlattım ya, lüks oteller gibi donanımlı, hem de bakımlı. Çevre son derece temiz, son derece yeşil. Günlerin en uzun olduğu mevsim; haziran yarıyı geçti, gündönümü yaklaşıyor. Bol güneşli güzel havalar! Doğanın her yanı çayır çimen, çiçek. Sadece içeriler kuru. Ağaçlarda, otlarda insanın içini ıltan yeller oynuyor. Arılar o çiçekten uçup bu çiçeğe konuyor.

İçerde ders yapıyoruz ama dayanılır gibi değil. Üstelik genç insanlara eğitim öğretim yöntemleri anlatıyorum. İçlerinde mimar, mühendis, hukukçu, sanat enstitüsü çıkışlı teknikerler var. Aramızda bir de İsveçli hanım; Türkiye'de hastanelerde hemşirelik yaparak Türkçe öğrenmiş. Anlattığımı saygıyla, sabırla dinliyorlar. Konuşan hem ünlü bir yazar, hem öğretmen, hem Türkiye'de büyük bir öğretmen sendikasının genel başkanlığını yapmış. Anlattıkları önemli olmaktan başka, ders dediğin de böyle içerde, sıralara oturup, masalara kapanarak yapılır. Belki ara sıra pencere açabilirler ama izin alarak. Parmak kaldırıp soru sorabilirler ama saygılıca...

Birden karar verdim, ben böyle dersi çoktan geçmişim! İkinci gün ilk yada ikinci ara'da, bir ağacın gölgesinde sigara içiyorum. Bende saat yok. Oğlum Tonguç, "Baba bana bir saat getir!" diye kolumdakini alıyordu. İlk fırsatta yeni bir tane alacağım. Stockholm'de fırsat olmadı. Buralar da kırsal kesim, öyle bir dükkân yok. Tonguç'a yakışır güzel bir saat seçmeliyim. Böyle düşünürken kalkıp yürüyorum. Ok gibi on sekiz, yirmi metre gittikten sonra, hızımı alıp dönüyorum. Soruyorum arkadaşlara hemen: "Sizce bu ağacın altı, bu çimen, bu dışarsı, içersinden iyi değil mi?"

"İyi efendim..."

“Öyleyse efendim...” Kimi uzanmış, kimi gömleğini atmış, kimi atletini çıkarmış. Gene ne olsa hepimiz bir yerde, toplu-
yuz. Fısıldaşarak konuşsak da duyuluyor. İçerdeki konuyu kal-
dığı yerden yarım buçuk alıp dersi çaktırmadan dışarda sürdür-
meye başlıyorum. Arada yeniden soruyorum: “Gerçekten iyi
değil mi dışarı?”

“Gerçekten iyi efendim...”

Düşünüyorum: Hele önce dışarı çıkmayı gerçekleştirelim,
sonra bu efendim efendim’leri çözümleriz.

“Peki biz bu dersi dışarda sürdürsek...”

Böyle adını koyarak sorunca birden anlamadılar.

“Yani girmesek dört duvar arasına! Burda çayırdı otursak;
isteyen sandalye getirse... İsteyen dinlese, isteyen not tutsa...”

Bir parmak kalktı: “Karatahta gerekebilir efendim!”

“Efendim tahtayı ağaca dayarız!”

“Efendim olur mu?”

“Neden olmasın? Hem de bal gibi olur! Haydin üç daki-
ka içinde yapın bu konuştuğumuzu. Görelim ne derece yapıcı
insanlarsınız?” Gene de bana ayrı bir masa getirdiler. Bir de
sandalye... Karatahtayı ağaca dayadılar. Üç kişi kendine koltuk
çıkardı. Yarım ay olduk. Dersi götürüyoruz. Bütün öbür gruplar
içerde. Dışarda arıların sesinden başka ses yok. Uçak gürültüsü,
traktör gürültüsü yok.

Şehirlerdeki büyük otellerin kapısında duranlara benzer kır-
mızı ceketli bir işgören epey ötemizde kosayla çayır biçiyor.
Görünüşü insanı güldürüyor biraz; horoza benziyor uzaktan.
Arada hışhışını duyuyoruz. Ama dün biçtiği bugün büyüyor,
çayır biçer biçer iflahı kesiliyor. Biz dersi nasıl yapıyoruz? Ben
konuşmayı uzatmıyorum genellikle, daha çok arkadaşları ko-
nuşturup tartıştırıyorum.

Diyorum ki onlara: “Bir tek yöntem yoktur, durumlara, so-
runlara göre pek çok yöntem vardır. En iyi yöntem diye bir şey
hiç yoktur! En iyi yöntem o duruma, soruna göre doğru seçilmiş
yöntemdir. Dikkat edin, şu durumda iyi olan yöntem, bu du-
rumda kötü olabilir...”

Güzel güzel ilerliyoruz. Birden bizim çayır biçen, ardımdan
doğru yürüyüp gelmiş, haberim yok, konuşmaya başladı. Ben

İsveççe bilmediğim için kendisini arkadaşlardan biri yanıtlamaya çalıştı. Ayırdına vardım, “profesör” diyor benim için, “ders” dediğini de anlıyorum.

Sordum: “Ne diyor?”

“Efendim burda oturamazmııız! Masa sandalyeyi, karatahtayı dışarı çıkaramazmııız! Derhal içeri girin diyor...”

“Benim söylediklerimi çevirin şimdi ona!” dedim. “Bu derse ancak Stockholm Üniversitesi’nden bir yetkili karışabilir. Kendisi şapkasını çıkarıp iki adım geri çekilsin. Bir söyleyeceğı varsa ordan konuşsun...”

Çevirdiler söylediyimi. Hemen geri çekilip şapkasını çıkardı. “Eğer şu anda ders yapan bir öğretmenin işine engel olunmayacağını bilmiyorsa, sonra dostça gelsin, kendisine anlatayım. Şimdi hemen dönüp gitsin. Üç sayacağım...”

“Ama sandalyeler, masalar, hem de çimenler...” diye direnecek oldu.

Dedim ki: “Kendisi ne yazık bu işlerden anlamıyor, gidip haber versin, müdürü gelsin! Üüç! İkiiii! Biiir!” dedim. Baktım döndü gidiyor. Sonra dikkat ettim, müdür de, müdüre benzer biri de gelmedi. Herkes kendinin müdürü. Kırmızı ceketli işgören bir daha bize karışmadı. Sonra ben çağırttım kendisini: “Rica ediyorum, gelsin konuşalım,” dedim. Gelip şapkasını çıkardı, üç adım geriye dikildi. “Biz yeni bir deney yapıyoruz; ilerde bütün okullar böyle olacak. Çimenler için de üzölmeyin. Bakın büyüyüp duruyor. Sen biçmeni sürdür. Yalnız bizim oturduğumuz yeri biçme. Orası öyle kalsın...” dedim. Gene peki dedi gitti.

O gün, ondan sonraki günler hava güzelse dışarda, yağmur yağacak gibiye içerde ders yaptık. Ama bu davranışımız öbür grupların düzenini bozdu. Finli öğretmen adayları tutturmuş: “Biz de dışarda yapalım!”

İsveç’te 300 bin Finli yaşıyor. Bunların çocuğı, çocukların anadili, kültür dersi bizimkine kıyasla çok. Grup da bizimkinin en az üç katı büyük. Biz 14 taneyiz. Onların eğitimcisi zayıf yapılı bir hanım: “Hayır, olmaz!” demiş öğrencilerine.

“Ama Türklerin eğitimcisi yapıyor! Dışarda güneş iyi!”

“Olmaz efendim!” diye bağırılmış Finli eğitimci.

Öğretmen adayları bizim arkadaşlara anlatıyor. Felaket güzeller var içlerinde. “Valla biz yapıyoruz!” demiş arkadaşlar. Birinci girişimleri sökmeyince, ikinci kez açmışlar konuyu eğitimciye: “Madem Türk eğitimci gelsin, bize bir ders versin! yada karma olalım. O da, siz de oturun karşımıza, konularımızı birlikte konuşalım! İkiniz de görüşlerinizi anlatın...” Finli eğitimcinin cinleri başına toplanmış: “Olmaz, olmaz! Yoksa beni beğenmiyor musunuz?”

Üçüncü gündü, Yunanlılar da dışarda, uzakta bir ağacın altında ders yapıyor. Fin grubunun sorunu büyüdü, eğitimcileriyle artık konuşmuyorlar, bir tür boykot! Ara verildi mi bizim gruba koşuyorlar. Akşam yemeğinde şaraplarını alıp bizim grubun oturduğu yere geliyorlar. Kimi zaman onlar, kimi zaman biz, kimi zaman birlikte türkü söylüyoruz.

Günler böyle akıp giderken bir gün Finli öğrenci hanımlara söyledim. Zaten tek iki erkek var içlerinde, üst yanı hanım. Bizde erkek çok, hanım az: “Bakın!” dedim, “Öyle kıyaslama yapar gibi, beni övmeniz yanlış! Dikkat ediyorum konu gittikçe zorlaşıyor. Herkes gibi onun da bir kişiliği, onuru var. Siz de yarın öğretmen olacaksınız. Meslektaşımı rahat bırakın...”

“Ama hiç değilse bir kez bize derse gelin! Sizi biz de dinlemek istiyoruz...”

“O başka; onu eğitimciniz kabul ederse yaparım...”

Biraz düşündükten sonra, “Doğru!” dediler.

Gene de onlara bir yol göstermek istedim: “Eğer bunu çok istiyorsanız, başka bir çözüm arayıp bulmanız gerekir.”

“Nasıl?”

“Onu bilmiyorum. Düşünmek gerekir...”

Finlilerin isteğini bizim arkadaşlar düşündü, çözümü de buldular sonunda. Seminer merkezinin eskiden kalma küçük bir kilisesi var. İlk gün içini gezmiştim. Eski bir kilise ama yenilemişler. Tabanı, tavanı nefis çam tahtası. Duvarları süt gibi kireç. Işıklandırması olağanüstü güzel; lâmbaların hemen hepsi gizlenmiş.

“Bizim eğitimcimiz aynı zamanda yazar. Sizin gruptan isteyenler, bizim gruptan isteyenler bir akşamüstü toplanalım, size bir konferans versin!” dedikten sonra gelip bana, “Olur mu?”

diye sordular. “İsterseniz olur; yalnız papaz efendiye haber verin; siz burda ne yapıyorsunuz? diye bu kez de o çıkıp gelmesin...”

Boşa kaygılanmışım; papaz mapaz yokmuş orda. “Öyleyse kırmızı ceketli işgörene haber verin! O bilsin, bu kez de kilisede ders yapıyoruz...”

Öğrenciler: “Efendim, biz ona duyurumuzu yaptık, bize ancak Stockholm Üniversitesi karışır!”

“Hayır, bu kez Finliler önünde bir aksilik çıkarsa mahcup oluruz. Konuşun kendisiyle...” dedim.

Konuştular. O arada konferansı Yunanlılar da dinlemek istedi. Gruplararası üç kişilik bir kurul oluştu. Gerekli günü saati saptayıp duyuruyu yaptılar.

Üç ulustan dinleyicilerin toplandığı kiliseye gidip istenen konferansı verdim. Kilisede tabii sıralar, sandalyeler var. Herkes oturdu, kıpırdamadan dinliyor. Ben de papaz efendinin arada bir gelip konuştuğu yere geçtim, konuşuyorum. İlgi büyük, sıralarda boş yer yok.

Söylediklerim İsveç diline çevriliyor. İşgören arkada bir yere oturmuş. Yalnız Yunanlı profesörle Finlilerin eğitimcisi yok. Söyleyeceklerimi hemen toparladım. “Burda sadece kendim konuşarak, sizleri dinlemeye zorlayacak değilim asla. Öğretmenlikte, yaşamda en kötü yöntem budur. Belki daha doğrusu, Anadolu’da söylendiği gibi, sözü ortaya düşürmektir. Sizin kafanızda yer alan soruları ve sorunları bilirsem o zaman söyleyeceklerim daha yararlı olur. Hepimiz burda yeniyiz. Bu konferansı isteyen asıl sizlersiniz. Söyleyin, benden ne istiyorsunuz? Ben yapmam gereken başlangıcı yaptım; şimdi söz sizin...” dedim.

Önce Finliler, sonra Yunanlılar beni soru atışına tuttu. İçlerinde heyecanlı heyecanlı konuşanlar var. Ben elden geldiğince sessiz yanıt veriyorum. İşimiz çok iyi gidiyor bereket; yoksa kırmızı ceketli işgörenin önünde zor durumda kalacağım. Finli öğretmen adayları arasında söylediklerimi not edenler var. İki saati geçtik bir çırpıda. Hâlâ soruyorlar. Kalkıp giden olmadığı gibi kıpırdayan da yok. Ama ne yazık yemek saati geldi.

“Daha burdayız; aralarda gene konuşuruz!” dedim, ilgileri ne sevgilerine teşekkür ettim. Onlar da beni alkışladı.

Sordukları arasında öyle sorular vardı, onları yanıtlarken üç ulustan öğretmen adaylarının burda buluşmasının interkültürel bir fırsat olduğunu açıklayıp daha iyi kaynaşmaya doğru çağrılar yaptım. Daha çok da sözlerimin arasında sakladım bu çağrılarını.

Bunu izleyen günde bizimkiler hemen karma bir futbol karşılaşması düzenledi. Tabii Fin grubunda erkek oyuncu sıkıntısı var. Karma takımda onlardan sadece bir kişiye yer verildi. Daha çok Yunanlılar, bizimkiler... Yakınlarda bir top alanında yapılan bu karşılaşmayı hepimiz izledik. Hakemler düdük çalıyor, ceza veriyor, penaltı attırıyor. Millet bağırıp çağırmaktan kırılıyor.

Alanın yakınında bir göl var. Oyun izlemeye katılmayanlar, onun çevresinde yürüyüş yapıyor. Göl beyaz tüylü, upuzun boynulu kuğularla dolu. Nerdeyse 23 saat üç çeyrek kararmayan uzun günün esrikliğinde kuğularınki apayrı bir sefa. Finlilerden iki gebe hanım var. Onları aramıza alarak kısa yürüyüşten döndük. Baktık maç bitmiş; kim kazandı, kim yitirdi soran, söyleyen yok.

Meğer benden saklamışlar o gece hemen yakındaki ormanda “Fin Ateşi” yakacakmışız. Fin Ateşi ne; ben onu hiç görmedim. Baktım bir yöne doğru yiyecek içecek kutuları taşınıyor. Sosis salam türü etler, tavuk bacakları, kutularda meyve suları, kasalarla şarap, bira şişeleri gidiyor. Yürüyüp vardık ki orası ormanın içinde varsılların piknik yerine dönmüş. Bir çam tomruğunu, demir çengellere takarak iki çatala oturtmuşlar. Altan ateş vermişler, yanıyor. Yandıkça yöntemine uygun olarak döndürüyorlar. Tomruğun yüzünde közler oluşuyor. Sosisini, salamını alan uzun tomruğun iki yanına diziliyor. Çubuklara takılı eti kızartasıya kadar orda öyle dikiliyor. Sonra bir ekmeğin içine çekiyor kızaran eti. Birasını, şarabını alıp çekiliyor grubunun içine. Derken gitarlar çalıyor, teyplerde bizim çiftetelli, misket, Yunanlıların kaşık havaları... Bir yandan da iki sesli, dört sesli, baylı bayanlı türküler söyleniyor. Güneş batması diye bir durum olmadığı için, ikindi mi, akşam mı, belli olmuyor; vaktin geçtiğinin ayırdına varılmıyor. Fin Ateşi yanıyor, uzun tomruk dönüyor, banklara, battaniyelere çökenler birasını, şarabını içe-

rek, Finli, Yunanlı, Türk, Kürt, Süryani kısa da olsa, geçici de olsa, tatlı sefada buluşuyor.

Bütün İsveç'te 15 000 yurttaşımız vardı. Daha o zaman bizimkiler bunları: "Şu kadarı Kürt, bu kadarı Süryani, şu kadarı Türk!" diye üçe bölüyordu. Onu bunu bilmem ama Fin Ateşi o gece hepimizi birleştirdi. Uluslarda bütün insanlığı birleştirecek daha neler var kimbilir?

Gece Gündüz Çiçeği

Benim öğrenciler Solbacka'yı kır sayıyor. Yazortası tatili birkaç gün sürecek diye kapağı Stockholm'e attılar. Kimse o güzelim yerde kalmak istemedi. Yemek de çıkmayacak. "Madem ben de gideyim! Hazır âlâ Yaşar'ı görürüm." dedim.

İyi oldu geldiğim; sadece Yaşar Kemal'i değil, başka dostları da gördüm. Perşembeden pazara kadar vaktimiz var. Oya ile Alâaddin bir program yapıp günleri değerlendirmeyi önerdi. Yapmadık. Sadece akşamları, "Yarın ne yapalım?" diye konuşuyoruz. Arada Güstav da düşüncelerini söylüyor. Onun televizyon'daki arkadaşlarından Hasse Andersson'un 45 kilometre kuzeyde, bir kır yemeğine çağrısı var; "Hep birlikte ona gidelim..." dedi. Kırdaki bir çağrı; kaçırılır mı? Uygun bulduk.

"Telefon edelim, İnci de gelsin!" dedi Alâaddin.

İnci: "Umut'u kime bırakayım? Siz gidin!" diyor.

Dip odadan bağırdım: "Umut'u da alsın! Bir lokma kızın ağırlığı olmaz, hem de tatil günü kime bırakılır?"

"Canım bir Türk arkadaşına bırakabilir!"

Öğretmenliğim tuttu: "Alsın! Kız da, komşular da tatil yap-sın!" dedim. Kızıyla İnci de gelecek.

Gideceğimiz yeri haritadan gösterdiler. Uppsala yolunda, Hakunge diye bir yer. Öğleden sonra üçte orda olsak iyiymiş.

"Önce bir yere uğrayıp haçın kaldırılışını göstereyim Fakir'e..." dediler

Yazortası, gerçekten yazın ortası. Belki o nedenle bayram. Havaaların da güzelliğine diyecek yok. Nereye baksan çiçek, çimen. Şehir temiz. Yukarda bulutlar beyaz. Gene de, "Almanya'dan kirli bulut geliyor!" diye yakınıyorlar. Gerçekte kendi havayı, doğayı endüstrileri de kirletiyor. Buna karşı savaşım var. Yurttaşlar tepkiye başlamış. Gözünün yaşına bakmıyorlar. Göllere, sulara belirli dereceden fazla fabrika ayağı bağlatmıyorlar. Bana kapatılan fabrikalardan söz ettiler. Doğayı koruma kuramlarının, temiz hava derneklerinin etkin olduğunu söylediler.

İncigil Solna'da oturuyor. Ben aşağıda arabanın içinde kaldım. Alâaddin'le Oya çıktı. Güstav İris'le Timur'u alıp tepeye gitti. Bu kadar bekleyeceğimi bilsem ben de çıkardım. Neyse, sonunda geldiler. Tumba ile Solna arası epey çekiyor. Tepeye kadar da sürdü biraz. Yollar bana karışık geliyor. Bilmek gerekiyor nerden girilecek, çıkılacak? İnci'nin kızı gezmeye gidiyoruz diye uçuyor.

Bir anda tırmanıp çıktık haçın yanına. İnci küçük ekmekler arasına peynir kıştırıp çantaya koymuş: "Yolda acıkırsak yeriz," diyor. Karton kutularda süt ile meyve suları almış. Kızına pepsi, kola, ne idiği belirsiz sıvılardan içirmiyor. Oya da içirmiyor.

Vardığımız mahallenin kasaba gibi bir görünüşü var. Ortasında alçakgönüllü bir kilise. Kadınlar, erkekler siyahlarını giymiş. Çocuklar okul grupları gibi süslenmiş. Başlarında bakkıcıları, yetiştiricileri. Şarkı söyleyip oyun oynuyorlar. Oyunları uça uça. Çimenlerin üstünde küçük bir orkestra çalışıyor. Parçaların çoğu dinsel. Düzlüğün çimenine kalın dilmelerden üç haç koymuşlar. Her yanlarına çiçek satmışlar. Papazlar dua ediyor. Haçları dinsel şarkılarla havaya kaldırıyorlar. Dikiyorlar yerin yüzüne.

"İsterseniz kiliseyi de gezelim..." dedi Oya.

"Ne işimiz var günortası kilisede?"

Çocuklar hoşlanmadı bu tepeden. İyi ki fazla kalmadık. Otomobillere dolup sürdük. Saat 12.00 oldu birden.

"Madem orası geniş bir kırılık, erken gidelim!" dedim.

Alâaddin'in önünde harita. Sapacağı yeri buluyor. Kitap okur gibi dikkatle sürüyor otomobili. Arada konuşuyor. Yurtta sanat

okulunu bitirmiş. Yoksulluk içinde geçmiş çocukluğu. Çok iyi insanların yardımını görmüş. Sık sık Sofu Tuğrul'u anıyor.

Burda otoyollar hafif büküşlü. Doğanın yüzünü kapatan perdeler yok. Yeşillikler yer yer mavi göllerle bölünüyor. Yükseldikçe, aşağıya doğru göllerin seyrine doyum olmuyor.

Bir dereден sola saptık. "İşte geldik!" dedi Alâaddin. Geniş çiftlik kapısından girdik. Güzel bir yapıt. Kapıya birer aferin çektik hepimiz. Hem de acayip geniş bir arazi. Tümü Hasse Andersson'un sanıyordum. Bir ahababınınmış. Ahababının babası bilmem nerde sömürge valisiymiş. Böyle geniş araziye ne yapacakmış da çevirmiş; anlayamadım. İçinde dereler, tepeler, göller, ormanlar, bir sürü yapı var. Yapıların kimi köşk, kimi saray, kimi işçi barınağı, hayvan ahır. Bu yapılardan birini Hasse'ye vermişler. Burda dostuyla birlikte yaşıyor, otomobille işine gidip geliyor. Eşinden boşanmış mı; biraz içine kapalı biri. İri yarı, gür saçlı, sakallı bir adam. Dostu mini minna, soluk tenli bir bayan. Bugün iki dana, iki kuzu çevirecekler. Seksen konuk gelecek. Kullanılmayan ahırlardan birini temizleyip düzene sokmuşlar. Yemekler yenildikten sonra gece boyu dans edilecek. Bizden önce birkaç yaşlı bayan gelmiş. Hasse ateş yakmaya çalışıyor. Şehirden hazır odun, kömür getirmiş. Yüzülmüş danaları demire geçirmiş, ateşin üstüne gelecek birazdan. Ağır ağır pişecek. Hemen aç olanlar için salonda bir yere salam, peynir, ekmek koymuş. Bıralar, meyve suları var. Bugün için sömürge valisinin sarayını açmışlar, gezebilirmişiz.

"Gel ağabey, biraz keşif yapalım!" dedi Alâaddin.

İçeri gittik. Hasse'nin dostu bayan bizi sevi yorgunu bir yüzle ama gülümseyerek karşıladı. Masalardaki içeceklere buyur etti. Çocuklara meyve suyu verdik. Alâaddin sosis aldı. Ben yemiyorum onlardan. Peynir ekmek daha iyi bana. Sonra çıkıp sarayı görmeye gittik. Bir yapıdan ötekine epey yol var. Çimenlik yollardan yürüdük. Yüksek gürgen kapıları cilalamışlar. Yapıldığı günkü gibi duruyor hepsi. Mermer merdivene halı sermişler. İlk kattan başlıyor müze. Belki yüz çeşit silâh. Tabanca, tüfek, av tüfeği. Avlanmış hayvanların postu. Porselen kapacak, içki takımı, sürahi, bardak. Saatler. Onunla bununla çekilmiş fotoğraflar. Baston, ayakkabı, sigara tabakaları, ağızlık. Vali sömürge

lkeden ne topladıysa dizmişler. Biraz da kitap... şöyle bir do-laşıp çıktık. Karşımızdan yeni görücüler geliyor.

Yemeğe daha vakit var. Alâaddin'le İnci gölgedeki koltuklara oturdu. Bir konu tartışıyorlar. Oya da onlara uydu. Güneşin altında imene yattım, açtım kollarımı. Kendimden geçinceye kadar yukardaki boşlukları seyrettim. Ankara'nın dumanlı gk-lerini düşündüm. Apartman bacalarından, taşıt arkaboruların-dan çıkan dumanlarla solunmaz oldu Türkiye'nin başkenti. Merkezi ısıtmaya geçilemedi hâla. Herkes birey başını kurtar-maya alışıyor. Büyüğe küçüğe, insanların toplumsallanmadığı dönemlerdeki gibi bir kendimcilik egemen. Tek tek apartman bacaları göğe doğru fabrika bacaları gibi kükrüyor.

Alâaddin biraz daha peynir ekmek getirdi. Bir de bira almış. Birayı verdim geri. Kendim gidip elma suyu aldım. Sonra yeni gelen konuklarla tanıştık. Çoğu televizyoncu. İngiltere'den, Af-rika'dan gruplar var. Bay bayan kırk kadar olduk şimdiden. İn-gilizceyle anlaşıyoruz. Soyadını söyleme gereği görmeyen İva bana İve ormanlarını koruyan kültürü anlatıyor. Otuzunda, ince dalan bir hanım. Soruyor: "Gösta Fromm'un adını duydunuz mu? Onun geliştirdiği Mulle tipini biliyor musunuz?" İva'yı ğretmen sandım, değilmiş. Bir bankada çalışıyormuş.

Anlattı anlattı; sonunda Gösta Fromm'u merak etmeye baş-ladım. Yaşıyormuş, hem de Oyağilin komşusuymuş, Tumba'da oturuyormuş. İstersem tanıştıracaklar. Çünkü o doğayı çok severmiş. Beden eğitimci, yok yok, izciler babası, tonton bir adammiş. Mulle'yi uzun uzun anlatıyorlar. Beşten yedi yaşına kadar çocukları ormanda karşılamış. Otobüslere dolup hoplu toplu gidermiş ocuklar. Ana babalar onları günlerce hazırlar-mış. Giydirir kuşatır, daha çok da ilerini donatırlarmış. Çünkü ormanda onları Mulle karşılayacak. Mulle küçücük, gönlünden cmertlikler taşan bir dedecik. Çocuklara ormanlarını gezdi-recek. Ağaçları, böcekleri, çiçekleri, daldan dala seken hay-vancıklarını anlatacak. Ormanlar onun. Ormana sigara, yanar kibrit, şişe atmazlarsa armağan verirmiş. Çuvallar dolusu arma-ęanla beklermiş onları.

"şişe atılırsa ne olur?" demesin kimse! Yazları 23 saatten uzun günler oluyor. şişelerin yuvarlağına güneş tıpkı bir mer-

ceğe vurduğu gibi vurur, altındaki kuru otlar ateş alır. O küçük ateş koca ormanı götürür. “Daha neler!” diyemezsiniz. Orman onların yaşamının bir parçası. Daha ben İsveç’ten ayrılmadan Güstav Enişte çadırları, dağ ayakkabılarını, yün başlıkları alıp İris ile Timur’u dağa götürdü. Bir hafta kalacaklar, yaşayacaklar. Çünkü Timur “hızlı” yürüyüşçülerden. İris “temiz hava korumacısı” imiş. Daha önce ikisi de “orman ufaklıkları” grubundan oldu. İki yıl önce Mulle’nin ormanına gittiler. Dedecik onlara armağanlar verdi. Çok mu varıl, nerden bulur onca öteberiyi? Orman ağaçlarının kârı kazancı ona mı gelir? Armağanları kilise sağlar. Soruşturup öğrendim. İsveç’te ormanların yaridan çoğu kilisenin.

Mulle ormanın bir yerine saklıyor armağanları. Kendi de saklanıyor. Başında eğitimcileriyle çocuklar aramaya çıkıyor. Şarkı türkü söyleyip onu çağırıyorlar. Buldular mı kucağına atılıyorlar. O da hepsini tek tek öpüyor. Ağzından bal akan bir dedecik. Ormanın bütün özelliklerini, güzelliklerini, çiçeklerini, hayvanlarını anlatıyor. Çocuklar ona şarkı söylüyor, dans ediyorlar. İşte o zaman küçük gemiler, uçaklar, traktörler, kamyonlar, ağaç halkalar, otomobiller, çikolata, şekerleme gibi armağanlarını çıkarıp bölüşdürüyor. Bin yılların ötesinden gelen masallar gibi, Mulle’nin güzellikleri ufaklıkların gönlünü dolduruyor. Yaşamboyu çıkmıyor akıllarından. Bütün bunları Gösta Fromm bulmuş. Altı tane de kitap yazmış. Bunlar Mulle üstüne, orman üstüne, temiz hava korumacıları üstüne kitaplar.

Yenilerde kayakçılarla temiz hava korumacıları birleşmiş. Gösta Fromm başkanları olmuş.

Ev sahibi Hasse, danalarla kuzuları ateşin üstüne uzattı, çeviriyor. Bir yandan da ete fırçayla yağ, sos sürüyor. Pancar yüzü ter içinde. Havayı yanık etin kokusu doldurdu. Şıp şıp inen yağlar çatırdayarak yanarken hoş bir koku çıkarıyor. Elinin birasıyla, şarabıyla konuklar çevresinde bekliyor. Ama daha epey var pişmesine. Et dediğin yavaş pişerse lezzetli olur.

Takılğanlığım tuttu: “İsveç’ten ayrılmadan bir orman yangını göreceğim miyim bakalım?” dedim. Önce anlamadılar. Sorumu yineledim.

“Olmaz ki!”

“Bir trafik kazası görecek miyim?”

“O da seyrek! Kurallar var. Her yere kamera yerleştirildi; dikkat etmeyi çekiyor. Çoğunluğun esenliği için sıkı denetim var. Herkese bir numara verildi. Düğmeye basar basmaz kartın çıkar bilgisayardan. Hakkındaki bütün bilgiler o an görünür. İşlediğin suçlar, aldığın cezalar, kaçırdığın vergiler... Kan grubun bile yazılıdır!”

“Ormana yukarı yürüyeceğim gelen varsa! Belki Mülle’yi görürüm!” dedim.

Kimse çıkmadı. Bilecen İva, “Geleceğini önceden bildirmedin ki, nasıl gelsin?” dedi. Kavacık dağlarındaki yolculuklarımı anımsadım. Çıkardım ceketimi. Vurdum kendimi yola. Git git. Mülle gelsin diye değil, öyle gidiyorum. Kavacık’ta çamların altına yatar, dalların arasından göğün maviliğine bakardım. Açar kitabımı okur, yazımı yazardım. Zamanın geçtiğini bilmezdim. Şimdi burda duruyor, biraz dinlenip gene yürüyorum. Tek başıma hakkım olmayan güzelliklerin içine daha çok alıyorum gibi bir duygu doluyor içime. Yolum bir dereyi geçip tepeye tırmanıyor. Bizdeki karağan çalısına benzer bodur ağaçlardan türlü çeşit çamlara, alıçlara kadar her ağaçtan var. Yaban elmalar, akçakavaklar bol. Kır otları çiçeklerini açarak toprağın boş yerlerini örtmüş. Yeşil dallar uzun günlerin güneşinde mutlu mutlu sallanıyor.

Bir çiçek görüyorum. İnce uzun saplar üstünde, narin çiçekler. O güne kadar görmediğim türden bunlar. Bir sap üstünde iki ayrı renk; altta sarı, üstte mor! Şaşırdım kaldım. Sarı ile morun, ayrı ayrı, bir sap üstüne yerleştiğini ilk görüyorum. Hem de kırlarda! Bunlar böyle nasıl melezlendi acaba, hem de kim yaptı? Baktım bir sürüydüler orda. Eğildim kokladım, kokmuyor. Ama görünüşleri hoş! Ordan ayrılamıyorum. Ardım sıra üç İngiliz geldi. Arkalarından iki de İsveçli. Bunlar karı kocaymış. Gösterdim çiçekleri. “Evet çok güzel!” dediler. Sordum, “Acaba adları ne?” Bilen çıkmadı. Sonra bilecen İva geldi tek başına. Daha karşıdan. “Koparmayın koparmayın!” diye bağıyor. Koparmıyorduk. “Sakin koparmayın! Ormandan olsun, kırlardan olsun, çiçek koparılmaz!” Bu kez de niçin koparılmaz olduğunu anlatmaya geçti: “Doğada kimi çiçeklerin soyu azalıyor.

Her rastlayan koparırsa temelli tükenir. O zaman böyle ender çiçekler hiç kalmaz. Birinci neden bu. İkinci neden, kimi çiçekler zehirlidir, duymadınız mı? Savunma içgüdüğü çiçeklerin de var. Kopunca zehirini salar. Ölüme yol açabilir. İsveç Sağlık Bakanlığı yurttaşları korumak için kırdan, ormandan çiçek koparılmasını yasakladı...”

Teşekkür ettim. “Madem bu kadar anlattınız, lütfen adını da söyleyiniz!” dedim.

“Adı? Bunun adı gece gündüz çiçeğidir sanıyorum. *Çiçekler Ansiklopedisi*’ne bakmalıyım...”

Dönüp yürüdük geriye. Daha karşıdan, “Heey Hasse!” diye bağırdı İva. Gittim ardı sıra. Hassegilin kitapları arasında çiçekler üstüne bir cilt buldu: “Çiçekler, kuşlar üstüne yazılmış kitaplar çok satar bizde.” Kitabın içindekiler bölümünde gece gündüz çiçeğini buldu. Evet, doğruymuş söylediği. Resmini de koymuşlar. Okudu, çevirdi biraz. Soylarının azaldığı yazılı. Bir daha teşekkür ettim. “Evet, akşam sizi dansa kaldıracam!” dedim. Yukardan aşağı süzdü beni, güldü: “Lütfedersiniz ama kıskanç bir kocam var, bilmem yapabilir miyim?” Karşıdan gösterdi. Üstünün gömleğini, fanilasını çıkarmış, güneşin altında bira içiyor.

Hasse’nin çevirdiği danalarla kuzuları bitirecek kadar insan birikti. Hem de alabildiğine acıktı millet. Pirinçle patatesin haşlanmasını bekliyormuşuz. O İsveçli karı koca, bizim İnci, Oya filân bir köşeye çekilip karşılıklı türküler söyledik. Sonra üç İsveçli daha katıldı bize. Bir onlar, bir biz söyleyelim’e karar verdik. Bizim aman amanlı türküler onlara uzun geldi. “Siz bir söyleyin, biz iki söyleyelim!” dediler. Yabanelde türkü kavgası mı yapaım, peki dedik. İnci’nin kızı Umut da söylüyor. O hem bizim türkülerini, hem İsveç şarkılarını biliyor. Bir de okul şarkısı söyledi, meğer ezgisi İsveç, sözleri Türkçe bir şarkıymış. Pek hoşlandık hepimiz. Umut’u kucakladık.

Masalara konmuş tabaklardan, çatallardan alıp yanaşmaya başladılar. Salata yapılmış, pirinç, patates haşlanmış. Birkaç tür meyve suyu, bira, isteyene şarap var. Bölüp alıyor, şapırdatarak yiyorlar. Alan bir daha alıyor. İki dana, iki kuzu bu kadar insana yetmez sanıyordum, yetti arttı. Sonra yerlerin döküntüsünü

topladılar. Ortalık kararırken eski ahıra geçtik birlikte. İva gelip fısıldadı: “Yemekten sonra kocam gitti, dans edebiliriz...”

O gece, orkestranın çaldığı havalar önünde geç vakte kadar dönüldü. İva’yla ben de döndüm. İçkiyi fazla kaçırmıştı. Enginli yüksekli konuşmaya başladı. İsveç’te çok yabancı varmış da, çok vergi veriyormuş da, bunların hepsi yabancılara harcanıyormuş da, çoğunluğu pis olduğu için hiçbirini sevmiyormuş da, çok kötü ter kokuyorlarmış da. Yanıt vermedim, he hı dedim, ama abuk sabuk konuşmasını kesmedi. Ben de kendisini götürüp bir yere oturttum. Bana ormanların dedesiyle çiçekleri, özellikle gece gündüz çiçeğini anlattığı için teşekkür ettim. Sonra bizim terimizin, özellikle kendi terimin çok iyi koktuğunu söyledim ona. “Beğenmiyorsanız salın yakamızı gidelim!” dedim. İçmemiştim ama ona içmiş numarası yaptım. Yoksa susuversem konuşacak daha. Bir süre sustu, sonra: “Çok dolu içim! Kimse beni yarım dakikadan fazla dinlemiyor. Siz dinlediniz, dans da ettik, onun için konuştum” dedi. Böyle olunca biraz daha dinledim onu, bir de ağladı. Geçten geç yeniden dansa kaldırdım, yatıştı.

Yoksa bu İsveç böyle hasta, bu kadar acınacak bir toplum mu? Bu bir tek örnekle anlaşılmaz sanırım.

Selma Lagerlöf’ün Evi

Varmland’ta Marbacka’ya gidiyoruz. Yazar Selma Lagerlöf’ün müze olan evini göreceğim.

Temmuz 20’lerden sonra İsveç’te günler 23 saat 50 dakikaya kadar uzuyor. Güneş, batacağı çevren’e değıyor, değımiyor. Görümlük bir durumdur bu: Güneş batmadan gene doğuyor, hemen öylece yeni gün başlıyor. Ortalık altı ay böyle aydınlık gidiyor. İniş yokuşun yamacı demezler mi? Sonra altı ay da 23 saatten fazla geceler başlıyor. Altı ay karanlık çekilir mi? İnsanlar en çok o aylarda özöldürüm yaparmış. Demek İsveç’in

o kuzey yanları sadece altı ay güneş görüyor. Peki nasıl oluyor da bunca gür otlar, çiçekler, hem de ağaçlar yerin her karışını silme örebiliyor?

Karlskoga'da metalurji mühendisi Lars'la evli Rüya telefon-da: "Bize en az üç gün geleceksin!" diyor. Günde olmazsa günde naşırı arıyor.

Uçaktan indiğim gün başladı: "İlle üç gün!"

"Niçin üç gün?" diye sordum.

"Eee buralar çok güzel! Görülmeye değer yerler var! Gelenlerin çoğu Stockholm'ı, Göteborg'u görüp dönüyor! Bu bize haksızlık değil mi?"

Hepsinin evinde otomatik telefon. Kimi çevirmeli, gırr gırr gırr, kimi vurmali, tık tık tık! Saniyede buluyor numarayı. Açıyorlar, çağırıyorlar. Geceleri indirimli oluyor.

Varmland'ta Selma Lagerlöf'ün evini görmek istiyorum. Epey uzak. "Karlskoga'ya gidersem oraya yaklaştım olurum!" diye düşündüm. Rüya Hanım'a, "Benimle Marbacka'ya gitmeye söz verirsiniz gelirim," dedim. "Kim var Matbacka'da, neresi orası?" diye sordu. Öyle ya, belki bir hemşerimi göreceğim. "Selma orda!" dedim, "Onun evini göreceğim..."

"Hangi Selma?"

"Selma Lagerlöf canım, onun evini..."

"Haaa!" dedi. "Bunu kocamla görüşmem gerek. Bize en az 180 kilometre yol. Kendisi şimdi Danimarka'ya gidip geliyor. Vakti varsa götürür... Sorar bildiririm..." Sormuş, yeniden telefon açtı: "Buyurun, sizi bekliyoruz..." deyince, ağzımdan çıkmış bulunan söze uyma zorunluğu doğdu. "Peki!" dedim.

Haritaya bakınca yakın görünür. Rüya Hanım, "Hele bir gelin, buralar öyle güzel ki, size daha neler neler gösteririz!" diyor, çağrısını yineliyor.

İyi ki yaptı bunu. Değilse gitmeyecek, o güzellikleri görmeyecektim. Öğrencim Alâaddin zaten Göteborg'a gidecek. Minibüs tipi otomobile Kaya Karan ile eşi Şengül de bindi. Beni Karlskoga'ya bırakacaklar. Alâaddin geçecek, Kayagil bir gece kalıp otobüsle Stockholm'e dönecek.

Rüyagilde konukluğum üç gün sürecek. O büyük endüstri şehrini, çevresini gezeceğiz. Hem de Marbacka'ya gideceğiz.

İşte çıktık yola. Bu yolculuğu Lars Enište'yle yapıyoruz. Rüya Hanım kaldı. Çocukları Nilgün'le Hülya'yı aldık. Otomobilli E-18 üzerinden sürüyoruz. İki gün önce Karlskoga'ya kadar batıya geldik; bugün kuzeye gidiyoruz. Sürekli çam ormanı geçiyoruz. Çocuklar ikide bir çılgık atıyor; ille inip yosun toplayacaklar. Baba, "Ormanların sahibi Mulle'ye sormadan bunu yapamazsınız sanırım..." dedi.

"Madem Mulle'yi bulalım! Hem bize de armağan versin!" diye dayatıyorlar.

"O şimdi başka buluşuma gitmiştir. Bir burası değil ki! Mulle'nin ormanları çok geniş! İsveç'te her yere o bakıyor!"

Çamlar, çalılar bitiyor, ekinler başlıyor. Göl kıyılarından geçiyoruz. Varmland denilen bölge İsveç'in yüreği imiş. Lars enište, "Ama onun da yüreği Marbacka'dır!" diyor. İsveç'in en geniş gölü bu bölgede. Tatlı su balıklarının en nefisi de burda olmuştur.

Beni Selma Lagerlöf'ün şimdi müze olan evine götüreceği için dün, önceki gün epey ansiklopedi karıştırmış. Birkaç arkadaşına telefon etmiş. Hangi yolu izleyecek, nerden sapacak; onları da atlastan bulup sırayla yazmış.

Mühendis Lars, doğaya yönelen saldırının ayırında olan İsveçlilerden biridir. Devletin almaya başladığı önlemlerden söz ediyor: "Bizde kâğıt fabrikası çok. Bunların bir bölümü ayağını göllere verir. Ama her ay düzenli ölçümler yapılır; şu orandan yukarı kirlilik bulundu mu, fabrikanın kapısına kilit vurulur. Çok kapandı o tür fabrikalardan. Önce geçici kapatma cezası verilir, gereken önlemi almazsa bir daha, bir daha! Kapanan fabrika bu arada epey de ceza öder..."

"Aferin sizin hükümete! Çelik fabrikalarını da kapatıyor mu? Örneğin Karlskoga'daki, Bobors'taki fabrikaları hiç kapattı mı?" diye sordum.

Eli direksiyonda, gözü ilerde: "Hayır, onları nasıl kapatsın! Ama denetim altına aldı, filtre taktırdı, arıtma düzenleri kurdurdu!" Bu yanıtının inandırıcı olmadığını sanırım kendi de sezip konuyu değiştirdi: "Dünyada pek çok yabancı, Selma Lagerlöf'ün Nobel Ödülünü İsveçli olduğu için aldığını sanır. Onlar sadece *Nils Holgersson'un Alışılmadık Gezisi* adlı kitabını

okusa yanıldığını anlar. Gösta Berling gerçek bir başyapıttır. Fakat biz Selma Lagerlöf'ü aynı zamanda örnek kişiliği için de severiz. O bizim halkımızın güzel yanlarını ortaya çıkardı. Çocukları, yetişkinleri okuttu. Buralardan çok yazar yetişmesine yardımcı oldu. Şehirlerde oturanların yüreğinde doğa sevgisi tutuşturdu. O biliyorsunuz, 1940'ta öldü, ama bizim halkımızın gönlünde hâlâ yaşar."

Mühendis Lars bir soruma karşılık cebindeki not kâğıtlarından birini çıkarıp Lagerlöf'ün 1858 doğumlu olduğunu söyledi. "Maşallah, epey yaşamış!" dedim. Bir ara "Lev Tolstoy İsveçli olsa Nobel Ödülü ona da verilirdi elbet, değil mi?" diye sordum dedim, sormadım. Ne yararı olacak? Anlattıklarını dinliyorum, yolculuğu sürdürüyor.

İsveç toprağı güneş altında hafif bir sis salarak tütüyor. Köy irisi şehirler geçiyoruz. İçleri park gibi; çevreleri zaten yeşillik. Birinin alanında Lagerlöf'ün anıtı var. Dizine bir çocuk oturtmuş, okuma öğretiyor. Artık ondan sonra çok sürmüyor, otomobili Marbacka'daki iki katlı, geniş oturumlu müze-evin önünde eğliyoruz. Karlskoga'dan beri 180 kilometre gelmişiz. Çocuklar da, biz de acıktık. Rüya'nın koyduğu kısırakları yiyoruz. Meyve sularını içiyoruz. Müze-evin çevresi çayırılık. Hemen sonra orman başlıyor. Otobüsler dolusu görücü gelmiş. Bir sürü de otomobilli var. Bu yurtluk yazarın babasınınmış. Bilmem kaç dönüm! İflas gibi büyük bir sıkıntı geçirmiş, satmak zorunda kalmış. Selma Lagerlöf'ün çocukluğu, gençliği bu çayırarda geçtiği için düşlerinden çıkmıyormuş. Bu acı onun yazarlığını etkilemiş. Çok çalışıp para kazanmak istemiş. Amacı baba toprağını geri almakmış ama olur gibi değilmiş. Sonra Nobel'in getirdiğini filân vererek, hepsini değil, ancak bir bölümünü kurtarabilmiş. Lars, çocuklarla birlikte evin önünde resmimizi çekiyor. Müze-eve girip alt katı, üst katı oda oda dolaşıyoruz. Üniversiteli kızlar rehberlik ediyor. Sadece bize değil, görücü gruplara durmadan açıklama yapıyorlar. Titizlenerek, "Hayır hayır; topal değildi, bir bacağı sadece birkaç santim kısaydı!" diyorlar.

Mutfağında tahta dolaplar içinde eski beğeniye göre bakır kaplar var. Açıkta leğenler, ibrikler... Bakır kaplarla çeliş-

ki gibi, bir masada porselen kaplar duruyor. İsveç kralı gelip yazarla yemek yemiş. O kapları korumuşlar. Selma Lagerlöf bu evin her köşesinde çalışmış. Yazı masasından başka öbür masaları da kullanmış. Dolaplarda okuduğu kitaplar, İsveç'te yada dış ülkelerde basılan kitaplarından örnekler özenle sergilenmiş. Yatak odasına giriyoruz. Karyolanın çevresine kordon gerilmişler.

Kimi resimlerini büyütüp asmışlar. Kitaplarının ilk basımları ayrı bir dolapta duruyor. Mektupları, karalamaları korunmuş. Adına çıkan pullar, üstüne yazılan kitaplar; Nobel Ödülü diploması, Nobel Ödülü madalyası... Bunlardan başka yabancı dillerde basılan kitaplarının birazı...

Böyle büyük bir yazarı tanımak için, onunla ilgili ne varsa hepsini okuyup, inceleyip süzmek gerekiyor. Selma Lagerlöf Fin-Rus savaşı sırasında çok üzgünmüş. Finleri desteklemiş, onları çok severmiş. Kurtuluş ordusunun giderlerine harcanmak üzere, eritip paraya çevirsinler diye Nobel Madalyasını yollamış. Halk madalyanın eritilmesini durdurmak istemiş. Öğretmenler girişim başlatmış. Öğrencilerden, ana babalardan çok para toplanmış. Böylece madalyayı kurtarmışlar. Hasta yatağında son soluğunu verirken söylediği söz "Savaş bitti mi?" olmuş.

Görücülerden biri soruyor: "Mutlu muydu?"

Üniversiteli rehber: "Çoook mutluydu!" diyor. Ne biliyor, nasıl bilebiliyor bunu acaba?

Yanlarda bir yerde Gösta Berling Tiyatrosu var. İnsanların bir bölümü oraya girdiği halde müzeyi gezenler gene de kala-balık. Dışarıya hâlâ otobüsler geliyor. Kartlar, kitaplar satılıyor. Anmalık öteberileri alan alana. Kafeteryadan kahveler, çaylar alıp içen içene.

Aklımdan "Her gün böyle mi burası?" diye sormak geçiyor. İnsanlar hacı olmaya yada bayram kutlamaya gider gibi giyinip kuşanmış, ordan burdan akıp gelmiş. Güneş altında bir süre dinlendikten, hem de yiyip içtikten sonra içeri dalıyorlar. Merdivenden bir sıra çıkarken, bir sıra iniyor. Anlaşılmaz bir sessizlikle odaları dolaşıyorlar. Kimsenin kolu kimsenin koluna değmiyor. Yukardaki ön balkondan karşıya serilmiş yeşilliklere bakabilmek için biz de herkes gibi sıra bekliyoruz.

“Cümlenin muradı dünyada cennet...” diyen bizim türkü geldi dilime. Söylesem kim anlar?

Mühendis Lars, “İsveç’in her yerinden insan var burda!” diyor. Biraz durup, “Sadece İsveç’ten değil, Finlandiya’dan, Norveç’ten, İngiltere’den, Türkiye’den...” diye deliyor.

Telefonda bana usanmadan istelediği, buralara gelmeme neden olduğu için Rüya’ya bir daha teşekkür etmek istiyorum dönüşte.

Lars da, ben de aynı anda saate bakıyoruz. Marbacka’yı bırakıp dönüş yoluna başlamak zorundayız ne yazık! En az üç saat gideceğiz. Yolumuza yakın bir kasabaya uğruyoruz. Parkının içindeki yontular pek ünlüymüş. Onu da dolaşıyoruz hızlı hızlı. Çocuklar iyice yoruldu. Nilgün, “Baba o kadın var ya, hani evine gittiğimiz, yazar mıydı?” diye soruyor dönüp dönüp. Sanıyorum çocukları sevindiremedik diye bir üzüntü var Lars’ın içinde. Benim de içimdeki çocuk dondurma diye tepinip duruyor. Park çıkışında bir araba duruyor. İtalyanlar oralara kadar gelmiş maşallah! “Külahlara koydurup yalayarak yiyelim!” diyorum. “Çocukların önü sıra, olmaz!” der gibi bakıyor yüzüme. “Lütfen Lars Enişte!” diye dayatıyorum. Kendi de bizim gibi külaha koyduruyor, ikinci güneşinin altında yalıyoruz.

Dün Karlskoga’da çelik fabrikalarından birinin konukevini görmeye gittik. Osmanlılara satılan topların kârıyla yapılmış. O kadar büyük bir ev. Fabrika hem bakamıyor, hem kullanamıyor, kullanım hakkını bir otele devretmiş çoktan. Onarımda olduğu için göremedik ne yazık. Önü, ardı, yan yüzleri iskeleye alınmış. Essen’deki Krupp Sarayı bunu örnek alarak yapılmış. Ama o bundan çok çok büyükmüş. Bu saraylar, savaş aracı, özellikle top satın almaya gelen yabancı devlet temsilcileri kal-sın diye düşünülmüş. O zaman çevrede yeterli otel motel yok. Karlskoga köy, Essen köy... Sonra birden parlamış ikisi de... Çok kazanmış Karlskoga. Ünlü dinamitçi Alfred Nobel de oralı.

İsveçlileri anlamak zor. Bir yazarı böyle tapınır gibi seviyorlar. Ama geçen yıl Ingmar Bergman’ı nerdeyse yürek durmasından öldürüyorlardı. Onun yaratıcı yüreğini tırnaklayıp kanattılar. O gün yazın alanında Selma Lagerlöf ne ise, bugün sinema dünyasında Ingmar Bergman o değil mi? Ama gizli polis kafası-

na taktı nedense; işi gücü bırakıp ardına düştü; sonunda bombasını patlattı: “Ingmar Bergman vergi kaçırıp paraları kadınlarla yiyor!” Maliye müfettişleri gizli polisle işbirliği yaptı. Saygısız biçimde evini, bürosunu, stüdyosunu didik didik ettiler. Basının arsız kanadı, elektriğe bağlanmış saksafon gibi, birin yanına bin katarak bar bar öttü. Sinirleri zaten sanatın kendi cehennemi içinde yorgundu; gene de inanılmaz bir dirençle dayandı. Olof Palme, o kusursuz Fransızca, Almanca, İngilizce bilen, tenis oynayan sosyal demokrat başbakan bile, bir dış gezi sırasında Paris’te yabancı gazetecilere, güya yönetmeni savunur görünerek, “Evet kaçırmış ama biraz abartıyorlar!” dedi. Yani Bergman ona göre de suçlu! Ama 1977’de, ben ordayken sanatçı beraat etti. Kararı öğrenince televizyonda ağladığını gördüm. Suçlanırken onca zaman dayanan yüreği, beraat haberini duyunca bunalım geçirdi.

Yaygın bir sıklık, depresen kıskançlık dünyada her yerde var. Ortalama yurttaşların çoğunluğu oluşturduğu eksik kültürlü toplumlarda sanatçılar ölüp gittikten sonra sevilir. Ama yaşadıkları dönemde adeta boğulmak isteniyor. İpe çekilen, derisi yüzülen, ateşte yakılan sanatçıların, özellikle şairlerin ayrı bir ansiklopedisini yapmak gerekir. İsveç’ten Ingmar Bergman da kıyım görenlerin bir örneğidir. Bu sıklığın örnekleri her ülkede türlü türlü vardır. Türkiye’imizdekiler ayrı bir tür oluşturur belki!

Selma Lagerlöf yaşadığı sürece sevilen az yazardan biri. Bu da “onun yapıtlarının bağırان bir politik özelliği olmayışından gelir” diye yorumlanıyor. Onun yapıtlarına sindirdiği politik görüşler çok altlarda, derinlerde... Altta yada üstte; politikasız yazar nasıl olunur?

Gene güzel ormanlar, çayırlar geçerek akşam Karlskoga’ya geldik. Lars Enište, dönüşte otomobili değişik yollardan sürdü. Bu kez baktım, 200 kilometreden fazla yapmışız.

Özlemişindir

Sayılı değil mi, Solbacka'daki ders günleri işte bitiverdi. Derlenip toplandık. Oya, İnci, Battal; Alâaddin'in minibüse dolduk. Bütün güzellikleri yüklenmiş bir doğanın ortasından sürüp Stockholm'e geldik. "Yavaş sür aslanım!" diyorum boyuna. Biraz yavaşlayıp gene hızlanıyor. "Yavaş sür de iki yakayı seyredelim!"

Uzun dilli, "Ama ağabey, Türkiye'nin yolları mı bunlar? Ancak bu kadar yavaş sürülür! Kusura bakma, daha yavaş süremem!" diyor.

İnişi büküşü olmayan düzenli yolları bitirip doğru Mazlumgile vardık. Tiyatrocu Müfit Kiper'in oğlu Mazlum. Türkiye'den geldiğim gün onlara indirdi arkadaşlar. Finli eşi Tutsi, kucağındaki küçük Johan'la karşıladı bizi. Onun büyüğüne Müfit adını koymuşlar. Tertemiz bir evleri var. İçinin öteberisini IKEA'dan almışlar. Hem biraz keseye göre, hem ağacın aslını örtmeyen ince bir cila ile cilalanmış karyola ve dolaplar, masalar, sandalyeler; hatta yemek için, kahvaltı için tabaklar. Mutfaktan yatak odasına, çalışma ve oturma odasına kadar her yerde bunlardan var. Mazlum Stockholm'de tiyatro okumuş. Dernek işleriyle uğraşıyor. Getirdiğim kitapları merak ediyordu. Koydum kutuları önüne. "İstediyini al!" dedim. Ayırdıklarını kahvaltı boyu imzaladım isteği üzerine. Bu güzel evde bir gece yatıp Solbacka'ya geçtim. Sonunda gene geldim.

Solbacka'dan ayrılmadan arkadaşlar, "Böyle olmaz, biz bir plân yapalım. Yoksa günler yeterince değeri lenmiyor!" dedi. "Hem de hep Oyagilde, Mazlumgilde olmaz; bize de buyuracaksın..." Anlamalı bir sesle bunu dokundurdular. Bir haftam var. "İyi babam!" diye uygunluk gösterdim. "Ne dediniz de olmadı? Yapın bir plân, değerlendirelim. Sizleri de yakından göreyim, tanıyayım..." Kavacık'ta öğrendiğim güzel bir söz vardı, onu söyledim, hoşlarına gitti: "Konuk dediğin ev sahibinin danasıdır, başına ipi takar istediğin yere çekersin, gık demez..."

Benim istediğim gibi yapacaklar plânı. Ama bütün olanaklar önüme serilse de ben az isterim. Elliye merdiven dayamışım, alışmışım az istemeye, şimdiden sonra mı çok isteyeceğim? Arzularımı sıraladım: Lütü Özkök telefon edip duruyor. Yaşlı başlı bir ozan, hem de fotoğrafçı. Mutlaka uğramak istiyorum. Yunanlı Panos Kanakaris'le de buluşalım. Birlikte hiç değilse bir öğle yemeği yiyeceğiz. Bu komşu 37 yaşında ama 57 gibi gösteriyor. Atom fiziği, ruhbilim, matematik okumuş. Hepsini bırakmış, şimdi tarih okuyor. Hem de Yunanlı işçi çocuklarına tarih öğretmenliği yapıyor. Kendisiyle Solbacka'da tanıştık. İsveç, politik vurgun yemiş pek çok insanın harman olduğu yer. Yunanlı Panos arkadaş da Stockholm'de politik sığınmacı. Yunanistan'da Albaylar'a karşı çıktığı gerekçesiyle tutuklanmış. Adalardan birinde yatırmışlar. Yargılama sürerken yurt dışına çıkabilmiş. Ardından dört yıl ceza vermişler. Yedi yıldır gidemiyor yurduna. "Sizin de, bizim de tarih kitaplarımız kötü! Ninem öğretmese Türklerin iyi insanlar olduğunu bilmezdim!" diyor. Stockholm'in ortasında bir gemi doyumevinde ağırlamak istiyor beni.

Oya'nın kardeşi petrol mühendisi Kaya ile eşi Şengül de, "İlle bir gün birlikte olalım! Sevdiğin masaların, dolapların sergilendiği IKEA mağazasına gidelim. Gerçekte oraya bir tam gün ayırmak gerekir. Sen hiç değilse beş saat ayır..."

Hasan Özkan, benim köy enstitüsü çıkışlı arkadaşım; yıllardır İsveç'te. Türkiye'de karakollardan, cezaevlerinden başını alamadı, huzur dirlik bulamadı, buraya çıkıp geldi. 'Fakir Aga! Bir gün birlikte olmazsak, bak gücenirim! Ona göre!" diyor.

Finli eşi Synnöve ile Muammer Özer arkadaşım da bir gün ister. Gerçi Zülfügilde oturduğumuz gecenin sonunda evlerine uğradık ama Synnöve yurduna gitmişti, yoktu o zaman. Muammer bulduğu işte çalışır. Onun yıllardır uğraşarak, karısından başka kimsenin yardımı olmadan yaptığı filmi gördüm. Telefon edip haber verdi; Synnöve birkaç gün önce dönmüş. "İlle bir gün buyur!" diyor.

Gidilecek yerler, uğranacak dostlar çok. Yapılacak işler de var bir iki. Işık'a bir yün kazak sözü verdim. Sönmez, "Bana ne alacağını sen bilirsin..." dedi. Tonguç'a saat götüreceğim.

Eşim ortopedik terlik istiyor. Düztabanmış meğer. Evlenirken ayağının altına bakmamışım ki! Bu durumda arkadaşların dediği plâni, programı yapmaktan başka çözüm yok. Bir haftaya sığmaz bunlar. Bereket Alâaddin var. İstedığım yere götürüyor. İnci ile Oya yardımcı oluyor.

Lütfi Özkök'ten başladık. Önce atölyesine uğradık. Resimlerimi çekti. Yirmi yılı aşmış geleli. Onun göçmenliği politik değil, sevi yüzünden. Söylemedi ama öyle anladım, Ann-Marie diye güzel bir eşi var. Evlenip kalmış burda. Fotoğraf sergileri açıyor zaman zaman. Şiiri de sürdürüyor. İsveç Yazarlar Birliği'ne üye olmuş. Dış gezilere çıkıyor. Ünlü yazarların, ozanların, ressamların, daha kimlerin kimlerin portrelerini çekiyor. Ortadan kısa boylu, saçları kırmış, alçak gönüllü, yumuşak yüzlü, ağzında akide şekeri var gibi gülüp duran bir insan. Genellikle vakti yok. "Ama sevdiklerimize var..." diyor okşar gibi. Evine geçtik. Ta şehir merkezine inip zeytin, beyaz peynir bulmuş. Türk şarapları almış. Ressam Rauf Alazan'a haber vermiş, birazdan o da gelecekmış. Ann-Marie Yenge çalışıyormuş, ancak akşama gelirmiş. Lütfi Bey sofrayı donattı. "Buyur bakalım, özlemişindir! Zeytinden, beyaz peynirden başlayalım!"

"Gerçekten özlemişim Lütfi Beycim!" dedim.

Hazır çiy börek almış, tavaya koyup pişirdi. Yemek seçmeyi sevmem. Ne varsa yer, karnımı doyururum, hem de sofrsa sahibine teşekkür ederim. İçimden gelir, bereket dilerim. İçki sevmem ama Rauf Alazan seviyor. Bardağıma rakı doldurup, "İç yahu, özlemişindir!" diye önüme sürüyor. İçmeyince güceniyor. "Su içenler de ölecek, iç!" Rakı sevmiyorum belki diye Lütfi Bey bir başka bardağa Trakya beyazı dolduruyor. Alâaddin, "Ben araba kullanacağım!" diye kendini çekti. Rakıda tek kalmak Rauf'un canını sıkıyor. Durmadan, "Cık cık cık; bu da yalnız içilmez ki!" diye söyleniyor. Derken Lütfi Bey kalktı: "Bulgur pilâvı yapacağım bulgur!" diye bağırdı. "Tünel Bahna ile T-Santrale'ye gittim, Yunan mağazasından bulup getirdim..." Dediği merkez, evinin olduğu mahalleye uzak, "Fakirciğim, özlemişindir diye

gittim! Söyle nasıl istersen öyle pişireyim!” diye bağıyor mutfaktan. “Soğan doğra ama kavurma!” diye seslendim ben de. Biraz sonra haşlanmışa benzer diri diri soğanlarıyla mis kokulu bulgur çıkıp geldi. Ayağa kalktım. Pilâv gerçekten nefisti. Lütî Bey’e hem çektiği portreler, hem konukseverliği için teşekkür ettim. Pilâv için ayrı bir ek yaptım. Beğenilmek hoşuna gitti. “Ah bir de kuru fasulye olaydı şu bulgurun yanında; o zaman değme attık Lütî’nin keyfine!” diye söyleniyor. “Zaten bak ne diyorum; Ann-Marie’yle konuşamadınız. İlle bir daha geleceksin. Ann-Marie’nin olduğu bir gün gene bekleyeceğiz seni!” dedi kaldı. Buna olanak bulamadım ne yazık. Ama dört gün sonra Oyağilde birlikte olduk. Bu kez sofrayı Oya ile Güstav donattı. Ann-Marie Yengemizi orda tanıdım. Güleryüz bir insan. Norveç dilinde bir öykümü okumuş. O insanları nasıl tanıdığımı sordu. Fevzipaşa yıllarımda yazmışım. Anlattım biraz.

Oya, Kaya, Rüya; bunlar üç kardeş. 14’lerden Muzaffer Karan’ın çocukları. Burda büyümüş, okumuşlar. Burda evlenip kalmışlar. Babaları yurda dönüp TİP’ten Milletvekili (Denizli) seçilmişti. Oyağil, Kayagil Stockholm’de, Rüyağil batıdaki Karlskoga’da oturuyor. Yurttan uzakta yaşamının acısını duyuyorlar. “Ne yapabiliriz buralarda?” diyorlar. Petrol mühendisi olan Kaya dönüp Raman’da çalışmayı koymuş kafaya. Eşi Sengül de öyle istiyor. İki çocukları var. Sengül beni yeraltı treniyle IKEA’ya götürdü. Oğulları Olgu da yanımızda. IKEA şehirden epey dışarda devce bir mağaza. Dört saat kaldık içinde. Gene de her yerini doğru dürüst göremedik. Gez gez bitmiyor. Kat kat, bölüm bölüm düzenlenmiş. Oturma, çalışma, yatak odası, mutfak, banyo, tuvalet, çocuk odası, bahçe, balkon takımları; ne ararsan var. Çocuk odaları için akla gelmez güzellikte eşya yapmışlar. Sadece gezip görüyorum sadece. Hepsinin önünde dudak şaplatıp geçiyorum. Uçakla döneceğim. Yirmi kilo yük hakkım varmış. Birkaç kitapla, yazmak için kâğıt alacağım. Bunlar on kilo gelir nerdeyse. Anmalık olsun diye yünden küçük bir sergi aldım sadece. Bir köşesine oturup kahve içtik.

Gene yeraltı treniyle dönüyoruz. Yolu yarıladık, bir duyuru yapıldı: “Elektrik donanımında beklenmedik bir bozukluk oldu; yolculuğunuzu otobüslerle tamamlayacaksınız...” Küçük bir istasyonda durduk. Elektrikli merdivenden çıkıp baktık, sıraya dizilmiş otobüsler bizi bekliyor.

Peki ne zaman söylediniz de yetiştii bunlar? Yoksa sadece böyle durumlarda kullanılmak üzere bekleyen otobüsler mi var bir sürü? Buna çok şaşıtm. Bir tren der geçer insan. O kadar yolcu çıktı ki! Otobüsler almaz sandım. Binmek için kimse önündekini geçmek istemiyor. “Dur bakalım ne olacak?” diye arkaya kaldım. Sengül’le Olgu da bekledi benimle. Son otobüse bindik, oturacak yer de bulduk. “Bunlar burda bir cin düzeni kurmuş Fakir Ağabey!” dedi Sengül. “Gene de dönelim yurda diyoruz. Ama bilmiyorum, Kaya yapabilir mi? Politik yönden bir takıntımız yok ya, düşünüyoruz gene de. Yurdun durumları belli...”

Belki başka sırasını bulamam, buraya not edeyim: Kayagil döndü. Dediği gibi alanında çalışmaya da başladı ama çok geçmeden Kaya’yı tutukladılar. Yattı gözaltı koğuşlarında, cezaevlerinde, çok da eza cefa çekti, nasıl anlatayım?

O gün saat beşe doğru Kayagile vardık. Kaya da az önce gelmiş. Yanında arkadaşlar var. Sengül, Kaya’nın getirdiği paketleri açtı, yemek hazırlığına başladı. Eksik olmasın o da Tünel Bahna’ya atlayıp T-Santrale’ye gitmiş, başta beyaz peynir, kara zeytin, yurt yiyeceklerinden almış. Kuru fasulye ile bizim koca bulguru bile düşünmüş. Sengül, “Fakat Fakir Ağabey, ben önce bir tarhana pişireyim! Özlemişindir!” dedi.

Evlerine bu ikinci gelişim. Birincide kahvaltı yaptık, biraz görüştük. Sengül ne pişirse yenir. Durumları da iyi şükür. Karı koca çalıştığı için gelirleri zararsız. Aradıkları her şeyi bulup alabiliyorlar. “Pişir lütfen, iyi olur!” dedim. Daha önce de belirttim; olur yada olmaz demeye hakkım yok. Ev sahibi istediğini pişirir, ben konuğum.

O gün orda hoplu toplu on kişiden fazlaydık. Hem yedik, hem konuştuk. Yurtta seçimler olup bitti. Hükümeti Ecevit kuracak. Acaba güvenoyu alacak mı? Yazından, sanattan da söz açtık bolca. Sengül’ün tarhanasını, kuru fasulyesini, bulgur

pilâvını övdük. Sonra çıkıp yakındaki ormanda yürüyüş yaptık. Saat gecenin bilmem kaç; güneş hâlâ ikinci yerinde asılıp durur. Ortalık apaydınlık. Ramazan burda yaza rastlarsa ne olur oruç tutacak Müslüman'ın hali? Kimi arkadaşlar bunu tartıştı. Ormanda asfalt yollar iki kişilik. Üç dört olunmuyor. İki iki yürüdük. Bir ara Sengül'le, tanıştığımız arkadaşların özel durumlarını, sorunlarını ele aldık. Oya'dan konuştuk. Geçimleri zaman zaman Güstav'la mayhoşlanırmış. Sengül, "Aman Fakir Ağabey, dedikodu olmasın!" diyor. Hâlâ gündüz ortalık. Dönüp geldik, birer de ayran içtik üstüne. "Yoğurdu Solna'daki hanımlardan birine çaldırdım, gidip aldım, Fakir Ağabeyim özlemişti!" dedim diyor Sengül. İyi oldu, gerçekten özlemiştim. Aklımdan çıkmayacak güzellikte bir gün oldu.

Gidip biraz uyumalıydık. Oyagile geldik Alâaddin'le. Kapıyı bizdeki anahtarla açtık. Girip hazır yataklara yattık. Çok uyumadık ama uykumuzu aldık. "Uykunun aslı iki saattir, üstü düş görmekle geçer!" dedim. Alâaddin'in hoşuna gitti, hem de gerçek sandı. Kendisi hem çalışıyor, hem ruhbilim okuyor. Burda böyle. Çetin koşulların içinden çıkıp gelen arkadaşım kafaya koymuş, eksik öğrenimini tamamlayacak. Tezini yazıp doktora sahibi olacak. "Senin uyku hakkındaki sözünü hocalarımdan birine soracağım!" diyor. "Kandığın kadar sor, öyledir!" dedim. Arkadaşım ruhbilim okuyor diye söylediğimden cayacak değilim.

Saat dokuza geliyor. Kahvaltı hazırlamaya başladık. Oya'yı şaşırtacağız. Ev işlerini benden iyi biliyor Alâaddin. Güstav Enişte çocuklarla hâlâ dağda. Sengül'le araları biraz açık olduğundan dün Kayagile gelmeyip evde yorgunluk çıkaracağını söyledi. İyice özendik sofraya. 9.15'te türkü söylemeye başladık. Ama çıkıp gelmiyor. Odasının kapısında söyledik türküyü:

Karşıda Kürt evleri loy loy loy
Yayılr develeri loy loy loy
Kürt kızı inek sağar loy loy loy
Sallanır memeleri loy loy loy

Hayır, çıkmıyor. Tık tık ettik. Birbirimizin yüzüne baktık. “Açalım Fakir Ağabey, bu canına yandığının İsveç’inde bunalım çok, dünyada birincidir! Özöldürüm hastalığı bizimkilere de bulaşmış olabilir!” deyince kapıyı açıp baktık. Yatakta kimse yok. “Belki erkenden kalkıp taze ekmek almaya gitti!” diye düşündük. Bekledik biraz daha; gene yok.

Dönüp Alâaddin’e sordum: “Hem çalışıyor hem ruhsal okuyorsun, bil bakalım bu kadın nereye gitti?”

“Daha bu konuya gelmedik ağabey, bilemem! Telefon edip Mazlum’a soralım...” dedi.

Edip sorduk. “Üzüldüğünüz şeye bakın! Bir arkadaşında kalmıştır, birazdan gelir!” dedi o da.

Kayagille buluşup Karlskoga’ya gideceğiz; ne yapsak acaba? Bir de onlara telefon ettik, bilmiyorlar.

Geçtik sofranın başına: “Hele kahvaltımızı yapalım, kafalarımız çalışsın!” dedik. Tam çayları kattık, telefon çaldı. Alâaddin gidip açtı: Oya imiş! “Kız deli, sen nerdesin? Aklımızı oynatacaktık! Sana şaşırtı olsun diye sofrayı hazırladık. Bekledik, aradık, sorduk, yoksun! Oturduk kendimiz yiyoruz!”

Arkadaşı Coşkun rahatsızlanmış da dün akşam ona gitmiş. “Öyle mi? Biz Karlskoga’ya gidiyoruz, hoşça kal madem!” dedik.

“Hayır! Bekleyin, uğurlamaya geleceğim!”

Kapattık telefonu. Kahvaltıyı bitirdik. Alâaddin bugün er geç Göteborg’a dönecek. Eşinin sabrı bitmiş. “İnsanın seks gereksinmesi çok önemlidir Fakir Ağabey!” deyip ekliyor, “Hatun haklı!” Karlskoga yolüstü oluyor. Oraya kadar birlikte gideceğiz. Anlatmak bana yeni öğrendiği bilgileri. Ama önce Türkiye tatil yolculuğu için Yunanistan vizesi alması gerekiyor, elçiliğe gidecek. Sonra Kayagilde buluşacağız. Öteberilerimizi birer valize tıktık. Fırladık evden. Elçilikte fazla oyalanmadık. Oya’yı da beklemedik. Öğleye doğru Kayagille buluştuk. Çocukları aldılar. Hep birlikte minibüse dolduk.

Stockholm’dan batıya, her santimetrekaresi bitki örtülü, otlu ağaçlı, türlü türlü de göllerle bezeli, insana “Dünyada burdan

güzel yerler yoktur!” dedirten bir doğanın içinde türkü şarkı söyleyerek gittik gittik. Epey sonra çelik şehri Karlskoga’ya vardık. Dinamitin bulucusu Alfred Nobel burda doğmuş. Varmland’a biraz daha yaklaştık. Rüyagilin evini kolayca bulduk. Çay içtik birlikte. Alâaddin daha epey yol gideceği için karnını doyurdu. Onu yolcu ettik. Lars enişte Kopenhag’taki işinden çıkıp geldi. Uçakla gidip geliyor. Ama yarı yolu otomobille yapıyor. Rüyagilin iki çocuğu var, Nilgün ile Hülya. İkisi de pek tatlı. Yemeklerini yiyip yattılar.

“Özlemişiñizdir diye biraz tarhana pişireceğim!” dedi Rüya. “Bizde yoktu, burda beş altı Türk var. Telefon ettim. Onlar da birbirine telefon etti. Bulunan bir arkadaştan gidip iki pişirimlik aldım. Eksik olmasın, biraz da bulgur verdi. Yanına bir de kuru fasulye ister, ama bugün yetişmez. Buldurabilirsem onu da yarın yaparım. Haa; yarın biliyorsunuz Marbacka’ya gidilecek; en iyisi yarından sonra yaparım...”

“Rüya, niçin zahmet ediyorsun ağabeyim? Stockholm’de arkadaşlar da düşünmüş. Ben gerçekte yemek seçmem. Önüme konanı yerim. Kismetim de açıktır. Lütfi Bey’den başladık fasulye bulgur; Karlskoga’ya geldik, ne mutlu, gene bunlar. Gerçekten teşekkür ederim. Bunlarla yetinelim, kuru fasulye pişirme!” diyecek oldum. “Yetinelim olur mu; mutlaka pişireceğim!” dedi. Bu gençler çok iyi yetişmiş. Ne kadar ince düşünüşlü davranıyorlar. Gerçekten mahcup oluyorum.

Karlskoga’yı da iyi gezdik. Çok iyi üç gün geçirdim Rüyagilde. Ayrıca anlattım, Selma Lagerlöf’ün evine de varıp geldik. Tatlı dedikodular yaptık. Stockholm’dekileri bırakıp Türkiye’dekilere kadar uzandık; insan dediğin garip. Bülent Bey’le Rahşan Hanım’ın kulaklarını bile çınlattık. Ertesi gün Kayagili uğurladık. Otobüsle döndüler.

Akşamüstü Rüya da hastaneyi gezdirdi. Kendisi orda çalışıyor. Bir kan alıp kısa sürede bütün araştırmaları yapıp koyuyorlar ortaya. Bilgi verdi bunlar hakkında. Bir akşam komşu Youngmarker ailesiyle tanıştık. Bey emekli subay. Daha doğrusu subay mühendis. Emekli ama çelik fabrikası Bobors’ta çalışıyor. İki aylık birden alıyor. Kızları Helesin şehir kitaplığında görevli. İstersem bana kitaplığı da gösterecek. İçimin içimden

bir düşünce geçiyor gizli: Belki de İsveç'te kalışımı bir hafta uzatacağım. Artık nasıl olsa resmi bir işim yok, hemen dönmem zorunlu değil. Rüya ayrıca fabrikayı gezelim, çevrede dolaşalım, çok iyi yerler var, diyor. İsveç'in en güzel ormanları, gölleri bu bölgedeymiş. Bir gün daha kalmaya razı oldum. Rüya beni elinden geldiği kadar gezdirdi. Mutlu oldum, mahcup oldum. Marbacka dönüşü ne yapıp etti, kuru fasulye pişirdi, tarhana ile bulguru da ikiledi:

“Düşündüm düşündüm ağabey, size en iyi bunlar hora geçer dedim!” diyor.

“Gerçekten öyle! Ellerine sağlık. Çok güzel olmuş; teşekkür ederim!” diyorum ben de.

Üçüncü gün ailecek alıp beni Glan gölünün kıyısındaki yazlığa götürdüler. Kristinehamn kentine yakın bir yerde, doğanın içinde başka bir gölün kıyısında, kayaların dibinde Picasso'nun bir çiziminden yararlanarak çok değişik bir heykel dikmişler. Ünlü ressamı burda konuk etmişler. Çok gururlanıyorlar bundan. Heykeli o bağlamda dikmişler. Bence güzel değil. Çıplak beton. Orasını burasını biraz boyamışlar. Gene de durup baktık. Açılışına çağırmışlar, gelmeye söz vermiş, bir engel çıkmış, gelememiş.

Güstav dağdan dönmüş çocuklarla. Oya'yla birlikte Norrköping'e, Glan Gölü'ne kadar gelip beni aldılar. Bir daha birbirimizi görecektik miyiz, görmeyecek miyiz, belli değil diye Rüya ile ayrı ayrı kucaklaştık, geldik Stockholm'e. Yurttan yeni haberler var. Ecevit güvenoyu alamamış. Hükümeti Demirel kuracak. Doğuda 19 kişi öldürülmüş. Başka yerlerde, başka ölümler var. İsveç Radyosu Türkçe yayın yaptığı için bol haber alınıyor. Ankara, İstanbul gibi bir yer olmuş Stockholm. Ne olup bitmişse tık duyuluyor.

Hasan Özkan'a telefon açıp, “Aga biz geldik!” diye haber verdim. Çünkü bekliyordu. Trakyalıdır o. Coşkun coşkun bağır-maya başladı: “A be neler almışım senin için! Hemen gel! Geliyorsun değil mi? Yoksa yarın mı geliyorsun? A be yarın olmaz,

bugün gel! Hemen bugün buluşalım. Hafif makineli tüfek için tâ merkeze gittim. Biliyorsun otomobilim yok. Metroya bindim. Täby’den T-Santrale’ye kadar epey yol ama önemli değil, canımla, gönlümle gittim. Götmez miyim senin için? Orda bir mağaza var, bizim yiyecekleri satar. Böyle senin gibi bir dost, bir konuk geldi mi, gider alışveriş yaparım. Haa bak, rakı da aldım. Acılı bir bulgur pilâvı, yanına kuru fasulye çok iyi gider! Haa; söyle ne zaman alayım seni?”

Ta Glan Gölü’ne kadar indiğimi, ordan geldiğimi, bu nedenle yorgun olduğumu söyledim.

“A be insaf, yorgunum deme şimdi! Oyağil de gelsin! İnci’ye de haber vereyim. Ep birlikte olalım bu akşam; yiyelim canım yurt yemeklerimizi!”

Ertesi gün buluşmayı rica ettim.

“A be olur mu? Özlemişindir diye tarhana da aldım! Başka özlediğin varsa söyle, onları da alayım!”

“Yok be Hasan Aga! Em de vallaıy özlemedim! Sen benim çok yakın dostumsun bak,” dedim, öksürdüm. “Yani teşekkür ederim. Bunlar çok güzel yemekler elbet, ama valla billa özlemedim. Gittiğim her evde arkadaşlar özlemişindir diye kırk elli yıldır yediğim bu güzel yiyecekleri yediriyor. Kuru fasulye, tarhana, bulgur! Eksik olma, sen nohut da bulmuşsun. Ama ben İsveç yemeklerini tanımayı da arzu ederim, eğer olabilirse. İsveç’in de kendine göre yemi, yiyeceği vardır, değil mi?..”

Bunları söylerken iyi denetliyorum sesimi, dikkat ediyorum, sakın sert çıkmasın. Söylediklerimin incitici olmasını hiç istemiyorum. İsveç’e boğaz için gelmedim ya! Sözünü bile etmek istemem. Gene de sert çıktı belki, dostum telefonda kekelemeye başladı: “A be a-anladım!” dedikten sonra biraz durdu. “A be Fakir Aga, sen çok aklısın! Bak biz bunu iç düşünemedik! Oldu! O zaman şöyle yapıyoruz; Ben bunları bööylece bırakıyorum evde. Bozulacak değil ya! Oldu! Yarın saat 11.00’de T-Santrale’de buluşuyoruz seninle! İnci’ye de telefon ediyorum, oraya geliyor. Televizyon kulesine çıkarız birlikte. Em kuşbakışı seyrederiz Stockholm’ı, em öğle yemeğimizi yeriz be! Liste gelir, bakarsın. Orda bütün yemekler var. İsveç yemekleri de vardır.

Gönlünün istediğini yersin. Oldu Fakir Aga, sen aklısın! Em çok aklısın! Gerçekten böyle daha iyi be! "

"Çok iyi Asan Aga!" dedim telefonda.

"Elbet be canım, sorun değil bunlar! Öyle yada böyle, kolay iş bunlar! Zor olan gurbet!"

"Sağlık olsun be Asan Agam! Em de sağol yani!"

"Zor olan yurdun durumu! Neyse bunları konuşacağız!"

Buluşacağımız yeri saati bir daha saptayıp kapattık. Başaran "Saz Hasan" diye bu Hasan'a derdi. Buluştuk ertesi gün. Televizyon tepesinden bakınca Stockholm gerçekten ayağının altında. Yolları, gölleri, uzak sisli çevreni, uçak yere yaklaşınca pencereden bakar gibi görünüyor. Doyumevi bölümü boştu henüz. Oraya mı, buraya mı oturalım diye bir süre karar veremedik. Garsonlar bekledi. Listeye bakarak önce içecekleri, sonra yiyecekleri seçtik. Vurduk kadehleri birbirine çin çin. "En kötü günümüz böyle olsun!" dedik. Şişko şişko etler geldi. Konuşa gülüşe yiyoruz. "Er şeyin bir eksiği var be Fakir Aga! Bak işte, burda da saz yok! Evde olsa sana saz çalardım! Demeyecektim ama Rumeli'nin o canım Dayler Dayler'ini, Alişim'ini de özlemişindir be Fakir Aga!"

Nedense bir tuhaf duygulandı bunu söylerken. "Çalardım sana..." dedi, birden yeşil damlalar inmeye başladı gözlerinden. Ben de tuhaf oldum. Birbirimizden saklamaya çalışarak peçetenin ucuyla gözlerimizi kuruladık. Dönüp baktım, İnci de bizim gibi yapıyor.

Yeni Uoluo

Stockholm'de Gülabi'yi görmeye gidiyorum. Rinkeby semtinde oturuyor. Bir doyumevinde temizlik işçisi. Onunla geçen gelişimde tanıştık. Bir düğünde Lorke oynadı, canım canım canım Lorke, öyle oyun da, oynayan da görmedim. Oturduğum yerde ruhum ayağa kalktı, kalkıp ben de oynadım. Bu davranı-

şım hoşuna gitti. Alıp evine götürdü. Eşiyle, iki çocuğuyla tanıştım. Sormuştum ona: “Sendika? Parti?” O da bana sordu: “Ne onlar? Yenir mi, içilir mi?”

Çok can insandı ama Gülabi biraz hastaydı. Yeni bir Volvo düşünce kaptırmıştı kendini. Gıcır gıcır, son model bir Volvo! Hem de en pahalı olanından! Bu yüzden akli düşüncesi biriktirimdeydi. Cebindeki paranın yanında yılan yatıyor gibiydi. Buraya Kocalar köyünden gelmişti. Arkadaşlar onu bana çok cimridir diye tanıttı.

Bütün İsveç’te topla çıkar, 15 bin yurttaşımız var. Yabancılardan ilk sırayı Finliler alır: 300 bin. Finliler İsveçlilerle yakın komşu. Tarihsel ilişkileri derin. 350 bin kadar İsveçli de Finlandiya’da yaşar. Yabancıların ilk sırasını biz alırız sanıyordum. Yugoslavlar 40, Yunanlılar 20 bin. 15 bin kadar da Alman var. İngiliz, İspanyol, Güney Amerikalı; onlar daha az. Resmi kayıtlara göre bu küçük İsveç’te 130 dilden insan yaşıyor.

Bizimkiler son yirmi yılın göçmen işçileri, eşleri, çocukları. Bunların da çoğunluğu Stockholm’de, Göteborg’ta. Kuzeydeki Kiruna madenlerinde çalışanlar da var biraz. Stockholm’dekiler daha çok temizlikte, bulaşıktaki çalışır. Okulların, hastanelerin temizliğinde çalışan çok. Yerleri silip süpürüyoruz. Bizden metal, motor, kâğıt, elektronik işçisi yok gibi. Batıda Karlskoga İsveç’in çelik merkezi; örneğin orda hiç Türk çalışmıyor. Sadece altı ay süreyle “staj” gören Kırıkkale işçileri, mühendisleri bulunuyor. Sayıları sadece sekiz.

Stockholm’dekiler daha çok yeni yapılan mahallelere dağılmış. Almanya’dakilerin tersine yeni yapılarda oturuyorlar. Rinkeby’de, Fittja’da, Tensta’da, Hjusta’da çok. Täby’de oturanlar da var.

Yeni mahalleler dört, kimi zaman da çok kadı apartmanlardan oluşuyor. Dıştan bakarsan çarşıları, eğlence merkezleri, çocuk bahçeleri, okulları, kitaplıkları, bankaları, pastaneleri, çiçekçileri ile güzel mahalleler. Ama içten bakınca betondan oluşmuş sıkıcı yerler. Komşuluk ilişkileri zayıf. Türkler Türklere gidip geliyor ancak. Bunların çoğunluğu kırsal bölgelerden gelmiş toprak insanı. Buluşup dertleşmediler mi, olduklarından da hasta olurlar.

Bizimkilerin İsveçlileri anlaması zor. Kırsal alanlarda evler birbirine üç kilometre. Bizdeki hoplu toplu köyler yok. Varsa da ben görmedim. Amerika'daki çiftlikler gibi evler tarlaların başında. Komşudan komşuya gidip gelme yok. İsveçlinin en belirgin özelliği yalnızlık. Kendi kendine yetecek güya ama nasıl? Buluşup dertleşmeyince insanın zehiri içinde kalır. Anlatıp boşaltmak yok. Dedikodu yapıp tat almak yok. Belki en çok bu nedenlerle özöldürüm oranı yüksek. Dünyada birinci diyorlar. Bu yüksek apartmanlardaki kutucuk evlerde oturan yurttaşlarımız telefon bağlatmış. Ama bakmışlar dünyanın parası gidiyor. Bu yüzden kapattırıp açtırmayanlar çok. Demek numarayı çevirip İsveçliler gibi bir şey sorduktan sonra hemen kesmeyi bilmiyorlar. Anlat ha anlat!

İsveç'e gelmişken bizimkilerin kahvelerine uğradım. Bir kez de Gülabi'yle gittik. Kalabalıktan oturacak yeri zor bulduk. Adanalı Rıza Caner bana yerini verdi. Gülabi ayakta dikildi. İki kişi para topluyor. Bir hemşeri ölmüş. Cenaze yurda gidecek. Ellişer, yüzer veriyorlar. Gülabi bir yüzlük koydu tepsiye. Adını listeye yazdılar. Birkaç kişi "Yaşa!" çekti. Ocağa yakın yerde bir teyp çalışıyor. Bir arkadaş yurtta radyodan çektiymiş:

Dambaşında sarı çiçek oy oy
Burdan kalkıp Ürgübe göçek oy oy
Ürgübe vardığımız gece oy oy
Hak yoluna kurban kesek oy oy

Rinkeby'ye birkaç kez gittim. Hep oy oy. Apartmanların arasında, parka benzer oyun alanlarının kıyısında köşesinde gezip dolaştım, hem de okuma yazma kursu öğretmenleriyle konuştum. Çoğunluğu Kulu'dan, Cihanbeyli'den gelme kadınlar beşer onar kümelenmiş, kimi ayakta, kimi çökmüş, hem çorabını, kazağını örüyor, hem oynayan çocuğa bakarak oluyor. Bu arada durmadan konuşuyorlar. Ağzına sakız alanlar var. Kasabalardaki gibi iplik oyası, boncuk oyası örenler var. Böylelerine insan yeraltı trenlerinde bile rastlıyor. Oyaları da o kadar güzel, o kadar hoş, gözünü ayıramıyorsun. İsveçlilerin, özellikle kadınlarının güzel insanlar olduğu söylenir. Uzun, sarı, kuğu

boyunlu kuzey ırkı. Filmlerdedir onlar. Bence orda asıl güzel bizimkilerdir. Kara kaş, kara göz; biraz da boy pos yerindeyse bambaşkadırlar. Anadolu yaylasının eşi, dengi bulunmaz gelinlerinin ellerinde güzel oylar, bakıyorsun, bakıyorsun. Adları bile hoş: Bebekli, beşparmak, trenyolu, yenge yengeye kısık, narçiçekleri, sıragüzeli, ilimonum, dutoyası, şeytanşaplağı, kaynanadili, papatyam, yılankemiği, subaysırması, Türkân Şoray kirpiği, Deniz Gezmiş oyası, Süreyya'nın gözyaşları... Kadınlarımız için asıl gurbet bunları beğendirecek, hatta kıskandıracak bililerinin olmayışı! Büyük dert, coğrafya uzaklığından beter toplumsal uzaklık.

1977'den sonra 1981'de bir daha gittim İsveç'e. Baktım o zamandan bu yana hayli değişmiş. Solcu hükümet gitmiş, sağcı hükümet gelmiş. Dış ödemeler dengesi bozulmuş. Pahalılık alıp yürümüş. Dört yıl önce 70'e satılan mal 270'e çıkmış. Yem yiyecek pahalılaşmış. Bizimkiler zaten dükkândan alıp yediği ekmekten hoşnut değil. Çuvalla un alıp evde yapmaya başlamışlar. Ama bunun için bizim köylerdeki gibi tandır yok ama fırınlar var. Elektrik ev kirasına ekli olarak ölçülmeden geliyor. Az yaksan da, çok yaksan da aynı para. Bu yüzden nerdeyse dükkândan ekmek alan kalmamış.

Bir de müthiş kirlenmiş şehir. Örneğin yeraltı istasyonları hiç süpürge görmemişe dönmüş. Çıkmaz boyayla sanat yapıtı resimlerin üstüne yazılar yazılmış. Başkent'in merkez sokakları bile Cevdet Sunay dönemindeki Ankara'nın, İstanbul'un sokaklarına benziyor.

Dört yıl önceki öğrencilerimin bile saçları ağarmış. O zaman yirmi sekiz, otuzunda idiler, şimdi otuz üç, otuz beş! Bir taş üstüne taş koymadan, bir ereğe varmak şurda dursun, doğru düzgün o ereğe yönelmeden elden kaçmışa benziyor yaşam. Konuşmalarına, bakışlarına sapsarı bir hayıf gelmiş. Yaşamın Türkiye'dekine benzemeyen koşturmaları onları yıpratıyor. Sabahları doğru dürüst yıkanıp paklanmadan, doğru dürüst kahvaltı yapmadan fırlıyorlar. İşe vaktinde yetişmek için yeraltı trenini yakalamak gerekiyor. Mide ve yürek rahatsızlıkları artmış.

Dostum Gülabi nasıl acaba? Telefonu var mı? Defterimde sadece adresi yazılı. Yirmi bir yıldır burda. "Allah belâ mı ver-

sin ağabey, aklım düşüncem yeni bir Volvo'da! Fabrikasından henüz çıkmış, direksiyonuna ilk benim oturacağım, pedaline ilk benim basacağım, el frenini ilk benim çekeceğim, gıcır gıcır yani kız gibi bir Volvo! Bineyim şöyle, yoksul gönlüm üstünde biraz yaylansın. Şoför okulu yaptım burda; kullanılmış bir araba da aldım ama canım hiç sevmedi. Ben yeni bir Volvo istiyorum ağabey! Şuna bak, sözcüğü bile gönlümü hoş ediyor: Volvo!”

Bu yüzden durmadan biriktirim yapıyordu. Kıdım kıdım veriyordu Halime'ye. Düğüm üstüne düğüm atıyordu bankadaki hesabına. Kızı Dilek, oğlu Cemal tıpkı Kocakır'daki çocuklar gibi büyüyor. Okulun parasızına, kitabın, defterin, silginin, makasın ucuzuna yöneliyorlar. “Yenisine gerek yok Halime, donlarımı, çoraplarımı yamayiver! Şurda yeni Volvo'yu çekme-me çok bir zaman kalmadı! Bu yıl geçti, gelecek yıl mutlaka! Hem de biliyorsun yalnız Volvo değil! En az üç kişilik bahçe salıncağı istiyorum. İki de şezlong diyorlar, ondan! Hem de bir közleme takımı! Közleme takımı kömürlü, ızgaralı, şişli olacak! Sen de revani yapacaksın! Hindistan cevizini serpeceğiz üstüne. Şezlongları yemekten sonra balkona çıkarıp öne arkaya sallanacağız. Uzun yaz ikindilerinde evimizin bahçesinde inşallah hem közleme yapacağız, hem gölgeli salıncakta oturacağız. Yaşamın tadını birazcık da biz çıkarsak kıyamet mi kopar? Bunun için son derece tutumlu olmamız gerekiyor. İlk geldiğin zamanlar kendin de işten artmaz, dıştan artar demez miydin Halime?”

Yeraltı treninden çıkıp yürüdüm. Eskiden renk renk çiçekler dizili alan şimdi toz toprak içinde. Yerlerde kibrit çöpü, sigara kökü. Sosyal merkez denilen yapının önünden geçip Türk mahallesine daldım. Gülabigil 33 Numaralı apartmanın dördüncü katında oturuyordu. Ama zile baktım, adları yok. Eskiden var mıydı, tam anımsamıyorum. Yalnız bir tanesi boş zillerin. Bastım parmağımı. Uzun uzun bir iki daha bastım. Yanıt yok. Geri çekilip yukarı baktım. Yan balkondan boynunda havlu, yüzü sabunlu bir erkek çıktı. Yaban yaban bakıyor yüzüme. Hayır Gülabi değil bu. Ama kara kaşlarından, posça bıyıklarından bir Türk olduğu belli. Bir gözünü kırıp sessizce sordu yukardan: “Hayrola, ne istiyorsun?”

“Gülabigile geldim; yoklar mı?”

“Gülabi mi? Gülabi gitti, çok oluyor! Nesi olun?”

“Arkadaşım!” diye bağırdım aşağıdan.

Yüzüme öyle bir baktı, tükürecek sandım. “Ne biçim arkadaşsın, Gülabi gideli çok oluyor! Uyuyor musun?”

“Yurda kesin dönüş mü yaptı? Volvo’yu alabildi mi?” der gibi baktım ben de ona “Volvo’yu da aldı, yurda kesin dönüş de yaptı!” gibi baktı bu kez.

“Hemşerim yahu, parayla mı konuşacaksın? Gülabi’yi görmek istiyorum!” dedim serzenişli.

“Göremezsın! Gitti dedim, duymadın mı?” Fazla konuşmadı, çekildi içeri.

Bankanın önündeki çiçeklerin arasına çekilip cebimdeki defterden Muammer arkadaşımın adresini buldum. Zaten Gülabi’den çıkınca ona gidecektim. Biraz erken giderim. Ama ne olur ne olmaz diye önce bir telefon ettim, evdeymiş. Acayip betonların arasında biraz daha gezip dolaşım. Ondan sonra bir taşıta binip şehir haritasındaki üçgenin iki yanını dolaşım. Vardım Muammer’in semtine.

“Seni zaten arayacaktım ama önce Gülabi’ye gittim. Nasılsın? Yoksa gene tek misin? Synnöve gene annesini görmeye mi gitti Finlandiya’ya?”

“Nasıl da bildin; Synnöve annesini görmeye gitti. Biz de derledik topladık Gülabi’yi yurda yolladık bir yıl önce. Uçakla! Eşini, çocuklarını da bindirdik yanına. Arkadaşımız Gülabi, Kocakır köyünde yatıyor şimdi!”

“Anlamadım, nasıl yatıyor?”

“Demek haberin yok, Gülabi öldü...”

O an yakınımı bir yıldırım düştü sandım. Kendimi toplayıp yıkılmadan durmaya çalışım. “Yaşamda bu kadar haksız iş görmedim, nasıl oldu, anlat!” demeye kendimde güç bulamadım. Muammer omzumdan tutup koltuğa götürdü. Pencerelele storlelelerini indirdi. IKEA yapımı boyasız, ama cilalı dolaptan bir video kaseti çıkardı, taktı 67 ekran televizyona:

“Dilden eksik gedik anlatacağıma, daha önce yaptığım çekimle anlatayım. Seyret... İşte Gülabi, işte yeni Volvosu!”

Seyretmeye başladığımda şaşım. Bir ara yan yana yürüyö-
ruz. Demek Muammer filmin birazını 1977’de çekmiş. Unut-
muşum. Gülabi’nin İsveç yaz güneşinin renklendirdiği yüzü
gevrek gevrek gülüyor. Birden yeni Volvo’nun içinde gördüm
onu. 80 bin kron saymış tam. Aklım çıkıp gidecekti. Çekip ge-
tirmiş evin önüne. Halime yanında. Çocuklar inip gelmiş. “İlle
bindir, gezdir baba bizi!” diyorlar.

“Yarın cumartesi! İşe geç gideceğim. Sabahtan bol bol geze-
riz. Gelin şimdi yukarı çıkalım!” diyor. Kanat gibi geriye kol-
larını ailesinin üstüne. Sofrada şen şatır. Cıvıl cıvıl bir yemek
yiyorlar. Küçük tabaklarda cevizrengi revani geliyor.

“Anlatamadık şu İsveçlilere! Zekâ denen nesne bizde de var!
Örneğin böyle güzel yemekler yaparız! Tatlılarımız sanat yapı-
tına benzer! Duymazlar, görmezler! Hepimizi esrar kaçakçısı,
gerzek sanırlar. Ama bizim yitiğimiz değil bu, onların yitiği!
Benim gözüm görmüyorsa şimdi, şu pembe çiçekli güzel ağaç
yok demek midir? Görüyorsa gözleri, elbet biz de yok değiliz!”

Yemeği içerde, Kocakır’dan gelmiş kağı takeri sofrada yi-
yorlar dördü birlik.

“Yahu baba, baya güzelmiş İsveç’in pirzolası!”

“Volvo firması 80 bini peşin ödedik diye beş bin indirim
yaptı. Asıl fiyatı 85! Çok pahalı evet! Ama iyi mal, iyi para!
Ayrıca servisini bakımını bedava yapacak. Bunun için bir kart
verdiler elime. Bundan sonra size sık sık pirzola getireceğim.
Közleme takımını da hemen alıyorum. Bu yıl yurda gideceğiz
inşallah! Ama kesin dönüşü erteledim. Beş yıl daha çalışacağız.
İlk’i, orta’yı burda tamamlarsınız. Haydin bakalım; dişlerinizi
fırçalayın, masanızın başına geçin! Derslere!”

“Fırçam çok eskidi yahu baba; yeni fırça al!”

“Anası yaradılışlı çocuk! Savurganlığın gereği var mı ulan?
İki hafta daha kullan!”

Renkli şeridin üstünden dudaklarını domatıştırıp gidiyor Ce-
mal. Halime’in güzel bir portresini veriyor Muammer. Sokulu-
yor kocasının yanına Çocuklar gidince şezlongları alıp balko-
na çıkıyorlar. İçerden ışıklar vuruyor. Çok yükseklerden ayışığı
iniyor. “Bak Halime, seninle böyle ilk kez yan yana, can cana
oturuyoruz! Ah bu şezlonglar da nasıl açılıp kapanır acaba?”

“Ben de bilemedim. Sen yokken becerebilir miyim acap?

“Hele şimdilik böyle oturalım! Sonra öğrenir, öğretiriz bir-birimize!”

Bir kahve yapayım sana! Yoksa çay mı istersin?”

“Kahve yap! Volvo’yu çektik nasıl olsa! Biriktirim dönemle-rinin olumsuz izlenimlerini at artık kafandan!”

Fincanlar oynuyor, kahvedenlik fokurduyor. Esen ılık yelle-rin önünde gece yarıyı geçip saat bire geliyor. Bu kez Stock-holm’e nisanda geldim. O pembe çiçeklerini açmış güzel ağaç-lara Japon kirazı diyorlar. Havada baharın kokuları savruluyor. Kasetteki zamanla şimdiki zaman çakışıyor.

Gülabi, ekranda görünmeyen Muammer’e, “Yaşamak güzel şey be kardeşim, gerçekten güzel şey!” diyor.

Halime’nin eli elinde. Balkondan kalkıyor Gülabi. Odanın ışığını söndürmek istiyor. “Boşver söndürme!” diyor kendi ken-dine. Bir koltuğun önünde duruyor. İçinde bir çocuk o kadar gerilerden, çok çok uzak anılardan bağılıyor. Kocakır’ın nadas-ları arasından tozutup giden bir otomobilin ardından “Bindir beniii!” diye bağırarak koşarken ansızın yıkılıyor yere. Yıkıldı-ğı halde gene bağılıyor. Kalkıp koşuyor. Gülabi birden kayıp düşüyor Halime’nin ayakucuna. Kıvranarak, gövdesini yukarı döndürmeye çalışıyor. Beklenmedik bir zamanda, sekiz sayma-ya kalmadan geçip gidiyor doyumevi işçisi.

Neye uğradığını bilemiyor Halime. “Aldırdım!” diyor. İçeri odaya, dışarı balkona, mutfığa, yeniden içeri odaya, yeniden balkona koşuyor. Elinde su bardağıyla çöküyor on sekiz yıllık eşinin başına. Parçalıyor kendini: “Gülabi canım! Babam Gü-labi! Bi denem Gülabi!” diyor. Hayır, duymuyor. Sarsıyor ama kıpırdamıyor. Filmin buraları çok net. Gülabi yok artık. Halime kalkıp Tuncergile telefon ediyor. Eşi Gönül koşup geliyor. “Ben anlatamam, sen anlat ne olursun?” diyor. Neyi anlatacak? Kime anlatacak? Anlaşılmıyor orası. Sanırım biraz boşluk giriyor ara-ya. Dördüncü kattaki eve otuzdan çok kadın doluyor. Gülabi’yi alıp yatak odasına taşıyorlar. Komşu eve erkekler geliyor. On-ların da kırktan fazla sayısı; çoğul çoğul konuşuyorlar. İsveç-li komşular bu kadar insanın toplanmasından ürküp karakola telefon ediyor: “Bütün Stockholm’ün Türkiyelisi 33 Numaralı

apartmana toplandı! Bir olay çıkabilir, hemen önlem alın!" Polisler başı fırlıdaklı otomobillere dolup geliyor. Tutuyorlar kapıyı. İkisi yukarı çıkıyor. Ellerinde tabancalar.

Gönül, çok sevilen bir hemşerinin ansızın öldüğünü anlatıyor. Erkekler arasında tam İsveççe bilen yok. Çok sigara içiliyor onların olduğu bölümde. Hanlı köyünden Aliyar'ın evidir orası.

Kadınların arasından bir soru:

"Kimdir bu kadar ağlatan bizi?"

"Batası kader! Batası kader!" diyor bir ses.

Bir rüzgâr dağları, çölleri geçip geliyor.

"Kader değil!" diyor dimdik bir ses.

"Nedir Gülabi'yi bu derece biriktirimci yapan?"

"Araba dışı, gıcır gıcır yeni bir Volvo!"

Kadınlar hiçbiri kitaplara geçmemiş ağıtlara başlıyor.

"Nedir onu bu derece araba düşüne saptıran? Sonra tam kavuştuğu gün yüreğini durdurup iki metre uzatan?"

"Olmaz olası kader, kader, kader!" diyor gene o ses.

"Durmadan kader deyip durma ordan! Heç bilem kader değil! " diyor kafa tutan, hâlâ genç bir ses.

Bir kadın da ağlamaya ara verip "Pederin peder olacağına, kaderin kader olsun!" diyor.

Ertesi gün erkekler yeni Volvo'yu satışa çıkarıyor. Kimse almıyor onu. Uğursuz bir büyü var sanıp korkuyorlar. Beş kişilik bir kurul olup firmaya gidiyorlar. Beş bin eksiğine lütfen geri alıyor firma. Az önce balkondan bana terslenen komşu: "Sar o paraları kuşağına!" diyor Halime'ye. Aynı adam, yanında iki arkadaşıyla Rinkeby'de, Täby'de, Tensta'da, Fittja'da. Hjusta'da liste dolaştırıyor. Elli elli, yüz yüz çıkıyor hemşeriler. "Sakin dokunma o paraya Halime! Biz Gülabi'yi komayız bu yabanelde! O en çok biriktirime kapıldığı yıllarda bile her ölümde yüz yüz verdi. Bir tek gün kıcına bir denizdonu alıp havuza, göle gitmedi. Bir tek yıl izinlere gitmedi. Koştı bulaşığa, koştı eve. Oturdu durdu evinde. Lokallere, derneklere çıkmadı. Bilmedi sendika şu bu! İkinci bir düşü vardı: Cenazeleri yurda taşımak için bir sandık kurmak. Başaramadık ne yazık!"

Genç sayılacak yaşta çileden olgunlaşmış yüzüyle gene Halime geliyor ekrana. Daha gölgeli bir yüzle ağlıyor. Sağ ya-

nağıyla burnunun ucunda bir parça günişığı var. “Nedir, nedir bizi böyle ağlatan?” diye soruyor durmadan. Yüzünün derisi gülün yaprağı gibi daha. Göğüsleri diri diri. Muammer de sinemayı iyi bilir, biraz uzun sürdü çıraklığı.

“Çok ağladın, çok ağladın be bacım!” diyor boncuk oyası ören kadınlardan biri. “Bu kadar çok ağlamaların, çok gülmelere döner inşallah! Çok gülmeler de çok ağlamalara döner ya hani!”

“Bizim gülmemiz geçip gitmiştir Eşeli! Bizler gülmeyiz artık bu dünyada, bu düzenlerde!”

Gökyüzünün bol ışıklı çobanyıldızı gibi parlıyor Eşeli’nin gözü: “Bir damlada yüz bin damla saklıymış, ben bunu yeni duydum. Güleriz heç korkma, heç bilem korkma!” diyor dik dik.

Muammer kaseti kapattı. Koydu çam tahtasından güzel dolaba. Saat akşamın altısına geliyor. Hjusta’ya Polat Çan’ı görmeye gideceğim. “Ben de geleyim, birlikte gidelim!” diyor. Biliyor canımın sıkın olduğunu.

Çıktık birlikte. Ak pamuk bezeli İsveç göğü yüksek. Konuşuyoruz Muammer’le giderken. Bana yeni yapacağı “Toprak Adam” filmini anlatıyor. Toprak adam topraktan yapılmış bir kadınla evleniyor. Kalkıp göçmen işçi olarak İsveç’e geliyor. Toprak çocukları dünyaya geliyor. Ben de ona Almanya’nın Rur Havzası’nda metal işçilerinin romanını özetliyorum.

Polat Can’ı görmeye Gülabi’yle gideriz diye düşünmüştüm. Aklımdan öyle geçirmiştim saf saf. Köprülerin altından bunca suların aktığını bilmiyordum. Gülabi’yi yitirdiğimi bilmiyordum.

İki Evli Polat Can

Hjusta, Stockholm’ın büyük mahallelerinden biri. Yüksek yapılarında çok Türk oturuyor. Oraya gitmek için İsveçlilerin

“Tünel Bahna” dediği trene bindik. Yerin altında çelikten yeni tür yılanlar gibi dolu karınla akar bunlar. Binlerce insanı burdan oraya taşırlar. Sadece merkezden değil, aktarmalarla mahallelerden mahalleye de gidilir gelinir. Rinkeby’e, orda acı bir haber alacağım gibi yalnız gitmekten korktum, Muammer’i aldım yanıma. İçimden geçeni sezdi: “Serin ol Fakir Ağabey! Bu kez iyi haber alacaksın! Ayın on beşi karanlık, on beşi aydınlık!” dedi.

Serin olmasan ne yapacaksın? Yaşam suyun akması, ateşin yakması. Son ucu ölüm. Erken ölümlere kızıyorum ben. Bu tür haberlerin yıkıntısından uzun süre kurtulamıyorum.

“İstersen önce derneğe uğrayalım!” dedi Muammer.

Dışardaki Türklerin dernek dediği düpedüz kahvedir. Hepsinde sigara içilir, hepsinde kumar oynanır. Almanya’da beş bin, altı bin, elli bin Türk’ün yaşadığı şehirlerde bunların sayısı sınırı belirsizdir. Camiler bir, Kuran kursları iki; bir de dernekler üç... Camiler politikaya, Kuran kursları eski eğitime, kahveler kumara sürer insanları.

Girdiğimiz derneğin geniş salonu zınga zıncı dolu. Önde, Ankara-İstanbul arası yol doyumevlerinde şoförlere ayrılan yerler gibi bir yer var. Oraya geçip oturduk. Konuklar için vitrin gibi bir yer burası. İşsizler, eliboşlar masalara kapanmış, al kızı, ver papazı, kâğıt oynuyor. Daha çok da poker, bezik. Masaların üstü markayla, parayla dolu. Bunun önünden ötekinin önüne gidip geliyor hepsi. Önlerindeki sayaçlar çıt çıt ediyor.

Beni tanımadılar. Rinkeby’deki gibi burda da bir mahalle kitaplığı var. İçinde Türkçe kitaplar da yer alıyor. Ama giden yok. Bizimkilerin kitaplığı bu kahve. Muammer’i bildiler. İki kişi kalkıp geldi, hoşgeliş etti. Geliş nedenimizi sordular. Anlattık, Polat Can’ı göreceğiz. Şundan çok kuşkulanırlar: Saf bir Türk, bir gâvur gazeteci yada televizyoncu takar getirir bilme-yerek. Adamda gizli makineler vardır. Ses alır, çat çat resim çeker, sonra gider ipe sapa gelmez yazılar yazar. Camileri, Kuran kurslarını, vakit geçirmek için kahvelerde oyun oynayanları gösterir. Yabancılar Türkleri yanlış tanıır böylece. Türkleri doğru tanıyacak yabancıları bir türlü bulamayız nedense.

Tipime baktılar, gazeteci olmadığım açık. Belki bir hemşeriyim. “Gezgin” olarak Polat’ın başına belâ geliyorum. Otur-

ma iznimi alsın, işimi bulsun. Hatta bir de eversin sarı saçlı bir İsveç kıızıyla. Yan yatıp çamura batsın, yurttaki işsizlikten, parasızlıktan, cümle yoksunluklardan kurtarsın beni. Polisin eline düşürüp sınırışı edilmeme yol açmasın. Sağlasın burda kalmamı. Az mı gördüler bu düşlerle geleni, çalışıp terlemeden sadeyağda kurt yaşar gibi yaşayanı!

“Ne işimiz vardı da geldik bu pis yere?” gibi baktım sanki; Muammer, “Sabırlı oool!” dedi.

“Yooo yoo! Böyle yerleri görmek sevaptır; oturalım biraz!” diye baktım ben de onun yüzüne.

“Birer çay alır mısınız?” dedi yanımıza oturan. Yurtta köyünün muhtarıydı belki. Görgülü, bilgili, hem de saygılı.

“Sağol!” dedik ikimiz birden. Birer çay geldi. Tıpkı Türkiye kahvelerindeki çaylar gibi hafif bayat. Belki de karbonatlı hafif. Akşamüstleri böyle olur. Ama sunum olduğu için geri çevrilmez; zorunlu içmeye başladık.

“Bir işiniz mi vardı Polat efendiyle?”

“Sadece görüşme...” dedi Muammer. “Arkadaş Almanya’da çalışır. Konuk burda. Görüşecekti bir...”

“Üç yıl önce, bir daha gelirsem ararım diye kendisine söz vermişim...” diye açıklama yaptım.

Angaryalık biri olmayışına sevindi. “Polat’ın işi iş canım!” dedi sonra. Sağ elini yukarı doğru savurdu.

Muammer’le ikimiz birden, “Aman iyi olsun!” dedik. “İşi iş olan arkadaşlar azaldı...”

İki kişi sandalyesini yanımıza çekip getirdi.

“İşsizlik özellikle Almanya’da arttı diyorlar...”

“Gerçeğine bakarsan burda da öyle canım...”

“Örneğin ben işsizim şimdi! Gerçi beş on kuruş sosyal yardım var ama insana ağır geliyor, çalışıp alalım paramızı! Solcu hükümet yeniden gelecek gibi...”

“Ne zaman gelir Polat işten?”

“Polat mı? Çoğa kalmaz! İki’de çıkar! Saat kaç şimdi? Tıpkı fabrikalar gibi vardiya düzeni çalışırlar. Türkiye doyumevlerine benzemez. Bir saat yola verse, üçte burdadır. Saat kaç şimdi dedim, söylemedin?” Baktık beşe geliyor: “Ohooo; evdedir!”

Tam kalkıyorduk, bir çocuk girdi. Yedi sekiz yaşında. Hâlâ parmağını emiyor. Konuştuğumuz adamın önüne dikildi: “Baba, annem çağırıyor, eve geleceksin!”

Gülümsedi adam: “Annem çağırıyor! denmez. Evden çağırıyorlar yada konuk geldi! denir. Ne zaman öğreneceksin; güya okula da gidiyorsun!”

Birlikte yürüdük. Kalanlar oyunu var gücüyle sürdürüyor.

Daha karşıdan gördük: Sokaktan yanda, dördüncü kattaki balkonda oturuyor Polat Can. Yanında iki çocuk, bir de hanım. Bizi gördü, bağırıp çağırmaya başladı. Ordan balkondan boynuma atılacak sandım. “Dur bire adam, bütün İsveç’i ayağa kaldırma!” dedim.

Yukardan düğmeye basmış hemen. Biz varmadan dızzzz! diye açıldı kapı. Dördüncü kata tırmandık. Üstü gömlek, altı picama, duruyor orda. Gene yaptı yapacağını, atıldı boynuma. Nerdeyse yıkacak yere! “Bi dene benim ağabeyim gelmiş! Canım ağabeyim gelmiş! Daşşasını yiyeyim, başım gözüm üstüne gelmiş!” Şapur şapur öpüyor sağımdan solumdan, ıslatıyor boynumu kulağımı. Ardındaki çocukları gördüğü yok. Nerdeyse kapılar açılacak, komşular birikecek. Kasığından yukarı dürttüm: “Yeter yeter, içerde sarılalım biraz da!” Çocukları toplayıp yürüdük. Her katta üçer daire. Bulunduğumuz katın ikisinin kapısı açık. Açık kapılar karşı karşıya. Üstlerinde Polat’ın adı yazılı. Birinde bir de “Sirka” var. “Demek Sirka hâlâ duruyor!” diye düşündüm.

Benim Polat Can arkadaşım durmadan kükrüyor: “Buyurun size iki kapı! Bizim değil, ikisi de sizin! Hangisini isterseniz ona buyurun!” Bizi üst üste buyurtuyor. “Muammer, sen bari buyur bacanak! Almanya’dan Fakir Ağabeyim geliyor, ancak o zaman görünüyorsun! Finlandiya’ya göçtün yada Türkiye’ye dönüş yaptın sandım! Buralarda olduğunu şimdi öğrenip sevindim...”

Sokaktan yandaki daireye girdik. Mutfağın önünden, salon denilen oturma odasının ortasından geçerek balkona çıktık. İki buçuk metre genişliği, 140 santim de çıkıntısı var balkonun. Karşıdan görüldüğü gibi kutucuk değil pek. “Çok çok iyi!” dedim usulca.

“Bizim için iyiden iyi!” diye kabardı Polat “Hem burası, hem karşısı geniiiiiştir! Gönlüm dersin evlerimden de geniş! Geçen gelişinde karşıda biraz sıkışık oturuyorduk. Burda Obruklu Erdal kalıyordu. Arkadaşlar söylemiş: Lan oğlum insanlık öldü mü? Çok! Ben de bu İsveç’in gözünü seveyim! Nüfusundan çok ev, okul, hastane yapmış. Duyuşuma göre Almanya’da, tıpkı Türkiye’deki gibi ev darlığı çokmuş. Arkadaşlar Erdal’a başka ev bulmuş. Toplanıp geldiler bir gün. Kaldırdılar pirtısını, kartonlara tıktılar, attılar minibüslerin, otomobillerin içine. İki saatin içinde taşıdılar. Biz de o darlıktan kurtulduk şükür! Şimdi kendi kendime: Heeey gidi Polat Can! diyorum. Köyde sığır güttüm. Komşular beğenmedi çobanlığımı, iki yıl sonra çıkarıp attılar. Zorla güzellik olur mu? Çıktım ben de. Ama açtım, çıplaktım. Derler de inanmazdı, soluğum kokuyordu resmen! Bir de tavukkarası hastalığına yakalandım, ikindiden sonra görmezdi hiç. Binecek eşeğim, emecek ineğim yoktu. Çocuklarım birer kemik yığınıydı. Karım dersin öyle. Onun da bir çizim tarlası yoktu benim gibi. İki çıplak bir hamama yakışır demişler. Git dağlardan çırpı getir sırtınla. Yalvar yakar bir gün ona sat bir gün buna. İki sırt çırpıyla iki okka un al. Onu da acıdıklarından versinler. Ulan eşkiya ol, dağa çık be! Çevre köylerde beş altı varsıl kavat var ama hepsi özel eşkiya besliyor; kimi soyacaksın? Çektim buraya geldim de, işte böyle şimdi iki dairede oturuyoruz; şimdiyece sülalem oturmamış, oturmaz da! İşletmeler genel müdürün, milletvekilin oturamaz! Dedim ya, İsveç’in gözünü seveyim, çok enayi hükümettir! Bahane bulur, verir paraları! Solcusu gitti, sağcısı geldi; biraz kısar diyorduk, o da veriyor! Şimdi yeniden solcusu gelecek diyorlar, gene artıracak. Hele çocuk paralarını, temelli bol verir. Kendi avratları eskiden bir tek doğururdu, şimdi onu da ya doğuruyor ya doğurmuyor; doğursun diye çocuk parasını artırıyor. İsveç’te bir manga çocuğun olacak, mis gibi geçinirsin! Bizim maşallah iki daha oldu!”

Böylece Polat Can’ın ilk “yeni haber”ini kendi ağzından duymuş oldum. O sırada Emine Yenge, “Dur dur!” diye bağırdı. “Dur, konuk bir soluklansın! Gelir gelmez bombardımana başlama! Hem de yalan yanlış konuşup insanı yerin dibine batırma! Yok açmış da, resmen soluğu kokuyormuş da! Dünya

bu, kimi zaman kıtlık olur, kimi zaman bolluk! Az bulunca az, çok bulunca çok yersin sen de! Çay kahve ne içecekler, bir sor önce! Karınları aç mı, tok mu, bir anla! Akşama kalacaklarsa özel yemek kayıralım. Dünün artığını koymayalım önlerine!” Emine yenge bunları söyledikten sonra ilerleyip geldi, karnının altına düşen lastik büzgülü eteği yukarı çekerek Muammer’e, bana hoşgeliş etti. Dizilen üç çocuğu da itti arkalarından. İkisi kız, biri oğlan, onlar da birbirini izleyerek ellerimizi öptü.

“Tamam mı, bitti mi söylevin? Bittiyse git Sirka’ya haber ver. O yana geçeceğiz. Sen de çayı kahveyi o yana getir. Eğer ben gitmem diyorsan Ayşegül’ü sal, o haber versin! Gâvur filân diye horsunma Sirka’yı; kemiklerini kırarım; kimin gâvur, kimin Müslüman olduğunu anca Cenaballah kendi bilir!”

“Bu sözler nerden çıktı, nasıl konuşuyorsun Polat Can?”

“Konuşuyorum ağabey! Karı kısmının ipini gevşetmek iyi değil Avrupa’da! Gevşettin mi tekmeyle ne yana atacağı belli olmaz! Böyle konuştuğuma bakıp temelli aldanma! Ötekini de sıkılarım. O da bunu horsunmasın! Üç partiden oluşan hükümetleri yönetmek kadar zordur iki karıyı bir arada geçindirmek. Bana doyumevinden dediler, bir daha everelim! Kocasından boşanmış bir Finli var, adı Ritwa. Biliyorsun Sirka da Finli. Yani Muammer’le bacanağız. Bir Finli daha aldırıp bizi katmerli bacanak yapacaklar. Yok! dedim, valla istemem! Bir daha evlenirsem İsveçli yada Alman alırım! dedim açıkça. Üç avradın kahrını çekmeyi kolay sanıyorlar. Burda biliyorsun epey Alman var. Avratlarının çok kullanışlı olduğu söylenir. Fakat çocuk istemezlermiş. Eee söyledim size, çocuk istemeyen karıyı ben ne yapayım?”

Emine Yenge gitti geldi, oturdu yanımıza bir yere. Balkondan uzaklarda, sis içinde görünen Stockholm’e bakıyoruz. Yüksek yapılar mavilikle beyazlığın içinde yitiyor.

“Haber verdin mi? Çay koydun mu?”

“Haberi var. Çayı orda içeceğiz...”

“Hem sinemacı hem yazar arkadaşlar geldi, dedin mi?”

“Dedim, anlattım bütün gerekeni...”

“Aferin, işte tam böyle olacak. Çok aferin.” Döndü gene benden yana: “Karıların ipini gevşettin mi kötü olur, Fakir Ağa-

bey! Kulu'dan bir Cemal arkadaş var; bize yakın Astoria doyumevinde çalışır. Karısına iki yumruk vurmuş. Hemen varıp polise dâvacı oldu. Çağırdılar karakola. Polisler, böyle böyle yapmışın diye tutanak yazacak olmuş. Sadece yasa değil, gelenek de geçerlidir İsveç'te. Bu bizim geleneğimizdir efendim, karımın gıdasını veriyorum demiş. Madem öyle evinize gidin, geleneğinize göre yaşayın demişler. Benim bu Finliden ilk çocuğum doğunca üstüme yazmayacak, hem de çocuk paramı vermeyecek oldular. Neden? diye sordum. Nikâhlı değilsiniz! Dedim içimden: Ulan deli kavatlar, nasıl nikâhlı değiliz? Biz habire zina mı yapıyoruz? Yükselttim sesimi bunlara: Biri nikâhlı, biri imam nikâhlı! dedim. İmam nikâhlı nedir? diye sordular. Hocamızın kıydığı nikâhtır, dinseldir! dedim. Bunun üzerine, Soralım dışişleri bakanlığınıza, böyle bir yasa var mıdır yurdunuzda? dediler. Yasa değil tradisyon yani gelenektir! dedim. Haa bak o zaman olur! dediler. Anlattım onlara: Benim Halis Dayım da iki evliydi yurttan. Biri nikâhlı, biri imam nikâhlı. Çocuklarına pabuç aldı mı, hepsine birden alırdı. Ben de öyle yaparım. Ayaklarının pabucunu aldığıma göre çocuk paramı neden almayacağım? Tıkır tıkır veriyorlar şimdi, ben de alıyorum! Kısmet olursa iki buçuk ay sonra ikinciyi doğuracak Finli. Biri kucağında, biri karnında, birazdan göreceksiniz!" Eli ni vurdu omzuma: "Şimdi kalkın bakalım!"

Gene mutfakın önünden geçerek karşı dairenin kapısına vardık. Açıktı ama zilini çalmadan girmeyi doğru bulmadı Muhammer. Polat Can ise içerden yanıt gelmeden, "Canım geçin!" diye kakaşladı ardımızdan. Girdik. Aynı apartmanın daireleri olduğu için plânları da aynı. Mutfak kapısının önünden geçerek, salonun ortasında durduk. Balkon penceresinden Solna yanları görünüyor. Oralar da sis içinde. Alçak alçak dağlar Uppsala'ya doğru birbirine eklenip gidiyor. Yakındaki göllerin parıltısı gözlerimize vuruyor. Finli Sirka Hanım, kucağında kurbağa gibi kolunu bacağını sallayan çocukla, hem de kırık dökük bir Türkçeyle bize yer gösteriyor. Çocuğunu gebe karının üstüne bastırıyor. Sarıyla kırmızı arası bir rengi var. Kısa kollu, yünlü, sarı bir bluz giymiş. Güzel yüzü yer yer çilli. Koçanından yeni soyulmuş mısırı andırıyor. Elimizi sıkıp heceleri

birbirine vuruşturarak, “Hoş geldiz, buyurun!” diyor, utangaç utangaç gülüyor. Bizden önce Polat bir aferin çekti. Sırka da çekti bir aferin ama bize mi, Polat’a mı, bilemedim. “İşte bizim Sırka’mız!” diye tanıttı Finli eşini Polat. Bizim adlarımızı da ona söyledi. “Kucağındakinin adı da Halis’tir. Dayımın adını verdik. Bir kez izne gittik Türkiye’ye. Tanıdı kendisini. Dayım yoksul ama yüksek insanlık sahibidir. Her gün kavun karpuz, armut, erik taşıdı. Bir gün boş koymadı soframızı. Sevinerek verdik adını. Çünkü bizde biliyorsun önce Allah’ın, sonra kocaların dediği geçer. Üçüncü olarak da karıların dediği. Gerçi ben bunların dediğine birinci derecede yer veririm ama her zaman, her yerde asla değil. Sırasına göre...”

Sırka çocuğu bir sağ yanına, bir sol yanına aktarıyor. Bakımlı dişlerini göstererek gülmesini sürdürüyor. Arada nedense, “Aferin, lütfen” diye söyleniyor. Sonra, “Öyle tabii, çok güzel...” diyor. Hele bir “Evet evet...” deyişi var, gerçekten aferin. Polat Can, evlerinin ikisine de egemen görünüyor. Eliyle koluyla çocuk küreler gibi küreledi bizi içeri. “Buyursanıza! İster balkona, ister salona oturun lütfen!” dedi. “Size çaydan önce birer viski vereceğim! İçmem demek yok. Oruçayında değiliz şükür...”

Salondaki beyaz IKEA dolaplarından birinin kapağını açtı. Şişeyi, bardakları tepsinin üstüne dizip getirdi. Ben özür diledim. Karaciğerimden ötürü alkol almıyorum. “Biraz kola katarım, alkolü azalır!” dedi. “Cola asla almam!” dedim.

Diklendi: “Yani sen şimdi bize rest mi çekiyorsun?”

“Yok canım, ne resti? En iyisi ben biraz süt içeyim yada varsa bir bardak ayran!” dedim.

Alkolü düşük bir elma şarabı varmış; bu kez de ondan getirdi. “Biri içerken biri baktı mı hiç olmaz! Bir dudak değdir, sonra içmezsen içme! Ben karılarıma da böyleyimdir, çok üstelerim. Sırasında onlar da bana üsteler. Eğer çok üstelemeyi sürdürürlerse, doyumevindeki arkadaşların dediğini yapacağım. Yani ikinci Finliyi alacağım. Birinci Finliyi Emine’ye danışmadan aldım; bu kez danışa danışa, aklını erdire erdire alacağım. O zaman çok yalnızlık çekiyordum. Nefsimi susturamıyordum. Aynı doyumevinde çalışıyorduk bununla. Beni beğenirmiş. Sonradan anlatı, nefsi beni çok istermiş. Çok sıcakkanlı, koruyan, kollayan,

hem de akşamda sabahta hakkını eksiksiz veren, her bakımdan iyi bir insanım. Onun nefsi, benim nefsim derken alıştı, ben-den kopmadı. Ben de ondan kopmadım, daha doğrusu kopa-madım. Oysa açık açık anlattım. Sirka saflığı bırak ben evliyim! Üç çocuğum var, belki bir daha geliyor, dedim. Olsun dedi. Karımı getirmek istiyorum, bugünece çok yalnızlık çekti, onun da nefsi var, fazla çekirmek günahtır, dedim. Getir, dedi. Tâ baştan gelmek istedi Emine. Ama kim getirdi de ben getireyim baştan? Sonradan gelmek isteyince: Gidersek oralarda ayağıma dolaşırsın Emine dedim. Dolaşmam dedi. Hem de ben, senden iyi olmasın, orda Sirka adında Finli bir kadınla yaşıyorum, çok iyi! diye anlattım. Yaşa dedi. Sirka anlamı ateşböceği demektir, gerçekten ateşböceği gibi gece gündüz yanar, hem de yakar de-dim. Yaksın dedi. Halis Dayımdan karıların kallesliği üstüne çok öğüt, hem de Sarızlı Hasan eniştemden çok masal dinlemiştim. Karılarla işin başında her şeyi açık konuşmak iyidir. O nedenle neyim var, neyim yoksa anlattım. Hepsi kabulüm dedi. Üç yıl önce işte alıp getirdim. Keşke beş yıl önce getirseymişim. Bu kadar uyumlu, hem de geçimli davranacağını nerden bilirdim? Ağlar, huysuzluk eder, ağzının tadını kaçıırır, ben de vururum ağzına, iyi olmaz diye çok çekindim. Umduğumdan olgun çık-tı, elinin birini koyup öbürünü öpmek isterim. Geldiği gece ne oldu bak. İnsanlık durumu bunlar. Bir buçuk ay sonra izinden dönüyoruz; buranın Arlanda alanında bizi Sirka karşıladı. Elim eline değdiğinde valla yanıyordu cas cas. Bir buçuk aydır ay-ırdık, yanmaz mı? Ayrı ev yoktu. Kaygısı yurttan çıkmadan çöktü içime. Bir tek burası vardı. Sirka'yla kalırdık. Yatak odası tek göz. Emine zorunlu olarak salonda yatacak. Ama asıl sorun ben kiminle yatacağım? Daha doğrusu elbet Sirka'yla yatacağım ama bunu Emine'ye nasıl diyeceğim? Dedim ya, böyle konula-rı açık konuşmak her zaman iyidir. Sıkıntımı anlattım, hem de görüşünü sordum. Uygunu elbet onunla yatmandır dedi kendi ağzıyla..."

Polat Can anlatısını kesip küçük bardakları dağıttı birer bi-rer. Emine Yenge'yle Sirka'ya de verdi. "Haydin bakalım; birer fut alalım! Şerefimize; hoşgeldiniz! Çok sevindik ailecek!"

Sirka çocuğunu bir yanından öbür yanına aktardı. Beklese içkisini dökecek, hemen dikti. Emine Yenge bekliyor. Bizler Polat'ın dediği fırtları aldık. Emine Yenge en sonra aldı.

“Ondan sonra efendime söyleyim; ben bunları daha Arlanda alanında tanıştırdım güzelce. Eve gelince ikisini ayrı ayrı birer köşeye çekip o akşamki plânımı anlattım. Gece yarısı saat bir'e geliyor. Yol yorgunluğu var. İçerde Sirka'nın odasına geçtim. Uzun özelemlerin etkisiyle sarıldık birbirimize. Birkaç kez alımımızı aldıktan sonra uykuya geçeceğiz. Bir hıçkırık geliyor. Sirka elini kulağına huni yapıp dinledi. Hıçkırık salondan geliyor. Ulan hayırdır inşallah, dedim. Belki geçer diye bekledim. Hayır geçmiyor, daha artıyor. Cenaballah'a yalvardım: Bana yardım et, hem de hemen şu an yardım et! Sirka dürttü beni: Lütfen Polat, konuk ağlıyor, git! Kalktım usulca, gittim yanına. Eğilip baktım, bu akıllı gerçekten ağlıyor. Dedim: Gı Emine, seninle böyle miydi sözümüz? Ağlaya ağlaya yastığı ıslatmış. Böyle değildi Polat! diye hıçkırarak dile geldi. Ama elimde mi? Üstüme bir gariplik çöktü, kendimi tutamıyorum, ondan ağlıyorum. Ne olur kusura bakma! Böyle deyince ne yaparsın Fakir Ağabey? Avrat kısmı her zaman haklıdır. Böyle demese de bir şey yapamazsın. Uzandım yanına, bunun da gönlünü aldım biraz. Bu kez baktım, Sirka dikti kulaklarını, dışarıyı dinliyor. Emine de kulaklarını dışarıya vermiş, ayırında mısın, uyuyamıyor dedi. Dönüp duruyor karyolada! Besbelli uyku tutmuyor zavallıyı! diye haber veriyor. Tutmuyorsa tutsun! diyecek oldum; demekle olur mu? İçerdeki yatakta bizim köyün horozlarının ötüm vaktine kadar döndü Sirka. Sonunda Emine: Kalk dedi, batsın bu iş! Git ona! Baksana bu kez de o ağlıyor! Kulak verip dinledim, gerçekten ağlıyor. Ertesi gün kahvaltıyı birlikte yaptık. Öğleden sonra dörtte iş alacağım. Evden çıkıp giderken Emine, Allah senin yardımcın olsun Polat! diyor bana. Önce Allah, sonra sen, sonra Sirka'dır yardımcım! dedim ben de ona. El içine çıktık, rezil olmanın gereği yok. Düzenlikle geçinelim. Öyle geçinelim ki, gâvurlar hayran kalsın dedim. Allah ikisinden de razı olsun, tam öyleyiz şimdi. Sirka da benim gibi çalışır, Emine evi döndürür. İki evin ikisini de siler süpürür. Sirka sadece gebelik izinlerinde, analık izinlerinde evdedir. Paraları-

mız bankanın aynı hesabına gelir. Hepimizin çekme yetkimiz vardır. Gerek olduğu kadar çekeriz. Yeter artar. Aynı zamanda düşünürüz: Bugün böyle iyi gidiyor, yarın yel başka esebilir. O zaman dara düşmeyelim... Bu nedenle beş on kuruş sürekli biriktirim yaparız. Öyle Gülabi arkadaş gibi, gıcır gıcır yeni Volvo alma hevesimiz filân yoktur. Eski Volvo'lar yenilerden daha acar. Üç yıllık arabaya eski diyor İsveçli. Götür Türkiye'de genel müdüre sat. Öyle güzel araba. Şimdilik Sirka'nınkiyle yetiniyoruz. Bizim anayasanın birinci maddesi, evde senin, benim yoktur! Bütün varlarımız ortak. Sadece yataklar ayrı. Çocukları da birlikte seviyoruz. Böyle karar aldık. Yoksa geçim olmaz. Şaşar yanılır, ikinci Finliyi alırsam, o da böyle olacak. Haydin bakalım, birer fırt daha!"

Kaldırdık ama benim kaldırışımı beğenmedi: "Bin yılın başında bir evimize buyurdun ama karaciğerini hasta ettikten sonra! Şöyle sağlam gelsen de rahat rahat içsek olmaz mıydı?"

O akşam orda, onların hatırına perhizi bıraktım. Yedik içtik, tatlı tatlı söyleştik. Bir ara Emine Yenge'yle öteki daireye geçtik. Sordum ona, doğru mu Polat'ın söyledikleri? Bir de onun ağzından dinledim. "Deli arlanmaz, sahibi arlanır!" dedi. "Ağlasam inlesem, hırçınlık yapsam vazgeçecek mi? Hayır! Gene bildiğini yapacak! İyisi mi, büyüklük sende kalsın Emine, dedim. Ben Polat'tan yarım yaş büyüğüm. İzin verdim. Şimdi ikisi de buyruğumda çalışır. Akşam olmadan gelirler eve. Sirka'nın kucağına verdi bir çocuk. Yarın iki daha verir, daha iyi olur. Kimileri: Günah münah! Gâvurla bir aradasınız. Yarın öbür dünyada cayır cayır yanarsınız! diyor. Yanarsak yanalım. Gâvur da Allah'ın insanı. Günahların hesabını Cenaballah kendi sorar; başka kimse soramaz. Kimse Allah'ın memuru olamaz. Polat bana olan saygısını eksiltmedi şükür. Bir şey desem yılar. Önümde gık demez. Ben de onun önünde demem. Çünkü dersem ağır derim. Geçininip gidiyoruz böyle. İnsan insanı yemez. Sirka'nın da, benim de yiyeceğimiz ikişer dilim ekmek, birer sokum et. Bunlar yüzünden kocayı parçalayacak değiliz asla!"

Sirka'nın oğlan Emine Yenge'nin kucağındaydı bu kez. Öyle de beyaza kaçan sarı saçlı, mavi gözlü; kucaklardan bırakılacak gibi değil. Alıp biraz da ben tuttum. Sirka karşı dairede sofr

hazırlıyor. Emine Yenge arada bir dolaşıyor. Eksik gedik var mı; bakıyor. Bir yandan da anlatıyor bana:

“Ama Ritwa dediği ikinci Finliye hiç gönlüm olmadı! Getir bir tanışalım dedim. Alıp getirdi. Hayır olmaz; kuru, sinir bir karı! Böyle kariya kulak asma. Evde hır çıkarır. Ağzımızın tadını kaçırır. Bu yüzden izin vermedim. İnsanları ayırıp seçmek doğru değil, biliyorum ama bir eve geçim de gerek. Dedim: Doğru dürüst, Sirka gibi birini seç getir, olurumu vereyim, buna vermem Polat, hiç gücenme! Dudağını büktü büktü: Sirka gibisini nereden bulayım? Onun gibisini de, senin gibisini de bulamam dedi. Beni geç, Sirka gibisi gerçekten bulunmaz; işte görüyorsun. Onu da Polat kendi yiğitliğinden bilmesin. Ben konuyu iyi inceledim; Sirka, Polat’ı bulmuş. Bir kardeş gizi diyeceğim, aramızda kalsın, yurttan da ben üstünde kaldım bu delinin. Deli dedim ya, değil, saftır. O yüzden böyle saf kocaların ipini fazla gevşetmeyeceksin. Güya o bizimkileri gevşetmiyormuş. Asıl ben gevşetmiyorum...”

Sofrada “Kutsal Ananın Sütü” diye tatlı bir şarap vardı. Sirka, Emine Yenge, ben üçümüz ondan içtik. Muammer’le Polat, iki bacanak, sert içki alıyorlardı. “Çok yoksunluklar çektik yurttan!” deyip deyip kaldırdılar. Ara sıra şehir merkezinden gelen gürültüleri duya duya, serin İsveç gecesinde söyleşimizi sürdürdük. Yoksunluklar içinde geçen yılların boşluğunu kapatır gibi, öç alır gibi yaşıyorlardı.

Ertesi gün 1 Mayıs’tı. Yurttan yasaktı. Burda büyük toplantılar, mitingler düzenleniyor. Balkonda kafaları iyice bulunca, “Birleşip gidelim!” dedim Muammer’e doğru. Polat Can yanıtladı: “Gideriz elbet! 1 Mayıs işçi bayramıysa da, bahar ve çiçek bayramıysa da varım. İşçilik kötü mü? Ben bugünkü yaşama işçiliğim sayesinde geldim. Cumhurbaşkanı’nın yaşamına değişmem! Bulabilir mi, alabilir mi Emine gibi, Sirka gibi hatunları? Sirka doyumevinde bulaşıktan başladı, salata bölüm şefliğine çıktı. Ücreti iyi. O da gelir bayrama, Emine de gelir. Biz hatta, izniniz olursa çocukları da alırız. Tutar birbirimizin elinden yürürüz birlikte...”

Ertesi gün buluştuk. Stockholm’de 1 Mayıs pek görkemli oluyor. İki yerdeki toplantıya katıldık. Daha kaç yerde vardı, anlattılar, hepsini not etmediğim için şimdi yazamıyorum. Bu toplantılara bizim yağmur dualarına gelenlerin yüz katı, beş yüz katı insan katılıyor. Büyük konuşma kürsüleri kuruluyor. Müzikler yapılıyor. Yürüyüşler başlıyor sonra. Geçen geçene. İnsanlar bahar selleri gibi akıyor. Emine Yenge, Sirka Yenge çocukların kimi kucakta, kimi elde, İrimi önde, kimi yanda; iri pehlivan yapısıyla Polat Can ortada, Erciyas’tan mı, Olimpos’tan mı gelmiş, öyle yüce gülüşlü, eline iki dilde yazılmış bir karton almış; “İşçiyiz, güçlüyü?!” Tatlı tatlı yürüdü herkesle. Gelen kadın kız, çoluk çocuk, hem de işçiler saatlerce aktı. Yürüyemeyen sakatlar tekerlekli koltukta gidiyor. Muammer arkadaşım, “Buna barksan, İsveç Komünist Partisi seçimleri alır dersin. Ama yüzde beşi bile tutturamaz nedense!” diyor kulağıma.

“Önüne bakma, sonuna, en sonuna bak!” dedim ben de ona. “Yirminci yüzyıl yetmezse Yirmibirinci yüzyıl var; üzme tatlı canını!” diye ekledim. Böyle deyip attık adımlarımızı.

Almanya Gezim

Nice uğraşmalardan sonra 1977’de İsveç’e gidip gelince, pasaportumun geçerli olduğu kanısına vardım. İçimden, “Artık başka yerlere de gidebilirim!” dedim. Batı Almanya’dan 15 günlük yeni bir çağrı geldi. Böylece 1963’te Amerika’dan dönerken Frankfurt’ta hem işçilere, hem kendime verdiğim sözü yerine getirebileceğim diye seviniyorum. Biliyorum on beş gün yetmez ama bir başlangıçtır.

TÖS’ten arkadaşım Hulusi Gökçe bana sık sık Almanya’da öğrencisi bir öğretmenden söz ederdi. Köyünde güzel işler yapıp dururken, eşiyle birlikte Almanya’ya işçi yazılan, sonra fırsat bulup orda öğretmenliğe geçen bu öğrencisi şimdi öğretmenliğin yanı sıra Türkçe kitapçılık da yapıyormuş. Başlangıçta, işçi

çocuklarının ders ve özgür okuma kitaplarını, izne gelişinde bavullarda taşımış. Öyle öyle işi geliştirmiş. Bunlar bizi çağıran Yaşar ile Reyhan Kaynar idi. Kitabevlerinin adı da Kaynar...

Çağırıyor sanırım eylül başında aldım. 29 Ekim’de Duisburg’ta imza günü yapmak istiyorlar. Daha mektubu yanıtlamadan Hulusi Gökçe telefon etti. Demek ona da yazmışlar: “Ağabey, mutlaka git; daha önce sana söz etmiştim; Yaşar’la Reyhan, ikisi de iyi insanlardır...”

Ama pek apar topar olacak. Onlara, “Gelecek yıla erteleyelim, daha iyi olur” diye yazdım. Yanıtımı aldılar mı, almadılar mı bilmiyorum, gidiş dönüş iki bilet çıkıp geldi.

Hem de Kaynar Kitabevi’nin beşinci kuruluş yıldönümü imiş. Aynı zamanda onu kucaklayacakmışız.

Muzafer’e de pasaport çıkarttık. Çocuklarımız için önlem aldık. O zaman Almanya’ya vize yok. Uçağa binip gittik. Kaynargil Frankfurt’ta bizi karşıladı. İner inmez Uluslararası Kitap Fuarı’na götürdüler. Sonra Duisburg’a geçtik. Yakın bir otelden oda ayırtmışlar. Önceden her iş Avrupalılar gibi ayarlamışlar.

Küçük, temiz bir otel. Ama yemeğe kahvaltıya eve geleceğiz. Bir gece yattık; ertesi gün evde kalmayı hem rahat, hem yeni gelişmeye başlayan kitabevi için ekonomik bulduk. Reyhan’ın kardeşi Türkân da yanlarında. Krefeld’te elektrik okuyor. Yaşargil bize odalarını verdi. Sabah erken, akşam geç, Almanya gerçeği üstüne söylüyoruz. Bu bize daha yararlı oluyor.

Aldığımız çağrı 15 günlüktü. Bu kadar zamanda insan ne öğrenebilir? Gene de gözümü, kulağımı dört açıyorum. Daha ikinci gün aile ziyaretlerine başladık. İşçilerle görüşüyoruz. Şehir Kitaplığını, Halk Yüksek Okulunu, müzeleri geziyoruz. Bir yandan da imza gününe hazırlanıyoruz.

Yaşar gazetelere duyuru verdi. Köln Radyosu’ndan gelip ses aldılar, televizyon çekim yaptı.

Bir ara gidip Yaşargilin eskiden çalıştığı fabrikayı gezdik. İşçilerle, mühendislerle görüştük.

Duisburg’ta Alman Annie’yle evli köylümüz Sabahattin’le buluştuk. Orda Mannesmann demir çelik fabrikasında çalışıyor.

Derken çevredeki öğretmenler toplanmaya başladı. Pek ilgi gösterdiler. İmza gününe ayrılan iki gün yetmedi. Almanya’da o güne kadar böyle girişim olmamış.

Bu arada, gazetelerdeki duyuruları gören, radyo yayını duyan sevenlerimiz uzaktan yakından telefon etmeye başladı: “Yalnızca Duisburg’a kadar gelip dönmek olur mu? Bize de bu yurun! Burda biz de varız, biz de işçiyiz!” diyorlar.

Evden ayrılırken çocuklara, “On beş gün sonra döneceğiz!” dedik. Bereket çocuklarımız yetişkin. Gene de fazla uzatma yanlısı değiliz. Kaynarlar bizi Hollanda’ya geçirdi. Bir gece Rotterdam’daki akrabaları Fahrigilde yattık, iki yarım gündüz gezdik. Bochum’da, Gelsenkirchen’de ziyaretlerimiz var. Onları tamamladık mı dönüyoruz.

Ama gelişmeler düşündüğümüz gibi olmadı. Telefonlar sü-rüyor; işçiler üsteliyor. Bu konuda yüzümün yumuşak olduğunu iyi bilirim. Gelsenkirchen’e, Bochum’a, Essen’e, Oberhausen’e evet evet dedikten sonra Bremen ile Bremerhaven’e nasıl hayır diyebilirim? Araya Berlin ile Hamburg da girdi.

Berlin’de Türkiyeli Sanatçılarla Akademikerler, geniş programlı bir “Nâzım Hikmet Haftası” düzenliyor. TYS Nâzım Hikmet Kurulu üyesi olduğum için, bu haftaya da çağrıldım. Dernek yöneticileri, bir daha benzeri yapılamayan büyük bir katalog bastırmış. Türkiye’den çok sayıda şair, yazar, sanatçı, Almanya’dan, Bulgaristan’dan Türkologlar, Sovyetler Birliği’nden yazarlar çağırılmış.

Berlin’de öğretmenler, üniversite öğrencileri, işçi dostlar bizi ayrı ayrı ağırlamak istiyor. Berlin’den bir haftada geçip gitmenin oluru yok. Gene de kabul ettik çağrıyı.

Derken İsviçre’nin St. Gallen şehrinden telefonlar başladı. İşçiler, Türkiye Köy Okullarıyla Yardımlaşma Derneği kurmuş; “Eğer buraya gelmeden giderseniz, gözümüze görünmeyin!” diyorlar. Telefon eden Ali Öcalan, şakacı bir arkadaş herhal: “Zaten şimdiye kadar pek görünmediniz ya!” diye ekliyor.

Kaynar’lar bizi Düsseldorf’tan Berlin’e kalkan İngiliz uçağına bindirdi. O zaman Berlin’e Alman uçaklarının işlemesi yasak. Berlin’de arkadaşlar karşıladı. Orda nerde, kimde kalacağımız sorun olmuş. O demiş bizde kalacak, öbürü demiş bizde!

Anlaşma olmayınca Arif Gelen ile eşi Saadet ayağa kalkmış: “Hiçbirinizde kalmayacak, bizde kalacaklar!”

Arif Gelengilin bir göz odası var.

“Yahu nasıl olur?”

“Biz çözümünü buluruz, çok da iyi olur!” demişler.

Alandan bizi, doğru Protestan kilisesinin düzenlediği hoş-geldin çayına götürdüler. Orda Pastör Winfried Maechler ile eşi tarafından karşılandık. Çaya kırk elli öğretmen gelmiş. Daracık bir odada, sıkış tepiş oturup konuştuk. Daha ilk dakikada başladılar birbiri ardına soru sormaya. İki buçuk saat geçti. Bitecek, başolacak gibi değil. Ayıldım: “Yahu nasıl olsa bugün geri dönmüyoruz. Haydin dağılalım.”

Arif Gelengilin Bürger Sokak’taki evine gittik.

Saadet Hanım tek gözlü evin bize tanıtımını şöyle yaptı: Köşede buzdolabı, bir küçük ocak var. “Burası mutfağımız!” Üstüne oturduğumuz divan açılınca yatak oluyor. “Burası yatak odamız!” Yatak toplanıyor, gene divan oluyor. İki koltuk, bir sandalye oturmaya hazır: “Burası oturma odamız!” Arif Bey pencerenin önüne küçük bir masa koymuş, tek sandalyeyi altına çekiyor, orda kitap çeviriyor. Ertesi gün lisede vereceği dersi hazırlıyor. Saadet Hanım kocasına ara sıra Almanlar gibi “Herr Gelen” diyor. “Burası da Herr Gelen’in çalışma odası!”

Akşam yemeğini yedikten sonra içimden, “Gerçekten acaba nerde yatacağız?” diye düşünüyorum. Sezdi Saadet Hanım: “Hiç düşünme Fakir Baykurt! Sen Herr Gelen’le sırt sırta verirsin, ben Muzafer’le sırt sırta veririm; uslu uslu sabahı ederiz. Sabah mutfağa geçer kahvaltımızı yaparız. Sonra öğretmenler, işçiler izin verirse Berlin’i gezmeye çıkarız!”

Geç vakit öğretmen Vedat Kavacık, eşi Gülşen’le birlikte çıkıp geldi. Bizi alıp götürdüler. Meğer onlar günler önceden Kant Caddesi’ndeki evi silip süpürüp, hem de badana edip hazırlamışlar. Vardık ki bir temizlik, bir güzellik...

Vedat ile ağabeyi Nazmi’yi TÖS’ten tanıyorum. Bunlar kıyılan ilk öğretmenler. Vedat Kavacık öğretmenliğini Manisa’dan Berlin’e aktardı. Gülşen Kavacık anaokulunda eğitimci. Bir yandan da çocukları Aykut’la Aytuna’yı okutuyorlar.

Berlin başlı başına bir dünyadır. Ama Türklerin Berlin'i ayrı, Almanların Berlin'i ayrı. Kreuzberg başta, iki üç büyük mahallede elini sallasan Türk'e değişiyor. Metro istasyonlarına başörtülü kızlar, çarşafli kadınlar girip çıkıyor. Türkiye'de yasak olan, burda özgür!

Derken beklenen konuklar geldi, Nâzım Hikmet Haftası da başladı. Ruhi Su, Genco Erkal, Ataol Behramoğlu, Asım Bezirci, Semra Özdamar, daha kimler kimler...

Doğrusu aşk olsun! Sanatçılar ve Akademikerler Derneği şunu şurdan, bunu burdan koparıp, elindekini kırıp sararak uçak bileti yollayıp nice tanınmış kimseyi Berlin'e indirdi. Yalnız Türkiye'den değil, Doğu, Batı Almanya'dan, Bulgaristan'dan, Macaristan'dan konuklar var. Mehmet Aksoy, Hanefi Yeter, Ahmet Aktaş ordan oraya koşuyor, işçiler, üniversite öğrencileri hizmetten güvenliğe kadar her düzeni, önlemi alıyor. Program bir aksama olmadan yürüyor. Resim sergileri açılıyor, müzik dinletileri, yazın akşamları birbirini izliyor. Nâzım Hikmet Haftası değil, Berlin'de bir kültür bayramı yaşıyor. Abartmıyorum, böyle güzel bir kültür düzenlemesini az gördüm.

Konuklar evlere paylaştırılmış. Otellerde olabileceğinden iyi ağırlanıyor. Biz, Gelenlerden, Kavacıklardan hoşnutuz. Her gün bir eve çağırılıyor, gittiğimiz ailenin çayını içiyor, çoluk çocuğunu tanıyor, sorunlarını öğreniyoruz.

Fakat haftanın kendine göre bir düzeni var. Bizi, Alman Eğitim Bilim Sendikası'nın Türk bölümü başkanı Mehmet Çakır-gile aktardılar. Düzenleme kumlu, haftanın açış konuşmasını yapma görevini bana verdi. Hazırlığımı yazılı olarak yaptım. Söyleyeceklerimin Almancaya çevrilmesi gerekiyor. Bu görevi Arif Gelen üstlendi. Her gün bir iki yerde toplantı, bir dinleti yada tiyatro var. Ben ayrıca üniversite rektör yardımcılarıyla, profesörleriyle konuşmalar yapıyor, işçilerimizin, çocuklarımızın sorunlarını görüşüyorum.

Bu arada iki kez Doğu Berlin'e geçtik. Birinde oranın Yazarlar Birliği adına bizi şair Paul Wins ile yazar Stephan Hermlin karşıladı. Biz, hazırlanan soğuk büfedeki yiyeceklerden alır, çayımızı içerken bunlar sorularımıza yanıt verdiler. Sonra kitapçı-

ları, plâkçıları, Brecht'in Berliner Ensemble Tiyatrosu'nu, Halk Meclisi'ni, bir güne ne sığarsa, dolaşıp gördük.

O kısa gün akşamlarından birinde ünlü Berlin Operası'na gittik. Bizimle birlikte gelecek hanımlar, "Dili yabancı, bir şey anlamayız!" diye içten içten kaygılanırmış. Oysa opera İtalyancaydı. Dili, Alman seyirciler için de yabancıydı. Almanlar hiç kaygılanmıyor, girebilmek için bilet aranıyor. Operadan çıkarırken, "Boşuna çekinmişiz; biz anlamadık da Almanlar anladı mı? İtalyancayı bizim gibi onlar da bilmez..." dediler.

Berlin'de günler su gibi aktı.

Sonra ayrılık günü geldi. Hamburg'a geçtik. Orda bizi Denizli'den öğretmen Veli Caner arkadaşımız karşıladı. Birkaç yıldır işçiydi orda. Ceketinin yakasına DİSK'in rozetini takmıştı. Türkiye'de taşıdığından fazla yüklerin altına girmişti. Sessiz, gösterişsiz bir insan. Burda işçilerin Veli Hoca'sı olmuş. Bizi havaalanının yakınındaki evine götürdü. Dernekte, Halkevinde konuşmalar, limanda, balık pazarında geziler yaptıktan sonra Bremerhaven'a geçtik. Orda da söyleşiler görüşmeler yaptık; öğretmen Cemal Sarıgülilde kaldık. Bremerhaven çok hoşuma gitti. Savaştan sonra baştan ayağa yenilenmiş, temiz, pırıl pırıl bir şehir olmuş. Belediye Başkanı işçilerimizin düzenlediği yemeğe onur verdi. Bize şehrin kitabını armağan etti. Ordan Amsterdam'a yolcu olduk.

Bu yolculuğu otomobille yaptık. Haritada kısa görünen o yol, git git bitmez. İçimden dedim, "Bu Hollanda Almanya'dan geniş!" Gün boyu gittik. Ne çare, akşam Amsterdam işçi derneğinde yapılacak söyleşiye yetişeceğiz diye birbirinden güzel kasabaların içinden, şehirlerin kıyısından bir dakika bile durmadan geçip gittik. Halamın oğlu Hüseyin'in çalıştığı Deventer'in bile içine giremedik. Onca ivedi yolculuktan sonra uzun bir süre de Amsterdam'ın içinde varacağımız yeri aradık. Bereket, söyleşimiz güzel oldu. Biz onlardan daha çok hoşnut kaldık. Gece geç vakit Maviye ile Nihat Karamangilin evine vardık. Dar, dik merdivenli Hollanda evini ilk o gün gördüm. Meğer o ülke yolda sandığım kadar geniş değilmiş. İki gün sonra Duisburg'tan gelen Yaşar Kaynar'la yeniden Almanya'ya döndük.

Reyhan hem evin, hem dükkânın işlerine koşuyor, hem de bizim sekreterliğimizi yapıyor. St. Gallen'den işçiler telefon üstüne telefon yağdırarak, bizim veremediğimiz sözü Reyhan'dan almışlar. Söz verildikten sonra caygınlık olmaz. İsviçre'ye de gideceğiz elbet.

Yola çıkmadan bir gün önce Zürih'ten de bir telefon geldi. Ordaki Kültür Sanat Derneği, kurduğu tiyatro grubuyla Ülker Köksal'ın Besleme'sini hazırlamış. Yönetmen Şahin Bıçer diyor ki: "Madem St. Gallen'e geliyorsunuz, Zürih'te bir gece kalın, bizim oyunu görün, ondan sonra geçin."

"Ama nasıl olur? Biz St. Gallen'e şu gün, şu saat varıyoruz diye söz verdik. Hazırlık yaptılar. En iyisi size sonra gelelim. Kusura bakmayın!"

"Ama oyunumuzu görürseniz seviniriz."

Söylediklerine göre doğru düzgün tiyatro yapıyorlarmış. Bizden istedikleri biraz ilgi, biraz yankı. Heyecanları uzaktan bile belli oluyor. Çok insanı bir araya getirip bu işi başarmışlar. "Siz en iyisi St. Gallenlilerle konuşun. Onlar peki derse elbet seyrederiz," dedim.

Duisburg'ta bir gün kalıp dinlendikten sonra haydi bakalım deyip yola düştük. Ren boylarının işlenmişliğine baka baka, hem de not yaza yaza gidiyoruz. Vagonlar temiz, rahat, tat veren bir yolculuk oluyor. Basel'de aktarma var. Yeşilliklerin içinden giden tren, çok geçmeden, Zürih istasyonuna girdi.

Bizi karşılamaya iki grup gelmiş. Bunları karşıdan gördük. Biz sanıyoruz, aralarında konuşup anlaştılar. Zürihliler diyor: "Fakir Baykurt bizi kırmaz!" St. Gallenliler düşünüyor: "Fakir Baykurt ünlü adam, bunlar tanıdıkları!"

Ayrı ayrı yaklaşıp hoşgeliş ettiler, çiçek verdiler.

"Eee gidelim!"

"Nereye gidelim?"

"Önce bir çay içsek iyi olur..."

Evet tabii, uzun yoldan geldik, yorgunuz. Birer bardak sıcak çay içelim. Kafamda bir kuşku var, açamıyorum. Bunlar uygar

bir ülkede yaşıyor, evlerinde otomatik telefonlar, çevirdin mi istediğin yer çıkıyor, aralarında konuşup anlaştı. O yüzden asıl götürecekleri yere gitmeden çay içeceğiz.

Göl kıyısında bir güzel yere girdik. Kahve değil, doyumevi değil, son derece yeni, gıcır gıcır bir yer. Çaylar sallama; garsonlardan biri Türkmüş, bizimle ilgilendi. Arkadaşlar “Nasılınız?” diye hatıramızı soruyor, eh iyiyiz. Yolculuğumuzun nasıl geçtiğini soruyorlar, iyi geçti iyi! Gezimiz de çok iyi, çok yararlı geçiyor.

Açıkça sorulmuyor: “Siz aranızda anlaştınız mı?” Ama ben sezdim, anlaşmamışlar!

Zürihliler diyor: “Canım şöyle bir on dakika uğrayın, açılışı görün, sonra hemen gidin!”

St. Gallenliler diyor: “Hocamgıl nasıl isterse!”

Eh, akşam da olmuş işte. Gidip açılışı göreceğiz; ilk ara verildiğinde yada en iyisi ara verilmeden fırlayacağız. Böylece Zürihliler darılmayacak, St Gallen’e de fazla geç kalmayacağız.

Bir kilisenin kültür salonundayız. Yurttaşlarımız temiz pak giyinip gelmiş. Ön sıra protokole ayrılmış. Konsolosumuzla yardımcıları orda; çalışma ataşesi, din görevlisi eşleriyle ciddi ciddi oturuyor.

Perde açıldı. Son derece güzel bir dekor, başlangıcı bile insanı hemen saran bir oyun. Gurbette böyle bir başarı; belki biraz abartıyorum, hayran oldum. Muallâ Biçer başrolü oynuyor. Olağanüstü bir oyun çıkarıyor; son derece heyecanlandım.

Birinci perde bitti. Koştuk arkaya, sanatçıları kutladık. Çıkıp gideceğiz. “Ama Konsolos Bey’le hiç olmazsa bir el sıkışsanız! Çalışma ataşemiz çok iyi; din görevlimiz de bakın tiyatromuza geldi!”

Besbelli değil mi, bu insanlar çevrenin hayran olacağı işler yapıp kendini göstermek istiyor. İçleri güzellik dolu.

“Çok iyi ama kardeşim, St. Gallen’e temelli geç kalıyoruz. Orda kadın kız bekliyor, ayıp olacak!”

Oralı arkadaşlar da bir ivmenin içinde. Herhalde daha epey yolumuz var... El sıkıp, teşekkür edip, hem de özür dileyip... kapıya yürüdük. Zürihliler ikinci perdeyi açmanın hazırlığında... Derken ışıklar karardı. Kapıyı açıp fırlayacağız ama kitli!

Peki görevli nerde, anahtar nerde? O sırada oyun başladı; sesli soramıyoruz. Sormayı bırak, bir adım ileri geri yürüyemiyor, dışarı çıkamıyoruz. Akçaköy’de olsam, “Bir dakika beyler, sizin tiyatronuzu da...” filân diyebilirim ama Avrupa’da, hem de İsviçre’deyim.

Meğer bize tuzak kurmuşlar. Daha doğrusu oyun içinde oyun! Paşa paşa, ikinci perdeyi de gördük. Hem de kapının dibine sanki özel olarak konmuş sandalyelere oturarak.

Oyun bitti, zaman gelip geçti; seyircilere duyurarak bir de sahneye çağırdılar mı? Bir de konuşma yaptırdılar mı? İster sen yapma; halkın önünde soruyor sana: “Hocaaam; nasıl buldunuz oyunumuzu?” Yalnız Muallâ Biçer, yalnız Şahin Biçer değil, bütün takım gerçekten güzel oynadı, hem de ne kadar güzel; kızacaksın kızamıyorsun ama öbür yanıyla alırsan yaptıkları ne kadar çirkin; sanatın güzel heyecanı yüzünden hoş görüyorsun.

Konuşma görevimi de yaptıktan sonra biz St. Gallen yoluna çıktık. Yollar ıslıklı ama gecenin körü ne olsa. Saat ikiye gelirken St. Gallen’e vardık. Aileler toplanmış, beklemiş, dağılmış. Çoluk çocuk yatmış. Biz Özer Sertelgilde kalacakmışız. Hilde Sertel bir sigara yakmış, bekliyor. “Zürih’te bir tiyatro var, birinci perdeyi görüp hemen geleceğiz!” diye telefon edilmiş gerçi ama bu kadar gecikmenin anlamı ne? Yolda bir kaza mı oldu yoksa? Bunca zaman niçin gelmediler?

İsviçre, saat ülkesi ya. On dakika şaştı mı, insanları bir tasa, bir telâş alıyor. Haydi polise telefon: “Efendim acaba Trafik Haberleri arasında Türklerle ilgili bir bildirim var mı?”

“Hayır yok...”

“Olursa lütfen şu numaraya telefon ediniz...”

İşlerini böyle sağlama alıp dağılmışlar ama Hilde’nin içi altüst. Geçten geç çıkıp vardık. Kadıncağız daha bize hoşgeliş etmeden telefona koştı. Dernekten Ali Öcalan’ın eşine haber verecek, o da telefon zinciriyle öbür arkadaşlara duyuracak, konuklar sağ esen geldi, kaza filân yok!

Muzaffer de durup durup, “Sen bu işi biraz yanlış yaptın!” diyor, mahcup oluyor. Birazı var mı, temelli yanlış yaptım. Yapamadım orda bir Akçaköy işi...

Neyse; biraz sonra kahvaltıda görüşmek, hem de başımıza geleni anlatmak üzere, hazırlanmış yemeklerin o saatten sonra kapağını açmadan yattık.

Tâ 7. Yüzyılda Aziz Gallus tarafından kurulan St. Gallen şehri, Almanların “Bodensee” dediği gölün öte yanında, dağların içinde mi, başında mı, henüz anlayamadım, öyle güzel bir şehir. Nüfusu 70 bin. Tiyatrosu, müzikholü, bankaları, ekonomi fakültesi, yüksek okulları olan bir şehir. Oraya varan karayollarının inişli yokuşlu, hafif büküşlü güzelliği dikkat çekiyor. Tren yolu şehrin içindeki istasyona hem yolcu, hem yük indirip bindiriyor. İsviçre sanırım dünyanın en dağlık ülkesidir. Böyle olduğu halde tren yolu döşemesini 1871’de yapıp bitirmiş. Tren şimdi köylerine bile gidiyor. Demiryolları haritası sanki bir örümcek ağı görünüşünde. Dağların altı tünel, tünel. Nasıl tünel olmaz; bu İsviçre denilen ülke Alplerin sırtında bir ülke, her yanı dağ. Öyle tüneller var, uzunluğu 30 kilometreyi aşıyor. Bu yolların yapımını hükümet bankalara vermiş. Onlar da çok kâr edecegiz diye işi almışlar ama çoğu batmış. Arada sözleşmeler var; devlet hiçbirini kurtarmaya kalkmamış.

İsviçre bölüne bölüne 28 kanton olmuş. St. Gallen bunlardan birinin merkezi. Çevresinde birbirinden güzel köyler var. Bütün İsviçre’deki Türk sayısı 40 bin. St. Gallen’dekilerin sayısı 6 bin. İsviçre’ye en çok yabancı Yugoslavya’dan gelmiş. Sayıları 240 bin. İsviçre’nin kendi nüfusu ise 6,5 milyon.

St. Gallen’e baharda yada güz başında gelmek varmış. Biz kasımın sonunda vardık. Ayaz Bey buralarda Ayaz Beyefendi olmuş; sert mi sert! Bodensee Gölü de müthiş nem yapıyor. Benim romatizmalar ötüyor. Sabahın sisi öğleye kadar kalkmıyor.

Kahvaltıdan sonra gezintiye çıkıyoruz. Yollar, sokaklar buz. Daha kapının dibinden önlem başlıyor. Sabah olmadan kum atmışlar, tuz atmışlar. Otomobille şehir dışında küçük bir gölün kıyısına vardık. Çevresi asfalt. Oraları da kumlamış, tuzlamışlar.

“İsterse tuzlamasın!” diye açıklıyor. Özer Sertel. “Yasa var Hocaam! Bir adam yada bir kadın düştü de kolu yada beli biraz incindi mi, kendinden başka herkes sorumlu! Başta da belediye! Mahkeme soruyor: Mülk sahibi kim? Kulüp sahibi. Peki orayı işleten! Hangi yapının yada bahçenin yakınında düştüyse,

oranın sahibinden hemen ödence alınmasını karara bağlıyor. Ödese bir türlü, ödemese bir türlü; sonra mahkeme harcı, savunman gideri biniyor..." Telefonda bana, "Eğer gelmezsen bir daha gözümüze görünme!" diyen Ali Öcalan da Özer Sertel'i destekliyor: "Bizde olsa, yalancıkdan düşü düşüverirler değil mi Hocaam?"

Biraz dolaşıyoruz. Görülecek yer çokmuş. Anlatıyorlar. "İki gün yetmez, Duisburg'a telefon açalım, iki hafta kalacağınızı bildirin; Türkiye'ye çocuklarınıza da haber verelim!"

Öğleyin geç vakit, dün akşam için hazırlanan yemeklerin sevabını almaya oturduk: "Bir zahmet siz bizim için bir plân yapın, ne göreceğiz, kiminle görüşeceğiz? O plâna yazın, biz de ona göre gezimizi bilelim!" dedim. Onlar plânı çoktan yapmış. İş bölümü bile tamam. Belirlemişler ne gün, kim gezdirecek bizi. Görevliler birer gün izin alıp sıraya girmiş.

"Lichtenstein çok yakın, şurda; oraya mutlaka gideceksiniz! Şu sevdiğiniz peynirin yapıldığı yer olan Appenzell, o küçük küçük adamların bölgesi; mutlaka gideceksiniz! Pestalozzi Çocuklar Köyü'nü soruyorsunuz, o da burda! Telefon edip ilişki kurduk, gezeceksiniz! Bir günü sırf oraya ayırdık. Buraya gelmişken, hiç değilse bir gün de Avusturya'ya geçeceksiniz!"

"Bulduk yitirmezsek..." dedim içimden.

"Nasıl olsa yurttan işiniz yok Hocaam! Oturun şurda, başınızı dinleyin! Altı ay, bir yıl; sonra kalkın gidin. İnsana sağlık da gerek. Siz daha bize gerekliyorsunuz Hocaam!"

Hilde Sertel'e öğretmişler sanki, o da küsegen Ali Öcalan gibi "Hocaam Hocaam!" bicir deyip duruyor.

Yemekleri de sıraya koymuşlar. Her gün biri tutup götürüyor elimizden. Gezdirmekle görevlendirilen arkadaşlar yemeğimizi, çayımızı düşünmüş, nerde yedirecek, içirecek? Öğün öğün karara bağlamışlar.

Gani Sarı, bir şoför okulu açmış. Kendisi öğretmen mi? Hayır değil. Yalnızca ilkokul diploması olduğu için okul açma yetkisi bile yok. Ama çözümünü bulmuş; okulu orda çalışan bir kim-

ya mühendisinin adıyla açmış; kendisini onun çalışanı olarak atamış. Bu Türk mühendisin adı Hüseyin Diri. Bir dakika ders vermediği halde, her ayın sonunda anlaştıkları parayı Gani Sarı'dan düzenli alıyor.

Gani'nin öğrencileri daha çok Türk bayanlardır. Onlara önce trafik yasalarını, kurallarını öğretiyor. Otomobil kullanmanın, motorlu araçla sokakta gelip gitmeye kalkmanın şaka olmadığını belirtiyor. Kurallara yüzde yüz uymanın gereğini kesin anlatıyor. "İçinizden kendi kendinize söz verin bakalım: Kurallara uyacağım! Yayaların hakkını gözeteceğim! İçinizden ant için!" Bana açıklıyor: "Aptessiz namaz olur mu Hocam? Olmaz. Önce aptes aldırıyorum!" Dersi böyle anlatıyor, hepsi anlıyor. Göze kulağa seslenen araçlar geliştirmiş. Çeneye yüklenip kuru kuru anlatmıyor. Kısa filmler, saydam dizileri, birbirinin üstüne binen grafikler hazırlamış, onlarla öğretiyor.

İkinci yılın başında yakın kasabalarda üç şube daha açmış. Öyle çalışıyor. Pazartesi şurda, salı burda. Her yere kendisi yetemeyince yardımcılar tutuyor. Öğrencileri artık yalnız Türklerden değil, Yugoslav, İtalyan, İspanyol... Hep de hanımlar çoğunlukta... "Bir Türk varmış, iyi öğretiyormuş!" diyerek İsviçreliler, Almanlar da geliyor. Öğrencilerine özgüven aşıyor. Onlarla ders dışı ilişkiler düzenliyor. Birlikte pikniğe gidiyorlar. Hanım isterse beyini, bey isterse hanımını getiriyor.

Gani Sarı, ehliyet sınavına öğrencisiyle birlikte gidiyor; kurul önüne çıkarmadan kendisi sınıyor, yeterince gelişmediyse, "Sen hatırım için beş ders daha al bakalım!" diyor, böyleleri için ayrı dersler düzenliyor. Rüşvet filân vermeden bir girmede alıyorlar. İsviçreliler, "Herr Zari, Herr Zari!" diye diye bir kalıyor. Çok seviyorlar.

Derken Herr Sarı'nın Türk mühendisle arası açılıyor. Hüseyin Diri almakta olduğu parayı az buluyor. Diyor: "Şu kadar arttır! Bu kadar arttır! Okulların benim adımla tutundu..."

"Hayır!" diyemiyor, artırıyor... Ama bir, iki, üç... Hüseyin Bey paraya doymuyor; durmadan "arttır!" diyor. Bir gün Gani Sarı'nın tepesi atıyor: "Hastir lan! Çabuk hastir! Bundan sonra sana para mara yok! Git başını beğendiğin taşa vur!"

Hüseyin Dirî tutuyor bir savunman. Mahkemeye gidiyor. Önlem kararı çıkartacak, okulları, öğrencileri Herr Sarî'nın elinden alacak. Gani Sarî, "Sana öğrenci de, okul da vermiyorum, hastir!" diyor.

Hüseyin Dirî Düzceli, Gani Sarî Adapazarlı. Güya hemşeri olacaklar. Gani Adapazarı'nda kalsa pehlivan olurdu. Boylu boslu, yarım dünya gibi bir yiğit. Ama St. Gallen, Adapazarı değil ki şu Düzceliyi bir ıssız düşürüp dersini verse!

"Kısa keselim Hocaam, mahkemeye gittik biz ister istemez. Onun savunmanı gelmiş oturmuş; ben savunman filân tutmadım. Yargıç dedi: Herr Zari, senin okul çalıştırma hakkın yok, çünkü diploman yetersiz. Mühendis Dirî'nin açtığı okula niçin el koydun? Ben dedim: Sayın Yargıcım, köyümde sadece üç sınıflı okul vardı, dördü beşi komşu köyde okudum. Ortanın, lisenin yüzünü görmedim, çünkü babam yoksuldu. Sayın Yargıcım, eğer bu benim kusurumsa söyleyin kabul edeyim, bundan dolayı vereceğiniz cezayı çekeyim. Ama siz lütfen Mühendis Dirî'den gördüğüm haksızlığı önleyiniz. Elini hiçbir gün tebesire değdirmedi. Yalnız adını verdiği için benden paraları aldı, aldı. Bir türlü doymadı. Şimdi daha fazlasını istiyor. O zaman kendisine haliyle hastir çektim. Hastir, bizim Türkçemizde açık bir sözdür, biraz argoya kaçır ama kızınca insan elinde olmadan söyler... Ben böyle derdimi anlatmaya çabalarken Mühendis Dirî'nin savunmanı: Şu yasanın şu maddesine, bu yasanın bu paragrafına göre okullar bizimdir... diyor. Deli olacağım Hocam. Kalktım ayağa: Okullar onunsa üç öğrenci adı söylesin! dedim. Yargıç: Söyle! dedi, söyleyemedi. Nasıl söyleyebilir, listeler bende... Kısa keselim, ertesi duruşmaya ben yetiştirdiğim öğrencilerden tanık götürdüm. Kendi geliştirdiğim araç gereci götürdüm; mahkemeye gösterdim... Tanıklarım da kendilerine aptes aldırıldığını söyledi. Yargıç sordu o ne demek? Yani yasalara, kurallara saygı ve uyum için, kendi içimizden ant içiyorduk diye açıklama yaptılar. Yargıç Beyi yan gözle dikizliyorum, hoşnut kalıyor. Ama bakalım kararı nasıl verecek? Buranın mahkemeleri öyle bir yıl, beş yıl sallamaz. İkinci duruşmanın sonunda verdi kararını: Mühendis Dirî'nin ad parası isteme hakkı yoktur. Çünkü kendisi kimya mühendisidir, trafik

mühendisi değildir. Böylece okullar bana geçti Hocam! Ancak yargıç daha noktayı koymadı; bir noktalı virgül, yani bizim eğitmen anlatırdı, aklımdan çıkmaz, noktalı virgülün sonrası vardır. Herr Zari, sen her ne kadar kendi kusurun sonucu olmadan beş yıllık ilkokul diplomasıyla kalmışın ama yasalarımıza göre İsviçre’de bu diploma ile okul açılmaz. Ancak, sen dürüst ve çabalı bir insansın. Hem öğrenmeye, hem öğretmeye meraklısın. Öğrencilerini de iyi yetiştirmişin. Bunları göz önünde tutarak, hem de vicdanımın buyruğuna uyarak, bir kezlik, yalnız sana özgü, başkasına örnek olamaz koşuluyla, açtığın okullarda işini sürdürmene karar veriyorum deyip kesti. Hocaam davayı kazandığım gibi, mahkeme giderlerini de Herr Diri’ye yükledim gitti. Yani hastır oldu, gidiş o gidiş; bir daha yüzünü görmedim!”

Bizi bir gün Gani Sarı gezdirdi. Lichtenstein Kralı’nın sarayından çıkarken boş bulunup sormuşum: “Yani şimdi okullar sende mi? Ciddi misin?”

“Elbet bende! Hem de sayılarını beşe çıkardım. Öğrencilerimin yarıdan çoğu İsviçreli. Yetiştirdiğim öğrencilerden öğreticiler tuttum, aynı yöntemlerle eğitim öğretimi sürdürüyorum.”

Öğle yemeğini saraya yakın bir doyumevinde yedik. Hem de tutturdu ille av eti, geyik eti ısmarlayacağım size! Şu şaraptan, bu şaraptan sunacağım! Ama kendisi trafik yasalarına uyuyor, içmiyor.

Lichtenstein küçücük bir yer. Ordan çıkıp Gani’nin yol üstü köylerden birinde açtığı okulu gördük, geçtik Avusturya’ya... Gözün karnı yok ama oranın da bir parçasını gördük.

Gani Sarı’nın işleri bir iki değil. Televizyondan duymuş, bir kısa film yarışması var. Demiş şuna katılayım. Şoför okullarına başlamadan önce oluyor bu. Hazırlamış bir film, adı Das Brot yani *Ekmek*. Yollamış bakalım ne çıkacak? Öküzle, sabanla toprağın sürülmesinden tohumun atılmasından, değirmende un öğütülmesinden, fırında somun, saçta yufka pişirilmesine kadar ekmeğin öyküsünü filmde nasıl gösterdiyse, yol boyu bana da öyle anlattı. Birinciliği kazanmış. “Eğer bana bir gün daha ayırırsanız, size bu filmi gösterebilirim Sayın Hocam!” diyor.

Program yönetmenimiz Hilde Sertel, sabahleyin Herr Sarı’ya sordu: “Hangi saatte getireceksin konukları?”

“İzin verirsen 18.30’da burda oluruz Frau Sertel...”

Avusturya’nın küçük Dornbirn kasabasını gezip dolaştık, birer çay içtik, döndük St. Gallen’e doğru gidiyoruz. Olur şey değil, Adapazarlı köy çocuğu, ne bir dakika erken, ne bir dakika geç, tam söylediği saatte getirip teslim etti bizi.

Özer Sertel’i al önüne, dünya sorunlarını konuş. İstiyorsan aynı zamanda Türkiye’deki politika olaylarını, sanat olaylarını özetleyiversin sana. Bir de buralarda pek bol olan küçük bahçe kulübüne üye olmuş. Belediye, hemşerilerden isteyene mendil kadar topraklar ayarlıyor. Birleşip yolunu çitini düzenliyorlar, birer küçük ev yapıyorlar. Ondan sonra ekip dikip akşamüstü, hafta sonu ellerini toprağa değdiriyorlar. Böylece dünyanın var-sılı İsviçre’nin bireyci insanları yaşamdan bireysel tat alıyor. Bir bakıma güzel bir şey.

Ali Öcalan da Türkiye sorunlarının hepsinden haberli. Yeni gurbetçilerin çoğunun ortak özelliği bu: İsteseler bile kopamıyorlar yurttan. Özlemden ağlayanlar görölüyor içlerinde. İsviçre gibi bir yerde işçi olarak çalışmanın altından kalkmak kolay mı? Bunlar bir de şoför okulu açıyor, Türkiye Köy ilkokullarına Yardım Derneği kurup yönetiyor.

Derneği kurarken aralarında tartışmışlar “Bir okulu, iki okulu kurtarmakla ne olur? Sorun yurdu kurtarmak!” diyenler çıkmış. Sonunda “Yurdu kurtaran çok; biz iki okul kurtaralım dedik Hocaam!” diye anlatıyorlar. “Küçük işlere eğilen kalmadı, öyle değil mi?” diyorlar. Derneklerine gidip baktım. Daracık bir sokakta bir mi, iki mi küçük oda. Hakkı Tonguç’un resmini büyüküp asmışlar. İnsanın derisinin üstünden böcek yürümüş gibi oluyor. Bu kadar iyi işçileri, evlâtları olan bir yurdun işleri niçin iyi gitmez? Bunun nedenlerini az çok bildiğim halde, gene de şaşıyorum, soruyorum.

Bu dernek, St. Gallen ile çevresindeki Türkleri resmi makamlar önünde temsil yetkisi kazanmış. Başka dernek kurdurmuyorlar. Toplumun her işine koşuyorlar. Örneğin kimileri, “Bize bir cami gerek; Ramazan geliyor, hoca gerek...” deyince

bunlar aralarında konuşuyor: “Camiyi açarız, Ramazan için hocayı da getiririz...”

Uygun bir yapı bulup onarımını, iç dış düzenlemesini yapmışlar. Hepsi elinden iş gelen usta insanlar. Sıra hoca bulmaya gelmiş. Yazmışlar Türkiye’ye. Ama uzun süre yanıt yok. Bu kez tel çekmişler: “Şu kadar bekledik, yollamadınız. Bundan sonra gelirse kabul etmeyiz!”

Avusturya’nın bizim de gördüğümüz dağlık batı yanları, bizimkilerin istasyonu gibi. Gazanfer otobüsleri yolcularını oraya kadar götürüyor. Ordan bindirip yurda getiriyor. Bu yörede hoca bol. Haber salıp birini getiriyorlar.

Hoca Efendi, hutbeye ilk çıkışında: “Ey cemati Müslimin, ey ihvani din! Bu Avrupa külli gâvurdur! Dinleri bâtıldır! Bunların değdiği içilmez, verdiği yenmez. Bunlar yarın öbür dünyada şöyle yanacak, böyle yanacak. Biz bunları hak yoluna çağıracağız. Gelmezlerse yakın zamanda açılacak cihat ile İslâmın keskin kılıcı enselerine inecektir! Yaklaşan yüzyılda bütün dünya Müslüman olacaktır! Âmin!”

Cami toplumu içinde bir mırıltı başlıyor. Biri hemen ayağa kalkıyor: “Hop hop hop! Sen ne söylüyorsun Hoca Efendi? Arkadaşlar siz de sakın olun! Biz bir iş yaptık ama demek yanlış yaptık. Tanımadan bilmeden bu Hoca Efendi’yi getirdik. O da bizim burdaki gerçeklerimizi bilmiyor. Bunların hepsi gâvur, enselerine kılıç inecek, mılıç inecek! Biz buraya çalışmaya geldik. Adamlar bize iş verdi. Halkı da komşumuz, iş arkadaşımız. Böyle telkinler bize yararlı değil, zararlıdır. O yüzden Hoca Efendi’yi yarın geri götüreceğiz. Uygun bir Hoca Efendi bulup getireceğiz.”

Hoca Efendi baltayı taşa vurduğunu anlıyor ama geç kalıyor. Ertesi gün kendisini otomobile bindirip götürüyorlar. Yenisini seçip getiriyorlar. Ama gerçekten uygun mu, değil mi, onu da bilmiyorlar. Biraz konuşuyorlar kendisiyle. Sonra bir metin yazıp veriyorlar eline: “Senden ricamız, hutbeyi böyle okuyacaksınız. Gerçekte dinler birbirinin kardeşidir. Dört kitabın dördü de Allah’ındır. Biz insanlar da birbirimizin kardeşiyiz. Saygı şudur, sevgi budur. Hoşgörü, temizlik, sağlık budur budur. Hastalara, sakatlara, işini batırmışlara, yangında, depremde zarar gören-

lere yardım görevimizdir. Okullar iyidir. Okumak yararlıdır. Dürüstlük insanın yüceliği, hem de güzelliğidir. Bize böyle hutbeler vereceksin, bizimle iyi geçineceksin Hocam...”

Hoca Efendi hutbeleri böyle veriyor. Ramazan tamam. “Şimdi git, gelecek Ramazan’da gene buyur. Gene geç önümüz. Gene çık yukarıya, hutbemizi oku, paramızı da al Hocam!”

Üyelerden gelen isteklere kulak vermeyi sürdürüyorlar. Olması gerekeni yapıyorlar. “Cumhuriyet Bayramını kutlayalım!” Peki deyip program yapıyorlar. Çocuklar şiir okuyor. Bir şiir de Özer’in oğlu Sümer’e veriyorlar, o da okuyor.

Özer’in oğlu bana soruyor: “Türkiye’nin üç Sümer’i var. Biri Sümer Sertel, yani ben, biri Ali amcanın hanımı Sümer Öcalan. Üçüncüsünü bil bakalım?” Ne bileyim ben kimi dedirtmek istiyor? Bilemeyince muzip muzip: “Sümerbaaank!” diyor.

Pestalozzi Çocuklar Köyü’nü de bizim orda çalışan işçimiz Necmi Usanmaz gezdirdi. Köyde istediğimiz kişilerle konuştuk, istediğimiz köşesini bucağını gördük. Resim çektik, broşürünü, kitabını aldık.

St. Gallen’e varışımızın ikinci günüydü. Zürih’ten Şahin Biçer telefon etti: “Böyle böyle, biz geliyoruz!” O gün Hotel Hecht’in salonunda konuşmamız var. Çevrede ne kadar hemşeri varsa çağırılı. Birkaç da İsviçreli geldi, Türkçe biliyorlar.

Hilde sordu: “Affedersiniz, niçin geliyorsunuz?”

“Barışmaya, hem de konuşmayı dinlemeye!”

Hilde adresi, saati söyledi, telefonu kapattı: “Hâlâ kızıyorum bu açıkgozlere!” diye söyleniyor. Bir minibüse dolmuşlar. Kocaman bir çiçek yaptırmışlar. Öğleye doğru buyurdular. Besleme oyununda rol alan, yardımcı olan, ışıkçı, dekorcu, giyimci, kim varsa hepsi geldi. Büyük otelin salonundaki söyleşiyi izlediler. Akşamın karanlığı çöktü, dönüp giderken, sarılıp kucaklaştık. Hilde hatırım için onları hoşgördü. Zürihliler, “Dönüşte mutlaka birkaç gün konuşumuz olun!” diyor. Adres, telefon numarası yazıp veriyorlar.

Hotel Hecht’in salonundaki toplantı görümlük bir toplantıydı. Herkesin önünde pastası, çöreği, kahvesi. Hem yiyip içiyor, hem dinliyorlar. Ben kırk dakika göçmenlik yaşamında kültürün önemi ile çocukların eğitimi üstüne konuşarak zamanı daha

çok onların soracağı sorulara ayırdım. On beş yılı aşan bu yeni göçmenliğin artık yerleşmeye doğru gittiğini söyledim. Çünkü kimi ölümler oralara gömülüyor, çocuklar da oraların kültürüne kök salıyor. Atılacak adımlar buna göre olmalı.

Sorular başlayınca hemen anladım ki, demir leblebiden beter bu gerçek kolay yenir yutulur değildir. Filtpox fabrikasında çalışan Semih Sokollu bana dehşetli kızmış: “Niçin böyle moral bozucu konuşuyorsunuz? Ben kalsam kalsam şurda iki yıl daha kalırım. Sonra dönerim. Buralara gömülmek sözünü duymak bile istemiyorum. Ben öz yurdumdan kopmam, kopamam!”

Genç bir işçiydi. Kendisiyle çok yumuşak konuştum ama sonuçta aynı düşüncemi yeniledim. “Görüştünüz!” dedi bana sert. (Semih’le tam on altı yıl sonra gerçekten görüştük. Hâlâ ordaydı, “Artık dönemem Hocaam!” diyerek bana hak verdi.)

Zürih’ten gelen arkadaşların dediğini yaptık. Şahin de, Muallâ da işçi olarak çalışıyor. Biri Alpin, biri Alptuğ, iki çocukları var. Bizi evlerine aldılar. Uyumamız için kendi yataklarını verdiler. Sabah kalktık Muallâ işe gitmiş. Şahin yeni işten gelmiş. Şahin’in giyinişi de bankacıların giyinişi gibi. Kravatlı, gözlüklü... Türkiye’de çıkan sanat dergilerine abone olmuş.

İsviçre’de herkesin altında birer otomobil. Şahin’in de var elbet: “Söyleyin müze mi göreceksiniz, kilise mi? Yoksa bir pazar günü göl kıyısına gezintiye mi gidelim arkadaşlarla?”

“Peki, oyun?” diye soruyorum.

“Hangi oyun?”

“Besleme?”

“Haha, haha!” diyerek acı acı güldü: “O sizin geldiğiniz gün oynadığımız ilk ve sondu. O yüzden size öyle davrandık. Amacımız ille görmenizi sağlamaktı...”

“Kaç ayda hazırladınız onu?”

“Üç aydan fazla uğraştık. Arkadaşların ikisi şurda, üçü burda. Kimi bir gelir, iki gelmez. Öyle ömür törpüsü bir hazırlık!”

“Bir daha oynamayacak mısınız?”

“Bir yerden isterlerse, birkaç prova yapar oynarız. Ama zor. Bizim arzumuz, Almanya’nın yakın şehirlerine götürmek. Çağıraran olursa elbet... İki kez de orda oynasak, üç olur, bu da bize yeter. Yoksa yok.”

Göl kıyısındaki gezintimize tüm oyuncular geldi. Seyircilerden de gelen oldu. Güneşli bir gündü. Hafif bayır çayırların üstünde boş yer yoktu. İsviçreliler kadın erkek, giyinip kuşanıp yürüyüşe çıkmış. Döne dolaşa göğüslerini temiz havayla doluruyor, hem de ruhlarının, sinirlerinin yorgunluğunu atıyorlar. Kimsenin kimseye yan baktığı yoktu. Belki sadece ben bakıyordum. Sağlıklı sağlıklı insanlardı, bakılmayacak gibi değildi.

Zürhlilerin iznini alıp Duisburg'a doğru yola çıktık. Daha gidilecek birkaç yerimiz vardı. Onları da tamamlayıp ayrılışımızdan tam üç ay sonra Ankara'ya döndük.

Birikmiş özlemler, birikmiş gazeteler, dergiler, mektuplar... Çocuklar da bütün suçlarımızı önümüze koydu; "Biz bunun acısını çıkarırız, durun siz!" diye söyleniyorlar.

Ankara'da, İstanbul'da her şey vur kır üzere gidiyor. Günde üç ölü, beş ölü. Kimi günler yirmi beş ölü!

Kaynar Kitabevi bir yıl sonra beni gene çağırdı ama bu kez Aziz Nesin ile Kerim Korcan da geliyor.

Türk Hava Yolları uçağıyla Ankara'dan Yeşilköy'e geldim. Tam Frankfurt uçağına aktarma yapacağım, Kerim Korcan'a rastladım. Aziz Nesin Alma Ata'da bir toplantıda idi, ordan gelecekti.

Duisburg'ta bir yıl önceki dostlarla yeniden görüşüyoruz. Gene imza günü, gene okumalar, söyleşiler yapıyoruz. Yaşar Kaynar bir olanak buldu, Lohberg kömür ocağına indik. Erzurumlu, Bayburtlu işçiler bizimle 1200 metre yerin altında, kadının çalışması doğru mu, değil mi'yi tartıştı. "Gerekmez!" diyor bir bölümü, sert. "Zaten kadının kazancı yenmez, külli haramdır!" Bir bölümü hiç sesini çıkarmıyor, dinliyor. Ne kadar zor bu kafalarla işimiz? Çığ gibi cami açmışlar. Yalnız Duisburg'ta otuzdan fazla... Buna karşılık bir tek kültür merkezi açan yok. Hocalar her hafta hutbeye çıkıp ters türs anlatıyor. Atatürk'ü dile dolamışlar. Kuran'ı yasakladığını, babasının belirsiz olduğunu söyleyip Türkiye'nin ilk cumhurbaşkanını gözden düşürmeye çalışıyorlar. St. Gallen'deki gibi bir dernek de yok ki,

önlem alsın. Var dernekler, hem de çok var ama kitaplardan kaptığı terimlerle konuşarak, bir sürü hata yaparak halkın dışına düşmüşler.

Yeraltında, kömür sökülecek uca doğru ilerlerken Kerim Korcan'ın yüreği sıkıştı. Ona "Sen burda kal, yurttaşlarla konuş yada çık yukarı, biz senin yerine gezeriz!" dedik.

Bizi tıpkı madenciler gibi giydirdiler. Kömürün kazıldığı uca yaklaşıyoruz. Üç saat kaldık yer altında. Batıp çıktık. Toz feci. Yalnız göz aklarımız, bir de dişlerimiz beyaz kaldı. Kapkara oluyor insan. Bu iş bana çok zor geldi. Başımı eğerek, belimi bükerek ilerlemeye çalışırken bir ara dikkatsiz davranıp enseme yukardaki dayamaları tutturan saplamaya vurdum. Çok acıdı. Baktım uzaklarda kıpırdayan bir ışık. İçimden, "Ta oraya kadar varacak mıyız?" diye geçirdim. İşçiler belki daha da ötelere gidiyor. Çok utandım düşüncemden. Her gün sekiz saat çalışanlar nasıl çalışır? İşlerinde 17 yılı dolduranlar var. Konuştuklarımızın biri 18 yıllıktı.

Bu kez 15 günden fazla kalmadım. Kültür Bakanlığı'nda danışman olarak çalışıyorum. İznim o kadar. Gününde dönüp geldim.

Ben geldim, üç gün sonra baktım, Zürih'ten Şahin'le Muallâ Biçer bize gelmiş. Onları görünce şaşırdım. Şahin Biçer'e, "Annen hasta!" diye tel çekmişler. Ne yazık ancak cenazeye yetişebilmiş. Götürüp Karşıyaka'da toprağa vermişler. Şu anda kardeşinin evi yas içindeymiş. Evik çabuk kalkıp bize gelmişler. Daha çay içmeden Muallâ kulağıma fısıldadı:

"Hocam, yas sırasında olur mu? diye, enine boyuna çekmesinler diye korkumuzdan kimseye söyleyemedik. Gelmişken biz iki tiyatro görmek istiyoruz. Acaba hemen bilet bulabilir miyiz? Yardımcı olur musunuz?"

"Elbet!" dedim.

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'ndeki işini sürdüren Sevgi Sanlı arkadaşımın yardımıyla Yeni Sahne ve AST'tan ikişer bilet sağladık. AST'ta hazırlanmakta olan bir oyunun provasını da izleyip çok hoşnut kaldılar. Tiyatrodan çıkıp hava alanına koştular. Ertesi gün Zürih'te iş alacaklar. O telâş arasında bize telefon açtılar, dönüp dönüp teşekkür ediyorlar.

Geziler yoruyor, vakit alıyor, işlerden ayırıyor ama son derece yararlı. Birbirinden ilginç yerler, birbirinden değerli insanlar görüyorsun. Yeni dostlar ediniyorsun. Oysa bizim toplumda insana ne az fırsat veriliyor? Hele yazar arkadaşlara azdan da az. Devletin bu alanda bir programı yok. Dışardan çağrılar çıkınca da pasaport vermiyor. Daha önce İsveç, geçen yıl, bu yıl Almanya, Hollanda, İsviçre ile Avusturya'nın bir köşesini içine alan bu gezilerde gördüklerim, dinlediklerim, özellikle işçiler üzerine görüşlerimin gelişmesine yardımcı oldu. İzlenimlerimin çoğunu anlatmadan geçiyorum ne yazık!

Bu ikinci gezide, sanırım Almanya üzerine yazacağım romanlardan birinin modeli olacak kişileri buldum. Birçok da öykü konusu çıkardım. Bulabildiğim küçük zamanlarda hiç değilse o öyküleri yazayım diye beyaz kâğıdın karşısına geçtim ama düşün düşün, kalem hâlâ yürümüyor. Demek bir daha gitmeli, hem bu kez üç ay değil, en aç üç yıl kalmalı diye düşündüm.

Çevirmenimiz Özkara

Duisburg'taki Kaynar Kitabevi, bir yıl önce benim için düzenlediği imza gününün iyi geçmesinden yüreklenerek, bu yıl Aziz Nesin ve Kerim Korcan'la birlikte yeniden çağırdı. Reyhan ile Yaşar Kaynar bir yıl önceki gibi beni eve aldılar. Kerim Korcan ile Aziz Nesin yakındaki Hotel Garni'de kalacak. Ama kahvaltıları Kaynargilde birlikte yapıp, tatlı tatlı söyleşeceğiz. Ben anlatacak neyim var, neyim yoksa geçen yıl tüketmiş gibi susuyorum. Zaman payımı Aziz Nesin ile Kerim Korcan'a veriyorum. Duisburg içinde, çevre şehirlerde, maden ocaklarında düzenlenen ortak gezilerimiz aksamasın diye, öğle yemeklerini Almanların genellikle yaptığı gibi soğuk şeyler yiyerek geçirelim desek de Yaşar'la Reyhan: "Dünyada olmaz; akşam bari doğru dürüst sofraya kuralım!" diyor, çorbayla açılıp tatlıyla ka-

panan Türkiye türü sofralar kuruyorlar. Seher ile İsmail İyigüven arkadaşlarımız su böreğidir, içli pilavdır, pişirip taşırmaya yardım ediyor. Mehmet ile Hatice Tabak da sık sık yardıma geliyor. Kerim Korcan büyük mağazalarda satılan kiraz sularını çok sevdi. Aziz Nesin de, “Yahu durmadan kilo alıyoruz!” diye yakınıyor ama tabağını iki kez doldurmaktan da kendini alamıyor. On beş gün süren bu konuklukta işçi yurttaşlarımızın evine de çağırıyoruz. Kaynargilde yediğimiz akşam yemeklerine yurttaşlarımızdan yada Almanlardan çağrılılar da oluyor. Bu ilişkiler Almanya’daki işçi gerçeğimizi tanımamıza yardım ediyor.

Duisburg’un örnek işleyişli kitaplığında, Mercatorhalle’de, üniversitede herkese açık yazın akşamlarımız vardı. Bir tane de Frankfurt Uluslararası Kitap Fuarı’nda yaptık, çok iyi oldu. O zaman hiçbirimiz Almanca bilmiyoruz. Frankfurt’ta çevirmenliğimizi Osman Tataroğlu ile Yağmur Atsız yaptı. Duisburg Üniversitesi’ndeki toplantıya da böyle bir çevirmen gerekiyor. Aziz Nesin, bu yardımcıyı bulmadan “Çevirmen mi, *dilmaçer* mi demek gerekir?” konusunda geniş bir açıklama yaptı. Osmanlılar Viyana’yı kuşatmaya geldiğinde, ele geçirilen tutsakları sorgulamak için Müslüman olmayanlardan Almanca bilen erleri dilmaç olarak kullanmış. Almanca Dolmatscher sözü bizim Türkçe dilmaçer sözünden çıkmış. “Almanlar bile Dolmaçer derken biz niçin dilmaçer demeyeceğiz? Evet çevirmen var ama bu yazılı çeviri yapan anlamınadır, sözlü çeviri yapan için değildir!” diyor. Dinliyoruz Aziz Beyi.

Elbet bu bir görüştür. Bence yazılı sözlü, ikisi de çeviridir. Onu da, bunu da yapan çevirmendir. Yaygın olmayışı yüzünden dilmaçer’i benimsemiyorum, sonundaki er’den duyduğum askerselliği de gerekli görmüyorum. Çevirmen demenin ne sakıncası var?

Duisburg’ta bize çeviri yardımı yapacak arkadaşın askerlikle ilgisi yok. Epey uzayan bu şöyleşiyi. Yaşar Kaynar, “En iyisi ben size bir tercüman bulayım!” diye kesti. Sami Özkara ile nişanlısı Barbara’yı akşam yemeğine çağırdı.

Sami’yi geçen yıldan tanıyorum. Üniversitede Alman öğretim üyeleri ve öğrencilerle anlaşmamıza yardımcı oldu. Kendisi çoktandır Almanya’da, birkaç türlü görevde bulunuyor: Türk-

danış olarak işçilere danışmanlık yapıyor. Eğitim, ruhbilim açısından çocuk mahkemesinde bilirkişi. Üniversitede bir seminer yönetiyor. Geçen yıl onunla bir mahkeme izledik, sorunlu çocuğu olan birkaç aileyi birlikte ziyaret ettik. Türkiye işçi hareketi üstüne yazdığı tezi bitirince doçentliğe yükselecek. Sami ana babasını erken yitirdiği için zor bir çocukluk geçirmiş. Ankara Üniversitesi'nden istediği yayınları sağlamada kendisine yardımcı oldum. Duisburg'taki yurttaşlarımız için oldukça yararlı çabalar gösteriyor. Türkçesinde biraz aksama var. Çokça eski sözcük kullanıyor. Araya giren yıllardan ötürü olsa gerek, Türkçesi yabancıların yazdığı eski bir kitaptan öğrenilmiş benziyor. "Hattı zatında, benim de kanaatim odur ki" gibi sözleri sık sık kullanması arkadaşlarımızı güldürüyor. Nitekim Aziz Nesin daha ilk gün Sami'nin Türkçesini sevmeydi. Çaylarımızı içerken ona yan yan baktı. Sofraya oturunca da, "Siz ne biçim Türksünüz? Bu ne biçim Türkçe? Öz dilinizden nasıl bu kadar koptunuz?" diye çıkıştı.

Sami Özkara, ortanın altında boylu, belli derecede esmer yapılı, kara kaş, kara göz, genç bir arkadaştı. Aziz Bey böyle deyince sapsarı oldu. Hem de nişanlısının yanında çok bozuldu. Kekeleyerek Aziz Nesin'e yanıt vermeye çalıştı: "Ne yapayım; ben Türkiye'den çok küçük yaşta ayrıldım. Bir süre İtalya'da kaldım. On yıldır dışarıyım. Hem de Alman okullarında yalnız okudum. Şimdi işim gereği konuştuğum insanların da çoğu Alman'dır." Heyecandan bunları da doğru düzgün söyleyemedi. Evleneceği kızı, yavaş yavaş Türk kültürüne katmak için bu akşam yanında getirmişti. "Ben bir sigara içeceğim. Sizi rahatsız etmemek için öbür odaya geçeyim!" deyip kalktı. Sofraya bumbuz bir hava çöktü. Aziz Nesin, amacını aşan bu çıkışın etkisiyle, "Böyle olmaz ama kardeşim; Türklerin özellikle dışarda Türkçeye dikkat etmesi gerekir. Dil, ulusal birliğin önemli ögesidir. Böyle yanlış kullanılması onu geriletir!" diye konuşmayı sürdürdü.

Ortaya çıkan durumdan tedirgin oldum. Konuk ve büyük diye ev sahipleri Aziz Nesin'e bir şey demiyor. Ben de sevip saydığım bir yazar, hem de sendikamızın başkanı diye yanlış söz etmekten çekiniyorum. En iyisi ortamı düzeltici sözü Kerim Korcan'ın söylemesi olabilirdi. O da ağzını açmıyor.

Reyhan Kaynar usulca kalkıp Sami'nin sigara içtiği odaya geçti.

İki dakika sonra onu geri getirdi. Ayağa kalkıp biraz uçta olan yerimi Sami'ye verdim, Aziz Nesin'e yakın yere kendim geçtim: "Böyle otur. Aziz Bey seni pataklamasın!" dedim.

Sami, "Ach so; pataklar mı?" diye sordu. Dedim ya, geçen gelişimizde bize çok yardımcı olmuştu. Ben onun Türkçesinden hoşnudum. Aziz Bey'in zor beğenir olduğunu bilirim ama bu derece olduğunu bilmezdim. Amacım ortalığı yumuşatmak. Reyhan sözlerimi Barbara'ya çevirdi. Tatsız hava ne olsa onu da etkilemişti. Büyük bir Türk yazarı, duyduğundan da büyük, herkesi azarlıyor! Nitekim beni de payladı: "Ne demek zor beğenir? Zor beğenirlik mi bu? Türkçeyi savunuyorum, son derece normal! Sizin de göreviniz. Her Türk'ün görevi. Öz dilimizi bozmaya, bozdurmaya hakkımız yok..."

"En iyisi kapatalım da, sonra konuşalım..." dedim. Üniversitede yapılacak öbür tartışmalı toplantının ayrıntılarını Yaşar Kaynar'dan sormaya başladım. Yemeğin kalan bölümünü böylece tamamladık. Çok geçmeden Sami ile Barbara kalktı. Kapıda, "Siz isterseniz başka bir çevirmen bulun!" dedi Yaşar Kaynar'a. Yanı sıra merdivenlerden indim. "Çevirmenimiz sensin. Bunu düzelteceğiz. Çevirmenimiz olmasan da düzelteceğiz..." dedim. Kendilerini geçirdim. Dönüp geldim; Aziz Bey'in yanına oturdum. Kahveleri içtikten sonra:

"Aziz Ağabey, lütfen beni öfkelenmeden dinleyin. Birkaç cümle söylemek istiyorum..." dedim.

"Dinliyorum; konuş!" dedi.

"Siz öksüz büyümüş, çile çekmiş insansınız. Arkadaşı nişanlısının yanında neden öyle bozdunuz?"

"Haklı oldum mu, babam olsa bozarım!" dedi.

"Haklı olduğunuzu kendiniz söylüyorsunuz. Sami de çocukluğunu zor koşullarda geçirdi. Yurttan kopmak, dışarda büyümek zorunda kaldı. Kendini yetiştirdi; Türkçesini de geliştiriyor. Şimdi çalışmalar yapıyor, yazılar yazıyor. Buraya da bize saygısını göstermek, hem de yardımcı olmak için geldi. Sizin bu yaptığınız olmadı..."

"Olmadıysa olmadı; Türkçeye kıymasın!"

“Türkçeyi doğru ve güzel konuşanlar yeterince var, yarın da olur. Sami de aramızda ilerler. Yarın kendisinden özür dilemenizi rica ediyorum. Gelsin, çevirimizi yapsın...”

“İstemem öyle çevirmen! Özür de dilemem!”

“Almancası iyidir. Öyle arkadaş pek bol değil...” Yaşar ile Reyhan’ın yüzüne baktım. Onlar da, “Bol değil.” diyerek Sami’nin Almanca basılmış *İnşallah* romanını getirdiler.

“Yanlış düşünüyorsunuz; Türkçesi kıt olanın Almancası iyi olmaz! Adamın Türkçesi yok!”

O gece bir sonuca varmadan ayrılırken. Aziz Bey’e; “Ben sizin çok yakınıınızda bir insanım. Önerimi düşünün...” dedim.

Ertesi gün kahvaltıda buluşunca konuyu yeniden açtık. Kerim Korcan, “Sami gibi gençlere fırsat vermek gerekir” diye mırıldandı. Aziz Bey, “Hatırınız için özür dilerim ama haksızsınız...” dedi.

Samigili akşam yemeğine çağırdık. Bunun için Yaşar Kaynar Sami’nin üniversitedeki odasına gitti. Nişanlısı Barbara’ya telefon etti. Sami çekingenlik gösteriyor. “Aziz Bey büyüğümüzdür, gerektiğinde bizi de azarlar. Türkiye’de görgü böyledir...” dedik.

“Ach so; hâlâ böyle midir?”

“Hâlâ böyledir...”

Eve biraz erken geldik. Sofra hazırlığı sürüyor. Seher ile İsmail de gelmiş. Saat 19.00’u geçiyor. Otomobili bir yere eğleyip Sami ile Barbara da geldi. “Bitte schön! Buyurun efendim!” diyerek kendilerini karşıladık. Sami, nişanlısı Barbara’nın ardında duruyor. Aziz Bey fırlayıp ayağa kalktı. Birkaç adım yürüyüp Barbara’nın, Sami’nin elini sıktı: “Hoşgeldiniz! Akşam istemediğim bir tatsızlık oldu. Öyle istemiyordum. Türkçe konusunda bana hak vermenizi, ama uygun düşmeyen sözlerim için hoşgörmenizi dilerim” dedi.

Reyhan’ın gözlerine baktım, yaşlar iniyor.

Kerim Korcan da, “Büyük adamdır bizim başkan!” diyor.

Gülmeli, şakalı bir hava doğdu yeniden. Reyhan’ın kardeşi Türkân bir tepside kiraz suyu dolu bardakları gezdirdi. Oturduk yerlerimize. Sami de birkaç sözcük söyleme gereği duydu: “Kendim de hattı zatında Türkçemden memnun değilim. Fa-

kat fikirlere hâkim tercüme yapabilirim. Esas itibariyle de sizin fikirlerinizi Almancaya çevireceğim. Benim noktai nazarıma göre fazla rahatsız olmayacaksınız...”

Konuşmaları bu kez Barbara için Türkân Almancaya çeviriyor. Konu tatlıya bağlanınca, akşam yemeği de tatlı geçti. Üniversitede yapacağımızı onar dakikalık konuşmalarda neler üstünde duracağımızı Sami’ye özetledik. Çeviriyi iyi yapabilmek amacıyla notlar aldı.

Öğleden sonra umduğumuzdan, düşlediğimizden güzel bu toplantı oldu. Türkiye’de yazın ve yazarların durumu üstüne, eğitim ve öğretmen sorunları üstüne pek çok soru soruldu. Toplantıya daha çok bizim işçiler, öğretmenler, bir de Duisburg Üniversitesi’nde okuyan gençler geldi. Fazla Alman yoktu. Gene de sorular, yanıtlar Almancaya çevrildi.

Aziz Nesin’in, yurt dışındaki işçilerimizin yurttta bulundukları yıllara kıyasla daha çok dindarlığa kaymalarını bir tür benlik savunması gibi yorumlayıp hoşgören sözleri tartışmaya yol açtı. Uzayan konuşmaları çevirmekten yorulan Sami’yi üniversiteli gençler dinlendirdi. Sonraki yıllarda Sami’yle arkadaşlığımız arttı. Barbara ile evlendiler. Oliver adlı bir oğulları var.

Taş Yağıyor

Genç yaşta emekli olduğum için bir işe gitmiyorum ama boş da kalmıyorum. Sabah uyanınca bir öykü okuyup çıkıyorum yataktan. Okumak bana güç verdiği gibi, tat da veriyor. Sabahları gazetelere, dergilere de biraz zaman veriyorum.

Yazacak bir şeyler her zaman var. Notlu çalıştığım için konu bol. Yalnız yazacak yer sorundur bende. Öyküleri genellikle evde yazabilirim ama romanları yazamam. Eskiden olduğu gibi şöyle bir ay, 45 gün toplu zaman ayırıp bir yere çekilmem gerekir.

Kapanırım; başka işe bakmadan bütün gün, bütün gece, geç vakitlere kadar çalışarak 15-20 sayfa yazarım. Ayırdığım toplu

süre bitince romanın da ilk yazımı biter. Tulum çıkarır gibi yazar dönerim.

Bundan sonrası, dosyayı dizine alıp ince ince işlemeye, sonra makine başına geçip temize çekmeye kalır. *Köygöçüren'i, Keklik'i, Yayla'yı* böyle çıkardım. *Sınırdaki Ölü'yü, Kalekale'yi, İçerdeki Oğul'u, Sakarca'yı* böyle bitirdim.

Hafta sonları aileyi alıp çevrede bir köye gidiyoruz. Otomobil var ya... Çoğu zaman kimseye takılmadan gerçekleştiriyoruz bunu.

Uzak illerden başkentte işi olan dostlar mektup yazıyor, telefon açıyor; onların işlerini izlemek de biraz vakit alıyor, hatta kimi zaman iyi alıyor. Genç yazarlar dosya gönderiyor. Bunları okuyup eleştiri mektupları yazıyorum. Remzi Kitabevi sık sık yeni basımı yapılacak kitaplarımın adını bildiriyor. Onları gözden geçiriyorum.

Aziz Nesin TYS genel başkanımız: Dönüp dönüp “Ankara’da şube gibi bir yer geliştirin!” diyor. Bu amaçla Sanat Sevenler Derneği’nde toplanıyoruz. Aziz Bey, sık sık Sovyetler Birliği’nden sendikaya gelen konukları “Ağırlayın!” diye gönderiyor. Bunları kimi zaman bir otele indirip, doyumevinde ağırlayıp giderlerini aramızda bölüşüyoruz. Ara sıra konukları eve almak gerekiyor.

Bir kezinde ünlü Rus gülmece yazarı Leonid Lenç geldi. Ynında iki genç var. Bunlar öbür cumhuriyetlerden meslektaşlar. Lenç, uzun süre gözden düşük kalmış. Olgun yaşta bir yazar. Sonra saygınlığı geri verilmiş. Neler görüp geçirdiği belli. Sofrada yiyor içiyor, bize ayak uydurmaya çalışıyor. Susulacak yerde susuyor.

Lenç’i her öğün başka bir yere götürüyoruz. Gittiğimiz yere elbet sivil’ler de geliyor. Garson kılığında oluyor, dikiliyor başımıza. Sık sık bir buyruğumuz olup olmadığını soruyor. Bunlar dinleme işini rahat sürdüremeyeceğini düşünürse önceden uygun yerlere cihaz yerleştiriyor.

Kendi yurdumuzda sığınmacı gibiyiz. Ne rahat rahat, özgürce yazıp çizebiliyor, ne birbirimizle, konduğumuzla rahat konuşabiliyoruz. En kötüsü de gerçek birliğimizin, yerimizin, sekreterimizin olmayışı.

Oysa dışarda, hangi ülkeye gidersen git, yazarlar saygın. Hem de özgürce örgütlenmiş. Kimi yerlerde hatta el üstünde. Devletin kültür politikasına öbür sanatçılarla birlikte yön veriyorlar. Bizim bu derece itilip kakılmamız ülkemizin, halkımızın koşullarından geliyor. Halka yeterince ulaşabilmiş değiliz.

Kitaplarımız istediğimiz gibi basılmıyor. Basım giderleri pahalı. Posta giderleri pahalı. En kötüsü dağıtım örgütümüz yok. Olanlar, kapitalist anlayışlı basın dağıtım örgütleri, onlar da yazarın kitaplarını yük sayıyor. Her alanda olduğu gibi bu alanda da ciddi çabalara gerek var. Halkın parasal durumunu kitap alıp okuyabilecek düzeye yükseltici uzun erimli çalışmalara girişmek de gerekiyor.

Oysa gidiş o gidiş değil. Köy enstitüleri kapatıldıktan sonra erkek ve kız sanat enstitüleri de geriletildi. Tarım eğitimi pek yoktu, olan çöktürüldü. Artık varsa da, yoksa da, imam hatip okulu açılıyor. Bu da ucuz bir eğitim. Çok kez belirttiğim gibi bunlar özellikle yoksul köylü çocukları içindir. Yönetimdeki yüksek bürokratların, patronların, generallerin, bakanların, parti genel başkanlarının, hatta milletvekillerinin, senatörlerin hiçbirinin çocuğu bu okullarda okumuyor. Ama durmadan açıyorlar.

Madaralı Roman Ödülü'nün kuruluşuna yardımcı oldum ya. Fikret Hoca yönetimi bana yükledi. "Yılda bir kez değil mi canım?" diyor. Öyle demese de hatırı var, götürüyorum. Yıl içinde çıkan romanlar saptanıyor. Yayınevlerinden seçici kurul üye sayısı kadar isteniyor. Kimi veriyor, kimi vermiyor. Parayla almaya kalksak, Hoca bu işe para ayırmıyor. Seçici kurul üyeleri, onca romanı okuyup rapor yazmayı, "Her yıl Kızılay'a mı çalışacağız?" diye yüksünüyor. Başka ülkelerde bu işler nasıldır? Hoca, yılına göre 10 bin lira ödül koyuyor. Kazanan yazarla birlikte seçici kurula yemek veriyor. Bunu da önceden doyumeviyle konuşarak kendine göre karara bağlıyor: "Yiyecek şunlar, içecek bunlar, tamam!" diyor. Üyeler sızlanıyor: "Canım savurganlığa biz de karşıyız ama madem ödül koydun, bu böyle gitmez; bu işe bir çözüm getirmelisin!" Çoğu zaman iki arada bir derede kalıyorum. Daha başlamadan bırakmak işime gelmiyor. Hoca, kimi zaman Ankara'ya geliyor yada bizi çağırıyor, hem biraz hava alalım, hem bu konuları

konuşalım diye gidiyoruz. Söylediğimi dinliyor; he hı diyor, gerekeni gene yapmıyor.

Yurdun kimi yerlerinde, özellikle CHP’li belediyelerin yönetiminde olduğu şehirlerle kültür şenlikleri yapılıyor. Onlara çağırıyoruz. İkisine gitmesen, birine gidiyorsun. Bunlar da epey zaman götürüyor. İyi yanları çok. Halkın karşısına çıkıp konuşuyor, kitap imzalıyor, tanışıp görüşüyor, ilişki kuruyor-sun. Bu ilişkilerin de geçmişi yok. Daha önce yapılmamış, yeni başlıyor. Belediyenin bir kültür müdürlüğü kurulmamış. Kültür hizmeti diye bir kavram yok. Yapılanların bir değer olduğu bilinmiyor. Deneyim, uzmanlık kavramları gelişmemiş. Kitaplıklar yok, olanlar işlemiyor. Yeterince personel, ödenek yok. Bir tiyatro salonu, konferans salonu yok. Kimi yerde belediye istese, vali, kaymakam karşı. Toplumun gidişi kültürsüz bir kalkınmaya doğru ayarlı. Eğitim de dinsel nitelikli, kulluk eğitimi.

Demirel şu dönem değilse, bu dönem başbakan. Daha DŞİ Genel Müdürü iken bir şiiir gecesine şemsiye oldu; katılanlar tüm sağcı şairler. Ne Cahit Sıtkı, Oktay Rifat, Melih Cevdet, ne Ahmed Arif, Can Yücel, Hasan Hüseyin hatta ne Atilla İlhan var... Katılan İlhan Geçer, Mehmet Çakırtaş, Coşkun Ertepinar... Sait Faik’in tek öyküsünü okumamış, yalınkat bir adam başbakan olunca toplumun kültürel gelişmesi aksıyor.

Şenliklere diye kalkıp gidiyoruz, belediyeler kimi zaman yol paramızı veriyor, yatacak yerimizi gösteriyor. Bir sinemada şairlerin, yazarların, tiyatro ve müzik gruplarının katılımıyla bir kültür toplantısı yapılıyor. Gerici mi, ırkçı mı, faşist mi, ne idiği belirsiz gruplar, eline bayrak alıp dalıyor içeri. Sahnede konuşana yanıt veriyor. Sen bir söylüyorsun, o iki söylüyor. Köşede birkaç polis var ama yanına varıp. “Necisin aslanım sen, fırtırırık mısın? Bak burda kültür toplantısı yapılıyor. Halk kadın kız izlemeye gelmiş. Bunlar da yurdun sanatçıları. Bu yaptığın ayıp değil mi?” demiyor. Solcu gençler doğrulup yürüyor. O zaman da hem kaçıp hem sahneye taş yağıdırıyorlar. Demokrasinin gerçeği olmayınca uyduruğu kötü sonuç veriyor.

Anlattığımı somutlamak için bir örnek vereyim. Yarımca Açık hava Tiyatrosu’nda Genco Erkal elinde sesbüyülten, sahnede, olağanüstü başarılı biçimde Nâzım’ın “Dünyanın En Tu-

haf Mahluku" şiirini okuyor. Bunlar yuh çekiyor, taş atıyor. Şiir de tam onlara göre. Genco paniğe kapılmadı; geri basmadı; uzattı kollarını onlara:

Akrep gibisin kardeşim,
korkak bir karanlık içindesin akrep gibi.
Serçe gibisin kardeşim,
serçenin telâşî içindesin.
Midye gibisin kardeşim,
midye gibi kapalı, rahat.
Ve sönmüş bir yanardağ ağzı gibi korkunçsun, kardeşim.
Bir değil,
beş değil,
yüz milyonlarlasın maalesef.
Koyun gibisin kardeşim,
gocuklu celep kaldırınca sopasını
sürüye katıliverirsin hemen
ve adeta mağrur, koşarsın salhaneye.
Dünyanın en tuhaf mahlukusun yani,
hani şu derya içre olup
deryayı bilmiyen balıktan da tuhaf.
Ve bu dünyada, bu zulüm
senin sayende.
Ve açsak, yorgunsak, alkan içindeyse eğer
ve hâlâ şarabımızı vermek için üzüm gibi eziliyorsak
kabahat senin,
—demeğe de dilim varmıyor ama—
kabahatın çoğu senin, canım kardeşim!

1947

Garip değil mi? Pısıp kaldı bunlar. Halk ayağa kalktı, Genco'yu alkışlıyor. Sanatın gücü kanıtlandı o gece. Ama neye yarar; her yerde Genco olmuyor ki saldırı başlayınca...

Antalya'ya çağrıldık. Öykü ödülünden tut, stadyumda şiir ve müzik şölenine, sinemaya, tiyatroya kadar varsıl bir izlence! Orda gece, burda gece, plajda, mahallelerde halk geceleri...

Stadyumda A. Kadir şiiir okurken gene pislik atmaya başladılar. Durun durmuyor, susun susmuyorlar. Işık Yenersu, “Bu şair sanata yıllarını verdi. Yıllarca mapusta yattı; utanmıyor musunuz?” diye söylendi ama sataşmacıları yatıştırmak zor oldu.

Asıl yapacaklarını Aspendos’ta yaptılar.

Ankara’dan Adnan Binyazar’la gitmiştik. İstanbul’dan Asım Bezirci, Erdal Öz, Sadun Tanju çağırılmıştı. Öykü ödülü seçici kurulundayız. Sonuçlar orda görkemli amfide açıklanacak, ödülleri verilecek. Tarihsel tiyatro zınga zıncı dolu. Halk akın akın gelmiş. Yarışmayı kazanan Celâl Özcan, Dursun Akçam’a, Orhan Pamuk’a daha başka genç öykücülere ödülleri, mansiyonları verildi. Belediye Başkanı Selahattin Tonguç çıktı konuşuyor. Bunlar gene elde bayraklarla daldı içeri. Savsöz atıyor, trap trap trap yürüyorlar. Halk önce onları izlence gereği öyle girdi sandı. “Kim bunlar?” diye sormuyor. Adımları kaz adımı. Yurdun orasında burasında, sözüm ona uzman eğitimcilerin çalıştığı kimbilir kaç tane komando kampı var? Demirel’in boş bıraktığı kültürel ortamda çok büyük kadrolar yetişti. Bunlar minibüse, otobüse bindirilip ulusçuluk adına kültür toplantısı basmaya koşuyor. Günlükleri işliyor. Sırtları sıvazlanıyor.

Belediye Başkanı konuşurken susmak bilmediler. Gene de başkan konuşmasını sürdürüyor. Bu kez taş yağmuru başladı. Polis var mıydı anımsamıyorum; üç beş jandarma, onlar da sesini çıkarmıyor. Öyle rezil bir hava, anlatılır gibi değil. Başkan halkın önünde, üstüne gelen taşlara göre başını bir o yana, bir bu yana alıyor. Konuşmasını sürdürmeye çalışıyor. Sonunda kaz yumurtası iriliğinde bir taş küt omzuna geldi. Başkan sendeledi. Gene de topladı kendini, halktan özür dileyip konuşmasını kesti. Herkes ayağa kalktı birden. Tam bir karışıklık oldu. Kimi o yana gidiyor, kimi bu yana. Jandarmalar geçten geç kıpırdadı. Kimi gençler saldırganların üstüne yürüdü.

Toplantının bozulduğu anlaşıldı. Topladık pılı pırtıyı. Selahattin Tonguç’un yanına koştuk. Özellikle ona saldırdıkları anlaşılıyor. Elbet bizler de güvensizlik içindeyiz. Tatsız bir ortamda Başkan’ı bir cipe attık. Beni de tıktı arkadaşlar yanına. Yürüdük. Sanırım il jandarmasının cipiydi. Arkada bir yarbay mı, albay mı oturuyor. Selahattin Tonguç, “Bunlar rezilliği ar-

tırdı!” diyor. Albay susuyor. Başkan biraz denedi konuşmayı, ben de bir iki sözcük söyledim; albay mı, yarbay mı, susmayı sürdürdü.

Dayanamayıp, “Biz bu filmi görmüştük!” dedim.

Gene ses yok. Ondan sonra susa susa Antalya’ya geldik. “Hal-kim gene nereye götürüyorlar seni? Kasap Deresi’ne mi?” diye soruyorum içimden. Kim dur diyecek buna? Şehirde polis, kırdı jandarma; “Bize buyruk verilmedi ki, ne yapabiliriz?” diyor. Kim verecek buyruğu? Biz mi? Ankara’dakiler; güvenlik güçleri halkla karşı karşıya gelmesin politikası güdüyor. Gelirse oy yitimi olur. Ah şu oy! Halk mı onlar? Onlar halksa, “Güzelim toplantının içine ettiniz, Allah belânızı versin!” diye dağılanlar kim?

Sonraki günlerde saldırganların Bucak’tan geldiği söylendi. Ama kimse tutuklanmadı. Devlet kültür toplantılarını korumuyor. Kim koruyacak? Sanatçılar kendi mi? Halk kendi kendini mi koruyacak? Bir araya gelip konuşuyor, yazıp çiziyor, kimi zaman da karamsarlığa düşüyoruz. “Madem böyle, bundan sonra kültür şenliğine filân gitmeyelim!” deyip, iki gün sonra dediğimizden cayıp, hatta kendi kendimizden mahcup olarak yeni çağrılara peki diyoruz.

Her yerde saldırı olmuyor elbet. Çanakkale, Kartal, Hacıbektaş şenliklerine katıldım. Birbirinden güzel etkinliklere tanık oldum. Çok iyi izlenimlerle ayrıldım. Hepsini anlatmaya bu sayfalar yetmez.

Hacıbektaş’a Türkiye’nin her yerinden insan geldi. İran’dan, Irak’tan gelenler var. Açık havada, ılıktan ayaza doğru değişen bozkır gecesinde semah izledik. Pembe, yeşil, sarı giymiş kızlar gecenin içinde, Anadolu’nun derinliklerinde saklı bir yücelikle uzun uzun döndü. Yalnız dönmeyip yel gibi estiler. Sırtına, dizine battaniye almış yaşlı başlılar Selda’yı, Ahmed Arif’i, Ataol Behramoğlu’nu dinleyebilmek için gençlerle birlikte geç vakte kadar beklediler.

Ahmed Arif’i halk karşısında ilk o gece dinledim. Bir adım ileri giderek, bir adım geri çekilerek, eliyle kurşun atar gibi devrimler yaparak şiirlerini belleğinden arka arkaya okuyor.

Ataol da giderek kendi biçimini geliştiriyor. Sesi biraz boğuk ama olsun, sözleri kitlenin kulağına tane tane akıyor.

Selda'yı da ilk orda gördüm. Sesini Mamak'ta yatarken Kıbrıs Radyosu'ndan duymuştuk. İçerde bize, durumu bizden better olanlara olağanüstü bir dayanışma gösterdi. Hacıbektaş'ta bunu kendisine söyleme fırsatı buldum.

Belediye Başkanı Nafiz Bey'in enstitü çıkışlı bir öğretmen olduğunu duydum. Kültür işlerine de Ümit Sarıaslan bakıyor. O da enstitü çıkışlı. TÖS üyesi bir öğretmenin oğlu. Hacıbektaş Şenliği; tiyatro gösterileri, film gösterileri, açıkoturumlar, resim sergileri, kitap imza saatleriyle; geleneksel'in üstüne yeni'nin aşılandığı güzeller güzeli bir şenlik oldu. Konukları yatıracak kadar otel yok. Her birimiz bir evde kaldık. Uzaktan yakından gelen konukları Hacıbektaş halkı barındırıyor.

Hacıbektaş Kültür Şenliği'ni çok iyi desteklemek, bir yandan da o şenliği kaldıracak yapıların yapımına başlamak gerekiyor.

Kartal'daki güzellik ise anlatılır gibi değil. Orda birçok kültürel etkinlik arasında öykü yarışması, karikatür yarışması vardı. Kazananlara ödülleri verdik. Bir gün Oktay Akbal'la halka kitaplarımızı imzaladık. Bir gün Semih Balcıoğlu'nun seçici kurul başkanı olduğu karikatür yarışmasını kazanan yapıtları izledik. Genç yazarlarla, çizerlerle tanıştık, söyleştik. Ümit Kaftancıoğlu İstanbul'dan Zekeriya Sertel'i getirdi. Adnan Özyalçiner, TYS Genel Sekreteri olarak akşam halkın önünde güzel bir konuşma yaptı. Tekin Sönmez'in açtığı kitap sergisi güzel, titiz bir hizmet örneği idi. Kitaplarımızı alan bize imzaya getiriyordu.

Türkiye'nin bu yıllardaki çilesi: Karanlık her zaman pusuda. Aydınlığın biraz parladığını gördü mü saldırıyor. Saldırılmasa, halkla birlikte ne anlamlı adımlar atılır!

Kartal Şenliği

Ankara'da bir gecekondu ilkokulunda çalışan Mehmet Ali Büklü çabalı bir öğretmendi. Hem sınıf okuttu, hem dışardan sınav vererek Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Müfettişliğim zama-

nında birkaç kez okuluna gittim, dersine girdim. Okulda enstitü çıkışlı epey öğretmen vardı. Köylüler şehre göçünce, onlarla birlikte öğretmenler de geldi. Müdür de kendilerinden; uyumla çalışıyorlar. TÖS kurulunca çoğu, belki hepsi üye oldu.

Büklü'yü savunman olarak birkaç kez Ankara Adliyesi'nde gördüm. Sonra görmez oldum. Meğer öğretmenliğini İstanbul'a aktarmış. Bülent Ecevit'in başı çektiği "demokratik sol" akıma katılıp Kartal Belediyesi'ne başkan seçilmiş.

Kartal'a daha önce de gelip gittim. İstanbul'un bir parçası, bir ilçe ama nüfusu 10 bin. Yanındaki Soğanköy'de, Samandıra'da köylülerim askerlik yapardı. Köyden şehre göç başlayınca Kartal'ın nüfusu 50 bin oldu. Büklü, çoğu Erzincanlı olan o 40 binin oylarıyla doğma büyüme İstanbullu başkanı devirip başkanlık koltuğuna oturdu. Kimileri, "Dağlı geldi, bağlıyı koğdu!" diyor; Büklü'nün niteliklerini bilen yok. Seçim konuşmaları da pek ahım şahım değil; bağırıyor.

Çok geçmeden anlaşıldı, yeni başkan konuşmayı pek bilmiyor ama işi biliyor. Orda topraklar tepenin bağrından kıyıya aşağı güzel bir eğimle iner. Bahçedir bostandır çoğu. Bahçıvanlar kendine yetecek topraktan fazlasına göz dikmez. Çoğu Nâzım'ın *Memleketimden İnsan Manzaraları*'ndaki Kartallı Kâzım'a benzer. Kıyıların çoğunu ünlü bir ilâç firması tutmuştur. Bu firma yurt yararına birkaç iyi iş yaptığından kimse, "Arkadaş sen bu kıyıları kimden aldın, nasıl tuttun?" dememiş, hem de diyememiştir. Para çağında büyük firmalardan büyük kim var?

Ama Büklü, "Hele şu tapuları bir yoklayalım!" deyince, işler karıştı. Tapular, evet var ama doğusu dere, batısı patika, kuzeyi falanın bahçesi, güneyi deniz. Genişliği de, diyelim yedi dönüm ama firma tutmuş yetmiş dönüm. Bir de çevirmiş telle.

Büklü "fuzuli işgal"den, hem de "eciri misil"den protestoyu basıyor. Olurdu, olmazdı; sulh mü olurduk, mahkemeye mi giderdik; iş biraz sürüncemeye kayınca Büklü diyor ki: "Bakın, siz adı iyi, topluma yararlı işleri olan bir firmasınız. Biz bu durumu açıklamak zorunda kalırsak saygınlık yitirirsiniz; gelin anlaşalım. Bunca yıl kullandığınıza, tuttuğunuza bir şey demeyelim ama tapu fazlası toprakları Belediye'ye teslim edin."

Adamların gerçekten kıpırdayacak yeri olmadığından altmış dönümden fazla toprağı teslim ettiler. Öyle topraklar ki babası oğluna vermez.

Büklü, kurtarılmış kıyıyı ortasından ikiye böldü: Yarısı Belediye'nin, yarısı halkın... Belediye kendi bölümünü parselleyip satsa, üstüne yapılar yapsa da olur... Öyle ya ona da gelir gerek. Ama yarısı halka çimerlik olacak. İstanbul kıyılarında halkın para ödemededen gireceğı yer kalmadı. Buraya gelsin canı istediğı gibi uzansın, çimsin şıpıl şıpıl... Bir yana gazinolar yapıpılıp kiraya verildi, beri yan özgür Allah!

1978'in güz aylarından biri. Kartal'a bir daha çağrıldım. Belediye Başkanı Büklü, "Gelin Öykü ve Karikatür Yarışmasını kazananlara ödülleri birlikte verelim..." deyip ekliyor: "Hem biz Kartal Şenliğı'ni uluslararası yapıyoruz. Yugoslavya, Romanya, Bulgaristan oyun ekiplerini çağırdık. Sizi aramızda görmek isteriz..."

"İki elin kandaysa da gel!" demiş ya. Kalkıp gittim.

Yukarda çınarlı alanda ayrı, aşağıda kıyı gazinosunda ayrı etkinlikler var. Davul zurna çalıyor, Kartal yıkılıyor. Halk bir oraya, bir buraya akıyor. Büklü gerilerden, arkalardan bakıyor, gülüyor utangaç; kendine göre küçük bir mutluluğı yaşıyor. "Kim yaptı bunları böyle?" diye söylenip duruyorum kendi kendime. Büklü, "Valloh Müfettiş Beg, ben yapmadı; ha bunlar yaptı! Eğerim seen ceze vereceksen ha bunlara ver!" diyor, çevresini saranları gösteriyor. Ondan sonra da seçimler oldu, Büklü yıkılmadı. Yıkılır mı? Masallardaki gibi, devi yenmiş, altın kumluğı geri almış; halk bırakır mı? Ama generaller geldi, Büklü'yü alıp götürdüler; başkanlığa kendi adamlarını atadılar. Sonra seçim oldu, gene Büklü kazandı.

Aşağıda, girişi parasız şenliğe katıldık bir akşam. Yerimiz halkın arasından ayrılmış. Yüksek sahnede Balkan ülkelerinden gelen ekiplerin oyunları... Arada bizimkiler çıkıyor. Kartallı gençleri çalıştırıp yetiştirmişler. Her ekibe birer demet çiçek veriliyor. Belediye bu işi onur konuklarına yaptırıyor.

Bulgaristan ekibinden bir hanım, söylediğı Bulgarca halk türküleri arasına bir de Türkçe katarak herkesi coşturdu. Çiçeğı de o aldı elimden.

Yugoslavya ekibi orak, tırmık ve kocaman bir tepsi ekmekle çıktı. İçlerinde şairler, yazarlar varmış. Sonradan geldiler, tanıştık. İskender Muzbeg'le adres alıp verdik. Orda özyönetim var. Hepsinin gazetesi, dergisi çıkıyor. Çevren ile *Sesimiz*'i bana yollamaya başladılar.

O şenlikte çeşitli ulustan öğrenci grupları konuk edildi. Çok büyük bir hangarın içinde onlar da oyunlarına hazırlanıyor. Şenliği altı bin kişi izliyor. İğne atsan yere düşmez. Her yer insan. Kartal, Kartal olalı böyle olay görmemiş. Belki görmüş ama kitaplar yazmıyor; unutulmuş.

O akşam bir şişe bira içtim. Tuvalet gidesim geldi. Sordum nerde? "O işimiz zor ne yazık!" dediler. Alıp götürdüler koca hangarın ucuna. Helâ iki göz. Birinin önünde kadınların, birinin önünde erkeklerin kuyruğu. Kıyıda bir yere açılıp göreyim işimi desen nereye açılacaksın? Durdum sıraya.

Kıdım kıdım ilerliyoruz. Hay Allah; kadınlardan sıkışanlar var; belki onlar da bira içti. Biri, "Ay valla bunlar da uzattıkça uzatıyor!" diye söyleniyor. Erkekler sigaranın birini söndürüp birini yakarak, bir süre bir ayağının, bir süre öbür ayağının üstüne dikilerek beklemeyi sürdürüyor.

Sonunda sıram geldi. Bir kaza olmadı şükür. Girdim ki, "tuvalet" dedikleri tek gözün içi yığmaca pislik! İçeriye nasıl da bir amonyak kokusu sarmış! Girmişken yapmamak da olmaz. Bilmiyorum nasıl yaptım, yarım saniyede gözlerim yaş doldu, kaçır gibi çıktım ordan. Zaten her çıkan "Git yahu!" diye söylüyor. Ben artık bir şey demeden gelip yerime oturdum, şenliğin bitmesini bekledim.

Büklü'yle bu konuyu konuşmadık. Ama bende kalmış boş müfettişlik raporları vardı. Dur dedim, ona bir şaka yapayım. Taktım birini makineye, doldurmaya başladım:

Öğrenci sayısı: 50 binden fazla.

Devamsız: Yok diye yazdım gırgırına.

Plânlar: Tamam.

Ders defterleri: Düzgün.

Çevre temizliği: Orta.

Helâ temizliği: Zayıf.

Sonuç: Her yıl yapılmakta olan Kartal Şenliği’nin helâ sorunu özölünceye kadar ulusal ölçüde tutulmasının uygun olacağını yazıp bastım imzayı. Bir de mektup ekledim: “Şaka bir yana, onca işi başaran Kartallıların helâ sorununu kısa zamanda çözmesinin işten sayılmayacağını düşünüyorum!” dedim, raporu postaladım.

Bundan sonra sanırım darıldı bana. Birkaç arkadaş, ora belediyesinden görülecek işleri için aracı olmamı rica etti. Gerçekte sevmem böyle işleri ama çok sıkıştırdılar. İster istemez ricacı oldum. Onları da yapmadı. Canı sağolsun; ben onun çabalarını her zaman sevdim.

Zekeriya Sertel’le Bir Gün

Türkiye Yazarlar Sendikası’nın Yakacık Şenliği çerçevesinde düzenlediği imza günlerine ağrılıyım. 25 Ağustos günü Ankara’dan yola çıktım. 26 Ağustos öğlesinden akşamına kadar yazar arkadaşlarla Yakacıklı okurların getirdiği kitaplara imza attık. Arada sanattan, politikadan, içine düşüröldüğümüz ık-mazlardan konuşma fırsatı bulduk.

Birinci gün oldukça dolu, hem de tatlı geçti. Yatmaya ekildiğimizde saat 02.00 olmuştu. Ankara’nın sıkıcı havasından çıkıp gelen biri için böyle yıldızlı gecede, içekli dünya bahçesinde uyunan dört saatlik uyku insana yetiyor. Ertesi gün kuş gibi kalktım.

İkinci gün imza atmayacağım. 26 Ağustosta sıramı savdım sanıyordum. Kitap sergisini yöneten Tekin Sönmez’le, TYS Genel Sekreteri Adnan Özyalçiner, “Ne olur, bugün de otur!” diye üsteledi. Oturdum sevinerek. Çünkü Şenlik programının bu gününde, doksana merdiven dayamış ak saçlı Zekeriya Sertel bulunacak. Tekin’e, Zekeriya Bey’in tâ İstanbul’dan buraya tek başına nasıl geleceğini sordum. “Ümit Kaftancıoğlu getirecek!” dedi.

4 Aralık 1945'te *Tan* gazetesi faşistlerce yıkıldığında köy enstitüsü öğrencisiydim. O zaman İstanbul Valisi Lütfi Kırdar, Türkiye Başbakanı Şükrü Saraçoğlu idi. Yıkıma katılanlar arasında Türkiye'nin başına birkaç kez başbakan olabilen Süleyman Demirel de vardı; hem daha niceleri! Sertel o yılların önde gelen savaşımcılarından. Eşi Sabiha Sertel de onunla birlikte çarpışıyor. Gazetesi, baltalı balyozlu bir saldırıyla yok edilince, suçlular yerine Sertellerle birlikte Cami Baykurt kapatıldı. İtalyan faşizmi yanlısı "Yaşar Çimen" adlı bir çığırta başbakana, "Beyefendi, buyruğunuzu yerine getirdim, ödülümü isterim!" diye mektup yazdı.

İstanbul'la Yakacık arası epey çaktığı için bir kez oturunca kolay kolay kalkamayacağı için Ümit Kaftancıoğlu, Zekeriya Sertel'i doğruca yemeğe götürmüş. Bugün aynı zamanda Yakacık Öykü ve Karikatür Yarışmasının sonuçları açıklanacak. Kazananlara ödülleri verilecek. Kültür Bakanlığı'nın kitap ödülleri de var. Ankara'dan yüklenip getirdim. Onları paketletmek için pastaneye gittim. Önceden yaptırayım da hazır olsun. Dönüp geldim, çınarın altında imzaya devam edeceğiz. Baktım Zekeriya Bey küçük bir masada oturuyor. Onu ilk kez görüyorum. Çevresini arkadaşlar sarmış. Bir yanında Turhan Oktay, bir yanında Osman Şahin. Kendimi tanıtip elini sıktım. Halini hatırlı sordum usulca. Beni tanıdığına sevindiğini söyledi, o da benim hatırlımı sordu. Geçip yerime oturdum. Sağımda Kerim Korcan, karşımda Sennur Sezer var. Ümit Kaftancıoğlu akçakavak boyuyla ortalarda geziniyor, bir isteğı var mı, yok mu, arada Zekeriya Bey'e soruyor. Çınarların altında güzel bir gün, güzel bir görünüm doğrusu.

Zekeriya Sertel, 1890'da Selanik yakınındaki Usturumca'da doğdu. Ailesi orta halliydi. Anası erken öldü, üvey ana elinde büyüdü. Gurbette okudu. Çöken imparatorluğun acılı sonunu bütün ayrıntısıyla yaşadı. Selanik'te "Genç Kalemler" çevresinde yer aldı. *Yeni Felsefe* dergisini çıkaranlardan oldu. Yarı sömürge duruma düşen yurdu kurtarmak, çoğunluğu yoksul, cahil düşürülmüş halkı esenliğe çıkarmak, topluma özgürlük sağlamak için öne atılan gençlere katıldı. Ziya Gökalp'i dinledi; Yunus Nadi'den gazetecilik bilgi ve deneyimleri aldı. Kendi

çabasıyla yabancı dil, hukuk, toplumbilim, ekonomi öğrendi. Basın alanında uzmanlaşmak için Paris'e gitti. Ama savaş çıktı. Öğrenimi bırakıp yurda döndü. Sonra ABD'ye gitti, orda üç yıl kalıp gazetecilik öğrenimini tamamladı. 1923'te Ankara'ya gelerek Ahmet Ağaoğlu'nun yerine Basın Yayın Genel Müdürü oldu. Anadolu Ajansı kendisine, kendisi de Dışişleri Bakanı İsmet Paşa'ya bağlıydı. İşi, dünyadan, dış basından habersiz milletvekilleri için bir bülten çıkarmak, aynı zamanda yurda gelen yabancı gazetecilere rehberlik etmekte.

Bir gün İsmet Paşa'yla birlikte Atatürk'ün yanına çağırıldı. Onun Lozan dönüşünü biliyor. Meclis'te yaptığı konuşmayı anımsıyor. "Giyimine özen göstermezdi İsmet Paşa!" der. "Kalpağı kulaklarında, pantolonu kırışık, ütüsüz. Ama işinde ciddi, konuşması etkili. *Hâkimiyeti Milliye*'nin yeni bir düzene sokulması konuşulacak Köşk'te. Bağlar arasından geçerek Çankaya'ya tırmandılar. Kemal Paşa bir yarkurul oluşturmuş, içinde Zekeriya Sertel de var. Proje istiyor. Projeyi açıklamaya kalmadan Kemal Paşa, Recep (Peker) Bey'i gazetenin başına getirdiğini bildiriyor. Recep Bey asker. *Hâkimiyeti Milliye*'nin bir uzman gazeteci eliyle yönetilmesi, araç gerecinin yenileştirilmesi, kadrosunun eğitilmesi gerekir.

"Nedir peki görüşleriniz?"

Falih Rıfkı'dan Yakup Kadri'ye, Ruşen Eşref'e kadar, "Evet efendim, sepet efendim..."

"Siz ne dersiniz Genel Müdür Beyefendi?"

Yanıt: "Recep Bey askerdir. Nasıl onun işini asker olmayan ben yapamazsam, gazete işini de gazeteci olmayan o yapamaz..."

Kemal Paşa bu yanıtı kızıyor. Meğer önceden sorar soruşturur, sonra kararı tek başına verirmiş. Öyle bir çalışma yöntemi varmış. İki gün sonra Basın Yayın Genel Müdürünü görevden bağışlar. Yunus Nadi, Ankara'daki *Yeni Gün*'den sonra İstanbul'da yeni bir gazete çıkarmayı düşünür. Saltanatı, Şeriatı, Halifeliği savunulara karşı Cumhuriyeti savunacak. Zekeriya Sertel'e, birlikte çalışmayı önerir. Onar bin katarlar. Aralarında Nabizade Hamdi Bey de var. Otuz bin'le *Cumhuriyet*'i kurarlar. Ama burdaki işi de çok sürmez; yolları ayrılırlar.

Zekeriya Sertel'in yaşamındaki ara başlıklar saymakla bitmez: *Resimli Ay*, Nâzım Hikmet'le iş arkadaşlığı. Halikarnas Balıkcısı'yla tutuklanış. Ankara İstiklal Mahkemesi'nde ölüm istemiyle yargılanış. Sinop cezaevi; *Son Posta* gazetesi. Serbest Fırka deneyimi; devletçiliği savunma suçundan İstanbul cezaevine giriş, bir buçuk yıl sonra genel aftan yararlanıp çıkış. *Hayat Ansiklopedisi*. *Tan* gazetesini devralış. Faşizmle savaş. Yeniden Amerika yolculuğu. Polis devletine karşı, demokrasi için savaşım. Yeniden yeniden cezaevleri, uzun süre izleniş. DP'nin kuruluşuna katılma. *Görüşler* dergisi. İnsan Hakları Derneği, Sabahattin Ali'nin öldürülmesi, Nâzım Hikmet'in yurt dışına çıkmak zorunda kalışı. Gene izlenmeler, gene can güvenliğinden yoksun kalış. Pasaportla yurt dışına çıkış. Yirmi beş yılı aşkın geri dönmeyiş, dönemeyiş. Yıllar birbirini devire devire geçip gitmiştir. Yaş ilerlemiştir. Yurdun kapıları hâlâ kapalıdır kendisine.

Acıklıdır öyküsünün buraları. Bir suçu yok, çekinilecek bir cezası yok. Sadece pasaportunu yeniletememiş. Yasaya göre nüfus cüzdanını göstererek de girebilir sınırdan yurda.

Gözleri sönmek üzeredir. Eşi ölmüştür. Yurt özlemi baskındır. Yıl 1969. Paris'ten uçağa binip Yeşilköy'e gelir. Ama iner inmez polis havaalanında tutar, bırakmaz içeri. *Tan* olaylarını düzenleyenler arasındaki Demirel başbakan, yurda girmesine izin vermez; onu bir gece otelde yatırıp ertesi gün geri yollatır. Savunmanı yoluyla Danıştay'a dava açar. Danıştay Sertel'i haklı, Demirel'i haksız çıkarır. Mahkeme kararları "lazım-ül icra"dır ama anlayan beri gelsin.

Yirmi beş yıl gurbetçiliği boyunca Sovyetler Birliği'ni, Çin'i, Amerika'yı, Avrupa'yı, ilerici gerici pek çok ülkeyi ve dünyayı gezer. Gezdiği ülkelerden her biri için kitaplar yazar. Bir alışkanlığı var: "Gazetem olsa bugün ne yazardım?" diye bir diziyi yıllarca sürdürür. Gazetesi gerçekten çıkıyor gibi olaylara ve dünyaya bakar her gün. Şimdi basıma hazır on kitabı var. Arada yazdıklarının yalnız ikisi basılabilmiş. Çınarın altında okurlarına bu ikiyi imzalıyor.

Biraz yakından, biraz uzaktan bakıyorum. Sessiz sessiz so-
ruyor okurunun adını soyadını. Yazıyor elleri titreyerek. Kendi-

ne soru sorulursa yanıtlıyor. Boş kalırsa çınarın altını dolduran Yakacık halkına bakıyor. Birkaç yıldır, geçten geç uygulanan Danıştay kararıyla girebildiği yurdunda yaşıyor. İmza günleri-ne, barış gecelerine katılıyor.

Bir ara genç karikatürcüleri götürüp tanıştırdım: Sait Munzur, Haslet Soyöz, Mahmut Karatoprak; tam bu sırada Semih Balcıoğlu da sokulup kendi adını söyledi muziplikle; katıla katıla güldü Zekeriya Sertel. Akşama doğru okurlar seyrelince bu kez o kalkıp yanıma geldi. Sordu hırıltılı bir sesle: “Ne diyorsun bu TÖB-DER işine?” Sendikamız kapatıldıktan sonra kurulan, bir süre sonra iki başlı duruma gelen derneğimiz ve parçalanmış öğretmenlerimiz hakkında ne diyebilirdim? Kem küm ettim. “Yuvarlak sözleri bırak, açık konuş!” dedi. Konuştum ama istemeyerek.

“Provokasyon yok mu?”

“Olmaz olur mu, elbet var...”

“Dış provokasyon da seziyor musun?”

Güldüm acıyla: “Dışı da var, içi de...”

Başını salladı uzun uzun. Yaşamı bu tür sorunları izleyip gözlemekle, gözleyip yazmakla geçmiş doksanında kurt gazeteciyle birlikte ikinci yerine inmiş güneşe bakıyoruz. Sonra kalkıp topluca resim çektiriyoruz.

Sertel o akşamki eğlentiye katıldı. Belediye Başkanı Bayram Demirkol bir incelik düşünmüş. Gecenin onur konuğu olarak onu ödül dağıtımından önce sahneye çağırırdı. Sesbüyülteni yaklaştırdılar. Şenlik alanı öyle kalabalıktı, iğne atsan yere gerçekten düşmezdi.

“Böyle güzel bir gece, bu kadar güzel bir topluluk görmedim; sizleri kutlarım! Bunun böyle sürmesini, genişlemesini dilerim!” dedi, teşekkür etti. Alkıştan yıkılıyordu alan. Bir demet çiçekle, bir küçük bayrak verdiler kendisine. Çok çile çekmiş demokrasi savaşıcısı, kendi halkının kucağında yaşamının ödülünü almış gibi oldu. Gönlü dolup taşı sanıyorum. O anki duyguları nasıl olabilir başka? Belki elli yıllık yaşam ve savaşım arkadaşı Sabiha Sertel’i düşünüyor hızla. Kızı Yıldız’ı, çileli gurbet yıllarını düşünüyor. Ne güzel bir onurlandırma; Yakacık’ı bir kat daha sevdim!

Ucundan kıyısından, Zekeriya Sertel'le böyle dopdolu bir günüm oldu diye mutlandım. Çileye halkımız kadar dayanıklı, acılara halkımız kadar sabırlı büyük bir insana bıkmadan bak-tım akşama kadar. Turhan Oktay eliyle bir kitap imzalattım; hak etmediğim kadar güzel, kanatlandırıcı sözler yazmış. Yeterince konuşma fırsatı bulamadık. Gönül alma, yüreklendirme konu-sunda ne çok deneyimi olduğunu insan kitaplarını okuyunca daha iyi anlıyor.

Zekeriya Sertel'in yaşamı, ne kadar acılı olursa olsun, onur-lu, kahraman bir yaşamdır. Ona hem gıpta, hem saygı duydum. Işığına, emeğine teşekkürler sunuyorum benim gibi düşünenler adına.

Fuarda İmza Günü

Yaşlanmış da emekli olmuşum gibi, resmi işlerden elimi çektim ama haydi kültür şenliğine, imza gününe dendi mi, ha-yır demiyorum.

Bu imza günlerini Türkiye Yazarlar Sendikası çıkardı. Aziz Nesin başkan olunca aldı yürüdü. Bir görevli kitapları yüklenip getiriyor. Yazarlar üçer, dörder günlere bölünüyor. Sırası gelen, kimi zaman gündüzleri, kimi zaman geceleri oturup imzalıyor. Sonra kalkıp gidiyor. Kimin ne gün imza atacağı gazeteyle du-yuruluyor. Sendika anlaşıpşa belediyeler otel ayırtıyor. Yoksa çoğu zaman yolu da keseden kendimiz ödüyörüz.

İzmir Uluslararası Fuarı'na imza atmaya bu ikinci gelişim. Burhaniye-Ören'deydim, uzun yol sayılmaz. Oğlum Tonguç'la bir otobüse bindik. Bornova'da, Ören komşumuz Özcan Do-ra'larda kalacağız. Benim günüm 10 Eylül. Fuarda imza genel-likle öğleden sonra başlıyor. Öğleden önce ortam ıssız. Öğle-den sonra okurlar birer ikişer damlıyor.

İlkin bizim Gönen'den Memnune Çakıcı geldi. Memnune Çivril'in Homa bucağından, hem de sınıf arkadaşım. Nicedir

görüşmüyoruz. İzmir’de öğretmenmiş. Gönen’de benim gibi kara kuruydu. Epeyce toplamış. Geldi dikildi: “Eee Fakir, beni tanıdın mı? Tanıdınsa adımı söyle bakalım!”

Baktım baktım; “Valla tanımadım, yardım et!” dedim.

Bir acı bozuk baktı yüzüme: “Geçen yıl da geldim, o zaman da tanımadın! Sen böyle ne biçim arkadaşsın?”

Ne diyeceğimi, nasıl özür dileyeceğimi bilemedim. Biraz oturdu. İlerden geriden, Gönen’deki günlerden açtı. Kalkıp giderken, “Artık bir daha gelmem! Geliyorum geliyorum, tanıımıyorsun!” dedi.

Memnune arkadaşım imza günlerine geldi mi, gelmedi mi bilmem ama ben de o yıldan sonra gitmedim. Ondan korkumdan değil, denk düşmedi.

Bu imza günlerinde yazar nedir? Oturur oraya, gelen eski tanıdıkların adını bilemez, üzülür. O yüzden hemen bir yol bulduk: Kitapları verip para alan arkadaşlar fiş kessin. Adını yazsın, kitabın içine koysun; söylesin: “Böyle götür!” O zaman bu mahcupluk ortadan kalkar. Ne yazık bunu da uygulayamadık. Kolay mı düzenli, disiplinli olmak; o da eğitim işidir.

Elindeki kitaba imzayı attıran okur gelir geçer. Kimi zaman hız kesilir gibi olur, biraz söyleşme olanağı doğar. Nerelisiniz? Oranın neresinden olursunuz? Ne iş yaparsınız? Ordan falanı tanır mısınız? Tek tek kimi okurları bilirsin. Ama ne olsa sınırlıdır bunlar. Çoğunluğu bilemezsin. İmza gününe gelenler bir kesit midir? Bütünden haber verir mi; bunu da bilemezsin.

Böyle böyle biz ikindiye bulduk. Gelenler sıklaştırmaya başladı. İşçiler geliyor. TARIŞ’ta çalışanlar. Doyumevlerinden garsonlar geliyor. Hayrettir, düşünemez, umamazsın bunları. Kum çekenleri, taş ocaklarında çalışanları nerden bileceksin? Alan beş kitap alır: “Şunlar şunlar evde var gerçekte ama imzalı olması daha iyi; birer daha alayım, öbürlerini veririm arkıdeşlere...”

İzmir Fuarı uluslararası olmaktan çok, görücüler yönünden ulusal bile değil, bölgeseldir. Bütün Ege oraya akar. Elini sıktıktan sonra sorarım: “Arkıdeş sen nerelisin bakem?”

“Eee Çallıyız, bilimedim mi?”

“Bilmez olur muyum; Çallı, bir halli! Karahallı’dan kimse yok mu aranızda?”

Sıranın arkasından ikisi kolunu kaldırır: “Olmaz olur mu? Ben ordanım; bir iş mi vaa?”

Oğlum Tonguç kitapları birer birer önüme kor. İçinde fiş yoksa o yazar adını. Onunla yavaş yavaş arkadaşlığa doğru gidiyoruz artık.

Bir ara Akçaköylüler çıkıp gelmesin mi?

“Ya gahbeciklee ya! Ula valla, az daa umudu kestim, gel-meceniz sandıydım. Eneee; ula Musduvali, burdu da mı buldun bene?”

“Ula Fakir Dayı, sen de nere varsak karşımıza çıkıyon! Ula Tonguç, sen de mi burdasın? Tanımadın mı ula; kamyona bindik, Armut’a, halangile gittik ya birlikte?”

Tonguç dobra dobra: “Unutmuşum!” diyor.

Eski, yeni dostlar. *Cumhuriyet*’ten Hikmet Çetinkaya, Kaya Çelikkanat, Ali Rıza Bodur, milletvekilleri Ferhat Aslantaş, Süleyman Genç geldiler, oturuyorlar. Sigara, çay, kahve. Soruyorum: “Siz kitap imzalatmaz mısınız? Milletvekili olunca okumayı bıraktınız mı?”

Süleyman Genç kolunu uzatıyor: “Heey kardeş, ver ordan iki kitap!”

Parayı da lüle yapmış uzatıyor. Havadaki koluna basıyorum: “Olmaz öyle! Kalk kitabını kendin al, hem de sıraya gir herkes gibi! Milletvekili oldunuz, Meclis’e girdiniz, ama şu memlekete demokrasiyi bir türlü getiremediniz gitti!” diyorum.

Bizim köylüler gülüyor: “Haşşöyle, Fakir Dayı! Mudulla şunları bıcımık! Dokanı dokanıve birez!”

Süleyman Genç, Ferhat’ı da kaldırıyor; kitapları alıp sıraya duruyorlar. Geliyorlar önüme. İkisine de soruyorum:

“Adınız nedir? Ne iş yaparsınız? İyi yapar mısınız?”

Süleyman: “Bu kitapları biz öğrenciyken okuduk! Birer de imzalı bulunsun! İmzalı kitap değerlenirmiş! Hoocamızın kitabı!” diyor. Da ha böyle şakalı sözler edip hepimizi güldürüyor.

Olur şey değil; tâ Ergani’den İsmail Mungan geliyor: “Nasıl yolun düştü Fuar’a?” diye soruyorum. Sık sık arar beni.

“Varalım dedik, şu Uluslararası Fuarı bir yol da biz görelim dedik!” Ona soruyorum: “Eee, gördünüz siz?”

Oturuyoruz, konuşmaya fırsat yok. Arada birer cümle söylüyoruz birbirimize: “Sen benim dostum Sezai Atılgan’ı bilirsen?” diyorum usulca. “Nasıl bilmem; Enver ağabeyin ağabeyidir!”

“Öyleyse sen Eko Can’ı da bilirsen?”

“Nasıl bilmem, Enver ağabeyin kitaptaki adını?”

“Ula Mungan sen herkesi tanırın! Öyleyse Nuh’un Adamı’nı da bilirsen?”

“Nasıl bilmem? Benim dedemdir, Enver ağabey yazdı!”

“Ula babam bu Enver ağabeyin başyazardır, öbür yazarlara bir şey bırakmamıştır?”

Fırsat olsa daha neler konuşacağız ama giydiğim pantolon, oturduğum sandalyeye yapıştı. Bileğim ağrıdı ciddi olarak.

Tonguç fısıldıyor kulağıma: “Baba ben acıktım!”

“Acıktınsa oğlum, git biraz da benim için ye!”

“Hiç mola filân vermeyecek misin?”

“Durumu görüyorsun, bize mola yasak!”

Yanına iki arkadaş alıp gidiyor ama şuraya varmadan dönüp geliyor: “Arkadaşlarla konuştuk, kısırtık yaptırıp getireceğiz; acıkanlar yesin...”

“Haşşöylee...”

İç çayı, iç çayı! Birer ayran olsa; o da yok...

Mehmet Özgüçlü görünüyor tam o sıra. Ören’de bizden sonra canı sıkılmış, atlamış otobüse. Şimdi İstanbul-Marmaris yada Bodrum arası vızır vızır, cızır cızır otobüs...

Gece yarısını buluyoruz. Altımdaki sandalyenin döşemesi Winleks denilen yeşil plastik; temelli yapışıyor. Sırtım da, bel oluğumdan aşağı su içinde. Gece yarıya gelince iş biraz tavsiyor. Bildiğim yok; Uluslararası Fuar asıl gece yarısından sonra canlanırmış, ama bizim okurlar seyreliyor.

Sendikalı arkadaşlar: “Çok başarılı geçti çooook! En iyisi siz yarın da oturun!” diyor. Yoruldun mu, acıktın mı, biraz soluklanmak ister misin? diyen yok. Biri koyup biri alıyor sözü: “Ne olur, yarın da oturun!” Tezgâhı toplarken epey bir süre bunu konuşuyorlar.

Tonguç’tan sordum: “Ne diyorsun oğulcan?”

“Baba oturacaksın; baksana insanlara!”

“Oğlum biz fuara gelmedik mi seninle?”

“Geldik ama istiyorlar...”

“Peki oturayım...” diyorum. Anam, “Oğlum; sen hayır demeyi bilmiyorsun, yüzün yumuşak!” derdi. TYS pavyonuna ertesi gün de oturuyorum. *Cumhuriyet*’in Ege Bürosu’nu yöneten Hikmet Çetinkaya aynı zamanda TYS üyesi. Zaman zaman bizimle oturuyor. İmza atıyor, işlere bakıyor. Bu akşam birlikte oturuyoruz. İşin seyredildiği saatlerde Çetin Altan’ı görüyorum birden. Onun günü yarınmış. “Gel bugün otur bizimle!” diyorum. “Yok olmaz!” diye kesip atıyor. “Yarın da nasıl oturacağım bilmem; ben sıkılırım!” Bir ara ortam tenhalaşıyor. Bundan yararlanıp çıkıyoruz Çetin’le. Karşıda çamlar var. Diplerine yakın bir kol duvarı. Oturmaya iyi. Fazla ayrılamıyoruz; gözüm TYS pavyonunda. İki okur gelirse koşacağım. Çetin gençliğinden anlatıyor: “Savunman oldum, ilk işim Tuğrul Aşıroğlu’nu savunmak. Ben ukalayım ya; yargıca, savcıya ders vermeye kalktım. Onlar da Kes! dedi. Ondan sonra savunmanlığı bıraktım, fıkra yazarı oldum. Ders vermeyi gazete köşelerinde sürdürüyorum...” diyor. Son yıllarda roman yazdı, yazıncıdır şimdi iyiden iyiye... Sözü birini bitirip birine geçiyor. Yakınlarda Fransa’daymış. Dostları ona şatonun birinde bir oda bulmuş; Paris’e yakın bir Fransız köyü; nerdeyse kırsal yaşam... Çetin eli başa götürüp herkese Türk biçimi selâm veriyor: “Bonjur bonjur...”

“Bir Cezayirli şair vardı. Manyak bir Fransız generali sanmış benî. Öyle de tanıtmış herkese. Bilenler, yok yahu o yazar! demiş. Ara sıra generaller de anılarını yazar! demiş şair.” Gülüyor: “Bonjur! El başa! Huyum hiç iyi değil!” diyor bana. Başka bir söze girdi gene. Yaşar Kemal’le arayı açmış. “Fakir yahu; çıkıp geliyor, hem sürekli kendi konuşuyor hem sürekli kendinden konuşuyor! Bana fırsat vermiyor. Tepem attı bir gün: Yaşar yahu! Kes, biraz da biz konuşalım! Bak biz de roman yazıyoruz! dedim. Kızdı bu, kalkıp gitti...”

Gene konu değiştiriyor: “Bu Ahmet Küflü fena kitapçı değil ama para vermiyor! Remzi için de kötü derler ama iyi para veriyor diye duyuyorum!” *Vatan*’da “Küçük Bahçe” romanı günbölük çıkıyor. Eğer ben Remzi Bey’le konuşursam, *Vatan*’da yayını bitince ona verebileceğini söylüyor.

TYS pavyonuna Tavaslı, Acıpayamlı öğretmenler yürüyor. Ben de kalkıyorum: “Gel seni tanıştırayım, bak arkadaşlarım geldi!” diyorum.

“Yazar mı?” diye soruyor.

“Yok, general...” diyorum.

“İstemem istemem!” diyor, yaka silkiyor “Ben şöyle biraz dolaşır, sonra gider otele yatarım!” El sıkışıp ayrılıyor. Koşuyorum arkadaşlara: Ahmet Taşal, Nazmi Erdem, Ali Muhal... Ali’nin elinde bir paket. “Damlamıştır!” diye hemen açıyor. Külah dondurma almışlar gelirken. Yalamaya başlıyoruz. Bir yandan da imzaları atıyoruz.

“Dün Memnune Hocanımı kızdırmışın!” diyor Nazmi.

Niçin altta kalayım: “Yanlış! O beni kızdırdı!”

Arkadaşları yanımdaki sandalyelere alıp söyleşerek, ikinci günün imzasını da iletıyoruz.

Vakit derleyince, Allah boy vermiş, kaldırmış koyvermiş, yakışıklı bir adam çıkıp geldi. Adam gerçekten uzun boylu, bire uzun ikiye kısa. Yanında iki de küçük adam... Uzun adam belki kırk kitap aldı. Paylaştırdı yanındakilerin kucağına. Kuyrukta sırasını bekledikten sonra. “Saygılarımı sunarım önce. Adım Selahattin Aydemir!” deyip elini uzattı. Uzun boylu ama ince, kibar bir insan. “Yandık; hepsini size imzalayacağım galiba!” dedim. “Yok, ayrı ayrı yani arkadaşlara imzalayacaksınız!” dedi.

Tonguç gene yanımda: “Ne ayırdı var?” diye güldü.

“Gülme! İki gündür seni burda iyi hapsettim! Yarın tam gün Fuar’ı gezeceğiz; sözüm söz!” dedim. Sonra geçtim yeni konumuza: “Evet Selahattin Bey, söyleyin bakalım!”

“Her şeyden önce, *Tırpan* ve *Kaplumbağalar*’ı şöyle bir yana koyalım. *Tırpan* bizim hanıma. *Kaplumbağalar* benim favorim! Önce şunu yazın bakalım...” Sağ elinin gösterme parmağıyla kulağının üstündeki saçları kaşdı. Galiba istediği adı çıkaramadı. Sordu yanındakilere: “Neydi aşağı kattaki Rahmi’nin soyadı ülen?”

“Rahmi Tekin efendim...” dediler.

Anadolu Garajı'nı Rahmi Tekin'e imzaladım.

"Neydi yukarı kattaki Rahmi'nin soyadı ülen?"

"Şirin, efendim..." dediler.

Can Parası'nı yukarı kattaki Rahmi Şirin'e imzaladım.

"Neydi o Göktepe'deki İsmail'in soyadı ülen?"

"Bedir, efendim..."

Irazca'nın Dirligi'ni İsmail Bedir'e imzaladım.

Böyle böyle otuzu aştık. Birer imza da yanındakiler için attık. Sonra geçtik aileye. Selahattin Bey, "Şu oğluma!" dedi. Bir imza. "Şu kızıma!" Bir imza. "Şunu koyalım *Tırpan*'ın yanına; bunları bizim hanıma! Şunları da bana imzalayınız efendim!" Kırktan fazla kitaba imza attım. Bunları deste deste naylon torbalara koydular. "En iyi fuar armağanı kitaptır değil mi efendim?" Ben bir yanıt söylemeye kalmadan kendisi, "Öyledir!" diyor. "Götüreyim okusunlar! Daha doğrusu okuyalım efendim! Çok gereksinmemiz var kültür gıdasına!" Birden aklına gelmiş gibi elini alnına vurdu, ciddi ciddi sordu yanındakilere: "Neydi o benden önceki başkanın adı ülen?"

"Mehmet..." dediler gülerek.

"Canım ayrı ayrı sorduracağınıza, soyadını da söylesenize!"

"Özkaya..." dediler.

"Biraz fanatiktir efendim ama alalım ona da bir kitap! Koş ordan bir *Tırpan* getir üleen! Biraz değil, çok fanatiktir. Ama ne yapalım, fuara geldik. Değirmenden gelenin eline bakarlar. Okumaz ya. Varsın okumasın, biz götürelim de... Biz görevimizi yapalım da..."

Selahattin Aydemir, Köyceğiz Belediye Başkanıymış. Hikmet Çetinkaya tanıyor kendisini. Birer çay içtik birlikte. Sonra izin isteyip, hem de ayrı ayrı el sıkıp, "saygılar sunup" gittiler. Ardından anlattı Hikmet:

"Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirmiştir. Önce Manisa'nın Selendi kaymakamıydı. Ben ordan tanırım kendisini. Sonra Hakkâri'ye Vali Yardımcısı oldu. Vakıflar Genel Müdür Yardımcılığı yaptı. Muğla'dan milletvekili adayı oldu ama önseçimlerde uygun sıra tutturamadı. Çünkü delege tavlama ayaklarını bilemedi. Ecevit, 'Boşverin; siz en iyisi Köyceğiz'e belediye başkanı olun! Halka daha iyi hizmet edersiniz!' dedi. Adaylığını

koydu, kazandı, başkanlık yapıyor şimdi. Bundan önceki Mehmet Özkaya'yı da tanırım; AP'li, tipik sağcıdır. Aynı zamanda tipik yağcı. Kordon girişine bir tak yaptırıp üstüne Menteşeoğlu Bulvarı yazdırdı. İçişleri Bakanı Haldun Bey Muğla milletvekili ya, ona yağ çekiyor. Ne ilgisi var? Köyceğiz küçük yer ama öyle bir yer. Gençler dedi: 'Bu tak burda durdukça alandan geçemeyiz!' Üstünden de geçemezler. O yana yolları düşünce solundan geçerlerdi. Selahattin Bey başkan oldu, gençler toplandı: 'Şu tak'ı kaldırın, kordonda biz de gezelim artık!'

'Kaldırma olmaz!' dedi Selahattin Bey: "Geliştirelim!"

'Nasıl geliştirelim?'

'Büyütelim, güzelleştirelim. Kordonun iki yanına çiçek saksıları dizelim. Çiçeklere bakım verelim...' Selahattin Bey yaptı bu dediklerini. 'Şimdi de adını geliştirelim! Bunun için de halka soralım: Bulvarın adı Menteşeoğlu mu kalsın, yoksa Atatürk Bulvarı mı olsun?' Bir ekip çıkarıp dolaştırdı. Ne der halk? Atatürk, Atatürk... Bir kişi bile Menteşeoğlu kalsın demedi? Yazdırdı tak'ın üstüne: Atatürk Bulvarı!"

"Bitti gitti..." dedim öykünün burasında.

"Hayır bitmedi!" dedi Hikmet. "Selahattin Aydemir'in kordonun iki yanına dizdirdiği saksılar vardı ya; ondan ötürü, eski başkanın yandaşları Saksı Selahattin taktılar yeni başkanın adını. Selahattin Aydemir böyle bir adamdır..."

"Ben severim böyle adamları! Bak fuara geliyor, alt kattaki, üst kattaki arkadaşlarına fuar armağanı kitap alıyor, koyup yazarın önüne, imzalattıyor. Aferin!" dedim.

İzmir'e gelişlerimde uğradım Hikmet'e. "Bu akşam biraz erken keselim. Birazdan benim hanım gelecek. Gezelim biraz..." der demez, eşi göründü ama kuyruk uzun daha. Nezihe Hanım gelince biraz daha uzadı nedense...

İzmir Uluslararası Fuarı'nda, TYS pavyonunda okurlara iki gün imza attım. Şenlikli hem de bereketli geçti. İnanılır gibi değil ama gerçek, inanmak gerekir. Şimdi bu yazdıklarımı okuyan, "Demek o zaman Türkiye'de biraz kitap okunuyormuş!" diyebilir. Doğrudur, biraz değil, iyi okunuyordu. Söylemeyi unuttum, ne zamandı bu anlattıklarım? 12 Eylül 1980 fırtınasından önce, yani 1977'de.

Antalya Hastanesi

Antalya Kültür Şenliği'nde seçici kurul  yeliği görevimizi yaparken Adnan Binyazar hastalandı. Yayla Ankara'dan kalkıp sıcak kıyıya geldik. "Yeme Şu dondurmaları, içme bu soğuk suları! Yanıyorsan  ay i ; burda susuzluğu çay keser!" diye çok söyledik. Sakalımız yok, hem de sıcak baskın; sözümüz geçmedi.

Belediyenin konuğuyuz. Lüks bir otele tıkıldık. Yatakta kahvaltının üstüne, öğle ile akşam yemeklerini de bu otelin doymevinde yememiz kararlaŐtırılmıŐ.  ıkıp dışarda yesek, hem de gezip dolaŐsak daha iyi. Aslını astarını bilmediğimiz yemekleri zorlanarak yiyoruz. Bu oteli Türkiye  zel girişimi, Alman anaparasıyla yapmış. Yönetimini İngiliz firması üstlenmiş. AŐevine İngilizler egemen.

Adnan biraz boğazına düşkün m , yoksa yediklerini solu-canlarla mı paylaŐıyor bilmiyorum, geleni atıŐtırıyor. "Yeme Şu zıkkımları!" dedikçe de, "Belediye para ödeyecek, ziyan olmasın!" diyerek i i almasa da yiyor. Ona kıyasla Filiz dikkatli.

Baktım bizim Adnan daha öğle yemeğinde bozuk çalıyor, bir Şaka yapsan sinirleniyor. Gene de; otelin Akdeniz'e uzanan tara asında, tek tek sayılacak kadar parlak yıldızların altında, arkadaşlar arasında söyleşiler hoş.

Adnan bir chicken pay istedi. Soslu, salçalı acayip bir yemek bu.  stl k olarak da dondurma ısmarladı. Hem de "Karışık olsun!" diye seslendi garsona.

Gece yarısı bizim kapı dövülüyor. Sanki uzaklarda bir davulun derisine vuruluyor. Uyk  içinde bir  ğ rt  duydum. Yakınlarda  alıntı bir öküz m  kesiyorlar? Sarsılıyor uykum. Kapı yenden d v l nce fırlayıp kalktım. G ğs m, boynum su içinde. IŞığı yakıp kapıyı açtım. Yoksa burda da sıkıyönetim mi buldu bizi?

"Ayol bu ne uykusu Fakir Abi? Geliverin  abuk, Adnan fenalaŐtı!"

Filiz sesleniyor. Öylece koştum. Odanın havalandırması kapalıydı, açtım. “Hayrola Adnan, ne oluyorsun?” demeye kalmadı, Adnan fırlayıp lavaboya koştu. Nasıl anlatayım; geceyi bölen bir öğüttü. İçinden yeşil zehirler çıkıyor. Saat üç...

“Daha bunlar ne, Fakir Abi; motoru da bozuk!”

“Üşütmüş!” dedim, kesin.

“Keşke üşütmüş olsa da başka şey olmasa! Ateşi var; zehirlenmesinden korkuyorum...”

“Derece koydun mu?”

“Derece yok, ben elimle bilirim...”

Karışık dondurmalar, yabancı yemekler; olan olmuş. “En iyisi doktor çağıralım!” dedim. Kapı’yı aradım telefonla. Uzun uzun çaldı ama yanıt yok. Santralı çevirdim. Orası da çaldı uzun uzun. Kapı’yı yeniden yokladım. Geçten geç açtılar.

“Otelde doktor var mı yada yakında? 413 numaradaki arkadaşım ölüyor!”

Otelde doktor bulunur sanıyordum. Dört yüz lüks yatak, yerli konuktan çok yabancı var; akıl etmiş olabilirler belki.

Bozuk bir ağız: “Doktur yoktur! İsterseniz rehberden bakar, birine telefon edebiliriz! Özel gelir... Neyi var arkadaşının?”

“Zehirlenmiş benziyor...”

“O zaman ne duruyorsunuz; hastaneye götürün!”

“Peki öyle yapalım!” Kimi zaman akıl vermek de bir iyiliktir. Filiz’e döndüm: “Giyinmesine gerek yok; götürelim böyle!” Kapı’ya yeniden telefon ettim: “Lütfen bir taksi çağırın!”

Adnan’ın içi bir kez asansörde, bir kez kapının orda, bir kez de taksiye binerken bulandı. Bereket geceydi. Gelen şoför Alâaddin adında anlayışlı bir arkadaş. “Bizim buramızda zaten iki hastane var: Biri SSK, biri Devlet Hastanesi! Devlet’e gideceğiz zorunlu! Çünkü SSK kendi üyesi olmayana bakmaz!”

Gündüzleri iğne atsan yere düşmeyen kent, gece ıssız mı ıssız. Devlet Hastanesi denizin kıyısında. Merdivenin dibine kadar yanaştık. “Belki bir iğne yapıp döndürürler, bekle!” dedim Alâaddin’e.

Başurma yerinde kimse yok. Dışarda bir okaliptüsün altında iki hemşire, bir hastabakıcı, bir de gece bekçisi oturuyor. Adnan’ın koluna girdik Filiz’le; oturanların yanına vardık...

“Arkadaşımız zehirlenmiş; nöbetçi doktor var mı?”

“Nöbetçi doktor var tabii ama uyuyor!”

“İş çıkınca uyandırmanızı söylemiştir sanırım...”

Hastabakıcı kalktı: “Zehirlendiği kesin mi?”

Mahkeme kapılarındaki kadar çekingen olurum hastane kapılarında: “Bilmem kesin mi? Öyle sanıyorum...” dedim sözlerimi dikkatli seçmeye çalışarak.

“Sanmakla olmaz ki!” Çabuk çabuk yürüyüp gitti önümüzden. Hemşirelerden biri de kalktı, usulca el etti: “Gelin ardımdan!”

Merdivenleri çıkıp kapının solunda bir odaya girdik. Bir kanatar, bir masa, bir de bakım yatağı var.

“Adı soyadı nee?”

“Adnan Binyazar...”

“Binyazar mı? Gönül Yazar’ın neyi olur?”

“Tanıdığı olur...” dedim; gülüştük zorla.

Kocaman bir defter açtı. Adnan’ın doğumunu, baba adını, işini yazdı. Kısaca geliş nedenimizi de belirtti. “Kusma var değil mi? Aşağıdan da çıkarıyor değil mi?” diye sordu. Bunları da ekledi deftere. O sırada hastabakıcı geri geldi:

“Doktor Namık Bey geliyor!”

Adnan’ı bakım yatağına uzattık. Başucunda, ayakucunda bekliyoruz. Arada gene bulanıyor. Kendini güç tutuyor. Doktor geldi sonunda. Yere yere bakıyor. Sessiz bir tip. Herhal biraz da sert bir adam. İnsanın sorası geliyor: “Sirkenin kilosu kaç?” Adnan’a iki soru sordu. O da akşam ne yediğini anlattı. Ankara’dan görevli geldiğini, deniz kıyısındaki o lüks otelde kaldığını sokuşturdu araya.

Doktor bir kâğıt çekti önüne. Birtakım ilâçlar yazdı, uzattı bana: “Zehirlenme değil, mide barsak üşütmesi! Serum yapılması gerekiyor. İster gidin otelde yaptırın, ister getirin burda biz yapalım! Burda yaptırmak isterseniz, hastayı yatırırız. Aşağıya inip işlemlerini yaptırın. Hangisini seçiyorsunuz?”

Filiz’le bakiştık: “En iyisi burda yaptıralım. Otelde kime yaptıracağız? Hem bakarsın başka sorunlar çıkabilir...”

O zaman bir kâğıt daha çekti. Bir şeyler yazdı. Çekip gitti geldiği yöne. Hemşire: “Biriniz gidin, serumları getirin! Biri-

niz aşıya inip para yatırın. Vakit geçirmeden olsun bunlar!” dedi.

“Evet ama saat nerdeyse 3.00’e geliyor. Hastanenin serumu yok mu? Şimdi nerde açık eczane bulacağız? Burası Devlet Hastanesi değil mi?”

Güldü hemşire: “Evet Devlet Hastanesi ama serumu hastalar kendi alır. Şehirde nöbetçi eczane var. Vakit geçirmeyin, atlayın bir taksiye; şoför sizi götürür!”

Gece yarısından sonra tartışmanın yararı yok. “Sen in parayı yatır, ben serumu getireyim!” dedim Filiz’e. Koştum. Alâaddin’le hastaneden epey uzaklaşınca kendimi suçlamaya başladım: “Acaba para var mı Filiz’in yanında? Acaba in mi, cin mi var para yatıracağı yerde?” Kaygımı açtım Alâaddin’e: “Güya Devlet Hastanesi! Gece yarısı insanı serum almaya yolluyor, nasıl iş?” diye sordum.

Alâaddin bir kitaplık sözü tek cümleye sığdırdı: “Devleti neyse hastanesi de o!” Başka bir taksiyi durdurarak nöbetçi eczaneyi sordu. Hızla oraya sürdü. Önüne varınca kaldırımın kıyısına çekti taksiyi. İnip reçeteyi uzattık. İki şişe serum, üç şişe başka ilaç çıkarıp bir naylon torbaya koydu. Parasını hesaplayıp reçetenin ardına yazdı. Camın üstüne 150 lira koydum. Otuz geri verdi. Koştum taksiye. Sürdük tam gaz.

“Senin benim gibi garibana böyle yaparlar: Git ilâcını getir, serumunu al! Ama varsıl biri geldi mi, buyur buyur! Böyledir bizim Devlet Hastanemiz!” Alâaddin’in beni kendine yakın bulmasına sevindim.

Filiz parayı yatırmış. Adnan hâlâ aşağıdaki bakım yatağında bakımsız. Girdik koluna. Erkek hastabakıcı: “Gelin bakalım!” dedi. KBB’de altı kişilik bir koğuşa göturdüler bizi. Yataklarda uzak ilçelerden gelmiş köylüler; biri fıtıktan, ikisi trafikten yatıyor. Boş olan yatağa uzattık Adnan’ı. Çarşaflar sanırım pek temiz değildi. Burun kıvıra kıvıra yattı. Bu durumlarda ona kıyasla ben kalenderimdir; dinlemem yatarım.

Şipşak, demir ayaklar bulup getirdiler. Ak şişe sapsarı oldu. Damara salmaya başladılar boyalı suyu. Saat 4.30 oldu. “Artık siz gidin!” dedi hastabakıcı.

Filiz kulağıma bir şey fısıldadı. Ancak dışarı çıkınca anlayabildim. "Hastabakıcıya on beş yirmi verelim de iyi baksın!" diyormuş. "Valla ben vermem, yani veremem! Gerekiyorsa Adnan kendi versin! Çocuk mu?" dedim.

Sabah oldu az sonra. Biraz uyuduk gene de. Kahvaltı, şu, bu; 10.00'a doğru Adnan'ı görmeye gidebildik. Çıktım KBB bölümüne. Ama baktım ordaki yatakta yok. Hastalardan biri, "Özele aldılar onu özele! Yukarı özele aldılar sizin hastayı!" dedi.

"Neden?"

"Başhekimin haberi olmuş! Özelde yatmalıymış!"

Aradık bulduk yukardaki özel'i. Bizim Adnan orda yatıyor. İki hemşire oturmuş başına... Yüzü rahatlamış. Geceki bozgun-dan kurtulmuş. Kaynatıyor kızlarla.

Hemşireler bize yer açtı. Sonra çıkıp gittiler. Biz bize kalınca Adnan, "Sormayın! İlgiden başımı alamıyorum!" dedi. "Başhekim Ankara'dan görevli geldiğimi, sıradan bir yurttaş olmadığımı anlayınca tutuşmuş azizim! Bölüm şefini, yardımcılarını, başhemşireyi, hemşireleri seferber etmiş!"

O sırada hemşirelerden biri geldi. Eğildi Filiz'in kulağına: "Giderken Başhekim Bey'in bir kahvesini içeceksiniz!"

Ben gitmek istemedim. Filiz, "Uygun olmaz Fakir Abi!" dedi. Gittik çaresiz. Konforlu derler ya, Başhekimin o türden bir odası var. Bakan odasından da büyük. Fırlayıp kalktı biz girince. Ellerimizi sıkı; hem de usuldan usuldan suçlamaya başladı: "Kendinizi niçin haber vermiyorsunuz efendim? Arkadaşlar sizi ne bilsin?"

O kadar ayrı anlayışta olan bu koca adamı, on dakikanın içinde nasıl düzeltereçiz? O yüzden bir şey demedik.

"Gene de özür dilerim hepinizden! Arkadaşlar bilememiş. Lütfen hoşgörün..."

"Aman efendim, bir yurttaş olarak geldik. Maşallah, iyi de karşılandık!" dedi Filiz.

"Kuşkusuz iyi karşılanacaksınız. Ama kendinizi tanıtsanız daha iyi karşılanırdınız. Sizler değerli insanlarsınız..."

Çıkarken yardımcılarından biri Filiz'e 150 lira uzattı: "Buyurun gece yatırdığınız parayı! Hastanemizde para yalnızca özel hastalardan alınır..."

“Bizim hastamız da özel!” diyecek oldum aptal gibi.

“Özel’de yatıyor ama sizler başka özelsiniz...”

Dışarı çıkınca Filiz’e fısıldadım: “İyi olur olmaz Adnan’ı çıkaralım! Kendimiz de bir an önce şehir dışına bir yere gidelim. Şimdi ben kafayı bozacağım!”

“Gidelim Fakir Abi!” dedi uysal.

Lara Kumları

Zaten sıcak olan Antalya temmuzun sonunda temelli kaynıyor. Belediye Başkanına, “Bizim için bunca lüks gerekmez! Orta halli bir yerde kalsak çok daha iyi olur...” diye haber yolladık. Fakat Başkan: “Biz yıllardır sanatçı diye İstanbul’dan nicelerini bu lüks yerlerde ağırladık. İzin verin, sizi gönlümüzün istediği gibi ağırlayalım!” diye dayattı. Hatta boş vakitlerimizde gezelim diye bir de otomobil ayırdı. Şoför İsmail pat diye çıkıp geldi. Festival dolayısıyla açılan yarışmaya gelen öyküleri Ankara’da okumuştum. İşim yok. Öbür arkadaşlar çalışıyor. Perge, Aksu, Düden, Manavgat, Side dolaşmaya başladım.

Akşamları Konyaltı’nda yapılan şenlikleri izliyorum. Ünlü yıldızlar gelmiş gene İstanbul’dan. Denizin kıyısına tahtadan, dilmeden bir yükselti kurmuşlar. Ünlü konukları oraya çağırıp konuşturuyor, şarkı türkü söyletiyorlar. Antalya halkı çoluk çocuk, kumların üstüne oturmuş, yıldızlı gecede bir yandan denizin hışırtısını, bir yandan sanatçıları dinleyerek şenliği izliyor.

Konuklar arasında kızıyla birlikte Girne Belediye Başkanı var. Plastik saplı bira bardakları getirmiş. Bunları sanatçılara armağan ediyor. Sırası gelen ünlüye, çağrılan başka bir ünlü bardağını veriyor. İzleneyi yöneten Türkân Hanım, bir ara beni de çağırmasın mı? Yükseltide Füsün Önal var. Acaba armağanını verir miyim “lütfen”?

Kalktım. Sesbüyülteni getirdiler. “Uzak olmayan bir gelecekte, bütün yurdun böyle şenliklerle donanması dileğiyle Füsün”

sun Önal kardeşe!” dedim. Antalya halkı, leb dedin mi, leblebi’yi çıkarıyor. Alkış kıyamet oldu. Füsün Önal’ı bastırdım. O da benim için birkaç söz söyledi. Aldı armağanını.

Her şey iyi, hoş ama kıyının nemli havasında romatizmalarım rahat vermiyor. Ölüyorum sızıdan. İlâç alıp durmayı da sevmiyorum. Adnan Binyazar’ın eşi Filiz, “Yahu Fakir Abi; buraya gelmişken, neden Lara kumlarına gitmiyorsun? Sana iyi gelir!” dedi.

Sahi neden gitmiyorum? Yedi günde birer banyodan yedi banyo. İkisi gitti beşi kaldı; bu da bir şeydir. Otele dönerken İsmail’e söyledim. O da, “Hayhay Hocam! Kuma girilecek yerleri ben iyi bilirim!” dedi. Ertesi gün gittik. Kıyı boyu portakal, limon bahçeleri arasından, narlık yollardan geçerek “Lara” denilen yere vardık. Şurasını Etibank, burasını Sümerbank, ötesini Karayolları, berisini Deniz Kuvvetleri kamp yeri yapmış. Yağma bütün kıyıları sarmış değil daha. Bir tane de “Aile Plajı” var. Ordan saptık. Çalılar geçtik, eğri belli bodur çamlar başladı. Hepsinin altı dolu; boş yer arıyoruz. Kadın erkek, köylü, kırlı bir sürü insan, kuma serilmiş, sızı gidermeye çalışıyor. Orayı gören halkın en az yarısının benim gibi romatizmalı olduğunu düşünür. Hiç boş yer yok. İsmail de, “Ben gidip Aile Plajı’nda oturayım; işini bitir, oraya gel!” deyip gitti. Uzun uzun bakındım, boş yer yok. Yanıma bir tek havlu ile bir çift tokyo almışım. Kumdan terli çıkınca sarınmaya battaniye gerekirmiş.

Dilimi dişimi yiyorum; acaba nereye oturabilirim? Az ötede küçük bir çadır gördüm. Gölgede bir hasır, hasırın üstünde bir kilim. Çamın dalında bir heybe; bir torba, fileler, başında sahipleri yok. Yakında kimse görünmüyor. “Bre Fakir Baykurt, şaşkın şaşkın dolaşıp duracağına, otur şuraya! Sahipleri nereye gittiye gelir!” dedim kendime. Oturdum diye beni dövmeye kalkmazlar herhal. Kalksalar da dövdürmem kendimi. Kum banyosu denen şeyin nasıl yapılacağı da anlatırlar. Böyle bir yerde ilk bulunuyorum.

Uzandım kilimin üstüne. Havluyu başımın altına koydum. Sıcaklık gölgede 40 olmalı. Terden yoruldu; şimdi dinleniyorum. Başımı yere koyunca dalmışım. Belki yarım saat geçmiş öyle. Kıydan yandan, çalılar arasından elleri kıcında iki

adam, başörtülü üç kadın, ağır ağır yaklaşıyor. Usulca gözümü aralayıp baktım. “Uzandığım gölge bunların!” dedim içimden. Adamlar önde, kadınlar arkada biraz daha yaklaştılar. Fısıfı konuşuyorlar. Kadınlardan biri: “Enee Yusuf, Osman! Bizim yerde biri var!” diye, sanki Yusuf, Osman görmemiş, haber veriyor.

Gözlerimi yumup uyuyor gibi yaptım. Ayak sesleri yaklaştı. “Valla bir yabancı!” dedi adamlardan biri Öteki: “Belki onu bize bir arkadaş yolladı!” dedi. “Yok yok, bu düzü yabancı!” diye pekiştirdi öteki.

Birden gözlerimi açtım: “Yabancı değil, düzü hiç değilim; lütfen terbiyeli konuşun!” dedim. Söylediğimi anlamadılar, öyle şaşkın bakıyorlar.

Adamların kısa boylusu, “Selamünaleyküm!” çekti.

Doğrudum: “Günaydın! Bir arzunuz mu var?” dedim.

Bakıyorlar öyle... Uzun boylusu: “Burası bizim yerimiz de... Acaba bir yanlışlık mı var dedik yani...”

“Sizin yeriniz, benim yerim! Yanlışlık yok!” dedim.

Kısa boylusu: “Biz geldiğimizde boştu yani!”

“Ben geldiğimde de boştu yani...” dedim.

Kadınlar eli böğründe birbirine sokuldu. Bir kavgaya başlamasak diye tasayla bakıyorlar.

“Eğer oturmak istiyorsanız buyurun! Yengeler de buyursun! Çamın altı göğün altından geniş! Hem de gönlün sığıdığı yere köy sığar, buyurun!” dedim.

“Oturmaya oturacağız da... Zatin kimsin?”

“Ben zat değilim, doğru konuş!” dedim gene.

Uzun boylusu titremeye başladı. Daha çok o konuşuyor: “Sen sabırlar ver yarabbim yani!” diye ellerini birbirine çarptı.

Ortadaki kadın fısıldadı: “Yusuf; sinirlenme kurbanım!”

“Bulduk yitirmezsek yani!” dedi uzun boylu Yusuf gene.

Böylece adlarını öğrenmiş oldum. Osman ötekiydi.

Yumuştattım sesimi: “Bulduk yitirmezsek! diye enginli yükseklili konuşma Yusuf Abi! Hem de ayakta dikilip durmayın! Siz oturun, yengemgil de otursun!” dedim, kilimin kıyısına çekildim.

Yusuf ne diyeceğini şaşırdı. Şapkasını çamın dalına astı: “Bugün yani, nerde belâ varsa bizi buluyor!”

“Bak; çocuk değilsin; delikanlı hiç değilsin! Yaşına başına uygun konuş! Yüzünü poyrazdan yana çevirerek yani yani de-yip durma. Belâ melâ da karıştırma yani!” dedim.

Dudakları kıpır kıpır ediyor. Siniri geçsin diye “İki, dört, altı...” sayıyor içinden: “Yoldan çıktık, yolda şoför olacak ka-vatla atıştık! Buraya geldik, kuma girmeden bir denize girelim, çünkü sonra hiç girilmiyor! diye plaj dedikleri yere gittik, orda kapıcıyla atıştık...”

“Sağır değilsiniz değil mi? Oturun diyorum size, Yusuf Abi, Osman!” Gönülsüz gönülsüz oturdular. “Benimle atışmanız gerekmez, korkmayın! Biraz sakın anlatın; neye atıştınız plaj dedikleri yerin kapıcısıyla?”

Cık cık etti: “Yani benim niyetim, denize hem kendimiz gi-relim, hem de şunları sokalım! Aksilikler tesbih gibi dizilmiş. Gözlüklü bir adam oturtmuşlar. Beyaz gömleği var. Bana sor-du: Senin okuryazarlığın var mı? Bakalım ne diyecek diye, var biraz, dedim. Bana başının üstündeki levhayı gösteriyor: Oku-sana yukarda ne yazıyor? İçimden okudum: Aile Plajı! Ben de yönümü arkama dönüp bizim kadınları gösterdim: Gözlüğünü çıkar bak; bunlar aile değil mi, Memur Bey? Takışmaya başla-dık. Aileydi, değildi; o dayattı, ben dayattım; nerdeyse birbi-rimizin üstüne yürüyeceğiz. Ordan bir Bay araya girdi. Onun yardımıyla ikişer liralık beş bilet kestirdik, girdik içeri. Bacana-ğım Osman da, yani tıpkı burdaki gibi hep arkada durur; el yar-dımını geç, dil yardımı bile yapmaz kavgada! Girdik içeri biz; iğne atsan boş yer yok! Soyunup hemen girelim! dedim. Bu kez de bizim kadınlar soyunmaz! Hem de çemkirirler: Biz orosbu değiliz, soyunmayız! Yani ölür müsün, öldürür müsün? Haydi bacanak soyunalım, biz orosbu olalım, dedim. Soyunduk ama bu kez de bizim donlar uzun! Aksilikler dedim ya! Paçalarımızı çemredik biraz. Gene de herkes bize bakıyor. Dedim: Kandığı-nız kadar bakın! Baksanız da gireceğiz, bakmasanız da! Kadın-lara birer gazoz ısmarlayıp girdik bacanakla. Yüzmeyi de bil-diğimiz yok! Sadece çırpınıyoruz. Çırpınırken ederken, millet bizden kaçmaya başladı. Böylece çevremiz seyreldi. Rahatça çimdik, sonra çıktık; bu kez de kurulanmaya havlu almamışız, iyi mi? Birer gazoz da kendimize ısmarladık. Yarı gölgede, yarı

güneşte içip giyindik. Çıkıp gelirken baktık yan gözle, kapıdaki gözlüklü efendi içinden bize sövüyor. Uyma şuna Yusuf! dedim kendime. Tam o belâdan kurtulup geldik, burda da...”

“Burda da ben haaa?”

Başını kaldırıp Akdeniz’in üstündeki bulutlara baktı: “Burda da sen ya, tabii!”

Ben de baktım bulutlara: “Kurban ol sen bana!” dedim.

Kadınlar madımak toplar gibi çöktü çadırın dibine: “Aman Yusuf, öfkene sahip ol kurbanım!” diyorlar.

Karşılıklı susarak bir süre geçirdik. Nice sonra Yusuf açıldı: “Bir zahmet adını bağışlar mısın?”

“Fakir!” dedim saklamadan.

Tilki gibi kıstı gözünün birini. Kilimin kıyısında oturuyorum ya; bir daha süzdü beni, in miyim, cin miyim? “Baykurt’u da var mı yani?” diye sordu usulca.

“Eee var, ne olacak?” dedim.

Birden uzanıp yanıma geldi: “Ciddi misin?”

“Elbet ciddiylim...”

Uzattı elini: “Yani izin ver, elini toka edeyim!”

Vermiş bulundum elimi. Demez mi: “Eli sıkılacak adam değilsin ama konuk sayılırsın şunun şurasında!”

Hoppalaa! Bereket versin hemen açıkladı neden değilim: “İyi adam olsan, geleceğini önceden haber verirdin! Şanına layık karşılardık! Nasıl olsa birkaç gün içinde bizden bıcarsın, uğurlamak zorunda kalırdık...”

“Yıllardır bir sürü kavatı karşılayıp uğurluyorsunuz; bıkmadınız mı?”

Dönüp bacanağına el etti: “Çöksene bacanak, ne dikiliyorsun?” Hemen bana döndü. Birkaç sözcükle bacanağını anlatmayı gerekli görmüştü: “Adı Osman’dır ama köyde Bay Osman deriz. AP’lidir. Köyün ortasında bakkaliyesi var. Öz köyünü şehrili kavatlarla birlikte sömürür.” Öksürdü: “Bu gördüğün kadınlardan biri onun. Çarpa çarpa kullanmayı bildi ama bakmayı doğru dürüst bilmedi. Yani her yanı sızılı. Pancar ekimi başlayalı köyde sızı arttı. Kasım ayında toprağa çöküp kuyruğunu, bıyığını kesiyoruz pancarın. Yerler yaş, hava ayaz. Haliyle sızlanırsız tabii. Kadınlardan biri bizim komşulardan rahmetli

Muhammet'in idi. Muhammet, sıva toprağı kazarken göçükte kaldı. Getirip götürecek kimsesi yok; biz getirdik yanımızda... Üçüncüsü benim; çok şükür onun sızısı yok; benim hatırıma çıkıp geldi. Ben sızılıyım yani. Ben de nerden buldum? Yapı ustasıyım. Yazır köyü usta çalıştırmayı sever, bakmayı sevmez..."

"Çok iyi anlattın yani!"

"Ciddi dinleyen bulunca anlatmayı severim. Ama bir de seni sorayım. Senin neyin var? Bizim gibi sızılı mısın?"

"Benim de romatizmalarım var..."

"Ara sıra bize yarayacak birkaç adam çıkar, onlar da böyle zatın gibi çürük çarık olur! Bak gene zat dedim yani..."

"Ben de bir iş için Antalya'ya gelmişken birkaç gün kuma gireyim dedim..."

Güneşin altında yanan kumları gösterdi: "Girersin! Kum çok! Ama gerekli öteberileri getirdin mi?"

"Havlu getirdim..."

"Bir havluyla olur mu?"

"Bir çift de tokyom var..."

Güldü: "Ne sürüneceksin kuma girmeden?"

"....."

"Neye sarınacaksın çıkınca?"

"....."

"Battaniye gerekir."

"Yarın getiririm!"

Elini havaya salladı: "Üzülme; bizden tamamlarız!"

Kadınlar kızgın kumun üstünde oturuyor. Yusuf onlara dönüp sordu: "Çay koydunuz mu? Çabuk yemek de kayırın! Öğün zamanı geçiyor. Görüyorsunuz konuk var. Her şeyi söyletmiyin. Elinizi de çabuk tutun biraz yani..."

"Çölün ortasında konuk üstlenmeye kalkma Yusuf Abi! Köyünüzde değilsiniz!" dedim.

"Köyümüzde seni nerde bulalım? Bir kezcik burda ele geçiridik; çöl möl, izin ver, insanımıza sahip çıkalım..."

"Sahip çıkacaksanız yardım edin, kuma gireyim!"

"Ederiz! Neden etmeyelim? Zaten yemekten önce gireceksin. Tok karına olmaz!" Çadırın ardını gösterdi: Oraya geç, soyun anadan doğma. Havlu al önüne. Sonra seni biraz ıslata-

lım. Ondan sonra gömelim kuma. Biz bu işleri bıcımık biliriz yani...”

Bay Osman kadınlara, “Sırtınızı dönün gııı!” diye bağırdı. Çadırın ardına geçip Usta’nın dediğini yaptım. Önüme ardıma havlu dolayıp geldim. Yusuf Usta eline bir şişe almış bekliyor. Biraz da pamuk çıkarmış. Bay Osman da gitmiş, gömüleceğim yeri eşiyor.

“Şöyle önüme otur!”

Koluma, belime, bacaklarıma ispiрто sürüyor: “Her yanını sileceğim böyle! Deri açılacak. Böylece kumun yararını göreceksin...”

Biraz silip pakladı, sonra pamuğu ispiртоya batırıp bana verdi: “Al, bıcımık da kendin uğraş! Sil bedenini yani...”

Yaptım dediğini. Bir aferin çekti. Sonra ispiрто şişesine baktı: “De gidi rahmetli Orhan Veli deeeh!” dedi. Tingedek düştüm. Sordum: “Ne olmuş Orhan Veli’ye?”

“Rakıyı şişeler dolusu içermiş! Genç yaşta gitti! Şunun içindeki rakı olsa biz de içerdik birer yudum...”

“Bu sıcağın altında mı?”

“Gölgede içerdik canım...”

Beni çekti yanı sıra. Bay Osman’ın yanına vardık. Çırılçıplak uzandım eştiği yere. Kızgın demirlerin üstüne yattım sanki! Öyle yanıyor yer. Yusuf Usta üstüme kum atmaya başladı. “En az yarım saat kalacaksın; kuma girdiğin anlaşılsın!” Döndü gene kadınlara: “Gıı! Çabuk bir şemsiye koşturun!” Bağırdı “Şemsiye diyorum! size”

Göçükte kalan Muhammet’in karısı getirdi şemsiyeyi. Yalınayak yürüyüvermiş, yana yana geri gitti. Yusuf Usta şemsiyeyi başucuma yerleştirdi. Yapıtına bakan ressam gibi övünçle süzdü beni. Güya başım gölgede. Kumun sıcağı dayanılır gibi değil. Buğu olacağım. “Sık dişini, sıkık!” diye bağıyor. Derken bedenimden su yürümeye başladı. Kum ıslandı, duman tütüyor. Usta bir süre sonra havlu koşturup getirdi. Yarım saat doldu demek. Çıkardı beni. Bayılacağımı sanıp korktu belki... Kolumdan tutup koşturdu. Çamın dibine vardık. Battaniyeyi bedenime sardı. “Yat çabuk!” Yatırdı kilimin üstüne. Bir kez başladım ya, durmadan terliyorum. Bir insandan bu kadar su çıkacağını san-

mıyorum. Sular kilimi geçip toprağı buluyor. Hava üşütücü geliyor şimdi. Açınsam donacağım. Açınmasam yanıyorum. Zor iş kuma gömülmek!

Bay Osman. “Kuma gömülmekte iş yok!” dedi nasılsa. “Çıktıktan sonra korunacaksın! Asla üşütmeyeceksin! Üşüttün mü hapi yuttun!” Çocuk beler gibi oramı buramı düzeltip duruyor Yusuf Usta: “Üzülme; biz seni koruruz yani!” Bu arada Orhan Veli’den şiir okumaya başladı birden:

Ne atom bombası,
Ne Londra konferansı;
Bir elinde cımbız,
Bir elinde ayna;
Umurunda mı dünya!

Şaşırdım. Üstümdeki sıkıntıyı unuttum onu dinlerken.

Alnımdaki bıçak yarası
Senin yüzünden;
Tabakam senin yadigârın;
“İki elin kanda olsa gel” diyor
Telgrafın;
Nasıl unuturum seni ben,
Vesikalı yârim?

Çok da güzel okuyor:

Kimi peygambere inanır;
Kimi saat köstek donanır;
Kimi kâtip olur yazı yazar;
Kimi sokaklarda dilenir.

Bu düzen böyle mi gidecek?
Pireler filleri yutacak;
Yedi nüfuslu haneye
Üç buçuk tayın yetecek?

Yusuf Usta'yı dinlerken sızılardan kurtulacağım diye kendimi içine attığım cehennemi unuttum. O da coştı, kesmeden okuyor:

Biz memurlar,
Saat dokuzda, saat on ikide, saat beşte,
Biz bizyizdir caddelerde.
Böyle yazmış yazımızı Ulu Tanrı;
Ya paydos zilini bekleriz,
Ya aybaşını.

Çok şiir biliyor Orhan Veli'den. Bunları arkadaşça, konuşur gibi okuyor:

Deli eder insanı bu dünya;
Bu gece, bu yıldızlar, bu koku,
Bu tepeden tırnağa çiçek açmış ağaç

Meraktan çatlıyorum ama sormuyorum: nerden öğrendin Orhan Veli'yi sen? Öyle bir şairin bu dünyadan geçip gittiğinin nasıl ayırdına vardın? Sen bir köylüsün, dar koşulların içinde kapalıydın?

Baktı ben sormuyorum, kızdı. Anında, bunu kuma gömülerek çektiğim sıkıntıya verdi, okudum yüzünden; kızmaktan vazgeçti.

"Bizim köye Kemal Yüceler diye bir genç geldi. Yedek subaylığını öğretmen olarak yapacakmış. Duydum, çok iyi çocuk dövüyormuş! Yarım sağa dönüp bileğini kırarak vuruyormuş yüzüne, kulağına, neresine denk gelirse! Bir gün benim Zeki'ye de vurmuş! Yavrum Zeki düşlerinde sıçrayıp kalkıyor. Sabah olunca okula gitmek istemiyor. Bir gün vardım yanına. Duyuşuma göre, çocuğunu korumaya varan babaları kovarmış. Dedim selâm. Dedi aleykûmselâm. Böyle böyle Sayın Hocam, ben elinin eksik, Zeki adlı öğrencinin babasıyım. Yani duyuşuma göre çocukları dövüyor, sormaya gelen babaları kovuyormuşun! O yüzden Zeki'yi değil, seni sormaya geldim: Bir yanın mı ağrıyor, kafan mı bozuk, birkaç tahtan mı eksik? Geldiğin yerde

sana öğretmenliği böyle mi öğrettiler? Yani anlat bana; ben de benden soranlara anlatayım! Kızacak mı, köpürecek mi bilemedi. Kek kek kekeliyor. Sen köyün vekili misin? dedi. Söyledim: Benim o kadar okumuşluğum yok! Fırsat bulamadım. Olsaydı, sadece köyün değil, Türkiye'nin vekili olur, hem seninle hem seni bize yollayan efendioğlu efendilerle uğraşırdım! dedim.

Hop hop! Çok ukalâsın! dedi.

Doğru konuşalım da kavgaya etmeyelim! dedim.

Bana ne dese beğenirsin: Oğlunu kıyamayan hocaya, kızını kıyamayan kocaya vermez!

Böyle saçmalar köy yerlerinde söylenir bilirdim; demek şehirde de söyleniyor? Belki şehirlere köylerden geliyor...

Şimdi sen kaçtan aşağı olmaz diyorsun, söyle! dedi bana. Yaklaştı çenemin altına: Açık söyle, bilelim...

Kaçı beşi yok Kemal Efendi! Çocukları dövme! Bir suçları olursa anlat. Ben gerçekte bir çocuk için senin gibi değerli bir insanı üzmem. Hatırın için bir kez boşa çımmış olurum. Bir kez daha çimerim yani...

Böyle ileri geri atıştık bununla. Sonra beni ille akşam yemeğine alıkoymak istedi; başardı da... Konuştuk, anlattık... Derken o bize, biz ona gelip gitmeye başladık. Meğer dertli bir adammış: Öğretmenliği ben nerden bileceğim? Öğretmenlerimden böyle gördüm, böyle yapıyorum dedi. Biraz da askerlik var serde... Günde elli kez söylüyorum kendime: Dövme Kemal! Çocukları dövme eşşek Kemal! Ama sınıfa girince sabredemiyorum. Böyle anlatınca acıdım haline. Öğretmenlik yapı ustalığı gibi bir iş olsa, Kemal Efendi'ye öğreteceğim. Ama ben de bilmiyorum, nasıl öğreteyim? Bir izne gittiğinde Orhan Veli'nin *Bütün Şiirleri* adlı kitabını getirdi bana. Ömrümde gördüğüm, göreceğim ilk ve son kitap budur diye aldım ele, girdim yola... Bir zamanlar *Kuran-ı Kerim*'i ezberlediğim gibi ezberleyip bitirdim. Canım sıkıldıkça okudum, benim bacanağa kıزدıkça okudum. Orhan Veli yüreğimin ilacı oldu. Hiçbir gün bırakmadım onu..."

"Kemal Yüceler gene dövdü mü Zeki'yi?"

"Orasını karıştırma! Bir kez dövdü, ben de varıp onu dövdüm. Öğretmen dövülür mü? Hem de döndüre döndüre döv-

düm. Hem de evinin içinde... Ondan sonra ciddileşti arkadaşlığımız. Birbirimize küsmedik. Özellikle geceleri çok korkardı Zeki. Bir gün hatta, vururum valla, dövme çocukları! diye çok yaman gözdağı verdim. Sen bizim o dağların ardında neler çektiğimizi bir bilsen."

Yazırlılarla ikinci çökesiye, serinlik çıkasıya konuştuk. Karpuzları varmış, kestiler. Peynir, soğan, domatesle karnımızı doyurduk. Yarma soğanları tıktık ağzımıza. Kadınlar "Buyur buyur!" çekiyor durmadan. Sonra birer çay içtik. Kalkıp izinlerini istedim; ayrı ayrı el sıkıştık.

O kapısının üstünde "Aile Plajı" yazan yere gidip İsmail'i buldum. Başını yana düşürmüş, uyuyor sandalyede. Binip otomobile, şehre sürdük. Yemekte Adnan Binyazar'la Asım Bezirci'ye anlattım Yusuf Usta'yı. "Olur şey değil! Biz de görelim!" dediler.

Özellikle Asım çok merak etti. Orhan Veli'nin halk arasında bu kadar sevileceğine inanamıyor. Onun eşi Refika da sızılıymış. Gidersek birkaç kez kuma girermiş.

Oldu olacak, hep birlikte gidelim dedik ertesi gün. Dolduk otomobile. Gittik gene Lara'ya. Temelli onlara yük olmayalım diye yanımıza yiyecek aldık.

Yusuf Usta bizi öyle kalabalık görünce kalktı doğruldu. Daha karşıdan, "Buyurun, gerçekten buyurun yani!" çekti. "Burda can sıkıntısından öleceğiz sanıyordum. Konuklarımız alay alay geliyor maşallah!" deyip yer gösterdi. Otururken benim kitaplardan birini uzattım: "Al bunu da ezberle!"

"Hangi kitabı ezberledim ki ben?" diye sordu.

Arkadaşlarla tanıştırdım: "Orhan Veli'yi ezberledin ya!"

"Orhan Veli mi? Kimdir o?"

Asım bana, ben Asım'a bakmaya başladık.

"Yoksa senin akıllı bacanak mı okudu o şiirleri; ben ikinizi karıştırdım mı?"

"Neleri? Hangi şiirleri?"

"Orhan Veli'nin şiirlerini!"

Adamakıllı çattı kaşlarını: "Bizim Orhan Veli'den, Sabahattin Ali'den haberimiz yok! Dalga geçmeyin insanla..."

Oturdum kilimin ucuna: "İyi! Aferin!" dedim.

Kara kara bakıyoruz birbirimize. Aramız soğudu. Öksürdü: “Çay koyun!” diye buyurdu kadınlara. Bize döndü, hal hatır sordu; nasılız, iyi miyiz?

Canım sıkkın, “İyiler iyi!” dedim.

O gün orda öyle oturduk. Ben gene kuma girdim. Battaniyeye sarınıp ter attım. Asım’ın eşi de girdi. İkinci çöktü, Akdeniz’in üstünden doğru bir serinlik gelmeye başladı. Kızgın bozgun kalkıp şehre döneceğiz. Ayaküstü bıdırdaşırken Adnan çözdü Yusuf Usta’yı. Nazlanmayı bırakıp beş altı şiir okudu. Bana dik dik bakıyor. Oynadığının nasıl bir oyun olduğunu bir türlü anlamış değilim.

Asım’la adres alıp verdiler. Mektuplaşacaklar. Orhan Veli üstüne yazdığı kitabı yollayacak ona; dönüp dönüp söz veriyor.

Duyulur duyulmaz bir sesle, “Okumuş beylerin çoğundan bize hayır gelmez ama bakalım, sizi de görelim!” diyor.

Korkuteli’nin Yazır köyünden hemşerilerle Lara kumlarında böyle bir öykümüz oldu.

Tonguç’un İşe Girmesi

Birçok iyiliği var sanılan şehir yaşamına hep kuşkuyla baktım. Bizim yaşam haritasında şehir olmayacaktı. Hiç dinlemeyip önümüze dikildi. Özellikle çocuklar için orda alan yoktur, olsa da dardır. Evlerin içi öte git kapı, beri gel duvardır. Sokakları, ansızın nerden çıkacağı belli olmayan otomobil kamyon doludur. Son dönemde bir de çocuk kaçırmalar, taşıt taramalar çıktı. Evde, pis televizyonun karşısına kapanmak kalıyor çocuklara. Köy yaşamı, yoksunluk dolu yanılla bile sağlıklıdır. Bizimkilerin Akçaköy’de, Balıklıova’da geçen tatil yaşamları, onların özgürlüğe açılma dönemi oldu.

Tonguç Akçaköy’de, Armut’ta, kendi karar verdiği risklere atılma fırsatı buldu. Işık yalnız başına uçağa binip Zürih’e gitti. Tonguç bir arkadaşıyla Düsseldorf’taki kamp için tren yolculu-

ğu yaptı. Bunlar çocuklarımıza özgüven kazandırdı. Sönmez'e yeterince fırsat yaratamadık diye üzülürüm.

Tonguç için en korktuğum hazır olanaklar içinde, çalışmadan, sorumsuz büyümesiydi. Yaşamda büyük eksiklikler bu. Yaşamda olan çalışma çocuklukta da olmalıdır. İnsan iş içinde pişmelidir. Çocuklukta ezici derecede, kölece bir çalışma nasıl kötüyse, çocuğun hiç çalışma fırsatı bulmadan büyümesi de öyle yoksunluktur. İkisi arasında altın bir denge olmalıdır.

Şehirde doğup büyüyen, yarın da büyük olasılıkla şehirde yaşayacak olan çocuğu her yıl köye yollayıp durmak da olmaz. Bıktırır o zaman, yarar zarara dönüşür. Şehirdeki olanakları yoklamak gerekir. Tonguç bir yıl izci oldu. Bir yıl halk oyunlarına, saz kursuna gitti. Hep arıyor, doyum duymuyor ama çalışıyordu. Sevmediğinden vazgeçme olanağı tanıyorduk ona.

Sünnetinde bir arkadaş Aziz Nesin'in kitabını getirdi armağan. Kendisine adanmış kitabın tadı başka demek. Sarıldı, tat ala ala okudu. Bir gün odadan çıkıp geldi, soruyor: "Bu yazarın başka kitabı var mı bizde?" Kitap odasında dersine çalışırdı. Benim güya çalışma odam onun odası oldu. Ne kadar Aziz Nesin kitabı varsa gösterdik. Bunları sıraya dizdi. Aziz Nesin onun düşünmesini, konuşmasını açtı. Son derece olağandır bu. İnsan kitaplardan emdiğini kendine mal eder. Düşüncesi kamçılanır. Başlar konuşmaya, eleştirmeye, şakalar yapmaya. Sonra resim yaparken, nasılsa karikatür çizmeye geçti. Tek başına Kızılay'a gidiyor, Sanat Sevenler Derneği'nde Nezih Danyal'ın ağabeyce çalıştırmalarına katılıyor. Hemen belirtiyim, onun asıl kazancı yeni arkadaşlarıdır.

Bu arada ben de ille bir işe girip sorumluluk almasını istiyordum. Bu sıkıntıyı sürüp gidiyor. Okulların tatiline az kaldı. Muzaffer'le çözüm arıyoruz. Bir ara mahallemizde küçük kitapçı, kırtasiyeci dükkânı olan Hüseyin Kılıçkan'a uğradım. O da benim gibi Gazi Eğitim'dendir. Resim-İş'i bitirdi. Ama öğretmenlik yapmıyor. Bu dükkânı açtı. Çalışıp geçiniyor. Neden böyle yaptığını bilmiyorum. Oturup çay içerken konuşuruz. Son derece sözü kıt, ağırbaşlı bir arkadaşdır. Muammer Bakır, Özay Gönlüm, Emin Özdemir, Nevzat Akoral gelirdi. Kimi zaman birlikte söyleşiye daldık. Gazililer arasında, bir aileden

gibi tatlı bir yakınlık vardır. Birbirimize sıkıntılarımızı açarız. Tonguç konusundaki sıkıntımı da açtım arkadaşıma. Düşündü. Alnının dikey çizgileri birbirine yaklaştı. Anladım ciddi olarak düşünüyor: “Gelsin burda çalışsın!” dedi.

Daracık bir dükkân. İki kişi zor döner. Gerçi arada çıraklar görür dururdum. Onlar da bakmışın var bakmışın yok. “Bakma dar görüldüğüne, içi geniştir!” dedi gülerek.

“Konuşayım aileyle...” dedim. Önce Tonguç’la, sonra aileyle konuştuk. Tonguç, “Baba bu dediğin gerçek mi? Ben zaten bir işte çalışmak istiyorum! Hüseyin Amca’yı da az çok tanıyorum!” dedi. Daha okul tatil olmadan, akşamüstleri yardıma başladı. Okul tatil olunca temelli girecek. Hüseyin ona haftalık mı, aylık mı biraz para verecek.

Tonguç’un orda kazandıkları bence önemliydi. Her insan gibi onun da kişiliğinde eksikler vardır, Hüseyin’in yanında çalışmasa, eksikleri fazla olurdu. İlk kazandığı sabırdı. Sabah git, bekle öğle olsun. Bekle akşam olsun. Gelene şunu ver, bunu ver, para al. Yorulduğunu belli edeme. Demek kimi insanlar böyle çalışır. Hanya şudur, Konya budur. Yaşamda daha zor işler de vardır.

Hüseyin tek düze bir sabır alıştırması uygulamıyor, çocuğu ezme yoluna gitmiyor. Bir hafta sonra, “Al şu parayı, say. Koy çantaya. Git durağa otobüse bin. Ulus’ta Posta Caddesi’nde Demir İşhanı’nı bul. Tekışık Yayınevi’ne var. Şu listeye göre kitapları al. Parayı teslim et. Fatura kestir. Taksi çağır. Yükle kitapları. Bin gel. Göreyim seni...”

“Baba yahu!” diye anlattı sonra. “Yedi bin lira para! Koydum çantaya, çıktım. Durakta korkuyorum. Çantayı önüme mi alayım, koltuğuma mı, elime mi? Otobüste korkuyorum. Ulus’ta indim yürüyorum. Caddeler kalabalık. Posta Caddesi’ni biliyor gibiyim. Gene de kuşku var şu yanda mı, bu yanda mı? Demir İşhanı onu kesen caddede. Kapıda sordum Tekışık Yayınevi burda mı? Evet burda dediler. Sizin İmece de orda. Sol Yayınları orda. Yukarı çıkıp Tekışık Yayınevi’ne girdim. Dedim böyle böyle, ben Bahçeli’den, şu kitabevinden geliyorum. Şu listedeki kitapları alıp götüreceğim. Para peşin mi? diye sordular. Peşin! Tamam, hemen hazırlarız, sen git biraz gez! dediler. Nasıl gider

gezerim? Yok, ben size yardım edeyim, kutulara yerleştirelim... Kaygının çantadan olduğunu anladılar. Onu ver, sağlam yere koyalım; para içinde değil mi? Evet içinde. Kitapları yerleştirdik. Tam on sekiz kutu. Bunu bir taksi almaz ya, dur bakalım! diyorum. Uzun da sürdü. Bana ay söylediler. Faturayı kestiler. Parayı teslim ettim, üstümden bir dağ kalktı. Oh be, dünya varmış; ayı rahat içtim. O ayın tadını unutamam! Telefon edip taksi çağırdılar; anlattılar Bahçeli'ye kitap gidecek, ona göre taksi gelsin! İndirdik arkadaşlarla. şoför yerleştirmeye yardım etti.

Haydi hoşça kalın! El sıkıştık. Haydi gle gle! Baba, oturdum ne. şoförle konuşa konuşa geldik. Benden mutlu kimse yok. Hüseyin Amca ise, hiç o değilden, Tonguç, geldin mi? diye soruyor. Geldim Hüseyin Amca dedim hiçbir şey yok gibi. Hangi kitaplardan kaar tane var, yazıp kutuları kapatmışız. Faturayı verdim. Taksi faturasıyla otobüs biletini de koydum. Tamam mı Hüseyin Amca? Evet tamam Tonguç; başaracağını biliyordum, aferin! Al şu beş lirayı, yarın arkadaşlarınla sinemaya gidersin. Ben o parayla ilk kez arkadaşlara sinema ısmarladım, gerçekten mutluluktum...”

Bakıyorum, evin içinde davranışları da değişiyor. Sabahları hepimizden önce fırlayıp kalkıyor. Çayın altını yakıyor. Az sonra bir buğu, sonra demlenmiş çayın kokusu. Peyniri zeytini çıkartıyor, domates salatalık doğruyor; arada koşup gidip ekmeği, gazeteyi alıyor. Uyanıp bakıyoruz her şey hazır; birlikte kahvaltı ediyoruz. Tonguç bir ivedinin içinde. En geç sekizde dükkânın önünde olmalı. Hüseyin Amcası artık anahtarı ona güveniyor. Çoğu zaman kasayı da... Kendisi postaneye gidecek oluyor, istasyona gidecek oluyor... Müşteri geliyor, para alıp vermek gerekiyor, kasayı açıp kapamak gerekiyor. “Baba, benim için mutluluktum gerçekten...”

Bu tür çalışmanın getirdiği yoksunluklar da vardır. İşte Işık'ın sınavları bitti; ailecek bir yerlere gideceğiz; acaba Tonguç ne olacak? Kalacak mı, gelecek mi bizimle? Kalsa mı iyi, gelse mi iyi? Hüseyin'e sormak gerekir, acaba Hüseyin ne der? Belki bir hafta izin verir. Sormadan nce Tonguç, “Kalmam gerekirse kalmam” deyip boynunu büküyor.

“En iyisi bunu onunla kendin konuş!” dedik sonunda.

Hüseyin, “En çok bir hafta, bilemedin on gün verebilirim; o da şu gün ile şu gün arasında!” demiş.

Elbet öyle diyorsa öyle olacak; biz de ailenin yolculuğunu ona göre ayarladık. Birlikte gittik, on gün der demez dönüşü bizden ayrı yaptı; gelip işe başladı paşa paşa.

Bir Konuk

“Şuna bak Fakir Ağabey, nerden nereye? Seninle tanışmayı ne kadar candan istedim, kısmet ancak bugüne imiş. Adım Aziz Şener.

Ben burda şu basımevinde çalışıyorum. Kendimiz bir basımevi kuralım dedik; kurduk, iyi kötü işletiyoruz.

Benim *Yılanların Öcü*’yle ilgili bir anım vardır. Gerçekte benim anımdır, ama madem tanıştık, anlatayım senin olsun. Belki bir gün yeri gelir, belirtirsin.

Küçüğüm daha; yaşımsın olsun olsun 12. Arkadaşlarla konuştuk, sinemaya gideceğiz. Erol Ağabeyim liseye gidiyor. Ondan para istedim. Ağabey ya, harçlığından artırıdıysa verecek. Yalnız sana şu kadarını söyleyeyim, çok iyi ağabeydi. Subay oldu, teğmenken vefat etti. ‘Benim dediğim filme giderseniz para var, gitmezseniz para yok!’ dedi. ‘Hangi filmi diyorsun ağabey?’ dedim.

‘Zafer Sineması’nda oynuyor; çok iyi!’

‘Adı ney?’

Söyledi adını.

‘Peki ver, ona gidelim...’

Ağabeyim verdi parayı. Gittik sinemaya. Dönüşte sordu: ‘Nasıldı film, hoşunuza gitti mi?’

‘Güzeldi, çok hoşumuza gitti...’

‘En çok neresi gitti?’

‘Başı...’

'Sonra?'

'Ortası...'

'Sonra?'

'Sonu...'

'Sonu nasıl bitiyor?'

'Öpüşüyorlar...'

'Ortasında ne oluyor?'

'Kavga ediyorlar...'

'Başı nasıl?'

'Başı, başı, başı...'

'Ulan deli kerata!' dedi ağabeyim. Kendisini aldattığımı anlad. Çekti kulağımı, benden yedi yaş büyüktü, çekti. Çünkü biz arkadaşlarla *Samson Dalila*'ya gittik.

Ertesi gün iki bilet almış: 'Yürü!' dedi bana. Yürüdüm yanı sıra. Girdik sinemaya, yan yana oturduk. *Yılanların Öcü* başladı. Bir teker dönüyor başta. O tekeri unutamam. Köroğlu'na benzer bir türkü çalıyor. O müziği de unutamam. Islıkla çalar dururum ara sıra...

Çıktıktan sonra ağabeyime sordum: 'Benim bu filmi görmemi neden bu kadar istedin?'

Havaya kaldırdı başını, gökyüzünün en üstlerine baktı: 'Çünkü bu bizim filmimiz, yazarı bizim yazarımız...' dedi.

İşte tâ o zaman istedim seninle tanışmayı ama kısmet bugünmüş. Bak şimdi bile gözüm yaşardı nedense."

Dostlar Çoğaldı

"Bir daha devlet işine girmem; öyle okuyup yazarak, gezererek, o toplantı, bu imza günü gezerim!" sanıyordum. Yaşam insana neler dayatıyor? Bülent Ecevit 11 bağımsız birer bakanlık vererek, dünyanın hiçbir ülkesinde olmayan türden bir hükümet kurunca, çoğumuz bunu içten içe onayladık. Her gün tak tak insanların vurulup öldürülmesi durur, Türkiye'nin yarı-

lan damarları bağlanır umduk. Kışkırtıcı ajanlar olup bitenlerde müthiş rol oynuyor; bunların çoğu devletin güvenlik örgütü içinden türeyip geliyor. Devlet içinde devlet gibi gizli örgütler var; devlet bunları söker atar, toplum rahatlar diyorduk.

Necdet Uğur'un iyi güvenlikçidir diye ünü var; o da Milli Eğitim'deki pislikleri temizler, öldürülen öğretmenlerin katillerini buldurur. Öyle ya, bugüne bugün neyin bakanı? Kısacası öğretmenlere sahip çıkar sanıyorduk. Gelir gelmez Melih Cevdet Anday'ı danışman aldı. Hasan-Âli Yücel'in klasiklerini yenden bastırarak! Böyle güzel işleri o düşünmese bile danışmanı anımsatır. Derken, emekli olduğu halde Talip Apaydın'ı Talim Terbiye Kurulu'na üye atamayı düşündüğü haberi dolaştı.

İzmir CHP listesinden seçilen Doç. Dr. Ahmet Taner Kışlalı Kültür Bakanı oldu. Kültür sanat çevreleri, her şey kökten değişecek, işler düzelecek havasına girdi. Bir gün Murat Katoğlu telefon etti. Gelip beş dakika görüşmek istiyor. "Buyur!" dedim, çıkıp geldi az sonra. "Oturma!" dedi saygılı; "Ben de oturdum; Şerafettin Turan Hoca çağırdı, gidip müsteşar yardımcısı oldum. Seni danışmanlığa istiyoruz. Kültür Yüksek Kurulu oluşacak. Oturup konuştuk; danışmanlık kadrosuyla bu kurulun işlerine bakacaksın. Genel Sekreter olacaksın. Bunu özellikle Sayın Kışlalı istiyor."

"Yahu Murat, ben işleri bitirip emekli oldum! Ne işim var yeniden danışmanlıkta, sekreterlikte?"

"Boşver! Ne koşullarla emekli olduğunı biliyoruz. Daha yaşın elli değil. Yasal olarak 65'e kadar çalışma hakkın var."

"Başka uygun arkadaşlar yok mu?"

"Uygun arkadaşlar sizsiniz! Gelin yardımcı olun! Adamlar bir şeyler yapmak istiyor; kimse yardımcı olmazsa yapamazlar!"

"Yahu Murat, ben işçilere söz verdim; Almanya'ya gidip onların romanını yazacağım. Eğer bana bir iyilik düşünüyorsanız, yardım edin, Almanya'ya gideyim. Orda bir işiniz vardır sanırım, verin onu yapayım, hem de romanım için gereken gözlemi toplayayım."

"Bu da olur! Önce danışman olarak göreve başla! Çıkacak ilk fırsatta yollarız. Bunun için bizde kadro yok. Ama Sayın Kış-

lalı, Sayın Uğur'a söyler. En geç bir yıl sonra gidersin..." Aklımı yatırırcı öneriler getirdi böyle. Gene de, "İzin ver, biraz düşün-yim..." dedim.

Çoluk çocuk oturduk, aramızda konuştuk. Birkaç arkadaş-a açtık. Herkes, "Durulacak gün mü; kabul et!" diyor. Yalnız eşin dostun demesiyle değil, kendim de uygun buldum bir derece. Murat telefon etti, soruyor: "Düşündün mü?"

"Düşündüm, kabul ediyorum!" yanıtını verdim.

"Seni almaya geliyorum, bekle!" dedi.

Bakanlığın otomobillerinden biriyle geldi, birlikte gittik. Ön-ceki bakanın görevlendirdiği müsteşar yardımcıları ile kimi ge-nel müdürler de danışman kadrosuna getirilmiş. Gazi Eğitim'in toplumbilim öğretmeni Doğan Ergun'u başdanışman yapmışlar. Ben de danışman oluyorum ama oturacak yerim yok. "Şimdilik benim odada otursun, sonra bir yer buluruz" dedi. Kendisi sık sık bakana, müsteşara gidiyor. Oturuyorum onun odasında. Dönüp geldi mi kenara çekiliyorum. Kimi zaman sekreterlerin odasında bir boş masaya geçiyorum.

Adnan Binyazar Yayınlar Genel Müdürü oldu. Yukarda ge-niş odası var. Ara sıra oraya çıkayım diyorum; geleni gideni çok. Derken benim gelenim gidenim başladı. Oturtacak yerim yok. Kültür Yüksek Kurulu'nun çalışma tüzüğünü hazırlayaca-ğım, masam yok.

Sık sık Bakan da iş veriyor. Ne gibi işler? Örneğin bir toplan-tıya, sergiye, konsere çağrılmış; gitmeye vakti yok. "Sayın Bay-kurt'a rica edelim, bir tel yazsın!" diyor. "Yoksa beni mektupçu olarak mı çalıştıracaklar?" diye kızdım. Meğer nedeni varmış. Bunu acı biçimde öğrendim: Sanırım İzmir parti örgütünün da-yatmasıyla görevlendirilen yeni özel kalem müdürü, İzmir'de açılacak Ercüment Kalmuk sergisine çağrının olumsuz yanıtı-nı, yani Sayın Bakan'ın vakit darlığı yüzünden gelemeyeceğini, Bakan ağzından bir telgrafla bildirmiş: "İşlerimin çokluğu ne-deniyle gelemiyorum. Değerli ressama başarılar dilerim." İmza "Kültür Bakanı." Ama Ercüment Kalmuk öleli yıllar oldu. Bakan önüne getirilen teli imzalamış. Bereket versin İzmir'den "yıl-dırım" telefon açarak uyarmışlar: "Efendim ressam yıllar önce öldü!" Bu kez eski teli geçersiz sayıp yeni tel çekmişler. Bakan

o zaman karar vermiş: “Bundan sonra benzer konuları Baykurt görsün.” Peki dedim, bir iki iş, angarya sayılmaz.

Hep böyle çağrılara karşılık teller değil; kimi zaman önemli konular çıkıyor. Bunlara Bakan adına yanıt yazmak gerekiyor. Müsveddeyi hazırlayıp, temize çektirip Özel Kalem’e veriyorum. Bakan haftanın iki günü bakanlıkta, üç günü Meclis’te; sık sık da gezilerde...

Bir gün bir yazı geldi: Sayın Kışlalı bir ilin mi, ilçenin mi, yıllardır yapılmayan işinin önünü açmış. Bundan çok mutlu olmuşlar. Belediye Meclisi, kasabanın filân caddesini “Kışlalı Caddesi” yapmaya karar vermiş. “Lütfen kabul buyurduğunuz bildirilmesi” diye yazıyorlar. Bakan altına yazmış: “Sayın Baykurt’un yanıtlaması ricasıyla...” Murat’ın yüzüne baktım: “Yahu, bu işler nereye kadar?”

“Valla kimi işlerden ben de hoşnut değilim. Ama çözüm ne? Çözümü bulalım...”

“Önce Bakanı bulmalı ki çözümü bulalım. Bunun neresi danışmanlık? Gelen giden arkadaşlara yüzüne bakamıyorum. Ne yapıyorsun diye soranlara Bakan’ın mektuplarını yazıyorum, diyemiyorum.”

“Hele bunu da yanıtla, sonra konuşuruz.”

Çoğu zaman Murat’ın da vakti olmuyor.

Gelelim o caddeye Kışlalı adının verilmesi konusuna! Acaba kendisi ne düşünüyor? Bunu nasıl anlayacağım? Yalnız “yanıtlaması ricasıyla...” dediğine göre, iş bana kalıyor. Oturup Belediye Başkanına bir teşekkür mektubu yazdım: “Hizmet kamu hizmetidir. Ben bir tikanıklığı açarak o hizmeti yaptım. Bunun ayrıca ödülü yoktur. Böyle bir hizmetten ötürü henüz görmüş bile olmadığım şehrinizin bir caddesine adımın verilmesini kabul etmem düşünelim. İyi duygularınıza teşekkür ederim. Candan sevgi ve başarı dilekleriyle...” deyip imzasını açtım. Kışlalı’nın vakti yok ama bir devlet adamı inceliği var, mektubu imzalamış. Kültür Yüksek Kurulu’nun bir toplantısına girerken usulca teşekkür etti.

“Benim de gelenim gidenim çoğaldı” dedim. Oturtacak yer bulamadığım gibi, çoğu zaman konuşacak vaktim de olmuyor. “Fakir Bakanlık’ta, Bakan’ın yanı başında çalışıyor! Gerçi Milli Eğitim’de değil de Kültür’de ama aynı partinin bakanları. O bakan öbürünü tanır. Fakir söylerse Milli Eğitim’deki işimiz görülür!” diye öğretmen atamalarındaki haksızlıkların düzeltilmesi için de geliyorlar. Bunlar arasında yakından tanıdığım dostlar var. Örneğin bir zamanlar TÖS’ün ön saflarında savaşım veren Mazhar Taşcıoğlu tâ Van’dan geldi; okul müdürlüğünü haksız yere elinden almışlar. Şimdi arkadaşları kendisini yeniden istiyor. Milli Eğitim’e yazıp adalet istemiş; isteği yerine gelmeyince, “En iyisi bizim Fakir’e gideyim, bir kahvesini içip hatırını sorayım, işime yardımcı olsun!” demiş. Van yanlarında onların üstüne git, konukseverliği, insanlığı gör! Mazhar arkadaşımı nereye oturtayım şimdi? Rastlantı; o an boş olan toplantı salonunun bir köşesine geçtik. Kahvesini oraya söyledim. Sonra kalkıp Milli Eğitim’e gittim. İlköğretim Genel Müdürü Hüsni Cila arkadaşımız bir âlem. Odasında bir sürü ziyaretçi. Arada telefonlar çalıyor. Görüşmeleri öyle yapıyor. Biri anlatırken öbürü dinliyor. Konuklar Genel Müdür’ün yanıtını da dinliyor; “Benim elimde ne var?” diyor öğretmenlere. “Sayın Bakanım atamaları durdurdu. Sayın Bakanım durdurunca, isteğinizi yapamam!”

Mazhar öğretmenin işini yaptırabildik mi, yaptıramadık mı anımsamıyorum. Aklımda kalanlar başka; ayrıca anlatırım. Bunun gibi daha niceleri...

Abdülbaki Gölpınarlı yılların kültür emekçisi, yazar, profesör. Komşumuz Andaç Arbaş’ın aile dostu. O yoldan yüzcek de tanıştık. Utana sıkıla bir derdini açtı. Çok ileri yaşında Konya’da eski gömüt taşlarının katalogunu çıkarıyor. Az bir bölümü kalmış. “Yeter artık!” demişler. Yatıp kalktığı yerden çıkarmışlar. Açıkta kalmış. Bir otele geçip kalan bölümü bitireyim dese bile olanak yok; tamam demişler bir kez.

İl Kültür Müdürü Güner Özkan’a telefon ettim. Hoca çalışmalarını sürdürüp bitirdi. Nasıl mutluymuş! Mektuplar, kartlar yazdı, geldi gitti, teşekkür etti. Epeyce de görüştük sonra.

Öz köylüm. Cennet Halamın Şerife, Molla Halil Dayı'nın Nazmi'yle evlendi. Oğulları Halil, öğretmen okulunu bitirdi. "Öpöz hısımlar! Bizim işi yapmayıp kimin işini yapacak? Kalın Fakir Baykurt'a gidelim!" Çıkıp geldiler tümcek. Hüsnü Cila gibi ellerimi iki yana açtım: "Yahu ben Milli Eğitim'de öğretmen atama işlerinin başında değil, Kültür'deyim; bu dediğinize başkası bakıyor!" Sordular: "Milli Eğitim'le Kültür ayrı mı?"

"Eee, elbet ayrı..."

"Ayrıysa da o kadar ayrı değil! Bir telefon aç, görsünler bizim işi! Halil'in Trabzon köylerinde çalıştığı yeter! Biraz yakına gelsin. Aldığı kaç lira zaten? Tâ İzmir'den kalkıp bu iş için senin yanına geldik. Çocukları da bir görelim, yengemizin hatırını soralım. Mamak'ta tutukluyken gelecektik, duyduk soyadı tutmayan alımlarını almıyorlarmış. Akrabayız ama soyadımız ayrı. Sizinki Baykurt, bizimki Dünder..."

Soyadı Dünder olan bir Halil daha vardır Akçaköy'de. O da Nazmi'nin ağabeyi Ali Rıza'nın oğlu; otobüs sürer. Yeşilova'ya giderken Dereköy'de kaza yaptı. Bir kişinin ölümüne yol açtı. Öğretmen okulunda mı, eğitim enstitüsünde mi öğrenciydi; atıltılar içeri. Yargılandı; ölenlerin kusurlu olduğu saptandı; Halil amlandı. Bunlar ailecek "Halkçı" düşer. Yönetim AP'deyken "Fakir'in köylüsü" olmak epey olumsuz etki yapıyordu; Halil'in öğrenciliğini geri alamadılar. O da işini bana getirdi: "Gerçekte benim bu iş çok haklı! Elinin ucuyla dokunsan tamam! Elimizde kapı gibi mahkeme kararı var!" diyor Halil.

"Elinde mahkeme kararı varsa git başvuru, yapsınlar?"

"Gittik, ama yapmadılar."

"Neden yapmadılar?"

"Ne bilelim? Adam trafik kazası yaptı, üç ölüsü var, işi oldu, bizim ölü bir tek, beraat ettik, bizimki olmuyor! Haksızlıklara karşı değil misin; düş önümüze!"

Milli Eğitim'in şu bölümüne, bu bölümüne gide gele usandım; "Bari telefon edeyim, öyle bir yardımım olursa olur, olmazsa ne yapayım?" diyorum. Bakanlıktaki eskiler, bir işim düşse yapmıyor. CHP'nin getirdiği yeniler de beni kendilerine uzak buluyor herhal. "Bu iş öyle olmaz, şu şu belgeler gerekir" diyerek yokuşa sürüyorlar.

Böylesine işbitirmeyici bir yönetim görülmemiştir! Halil'in ana babasının yüzüne bakamıyorum. "En iyisi gidin AP'ye geçin siz, işiniz o zaman görülür!" dedim. Bu kez de. "Dayı; sen bizimle alay mı ediyorsun?" diyorlar.

Köyde uzak yakın akrabalığı bir yana bırak, komşuyuz. Her gün birbirimizin külüne muhtacız. Burdur'a varınca köye kadar onların otobüse biniyorum. Köye ev yaparken Ali Rıza Ağabey'i bırak, Dudu Abla kaç kez yardıma geldi? Eşekken eşek bile birini ödünç kaşır. Benim hiç mi yakınlık duygum yok?

Başka türlü işler de var. Destan gibi mektuplar alıyorum. Bunların kimi eve, kimi bakanlığa geliyor. Oturup satır satır okuyorum; iki sayfadan çoğu yüceltme! Meğer beni, yapıtlarımı ne çok severmiş! TÖS Genel Başkanı'yken illerine gitmişim. Köylülerle birlikte minibüs tutup konuşmamı dinlemeye gelmiş. *Yılanların Öcü* filmini de çok takdir edermiş. Bundan sonra iki sayfa da işini açıklıyor. Çıkmaza saplanan işini... Okuyup not çıkarıyorum. Sonucu şu numaraya telefonla bildir diyor. Ardına düşüp araştırıyorum. Oldu, olmadı yada şu bilgi, bu belge gerekli diye telefon ediyorum. Birinci iş, ikinci iş, on ikinci iş! İş izleyen milletvekili gibiyim. Bakanlıkta işim, evde yazım çizim olmasa, yalnız bunlara baksam önüme yığılan "iş"lerle başedemem. Yüksünmeyi sevmiyorum ama olanağım yok.

Yazı işine eskisi kadar bakamıyorum. Salıversem bizim yazarlık uçtu. Bu arada birkaç kez Murat'la, Doğan'la, Müsteşar Bey'le, bir kez bizim Bakan'la kendi işimi konuşmayı denedim: "Siz bu işin başlangıcında şöyle şöyle konuştunuz; ne zaman gönderiyorsunuz beni Almanya'da bir göreve?"

Gerçeği tam söylemeyip bir süre oyaladılar. Sonra, "Baştan da belirttik, bizim dış kadromuz yok. Bu işi en iyisi Milli Eğitim'e söyleyelim" dediler.

"Hani siz bunu baştan söyleyecektiniz?"

Müsteşar Şerafettin Turan aynı zamanda Türk Dil Kurumu'nun Başkanı. Ben de birkaç yıl önce üye seçildim. Son dönemde yönetim kuruluna girdim. Birkaç arkadaşla *Türk Dili*

dergisinin işlerini üstlendik. Adnan’la birlikte onun toplantılarına gidip geliyoruz. Koş oraya, koş buraya! Kurum’la ilgili mektuplar, başvurular da alıyorum. “Filân tarihte şu kadar şiir, bu kadar öykü gönderdim. Tanıdığımız olmadığı için hiçbiri basılmadı. Bir ilgilenir misiniz?” Artık zamanı gelmiş; herkesinki gibi onunkiler de yayımlanmalıymış.

Bu arada kitap çıkarmak isteyenler, kitabının bakanlığa bağlı kitaplıklara alınmasını isteyenler; okumaya gidecek çocuğuna okul isteyenler umutlanıp yazıyor. Yurt dışından telefonlar, mektuplar da alıyorum. Özellikle Almanya’dan. Kendinin orda eğitim ataşeliğine atanmasını uygun görenler sabah erkenden evi arıyor:

“Erken rahatsız ettim ama orda saat ileri, sizi evden çıkmadan yakalamak istedim. Mektubumda belirttiğim gibi, öncelikle benim burda bir ataşeliğe atanmamı izleyip sonuçlandırmanızı rica ediyorum. Bizim işler eskiden olmuyordu, siz yönetime geçtiniz gene olmuyor, acaba ne yapsak?”

Bu ataşelik isteyenleri önce bir kez, iki kez gördüm mü, bilmiyorum ama işini yapmadığım için küstü, yıllar yılı barışmayacağını söyleyip kesti rahatsız etmeyi.

Kendi işini yapamayan ben, başkasının işini yapacak yetkililere sahip değilim ki! Bir yıl içinde şu deneyimi kazandım diyebilirim: Yetkiler elimde olsa bile, işi görülecek o kadar çok dost var, hepsini hoşnut edemem.

Kendi işimin Kültür Bakanlığı’ndan çözümlenmeyeceği anlaşıncı, durumu milletvekili arkadaşlara açtım. Altı yedi eski TÖS üyesi öğretmen CHP’den milletvekili seçildi. İçlerinde hâlâ hatırımlı sayanlar var. Birleşip Necdet Uğur’a gittiler. “Evet bu işten haberim var, kendisini çağıracağım!” demiş. Bir gün özel kaleminden telefon ettiler. Beni öğle yemeğine çağırıyor. Falan saatte makam arabası gelip alacak. Böylece bir kez daha Bakan arabasına binip gittim. Sayın Uğur Çankaya’da RW diye lüks bir doyumevine çıkardı beni. İlgili, saygılı oturttu. Hatırımlı sordu. Yiyeceği, içeceği seçmeme yardımcı oldu. Âdettir ya,

ben de onun hatırını sordum. Başladı bakanlıktaki tıkanıklıkları anlatmaya. Eski güvenlikçilerden olduğu için sesi de biraz fısıfısı çıkıyor. Dinliyorum, hem de anlamaya çalışıyorum. Bütün yemek böyle geçti diyebilirim. Tatlıları yedik, kahve içeceğiz, içtik; en sonunda:

“Sizin işe gelince! Ne yazık dışarda boş kadromuz yok. Bizden öncekiler doldurmuş, boşaltamıyoruz! Danıştay yolu var. Bu yüzden bekleyeceğiz. Bir kadro boşalınca sizi göndereceğiz! Ama hemen yapamıyoruz, kusura bakmayın...”

“Esağfurullah! Nasıl kusura bakarım; sağolun!” demek zorunda kaldım. Hem de öğrenmiş oldum: Demek bir işin olmazlığını anlatabilmek için, ben de dostlarımı böyle yemeğe götürmeli, sonra kusura bakmayın demeliyim!

Necdet Uğur’u bir daha görmedim sanıyorum. Gazetelerde yazıları çıkıyor ara sıra. Görebilsem, “Hasan-Âli Yücel’in çevirtip bastırıldığı klasiklerin hani yeni basımını yapacaktınız ne oldu?” diye soracağım. Gazetelere yazdığı yazılardan bunun bir yanıtını çıkaramadım. Sayın Uğur’un bu işi ciddi olarak istediğini kendi ağzından duymuştum. Bir gün Kültür Yüksek Kurulu’nun toplantısına geldi, üyelere bilgi verdi; klasikleri yeniden basacağını o konuşmasında müjdeledi; hatta “Yayın işleri Kültür Bakanlığı’nın hizmetlerine girer, Milli Eğitim’in işi değildir!” diye uyarılar oldu ama o bu uyarıyı anlamazdan geldi: “Nasıl olur, Hasan-Âli Bey Milli Eğitim Bakanı değil miydi?” diye kapattı konuyu. O zaman ayrıca Kültür Bakanlığı yoktu, Yayın Müdürlüğü de Milli Eğitim’e bağlıydı. Şimdi Kültür Bakanlığı’na bağlı.

Neyse! Benim işin bu yoldan da olmayacağı anlaşılınca, kendi göbeğimi kendim kesmeye karar verdim. Hem de sayısı gittikçe artan dostlar gelmeyi sürdürüyor. Gelemeyecek durumda olanlar telefon ediyor, mektup yazıyor; bıktım.

Asıl Seyfi Bey’i anlatmalıyım burda. Emektar sözü en çok ona uyar. Yaşı 65’i çoktan geçti. Köy enstitülerinde, yetiştirme yurtlarında çalıştı. Malatya’daki köyünü kalkındırmak için ko-

operatif kurup bilmem kaç kişiyi Almanya'ya gönderdi. Kolumun altına kocaman dosyaları yerleştirir gelir. Gelmeden efendi efendi telefon eder, buluşum ister. Ama buluşumu hemen ertesi güne veremezdim; "Daha rahat konuşabilmemiz için şu gün gelseniz olmaz mı?" diye bir hafta sonrasını söyledim. Oturacak bir odam, masam hâlâ olmadığı için, Seyfi Bey geleceğine yakın boş oda aramaya başladım. Müsteşar üç günlüğüne İstanbul'a gitmişse, sekreterine söyledim, açardı.

Seyfi Bey'i Müsteşarımızın geniş odasında bir köşeye aldım. Çaylarımız oraya geldi. "Hocam anlatın, istediğiniz kadar anlatın; sizi dinleyeceğim!" dedim. Yukarı Ayrancı'daki evinde bir görüşme plânı yapmış. Bunu daktilo ile temize çekmiş. Bu kez dosyalardan başka, iki albüm getirmiş. Yazdığı dilekçelerin kopyalarını okuyor, resimler gösteriyor. Acaba bütün bunlarla nereye varacak diye bekliyorum. Dosyaları, albümleri tararken, sıra Enstitüde öğrencilere yazdırdığı yazılara geldi. Hiçbirini atmamış: "İşte şu yazının yazarı şurayı bitirip şu olmadı mı? Bu yazının yazarı bu değil mi?" Kendi sorup kendisi yanıt vererek anlatmayı sürdürüyor. Sabretmeye karar vermiştim; bakalım işin sonu nereye varacak diye dişimi sıktım. Sanırım iki saati geçtik. Vakit ikindiye yaklaştı; Seyfi Bey hâlâ anlatıyor. Baktım olmayacak, sözünü kesip teşekkür ettim: "Hocam, her şeyi böyle ayrıntı ile anlatabilmek için çok yoruldunuz!" dedim. Enstitülerdeki, köylerdeki çabalarını birkaç sözcükle övdüm; bunların bizlere temel örnekler olduğunu; bunları yarın kurulacak müzelerle koyacağımızı, böylece gelecek kuşakların yararlanacağını, Seyfi Bey'in gerçekten eli öpülecek insanlardan olduğunu belirttim. Ben böyle söyleyince, gözlerinden beyaz beyaz dökmeye başladı. "Bu dosyaları, albümleri iyi koruyunuz. Bir yandan da bir değil, iki üç kitap kaleme alınız. Dosyaları kitap haline getiriniz. Böylece sizi başarılı kılan bu ruh, gelecek kuşaklara aktarılmış olur!" dedim.

Gene söz alıp konuşacaktı. Yeniden teşekkür ettim; "Vaktiniz olunca sizi gene bekleyeceğim, kendim vakit bulunca ziyaretinize geleceğim. Bir anmalık olmak üzere izninizle şu görüşme plânını alıkoyacağım" dedim.

Gözlerinden yeni yaşlar iniyor. Gelip giden, işinin görülmesini isteyen onca insan arasında sanırım Seyfi Bey'i biraz hoşnut edebildim. Bundan kendim de hoşnutluk duydum.

Şu satırlarıma bakıp yakındığımı sanılmasın; kara gün dostlarım her zaman vardı. Onlar geldiye gittiye bakmıyor, hatta bir işleri olsa bile, yapamazsam üzülürüm diye bana açmıyorlardı.

Bu arada bakanımız, şu davranışını, bu davranışını bahane ederek Murat arkadaşımızı müsteşar yardımcılığından ayırıp kendi seçeceği bir yere aktarmak istedi. Bakanımız, eski yönetimden kalan adamlarla daha iyi geçiniyor. Sanımca onlar daha uyumlu davranmayı, hem de konuşmayı biliyor ne olsa. Murat'ta o ustalıklar yok. Şu denecek bir iş, bir hizmet başaramadan adam harcamaya yönelmesini doğru bulmadığımı söylemek istedim Bakanımıza. Murat'ın babası Hasan-Âli Yücel zamanında bakanlıkta çalışmaya başlamış, ondan sonraki dönemlerde işini sürdürmüş bir bürokrattı. Murat babasından epey yönetim becerisi kapmıştı. Harbi insandı, dobra dobra konuşurdu. Bakanımıza ilettiğim uyarının bir yararı olmadı ne yazık. Murat başka göreve geçti.

Bir gün benim işin çözümünü de o buldu: "Bunlar seni iyi atlattı! Daha doğrusu hepimiz atlattık! En iyisi ne yapalım bak; üç aylık izin iste. Sana Dışişleri'nden bir yeşil pasaport alalım; çek git öyle! Sen git, ben bütün gücümle izleyeyim; bir kadro bulunursa orda kalırsın. Bulunmazsa üç ayın üstüne biraz da kendinden kor, döner gelirsin..."

"Nasıl korum kendimden?"

"Canım ayrılırsın işten? Zaten ayrılmayı düşünmüyor musun? Bunların ne kadar daha işbaşında kalacağı belli mi? Hükümet oldular ama iktidar olamadılar; olamadık daha doğrusu!"

Başka çözümüm var mıydı? Peki dedim ister istemez. Murat bir haftanın içinde bütün işlemleri sonuçlandırdı. Pasaportu aldı, izni çıkarttı.

Biraz çıkıp gitmeye başka bakımdan da zorunluydum: Anarşi evimizin kapısına geldi. Çember içindeyim. Öldürülmem gün

işi. Yaşar Kemal aynı nedenle çekip İsveç'e gitti; orda kalışını sürdürüyor. İzin alarak, kadrosuz madrosuz gidişimi çok az yalınma haber verdim. Bunlardan biri Fikret Madaralı Hoca'ydı Yalova'da. Orda enstitülerde müdürlük yapmış, bacanağı etkili bir general olduğu için enstitüler kapatılınca temelli kıyılmış, sonra bakanlıkta genel müdürlüğe getirilmiş bir ev komşusuna: "Fakir'den mektup aldım, Almanya'ya gitti, orda işçilerin durumunu inceliyor" demiş. Madaralı Hoca bunu bilmiyorum ne amaçla söyledi? Komşusu: "Eee gider; gün onların!" demiş. Benim iş, "Dışı seni, içi beni yakar!" sözüne uyudu.

Bir daha değinmek zorunda kalmayayım, üç ay sonra da olmadı işim. Olması için uğraşan dostlarımın sözü geçmedi. Gücenmedim hiçbirine. Benim sözüm geçti mi? Yetkili olup etkili olamayanların kulağına bir yerlerden, "Onun işini yapmayın, ulusal yararlar aykırıdır!" diye üflendi belki.

Kültür Bakanlığı'ndaki danışmanlık işinden gene de ılık, güzel anılar kaldı belleğimde. Hacıbektaş'tan geldiler örneğin bir gün. Her yıl olduğu gibi o yaz gene şenlik yapacaklardı. Geçmiş yılların hükümetlerinden beş kuruş destek görmemişlerdi. Yurt içinden, yurt dışından pek çok konukları geliyordu. Onları karşılamak, barındırmak, ağırlamak küçücük kasabanın gücünü aşıyordu. Gerçekte bu iş çoktan ciddi olarak ele alınmalı, Hacıbektaş şenliği ulusal çapta bir şenlik durumuna getirilmeliydi. Yalnız parasal değil, düşünsel yardıma da gereksinimleri vardı. Gelecekte, dinsel bir şenliği tıpkı geçmiş yıllardaki gibi sürdürüp götürmek yerine onu geliştirmek, çağdaş kültür şenliği durumuna dönüştürmek gerekirdi. Hem de dinselliği ağır basan bir şenliğe bakanlık nasıl para versin? Ona bir çağdaşlık aşısı yapılmalıydı.

Belediye Başkanı Nafiz Bey öğretmenlikten geliyor. Onun Kültür Danışmanı Ümit Sariaslan bu işleri en iyi anlayacak kimselerdendi. Şiir günleri, açıkoturumlar, resim sergileri, sinema, tiyatro gösterimleri, geleneksel âşıkların yanı sıra yeni sanatçıların da çalıp söyleyeceği programlar Hacıbektaş'a niçin taşınması?

Oturup bunları bir bir konuştuk. İstedikleri parayla birlikte kendilerinde olmayan adresleri, telefon numaralarını bulup verdik. Ankara'daki, İstanbul'daki sanatçılarla, kurumlarla ilişki-

rine yardımcı olduk. Hoşnut dönüp gittiler. Bakanlık sonra beni Hacıbektaş'a gidip şenliği izlemekle görevlendirdi. Ahmed Arif, Ataol Behramoğlu da şiir okumaya gelmişlerdi. Selda Bağcan vardı. Hafta boyu, günlük işlerimizi bitirdikten sonra kasabayı güzelleştiren ulu ağaçların gölgesine oturup halkla, özellikle de yazınsever gençlerle söyleşiyorduk.

Bu söyleşilerden birinde Ataol beni zorladı. Örneğin onun çok sevdiği *Kaplumbağalar*'ı nasıl yazdım, ille anlatayım, hem kendi dinlesin, hem çevremizi saran gençler. Onun düşüncesine göre bu çok yararlı bir söyleşi olurdu. Yarı çekingen, yarı isteksiz biraz anlatırken baktım, bir romanın nasıl yazıldığı hem Ataol'u, hem gençleri çok ilgilendiriyor. Anlatmayı sürdürdüm. Bitirdikten sonra. Ataol'un söylediklerini unutamam:

"Sen bunları ve buna benzer açıklamaları mutlaka yazmalısın. Bizde bu türden yazılar yazılmıyor ne yazık! Oysa bunlara büyük gereksinme var. Yapıtlar kadar, o yapıtların yaratılmasıyla ilgili deneyimler de önemlidir."

Ataol'un söylediklerini, arkadaşlığını her zaman ciddiye almışımdır. Oturup *Kaplumbağalar*'ın öyküsünü not ettim. Bu çalışmam epey uzun süre bir yerde bekledi. Sonra onu şu özyaşam öykülerim arasına almayı uygun buldum.

Kaplumbağalar

Dindirilmez bir yazma özlemi içindeyim. Derdim hemen "Kaplumbağalar"ın başına geçmekti. Onu öyle tulum çıkarır gibi yazmak istiyorum. Amerika'ya giderken dosyayı yanımda götürdüm ama yüzüne bakmaya fırsat bulamadım. Gittiği gibi geldi. Günlük işler, ilişkiler arasında şimdi de olanak yok. Kimi zaman şu Ankara'dan başımı alıp gitmek istiyorum. Roman yazabilmek için bana dört ay, altı ay gibi blok zamanlar gerekiyor. "Kaplumbağalar" için zaman arıyorum. Yitireceğim, düşük olacak. Onu yazamazsam ölürüm.

Ne zorluklarla buldum, ne büyük zorluklarla oluşturdum onu kafamda! Ölüşüm... Daha önce yazdıklarım okurlar üzerinde etkili oldukça bu uğraşa inatla sarılmam gerektiğini kavradım. Başka ne yaparsam yapayım, kafamın içinde, hem de en özenli biçimde, roman taslakları bingıldayıp duruyor. Yalnız uyuduğum zaman kurtuluyorum bu tutkudan. Gözümü açtım mı roman düşünmeye başlıyorum. Gece yatmaya çekilinceye kadar roman düşünmeyi sürdürüyorum. Yeni bir kişi, yeni bir ayrıntı buldum mu not ediyor, bunları durmadan evirip çeviriyorum. Böyle böyle koca roman kafamda biçimlenip çıkıyor. Durmadan dalıyorum. Konuşurken, diyelim bir arkadaş, daldığımı görüp beni “suçuştö” yakalayınca, “Eee, biz boşa konuşuyoruz, ağamız dinlemiyor!” diye sitemi basıyor.

Böyle dalmak bende alışkanlıktır. Aynı anda, hem roman düşünüp hem bir arkadaşı dinleyebilirim. Bir toplantıda hem konuşmaları izler hem not tutar gibi davranıp bir yazının ilk müsveddesini bitirdiğim olmuştur. Birbirinin yinelemesi, sıkıcı konuşmaların yapıldığı toplantılarda ara sıra buna başvurmuşumdur. Yıllar sonra sıkıyönetim mahkemesi önünde, çok sanıklı bir davada yargılanırken de yaptım bunu.

Romanlarımı düşünmeyi, onları kafamda geliştirip fırsat bulunca not almayı sürdürüyor, bir yandan da yeni romanların ipuçlarını buluyorum. Buna da son derece bol “olanak” var. İlköğretim müfettişi olarak çantamı alıp köylere çıktım mı, bu köyden o köye yaya yada bir eşeğin üstünde ısıık çalarak yada hafiften türküler mırıldanarak daldırıp gidiyorum.

Böyle böyle Çamlıdere, Kalecik, Sulakyurt, Bâlâ, sonra Çubuk köylerini dolaştım. Bu ilçelerin yakın köylerini benden önce gelen müfettişler kapışıyor, ben de uzak köyleri topluyorum. Açıkgözlük yaptık sanıp mutlanıyorlar belki. Bilmiyorlar uzak köyler, uzun yollar benim düşünmeme iyi geliyor.

Kalecik köylerini yaşlı meslektaşlardan Kemal Kortanoğlu ile birlikte dolaştık. Bölüm şefi bana bunu bir tür görev olarak verdi: “Yalnız dolaşamaz, birlikte dolaşın, ona göz kulak ol!” Hayhay olayım ama Kemal Bey hiç durmadan konuşuyor, dalamıyorum. Düşünüp taşınarak bunun kolayını buldum. İlçe merkezine kadar birlikte geliyoruz; yıllar öncesinden tanıdığını

öğretmenlerle söyleşiye dalıyor. O zaman, “Hocam sen kal, arkadaşlarla söyleşini sürdür, ben köyleri dolaşıp geleyim!” diyerek bir hafta yitiyorum. Vardığım köylerde okuldaki işimi normal sürede bitirip köyü köşeyi dolaşıyor, insanların sorunlarını dinliyorum. Kimi zaman dolaşmaya öğretmenlerden biri de benimle çıkıyor. Öyle ya, it köpek vardır, korumak istiyor.

Ankara’dan Çankırı’ya giden şosenin 101’inci kilometresinde otobüsten inip birkaç kilometre daha yürüdüm mü Alevi yurtaşların köyü Elmapınar’a varıyorum. Rıza Dikenoğlu yılların deneyimli bir öğretmen. Söyleşisi hoş. Türk halkının zaman zaman yasaklanmış saklı kültürü Aleviliği çok iyi sezdiriyor bana. Yakındaki birkaç köye onunla gittik. Yollar boyu o anlatıyor, ben dinliyorum. Öyle öyle kel tepeleri aşarak Kızılırmak kıyılarına varıyoruz.

Rıza’nın sevmediğim bir yanı var: “İlle ata binelim!” istiyor. Ben de “Hayır!” diye dayatıyorum. Çıkışıyorum ona: “Yahu sen deli misin; öğretmenin dediği mi olur, müfettişin dediği mi?” Issızlıklar içinden yaya geçip gitmenin zihnimi başka biçimde uyandırdığını ona nasıl anlatırım? “Peki efendim, peki Müfettiş Bey!” diyor. Yan yana giderken, ara sıra sorduğum sorulara uzun yanıtlar veriyor, zincir gibi birbirine ekleyerek bir sürü olay anlatıyor. Sonradan kendisini ilköğretim müdürü yaptılar. Arkadaşlık ettiğimiz yıllarda Rıza ciddi bir bürokrasi karşıtıydı. Köylerin, köylülerin o kapıkulu memurlardan neler çektiğini kanıtlayan birbirinden ilginç olay biliyordu. Kızılırmak kıyısı köylerde dolaşıp döndüğümüz bir gün akşama doğru, Rıza’nın ağaçlamaya çalıştığı tepenin üstünde durduk. Güneş uzaktaki Kumartaş tepelerinin ardına doğru çekilip gidiyor. Bana hükümetin gelip ellerinden aldığı bağı gösterdi: “Daha doğrusu bağın yerini. Çünkü köylüler dal, yaprak ne varsa hepsini sığıra yedirdi. Şimdi orası kellik küllük bir yer!” Rıza oraya, ağlamaya yakın bir üzüncle bakıyor.

Ben de anlatılmaz bir üzüncle, “Rızacığım, bir zamanlar orda yeşil asmalar olduğu gerçek mi?” diye sordum.

“İki kez üzümünü kırdık, bir kez şarabını çıkardık. Acıma-dan aldılar elimizden. Bir bağ için köye gelen memuru vurup dağa mı çıkaralım?”

“Hayır hayır! Dağa çıkmayın upuslu oturun yerinizde!” dedim, döndüm eksenimin çevresinde.

“Dünden beri anlattığı öykülerden birini daha anlattı işte!” diye düşünüyordum.

“Ama neye yanarım bilir misiniz Müfettiş Bey?”

“Ne bileyim neye yandığını? Anlatın bakalım!”

O sizli bizli anlatınca ben de öyle yapıyorum.

“O beş altı yıl içinde asmaların altında bir sürü kaplumbağa üremişti. Kıraç topraklardan fışkıran yeşillerin altında sevişip geziyordu bunlar. Hiçbir çözüm kalmayınca asmaları sığıra sığaya yedirdik. Tanrının kaplumbağaları, üstlerinden yorganları alınmış gibi açıkta kalakaldı. Ne yapacaklarını bilemez oldular. Bizim buranın kızgın güneşi gökyüzünün ortasına dikilip sırtlarını yakmaya başladı. Her biri bir yana çekip gitti, Efendim, doğuya, batıya, ana, ara, sekiz yöne gittiler.” Rızacığım gözyaşlarını bana göstermekten çekindiği için ardını dönüyor. “Yanarım yanarım kaplumbağalara yanarım, hâlâ yanarım efendim!” diyor.

Kafamda şimşek çaktı. Yeni bir romanın kıvılcımını bulmuştum. Tepeden aşağı yuvarlanır gibi indik. Köy içinden geçip yok edilen bağın yerine geldik. Düzlükte her şey silinip gitmiş. Tek tük kazıklar görünüyor. Toprakta yeniden yaban dikenleri, üzerlikler çıkmış. Esen, tozan bir yer olmuş orası. Enine boyuna birkaç kez yürüdüm. Rıza arkadaşı, köşede dikilmiş bekliyor.

“Eee sonra ne oldu?” diye soruyorum.

Sorumu herhalde sadece bir mırıltıyla seslendirdim, duymadı. Eski bağın yerinden eve geldik, okula gittik, yeniden eve geldik. Biraz ekmek çökelek yedik, çabuk acıktık, biraz bulgur yedik. Yeniden o düzlüğe gittik. Elmapınar’dan o gün de ayrılamadım. Ertesi gün sel yataklarına koşut, bir eski yoldan Yüzbir’e indim. Üç saat bekledikten sonra Çankırı yanlarından bir külüstür otobüs geldi. Bindim arkada bir yere. Yolcular arasında bir tek kadın yoktu. Öyle tozuta tozuta yürüdü gene. Kalecik’e doğru gidiyoruz. Ertesi gün Ankara’ya, gene öyle hiç kadınsız bir otobüsle gittim.

Aklım bütünüyle Elmapınar’da kaldı. O tepenin başına yenden çıkacağım. Yok olan bağın yerine yeniden bakacağım.

Ama bir daha ne zaman gidebilirdim oraya? Bunu düşünmem gerekmez. Ben müfettişliği niçin istedim yana yana? Başka köylere giderken yolumu artık ne yapıp edip Elmapınar'dan geçiriyorum. Eski Alevi atalardan akıp gelen duyguları, görgüleri öğrenmeye çalışıyorum. Evlere girip çıkıyor, ekmeğin edilmesini, aşın pişirilmesini, yaban köylerin üzümünden sıkılan şarabın saklanmasını, kül ile, küllü su ile bulaşığın yıkanmasını izliyorum. Üç gün önce gelip gittiğim halde, beş gün sonra yeniden geliyorum.

“Yoksa Müfettiş Bey bizim köyden bir geline gönül mü kaptırdı, olur a, o da bir insandır?” diye konuşmalar başladı.

Kimi zaman ilçede kalıyorum. Ortada konu gene Elmapınar. Ölen kardeşinin karısını alan Rıza'yı, Kır Abbas'ı, karısı Cennet'i, oğlu Yusuf'u, gelini Senem'i, köyün gülü Aykırı Bektaş'ı, kaymakam vekilini, Gezici Hamdi'yi böyle böyle bulup çıkarıyorum. Şaşılacak şey, Rıza sondaj vurup bilinçaltımda uyuyan gölün üstüne bir delik açtı, roman fışkırıyor.

Onu hemen tulum çıkarır gibi yazıp bitirmek istedim. Biraz tatilim vardı. Evden dışarda bir yere saklanıp çalışayım diye Biga'nın deniz kıyısı bir köyüne gittim. Gelen giden olmasın, hiç koparılmadan çalışayım istiyordum. Durmadan not alıyor, kurguyu plânlamaya çalışıyordum. Olmadı ne yazık, doğru dürüst başlayamadan dönüp geldim. “Eyvah, kaçırdım kaçırdım!” diye kendime kızmaya başladım.

Parça bölüm saatlerde ikişer sayfa çalışarak da hiç yazamam. Yayımladıklarımın hiçbirini öyle yazmadım. Bana tulum çıkaracak kadar zaman gerekiyor. Ben sabah başlayıp akşama, yarı geceye kadar hiç ara vermeden çalışacağım, ertesi gün gene çalışacağım. Belki haftada tek gün tatil yapabilirim. Böyle sürekli; bir buçuk ay mı, iki ay mı; biraz fazla, biraz eksik zaman gerekiyor bana.

Bu türden blok zamanlar elime ancak yaz tatillerinde geçiyor. Dil öğrenmek için Amerika sınavına da girdim. Anlatmıştım, kazandım ama hakkımı yediler. Uğraşırken bir yıl gezintiye gitti. Sonra haydi dediler, bir de bu yolculuk girdi araya. Başlı romanı yanıma aldım, fırsat bulabilirim sandım, bulamadım. Her günün kendine göre getirdiği, götürdüğü var.

Dönüşte, orda yaptığım başarılı çalışmalara göre, bakanlık merkez örgütünde çalışmam gerekirdi; ben gene ilköğretim müfettişliğini seçtim. Niçin gidip bakanlık merkezinde çalışayım? Gönülümde bin roman olsa o çangılın içinde biri kalmaz. O yüzden hemen bir yazı yazıp eski görevime başladığımı bildirdim. Yazım valilik yoluyla döne dolaşa bakanlığa varasıya, ben bölgemi alıp köylerin yolunu tutmuştum.

O zamanki hükümet bizim kafadaki öğretmenlere pek karşı değil. Böyle küçük bir zaman oldu, gel bakanlıkta çalış diye çağırdılar. Bu çağrının yasak savar türden bir çağrı olduğunu biliyorum. Ama oldu. Gene de köy okulları müfettişliğinde drendim. Benim bir ayağım sürekli köylerde olmalı. Okullarda öğretmenlerle, öğrencilerle işlerimi üç saatte bitirip "Raporumu yazmam gerek!" diye çekiliyorum ama bir türlü alıp götürüyorum romanı. Zorluk çekiyorum.

Çözümüm yok; gene yaz tatilini bekleyeceğim. Gene sık sık Kalecik'e, Elmapınar'a yollanıyorum. Ankara köyleri, Burdur köyleri üç aşağı beş yukarı aynı. Hatta başkent köyleri daha yoksul; unutulmuş, gariban, delinmez karanlıkların içinde. Yıllık 45 gün tutarındaki tatilimi tam bütün aldım. Arada bir tek gün, Yenidoğan İlkokulu'nda dışardan ilkokul bitirme sınavı yöneteceğim. Tam bana göre deliksiz bir zaman.

Notlarımı, kâğıtlarımı toplayıp evden ayrıldım. Bir arkadaşın evine yerleştim. Kendisi sabah çıkıp akşam geliyor. Artık pat diye başlayıp ardıma bakmadan yazmam gerekiyor. Arkadaşım çıkınca başlıyor, dönünce biraz daha sürdürüp usulca bırakıyorum. Günde 13-14 saat çalışıyorum böyle. Arkadaşım yiyecekleri alıyor, sofrayı kuruyor. Kendimi sımsıkı koşullayıp bağlamazsam olmuyor. "Bitirmeden bu beşinci kattan inmeyeceğim!" diye ant içtim.

Her gün kaç sayfa yazdığımı cetvele geçiriyorum. Uykuya çekilmeden önce yarın ne yazacağımı belli ediyorum. Bunları küçük kâğıtlara yazıyorum. Aldım başımı, tam gaz gidiyorum bakalım.

Dört hafta sonra Yenidoğan'a sınav yönetmeye gittim. İş arkadaşlara bölüştürdüm, kendim okul işgöreni Çubuklu Saniye Hanım'la konuştum. Ondan asmalarla, üzümle ilgili nice

bilgi aldım. Dönüp yeniden sarıldım işe. Kırk iki günde romanımın ilk yazımını bitirdim.

Zor olan budur. Ötesini her gün üçer saat çalışarak, vakit yoksa boşlayıp yeniden başlayarak sürdürebilirim. Teftiştan zamanlarda, köy odalarında, kimi zaman sabahları altılarda uyanıp dokuzlara kadar çalıştım. Hafta sonlarında, evde olduğum günlerde atma çıkarma çalışmalarını yapabilirim. Artık korkum yok, roman beyaz kâğıda geçti.

Total Pehlivan'ın ağaç işlemesini göz önüne alıyorum. Önce tasarlar, sonra keserler, ondan sonra da el bıçağıyla ince ince düzelterek son biçimi veririm. Daha sonra nakış atarım. Balaban'ın resim yapması gibi ben de en az beş kat çalışırım. Bir katı çekerken önceki kat altta kalır ama temelli silinmez; güzel bir etkisi kalır gene. Sonra onun da üstüne yeni katı çekerim. İlk müsveddeyi elle yapmıştım; ikinci üçüncü çalışmaları da kırmızı, yeşil kalemle gene onun üstüne yaptım. Makinenin başına bundan sonra geçtim. Müfettişliğin verdiği zaman eşsizdir. Büro işlerini evimizde yapabiliyoruz. Öbür arkadaşların on günde yazdığı raporu ben bir günde yazabilirim. Zaten bu işi müdürlükte yapmak istesem yer yok, makine yok. Koca il, bine yakın köy; yüze yakın müfettiş...

Bir romancı on parmakla daktilo yazmayı öğrenmeli. Ben ne yazık ki parmakla kaldım. Gene de yakınmam. Kendime göre bir hızla yazarım. Önümde beş yüz sayfalık koca bir yığın oluştu.

Cumhuriyet gazetesi günbölük yayımlamak için yeni bir roman bekliyor. Eskilerin "tefrika romanları" gibi iki üç gün yetecek kadar verip sonra gün gün sürdürme yöntemi yok artık. Küçük büyük, romanını tam bütün yazıp veriyorsun. Gazete okuyor, okutuyor; beğenirse günbölük yayımlamaya başlıyor.

"Kaplumbağalar"ın bir kopyasını *Cumhuriyet*'in Ankara Bürosuna teslim ettim. On beş gün sonra İlhan Selçuk'tan bir teleks notu geldi:

"Kardeşim Fakir; romanın güzel ama uzun. Acaba biraz kısaltabilir misin? Kitaplaştırırken tamamını kullanırsın gene... Böyle başlarsak, altı ay sürer, okurlar sıkılır. Anlayışını bekleriz..."

Elbet yanaşmayacağım buna. Gene de, “Bir bakayım kısılır mı?” diye yanıma alıp köylere çıktım. Daktiloya çekip bitireli üç ay oldu. “Bir okuyup göreyim, acaba nasıl bir başyapıt yazdım?” Bir köy evinde, sabah saat onda başladım; saat on bir dedi, uyudum. Gece değil, gündüz oluyor bu; açık açık uyuyorum! Beni bir sancı tuttu: “Yazarını uyutan roman okurunu haydi haydi uyutur buna bir çözüm bul Müfettiş Bey!” dedim. Üstüme bir düş kırıklığı çöktü. Nerdeyse yıkılacağım. Evet buna mutlaka bir çözüm bulmalıyım. Birkaç kez denedim, hayır, ol gör gitmiyor. Gitse de son derece ağır gidiyor.

Amerika’da yetişkinler ve çocuklar için yazma seminerine katılmış, epeyce *communications theory* okumuştum. Gereksiz sözcüklerle yastık cümle yapmayacaktım. Anlamı zedeledenden uzun cümleleri kısa cümleye, uzun sözcükleri kısa sözcüğe çevirmeliyim. “Haydi üşenme Fakir kardeş! Üşenenin oğlu kızı olmaz demişler, biliyorsun değil mi? Haydi madem!”

Soruyorum kendime: “Sekiz sözcüklü bir cümleyi altı sözcüklü, hatta beş sözcüklü yapabilir misin? On iki sözcüklü cümleyi sekiz sözcüğe indirebilir misin? Kullandığın en uzun sözcük bile çok çok üç dört heceli olmalı. Altı yedi heceli sözcüklerden kaçınsan iyi olur; haydi lütfen!”

Uzun, çok uzun bir paragraf yapmışım şurda, uzunlu kısalı on cümle var içinde; bundan hangi cümleyi atarsam anlam aksamaz, biçim, biçem zedelenmez? Bu yöntemle konuşmalardan bile bir şeyler atabilirim. Tiyatro yazarlarını düşün; onlar nasıl atıyor; sanat ölçüdür demez miydin zaman zaman? Haydi canım! Üç ay önce aslan oldu, kaplan oldu diye daktiloya çektiğim roman, şimdi kendim de görüyorum, meğer ne kadar kılçıklı imiş! Korkmadan, yılmadan arıt. Haydi canım, hatırım için yap bunu.

Müfettişler köyden köye ciple, hatta kaptıkaçtı minibüsle gidiyor. Öyle yolu beli olan köyler var. İlçelerde böyle taşıtlar da var. Yargıçlar alıp keşfe gidiyor. Savcılar doktorlar otopsiye gidiyor. Müfettiş bundan birini kiraladı mı, koca turu çabucak bitiriyor... Bir kez bile denemedim bunu. Eski zaman müfettişleri gibi ha deyince ata da binmiyorum, çünkü at bulunmuyor yeni zaman köylerinde. Eşek var, ama devlet memurunun eşeğe

binmesi yasak; bu konuda uyarıldım. Issız köylerde ben gene biniyorum. Muhtar, ite kurda rastlarsın diye yanıma bekçiyi katıyor. İki kilometre sonra bekçiyi de, eşeği de döndürüyorum: “Bundan ötesine kendim giderim, haydi canım, dön sen, komşulara selâm götür!” diyorum.

Bir kayanın dibine uzanıp açıyorum “Kaplumbağalar”ı; gün dağların ardına çekilesiye, çoban sürüyü köye salasıya kadar çalışıyorum. Fazlalıkları atıyorum. Bahar gelmiş; güzel nisan, mayıs günleri üşütmüyor, ılık ılık okşuyor bedenimi.

Bozkır otlarının canlandığı günlerde bitirdim bu çalışmayı. Ankara’ya dönüp iki parmakla günde 12-13 sayfa yazarak yeniden daktilo ettim. Hiçbir bölüm çıkarmadığım, hiçbir sayfa atmadığım halde “Kaplumbağalar” 142 sayfa kısaltıldı! İnanılır gibi değil.

Götürüp yeniden verdim *Cumhuriyet*’e. İlhan’a bir not yazdım: “Buyurun; hatırlınız için 150 sayfaya yakın kısalttım!” dedim. Bir ay sonra günbölük yayım başlarken elime alıp bir daha okudum. Hayır, artık gece bile uyutmuyor. Kılıçık milçık kalmamış, akıyor. Daha kimse tek sayfasını okumadı, ben okudum, akıyor...

Kaplumbağalar benim en sevdiğim romanım mıdır? En sevdiğim romanım diye birini ötekilerden ayırmak zor. Ama *Kaplumbağalar* beni mutlu eden kitaplarımdan olmuştur.

Ozan’ın Ölümü

Terör kötü azdı, çok can alıyor. Yalnız bir sağdan, bir soldan ünlüleri, yetişkinleri değil; ünsüzleri, adsız işçileri, körpe öğrencileri de parçalayıp yiyor.

Gazeteler hepsini yazmıyor. “Üç öğrenci öldürüldü...” diyor. Ad vermiyor. “Bugün şu kadar ölü...” diyor. Sayıları toplayıp: “Bu ay şu kadar, üç ayda bu kadar... Geçen yıl şu kadardı; bu yıl üç kat arttı...” diyor. Apayrı dünyası, umudu,

düşü, özlemi olan insanlar, canım insanlar sayılar arasında yitip gidiyor.

Bir otobüs taranıyor, içi öğrenci dolu! Bir kahve taranıyor, devrimcilerin bindiği otobüs. Büyük alanlarda kalabalık toplantılar basılıyor; haberlerde: “Şu kadar ölü, bu kadar yaralı...” diye geçiyor. Bunlar radyoda, televizyonda savaş bültenleri gibi kuru, soğuk veriliyor.

Öğretmenler vuruluyor okul yolunda. Doçentler, profesörler duraklarda maskeli, nursuz insanlarca, nerden geldiği belli olmayan kurşunlarla vuruluyor. Nasıl olduğu bilinmeden yere seriliyor insanlar. Çoğunu tanıyoruz; şöyle yada böyle görüştük. Konferansını dinledik, kitabını okuduk. Telefonlaştık, mektubunu, kartını aldık. Bütün ölümler yakıyor, tanışların ölümü bir başka yakıyor. Halk çocuklarının, aydınlarının kanı damla damla değil, oluklardan akıyor.

Her şey sis içinde. Bilir gibiyiz ama sis içinde. Bunca öldürüm kimin yararına? Burası açık seçik görülmüyor. Televizyon, radyo, gazeteler durmadan sis üfürüyor, birinin üfürdüğü öbürünün üfürdüğüne karışıyor, sis kalınlaşıyor.

Acının acısı genç ölümleri.

Örneğin Ozan’ın ölümü.

Nebi’nin oğlu... Nebi de, eşi Seher de öğretmen. Kayseri yanlarından olurlar. Avşar soyludurlar. Seherin de, Nebi’nin de Pazarören’den yetiştiğini biliyorum. Nebi hece ölçüsüyle şiir yazar; “Dadaloğlu” soyadını aldı kendine. Ben olsam almam öyle bilenen bir ozanın adını, o hakkı kendimde görmem; o görüp aldı. Hem de korkunç yöre ağzı kullanır; kılılı çarık demez “gıllı çang” der. Bir ara bizim *İmece*’yi yönetti. Bir kez Muzaffer’le Kurtuluş’taki evine gittik. Sanırım onlar da bize geldi. Sis içindedir anılarım. Ama Nebi’yi açık seçik görürüm, yaşama kırgınlığını, kimi zaman doğrudan bana kırgınlığını bilirim. Yeterince ilgi göstermedik kendisine sanır.

Yılanların Öcü, *Cumhuriyet*’te günbölük çıkarken askermiş. İlinin gazetesine yazı göndermiş. Basılınca bana postaladı. Bir Ankara’ya gelişinde aradı, tanıştık. Çok sıkı olmadı nedense arkadaşlığımız. TÖS zamanı da yakın durmadı bana. O daha çok M. Ali Şengül, Turan Yiğit’le birlikte oldu. Sık sık Hürrem Ar-

man'la buluŖan gruba katıldı. Hakkı Tonguç'un cuma akŖamları gibi, bir doyumevinde yer içer, konuŖurlardı. KonuŖma deyince içine her Ŗey girer. Benim hiçbir zaman o kadar vaktim olmayordu. Evde, yolda, nerde bulursam orda, iki lokma atıŖtırıp beyaz kâğıdın karŖısına oturdum ben.

Bahar Hanım ufak tefekti. Nebi kendi uzun boylu, yiğit. İlk çocukları kızdı. Güzide'yi birkaç kez gördüm. Gazi Eğitim öğrencisiydi. Ne güzel bir kızdı, anasından uzun oldu. Hem de devrimci. Ataktı o. Arandığı için eve uğramıyordu. Ozan'ı ocuk yaŖta tanıdım. O da büyüdü, babasından yiğit oldu. Hem de k'yi g gibi söylemiyor, "kaymaklı kadayıf" diyor dosdoğru. Liseyi bitirip mimarlık okumaya baŖladı. KurtuluŖ'taki evin kirasını yükselttiler. Seyran Bağları'nda Alagöz Apartmanı'na taŖındılar. Ozan üçüncü sınıfa geldi. Bir yıl daha okusa bitirecek. Uzun, yakıŖıklı bir delikanlı. Lisedeyken girdi devrimcilerin safına... Çok dikkatli, silik denecek derecede çekingendi. Vara yoğa ortalarda görünmüyor. Düşmanları üstüne çekecek ataklığı yok. Ölüm gene de her genç gibi onu izledi. Alagöz Apartmanı'nda ülkücüler oturuyor aynı zamanda. Önceden mi vardı, sonradan mı girdiler? Toplantı yapıyorlar arada. Kim kimdir, hangi semtte kimler devrimcidir, liste çıkıyorlar. İçlerinden "Team"ler oluyor. Öldürülecek olanı mimlediler mi, görev bölümü yapıyorlar. Ondan sonrası üç günlük iş.

Her akŖam ya Seher ya Nebi çıkıyor yola; kimi akŖamlar ikisi birlikte, biri bu kaldırımında, biri öbür kaldırımında, karı koca oğul gözlüyorlar. Öğretmenliğin günlük işlerinde yorulmuş da olsalar, yapmak gerekiyor bunu. Özellikle analar dağlarca kaygıların altında eziliyor. Nebi bir gün yalnız ıktı. Ozan gecikti biraz. İndi kahveye aŖağı. Girdi içeri. Yoldan yandaki pencereye oturdu. Tanıdıklar söze tuttu. O arada Ozan eve geldi. Seher yemek kayırıyor. Jülide ödev yapıyor. Ozan banyoya girmiş, yüzünü gözünü yıkayacak. Zil alıyor. Jülide gidip açıyor.

Soruyorlar: "Ağabeyin evde mi?"

"Evde... Ŗey evde..."

"ağır gelsin..."

ağırmasına kalmadan Ozan geliyor. Tanıyor mu gelenleri? Onlar Ozan'ı tanıyor mu? Yoksa memleketten arkadaŖlar mı

yolladı? Babasına bir haber mi bırakacaklar yoksa? Bir alıp verecekleri mi var? Çekiyorlar, trak trak trak; o kadar büyük müydü hınçları; on bir kurşun sıkıyorlar. Deviriyorlar içeri. Jülide banyoya giriyor. Seher o an bayılıyor. Yasın acının üstüne kapıyı çekip gidiyorlar. Tıpr tıpr iniyorlar merdivenden. Komşulardan silâh sesine çıkan olmadı mı? Görmedi mi kimse? Terörün amaçları var. Öç almak. Düşmanı kırmak. Aynı zamanda yıldırmak. Çoktan salmış, hem de yerleştirmişlerdi yıldıyı.

Seher ayılmıyor bir türlü. Jülide çıkmıyor girdiği yerden. Nebi deli oluyor. Bir kez değil, on bin kez deli olsa yeridir. Duyar duymaz hepimiz deli olduk.

Olduk ama neye yarar; Ozan gitti.

Avşar Ozan, Nebi'nin oğlu Ozan; Seher'in oğlu...

Terör kudurdu, Ozanları, Türkiye'yi öldürüyor...

Nebi'nin de, Seher'in de kara saçları bir hafta içinde apak oldu. Kimse öyle acı yaşamadı desen olur. Ama ateş düştüğü yeri yakıyor. Öldürülen her gencin ana babası öyle kan ağlıyor, hem de bir hafta da kara saçları apak oluyor. Nebigil Ankara'da durmadı, İstanbul'a göçtüler. Avcılar'da, Tekirdağ yolunda tâ, ev tuttular. Zamanlar normal gibi Jülide ders çalışmaya başladı yeniden. Güzide hâlâ kaçak. Ona bir zararı olur diye gazetelere pek bir açıklamalar yapmadılar. Fikret Otyam'la Uğur Mumcu yazdı birer ikişer cümle. Nebigil güvenlik güçlerine baş vurmadı. Vursalar bulunacak mı? Kamu adına savcının araması gerekmez mi? Ozan'ı öldürenler de öbürleri gibi yargılanmadı. Öldürtenler öldürenleri bulacakların içindeydi sanki. Bir şeyler bilir gibiydik ama dedim ya, sis içindeydi.

Düğün Çiçekleri

Türkiye'nin en vurdulu kırdılı günleri yaşanıyor. Buna karşın yaşam yürüyor. Cenazeler yerde kalmıyor; insanlar toplanıp kaldırıyor. Bu arada doğumlar, düğünler oluyor. Yaşam akıyor.

İşte CHP'nin gözde milletvekili Süleyman Genç ile öğretmen Fatma Başaran evleniyor. Düğün 15 Nisan günü Bulvar Palas salonunda. Çağrılar dağıtılmış. Bize de bırakmışlar. Terör can alıyor diye insanların evlenmesi duracak değil. Doğumlar duruyor mu? Süleyman Genç ile Fatma Başaran da evlenecek.

Süleyman'ı önceki yıllarda başka bir nisan günü Köy Enstitüleri üstüne konuşmaya gittiğimde İzmir'de tanışmıştım. İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde öğrenci derneği başkanıydı. Konferans salonunda çıkıp bir konuşma yaptı. İstanbul'dan Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu da gelmişti. Süleyman'ı Hoca'yla birlikte yan yana dinledik. Sesini, ellerini tıpkı Bülent Ecevit gibi kullanıyordu. İçimden, "İşte yetenekli bir halk çocuğu! Geleceği parlak!" dedim. Gerçekten parladı çıktı. Ön yoklamalarda CHP'nin liste başını İzmir'de kimseye vermiyor, yıllanmış politikacıları ekip geçiyor.

Kültür Bakanlığı'nda danışmanım. Bakanımız da İzmir milletvekili. Ecevit onu merkez kontenjanından gösterdi. Süleyman düğününe beni sadece bakanlık danışmanıyım diye değil, bir ağabey olarak çağırdı elbet. Ben onu severim, o da beni sever. Onun gibi İzmir milletvekili olan Ferhat Aslantaş, "İstersen birlikte gidelim, uğrar seni alırım!" dedi. Hâlâ ehliyetsiz sürüyor otomobili. "Hele sen git, biz Muzafer'le geliriz!" dedim. Saati gelince otobüse binip gittik.

Bir de ne göreyim? Otelin önü boydan boya, Atatürk Bulvarı aşağıdan yukarıya dolmuş taşıyor. Mercedes, Cadillac, Mercedes, Ford, BMW, Mercedes, siyah, kırmızı plâkalı, siyah camları pırıl pırıl otomobillerle dolup taşmış. Kiminden bakanlar, kiminden müsteşarlar, genel müdürler çıkıyor. Kapının önünden biri çekildi mi, öteki yanaşılıyor. Milletvekilleri, senatörler beşer onar geliyor. Sanki bugünkü oturum Meclis'te değil, Bulvar Palas'ta yapılacak. Hem de çiçekler çiçekler, aman Allah, durmadan çiçekler geliyor. Otel görevlileri koşup bunları teslim alıyor. Muzafer'e dedim: "Biz de yaptırılmalıydıydun; görüyor-sun ne çok geliyor? Biz en iyisi evde kullanmaya bir armağan alırsız!"

Yol bulup yürümenin olanağı yok! Yalnız CHP'liler değil, AP'liler, MSP'liler gelmiş, hem de geliyor. Oysa Meclis'te par-

tilerarası ilişkiler sert. İyi ilişkilere alttan alta bir özlemi var demek. Meclis'in, Senato'nun yarısı, belki de yarıdan çoğu burda. Bakanlıkların yarı kadrosu burda. Her bakan çelenk yaptırmış. Bülent Ecevit'in 11 bağımsıza birer bakanlık vererek kurduğu hükümet, ne olsa CHP hükümeti sayılıyor. O kadar çok bakan çelenği var, inanılır gibi değil! Gözlerim bizim bakanınkini arıyor. O da son derece büyüklerden ısmarlamış! Müsteşarımız da yolladı mı acaba? Bakıyor, göremiyorum. Otelin içinde, giriş kapısının önünde çelenkler insanlardan çok yer kaplıyor.

Ferhat da eşini alıp gelmiş. Ne yapıp edip buluştuk. Bir zamanlar gariban öğretmenlerin sendikasını birlikte yönetirdik. Ben doğu batı demez gezerdim. O Ege bölgesini derleyip toplamaya çalışırdı. Şu Tanrı'nın işine bak, şimdi Bulvar Palas'ta birlikte sevdiğimiz bir arkadaşın düğününe katılıyoruz. Arkadaşımız da şu anda TBMM üyesi. Bunca çiçek. Bunca sevgi, saygı ona. Çiçekten kıpırdamanın, insandan yol bulup yürümenin olanağı yok. Rabia Hanım anlatıyor, bu çelenklere "fantazi" denirmiş. Kimi üç, kimi dört aşamalı, hem de tepeli. Kırmızı kordonla, altın yaldızla bilmem ne bakanlığı, bilmem ne bankası yazıp asmışlar. Sonra Odalar'ın çelenkleri; ne kadar oda varsa, mühendis odası, makine odası, mimar odası, tabip odası, sünnetçiler odası, veteriner odası... hepsinden gelmiş. Gazetelerin Ankara büroları da yollamış. Hiçbir düğünde, hiçbir cenazede bu kadar çiçek görmedim.

Nikâh da orda mı kıyıldı; bakın şimdi orasını anımsamıyorum. Süleyman Genç, Akademi salonunda konuşurken gördüğümde ince dalandı. Çoktandır kilosı arttı. Bu yüzden boysuz gibi görünüyor Fatma Hocanım da onunkine yakın boyda. Zayıf mı, yoksa orta karar mı? Sanırım yarın o da kilolanır.

Bakanların çoğu eşli gelmiş. Milletvekilleri, senatörler eşli. Gelinle damat, gelenin elini sıkıyor. Hepsiyle ayrı ayrı fotoğraf çekiliyor. El sıkma işini çelenklerin arasında büzülüp çok mahcup, başlarını birbirine eğmiş olarak yapıyorlar. Fatma Hocanım üzgün mü, yorgun mu bilmiyorum; çekilen fotoğraflara öyle geçiyor.

Yanımda biri, "Bir de derler Türkiye yoksul; neresi yoksul?" diye söyleniyor. Ferhat söylemiş olabilir mi? Yanımda ona ben-

zer biri yok; çok uzakta Milli Eğitim Bakanı Necdet Uğur’la konuşuyor. Elleri içecek bir şey almışlar. Acaba Muzaffer mi söyledi? Yüzüne baktım, yooo, hiç öyle demişe benzemiyor. Belki ben söyledim, yani içimden söyleyecektim, kendime ege-men olamadım, ağzımdan kaçtı. Yürüyüp bir köşeye dikildim, ordan bakıyorum. Birazdan dans başlayacak. Tepsilerde içki dolaşacak. Süzülüp vardık, biz de ellerini sıktık, mutluluk diledik. Hem de “Görüşelim yahu!” dedik birbirimize; dansa, hem de içkiye kalmadık, usulca çıktık dışarı.

Otomobil bolluğunun içinden bulvara aşağı yürüdük. Akşam gazeteleri çıkmış; satıcı çocuklar durmadan bağıyor: “Haydi yazıyoooo; İstanbul’da, Erzurum’da, Adana’da vurulanları yazıyor! Anarşinin iyice azdığını yazıyor!”

Durakta Bahçeli’ye gidecek otobüsü beklerken “Bakarsın gazeteler yarın bu düğünü de yazar!” diye geçirdim içimden.

Baleci Kızlara Pabuç

Operaydı, baleydi, böyle “taam”ların uzağında büyüdüm. Enstitüde biraz plâk dinledik ama tadımlık kadar. Dağ başına. Kavacık’a öğretmen verildim. Doğru dürüst tiyatroyu, ilk yılın sonunda yaptığım gezi sırasında Ankara’da gördüm. Radyodan İdil Biret ile Suna Kan’ın konserini dinlediğim gece biraz sonradır. O geceyi unutamam. Okulum ıssızlıklar içinde. Köylülerim ikinci uykuyu yarılamış çoktan. Küçük yeteneklerin başarısından etkilendim, bir övgü yazısı yazıp dergiye yolladım. Anadolu karanlıklarının içinde kimbilir kaç bin yitik yeteneği andım acı duyarak.

Sonra hem yurdun büyük şehirlerinde, hem yurt dışında baleyi de, operayı da gördüm. Operayı tiyatrodan ayıran, sanatçıların şarkı söyler gibi konuşmasıdır, bunu uzun süre anlamadım. Yıllar yılı operanın bizim türkülerden şarkılardan ayırdı olmayan bir müzik türü olduğunu düşündüm. Ama ulusların

kendi müzikleri onlara kimbilir ne tatlı gelir; küçükten dinlemeye başlayıp alışmak gerekir. Biraz karışıktır konu; alışmak gerçekten gerekir mi; bunu da düşünüyorum. Kim ne seviyorsa onu dinler, onu izler, böylesi daha doğru değil mi?

Al örneğin bizim Ankara'daki baleyi; bir türlü kendi balemiz olamadı. Kızlar bizim kızlar, yapı kapı bizim ama uzman çalıştırıcı İngiliz... Kültür Bakanlığı'na danışman olduğumda anlayışım ne kadar değişmiş, gelişmişti bilmiyorum. Kültür Yüksek Kurulu'nun toplantılarına katılıyorum. O bir kez var olan, bir daha olmayan kurulun genel sekreteriyim. Kültürel sorunları uzun uzun konuşuyoruz. Kültür hizmetlerini genellikle piramide benzetirler. Sinema en alta konur, geniş tabana... Ne yapıyor devlet sinema için? Sansür uyguluyor yalnızca. Bugün sakız parası kadarcık yardım ediyor... Kitaplıklar, müzeler gelir sonra. Kaçının kapısı açık bunların? Anadolu şehirlerindeki kitaplıklar kaç kitap alıyor yılda, kimlerin kitabını alıyor? Müzelerden başka eski yapıtlar bölümü de var; hizmetleri üst üste koyup gidiyorlar piramidi tamamlamak için. Tiyatro yukarda bir yerde. Doruğa opera ile bale yerleşiyor. "Bunlar çok küçük, seçkin bir azınlığa yöneliktir. Lüks gibi görünür ama operası, balesi olmayan ulus, uygar sayılmaz!" deyip ona göre ödenek ayırıyorlar. Ayrılan milyonlar, bugün milyarlar, çok küçük, seçkin bir azınlık için. Yoksa uygar ulus saymazlar.

Ama ödenek ayırıyoruz da ne oluyor? Öbür ödenekler gibi bu da ne ondurur ne öldürür bir paradır; bu ödenekle o kurumlar ancak bitkisel yaşam sürebilir. Biraz fazla verilse, atılım yapar, gelişir. Ama olanak yok, ulus yoksul, ancak bu kadar verilebilir derler. Ulusun olanakları büyük ölçüde nerelere gidiyor, nasıl çarçur ediliyor onu düşünmeleri yasak sanki! Kimi yönetimlerin, kültür için paradan çok anlayış gerektiğini anlaması biraz zor ne yazık.

Bir plâk üretimi projesi vardı; elde ödenek yoktu. Bale yapan kızlara özel pabuç gerekirmiş; onu giyip sahnede rahat dönebilsin, dönerken düşmesin. Hem de dönmeyi engellemesin diye son derece özel pabuçlarmış bunlar.

Yıl 1978, bizim Kültür Bakanı Sovyetler Birliği'ne gidiyor. Takıma kimlerin katılacağı belli oldu. Devlet armağanları götü-

r l r m   . Œurda i  lenmi   Œu, burda i  lenmi   bu. Gidecek takıma Yayınlar Genel Müdürü olarak Adnan Binyazar da alındı.

Moskova  niversitesi ve Bilimler Akademisi'nde yazın profesörü olan Svetlena Uturgaury haber yollar durur: "Bize romanlarım,  y k lerini yolla! Kitaplarını öğrencilerimize g sterebilelim!" Postayla yollarım, gitmez. Adnan'a sekiz tane verdim; "Haydi bunlar da bizden armağan olsun. Götür Prof. Uturgaury'ye ver!" dedim. O da, "Aman Fakirci im az olsun, fazla g t remem!" diyor.

Yola çıkmadan bakan bir danışma toplantısı yaptı. Topladı hepimizi: "   Œu Œu arkadaşlarla gidiyoruz, Œunları Œunları götürüyoruz. Sırası gelince Sovyetler'den ne isteyelim? Sayın Ecevit bir plâk fabrikası kurmalarını istememizin yerinde olacağını buyurdu. Sizler ne önerirsiniz?"

 nce hiç anlamadım, sen oraya dilenmeye mi gidiyorsun? Yok hayır, karşılıklı kültürel i  birli i imi  . Epey indirilip bindirildi; gene de pek bir Œey istenmesine ilişkin görüş belirtilmedi. Eski yapıtların restorasyonu konusunda ileri imi  ler. Belki birkaç yapıtı onarmaları istenebilir. Bu anlamda evet, uluslar arasında, hem de UNESCO üstünden böyle ilişkiler vardır, normaldir.

Son dakikada m ste arımız; "Aman efendim, iyi ki anımsadım; gitmi  ken seksen yüz çift bale pabucu getirin; Sovyetler'de bu i  çok ileri biliyorsunuz! Avrupa'dan alamıyoruz, pahalı! Parayla bile olsa gene Sovyetler'den alalım, bize ucuza gelir. Uygun d  erse parasız da alınır elbet. Bale pabucu bize çok gerekiyor efendim..."

Bakan not aldı: "Bale pabucu getirilecek..."

Madem operası, balesi olmayan ulusa uygar denmiyor, ne yapıp edip bale pabuçlarını getirecek.

Bence asıl bale yapan kızlarının giyece i pabucu yapamayan ulusa uygar denmez. Bu rezillik içimde  ivilendi kaldı o yıl.

Korutürk'ün Kabulü

Cumhurbaşkanı her yılbaşında bir kabul resmi verirdi. Cumhuriyetin ilk yıllarında politik, adli, askeri, mülki kişileri, kordiplomatları, hepsini bir arada çağırırdı. Sonra bunları ikiye ayırdılar. Kordiplomatlar artık ayrı çağırılıyor; adli, askeri, mülki kişiler ayrı. Politikacılar da seçilerek hem ona, hem buna katılıyor. Fahri Korutürk ilk kez 1978'de "Basın Yayın ve Sanat Çevreleri Temsilcileri" için üçüncü bir kabul resmi uyguladı. Bu uygulama basında hoşnutluk yarattı. "Aman bunu sürdürün, gelenek olsun" diye yazılar yazıldı.

Gelen çağrıda, 16 sarı yıldız bulunan kırmızı amblem vardı. Kabul resmi 18.00'de Çankaya'da başlayacak; 17.45'te hazır bulunulması rica ediliyor, koyu renk giyilmesi isteniyor.

Muzaffer bizim otomobili Köşk'ün burnuna kadar çıkardı. Önlem almışlar: Bir görevli gelip anahtarı istedi. Onlar götürüp uygun yere eyler, istenince getirirmiş. Daha bilmediğimiz ne sefalar var, kimbilir? Verdik anahtarı, çıktık yukarı.

Ceyhun Atuf Kansu tam o sırada geldi. Birlikte girelim diye bekledik. Hem de konuşmaya başladık. Hal hatır sorduk. Köşkün merdiven ağzı ana baba günü. Bir yaver albay, "Sayın eşlerinizi sağına alın!" diye uyarıyor. Koridor, salon tıklım tıklım. Sayın eşler sağa geçti. Ceyhun Bey'in eşi de Muzaffer. Kimler yok? Herkes biçimini bulmuş, siyaha bürünmüş. Mustafa Ekmekçi'ye takıldım: "Sana siyah gerekmezdi!" Ondaki söz bolluğu kimde var? "Anam beni yıkadıktan sonra pamuğum diye severdi!" Geniş salonda kahkahası, bir pencerenin camı kırılmış gibi şangırdıyor.

Zeki Müren herkesten uzun görünüyor; meğer yüksek topuklular giymiş. Cemal Süreya bir köşede Turhan Feyzioğlu'nu soruya tutuyor. Ali İzzet'in girdiğini görünce, Feyzioğlu'nu bırakıp koştu. Vardı, elini öptü. Ali İzzet'cik siyah bulamamış, öyle gelmiş. Ressam Oya Katoğlu, eşi Murat, Füzulan. Vedat Günyol. Orhan Duru, Sezer Duru hep gelmişler; Samim Kocagöz,

Kaftancıoğlu, Tütengil, Tanilli yok. Çetin Altan, Ahmet Küflü ile dikiliyor. Ruhi Su, Cahit Külebi, Aziz Nesin, Tan Oral, Orhan Peker, Tahsin Saraç. Özay Gönlüm, Cüneyt Gökçer, İzmir Radyosu'ndan Salih Orhan, ayrıca Necdet Uğur, Bülent Ecevit, Bahir Ersoy, Vedat Dalokay, Nusret Hızır. Türkân Şoray, Filiz Akın, İzzet Günay, Fikret Hakan. Metin Erksan ayrı ayrı çayların, derelerin bir göle toplanması gibi akıp gelmişler; Yılmaz Güney yok. Muammer Sun, Füreyya, Avni Arbaş, Mengü Ertel, Ferruh Başağa, Bozkurt Güvenç, Melih Cevdet Anday gelmiş; Yaşar Kemal yok. Varlık Özmenek, Haldun Taner, Gülten Akın, Safiye Ayla, Cihat Burak gelmiş; Ahmed Arif yok. Taşradan Abdullah Aşçı, Nedret Gürcan, Behiç Duygulu, hiçbirisi yok.

Abidin Dino Paris'ten gelmiş. Bir köşede yalnız. Kederden gibi puskun bir duruşu var. Gittim yanına. Galiba tatsızlık olmuş girişte. Ahmet Taner Kışlalı, Vedat Nedim Tör, Müşerref Hekimoğlu, Uğur Mumcu gelmişler. Adalet Ağaoğlu, Selim İleri ile gelmiş; Halim, bir yerde iştymiş. Yaver albay onları da uyarmış: "Sayın eşinizi sağa alın efendim..." Selim dönüp, "Biz karı koca değiliz!" demiş. Adalet duyulmaz biçimde eklemiş: "Metres yaşamı sürüyoruz!" Sanırım cümle dumanlı; kim kimin metresi oluyor?

Bertan Onaran, Vedat (Günyol) Ağabey'le yanımıza geldi. Recep Bilginer uzanıp elimi sıktı: "Görüyorsun değil mi; ne görkemli bir manzara!" Hem bana, hem Vedat Ağabey'e baktı. O da kanısını tek sözcükle özetledi: "Evet, tek sözcükle görkemli!"

"Emel Hanım'ın işidir bu; kendine kalsa yapmazdı!"

"Yapsın da kim yaparsa yapsın..."

Herkes görüşeceğiyle görüşüyor, öpüşeceğiyle öpüşüyor, vakit ilerliyor. Tepsilerde içkiler, "kanepa" denilen yiyecekler geziyor. Alan bir daha, bir daha alıyor. Duvarın dibinde Abidin Dino öyle puskun. Ona dokunmamak gerek en iyisi. Yıllar önce ne koşullarda çıkıp gitmek zorunda kaldı yurttan, az çok biliyorum. Dünya aldı başını nelerere vardı; bizim kafalar hâlâ eski kafa! Cumhurbaşkanı çağırdığı halde, gel Sansaryan Hanı'na diyorlar...

"Efendim hazırlanın; ikişer ikişer girip Sayın Devlet Başkanıyla tanışacaksınız. Yeni yıllarını kutlayacaksınız!"

“Haydin!” dedi Abidin Bey, “Madem geldik...”

Vedat Günyol’la Bertan Onaran öne bizi itti, biz onları ittik. Hemen ardımızda Çetin Altan var. Yaşlı Cumhurbaşkanı kâh ayakta kâh oturmuş olarak el sıkıyor, hatır soruyor. Kimini yarım dakika, bir dakika tutuyor. “Nobel’i ne zaman alacaksınız?” diye sordu Çetin’e. “Paşam zor!” dedi o da. Ardımdan Dino kıs kıs güldü. Bir görevli bizden adlarımızı alıyor, listeye yazıyor, Cumhurbaşkanı ile eşine söylüyor.

“Çok memnun oldum efendim!” diyor Korutürk. Eşi aynı sözü yineliyor. Abidin Dino biraz uzun kaldı. Özellikle Emel Hanım’la konuştular. Cumhurbaşkanı eşinin yüzü dingin. Vedat Ağabey de Abidin Bey’i bekledi; birlikte çıktılar. Gelsinler diye ben de yavaşladım.

Ceyhun Bey’le Muzaffer Hanım epey arkada. Mahmut Malkal orda. “Haydi!” dediler bana. “Biz geçtik!” dedim. Ceyhun Ağabey, “Gel yahu, bir daha geç!” diye takıldı. “İstemem teşekkür ederim.” Gülüştük. Orhan Tokatlı’yla Orhan Duru ordaydı. Biri *Milliyet*’in yazarı, biri Ankara bürosu şefi. “Geç geç, herkes iki kez geçiyor!” dediler. Orhan Tokatlı, kendisini bir kez kardeşi Erdoğan Tokatlı’yla karıştırdım diye bana kızıyor. Karıştırmam da şu: Bir karşılaşmamızda, “Nasıl gidiyor?” diye sormuşum.

O da bana sormuş: “Ne nasıl gidiyor?”

“Senin gazete...”

Yeni Ulus yeniden çıkıyor, onu kastetmişim. Fakat Orhan (Şef): “*Milliyet* koca gazete! Elbet iyi gidecek!” diyor. Yani, “*Milliyet* nasıl gidiyor?” diye sorulmasına kızmış! Koca gazete de ertesi gün Orhan Duru imzalı haberde benim iki kez geçtiğim yazılıyor. Olur mu? Cumhurbaşkanı’yla dalga geçmek gibi de yorumlanmaz mı bu? Çok kızdım. Acaba yalanlama mı göndereyim diye düşündüm. Bilmiyorum kaç gün sonraydı; Meclis’te Kültür Bakanlığı bütçesi görüşülüyor; ben de izliyorum. Orda rastlaştık. Orhan Duru tanıdığım, sevdiğim bir arkadaş.

“Sen benim iki kez geçtiğimi gözünle gördün mü?” diye sordum.

“Görmedim” dedi.

“Madem görmedin, insan öyle saçma şey yazar mı?”

Sapsarı oldu: “Orhan Tokatlı’ya sor sen bunu!” dedi kekeleyerek.

“Niçin Orhan Tokatlı’ya sorayım? Haber senin adınla çıktı. Üstelik iyi bir öykücüsün. Kırıldım sana!”

Orhan Duru gidip Orhan Tokatlı’ya söylemiş:

“Fakir Baykurt bize kırılmış...”

“Ben de ona kırılmışım! Her gördüğünde beni Erdoğan’la karıştırıyor! Artık ödeştik!” demiş.

Öyle deyince ne diyeceksin? Gene de sevdiğim arkadaşlar; kin mi tutayım? İki kez geçmedim tabii. Kimsenin geçtiğini de görmedim. Ama sonuna kadar kaldım Köşk’te. Nice zamandır görüşmediğimiz arkadaşlar vardı. Abidin Bey vardı. Ellerimize birer içecek aldık, ayaküstü görüşüp özlem giderdik. İyi ki böyle toplantılara sık gelmiyorum; üzüntü verici yanları, sevindirici yanından nerdeyse çok.

Cumhurbaşkanının o ilk hem de sanırım son kabul resmine çağırılması gerekenlerin hepsi çağırıldı mı? Çağrılacaklar listesini kim düzenledi? Bir ara Kültür Bakanlığı’ndan sormuşlar; hiç haberim olmadı. Müsteşar yardımcıları Köşk’ten gelen taslağa katmalar, çıkarmalar yapıp geri yollamış. Kimileri böyle şeyleri pek önemli sayar; o yüzden “Siz neciydiniz orda?” diye soranlar bile oldu. Ben orda danışmanım ama baş danışman değilim. Benim o kabul resminden aklımda kalan, Abidin Dino’nun pus-kun halidir. Cumhurbaşkanlığı çağrısıyla, Paris’ten kalkıp yurda geldiği halde, karakola götürülmüştü.

Zar Gibi

Yıl 1957 olsa gerek. Hafik’te öğretmenim.

Ünlü gökbilimci Fatin Hoca’nın öğrencisi Osman Bölükbaşı, daha öğretmenlik yaşamına başlar başlamaz, solculuk suçlamasıyla tutuklandı. Halka bir kırım hizmet götürmediği için zamanın CHP yönetimini eleştiren, ağzını tutması gereken yerde

tutmayan duyarlı bir Anadolu çocuğuydu. Çok partili yaşama geçildiği yıllarda politika sahnesine çıktı. Ünü birden büyüdü. İlk DP saflarında savaşım verdi. Parti arkadaşlarıyla çabuk anlaşmazlığa düştü. Ayrılıp Millet Partisi kurucuları arasına karıştı. Şimdi DP'ye karşı savaşım veriyor. Bu zikzaklı politikacılık bakalım onu nerelere götürür?

Yurt işlerini düşünmekten, tutukevlerine girip çıkmaktan özel yaşamına bakamadı pek. Geçten geç, kendinden genç bir hanımla evlendi. Gene tutukladılar. Eşi yüklü. İlk çocuğu babası içerdeyken dünyaya geldi. Suçu var yok, Bölükbaşı bir süre yattı çıktı. Doğduğu ili ilçe yaptılar. Halka yararlı olacak diye getirilen "demokrasi" horoz dövüşüne döndü.

O zaman anladım, bizim halk da horoz dövüşünü pek seviyor. Toplanıp izliyor, alkışlıyor, geçip gidiyor. Bölükbaşı'nın konuştuğu alanlar dolup taşıyor. Bire uzun, ikiye kısa boylu, yağız yüzlü Anadolu çocuğu alkış alıyor ama oy alamıyor. Partisi güdük bir grubu zor oluşturun.

"Şu gün Bölükbaşı Hafik'ten geçecek!" dediler.

Ne zaman geçecek? Ne yandan gelip geçecek? Radyo böyle haberleri söylemiyor. Gazeteler geç geliyor. Fısıltı gazeteleri bir öyle, bir böyle söylüyor. Sonunda jandarmalar çarşıda ikişerli ikişerli gezinmeye başladı. DP yanlısı vali, onun her dediğine doğru diyen bizim balocu kaymakam, yolları tutturdu. Osman Bölükbaşı'nı kimse karşılamasın, kimse dinlemeye toplanmasın istiyorlar. Yani Zara'dan gelip Sivas'a geçeceği, geleceği anlaşıldı gene de.

Okulumuz birinci ders yılını bitirdi, yeni yapının temelini attık. Yazboyu bu işle uğraştık. İçimizde en çok parçalanana gene Mustafa Bey. Müdürümün de dudakları çatladı. Yaşamında hiç yapı yapmadığı için, koca okulun hemen biteceğini sandı. Ustalar bu çevrenin insanı. İşçiler öyle. Ücretlerini vaktinde almazlar da olağanüstü çaba harcıyorlar. Ama kolay mı? Bir gün şu, bir gün bu eksik; ancak duvarları subasmana çıkarabildik.

İkinci ders yılına girerken yeni bir öğretmen geldi. Alanı matematik, fen, adı Aydın Yalçın. Müdürümüz gibi o da ayaktopuna düşkün. Takım olarak Beşiktaş'ı tutuyor. *Forum'*culardan ünlü adaşının adını duymuş, okuma yazmaya hiç ilgisi yok.

Ama uyumlu bir arkadaş. Dikili'deki anacığını yanına düşürüp geldi. İyi kötü ona da bir ev bulduk. Sabah akşam birlikteyiz.

Öğrenci yazımına da önem veriyoruz. Nasıl olsa yeni yapının biteceği yok, eski yapının alt odasını düzenledik. Böylece derslik sorununu çözdük. Bir küçücük öğrenci yurdu olsa, köylerden daha öğrenci gelecek. Kızını okutacaklar var. Ama yurt yok. Gene de öğretimi, her şeyimiz tamam gibi sürdürüyoruz.

“Bölükbaşı geliyor!” denince yeni arkadaşımız da ilgilendi. Müdürüm ortalarda yok. Çıktık çarşıda dolaşıyoruz. Jandarmalar, nerdeyse sokağa çıkma yasağı uyguluyor. Başka memur yok. Halktan kimse yok. İkindiden sonra insanları ürkütüp evlerine yolladılar. İki ilkokul öğretmeni bize katıldı. Çarşıda işimiz var gibi, şuraya buraya girip çıkıp Bölükbaşı'nı bekliyor. Erzincan yönünden, Suşehri, Zara üstünden geleceği belli olan politikacıyı beklemek bize kaldı. Karanlık çöktü. Jandarmalar hâlâ geziniyor.

Evlere gidip bir şeyler yedik, gene çıktık.

Jandarmalar halka çıkıştığı gibi bize çıkışmıyor. Çıkışsa da aldırıyoruz. Yoksa Bölükbaşı boş çarşıdan geçip gidecek. “Yahu bu Hafik'te hiç insan yokmuş!” diyecek. Ayıp değil mi?

Yemekten sonra ilkokul öğretmeni arkadaşlardan biri gelmedi. Üç kişi Sandıkçılar'ın kahveye girip pencere önüne oturduk. Gözümüz yolda. Ara sıra çıkıp bakıyoruz. Vakit ilerledi. Jandarma sayısı arttı. Çıktık hemen. Yirmi kadar jandarma, Törediler'in dükkânın önüyle, Sandıkçılar'ın kahvenin önünü tuttu. Toz toprak içinde iki otomobil gelip durdu. Jandarmalar tavuk kişiler gibi el ediyor. “Yahu Hocalar, girin içeri!” Aldırıyoruz. Otomobiller jandarmaların arasında, geçip gidecek gibi bir ikircim geçirdi. Hafifçe el kaldırdık. Durdular o zaman. Bölükbaşı, yanında Ahmet Tahtakılıç, iki de parti arkadaşıyla birlikte öndekinden indi. Arkadakine gazeteciler dolmuş. Onlar da inip geldi bize doğru.

“Hoşgeldiniz konuklar...” deyip tokalaştık.

Gazeteciler arasında Güngör Yerdeş'i tanıdım. *Dünya*'da çalışıyor. Kimi zaman Ankara'dan, kimi zaman yurt gezilerinden yazılar yazıp geçimini çıkarıyor. Şiiri boşladı, dergilerde adını görmüyorum. “Fakir ağabey, sen burda mısın?” diye boy-

numa atıldı. Kısaca birbirimize hal hatır sorduk. Zaten biraz esmerceydi. Anadolu'nun tozlu yollarında, hem de yakıcı güneşi altında iyice kavrulmuş.

Mehmet'e göz ettik, konuklara çaydan kahveden, ne içeceklerini sordu. Gazozu da var.

"Çayın taze mi?"

"Tazelerim!" dedi Mehmet.

İyi, biraz oturacaklar demek. Şoförler de gelip oturdu. Önce birer gazoz aldılar. Çok susamışlar. Oldukça bitkin görünüyorlar. Bölükbaşı, "Halk nerde?" diye sordu.

"Jandarmalar..." dedik.

"Ya siz?"

Kim olduğumuzu, ne iş yaptığımızı anlatmak bana düştü.

Bizim ilçe kahvelerindeki sandalyeler kendisine küçük geliyor. Bacak bacak üstüne attı. Ayaklarının ikisi de yere değiyor. Bir süre sessiz oturdu. Tavan tahtaları kararmış kahvenin içinde dolaştırdı gözlerini. Bir köşede Atatürk'ün, eski dünya şampiyonu güreşçilerin, bir de dünya güzeli Züleyha'nın taşbasma resimleri var.

"Bir ilkokulla bir ortaokul mu var? Başka yok mu?"

"Yok..." dedik.

"Sadece siz misiniz öğretmenler?"

"On beş kadar varız hepimiz..."

Gazozları içip bitirdiler. Bölükbaşı susmayı sürdürüyor. O susuyor diye öbürleri de susuyor. Yurtta yas var gibi bunalıcı bir havanın içindeyiz. Jandarmalar dışarda kapının, pencerenin önünde nöbet tutuyor. Tavanda bir lüks lambası asılı. O da herhal baş yaptı. Mehmet gelip pompaladı. İğnesini döndürüp çıkardı. Astı yeniden. Sonra çayları getirdi.

Bölükbaşı: "Teşekkür ederiz, güzel olmuş!" dedi. Konuşacak bir konusu yok gibi susuyor.

Dışardaki ısıklık içeriye egemenliğine aldı sanırım.

"Sivas ne kadar? Çok var mı?"

"İyi giderseniz bir saatte varırsınız..."

Belki karınları aç. Doyuracak bir olanak yok ne yazık.

"Bizde aydın..." dedi Bölükbaşı, öksürdü. Durdu bir süre. Çayından bir yudum aldı. O "aydın" demiyor, "münevver" di-

yor. “Bizde aydın, okulunu bitirip bir ile, ilçeye verildiğinde, sekiz köşesi, altı yanı keskin bir küp gibidir. Yani geometrideki küp...” Çayına kullandığı iki kesme şekerden birini alıp gösterdi. “Verildiği yerde hiç sallanmadan oturur. Bir iki yıl sonra devlet kendisini ordan alır, başka bir yere atar. Dil Kurumu’nun bulduğu atamak sözünü dümdüz atmak diye söylemek daha uygundur. Attı mı, düştüğü yere gene oturur ama bir iki yerinde hafif zedelenme olur... İki yıl sonra ordan alır, başka yere atar. Kimi zaman bir yılda iki kez attığı olur. Her atışta yanları, köşeleri biraz zedelenir. Böylece keskinliği gider, hafif yuvarlanır. Zar gibi bir şey olur, yani tavla zarı gibi. Attıkça daha da yuvarlanır, küre’ye döner. Yani geometrideki küre’ye... Ondan sonra al, istediğin yere at, yuvarlanarak gider. Böyledir bizde aydın...”

Mehmet, “Çayları tazeleyeyim mi?” diye sordu.

“Haa, çayları? Tazele lütfen! Yuvarlanır...”

Güngör Yerdeş’e döndü: “Arkadaşla nerden tanışıyoruz?”

“Biz mi efendim? Ankara’dan... Gazi Eğitim’de şiir akşamına çağırılmışlardı bizi. Kendisi de yazar. Yani o yolla tanışıyoruz...”

“Yuvarlanır...” dedi Bölükbaşı.

Çaylarını içip bitirdiler.

Sordum: “Birer daha almaz mısınız?”

Baktı yüzüme: “Yeter...” dedi.

Parti görevlilerinden biri yerinden kalkıp Mehmet’in yanına yürüdü. Elimi kaldırıp Mehmet’e göz ettim:

“Konukların hesabı bizden...” dedim. Ama görevli üsteledi. Bölükbaşı da. “Al! Al paranı!” diye bağırdı. “Hafik’e üç kuruş döviz bırakalım!” Böyle deyip kalktı. Bir de genleşti o sırada. Yorgunluktandı belki.

Hep birlikte çıktık. Kapının önünde tokalaştık. Güngör’le sarıldık. Bindiler otomobillere. Gecenin içine doğru sürüp gittiler. Jandarmalar da birlikte gidiyor gibi, arkalarından aktı.

Catullus'un Şiirleri

Kültürel bir “yücelme dönemi” saydığım Hasan Âli Yücel döneminde, eğitim ve kültür alanında bugünkü gibi ayrı ayrı iki değil, bir tek bakanlık vardı; hem de bugünkü kadar çok genel müdürlük, şube müdürlüğü de yoktu. Müsteşarlığı üç değil, bir tane idi. Buna karşın dünyanın işi başarıldı o dönemde. Kim kurabilir köy enstitülerini bugün; kim çevirebilir onca klasığı, kim bastırabilir onca kitabı?

Klâsikleri nasıl olsa Milli Eğitim yeniden bastırarak diye Kültür Bakanlığı kendine göre yeni işlere girişti. Örneğin bir *Çeviri Dergisi* çıkarıyor, *Kültür Dergisi* çıkarıyor. Bir şeyler yapmak için Adnan'ın nasıl çırpındığını görüyorum. Onun Gazi Eğitim'deki hocalığını zehir ettiler. En olmayacak gecekondu ortaokullarından birine sürüp birkaç yıl süründürdüler. Yayımlar Genel Müdürlüğü'ne getirilmesi ödül değil, yapılan haksızlığın düzeltilmesi oldu. Nitelik olarak da işinin adamı bence. Dayısı, torpili yok. Nereye geldiyse kendi çabasıyla geldi. Onun yaşamında haksızlıklar kadar tersliklerin de büyük etkisi vardır. Olanakları zorlayarak bir plâna göre epey iş yapmak istiyor. Bakan, bir Yayın Danışma Kurulu kurarak Adnan'ın yapacağı her işi o kuruldan geçirerek yapması kuralını koydu. Bu kurulda tanınmış, deneyimli insanlar var. Vedat Günyol, Bertan Onaran, Bedreddin Cömert, Gülten Akın, Tahsin Saraç şimdi anımsadıklarımıdır. Geçmiş dönemde basılmamış önemli yapıtları, antolojileri öne alıyor, dediğim gibi dergiler çıkarıyor. Başta Müsteşar Şerafettin Turan olmak üzere pek çoğumuzun yardımını da görüyor. Yazılarıyla çok öncelerden Bakan'ın da sevgisini, saygısını kazanmıştı sanıyorum.

Bu arada Güngör Varınlıoğlu, Latin ozanı Catullus'un şiirlerini çevirip getirmiş. Adnan, “İşte bir klâsik, uygunsa basalım!” diye dosyayı Yayın Danışma Kurulu'na verdi. Kurul çeviriyi incelesin diye kendi içinden Bedrettin Cömert'i görevlendirdi. Bizim bu ayrıntılardan haliyle haberimiz yok. Biz danışmanız

ama daha çok bakana, müsteşara dönük çalışıyoruz, işi onlardan alıyoruz; genel müdürlüklerin denetmeni asla değiliz. Genel müdürlüklerle ilişkimiz Bakan, Müsteşar yoluyla olursa oluyor. Bunun ötesinde benim Adnan’la arkadaşlık ilişkim var, öncelerden gelip o gün de, bugün de süren...

Catullus Şiirleri’nin basılması öyküsünü izlemeyi sürdürürelim. Bedreddin Cömert dosyayı inceleyip olumlu raporunu yazıyor. Adnan makamın onayını alıp basımevine gönderiyor. Kitap diziliyor, çevirmen Varınlıoğlu düzeltmeleri yapıyor. Basma, ciltleme işleri bitiyor. Artık dağıtım yapılacak. Geçmiş gün kim ayırdına vardı bilmiyorum; malın gözü Catullus’un şiirlerinin çoğu belden aşağı. Hem de öyle erotik şiirler ki, sevgililer aşk ateşini söndürmek için nasıl ilişkiye geçiyor, dizelerle bunun ayrıntıları bile veriliyor. Şu içinde bulunulan ortamda bunların bakanlık yayını olarak çıkarılmasına olanak yok!

Tam da bütçe görüşmeleri zamanı. CHP kanadının devam-sızlığı yüzünden Kültür Bakanlığı bütçesi geri çevrildi; ikinci kez görüşülecek. Catullus’un şiirleri ortaya çıkarsa, muhalefet duman attırır. Bakanla Müsteşar kitabı masaya koymuş, ne yapacağız diye düşünüyor.

Olaydan benim hâlâ haberim yok; söz konusu Latin ozanını da doğru dürüst bilmiyorum. Türkçede daha önce bir yapıtı basılmadı sanıyorum. Bakan bizi topladı, “Efendim şimdi ne yapacağız?” diye görüş soruyor.

İşte şimdi oldu, burda danışman olarak bulunuyoruz, elbet görüşümüzü söyleyeceğiz, görevimiz. Ama bu gibi sorular önce sorulsa daha iyi olmaz mı?

“Eee böyle olacağını ne bilelim?”

Adnan dedi ki: “Yönteme uygun olarak Kurul’a soktum; Kurul uzman kişi olarak Bedreddin Cömert’i görevlendirdi. Onun raporu olumlu gelince, makamın onayını alıp basımevine gönderdim!”

“Eee okumadın mı?”

“Okumam gerekirdi belki ama her basılanı satır satır nasıl okurum? Buna gerek kalmasın diye Kurul oluşturulmuş...”

Bedreddin’i arayıp sordular. O da dedi ki: “Ben yapıtı sadece çeviri yönünden inceledim. İçerik yönünden incelemeye ge-

rek görmedim. Çünkü Catullus bütün dünya dillerine çevrilmiş bir klâsiktir. Türkçeye çevirisi geç kalmıştır. Bunca gecikmeden sonra Türkçe basılmasında ne sakınca olabilir diye düşünüyorum hâlâ... Ayrıca ben ilke olarak sanat yapıtlarında sansüre yada o anlama gelecek denetime destek olamam. Sanırım sizler de olmazsınız...”

Sonuç olarak Bakan “basıla” onayını ast’larına güvenerek vermiş. “İmzalamadan önce okumadınız mı?” diye sordum gülerek. “Okumadım, pratik olarak buna olanağım yok!” dedi.

Birbirine bakıp susuyorlar öyle.

“Siz ne diyorsunuz?” diye yeniden sordu Bakan.

“İşler yolunda!” dedim. “Görünüşe göre ortada bir kusurlu yok! Olsa da sizin şu anda karşı karşıya olduğunuz sorunu çözmez. Sizin karşı karşıya olduğunuz sorun siyasal. Bizler de sizin siyasal danışmanınız değiliz sanırım. Karar sizin. Eğer soruyorsanız, ben sadece kişisel görüşümü söylerim...”

“Rica ediyorum!” dedi birden.

“Türkiye’de sanat yapıtlarına sansürü, o anlama gelecek denetimi hiçbirimiz istemeyiz. Böyle bir kitap İstanbul’da herhangi bir yayınevinde basılabilir, başkaları sansür uygulamaya kalkarsa ona da karşı çıkarız. Ama Bakanlık; şimdi her iş bitti de, içinde toplumun ayıp saydığı bir yapıtın basılması mı kaldı? Burası Anadolu. Bilirsiniz Anatolia ‘doğu’ anlamına gelir; burda işlerin bir zorluk sırası var. Sanımca Bakanlık 1) Böyle bir kitabı basmayı öne alamaz. 2) Basılmasını başka türlü destekleyebilir. Ama biz pratiğe gelelim; şimdi yapıt basılmış; dağıtımı söz konusudur. Siz bu haliyle dağıtımını yaparsanız, bunun savunmasını değil Meclis’te, kendi parti grubunuzda bile yapamazsınız. Türkiye’de nüfusun yarısı bu işi sömürecek fırsatçılardır. Önceliği olan işleri yapabilmek için bunu erteleyeceksiniz...”

“Ama kitap basılmış, nasıl erteleriz?”

“Nasıl ertelenirse öyle erteleyeceksiniz...”

“Peki, teşekkür ederim, bu işi biraz düşüneyim....”

“Nasıl düşüneceksiniz? Bir sorunuz olacaksa önceden bilelim. Sonra soruyorsunuz yararı olmuyor” dedim.

Kızdı Bakan: “Canım bu böyle dağıtılamaz, hiç kimseye dağıtılamaz! O formayı çıkarıp yeniden bastıracağız...”

“Yani sakıncalı dizeleri çıkaracaksınız, öyle mi?”

“Çıkarıp yerine noktalar koyacağız...”

“O zaman basılan formanın yeniden basım ve değiştirme giderini devlete yüklemekten de kaçınmak gerekir” dedim.

Bakan buna da kızdı. Çıktık biz. Sonradan, tamamı ciltlenmiş, kesilmiş olduğu için kitabın sökülerek o formasının yeniden değiştirilmesi olanağı bulunamadı. Bütünü yeniden basıldı. Giderlerini de kimse üstlenmedi. Böylece Kültür Bakanlığı sanat yapıtına sansürü de, o anlama gelecek denetimi de uyguladı. Hem de sansür yıllar önce gelip geçmiş bir Latin ozanının şiirlerine uygulandı. Böyle olduğu halde Catullus’un şiirlerini sağcılar gene sömürdü. Gene biraz gürlütu koptu.

Asıl gürlütüyü solcuların koparması gerekmez miydi? Kitap çıktı, fiyat olarak arkasına 30 lira yazılıp vitrinlere kondu ama kapışılmadı! Solcular merak edip almadı, okumadı bile... Anadolu, bizim güzel yurdumuz, yalnız “doğu” değil, anlaşılması, anlatılması zor bir ülke.

Daha doğrusu üstünde yaşayan bizler anlaşılması zor insanlarız. Zaman zaman burda çok güzel işler olmuştur; hele eskilerde!

Oylat

Doğaya hayranlık insanın ilk çılgınlıklarından olsa gerek. Belki korku biçimindeydi o ilk çılgılık. Uçsuz bucaksız düzlükler, hem de sırtlar örülmüşçesine ormanla kaplı. Bunların içini memeli, memesiz, tek tırnaklı, çift tırnaklı, pençeli yabanıl hayvanlar dolduruyor. Nerden neyin çıkacağı bilinmez. İnsan egemenliğini artırdıkça hayvanların bolluğunu kırdı. Yeşil örtüyü söktü. Taptığı doğayı kelleştirdi. Hayranlık ve korku uyandıran görkemli güzellikler azaldı.

Konya’da oturduğum zaman fırsat bulup birkaç kez Meram’a gittim. Çöle dönmüş bozkırda el kadar bir parçaydı ama

olağanüstü bir güzelliğin etkisini uyandırıyor. O güzelliği Köygöçüren’de anlatmak istedim. Gene de yeterince fırsat bulamadım. Ne olsa romanın da kendine göre sınırları var.

Ankara’nın 40 km doğusundaki Beynam Ormanı ufacık bir tepe. Alıcı gitmiş, çamı azalmış. Şimdi insanlar ona da güzel diyor. Hatta kimileri görünce zıplıyor, çığlık atıyor.

Bir zaman yurt gezilerinde gördüğüm güzel yerlerin en güzelini seçmeye özendim. Köyceğiz; denizi, dalyanı, duru gökleri, buğulu çamlıklarıyla eşi bulunmaz bir yerd; belki birincilik onun hakkıydı. Ayancık, her yanı çam kaplı bayırların iniverdiği yerden başlayan sert dalgalı deniziyle bambaşka bir güzellikti. Safmışım: Her yanı güzel koyaklarla örülü bir doğanın parçaları sıraya sokulabilir mi? Bir zaman Balkanlar’da, Kuzey Amerika’da, aşkın taşkın övgülerden sonra gidip gördüğüm güzelliklerle kendi doğamızı kıyaslamak geçti aklımdan. Bozkırda nice günler oturup günbatımlarını seyrettim. Tanları seyrettim. Bozkırları bile bunca güzel olabilen bir doğanın gerçekten sıraya sığacak yanı olur mu; ne kadar kemirilse, akılsızca sömürülse de tükenmeyen bir harikadır Türkiye.

Yakın yıllarda Kazdağı’nı gördüm köşe bucak. Güzel yerleri övmeyi bırakmalı! Hasanboğuldu düşkırıklığına uğrattı beni. Sutüven öyle. Güre köyünün üst yanındaki Pınarbaşı yazılara geçmemiş ama güzellik yönünden hepsinden ulu. Yüzyılları sepsenin bir hisırtıyla yaşamış çınarların dibinde insanın omuzları düşüyor.

Sonra Oylat’ı gördüm; Oylat hepsinden başka bir güzellik! Aransa taransa benzeri az bulunur. Uludağ’ın uzantısı sayılan dağlardan birinin göğsünde, doğa ananın insanlara armağanı olarak çöküp durur. Bursa’ya 70, İnegöl’e 6 kilometre; Ankara yolu’nun 11 km güneyinde. Bir köy, bir kasaba değil; kaplıca.... Bağrından bir sıcak su çıkıyor; yele, sızıya, kireçlenmeye, başka hastalıklara iyi gelen, buğulu, ıslıklı, bir su. Ne varsa bu suda var diye, yazın ucu görünür görünmez insanlar gelmeye başlıyor. Kışları ise ortalıkta in cin top oynuyor.

“Radyoaktivitesi on!” diyorlar.

Bilmem kaç yıl önce iki öğretmen, iki tüccar, birkaç başka İnegöllü birleşip ortaklık kurmuş. Belediye ile anlaşma yapmış-

lar. Yol açtırmışlar. Bir otel, bir sürü baraka yapmışlar. Şimdi otele eklemeler yapılıyor. Hilmiyeli Osman arkadaş bir yeri tutmuş, ortaklığın karşısına yeni bir “otel” dikmiş, otel sözünü tırnak içinde yazdım, yani onun da barakaları var.

İnsan otuz yıldır düzenli gelip giden müşteriye rastlıyor. Kimi Büyükkada’daki köşkünü bırakıp geliyor. Kıyıdaki yazlığını, villasını bırakıp geliyor. Bay Marco İstanbul’da ipek tüccarı. Yirmi yıldır madama’sıyla birlikte gelir, üçer hafta kalır. Hurdacı, hırdavatçı, kırtasiyeci, soğan tüccarı, bayındırlık müdürü, emekli yargıç, eski milletvekili, eski bakan, eski savcı, maden işleticileri, hacılar, namılı hocalar, havlucular, raporlu öğretmenler, bakanlıkların merkez örgütü memurları buyurup gelip yirmişer gün kalırlar.

Bir kayanın altından 50 derece ile fışkırıp çıkan suyu büyük borulara alıp iki hamama bölmüşler. Hamamlar çiftte havuzlu. Üstleri beton yapılarla örtük. Bursa hamamları biçiminde mermerli. Sular üçer oluğa bölünmüş, yüksekten durmadan dökülüyor, hem de fazla soğumadan, bir bakıma mutlu hastaların sırtını dövüyor.

Müşteriler önce kurnalarda keselenip sabunlanıyor. Sonra on dakika büyük havuzda “aslan ağzı” denilen olukların altında kalıyor. Sonra gidip terlemeye yatıyor, vakit geldi mi kahvaltıya, yemeğe iniyor. Sonra gezintiye çıkıyorlar.

Ormanı anlatmaya sözcük arıyorum; doyulmaz! Çamın on türlü, ladini, sarısı, karası, köknarı; sonra meşesi, gürgeni, kestanesi, ıhlamuru, daha saymakla bitmez ağaç türleri. Kuşburnular, karamuklar, alımlı çalımlı hem de soylu çınarlar. Bir de bahçe yapmışlar. Zarife kadının yetiştirdiği çiçeklerle döşeli. Aralara saksı koymuşlar. “Çağlayan” denilen yerdeki suyu yakalayıp beton arıklarla bu bahçenin içinden geçirip ayağını aşıya vermişler. Çark döndürüp elektrik üretiyorlar.

Ormanda yürüyüş çok hoş oluyor. Bakıyorsun yağmur başlamış. Çıkıp balkona oturuyorsun. Bir süre yağıyor. Diner dinmez bir güneş, bir güneş! Orman terlemeye başlıyor. Buğu yükseliyor. Buğu bulut olup göğe yükseliyor. Damlalar şip şip dipteki otların üstüne düşüyor. Ak mantarlar, milyonlarca san, mor çayır çiçeği o buğulu, büyülü sıcaklıkta büyüyor.

Sıcak suya iki giren, üç giren, dokunacağını filân düşünmeden dönüp dönüp giren, havuzda kulaç atıp yüzen; “Madem bu hak bize verildi, girelim!” deyip durmadan giriyorlar. Kimileri de pek bilecen: “Radyoaktivite bedeni delik deşik eder! Günde bir kez girmek yeter!” diyorlar.

Parası gibi vakti yeterli olanlar 21 banyoyu 21 günde alıyor. İsterse ışınlı su iyi gelmesin ağrılarına, o bulunmaz sessizlik, güzelim orman havası bedeni dinlendiriyor. Damarlarda ne kadar kan varsa temizliyor. Dipdinç çıkıp gidiyorsun.

Şifalı sular üstüne kitaplar okudum. Yerkürenin karnından kırk türlü maden eriyiğini yüklenip geliyorlar. Pablo Neruda’nın o güzeller güzeli anılarında geçer. And’ların başındaki sınırı kaçak olarak aşarken: “Yanardağlardan gelen sıcak kaplıca sularının kucağına bıraktık kendimizi” diyor. Şairin ardında o zaman gizli polis vardı, izleniyordu. Ama izlenirken bile böyle bir sefayı yaşayabilmiş.

Sıcak su ile ormanın Oylat’ta yarattığı güzellik doyulacak gibi değil. Oylat suyunun sıcaklığı hamamlarda ancak 40 dereceye iniyor. Özel gibi motelcikler yapılmış. Suyun birazını bunlara ayırıyorlar. Daha da yapılacak deniyor. Kırk derece... O zaman gir içine, hiç çıkmı; inse inse otuz sekize iner.

Gir içine çıkmı ama nasıl girip de çıkmayacaksın? Önceden parasının yarısını yatırıp sıra alman gerek. Sıra alamazsan, İnegöl’den yüksek tanıdıkların olacak. Güçlü torpiller bulup patlatacaksın. Tadını almışlar ya; bu yıl gelen, gelecek yılın da parasını yatırıp gidiyor. Otelin yemeklerini de pek beğeniyorlar. Kasap kesiyor, butları hemen yüklenip getiriyorlar. Yörenin sebzeleri, yemişleri akıp çıkıp geliyor. Bahçekaya Köyü ormanın içinde. Akdut, karadut, bal tadında erikler, en iyisinden armutlar: tarım ilâcı, yapay gübre değmemiş elmalar, taze fındıklarla dolu güzelim bahçeler! Sekizinde onunda kızlar, tazecik elleriyle sepetleri doldurup getiriyor. Köyde kimbilir kaçta kalırlar? Altıda o çiçekli parkın yakınına diziliyorlar... Taze taze satın alıp sabah, öğle, akşam tüketiyorsun. Ertesi sabah gene getiriyorlar. Derken üzüm, kavun, karpuz çıkar. İstanbul’da, Ankara’da nerde böyle sefa? Fırın da sıcak pide çıkarıyor, göveç pişiriyor. İstersen şarabını al, çekil Orman’ın düzenlediği piknik

yerine, gürgenlerin altına. Cennette acaba daha mı tatlıdır yaşam? Ek yapımlar nedeniyle geçen yaz gazinosu kapalıymış. Bu yıl tamamlandı, gel keyfim gel! “Kefenin cebi mi var? Kazancımızın birazını da giderayak böyle yerlerde yemeli!” diyorlar.

Çok mu varıl ortaklar, çok mu kazanıyorlar? İçlerinden biri milletvekili. Ticaret Bakanlığı yapmış. O günlerde birkaç kez denetime geldi. Titizlikle duruyor her yapı, kapı, her köşe üzerinde. Milletvekili aylıkları 28 000’er oldu. Toplumcu arkadaşlar eleştiriyor: “Bize bu kadar pahalıya mal olduğu halde 4000 lira aylıklı bir mühendisin yapacağı işi yapıyor!” Hem hevesi, hem de koparım gücü var. Dünyanın kredisini almış. Gördüm harcıyorlar su gibi. Otele, gazinoya, eklemelere yatırıyorlar. Barakalar ise yapıldıkları günün ıllığıyla duruyor.

Zaten kâr etmezmiş otel bölümü. “Fiyatları artıramıyoruz!” diyorlar. Sekiz on odayı “protokol” olarak boş bırakırlarmış. Ortakların geleni gideni, Ankara’dan ağır konuğu olurmuş.

Açığını barakaların geliriyle kapatıyormuş otel. O kadar çok ki baraka; büyük kentlerin dolayını çevirmiş gecekondu gibi. Kasabanın orta hallileri, Domaniç köylüleri geliyor. Tavşanlı yakasının köylüleri geliyor. Günlüğü kırtan, elliden bir oda tutup evinden getirdiği yatağı seriyorlar. Ne olsa tedarikli insanlar; ocakta, tüpte pişirip yiyorlar. Geceleri sırt sırta sekizer onar yatıyor o kutu odalarda. Birer haftacık kalıyorlar. Beşi gidiyor, onu geliyor.

Bir arkadaş tanıdım, barakalar bölümünün hesaplarına bakıyor. Onun boş vakitlerinde gezintiye çıkıyoruz. Bir minibüs geçse başını çevirip bakıyor: “Valizler geliyor; bunlar otel müşterisidir!” Denkler, sepetler, tahta bavullar gördü mü fırlıyor: “Bunlar benim müşteri!” Kazancı, para gücü az insanlar! Bütün yurttaki gibi burda da varsılların açığını yoksullar kapatıyor! İnsanlar bir uyanırsa, temizlenecek ne çok pislik var önlerinde!

Bir de cami yaptırmışlar minareli. Sık sık mevlit okunuyor, vaaz veriliyor. İnegöl hocaları, nöbetleşe gelip birer hafta din görevi yapıyor. Sıcak sudan, duru havadan yararlanıyor. Başka türlü nasıl olanak bulabilsin, sıra alabilsinler?

Eskiden bu yapılar yokken, şıfalı sular bunca sahipli değiken; köyler harmanı kaldırır, pekmezi kaynatır, keçiyi kırkar,

odunu hazır eder, topluca gelirdi öküz arabalarıyla. Bir gün önceden köyde tellal çağrılır, hazırlık yapılır, akşamdan yola çıkılırdı. Meşe ağacından tekerlekler ağır ağır dönerdi ayın altında... Yüklerin üstünde küme küme çocuk binerdi; bir yana oğlanlar, bir yana kızlar... Yaşlılar, orta yaşlılar on saatte çıkar-
dı suyun gözüne. Gün ağarırken ateşi yakar, ilk banyoyu alır, sonra çorba kaynatırlardı. Örtük değildi o zaman suyun gözü. İlkel havuzlar vardı. Ateş yakmak için hemen üst yandaki ağaç-
ları keserlerdi. Otel yapıldıktan sonra koruma başladı. Yirmi yıl demeden yeni bir yeşillik fışkırdı!

Zindancık ormanlarına giden yola çıkıp yükseklerden bak-
tım. Doğa oralarda ne kadar coşkun! Her yer ağaca çiçeğe bat-
mış. Yeşilin açığı, koyusu, yavruağzı, kazboku, zehiri, türlü-
sü kaynıyor! Pazaralan köyü orman açmayı pek sever. Ev önle-
rinde, bahçelerde bile önleyemiyor ormanı! Yenilenip geliyor,
girişiyor köyün içine!

İlkin tümenden parasızdı girişler. Sonra yalnız bir yerini bırak-
tılar giriverecek yerde. Küp mü, Küplü mü diyorlar, bir adını
da “Köylü banyosu” koymuşlar; yoksullar ordan girişiyor. Birkaç
yıl önce otomobiller için yolu genişletmek gerekti, betonladılar
üstünü. Yirmi beş kuruştan on liraya çıktı giriş. Gelecek yıl mut-
laka on beş olur diyorlar. Ama otel müşterilerinden, onlar tam
pansiyon kalıyor diye banyo parası alınmıyor.

Yılın on bir aydan fazlasını yer altında geçiren, kömür, de-
mir, bakır, türlü cevher çıkaran emekçiler; ey kızgın güneş altın-
da yalınayak, başıkabak çalışan tarım işçileri; ey kırsal kesimde
yüzyıllardır sızı çeken köy kadınları; ey kentlerin, kasabaların
gücü yetmez hastaları, yoksullar, sizler acaba hiç tatmayacak
mısınız bu ışınlı güzelliklerden? Tadacaksanız ne zaman? Siz-
lere yalnız Oylat’ı değil, Oylat’tan da güzel yüzlerce, binlerce
kaplıca, çermiği, içmeyi anlatmalıyım. Doğa ananın bu özel,
güzel armağanlarından payınızı ne zaman alacaksınız? Ne za-
man bunların işletmelerini adaletli bir düzene bağlayıp birlikte
yararlanacak, yararlandıracaksınız?

Oylat'a nasıl gittim? Kitaplarımdan beş tanesinin yayımcısı, hem de arkadaşım Ahmet Küflü de benim gibi sızılıdır. Kendine yer ayırtmış. Parasını yatırmış ama günü gelince işleri çoğalmış, gidemeyecek.

“Yerime sen git! Siz gidin karı koca!” diye bize önerdi. Dedik fırsat bu fırsat. Kalkıp gittik. Orda boş durmadım. *Sakarca*’yı yazdım oturup... Gürcü yurttaşların köyü Hayriye’yi gördüm. Bizi nereye oturtacaklarını, nasıl ağırlayacaklarını bilemediler, çok çok utandırdılar. Boş durmadım: Kendi köylülerimizi düşündüm. Onların çoğu yaşamdan yeterince tat alamadan yaşadı. Birinin sinirleri bozuldu sızılardan, kendini astı. Hanımca’ydı adı. Bir yudum tadabilseydi bu sulardan, hiç değilse bir haftacık girebilseydi, sanırım kendini asmazdı: Oylat’ın sularına girdim çıktım onu, onları düşündüm.

Orhan Kemal Ödülü Konuşması

İstanbul, 3.6.1978

Burda değerli Orhan Kemal ailesine, seçici kurul üyelerine, törene gelen konuklara teşekkür ederim. Orhan Kemal Ödülü’nün büyük değerini yeniden belirtirken, genellikle toplumcu gerçekçi yazarlarımız, ozanlarımız ve kendim için önemli olan başka bir ödülün de sözünü etmek isterim. Bizler devletin, gelip geçen türlü çeşit hükümetlerin sakıncalı saydığı, itip kaktığı, polisin peşini bırakmadığı yazarlarız. Bütün bu horgörenlerin yamacında bizleri halkımız, okurlarımız görüp gözetmiştir. Halkımız sayesinde kitaplarımız yeniden basılmış, yurdun ıssız köşelerine yayılmıştır. Anadolu’da dolaşırken bir yerde Fahri adında bir arkadaşla tanıştım. Çınarın dibinde oturuyoruz. Fahri’nin iyi gezen bir arkadaş olduğunu, bu yüzden öteki işleri aksattığını anlatıp benim de yazarlığımı övdüler. Sonunda. “Ya

Fahri gibi gezmeli ya Fakir gibi yazmalı!" dediler. Sevgi değil mi ödüllerin ödülü, halkın sevgisi değil mi? Ne olursak olalım, bizler asıl halkın sevgisiyle ödüllenenmiş mutlu yazarlarız; kendimi öyle görüyorum.

1942'de bir şeyler yazmaya başladığımda büyük özlemle-
rim vardı. Akçaköy okulunun çalışkan öğrencisiydim. Şiir ya-
zardım. O zaman ödüller yok. Öyle şiirler yazacağım, adımı
herkes duyacak. Göründüğüm yerde herkes resmimden tanı-
yacak.

Köy Enstitüsünde, okumayı yazmayı ilerlettim. Özlemlerim
olgunlaştı, duruldum. Hevesim, içinden geldiğim köyün çile-
sini anlatma bilincine dönüştü. Kendimden önce yazan yerli
yabancı yazarları tanıdım. Ün'den önemli değerlerin varlığını
öğrendim. O dönemde beş altı şiirim dergilerde ya adsız, ya
başkasının adıyla çıktı. Kendi kendime. "Şairin yazdığı önemli-
dir, adı duyulmasa da olur!" dedim.

Gel oldu, git oldu; Köy Enstitüsünde açılan bir yarışmada
ikinci oldum. Salih Zeki Aktay'ın *Asya Şarkıları* kitabını arma-
ğan ettiler bana. Sonra bir yarışma daha oldu, birinci geldim.
Dönem karışık; Jean Jacques Rousseau'nun eğitim kitabı
Emil'i verdiler. Bunlar ilk ödülleri...

İlk kitabım *Çilli* 1955'in sonunda çıktı. Yurdumuzda var
olan ödüller sayılıydı. Yeditepe'nin sahibi Hüsamettin Bozok
kitabı *Sait Faik Ödülü* seçici kuruluna yolladı: "Ödül almasa
bile bir iki oy alır, bu da reklam olur!" dedi. Bir oy aldı.

Ödül alma isteğim o denli cansız iken, sanırım karşılaştı-
ğım koşulların etkisiyle canlandı. Ödül almazsan tanınmazsın,
tutunmazsın diyorlardı. Açılan yarışmalara girmeye başladım.
Devlet ödülleri, fitili kısık lambalar gibiydi, yoktu. Özel kişile-
rin, kurumların ödülleri cansızdı. 1958'de *Yılanların Öcü* ile
kazandığım Yunus Nadi Ödülü, gerçekten tanınmama yardımcı
oldu. Ben daha başta toplumun egemen siyasal gücüne aykırı
bir yazardım. Yunus Nadi birinciliği bu tutumda direnebilme-
me yardım etti.

TRT'nin 1970'te açtığı yarışmalarda iki ödül aldım: *Tırpan*
ile Roman Başarı Ödülü, *Sınırdaki Ölü*'nün üç öyküsüyle Öykü
Başarı Ödülü. O zaman TÖS Genel Başkanıyım. Sendikamızın

tutumunu temsil ettiğim için, görevlisi bulunduğum bakanlığın hışmını üstüme çekiyorum. Bu iki ödül, kamuoyunda kitaplarımın yayılmasına yaradı. Okurlarımın desteği arttı.

1971’de Mamak Askeri Cezaevi’nde tutukluymken Türk Dil Kurumu ödülleri açıklandı. *Tırpan* bir ödül daha kazanmıştı. Askeri tutukevinde haberi pek hoş biçimde duyduk. Ankara’daki yayımcı arkadaşımın çektiği kutlama telgrafı, her nasılsa bana verildi. Arkasından Nöbet Âmiri geldi: “Telefon ettiler, senin bir kitabın mı, romanın mı varmış, galiba adı Kürdan, birincilik almış, onu bildirdiler” dedi. Telefon edenler belki cezaevi yönetimini pirelendirmeyelim diye “*Tırpan*” yerine “*Kürdan*” dedi yada Yarbayımız, bana iki ödül kazandıran *Tırpan*’ı duymamıştı.

O yıl özgürlükler feci kısıtlıydı. *Tırpan*’ın ödül aldığı resmen açıklanamadı. Ege Üniversitesi gökbilim profesörü dostum Abdullah Kızılırmak da bilim ödülü kazanmıştı. 12 Mart’ın tutukladığı aydınlardandı; onunki de açıklanmadı.

Sonra cezaevinden çıktım. Ertesi yılın ödül törenine çağrıldım. “Geçen yılın ödülü olduğu için, git önce muhasebeden paranı al, sonra törene gel” dediler. Beni de kürsüye çıkaracaklar, konuşacağım, onur çağrılısı Cumhurbaşkanı elimi sıkacak sanıyordum. Öyle olmadı. Kurum’un o zamanki nazik Genel Başkanı Prof. Macit Gökberk ile Genel Yazmanı Cahit Külebi törenden sonra benden “anlayış” rica ettiler. Çocuklar gibi “Hayır, ille ben de konuşacağım! Cumhurbaşkanı benim de elimi sıkacak!” diye yırtınamazdım. Ödül diplomasıyla üstüne Atatürk kabartması bulunan plaketi sonradan eve yolladılar; anı olarak saklıyorum. 1974’te *Can Parası* ile Sait Faik Ödülü’nü kazandım. Pera Palas’ta düzenlenen törende, ilk kez konuşarak, o muradıma erdim.

Şimdi yurdumuzda laklak lukluk Nobel Ödülü konuşuluyor. Bu konuda uyanan ulusal özleme Cumhurbaşkanının da katıldığını Köşk’te verilen yılbaşı şöleninde tanık olduk. Nobel Ödülü 70 yılı aşkın bir uygulama geçirdi. Maksim Gorki, Nâzım Hikmet, Jack London, Sait Faik, Orhan Kemal bu ödülün seçici kurulundan “olur” almadı. Tolstoy’un adaylar arasında olduğu yıl ödülü Sully Prudhomme adlı bir şaire verdiler. Kim

olduğunu şimdi içimizde bilen yoktur. Hak etmişlerden çok hak etmemişlerin alt alta dizildiği bir listedir Nobel. Kimi değerli yazarlar bu listeyi seyrek olarak onurlandırır. Bir gün bizim de bir yazarımız onurlandırır belki.

Hani doyumevinin kapısına “Bu kentin en ünlü doyumevi”, “Bu yurdun en ünlü doyumevi”, “Dünyanın en ünlü doyumevi” yazdıran meslektaşlarına inat, “Bu sokağın en iyi doyumevi” yazdıran alçakgönüllü aşçı gibi ben de, daha çok yerli ödülleri topluyorum. Bugün de Orhan Kemal Ödülü’nü alıyorum. Orhan Kemal, belli başlı ilk ödülüm Yunus Nadi’nin seçici kurulunda üye idi. Verdiği oy ile o ödülü almamı sağlayanlardan biri oldu. Şimdi ailesince anısına kurulan ödülü, *Yılanların Öcü*’nün süreği olan *Kara Ahmet Destanı* ile alışım güzel bir rastlantıdır.

Ankara’da bir yazar arkadaşım telefon açtı. Kutlamaktı amacı. Teşekkür edip “Darısı senin başına!” dedim. “Nerde bende o şans? Ben cezaevine düşmedim ki!” dedi telefonda. Burda, Orhan Kemal Ödül listesinde yedi yıldır yer alan yazarların cezaevine girip çıkmış olmasının yarattığı bir yanlış anlamadan çok, bir gerçek dile geliyor sanırım; nerdeyse cezaevine düşmeyen romancı kalmamış yurdumuzda! Kalanlar bizi ödül aldığımız için şanslı görüyor. Biz de onları cezaevine düşmediler diye şanslı görürüz gerçekte.

Derin anlamlı bir ödüldür Orhan Kemal Ödülü.

Nâzım Hikmet ile Sabahattin Ali’den sonra, toplumcu gerçekçi yazın yolunda büyük adım atan, o yolu bizler için daha da ışıklandıran, saygı duyduğumuz çalışkan bir yazardır. Kalemini satmamış, başı dik, onurlu, dört dörtlük örnek bir yazardır. Benim kuşağımın toplumcu gerçekçilik yolunu bulabilmesine etkisi olmuştur. Ulusal kültürümüze onca katkısı olan bu büyük yazarın toplumsal güvencesi, emekliliği, hiçbir şeyi olmadı. Resmi çevreler onun değerini, ölümünden sonra anlamaya başlıyor: İlk kez bu yıl Milli Kütüphane’de anma günü yapıldı, Kültür Bakanı kutlama telgrafı çekti.

Orhan Kemal’in ışığına saygılar sunuyorum, Ödülünü öpüp başıma koyuyorum.

Bakanla Tartışma

Bakanın gazetelere geçen demeci şöyle bitiyordu:

“Solcular abartıyor. Yurdumuzda işsizlik yoktur! İşsiz olduğunu söyleyen gelsin karga avlasın!”

Öğretmen Hasan Basri Aydın, “Haydaaa!” diyerek elindeki gazeteyi attı. Bu bakanı tanıyor. Yargıçtı. O uzak Anadolu kasabasında birlikte çalıştılar. Solcuydu o zaman; solcu demek belki fazla, sol eğilimli. TÖS şubesine gelir, çay içer, gazete okur, yurt sorunlarını tartışır.

Sonra Türkiye’de demokrasi biraz daha yozlaştı. İşler temelli raydan çıktı. Askerler, bir gece sabaha karşı yönetime el koydu. Yönetimde uzun kalmak istemediklerini söylediler. Demokrasiyi rayına oturtup çekilecekler. Önemli görevlere “dürüst” adamları getirdiler. Bu arada Hidayet Bey’in adı geçti. Bakan olacağı söylendi. Genel Müdür yaptılar. Aradan epey geçti. Askerler çekildi. Sivil yönetim geri geldi. Politika rayından daha beter çıktı. Demokrasi daha beter yozlaştı. Büyükler “Ne yapalım da bu kutsalı yaşatalım?” diye düşünüyor. Ordunun yönetime yeniden el koymasını isteyenler var. Ama bunun doğrudan uygulanması sakınca yaratıyor, çünkü ordu yıpranıyor. Sivil yönetimi üstlenmek sakıncalı. Ordu darbe yapacaksa sivilleri öne sürüp kendisi arkada kalmalı.

Ne olduğu önceden bilinmeyen bir yönetim türü ortaya çıktı. Hidayet Bey müsteşar oldu. Sonra sivillerin bu takımı yıprandı. Değiştirmek gereği doğdu. Hidayet Bey’i bakan yapacaklar. Ama milletvekili değil. Cumhurbaşkanı kontenjanından senatör seçtiler. Böylece hem senatör, hem bakan oldu.

“İşsiz olduğunu söyleyen gelsin karga avlasın!” sözünü o zaman söyledi. Gerçekte bu bir demeç değildi. Çünkü kendisi ne Çalışma Bakanı, ne de mısırları korumakla görevli Tarım Bakanı. Doğuda bir açılış törenine çağırılmıştı. “Haydi sen de konuş!” dediler. Atölye büyüklüğünde bir fabrikanın açılışı yapılıyor. Kurdele kesilecek. Genel Müdür bu fabrikanın yurttaki

işsizliği azaltacağını söyledi. Hidayet Bey kızdı; işsizlikten söz eden bu kimse belki bir “gizli solcu”dur. Kalktı konuşmaya başladı. Alkış malkış olmuyor. Biraz çarpıcı söz bulup söylemeli. “Biraz da işsizlik konusunu ele alalım!” dedi. “Yurdumuzda işsizlik var mı? İşsizlik var demek, tembellik yok demektir. Oysa bizde işsizlikten çok tembellik var. Ben işsizlikten önce tembelliğin ortadan kaldırılmasını isterim. Tembellik kalkınca işsizliği yok etmenin yolu bulunur. İşsizim diyenler hiçbir iş yapamıyorsa, gelsin karga avlasınlar!” Alkış patladı o an.

Neresi yanlış bu sözün? Töreni izleyenlerin alkışı dinmek bilmedi. Ama gazeteler durur mu? Dinlediğini anlamayan, anladığını yanlış anlatan, çoğu doğru dürüst bir yüksek okul bitirmemiş bu takım, değerli devlet adamlarını yıpratmak için kalem denilen silâhı, aklına estiği gibi kullanıyor! Kalkıp bir yalanlama göndermeyi düşündü. Fakat vazgeçti. Basın danışmanı Nail Bey gazetecilikten geliyor. Onun dediğine göre yalanlama yazılan yalanı pekiştirmekten başka etki yapmıyor. Bunun yerine bu tür haberleri yazan gazeteciler hakkında ağır yasa çıkarmak, var olan yasayı buna göre uygulamak doğru olur. Böylece kimseyi doğrudan karşısına almış olmaz, dolaylı yoldan basını disipline sokmuş olursun. Ne olsa yurttaki demokrasi var. Gazeteleri doğrudan karşısına aldın mı, tek durmazlar. İnsanın cemaziyülevveli’ni karıştırırlar. Doğrudan baskı yapmamışken en temiz kimseleri kötüleyen yayın yapıyorlar.

Bakanlık buyruğuna alınmış işsiz bir öğretmenim stop. Göstereceğiniz yerde ücretli olarak karga avlamak istiyorum stop. Gereğine ilginizi dilerim stop. (...) ilçesinde işsiz öğretmen Hasan Basri Aydın stop.

Çerçeve içinde not:

Telgraf haberleşmelerinin içeriğinden Devlet sorumlu değildir.

Hidayet Bey’in tepesi attı. Telgrafı Milli Eğitim Bakanına yolladı. O uzak Anadolu kasabasının TÖS şubesindeki öğretmeni anımsamadı bile. Hakkında işlem yapılmasını rica etti.

Milli Eğitim Bakanı, Hasan Basri Aydın'ın dosyasını getirtip okuyunca, onun zaten cezalı olduğunu, yapılacak yeni işlem bulunmadığını gördü. Gerçekten, Basri Aydın daha önce benzer davranışlardan ötürü Bakanlık buyruğuna alınarak iki kez cezalandırıldı. Konu uyudu. Bakanlık buyruğunda olmanın aylıklığı sürdü.

Hasan Basri Aydın, "Ne yapayım, nasıl yeniden işe döne-yim?" diye düşünüyor, çözüm bulamıyor. İş bulup çalışması gerekiyor. Bunun için kalkıp Ankara'ya, sonra İstanbul'a gitti. Ankara'da elinden kimse tutmadı. İstanbul'a dayısı oğlunun yanına vardı. Dayıoğlu dışalımsatım yapıyor. Bürosunu yeni anlayışa göre döşemiş. Şu rastlantıya bak, üç yıl önce Hidayet Bey'in ortağıydı. Hidayet Bey yüz bin lira koydu. Demek biriktirmişti. Devlet memurunun alımsatım işiyle uğraşması yasak. İşlemler eşinin üstünden yürüdü. Ondan sonra üçtür beştir akmaya başladı. Böylece bol bolamat harcamanın, rahat yaşamının kolaylığını elde etti. İşlemler yasalara uygun yapılıyor.

Dayısı oğlu Hasan Basri Aydın'a kahve söyledi. Bakanlık buyruğunda işsiz, parasız olduğunu öğrendi. Eğer çalışmak istiyorsa bir iş sağlayabilirdi. "Hiçbir iş sağlayamazsak burda otur, bizim işlerin ucundan tut. Bununla birlikte ağzını da tut. Burda solculuk gerekmez." Dayısı oğlunun içinden Hasan Basri Aydın'ı yemeğe götürmek geçti. O sırada sekreteri, Sayın Hidayet Bey'in geldiğini haber verdi. Ne rastlantı! Ama Hasan Basri Aydın'ın neşesi kaçtı. Hidayet Bey girmeden kalkmayı düşündü, başaramadı. Dışalımsatımcı dayıoğlu fırlayıp, "Buyurun buyurun!" çekti. Konuşu içeri aldı. Hasan Basri Aydın, "Bana izin!" dedi, el sıkıp çıktı.

Hidayet Bey sordu: "Yahu ortak, kim bu? Gözüm ısırdı."

"Bir akraba."

"Tamam yahu, kasabadan tanıyorum. Ne iş yapar?"

Dayıoğlu attı: "Subaydır; sivil giyinip gelmiş..."

"Madem subay, niçin kalkıp gitti? Çağır gelsin, tanışalım.

Albay mı?"

"Albay değil, yarbay."

"Çağır yahu!"

Dayıoğlu kalktı. Hasan Basri Aydın'ı çağırdı. Dönüp gelince Hidayet Bey ayağa kalktı: "Buyurunuz Sayın yarbayım! Niçin gittiniz? Konuşurduk. Buyurun oturun! Nasılsınız?"

"İyiym, sağolun ama ben yarbay değilim..."

"Nesiniz peki?"

"Öğretmenim..."

"Nerde?"

"Bakanlık buyruğunda..."

Odanın içinde soğuk bir yel dolaştı. Hidayet Bey'in yüzü üşüdü. O sıralar ortalıkta solculuktan bakanlık buyruğuna alınmış, tutuklanmış, yargılanmakta olan çok öğretmen var.

"TÖS'lü müsün?"

"Evet..."

Hidayet Bey cık cık etti: "İnsan öyle solcu bir kuruluşun üyesi olur mu be kardeşim? Olursa elbet bakanlık buyruğuna alınır."

Söyleyeceği sözü epeyce tarttı Hasan Basri Aydın: "Siz Eğitim Bakanı değilsiniz; nasıl biliyorsunuz TÖS'ün öyle solcu olduğunu?"

"Biliyorum..."

Ah, şimdi dayıoğlu biraz zor durumda kalacak.

"Nasıl biliyorsunuz?"

"Herkes biliyor! Genel başkanınız belli biri!"

"Bizim genel başkanı gördünüz mü hiç?"

"Hayır..."

"Bir konuşmasını dinlediniz mi?"

"Hayır ama yazdığı kitaplar ortada!"

"Okudunuz mu bir kitabını?"

"Hayır okumadım..."

Hasan Basri Aydın'ın sinirleri yıllardır böyle uygarlıkaltı sorunları konuşa konuşa yorulmuştu. İstemediği halde patladı:

"Bire Sayınoğlu Sayın! Hayınoğlu hayın! Bizim genel başkanı görmedin. Bir konuşmasını dinlemedin. Bir kitabını okumadın. Öyle belli biri olduğunu nasıl biliyorsun? İşte şimdi anladım, senin gibi bir Sayınoğlu Sayın bakan olursa, benim gibi öğretmenler işten atılır!"

Hasan Basri Aydın bunları bir anda, şimşek hızıyla söyleyip kalktı. Dayıoğlu ne yapacağını, ne diyeceğini şaşırıldı. Gerçek-

ten zor durumda kaldı. Sayın ortağı da şaşırıldı. Şu karşısındaki adam, solculuğu, komünistliği geç, son derece kaba biriydi; “Sayınoğlu Sayın!” diyor yüzüne. Ona iyi bir ders vermeye hazırlanıyordu ama Hasan Basri Aydın kalktı. “Hoşça kalın!” demeden çıktı.

Genel Müdür

Türkiye’de bir hükümet düştü de yeni bir hükümet kuruldu mu, yer yerinden oynar. Başbakan gibi, bakanlar gibi müdürler, müsteşarlar, valiler, kaymakamlar değişir. Yeni gelenlerin hiçbirinin huyu suyu eskiyi tutmaz. Odalarına yeni masa, koltuk isteyenler çıktığı gibi, “Ben bu memurla, sekreterle, bu odacıyla çalışmam!” deyip onları değiştirmeye kalkan da olur. Tepeden tırnağa değişir yönetim. Ama bu değişme kabukta kalır. Asla öze inmez, özlenen yönde olmaz.

Elbet hiç değişmeyen yanlar da kalır. Örneğin kutlama işleri. Bir kez başbakanı herkes kutlar. İlk günden başlayarak makamına girip çıkan grupları televizyon gösterir, radyo söyler. Eskiden gazeteler resim basardı. Artık televizyon hepsinin yerini tutuyor. İllerden, ilçelerden tabur tabur gelir; o ilin milletvekilini, senatörünü de alarak içeri doluşurlar. Eğilip el öperler. Daha kalabalık gelenlere büyük salon açılır. Başbakan bir de konuşma yapar. Bu da filme alınır, televizyondan yayımlanır.

Bakanların da görkemli kutlaması yapılır. Bırakın bakanları, genel müdürlerin kutlanması günlerce sürer. Çiçekle gelenlere rastlanır. Bir tanıdığım genel müdür olunca tâ Trakya’dan “heyet” geldi. Bunların ardında küçük büyük çıkar hesapları olur çoğu zaman: “Biz seni vaktiyle kutlamaya geldik, gör şu işimizi!” diyenler çıkar. Bu yüzden çok yakın dostlarım bile bir iş başına gelse kutlamaya gitmem; benimki de öyle anlaşılır diye çekinirim. Hem de “Böyle yüksek yerlerde çalışanların tek günlüğü topluma şu kadara mal olur; oturup çalışsın, vaktini alma-

yalım!” diye düşünür, mektupla kutlama yolunu seçerim. Yanıt yazdırma zorunda kalmasın diye adresimi de yazmam.

Milli Eğitim’in kadroları da değişti. Antalyalı bir arkadaşım var, bakanlığa gidip yeni gelenlerin hepsini kutladı. Hem de eski’lerden kim kimdir, hepsi hakkında bilgi sundu. Bana, “Kalk birlikte gidelim!” dedi. Gitmedim.

Değişikliklerin üstünden üç ay geçti. Bir gün çok uzaktaki bir arkadaşımın işini izlemeye gittim. Baktım, ilgili müdürün kapısında sıra bekleyenler var. Yanına girebileceğim tanış başka birini düşündüm. Yeni İlköğretim Genel Müdürü aklıma geldi. “Odası nerde?” diye sordum. Yukarı katlardan birindeymiş. Merdivenlerin sağına birer çizelge asmışlar, hangi bölümün hangi katta olduğunu yazmışlar. Çıktım, ön odasına vardım. Adımı söyleyip kendimi tanıtınca sekreteri, “Giriniz efendim...” dedi. Çıtı pıtı bir kız. Göz değmesin diye maşallah çektim. Genel Müdür’ün yanında kimse yok sanıp girdim. Meğer yanlışmışım; geniş odası ağzına kadar dolu idi. Beş mi, altı mı milletvekili, on beş yirmi yurttaş... Oturduğu masanın arkasına, büyücek bir çerçeveye bez koydurup asmış. Şarap renginde, sanırım pahalıca bir kumaş. Kat kat katlanmış. Kocaman bir koltuğu var. Konuşurken fırt o yana, fin bu yana dönüyor. Okkalıca da biri kendisi. En yukarda Atatürk’ün çatık kaşlı bir resmi. Beni görünce kalktı, “Nerelerdesin? İnsan bir gelmez mi? Geç otur şöyle!” diye sitem etti. Kendisi yerine oturdu gene. Ekspres trenler nasıl hızlı giderse, görüşmecilerini öyle hızlı dinliyor. Kiminin dediğini not alıyor, kiminin sözünü bölüyor; kimini başka yere gönderiyor. Büyük demir çelik fabrikalarında yüksek fırınların demir eritmesi gibi, önünde bekleyen kalabalığı eritmeye çalışıyor. Ara sıra sağındaki telefonların ışığı yanıp sönüyor, birinin zili çalıyor. Almaç vermedi kaldırıp karşılık veriyor. Kimi zaman telefonların ikisine birden söz anlatmak zorunda kalıyor. Bundan başka sekreter kız arada girip kulağına bir şey fısıldıyor. “Beklesin biraz!” yada “Gönder, o da gelsin!” diyor. Kimi zaman da genel müdür yardımcıları, şube müdürleri giriyor. Önüne imzalanacak bir karton yazı koyuyorlar, imzalıyor.

Uygun bir yere oturup beklemeye başladım. Oturanların kimiyle tanış çıktık, selâmlaştık. Epey zaman geçti. Genel

Müdür'ün çalışmasını izledim. Görüşmecilerin biri kalktı, Güneydoğu'dan yaşlıca bir öğretmen yanaştı: "Efendim, benim kızım da benim gibi öğretmendir. Bir yıl önce Tutak diye bir yere verdiler. Annesi tutturdu istifa etsin! Ben dedim etmesin! Tutak'a gitti, bir yıl çalıştı. Fakat bu bize çok zor geldi. Takdir buyurursunuz, kızımız daha ne olsa çocuk. Orda gerçi iyi insanlar var ama annesi korkuyor. Düşünüp taşındık; şimdi bir yer değiştirme istesek, büyük sorun. Dedik en iyisi bizim ilden Tutak'a gitmek isteyen bir öğretmen çıkar mı? Arayıp taradık. Bir kız öğretmen bulduk. Ne iyi değil mi, bizimki gibi o da kız. Kendisi Ağrılıymış. Madem Ağrı'ya gidemiyorum. Tutak'a gideyim diyor. Karşılıklı olarak dilekçe verdiler. Fakat yanıt geldi, olmuyor!"

Genel Müdür sordu sabırsız: "Olsun diyorunuz?"

"Evet, olsun diyoruz..."

"Sizin bu işiniz olmaz..."

"Neden efendim?"

"Sayın Bakanım atamaları durdurdu!"

"Ama bu atama değil, karşılıklı yer değiştirme!"

"Karşılıklı yer değiştirmeler de atamadır. Biri ordan alınacak buraya atanacak; öteki burdan alınıp oraya atanacak!"

"Eskiden böyle kolaylıklar olurdu!"

"Eski bitti, şimdi olmuyor!"

"Bu kadarcık işi yapmalısınız. Mağdur oluyoruz..."

"Hayır yapamam! Sayın Bakanım atamaları durdurdu diyor. Elimde yetki yok..."

"Ben çok haklı bir istektir diye dosdoğru kendim geldim. Yanıma senatör, milletvekili almadım."

"Elimde bir yetki yok dedim size..."

"Biz bu yeni hükümetten çok yarar umduk efendim. Fakat ufacak bir işimizi görmüyorsunuz. Affedersiniz ama bence bu kararınız biraz yanlışır..."

"Bir dakika, bir dakika! Yanlış şimdi asıl siz yapıyorsunuz. Önermeniz yanlış olduğu için, genellemeniz de yanlış oluyor. Benim elimde yetki yok diyorum size!"

Güneydoğu'dan gelen yaşlı öğretmenin kafası kızdı. Kalktı usulca. Sağında solunda oturanlara baktı. Kapıyı çarpmadı ama

çarpar gibi kapatarak çıkıp gitti. Genel Müdür, “Siz buyurun!” diyerek önüne başka birini aldı.

Çıkayım diye ben de kalktım; fakat göz etti, çıkmamı önledi. Oturup görüşmelerin sonunu bekledim. Oda boşaldı. Zile bastı; işgören geldi.

“Birer çay içelim...”

O arada bir de terini sildi. Gene telefonlar çaldı. Sekreter girip çıktı.

“Bir işin mi var; buyur!”

“Bir işim yok, öyle uğradım. İşim olsa söyledim; sen de olmaz derdin!” dedim.

“Olur işlere olmaz demeyiz canım!”

“Tutumunuzu sevmedim!” dedim açıkça.

“Neden sevmedin? Sen de hiçbir şeyi sevmezsin!”

“Bir Genel Müdür benim elimde yetki yok demez!”

“Sayın Bakan atamaları durdurmuş; elimde ne var?”

Güldüm: “Oturduğunuz koltukta bir zamanlar Hakkı Tonguç oturdu. Dünyanın işini yaptı. Onca köy enstitüsünü, köy okulunu açtı, onca halk çocuğunu okuttu. Bir Genel Müdür iki öğretmenin yer değiştirmesini yapamaz mı?”

“Sayın Bakanım durdurmuş, nasıl yaparım?”

“Sayın Bakanın bakan, sen Genel Müdür’sün!”

Acıyarak bakıyor yüzüme. Çok oturmadım. Çayı da içtik mi, içmedik mi, anımsamıyorum. Kalktım çıkıyordum, ayağa kalktı. Kapıya kadar gelecekti, gelmedi. Yeniden oturdu. İri yarıydı; tıka basa dolduruyordu koltuğu ama ben orda bir şey görmüyordum, sanki boştu.

Demokratik

Daha önce anlattım ama tam anlatmadım. Muşlu arkadaşım, o güneşin doğduğu ilden Ankara’ya telefonlar, mektuplar yağırdı: “Ne yap yap, işimi gör, yoksa vallah öleceğim!” diyor.

Öleceğim demekle ölünmediğini biliyorum ama büyük haksızlığa uğramış. Düzeltilmesine yardımcı olmalıyım. Kalkıp Bakanlığa bir daha gittim.

Gerçekte, onun bunun işini izlerken sıkılıyorum. Kendi işini izlemeyen insan kalkmış başkasının işini izliyor! Muşlu arkadaşım, orda oturduğu yerden, Ankara gibi beni de bir şey sanıyor. Derdini ciddiye almazsam, Ankara'yı da, beni de gönülden sürecek. İşini bundan ötürü izlemek istedim. Yalnız kendimi değil, Ankara'yı da kurtaracağım.

Üstelik bu kez Genel Müdür olan kişiyi tanıyorum. Arkadaşım sayılır hatta. Amerika'ya gideceğiz diye birlikte İngilizce kursu gördük, bir ara Washington'da birlikte bulunduk. Gerçi kimileri böyle bir yüksek koltuğa oturdu mu, aynı yatakta yatdığı insana karşı bile değişiyor. Aynı kursta birlikte bulunduğu arkadaşları takar mı? Fakat dünyaya sürekli karamsar bakmanın hiç gereği yoktur. Arkadaşım kökten bozulacak kadar zaman geçmedi daha.

Bakanlığın merdivenleri arı kovanının ağzı gibi. Bin dere-den, on bin tepeden kopan gelmiş. Bunca insanı merdivenlerden inip çıkarken, kapılar önünde kümeleşirken gören bir yabancı, ülkemizde işlerin düzgün gitmediğini, haksızlıkların dayanılır sınırı aştığını hemen anlar. Değilse bunca insanın başkentte, hem de sadece bir bakanlıkta ne işi var? Düzenli bir ülkede işler yazıyla, telefonla tıklar tıklar yürür; sırası gelen iş de hemen sonuçlanır.

Önceki dönemlerde azarlanmak yada sorguya çekilmek için birkaç kez gelip gittiğim Bakanlığı biraz biliyorum. Genel Müdürün odasını kolayca buldum. Eski Genel Müdürleri görmek, Genel Kurmay Başkanını görmekten zordu. Huzura girmeden önce kapıcıya bir ifade verirdin. Bir odaya alınır, orda saçlı özenli yapılmış, gözüne kadar boyalı bir bayana ad, soyad söyler, beklerdin. Bu kez de öyle olacak sanıyorum. Kapıcı, gözüyle "Gir!" dedi, şaşırdım. Girdiğim ön odada o boyalı bayan yok. Yerine emekliliği yaklaşmış ilkokul müdürü görünüşünde bir bey oturuyor. Bekleyen bir tek kişinin olmayışına da şaşıtım. Demek bu kez işler, hiç değilse arkadaşımın yönettiği bölümde iyi akıyor.

“Buyurun; ne istiyorsunuz?”

“Bir iş var; Genel Müdürü göreceğim. Yerinde mi?”

“Sayın Genel Müdürüm yerinde; buyur!”

Mutluluk duydum, oturup uzun uzun toz yutmayacağım. Tık tık edip bekledim. Görevli, “Girin girin, tık tık’a gerek yoktur!” dedi.

Muşlu arkadaşın işinin yarısı görülmüş gibi sevindim. Açtım kapıyı. Eskiden de bildiğim o geniş oda, Genel Müdürlük Makamı denilen o camlı masa ile döner koltuk boş. Ama odanın içi ağzına kadar insan dolu. Geniş katılımlı bir toplantı var sanısına kapıldım. Oturanların arasında, yeni parlatılmış dişlerini göstere göstere gülen bizim Genel Müdürü gördüm. Başını döndürdü, bana da gülüyor, hem de gel diye el ediyor. Saygıyla yürüdüm. Ayağa kalktı; elimi sıkarken kendine çekti; bir de öpüştük. Ya benim saygınlığım artmış ya Genel Müdür dostlarına böyle davranıyor. “Buyurun, bir yer bulun oturun; kusura bakmayın!” diyor.

Hayır, ne münasebet? Nasıl kusura bakarım? Ama bunları söyleme fırsatı olmadı. Genel Müdür gidip az önce kalktığı yere oturdu. Karşısındaki adama. “Buyurun, sizi dinliyorum!” dedi. Bana da “Otur rica ederim!” dedi.

Baylı bayanlı bir kalabalıktı içerdeki. Ben diyeyim otuz, siz deyin kırk! Biri Genel Müdüre derdini döküyor, öbürleri dinliyor yada dinlemiyor sıra bekliyor.

“Evet sizi dinliyorum...”

Derdini anlatan bey, konuşmayı fısıltıya çevirdi.

“Evet anlıyorum sizi” diye bir iki kez araya girdi Genel Müdür. Sonra, “Siz haklısınız ama bunu Sayın Bakanıma sormam gerekir. Kendileriyle ancak yarın görüşebilirim. En iyisi bugün gidip yarın gelin siz...”

“Sağolun efendim ama çok uzaktan geldim. Ankara pahalı. Bugün dönmek istiyorum...”

“Dönün! Ardınızdan yazı yollarız...”

“Ah ne yapsam bilmiyorum ki?”

“Orasını siz düşünün...”

Bir bayanı çağırdı önüne: “Anlatın, derdinizi!”

Sanki çok sürgünlük çekmiş, yanıp kavrulmuş bir bayandı. Sağına soluna bakındı; yutkundu: “Efendim acaba nasıl anlat-sam?” dedi, bir daha yutkundu. “Dümdüz anlatın!” dedi Genel Müdür. Bayan bir türlü başlayamadı. Sıkılıyordu. Birden çanta-sını kucaklayıp kalkmaya davrandı: “Böyle anlatamam! En iyisi bir تنها vaktinizde geleyim efendim!”

“Anlatsaydınız; niçin çekiniyorsunuz?”

“Hayır efendim!”

“Siz bilirsiniz...”

Bayan çıkıp gitti; Genel Müdür başka bir bayanı çağırdı. “Buyurun sizi dinliyorum!” dedi.

Son derece alçak sesle anlatmaya başladı bayan: “Bizim Müdür efendim, bilmem ki nasıl anlatayım? Çok şey, yani şunu demek istiyorum; çok ahlaksız bir yönetici! İnsandan öyle şey-ler istiyor, yani onun istediğini yapmanın oluru yoktur!”

“Dinliyorum...” dedi Genel Müdür. “Ama en iyisi siz bunları yazıp getirin bana! Gerekeni o zaman yaparım... Olduğu gibi yazın getirin...”

Bayan kalktı: “Efendim gerçekte ben bunları dilekçe biçi-minde birkaç kez yazıp sundum ama sonuç alamadım. Sizi bu-nun için rahatsız ettim...”

Genel Müdür ellerini açtı:

“Bir daha yazın; hem de açık seçik yazın.”

Bu kez bir beyi oturttu karşısına. O da başladı anlatmaya.

Muşlu arkadaşım, eski hükümet zamanında Vali’den haksız-lık gördü. Derecesini düşürüp alt bir göreve getirdiler. Danış-tay’a başvurarak “yürütmeyi durdurma kararı” aldı. Ama Vali, “Ben Danıştay dinlemem!” deyip kararı yırttı. Arkadaşım duru-mu dilekçeyle Bakanlığa bildirdi. Dilekçesinin günü, numarası elimde. Sıramız gelince göstereceğim. Önümde yirmi kişiden fazla var. Belki bugün gelmez. Usulca kalktım. Aşağı katlardan birinde bir Dilaver Efendi vardı. Pasaport alırken karşılaştığım zorlukları nasıl aşacağım konusunda biraz yardımcı olmuştu. Gidip onu bulayım, vakti varsa birkaç sözcük konuşalım. Genel Müdürün yanına sonra çıkar, sıramı yeniden beklerim dedim.

“Niçin gidiyorsunuz? Şimdi biter.”

“Gene geleceğim...”

Çıktım odasından. Düşünmeye başladım; nasıl bir yöntem bu? Birkaç gün önce İlköğretimde de aynısını gördüm. Gelenleri önüne oturtmuş, dert dinliyor. İnsanlar sıkılıyor. Yeni müdürlerin, genel müdürlerin hepsi böyle mi? Ben ikisini gördüm. Öbürleri doğru dürüst çalışıyordur belki.

Dilaver Efendi aşağıda, Belgelik bölümünde, kapıya yakın yerde oturuyor. Anımsadı beni: “Bire yeğenim, kaç yıl oldu; niçin bir daha uğramadın? Ben de sandım, Ankara’yı terk edip doğduğun köye gittin!”

“Doğduğum köye de gittim ama bir ayağım burda. Muş’tan bir arkadaşın işi var. Yukarda onu izlemek istedim. Ama kala-balık. Genel Müdür almış gelenleri odasına, dert dinliyor. Kimisi sıkılıyor, yutkunuyor...”

Dilaver Efendi, “Keh keh keh!” ederek güldü. “Eskisi kötüydü, şimdiki daha kötü! Bu bizim işler düzelmeyecek!”

“Kötü işlerin kimini gazetelerden okuyoruz!” dedim.

“Gazetelerden okuduğun hiçtir! Gazeteci her şeyi ne bilsin? Onların bildiği: Müdür bayan memuru çağırmış, yanağından makas almış, örneğin! Ne bu? Çok hele şuraya. Bundan önceki, odasına koltuklar yaptırdı, açtın mı yatak olur, büktün mü koltuk. Kendi evinde yada Çiftlik Oteli’nde o kadar rahat göremez işini! Hem de fıstıkları seçer sekreter diye. Üstelik maaşı yüksek. Ne sefa değil mi?”

Sordum: “Ne oldu o koltuklar?”

“Çivilettiler! Ama çivilerin sökülmesi zor mu? Yakında duyarsın!”

Bir yanıt veremedim Dilaver Efendi’ye!

Bıyık altından güldü, bir de göz kırptı: “Emekli olmama az kaldı. Otuz yıldır burdayım; çok işler gördüm, bunları da görüyorum. Sizler beş on genç, doğru olacağız, doğru kalacağız diye, sıkın bitirin kendinizi! Herif, eğer hele kulağını, kim olduğunu da söyleyeyim, bundan önceki hükümette vardı hani. İstanbul’da görevli bir bayanı buraya aldırıldı, kullandı kullandı, sonra başka bir kız buldu taze, onu kullanmaya başladı; berikini Zürih’e mi, Münih’e mi, göreve yolladı. Dünyanın aylığı, dünyanın yolluğu, hem de yan ödemesi! Bir de dört gözlü Genel Müdür vardı; makam odasının ardına oda döşetti; karyola

yatak koydurdu. Senin akıllı gazeteci arkadaşların yanağından makas alınan kızları yazacağına bunları yazsa ya! Hem de zamanında yazsa ya! Gelip geçtikten sonra yazıyorlar; o zaman da dedikodu sayılıyor...”

Dilaver Efendi’nin yüzüne, “Sen de bunları iş işten geçtikten sonra anlatıyorsun!” der gibi baktım. Ama o anlatmasını sürdürdü:

“Balık baştan kokar derler! Yukarısı böyle yapınca, aşağısı da kendine göre avantajını arıyor. Onlar da iş izlemeye gelen bayanlara sulanıyor. Şu Ankara’da bir garsoniyeri üç ortak kullanan çok şube müdürü bilirim ama elimden çözüm gelmez! Çünkü yetkisizim. Hem de çok aşağı kattayım...”

Elimi Dilaver Efendi’nin dizine vurdum: “Başkentimizin bu kadar sulu olduğunu bilmezdim!”

“Değildi ama oldu ne yazık!”

“Ama suyu ısınacak! Halkımız uyanınca bir hastir çekecek bu kavatlara, öyle hastir görülmemiştir! Ondan sonra Ankara gene Ankara olacak!”

Bir saat kadar oturup kalktım. Yeniden çıktım tanış Genel Müdürün odasına. Bu kez tıklatmadan girdim. Altı kişi kalmış. Bekledim; hepsi bitti. Bitti diyorum, anlatmadan gidenler de oldu. Belki benden çekindiler. Yüzüme yüzüme bakanlar vardı.

Sonuçta teke tek kaldık. Kalktı ayağa; pantolon kemerini yuvarı çekti. Cebinden mendil çıkardı. Yüzünün, boynunun terini sildi. Sigara çıkardı. Tuttu; bir tane de kendi yaktı. Bir iki çekip savurduk. Muşlu arkadaşın işini anlatayım, diyordum.

“Bildğin gibi değil; çok yoruluyorum!” diye o başladı. “Dil Kurumu’nun dergisi yazmış geçenlerde. Fırsat olmadığı için ben okuyamıyorum, bizim Selim okumuş. Gâvurların long play dediği büyük plâklar var ya, ona Türkçe uzunçalar karşılığı bulunmuş! Ondan daha uzunçalar adamlar var. Bir başlıyorlar, kırk dakika, elli dakika! Mahvoluyorum! Asıl bunlara uzunçalar demeli!”

“Niçin, dedim, herkesi bir arada alıyorsun odana? Bireyin öyle sorunları olur, kalabalıkta açamaz!”

“Aşkolsun, aşkolsun! Sen de mi böyle düşünüyorsun? Burası devlet makamı. Resmi işleri konuşuyoruz. Onları da herkesin

derdini herkesin önünde konuşuyoruz. Biraz demokratik olsun diye böyle yapıyoruz. Kimi arkadaşlar yadıyor. Ama alışacaklar. Sürdüreceğiz bunu. Sayın Bakanım da bizi destekliyor...”

Hayli genişti Genel Müdürün odası. Uzunlu kısalı duvarlarına baktım, gerçekten geniş: “Biraz demokratik olsun diye böyle yapıyorsunuz ama anlamadım...” deyip sordum: “Haymana ovasını gördünüz mü?”

“Ne yazık görmedim...”

“Haymana ovası daha geniştir; makamınızı oraya taşıtın! Masayı, koltuğu oraya koydurun. Güneş çarpmasın diye başınıza bir şemsiye diktirin. İnsanların derdini orda dinleyin; daha demokratik olur!” dedim.

Sinirlendi. Bir şey diyecek oldu; kekeleydi, diyemedi. Çok konuşmadık ondan sonra, kalktım. Muşlu arkadaşın işi kaldı. Demek ben de sinirlenmişim. Ne olsa insanım. Sinir dayanmıyor. Eve gider, yarın telefon açarım, telefonla anlatmaya çalışırım diye düşünüyorum.

Müsteşar

Bizim Sadri, “Yahu, olacak işim olmaza döndü!” dedi. İstanbul’a dönüp gidecek. Benden çıkınca, eski arkadaşı Fuat Duru’ya uğrayıp “Hoşça kal!” demek istiyor. Fuat’ın bodrum katındaki odasına gitti. Oturmayacaktı ama Fuat üsteleyince oturdu. Anlatmayacaktı ama Fuat sordu, olmayan işini anlattı.

“Yahu Sadri!” dedi Fuat. “Biz niçin olacak işimizi olduramıyoruz? Bu Müsteşar senin öz arkadaşın! Git konuş kendisiyle; ne çekiniyorsun? Hem sonra bak hükümet değişti; git anlat durumunu kardeşim! Herhalde yapar gereğini!”

“Evet!” dedi Sadri içinden. “Olacak işimizi olduramıyoruz! Gerçekten beceriksiz insanlarız. Bir de Müsteşara çıkayım!”

Ama o gün olanak yoktu. Ertesi gün gitti. Sokaklar çamur, çirpinti. Güya koca ülkenin başkenti. Otobüs minibüs, taksi,

özel otomobil; bir dünya arkaboru dumanı. Bir de kaloriferlerde yanan linyitlerin isı; soluk almak zorlaşıyor. Sadri İstanbul'a bir an önce dönmeyi biraz da bunun için istiyor. Havada kükürt dioksit oranı yükseldi; düşer kalırım diye korkuyor.

Ülke kötü günlerin içinden geçiyor. Birinci Milliyetçi Cephe Hükümetiyle seçimlere gidildi. İktidar ortada kaldı. Her gün on öğrenci, üç öğretmen, beş işçi ölüyor. Yolsuzlukları ortaya çıkaran müfettişlerin evine bomba konuyor. Kalabalıkların ortasına dinamit atılıyor. Sağcı militanlar, yurttta ne kadar solcu varsa kırmak istiyor, kıramadıklarını sindirmeyi düşünüyor. Üniversitelerde durum çok karışık.

İkinci MC Hükümeti üç partiyle kuruldu. Üçü de kilit noktalara kendi adamını yerleştiriyor. Kadro var mı, yok mu bakmıyorlar. Yoksa sözleşmeyle "uzman işçi" olarak alıyorlar. Yandaşlarına bir memurdan fazla aylık bağlıyorlar. Kılıçlarının iki yanı da kesiyor. Bir yanıyla binlerce memuru kıyıp uzaklara atıyorlar; bir yanıyla onların yerine kendi yandaşlarını alıyorlar. Yandaşlarını karanlık işlerde kullanıyorlar. Bomba patlatanlar, dinamit koyanlar, makineli tüfekle kahveleri, otobüsleri tarayanlar bunlardan çıkıyor. Eskiden adam adam çalışan memurlar bozuldu, baştaki iktidarın huyunca giden, yan yun insanlar oldu.

Fakat on gündür başkentte inanılmaz bir değişiklik var. İkinci MC Hükümeti bir gensoruyla düşürüldü, yerine orta solcu bir hükümet kuruldu. Orta solcu hükümet bir temizlik yapacak ama nasıl? Pislik bitmiyor. Solcular, sağcılar kadar becerikli değil. Soygunlar, saldırmalar, öldürmeler sürüyor. Gensoruyla düşenler, "Biz düştük ama ortalık düzelmedi!" demek için olayları körüklüyor.

Sadri yedi yıldır İstanbul'da çalışırdı. Yaptığı işi yapacak az. Ama uzmanlığa değer veren kim? Sağcılar onu giderayak Kepsut'a sürdü. Son gün kararnameyi dayadılar önüne; o da alıp kabul etti.

"Kepsut'a değil, daha uzağa sürün, giderim! Ama Kepsut'ta uzmanlığımıla ilgili iş yok?"

"Haha haha!" diye güldüler. Bunu dinleyecek olsa sürerler mi? Fakat işte hükümet değişti. Kalkıp başkente geldi. Yanlışı belki düzelttirebilir. Geldi, otelde gömlek değiştirdi, hemen Ba-

kanlığa yürüdü. Genel Müdürü yenilemişler. Ama bal yapmaz an gibi vızvız'ın biri. İki saat bekledi kapıda. Odasında en az otuz kişi. Dert dinliyor. Sadri sorununu anlatınca şu karşılığı aldı: "Bizden önce çok haksızlık yapılmış! Biraz da biz yapmayalım diye dikkatli davranıyoruz. Her isteneni yapmadan önce inceliyoruz. Bizim işler bu yüzden yavaş yürüyor..."

Ama yılmadı, bir daha anlattı. O zaman Genel Müdür, "Sadri Bey, ben sizi tanıyorum. Bugün başım kalabalık. Yarın تنها bir zamanda gelin, bir daha anlatın" dedi.

Sadri Bakanlık merkez örgütünde hiç çalışmadı. Ama çalışanları biliyor. Önceki yıllarda, dil kurslarında, çeşitli seminerlerde onlarla birlikte bulundu. Genel Müdürle uzaktan tanıştı. Aradan yıllar geçti. Müsteşarla arkadaşlıkları daha yakındı. Ama şimdi yüzünü görmek istemiyor. Düşürülen Milliyetçiler'le çalıştı; yıllarca onların dümen suyunda gitti. "Araç olduğu kötülükleri düşündükçe kusacağım geliyor! Öleceğimi bilsem onu görmeye gitmem!" diyerek kendini geri çekiyor.

Ertesi gün Genel Müdüre bir daha gitti. Gene aynı suya sabun dokunmaz yanıtlar: "Evet anlatışınıza göre haklı gibisiniz. Fakat Sayın Bakanım daha bana imza yetkisi vermedi. Haksızlıkları bir kez de kendisi incelemek istiyor. O yüzden siz gidin, yirmi gün sonra gelin!"

"Ama süre geçiyor; Kepsut'ta gitmem gerekecek?"

"Valla ben düşüncemi açıkladım; buyurun..."

Şuna bak; bir de kovdu kibarca! Bakanlıktan çıkıp otele geldi. Yattı yüzaşağı. İnip bir çorba içti. Eskilerden bir tanıdığı Erzurum'dan kalkıp gelmiş. Onun da böyle bir sorunu var, ama olmuyormuş. Uzun süre beklemesi gerekiyormuş: "Gel birlikte iki kadeh rakı içelim!" dedi. Onunla da gitmedi. Ne değişecek içmekle? Arkadaşı Fuat Duru'ya telefon etti. Anlattı olanları; "Kahırlandım, yarın döneceğim!" dedi.

Fuat Duru, sabırlı olmasını önerdi. "Sana söyledim, azıcık kafanı kullan! Git Müsteşarla konuş, düzelsin işin! Adam söylemiş böyleymiş, sana ne? Bugün Müsteşar. Onun oraya nasıl geldiğini herkes biliyor, ama başka Müsteşar yok..."

Sadri, bir gün daha kalıp Müsteşarla konuşmayı düşündü. Öğleden sonra görüşebilirse, akşam otobüslerinden biriyle dö-

ner. İçindeki ikircimleri sildi. Yürüdü Bakanlığın merdivenlerine. Müsteşarın kapısına vardı. Odacı, bekleme odasını gösterdi.

Abdullah Ercan üç yıldır Müsteşardı. Hatay anayurda katılmadan önce Fransız okulunda okudu. Georgetown Üniversitesi'nin Ankara'da açtığı kursta İngilizce öğrendi. Amerika'da yönetim uzmanı olarak yetişti. Yurda döndü, Genel Müdür oldu; şimdi Müsteşar. Ondan bu derece yükselmeyi kimse beklemeydi ama yükseldi.

Sadri bir kart çıkardı, yazdı arkasına; Özel Kalem Müdürü'ne verdi: "Kendisi arkadaşımıdır, lütfen bunu verin, vaktim az!" dedi. "Abdullahcığım," diye yazdı karta. Özel Kalem Müdürü kalkıp Müsteşarın odasına girdi. Az sonra dönüp Sabri'ye buyur çekti.

Derin, geniş bir odanın köşesinde, masanın gerisinde, koltuğa gömülü gibi oturuyor. İncedalan, karayağız. Zayıflamış, arı gibi kalmış. "Belki iç acısı çekiyor..." diye düşündü Sabri. Kendi kendine: "Be hayvan, senin neyineydi Milliyetçiler'in dümen suyuna girmek? Girmeyenler öldü mü? Onca pis işe niçin bu laştın?" diyor belki.

Yedi aday vardı Müsteşar atanacağı zaman. Her adayın ardında hatırlı politikacılar, paşalar maşalar yer alıyordu. Milletvekillerinin, senatörlerin biri gidip biri geliyordu. Her gelen, durumu güçlü görünen adayı kötüleyip kendi adayını övdü. Bakan kasaba avukatlığından geliyor. Roma Hukukuna hayran hâlâ. Kendine göre kurnazlık yöntemleri var. Gelip gidenleri bir dinledi. Dinledikçe önündeki kâğıda artılar, eksiler, noktalar koydu. Kim kimi kötüledi? Kötülenmeyen kim? Sonunda bir baktı, kötülenmeyen tek aday Abdullah Ercan! Kimse onu adam yerine koymamıştı. "İşte bu iyi; nereye çeksen gelir!" dedi, yaptı atamasını. Başbakan da imzaladı.

Müsteşar kalktı; Sadri'ye doğru koştu: "Yahu nerelerdesin? Bunca zamandır niye görünmedin? Niye hiç arayıp sormadın?"

"Bu efendi sıkışık!" dedi içinden. "Birkaç gün içinde alacaklar! Benden yardım umuyor..." Yavaşça elini sıktı. Müsteşar bırakmadı, şap bir yanından, şap öbür yanından öptü. Sol eliyle sırtını tıptıpladı:

“Nasılsın kardeşim? Ne zaman geldin? Ne var, ne yok? Seni gördüğüme sevindim. Biraz şişmanlamışım. Ben de zayıfladım. Hanımefendi nasıl? Biz de bir sürü kaygının içindeyiz. Burayı bırakmak istiyorum. Sayın Bakan’a açtım. Bırakmıyor. Arkadaşlar da kalmamı istiyor. Ne yapacağım bilmiyorum. Fuat Duru da burda; biraz mağdur oldu. Ona iyi bir iş ayarlayacağım. Hükümet düzeldi artık; şunların düşürülmesi iyi oldu! Valla Sadriciğim, sık sık aklıma geliyordun! Bu bizim Sadri nerelerde; niçin hiç uğramadı; niçin kutlamaya gelmedi? Yoksa benden öğreniyor mu? Oysa şunun şurasında bir kamu hizmeti görmeye çalışıyoruz. Kabul etmesem, bir mikrobu getirip koyacaklardı. Neyse; ne var, ne yok? Nasılsın?”

“Valla, beni Kepsut’a vermişler; haberin var mı, yok mu, bir sorayım diye geldim...”

“Ne dedin?” Koltuğun altından iğne batırılmış gibi fırladı. “Hangi hayvan yapmış onu?” Üniversite yıllarındaki arkadaşını unutmuş değildi Sadri; ağzı o zaman da biraz bozuktur.

“Valla bilmiyorum! Bir hayvan yapmış ama kim? İki kez Genel Müdüre çıktım; o da vızvız mızmız, düzeltmedi, belki düzeltmedi. Bir de sana geleyim dedim...”

“Hoşgeldin! İyi ettin! Hangi hayvan yaptı acaba?”

“Bakanlığın başında siz varsınız; ben ne bilirim?”

Müsteşar ellerini birbirine vurdu: “Belki bundan önceki Genel Müdür yapmıştır? Zerre kadar haberim yok! Çünkü biliyorsun, her zaman burda olmuyorum. Plânlama toplantılarına katılıyorum. İç dış gezilere çıkıyorum. Ama üzülme, düzeltiriz. Hem de kim yaptıysa anlarız. Sakın benden kuşkulama! Ne kadar değerli bir eleman olduğunu biliyorum. Seni üzecek bir kararnameye imza atmam!”

“Sağol; ben de öyle düşündüm...”

Müsteşar, Sadri’ye bir sigara uzattı. Zile bastı. “Lütfen bir kahvemi iç!” dedi.

“İstemem; kahve dokunuyor.”

“İç lütfen; ben de içeceğim! İstersen çay içelim! Güzel Seylan çayı var; özel yaparlar...” Odacıya, “İki çay bize...” dedi. “Sonra İbrahim Metin Bey’i çağır bana!”

Genel Müdür İbrahim Metin hemen geldi. Müsteşar önüne bir kâğıt çekti. “Sicil numaran kaçtı Sadriciğim?” diye sordu. “Her iş aklıma gelir, benim zamanımda senin sürgünün çıkacağı aklıma gelmezdi. Allah bilir sen de bu işi benden biliyorsundur. Fakat ben senin kararnamene imza atacak kadar alçak... İbrahim Metin Bey, şunu alın, bana Sadri Bey’in dosyasını getirin. Ama lütfen biraz çabuk olun...”

Birden kalktı oturduğu koltuktan, ileri geri gidip gelmeye başladı. “Şimdi anlayacağız. Senin ne işin varmış Kepsut’ta? Hiç üzülme, bugün düzeltiriz! Evet, Kepsut da vatanımızın bir köşesi, fakat orda senin uzmanlığına gerek yok. Hay Allah’ın kafasızları! Sana bir şey diyeyim mi Sadriciğim; çok kötülükler yapıldı burda! En çok da neye şaşıyorum biliyor musun; nasıl oluyor da batmıyor bu ülke? Nasıl oluyor da çökmüyor devlet? Particilik aldı yürüdü be kardeşim. Yolsuzluk, ahlaksızlık, değer düşmanlığı dayanılmaz dereceye geldi. Kötü para iyi parayı kovdu. Giderayak senin gibi değerli arkadaşların kararnamesini de çıkardı bu hayvanlar!”

Çok geçmedi: Genel Müdür İbrahim Metin, Sadri’nin dosyasını Müsteşarın önüne koydu. Kepsut kararnamesi en üstteydi. Bakan adına imzayı Müsteşar Abdullah Ercan atmıştı. Bunu hiç, hiç anımsamıyordu. Onca iş arasında, attığı imzanın ayırdına bile varmamıştı belki. Tüüüh; ne diyecek şimdi? İçerinin havası iyice kirlenmiş, pisenmişti. Daha kötü bir hava doldu birden. Müsteşar boğulacak gibi oldu. Sadri dilini yutacak. Konuşmadan oturmaya sürdürdü. Eski arkadaşının yüzüne baktı; kapkara kesilmişti...

“Abdullahcığim, belki binlerce iş arasında ayırdına varmadın! Olur böyle şeyler!” dedi usulca.

“Evet; sanırım dalgın zamanıma rastgeldi. Yoksa Sadriciğim, ben senin kararnamene imza atmam! Bunu hemen düzelteceğiz!”

İbrahim Metin’e döndü çabuk: “Değiştirin bunu! Sadri Bey eski yerinde kalacak. Gerekeni hazırlayıp getirin. Sadri kardeşiminkini düzeltmeyip kimin işini düzelteceğiz? Haydin bekliyorum!”

O sırada odacı çayları getirdi. İçerken biraz konuşuyor, biraz susuyorlar. Müsteşar bir ara şöyle dedi: “Burda en çok üzül-düğüm ne biliyor musun, Sadriciğim? Biz kötüyü, çok kötü bir duruma düşmüşüz! Acaba nasıl düzeleceğiz?” Sonra derinden esnedi. Esnerken elinin tersiyle ağzını kapattı: “Özür dilerim!” dedi eski arkadaşına.

1981’in Hesabı

Kadir Okçu’yu öncelerden tanır mıydım, bilmiyorum.

Akçadağ’dan çıktı; köy öğretmenliği yaptı, Gazi Eğitim’e girmek için uğraştı. Ankara’ya gelip gitti, sınavlar verdi. Yaparım diyen insan yaparmış, dışardan o yüksek okulu bitirdi. Aslanların, kaplanların ağzından kapıp aldı diplomayı.

Yurdun sıkıntılı yılları. Geldiği toplumsal kökenden ötürü solcu oldu. Öğretmenliğe atamasını yapmadılar. “Sakıncalı” kişiler için alicengiz önlem alıyorlar. Kadir’i Erzurum’da Rehberlik Merkezi’ne verdiler.

Rehberlik Merkezi’nin adı merkez. Öğrencilerle, rehberlikle hiç ilgisi yok. Bir iş göstermiyorlar, oturuyor öyle. Son yıllarda Erzurum eski Erzurum değil. Sokaklar faşo dolu. Okullar günaşırı basılıyor. Üniversiteden Doç. Orhan Yavuz’u bıçakladılar. Kadir için de izleme başladı. Bir yandan yıldırma girişimleri, bir yandan asılsız ihbarlar: Ankara’ya durmadan dilekçe gidiyor: “Bu adam Allahsız komünisttir! Devrimci Eğitim Derneği’nin üyesidir!” diye yazıyorlar.

Devrimci derneklere üye olmanın suç sayıldığı dönem. Araştırmaya müfettişler geldi, Kadir Okçu’nun üyeliği kanıtlanmadı. Zaten ortada öyle bir dernek yok. Acaba başka bir dernek mi söz konusu? İhbarcılar yanlış mı yazdı? Başka dernekle ilişkisini de saptayamadılar. Amaç, Kadir’i Erzurum’dan, olabilirse rehberlik görevinden temelli attırmaktı. Ne yapsınlar; gecelerden yararlanmak istediler. Evinin camına kurşun sıktılar. Ama bu

da sonuç vermedi. Kapısının önüne dinamit attılar; bir rastlantı, o gece dışardaydı. Can güvensizliğinin alıp yürüdüğü ortamdı tam. Düşünüp taşındı, valiye gitti, bakanlığa yazdı; hiçbir sonuç alamadı. “Ananı belleyen kadı, kime davacı oluyorsun?” demişler değil mi? Faşolar yeniden tuzak kurdu, kesin öldürecekler. Erzurumlu dostları uyardı kendisini: “Amaç ölmek değil Kadir! Çek git burdan, mevzi değiştir! Halkının safında savaşmanı başka mevzide sürdür; git çabuk Kadircan!” dediler.

Ama kolay mı git deyince gitmek? Kolay olsa çoktan giderdi. Bakanlığa bir daha yazdı. Kendisini saran çember iyice daralmıştı. Yanıt beklemeden, ver elini Malatya’nın Doğanşehir ilçesi dedi! Köyü orda yok. “Görevini izinsiz bıraktı!” diye işine son verdiler. “Bana buralardan bir görev verin!” dedi. Tınmadılar. Yerel seçimlerin günü geliyordu. Hemşerileri onu Doğanşehir’den İl Genel Meclis üyeliğine aday gösterdi. Kazandı seçimi. Hiç hesapta yokken politikacı oldu.

Ne kadar zorunluk yüzünden olsa da, politikaya giren bir daha çıkamıyor. 1971’de milletvekili seçimlerine de katıldı. İlin o zaman altı milletvekili var. Kırk iki adaydan on birinci oldu. 1978’de kurulan Bülent Ecevit hükümetinden iş alabilirim umuduyla Ankara’ya geldi. Yeni bakanla konuşmak istedi. Ama kolay mı? Sıra beklerken. Genel Müdürlüğe atanan Hocası Celal Bey’i gördü. “Nerelerdesin yahu Kadir?” dedi Celal Bey.

Hocası madem soruyor, anlattı. Hocası: “Bırak konuşma bakanla! Ben seni yanıma alayım! Senin gibi güvenilir bir arkadaş çok muhtacım!” dedi. Hemen o gün şube müdürü olarak atamasını yaptırdı.

Genel Müdürün birinci yardımcısı oldu böylece. Bakanlıkta çok zor işlerin içine daldı. Geceleri bile çalışıyor. Zaman zaman bakanla görüşüyor. Çalışmaları beğeniliyor, teşekkür üstüne teşekkürler alıyor.

Kadir Okçu’yu işte o sırada gördüm. Birden çoğalan dostlarımdan birinin işi için gitmiştim. Bir milletvekilinden rica edip izlettim; oldu, oluyor, olacak deyip avuttular. Kadir dosyayı buldurdu. El bile sürülmeyen işi gözümün önünde yaptı. Çalışma saati diye yanında fazla kalmadım. Söyleşi olmadı aramızda.

Bir gün savunmanım Cemal Başbay'la konuşuyorduk. Söz arasında: "Haberin var mı; Kadir'i almışlar!" dedi. Şaşırdım: "Hayır haberim yok; kim almış?"

"Sayın Bakanımız!"

"Neden?"

"Nedeni karışık!"

Cemal Bey benim karışık işlerden tat aldığımı sanır: "Kadir Okçu Malatya'dan bir kez aday oldu ya. Politikaya girdi demektir. Bundan sonra da seçim var, örneğin 1981'de, gene aday olabilir!" Başkentte bu sözü sık sık duyuyorum. Politika-nın içinde, dışında pek çok kimse, daha üç yıl varken 1981'in hesabını yapıyor. Milletvekili olanlar, yeni aday olacakların seçim gücünü kırmak için de çaba harcıyor. Ortaya güçlü aday çıkarsa kendileri listeye giremez. İşte buna açıkça "1981'in Hesabı" diyorlar.

Evet gerçekten büyük sakınca; Kadir Okçu Bakanlıkta Şube Müdürü olmuş, başarılı çalışmalar yapıyor. Malatya'dan, özellikle Akçadağ ile Doğanşehir'den yurttaşların da işi düşüyor. Kadir bunları yapıyor, gönül kazanıyor. Böylece seçim gücünü artırıyor. Malatyalı politikacıları bir tasa aldı: "Ne yapalım ki Bakanlıktan şunun ayağını kaydıralım? Gitsin başka işe; nereye giderse gitsin!" demeye başladılar.

İlin dört milletvekili Meclis'in "Kulis" denilen bölümünde toplanıp konuştu. Alınması gereken önlemleri sıraladılar. İlk iş olarak Bakanı etkilemeye başladılar: "Beyefendi, başka adam bulamadınız mı? Atın onu! Bize rakip siviltiyorsunuz! Parti dayanışması bu mu? Bu gidişle nasıl geçiniriz sizinle?" Açık açık böyle dediler.

Bakan ortaya çıkan yeni politikacılardandı. Genel Müdürü çağırdı: "Çok baskı altındayım. Dayanmaya çalışıyorum ama durmadan yükleniyorlar! Ne yapacağımı bilmiyorum. Bunun bir çözümünü bulursanız sevinirim" dedi. Yüzünü televizyonda gördüğümüz, sözlerini radyodan dinlediğimiz zaman olumlu yargılara varıyorduk, işte şimdi su koyveriyor. Kişiliğinden beklenmeyen zayıf davranışlar gösteriyor.

Dört milletvekilinin girişimini gözümde şöyle canlandırıyorum: Gecelerin koyusu. Elleri çıra almış, çıt çıkarmadan

yürüyorlar... Yukarda, kayalara kısırılmış birini avlayıp indir-meye gidiyorlar. Konuşmaları fısıf fıs. Hele biri var, en önden gidiyor. Fısıf yöntemiyle çok iş becerdi; bir önceki seçimde Cemal Başbay'ı veto ettiren de o.

Uzاتمالمım; Sayın Bakan, Kadir Okçu'yu Bakanlık merkez örgütündeki görevinden aldı, başkentte bir liseye öğretmen olarak verdi. "Kusura bakma, çok baskı yaptılar, dayanamadım!" dedi açıkça. Bu kadarcık bir dürüstlük gösterdi.

Ah bu Sayın Bakan! Bizim Mustafa Ekmekçi çok severdi kendisini. Gazetedeki köşesinde adını geçirirdi olumlu olumlu. Bir gördüğümde, "İnsan biraz tutarlı olur!" dedim Ekmekçi'ye, "Hizmetinden yararlandığı arkadaşını, onun bunun sözüyle harcayıp atmaz. Yok 1981'in hesabı, yok bilmem ne? Sen böyle bir adama nasıl destek oluyorsun? Kendi yaptığı aynı hesap olmuyor mu?"

Kadir Okçu'nun öyküsünü acayip bir üzüntüyle yazdım.

Sonunda hiçbirinin hesabı tutmadı; 1981'den önce başka hesaplar geldi: Generaller 1980'de yeni bir darbe yapıp Türkiye'nin başına oturdu. Bunu göremediler, önleyemediler.

TÖB-DER Başkanı

Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın yolu kesilince, tutuklan-mayıp dışarda kalan arkadaşlar, özellikle İsmail Safa Güner, Rifat Kelecioğlu, Osman K. Akol, hem de Ankara şubemizden adlı adsız nice öğretmen canla başla çalıştı. Kısa zamanda TÖB kuruldu. Genel Başkanlığa Haydar Orhan geldi. Sendi-ka resmen kapatılmadan biz içerdekiler, malları ona aktardık. İlk genel kurulda TÖB adı TÖB-DER oldu. Genel Başkanlığa Ali Bozkurt geldi. O önceleri Ankara TÖS başkanıydı. Cezae-vinden çıktım; yurdun birçok yerinden öğretmenler, "Yeniden başa geç!" dediyse de niyetim yoktu. Köylülerimin dediği gibi değirmen nöbetle. Yeni bir genel kurul toplantısı yaklaşırken,

“Öğretmenler seni istiyor!” diye üstüme düştüler. Gelip giden, baskı yapan arttı. Öğretmenlerin beni istemesine bir son vermek gerekirdi. “Seçilmek için propaganda yapmam; öyleliğine girerim, seçilirse biraz daha çalışırız,” demek zorunda kaldım. Listeyi de arkadaşlar yaptı. O listede “CHP eğilimli öğretmenler ağır bastı!” denir. Böyle yorumlar her zaman yapılır. Çankırı’dan bir dönem CHP milletvekilliği yapan Nuri Çelik (Yazıcıoğlu), TÖS’ün öncü üyelerindendi. Savunman öğretmen Cemal Başbay Malatya’dan aday olmak isteyince Bülent Ecevit onu “TÖS’çü!” diye veto etti. 50 kişinin bulunduğu listede ikisine bakıp bu söylentiye çıkardılar. Kanımca zaten öğretmenler de, kamu görevi yapanların çoğu da partilere üye olabilmeli, gerektiğinde ayrı partilerden kimseler bir araya gelip çalışabilmeli. Adı geçen iki arkadaş öğretmenlerin yeni örgütünde öbürleriyle birlikte, özveriyle hizmet vermek istiyordu. Benimse hiçbir partiyle ilgim olmadı, hiçbirine girmedim. Girmek isteyenlere başarı diledim. Fakat bu propaganda işledi. Benden propaganda yok ama karşı propaganda güçlü. Karşımızda Cemil Çakır arkadaş var ekibiyle. Cemil ilkokul öğretmeni. Bence pek çok özelliğiyle öğretmenlerin başkanı olmaya uygun bir arkadaş. Uygur bir seçim olması için çaba gösterdim. Üç oy fazlasıyla Cemil’in listesi kazandı. Sahneye çıkıp başarılar diledik, kazananları kutladık.

Çok iyi olmuştu ama Cemil bir dönemden fazla dayanamadı. Öğretmen örgütü başkanlığı yıpratıcı işti demek. Yurdumuz ise zor günlerden geçiyordu. Başka bir genel kurul toplantısında ekibiyle birlikte Gültekin Gazioğlu yönetime geldi.

Artık ne seçimle, ne de seçilenlerle ilgileniyorum. Bir iş verirlerse gidip yapıyor, “Dergiye yazı yaz!” derlerse yazıyorum; yıpratıcı seçim çekişmelerinin dışında kalıyorum. Demokratik Eğitim Kurultayı topladılar. Hazırlık aşamasında, TÖS’ün topladığı DEŞ’in deneyimlerini önlerine koyduk. Gazioğlu, Trabzonludur. Bir gezide onu Maçka ortaokulu müdürü ve TÖS şube başkanı olarak tanımıştım. Yetenekli, çabalı bir arkadaş olduğunu görmüştüm. Büyük bir öğretmen örgütünün başkanı olarak girişimlerde bulunmak istiyordu. Demokratik Eğitim Kurultayı bunlardan biriydi.

Bana “Türkiye’de Çocuk Yazını” konulu bildiriği hazırlama görevi verdiler, otumlardan birini bir gün yönetme görevi yüklediler. Bunları yaptım.

Ancak Gültekin’in de zaafı vardı. TSİP’li olarak bilinirdi. “Varsın olsun, kimsenin o yanına karışmayın!” derdim. Bir seçimde o partiden milletvekili aday oldu. Kazanma olanağı yoktu. Nitekim kazanamadı. Ama bu girişimi TÖB-DER içinde çalkanmalara yol açtı. Geçmiş başkanlardan Turhan Feyzioğlu, Şükrü Koç, Hayrettin Uysal CHP’den seçilip Meclis’e girdi. Sanırım girip kazanınca başka, yitirince başka oluyor. Pek çok arkadaş, “Öğretmen örgütü başkanlığı, milletvekilliğine basamak yapıyor!” diye tedirginlik gösterdi. “Biz çalışıp koşturuyoruz, başkan beyler sırtımızdan milletvekili oluyor!” Ben partilere yanaşmadığım gibi adaylık önerilerine de aldırmış etmedim; bu nedenle epey! beğeni kazandım.

Gültekin ayrıca kimi tutumuyla TÖB-DER’i zayıf düşürdü. Anlatmak zor ama anlatayım. Örgüt içi demokrasi önemlidir. Şube seçimlerinde Genel Merkez şu ekibi tuttu, bu ekibe cephe aldı mı, sonu iyi gitmez. Kaç kez, “Gültekin kendilerinden yana olmayan ekiplerin seçilmesini yok saydı!” diye ağır eleştiri yapıldı. Sık sık seçilenlerin görevine son verdi. Küçük bir yakınmayı önlemek isterken daha büyük huzursuzluk yarattı. Bunun canlı örneği İstanbul şubesinde yaşananlardır.

İstanbul’da büyük öğretmen kütlesi görev yapar. Orda örgütün damarları daha gürültülü atar. Şube seçimleri devingen olur. Genel Merkez, yarışa katılan iki üç ekipten birine arka çıktı mı, sonuç tatsız olur. Nitekim İstanbul’da bu yanlışlık yüzünden iki yönetim doğdu. Seçimi Talip Öztürk ekibi kazandı. Genel Merkez onları tanımayıp yönetimi öbür ekibe verdi. Nasıl olur? Ortada bir belirsizlik varsa seçim yenilenir. Ama öyle olmadı. Sonunda iş mahkemeye gitti. Uzadı; tatsız tuzsuz aşamalar yaşandı.

Bir de, yürüyüş, toplantı yapıldığında Genel Merkezin tutumu çok tartışma konusu oluyor. Listeler halinde öğretmeni Onur Kurulu’na verip örgütten uzaklaştırmak istiyorlar. Bu yüzden birçok üye tedirgin. Uzak yakın illerdeki meslektaşlar da Ali Bozkurt’la beni, bu olumsuz gidişlere tepkisiz

kalmakla suçluyor. Görevimizi yapmak için biraz kıpırdamalıydık.

Ali'yle birkaç kez buluşup görüştük. Sonunda, bir buluşum alıp Gültekin'le yüz yüze konuşmaya karar verdik. Amacımız ona uyarıda bulunmak değil, dileklerde bulunmak. İkimiz de geçmişte genel başkanlık yapmış öğretmenleriz. Herhalde bizi dinler.

Buluşum günü, saati gelince, eskiden TÖDMF'nin, TÖS'ün genel merkezi olan dairede, başkanlık odasında üçümüz baş başa birer çay içtik. "Bize birtakım kaygılar iletildi. Ama aynı zamanda kendi isteğimizle, şu konuları seninle görüşmeye geldik. Öğretmenler arasında ayırıcı tavır ve tutumları bırakmanızı diliyoruz. Seçilmiş yönetimleri işten el çekirtmeyin. Onur Kurulu'nu kimi üyeleri örgütten uzaklaştırma aracı yapmayın..." Bu istekleri saygılı bir dille açıkladık.

Eksik olmasın Gültekin bizi dinledi. Sonra geniş geniş, adı geçen ekipleri eleştirmeye başladı. "Açık konuşmakta yarar vardır!" diyerek ad veriyor, özellikle İstanbul'da Talip Öztürk'ü suçluyordu. Aktardığı durumlar ve sorunlar bence hoş görülüp geçilecek "muhalafet" davranışları idi. Söylediklerimiz etkili olmadı demek. Çok üzüldüm. Ellerin derisinde aklıklar vardı. Bunlar egzama değildi. Büyük öğretmen örgütünün ağır yükü, hem de iç çekişmeler kendisini yıpratmıştı. Sanırım sinirleri gibi karaciğeri de rahatsızdı. Yanından biraz kırıgın ayrıldık. TÖB-DER'in kendi içinden çökmesine kalmadan, 12 Eylül darbesi hem halkın, hem öğretmenlerin başına çöktü.

Gençlik Projesi

Ecevit Hükümetinin bir özelliği de, her bakanlıkta harıl harıl toplantıların yapılmasıydı. Kültür Bakanlığında durmadan şu komisyon, bu komisyon, bir de büyüklü küçüklü danışma kurulları toplanırdı. Kültür Yüksek Kurulu zaten elde bir...

“Bakanlıklararası işbirliği toplantısı” diye anılan toplantılar da olurdu. Başbakanlıktan “mucip” çıkar: “Şu şu bakanlıklar, aralarında bu kurulu oluşturacak...” Her bakanlık bir temsilcisini yollar. Bunlar o kadar çok olurdu ki, epeycesine benim katılmam, bakanlığı benim temsil etmem istenirdi. Toplantıya gitmeden Bakanla görüşmek, olmazsa müsteşarın görüşünü almak isterdim. Genellikle, “Şu sınırlar içinde konuş, yüküm altına girme!” derlerdi. “Yüküm altına girme, bakanlığı bağlayıcı söz verme!”

Müsteşarımız yaşlı adamdı; belli ki çok deneyimi vardı. Ama yüküm altına girmeden iş yapılır mı? Nitekim de katıldığım onca toplantıdan hiçbir sonuç çıkmadı. Adeta toplantı yapıyor ama iş yapmıyorduk. Çoğu kez, “Acaba sağcılar da bu odalarda, bu masalarda böyle bizim gibi bitmez tükenmez toplantılarla mı uğraştı?” diye düşünürdüm. Hayır sanmıyorum. Onlar iş yaptı, işlerini yaptı.

Tarım Bakanlığı’na gittik kaç kez. Müsteşarda değil, müsteşar yardımcılarının birinin odasında toplandık. O, yada ondan önceki pırıl pırıl dayamış döşemiş odayı. Duvarlar en seçme ağaçların tahtasından lambri kaplı. Öyle geniş, öyle şık, hem de lüks mobilyayı hiçbir yerde görmedim.

Başbakanlık’ta Orhan Eyüboğlu başkanlığında kâğıt sorununa çözüm bulmaya çalışıyoruz. Konuş konuş! Eyüboğlu, kâğıt sorununu çözmek için bizden öneri istiyor. Hem de “Somut öneri!” diyor. Gazetelere kâğıt yetmiyor, kitap basımına hiç kalmıyor. Gazetelere sayfa sınırı mı getireceksiniz? Yoo, onu getiremeyiz! Öyleyse iki kâğıt fabrikası daha kurun; bunun için önce köylüleri kavakçılığa özendirin. Kanada kavağı denilen bir tür vardır, bizim topraklara uygundur. Kâğıt fabrikaları kavak işlesin. Zaten azalan ormanlara dokundurmayın.

“Sayın Baykurt, bunlar uzun erimli işler; ben sizden somut öneri istedim! Hemen iki fabrikayı nasıl kuralım? Köylüyü kavak dikimine nasıl özendirelim? Kaç yılda sonuç verir bunlar?”

Orhan Bey bugünü düşünüyordu; yarını düşünecek derecede devlet adamı olmak kolay değildi elbet. Benim de kısa erimli şipşak çözümlere aklım ermiyordu.

“Bitmez tükenmez toplantılar bürokrasinin kılıfıdır!” derler. Bu sözdeki acı gerçeği o toplantılarda bir daha anladım. Hele Gençlik ve Spor Bakanlığı’ndaki ortak toplantıları hiç unutamam. İki konu vardı. Birincisi: “Yaklaşan 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı’nı elbirliğiyle nasıl daha iyi kutlarız? Örneğin Kültür Bakanlığı’mız, Milli Eğitim Bakanlığı’mız neler yapabilir?” Toplantıyı Bakan Yüksel Çakmur yönetiyor. Milli Savunma’nın, Genel Kurmay’ın, üniversitelerin temsilcileri de var. Söz sıram gelince sordum: “Neden bu kadar geniş katılımlı toplantılar yapıyorsunuz? Eskiden Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor bir bakanlıktı. Kendine düşen işleri daha iyi yapabilsin diye sizin bakanlığınız kuruldu. Görüş alacaksınız alın gene, ama yapacağınız işlere kendiniz karar verin...”

Bakan Çakmur, “Tabii Sayın Baykurt, elbet! Amacımız sadece görüş almak” diye pekiştire pekiştire beni yanıtladıktan sonra anlattı: Konuk olarak Sofya’da, bilmem kaç bin kişinin doldurduğu stadyumda bir bayram izlemiş. O kadar bin kişi ayrı renklerle, flamalarla alanda yer alıyor. Oturdular mı bir yazı çıkıyor. Kalktılar mı başka bir yazı yada güzel bir biçim...“Biz de böyle bir şey yapabiliriz değil mi efendim? Örneğin bizimkiler de oturur: Atam izindegiz! Kalkar: Ne mutlu Türküm diyene! Şimdi sizlerden bunu nasıl realize edebileceğimize ilişkin görüşlerinizi rica ediyorum...”

Bir yanında Müsteşar Orhan Çaplı, bir yanında onun yardımcı not alıyor. Bakanlıkların, öbür kuruluşların temsilcileri, büyük cömertlikle görüşlerini açıklıyor. Toplantıya akşam 17.30’dan sonra gitmişiz. Hafif yiyecekler geliyor. Gündüzün de kendine göre toplantıları, işleri oluyor. Hepimiz yorgunuz. Bakan da yorgun elbet. Bakanlar Kurulu var, Meclis toplantıları var. Parti Grubu var... Çelik değil ya, arada o da esniyor. Sigaraları emer, çayları içer, kısırtıkları yerken saatler acımasız ilerliyor. Falan gün, filân saatte, kaldığımız yerden sürdürmek üzere dağılıyoruz.

İkinci toplantıya geldiğimizde Bakan, geciken Genel Kurmay temsilcilerini bir süre beklememizi önerdi. Hayhay dedik bekledik... Biraz daha bekledik. Sonra “Sayın Genel Kurmay temsilcilerinin gelmeyeceği anlaşıldığından” önceki gün kal-

duğımız yerden konuşmaları sürdürdük. Alanda yer alan gençler oturunca şu görünüyor, kalkınca bu görünüyor. Bulgarların yaptığı gibi... Genel Kurmay temsilcileri gelir mi? Bir de tutup arada, "Sayın Baykurt, Sayın Baykurt!" diyorsun. Doç. Emre Kongar da üniversite temsilcisi olarak bulunuyor. Yanında yarıdımıcısı Ferit Berk var. Kongar söz aldı mı anlatıyor, anlatıyor. Gene çaylar, gene sigaralar, gene yorgunluktan esnemeler. Konaştuklarımız gençliğin beklentileriyle ilgili mi? Hiç sanmıyorum bunu. Gençlik ortada bayram edilecek durum bile görmüyor. Kırılıp duruyor her gün onar otuzar. Bunları konuştum mu, öbür bakanlık temsilcilerinin yüzü bir tuhaf buruşuyor...

İkinci konuya geldi sıra: "Eveet, ikinci konumuz Gençlik Projeleri! Efendim; gençliği nasıl böyle birbiriyle çatışmaktan kurtarabiliriz? Gençlik, geniş ölçüde, efendim, edilgin! Bir devinimsizlik içinde. Ona devinebileceği alanlar açmak gerekir. Yalnız spor yetmez; o da pek azına ulaşıyor zaten. Gençliğin büyük gücünü özellikle yurt kalkınmasına çevirebilmek için, ne gibi önlemler alabiliriz? Örneğin yol ve köprü yapımı; bir köye su yolu, başka bir köye çamaşırlık, başka bir köye gömüt-lük duvarı; daha bunun gibi ilginç projeler bulmamız gerekiyor. Gençler gidip hem yararlı iş yapsın, hem de yurt gerçeklerini tanısin, halkla tanışsin, değil mi efendim? İyi yöne doğrultulunca gençlik büyük harikalar yaratmıştır, bunu hepimiz çok iyi biliyoruz. Bu ülkenin tarihinde örnekler var. Örneğin köy enstitüleri var, Halkevi çalışmaları var. Böyle değil mi efendim?"

Konuşuluyor. Sanırım çoğumuz asıl düşüncemizi söylemiyoruz. Doç. Kongar anlatıyor gerçi, onları da ben anlamakta zorluk çekiyorum. Ne demek istiyor Emre arkadaşımız? Bakan da yüzümüze bakıyor; demek o da anlamıyor: "Efendim, bu konuda önerilerinizi beklemekten ayrı, her Bakanlık acaba kendi yönünde neler yaparak projemizi destekleyebilir? Önce şöyle, Kültür Bakanlığı temsilcisi Fakir Baykurt Hocamız'dan görüş almaya başlayalım isterseniz. Buyurun Sayın Baykurt, söz sizin efendim..."

Başıma gelenleri köylülerim görse, "Bakanlıklarda işler böyle mi yürüyor?" diye sorsa, acaba onlara ne yanıt verebilirim? Sayın Bakan konuyu yeterince açamadı belki? Müsteşarı Sayın

Orhan çaplı ruhbilimcidir. Gençlik ruhbilimini de iyi bilir. Ama Şimdi bunları dőŐünmemin yararı var mı? Gene de dőŐün-
celerimi açıkladım:

“Bu iş için önce bir bölüm kurmalısınız. İŞin uzmanı bir m-
dr, döküp dőŐnerek, gerekli insanlarla ilişki kurarak en az
500-1000 proje geliŐtirmeli. Bu projeleri gençliğe duyurmalısı-
nız. ‘İsteyen istediğine katılsın, biz de sizi Şöyle destekleyece-
Điz’ demelisiniz. Bu projeleri hazırlamak için asıl gençlerin g-
rŐn sormalı, onlar ne istiyor, ne öneriyor; asıl onlara kulak
vermelisiniz. Projelerin uygulanacağı köylerde köy kurulları-
nın, halkın dőŐnesi nedir? O illerde valiler, ilçelerde kayma-
kamlar, pek çok sayıda müdür vardır; bunlar ne derece destek
verir yada engel çıkarır? Sonuçta devlet güçleri nasıl bir eŐĐ-
dme sokulabilir? Hepsini dikkate alarak hazırlanacak projeleri
bir kataloga basarak gençliğe duyurmak gerekir. Belki hepsini
bir yılda değil, ama bir bölümünü bu yıl, bir bölümünü gelecek
yıl yapmak uygun olabilir. İlk denemelerin sonucuna bakarak,
konu sürekli geliŐme halinde tutulursa, çalışmalar yararlı olur
sanırım” dedim, Şimdilik.

Bakan pek hoşnut kaldı:

“Efendim bakınız bu çok enteresan! Gençlere sorma konu-
su! Bunu Şimdiye kadar biz hiç dőŐnmedik...”

Kongar Hoca atıldı: “Anket! En iyisi anket!”

“İkincisi...” dedi Sayın Bakan, “Bizim yle binlerce projeye
gücümüz yetmez. Bu yıl örneğin sadece on proje, gelecek yıl
onbeŐ proje gibi... Kültür Bakanlığı’mız da projeye katılacak
gençler arasında rneğin Günlük Yazma Yarışması düzenle-
yebilir mi yada kamp yerlerine birer gezici kitaplık götürebilir
mi?”

Söylenenleri not aldım, “Bakanlığımıza sorup gelecek top-
lantıya yanıtımı getireyim,” diyerek sıramı savdım.

Öbür katılımcılar da uzun, kısa görüşlerini açıkladı.

Gençlik Projelerinden sonuçta ne ıktı? Ne ıkacak? Oturup
geç vakitlere kadar özveriyle konuştuk. Beş kuruş oturum hakkı
almadık. Dağılıp giderken bunu diyen de vardı aramızda.

Dünya Efendisi

Devlet Tiyatrosu'nda onun *Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım* oyununu seyrediyoruz. Kendisi bir sıra önümüzde. Hiç rahatı yok, kıpırdanıp duruyor. Çağrılısınız eşimle. Ankara'ya Kültür Yüksek Kurulu toplantısına gelmişti.

Onunla yüz yüze tanışmamız 1958'de Yunus Nadi Roman Ödülü'nü almaya gittiğimde İstanbul'da olmadı ne yazık. Ödül seçici kurulunda üye idi. Dokuz üyenin yedisinin oyununu almıştım. Vermeyenlerin biriydi. Gene de gidip tanışmayı istedim. Yaşar Kemal'le soruşturduk bulamadık. Yurt dışına gitmişti. Oy vermese de sevdiğim öykücüydü. Sevgiden öte, saygı duyduğum bir yazar. Sait Faik'le Orhan Kemal'in parlak dönemlerinde öykülerini yayımladı. Konularını genellikle yaşadığı İstanbul'dan alıyor. Büyük iğneleme gücü var. Yazdığı konuya egemen, bilgili bir yazar. Öykülerde bilgisini yedirerek, dikkatle kullanıyor. Yararlanarak okuyorum. Öykünün yanı sıra tiyatro yapıtları da veriyordu. DP, *Günün Adamı* oyununu yasakladı. O da kitap olarak bastırdı. Okudum, onu da sevdim.

1974 gene İstanbul'a gittim. Bu kez Sait Faik Öykü Ödülü'nü alacağım. Tören Pera Palas'ta. Seçici Kurulda Prof. Vahit Turhan, Oktay Akbal, Rauf Mutluay, Tahsin Yücel'le Haldun Taner var. Hep birlikte gelmişler. Özellikle kurul başkanı yaşlı Prof. Turhan'ın yanında Haldun Taner'in efendi bir dikilişi var. Kendinden iki yaş büyüklerin yada üç adım önde olanların yanında ellerini yana indiriyor. Alçakgönüllü, candan, elimi sıktı, sonra öptü kutlarken. Teşekkür ederken eski borcumu da andım ayaküstü. Araya büyük mesafe koymadan konuşmayı biliyor. Kolay yaklaşılr biri değil. Benim de o gün oraya buraya koşturmaktan Haldun Bey'e sokulacak durumum yok. Demirtaş Ceyhun, Ümit Kaftancıoğlu, Muzaffer Buyrukçu, Cahit Orhan Tütengil, Şükriye Tütengil, Fethi Naci ordalar. Çağrıldığım yere gidiyorum. "Az, öz, akıcı" diye törende yaptığım konuşmayı kutladı sonra.

Ayaküstü bir şeyler içiliyor. Tören bitince Tütengillere gideceğiz. Ayrılmadan bir daha gitmek istedim Haldun Bey'in yanına. Bakındım yok; herkes ayaküstü bir şeyler yiyip içmeyi sürdürürken o gitmiş.

1978'de Ahmet Taner Kışlalı Kültür Bakanı olunca beni danışmanlığa, hem de Kültür Yüksek Kurulu Genel Sekreterliği'ne getirdi. Yeni kurulmuş bir organ bu. Türkiye'nin kültür politikasını belirleyecek, yönetime ışık tutacak. Ankara'dan, İstanbul'dan 12 üyesi var. Sık sık toplanıyor. Kurulun çalışma yönetmeliğini hazırlamıştım.

Haldun Bey'in otomobili yok. Bakanlık uçak bileti ödeyemiyor. Toplantılara çoğu zaman eşi Demet Hanım'la birlikte, trene binip geliyor. Kısa aralar verilince otele telefon ediyor. Çalışmalar sırasında söz alıp konuşması seyrek. Konuşmaktan çok dinliyor.

Bir ara kulağıma eğilip, "Görmüşünüzdür mutlaka ama benim *Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım* bu kez Devlet Tiyatrosu'nda oynuyor. Yeniden görmek isterseniz iki kişilik yer ayırtayım!" dedi. Teşekkür ettim, seve seve yeniden seyredeceğimi söyledim. Ertesi akşam için kaşla göz arasında yerleri ayırtmış, biletleri getirdi. Dönüp dönüp, "Konuşum olacaksınız, sevineceğim!" diyor. Perdenin açılmasına beş dakika kala gidip yerimize oturduk. Hemen sonra kendi de geldi eşiyle. Bizden bir sıra öndeler. Otururken gördü. Dönüp ellerimizi sıktı, Demet Hanım'la tanıştırdı. Perde açılacak. Uzun boyu, güler yüzüyle herkesin dikkatini çekiyor. Ayakta yarı bükük, biz de herhal dikkat çekmeyelim yada gösteriş gibi olmasın diye hemen oturuyoruz. Gene de bakıyorlar. Böyle saygıyla selâmladığı kimler acaba? Perde açıldı, kurtulduk.

Belirttim ya, tedirgindi. Bir sıra önümüzde otururken dönüp dönüp ellerini açıyor, bu oturuşta bir yanlışlık olduğunu söylemek istiyor. Bizi arkaya atmış, kendi öne geçmiş, nasılsa büyük ayıp işlemişti. Dedim ya son derece tedirgin.

Ben tiyatroda, sinemada nerde oturursam oturayım, aramam. Üstelik epey önlerdeyiz. Şükür, gözlerim, kulaklarım iyidir. Tedirginliğini anlamakta zorluk çekiyorum. Oyunla ilgileniyorum.

Oyun, güldürücü bir toplumsal yergi. Kahramanı Vicdani, hep aynı baş eğme, boyun bükme, göz kapama ile Türkiye'nin beş ayrı döneminden geçiyor. Haldun Bey'in tipik yapıtlarından biridir bu. Aynı zamanda büyük bir eğitim eleştirisi. Tiyatrolarda oynanan kaçınıcı yapıtı bilmiyorum. İyice, iyice ustalaştı. Viyana'da, Berlin'de öğrenim görüp geldi, İstanbul'da epik tiyatro çalışmaları başlattı. Deveküşü Kabare Tiyatrosu'nu kurdu. Yazdığı oyunların hepsi tuttu. Özellikle *Keşanlı Ali Destanı* İstanbul'dan başka Ankara'da, Anadolu'da harikalar yarattı. 800 kez oynandı. *Eşegin Gölgesi*, *Fazilet Eczanesi* yankılar uyandırdı. Kimi öykülerini de oyunlaştırıyor. *Ay Işığında Çalışkur* "Şamata" oldu. En sevdiğim öykülerinden biri.

Kitapları topluca Ankara'daki Bilgi Yayınevi'nde basılıyor. Yazdıklarının hepsini okudum, oyunlarının çoğunu gördüm. Haldun Taner benim yazarlarımdan biridir. Şimdi tiyatrodan bir sıra arkada oturuyoruz diye niçin tedirgin oluyor? Onun elini sıkamak, konuğu olmak yetiyor bize; ön sırada, arka sırada olmak önemli mi?

Alkışlar olurken ne yapıp edip başını sağdan arkaya çeviriyor, düzeltilmez hatasını yeniden belirtiyor. Ben de bundan mahcup oluyorum. Hatta sıkılmaya başladım. 1915 doğumludur, 14 yaş büyük benden. Hem ben Ankara'da oturuyorum, o İstanbul'dan geldi; eğer tiyatrodan ön arka varsa, "ağabey" olarak da, "konuk" olarak da ön onun hakkı. Ara verilince çıkıp yürüdük. "Özür dilerim!" diyor.

"Efendim siz benim ağabeyimsiniz, hem de konuksunuz, elbet önde oturacaksınız!" dedim.

"Ama nasıl olur? Asıl siz benim konuğumsunuz. O bakımdan çok çok özür dilerim..."

"Böyle bir konu, bir sorun yok; üzülmeyin!"

"Nasıl olmaz efendim? Dünyada yapmadığım bir şey! Neyse, oldu bir kez..."

"....."

"Konuğumsunuz. Ayrıca yaştan önemi ne? Siz üstatsınız..."

"Rica ederim, asıl üstat sizsiniz. Sizin yazdıklarınız, yaptıklarınız benimkiyle kıyaslanır mı? Sırtınızda büyük yapıtlar toplamıyla oturuyorsunuz şurda, lütfen rahat oturun!"

“Esağfurullah esağfurullah! Bakın size bir kısa maruzatta bulunayım. Benim sizde en çok takdir ettiğim yön nedir, izni-nizle onu anlatayım...”

Eşlerimiz birbirine bakıyor. Ben içecek bir şey sunmak istiyorum. Toplantılarda yeterince fırsat olmuyor; hal hatır da soracağım.

“Belki bilmiyorsunuz, ben profesör oğluyum. Avrupa’da okudum, yabancı diller öğrendim. Büyük bir kitaplar ve kültür ortamından çıkıp bugünkü yerime geldim. Çok şükür iyi de bir yere geldim. Ama siz bir çiftçi çocuğusunuz. Evinizde kitap bile yok. Babanız ananız okuma bilmiyor. Enstitülerin verdiği son derece sınırlı olanakla yola çıktınız. Özetlersek sizin kat ettiğiniz yol, benim kat ettiğimle kıyaslanamaz. Ben 100 kilometre koşup buraya geldimse, siz 500 kilometre koşunuz. Bu kolay değildir ve çok önemlidir. Size karşı benim saygım işte buna dayanır ve son derece içtendir. Benim çok çok büyük saygım vardır size ve hatta öbür enstitülü arkadaşlarınıza; Allah çok çok rahmet eylesin Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç’u da çok takdir eder ve sayarım. Onlar büyük adamlardı; sizleri bize kazandırdılar...”

Ne diyeceğimi bilemiyorum. Kapatamıyoruz konuyu. Üzgünlüğünü sözle söylemese de, ellerini sürekli açıp kapayarak belli etmeyi sürdürüyor. Derken zil çaldı. İtti eşimi de, beni de ileri. Hiç lam cim anlamayacağını belirterek itti. Götürüp öndeki yere oturttu bizi; kendi de eşiyile birlikte arkaya geçti. En iyisi hanımlarımız öne otursun, biz arkaya geçelim diyecek oldum, ona da razı olmadı. Bu konularda kılı kırka yarmak gerekir miydi? Güldüm haline.

Yazılan yazılarda, yapılan konuşmalarda bir İstanbul Efendisi’nin sözü edilir. Kısaca belirtecek olursam, Haldun Taner, yazarlığında, duruşunda, davranışında pek çok belirti ve gerekçeden ötürü, gerçek bir dünya efendisiydi.

Dil Kurumu'ndaki Konuşmam

Cahit Külebi'yle uzun süre yakınlığımız olmadı. Gazi'ye geldiğim yıl Devlet Konservatuarı'nda müdür yardımcısıydı. Bir kez Mahmut'la gittik. Bize iyi davrandı. Sonra Bakanlık müfettişi oldu. Müsteşar yardımcısı oldu. Ben de TÖS genel başkanıyım. Sık sık Bakanlığa hesap yada anlatım vermeye çağırılıyorum. Müfettişler odasına girerek beni sorguya çekecek olanları arıyorum. Bir kezinde Külebi orda oturuyordu. Gördü, görmezlikten geldi.

Müfettişlerin soruşturmalarda sorgu yargıcı yetkisi vardır. Çok düşündüm, acaba gerçekten öyle mi davranması gerekirdi? O zaman ben de Ankara ili ilköğretim müfettişiydim. Gene de bir yolu bulunur, ne bileyim gülümsenir, gözle selâmlaşılır. Görmezlikten geldi diye gücensem, alınganlık mı olurdu?

Sonra onun da, benim de müfettişliğimiz bitti. Ben artık TÖS genel başkanı da değilim. Külebi, Türk Dil Kurumu genel yazmanı. Zaman zaman dergiye yazı istedi incelikle. Kuruma üye olmaya çağırdı. Oysa pek çok arkadaşın başvurusu geri çevriyordu. TDK tüzüğünde bir yöntem var: Yeni üyeler, yönetim kurulu üye tam sayısının üçte iki çoğunluğuyla alınıyor. Herkes bunu kolayından tutturamıyor. Yönetim Kurulu üyeleri, Kurum'u batı ülkelerindeki Akademi'ler gibi saygın tutmak istiyor. Bu nedenle, üye sayısını kabartmak değil, azaltmak gerekir görüşü egemen. TDK gibi, Atatürk'ün kurduğu Türk Tarih Kurumu da az üyeli bir kuruluş, o hatta hiç yeni üye almıyor, kimse bir şey demiyor, Türk Dil Kurumu'nu eleştiren eleştirene! Beş yüze yaklaşan üyeyi, kapıları aralayıversen bine çıkarmak işten değil.

Türk Dil Kurumu, olanakları Tarih Kurumu'nun olanaklarından az olduğu halde çok üyeliydi. Gene de çok verimliydi. Saygınlığı da yüksek. Üyelik için özellikle yazarlar, öğretmenler çok başvuruyor, çok da geri çevriliyor.

Külebi dergi için yazı isteklerini kimi zaman telefonla duyururdu. Bu arada filân dergi yada falan kitapta okuduğu öyküle-

rimi beğendiğini söylemekten kendini alamazdı. Kimi zaman bunları söylerken coşardı. Baştan beri ben de dilde özleşmeden, arılıktan yanayım. Kurum'un nice yıldır yaptığını iyi buluyor, ona yönelen saldırılara karşı çıkıyorum. Osmanlı döneminde Türkçe çok karıştı, yalan mı? Ama yabancı sözcükler yerine yeni sözcük yada terim getirirken, sadece türetme yönteminden yararlanmak olmaz. Bu da olsun ama önce yazılı, sözlü halk kaynaklarına başvurulsun, bunlardan yararlanılsın. Sanımca halk kaynaklarının olağanüstü bolluğu Kurum'un dikkatini yeterince çekmemiştir. Benim yazılara Kurum'un getirdiği sözcükler elbet girer ama onlara asıl rengini halktan gelen sözcükler verir, sanırım. Bence halktan yalnız sözcük almak yetmez; yazarken, konuşurken halkça duyusu, düşüncüsü de kollamak gerekir. Sanırım Külebi bu yöndeki çabalarımı görürdü.

Deniz Gezmiş'le arkadaşlarının asılmasını önlemek için görünür görünmez epey çaba harcadık halimizce. Ama başarılı olmadık. Anlatmıştım; generaller buyurdu; Demirel'in partisi kuzu kuzu oy verdi; kaldır kolları, kaldırdı. İndir kolları indirdi. Deniz Gezmiş'le arkadaşları haksız yere çatır çatır asıldı. Pek çok yurttaş gibi bana da çok dokundu bu. Ne yapabilirdim? Sıkıyönetim sözcük söyletmiyor. Oturup "Kızlanlı Halil'in Fidanları"nı yazdım. Genç fidanları kesilen Halil, onları kesen, kestiren kavatlar "halkça bir yöntem"le yanıt veriyor. Öykü bir dergide çıkar çıkmaz Külebi telefon açtı. Dokundurmayı görmüştü. Sanırım telefonların sürekli dinlendiğini bildiğinden, o yana değinmeden dilimi övüyor, kimi cümleleri yineliyor. Dilimi övmeyi bitirince, bu kez öykünün güzelliğini anlatmaya geçiyor. Sonra, "Şöyle bir sayı hazırlıyoruz, ona bir yazı gönder..." diyor. Tam kapatacağı zaman ekliyor: "Öykülerini bize de yolla, biz de basalım!"

Türk Dili dergisi okullara da gittiği için, Milli Eğitim Bakanlığıyla ilişkiye dikkat ediliyordu sanırım. O yüzden, belki bilinçaltı bir sakınışla, nasıl olsa basmazlar diye uzunca öykülerimden birini yolladım. Ama bastılar. Yazar hakkı da sayfa sayısına göre ödendiğinden, dışarda bu para çok daha yüksek gösterilerek dedikodu konusu oldu. Durup dururken dergide "Sayın Fakir Baykurt'a söylendiği kadar yüksek ödeme yapılmadığını"

bildiren bir açıklama yayımladılar. Askeri makamlardan sıkıştırma gelmişti, dönem öyle bir dönemdi.

Külebi, “Eee, Kurum’a üyelik başvurunu ne zaman yapacaksın?” diye soruyor; geçiştirmeye çalışıyorum, yeniden soruyor. Bu konuyu, bir gün Kurum’un da, Külebi’nin de büyüğü Ömer Asım Aksoy söz konusu etti. O zaman anladım, gerçekten isteniyorum. Başvuru yazısı orda yazıldı, imzaladım. Önerici üye imzasını da ikisi attı. Yönetim Kurulu’nun ilk toplantısında seçildim; ardından Yönetim Kurulu üyeliğine aday gösterildim. Ona da seçildikten sonra *Türk Dili* dergisinin yönetimine, ödül-lerin dağıtılması çalışmalarına alındım.

Bu arada Kurum haftalık, aylık söyleşiler başlattı. Yaşayan yazarlarla ozanları sıraya koydular. Konu yazarın yada ozanın kendi. Yani kendini kendi anlatıyor. Bir gün gidip Behçet Necatigil’i yararlanarak, severek dinledim. Öyle bir iki söyleşi daha anımsıyorum.

Külebi, son telefonlarından birinde, “Vakit ayır, bir söyleşi de seninle yapalım. Bunu çok istiyoruz” dedi. “Kızlanlı Halil’in Fidanları” öykümdeki bir cümleyi anımsatarak, “Bak, demedi deme haa!” diye pekiştirdi.

Söyleşiler her ayın ilk cumartesi yapılıyor. 1978’de nisanın ilk cumartesi ayın 1’ine geliyor. Anladığıma göre istenen söyleşiyi yapacağım, evet’imi bildirdim. Külebi çağrılarını bastırıp dağıttı. Eşime dostuma vereyim diye on kadar da bana yolladı. Söyleşiler herkese açık. Dinleyiciler 15.30’da Türk Tarih Kurumu salonuna toplanacak. Çağrılıkta: “Türk Tarih Kurumu, DT-CF’nin yanında” diye belli ediliyor.

Fazla vakit yok; kendi kendime notlar alarak hazırlanmaya başladım. Konu kendim ama bu o kadar kolay değil. İşin içine girince zorluğu daha iyi anlaşılıyor. Ben kendimi bilirim, gerektiğinde başkasına anlatabilirim sanırdım, meğer o kadar bilmezmişim, anlatmak da sanıldığı kadar kolay değilmiş. Her ne ise, kendimi anlatabildiğim kadar anlattıktan sonra, dinleyici sorularını yanıtlıyacağım.

Bunun için bir yol düşündüm: Kendimi başkası gibi anlatacağım. Bunu yer yer öykü biçiminde yapacağım. Kökü, kökeni nerden gelir? On dört yıl askerlik yaptırılan babasını erkenden

yitirmiştir. Babasının bir tek fotoğrafı yoktur. Anasının birkaç fotoğrafını kendisi çekmiştir. Şimdi Akçaköy’da oturan Elifçe 77 yaşındadır. Fakir, onun altı çocuğundan biridir. Bu adam bunca yıldır yazarlıkla öğretmenliği birlikte götürür. Onca öldürücü yoksunluğu, hastalığı, hem de hayın tuzağı aşpı bugünlere gelmiştir. Neden artık başlangıçtaki gibi şiirlerini yayımlamıyor? Neden dilde hem özleştirmeci, hem halkın göğüslerinden beslenir? Türk Dil Kurumu çalışanları, onun yapıtlarını taradı. Kitaplarında çok az yabancı kökenli sözcük buldular. Demek ki, dili yüksek oranda Türkçedir. Bu taramalar, “Kurumun getirdiği sözcükleri halk anlamaz, TDK Türkçeyi yoksullaştırdı!” diyenlere bir yanıt sayılabilir. Nasıl anlamaz; Fakir Baykurt Türkçenin en çok okunan yazarlarından biri değil mi? Ona göre ulusal yazın, ulus çoğunluğunun anladığı dille yazılan yazındır. Bu yazar acaba neden toplumdur? Neden “hep” köyü yazar? Bunun elbet özel, hem politik gerekçeleri var. Yoksul köylülük işçi sınıfının en yakın koldaşdır. Onu ruhsal, düşünsel, toplumsal yönlerden iyi bilmek, doğru yönlendirilecek siyasal savaşım için zorunluktur.

Başlangıçta şive’ye yaslandı, sonra şükür başka inançlarından caymadan, şive’den caydı. Köylüyü diliyle, şivesiyle tanıtmak yerine, düşüncesiyle tanıtmayı daha doğru buldu; burda kalmadı, düşüncesi yaşamından yansıdığı için, yaşamını özenle yazmayı görev edindi.

Nasıl çalıştığına gelince: Yazmadan önce araştırır, inceler. Sabah kalkar kalkmaz kaleme sarılır; yatmadan da yazıyla uğraşır. Titizlenir. Yıllar yılı kafasında sonuçlandırmadığı konular vardır. Düşüncelerini, çağrışımlarını sürekli not eder. Sonuçlandırıp yazdıkları da kafasında, yüreğinde uzun süre yatar. Zaten o romanlarını önce kafasında yazar. Kâğıt üzerindeki ilk yazımı kısa sürede bitirir. Tulum çıkarır gibi çalışır. Sonra un çuvalı gibi çırpı çırpı yazar. Temize çektiği romanları yeniden işleyip yeniden temize çektiği çok olmuştur. Uzunları kısaltır. *Kaplumbağalar*’dan hiç sayfa atmadı ama sözcükler, heceler atarak onu tam 142 sayfa kısalttı.

Direşken biridir. Zorluktan hiç yılmaz. Zorluklar aşmak içindir ona göre. Aşmayı sever. Zamanın değerini iyi bilir. Za-

man ustasıdır. Seneca'nın Mektuplar'ında geçen bir sözü çok sever: "Şarap küpü boşalıp giderken tutumlu olmanın yararı yoktur. Dipte kalan hem az, hem iyi değildir. Baştan, yani küp doluyken tutumlu olacaksın!" Tutuklanıp onca süre cezaevinde kaldı, orda bile yarım saatini ziyan etmedi. İyi yazar olmadan önce iyi okurdur. O, sürekli ve iyi okudu, bu yüzden iyi yazılar yazdı. Kendisini tutuklayanlara iki nedenle teşekkür duyar: İçerde halkını biraz daha yakından tanımaya olanak, hem de okuyacak, yazacak daha bol zaman buldu orda.

Sevmediği işler de vardır. Biri sık sık savcılığa çağrılmak. TÖS genel başkanlığı döneminde Demirel'in adalet bakanları, sendikaca yayımlanan her bildiriden, verilen her demeçten ötürü kovuşturma açtırdı. Bezdi bu işten; daha fazla çağırmasınlar diye adliyeye bir gün sarımsak yiyip gitti. Mahkemeye düşen kimi bildiriler pek çok kuruluş adına imzalanmış olurdu. Hepsi gelmezdi mahkemeye. Yargıç da bağırır çağırır: "Ne bu, hep sizinle mi uğraşacağız?" Bir yargıç vardı, Türk-Amerikan Dostluk Derneği üyesiydi. İki kez Amerika'ya götürülüp gezdirildi. Amerika'ya çatan bildirilere, demeçlere ifrit olurdu. Yasada yazılı cezayı az bulur, bağırırdı. Yargıtay tutarsız kararlarını bozunca da kızardı. Fakir Baykurt da ona kızardı: "Nasıl yapsam da şu yargıcı da bir yazsam?" derdi. Herhal "hep" köyü yazmaktan ona sıra bulamadı. Bir gün ona da sarımsak yiyerek gitti. O duruşmada yargıç çok uzun bir "talik" attı. Bir daha da çağırmadı. Ama ondan sonra 12 Mart geldi, gece yarısı evinden alıp götürdüler.

Kişisel yaşamı yok gibidir. Çalışmaktan yaşamaya fırsat bulamaz. Öğretmenliği olmasa hep okur, yazar. Yazdıkları şimdi iyi para getirir. Kendine özgü bir vefa anlayışıyla öğretmenliği sürdürür. Kimseler desteklemezken öğretmenlik ona destek olmuştur çünkü.

Halka açık konuşmalarında olay çıksın istemez; çıkarsa akıldan olay kalır, söyledikleri kalmaz. Halk önünde belki iki bin konuşma yaptı, hiç olay çıkarmadı.

İşte böyle anlatacağım kendimi. Sonunu tatlıya bağlayarak noktalayacağım. Sıkıcı olmayan bir konuşma yapmak istiyorum. Sorulara sıra gelince, yanıtlarıma dedikodu biçimi vereceğim, çekiştireceğim onu ama düzeyini düşürmeyeceğim.

Bilmem ki ne diyeyim, nasıl anlatayım; bu konuşmayı yapamadım; TDK'nın konukları önünde kendimi anlatamadım. Burdur'daki arkadaşım Hüseyin Akbaş telefon etti: "Köyden haber pek iyi değil; anan kötüleşti; hemen gel!" diyordu. Hemen anladım ama aynı zamanda konduramadım. Daha üç gün öncesine kadar yanındaydım. Kurum'da konuşma yapacağım diye kalkıp geldim. Anamın haberini alınca Külebi'ye telefon ettim ama çıkartmadım. Biz gideceğiz, evde ışık kalacak; telefon işini ona devrettim. Gece otobüsünden üç kişilik bilet bulup koştuk. Akbaş'ın eşi Fadime Yenge'ye soruyorum: "Kim getirdi haberi; çok mu kötüymüş?" Baktı yüzüme: "Anlamadın mı? Teyze ölmüş ne yazık! Nasıl olsa duyacaksın..."

Çıkıp vardık. Yeni evdeki yatağına yatırmışlar. Kardeşim Zekiye elinin birini koyup öbürünü öpüyor. Son günü nasıl geçti; anlatıyorlar. Köprü'nün Başındaki harıma gitmiş. Bahar otları toplamış. Yolda bulduğu yongaları almış. Yürek bunalımı olduğunu bilmiyorduk. Eve dönerken sarsılmış. Yolun soluna çekilmiş, orda öylece kalmış; Avucunda yeşil otlar, yüzü sürekli gülüyor gibi.

Gömütlükte Akçaköy'ün yoksulları arasına düştü yeri. Yattırıp örttük üstünü. Onun için güzel bir yazı yazmak istedim. Ressam olsam portresini yapardım. Yontucu olsam anıtını dikerdim. Yazıyla yapayım anıtını diye düşündüm. Uzun hazırlandım. Düşündüğüm portreyi ancak dört yıl sonra Duisburg'ta yazabildim. Bitirip temize çektikten sonra, Avşalı Rukiye Öğretmen çıkıp geldi. Bizim Zekiye'ye benzetirim kendisini. Götürüp evinde okusun diye "Anamla Yıllar"dan bir kopya verdim. Otobüse binmiş, mahallesine dönüyor. Yarım saati aşkın yolu var. Açmış okuyor. Ardındaki sırada bizimkilerden bir işçi. Her sayfayı kendisiyle birlikte onun da okuduğunu duyumsamış, ama belli etmemiş. Yazı bitmiş; Rukiye'nin gözünde yaşlar. Dönüp bakmış, işçinin gözünde de yaşlar. Evine varınca telefon açtı, anlattı bunu sıcaklığına.

Dil Kurumu'nda o konuşmayı yapamadım diye herhal, kendimi biraz uzun anlattım.

Varsıl

Benim yazarlığıma daklaşan çok olmuştur ama dilime ilışen olmamıştır. Dilim yazarlığımın da, yaşamımın da en özenli yanıdır. Onu düzenli, temiz tutmak her zaman baş kaygım olmuştur. Bir yazarın dili yoksa başka neyi vardır?

Dilim üstüne çok övgü almışımıdır. Bulgaristan'da Rıza Mollof ile İbrahim Tatarlı'nın yazdığı, sonra bizde de basılan *Hüseyin Rahmi'den Fakir Baykurt'a Türk Romanı* adlı kitapta, romanlarımın birer "dil çelengi" olduğu belirtilmiştir.

Benim dilim yalnız kitaplardan öğrenilmiş değildir. Evimizde, köyümüzde, Türkçenin olduğu her yerde çocuklardan, kadınlardan, okumuş okumamış halkımızdan emdiğim Türkçedir benim dilim. Halkımın göğüsleri bereket dolu olduğu için, ben de onu eme eme büyüdüğüm için, gürbüz bir yazar olabilmişimdir. Bunları övünmek için söylemiyorum, ne gerek var, doğrusu budur.

Çokları, dilin temel birimi olarak sözcüğü görür. Türkçeye yabandan gelmiş şu sözcüğün yerine bu sözcüğü koyunca tamam oldu sanırlar. Dilin temel birimi cümledir. Yapı, cümleye cümleler eklenerek yükselir. Bölünüp parçalanıp birimlere ayrılmaz sanırım ben dili. Dilbilgisinden önce de, sonra da, tıpkı güzel konuşmalar gibi, güzel yazılmış metinler, yani dil vardır. Türkülerdeki dil, Yunus'taki, Karacaoğlan'daki dil, Ürgüplü Refik Başaran'daki, Ahmed Arif'teki, Yaşar Kemal'deki, Sait Faik'teki dil. Doğumda, düğünde, burçak yolmada, demir dövmede yaşamla atbaşı giden dil. Hastalıkta, sağlıkta, ölümde kalımda yürüyen dil. Gurbetlerde yanımda yoldaş, karakolda, mahkemede sırdaş olan, yoksunluk günlerimde arkadaş olan dil...

Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nden Kemal Ateş bir tez çalışması olarak, kitaplarımdan sekizini taradı; *Türkçe Sözlük*'te olmayan 600 sözcük buldu. Bunların 300'ü *Tarama*, *Derleme* sözlüklerinde var, 300'ü hiçbir yerde yok. Acaba neden yok?

Çünkü sözlükler dar. Yani tam değil, eksik. Kimi bilginler kafadan atar: Türkçe 3-5 bin sözcüklü yoksul bir dildir! Saf adamlar! Türkler Anadolu'ya gelince dereye, tepeye, dağa, suya, ota çiçeğe, ağaca, buluta, yıldıza, boğaza, sırta, hem de 40 bin köye ad verdi; hepsi Türkçe! Yalnız bunları toplasan, kaç 20 bin, kaç 50 bin? İşte Türkçe bu! Türkçe deyince duracaksın! Kemal Ateş, sözlüklerde olmayanların çoğunu benim bulduğumu, yarattığımı belirtti. O da saf; şu gelimli gidimli dünyada ben 300 sözcük yaratsam daha ne isterim?

Denedim, biraz sözcük yaptım ama Türkçenin şanına uygun sözcükler olduğunu düşünemedim bunların. Turist için “gezin” demeyi düşündüm örneğin. Sonra baktım, Salâh Birsell de kullandı, ama o kitap yazan seyyahlar için aldı bunu. Ben daha çok sınır kapılarından girip çıkanları, kıyılarda gezenleri demek istedim. Onlar için de “gezer” mi demeliydik acaba? Turizm için gezimcilik, gezdirimcilik sözlerini denedim.

Bakın ben aklıma, gönlüme uygun bir tek sözcük yaptım, o da varsıl'dır. Bir arkadaşım vardı; kızı annesinden çay isteyeceği zaman “Çaysadım!” derdi. Susadım demiyor muyuz; onun gibi. *Tırpan*'ı yazarken, “yoksul”un karşıtına ille “zengin” mi diyeceğim, “varsıl” geldi kalemime; hemen öyle yazdım. Sonra baktım, başka arkadaşlar da kullanıyor. Sevdiğim, saydığım yazarlar, bilginler kullanıyor. Bunların bir kaydını tutamadım ne yazık! Okuduğum kitaplarda, dergilerde kiminin altını çizdim yalnız. Seneca'nın adını daha önce anmıştım, burda bir kez daha anayım: Güngör Varınlıoğlu onun *Mektuplar*'ını Türkçeye çevirdi. Baktım varsıl'ı kullanmış. Olacak iş mi, İsa'dan önce dört yılında doğan Cordubalı yazar, nerdeyse iki bin yıl sonra Türkiye'de benim bulduğum sözcükle konuşuyor, elbet mutlu oldum.

Tahir Nejat Gencan, Türkçenin Dilbilgisi'ni yazdı. O emek ürünü kitabı TDK bastı. Kendini tanıdığımda iyice yaşlanmıştı. Varsıl'ı kitabına almış, benden taradığı bir cümleyle örneklemiş. Kaynağını da siyah harflerle göstermiş: *Kaplumbağalar!* Demek yeni baskı düzeltmesi yaparken *Kaplumbağalar* romanıma da katmışım sözcüğümü. Ama Gencan Hoca *Kaplumbağalar*'ın yanına benim adımlı değil de Yaşar Kemal'in adını yazdı.

“varsıl”ı, gereksinmesi var gibi Yaşar Kemal’e mal etti. Bildiğim kadarıyla onun *Kaplumbağalar* diye bir romanı da, öyküsü de yok; ama Yaşar Kemal’e bin sözcük feda olsun.

“Başka hizmet yapamadımsa, bir sözcük kattım Türkçeme! İşte dilbilgisi kitabına da geçti!” diye sevinmek isterdim. Bu yüzden yaşlı bilgine mektup yazdım. Nazik bir mektupla özür diledi. Yeni baskıda hatasını düzelterceğini bildirdi. Dedim ya, yaşlıydı, kalan ömrü yeni baskıyı hazırlamaya yetmedi.

Kim ne derse desin, halkıma, yurduma bütün bağlardan önce Türkçeyle bağlıyım ben; Türkçeye ise her şeyimle.

Yurttan Ayrılırken

“Bir an önce kalk Fakir! Bir an önce!”

Nasıl oldu, oluştu, anlatması zor, valizimi alıp Esenboğ’a’dan Düsseldorf’a kalkacak uçağa yetişmek için bir sabah otomobile bindim. Ferhat Aslantaş, “Bir an önce! Bir an önce!” diyor. “Haberler çevrendeki çemberin gittikçe daraldığını gösteriyor. Ancak körler görmez, aptallar anlamaz. Bir an önce, bir an önce!”

Türkiye yangınlar içinde. İnsanlar trak trak vuruluyor. Her ölüm bir ateş. Düştüğü yeri yakıyor. Anaların, eşlerin, sevgililerin yüreği yanıyor. Kardeşlerin yüreği kavruluyor. Partiler birbirine kızgın. Kızgın horozlar gibi dövüşüyorlar. Hepsi ötekini suçluyor. Sabah gazeteye bakarken, öğleyin radyoyu açarken gene haberler kötüdür diye yüreğim ağzımda sürekli. Her gün yirmiden çok insan ölüyor. Sağcılar solcuları, solcular sağcıları tarıyor. Tanıdığım solcular içinde insan öldürecek kadar tozumuş birini görmediğim için, bütün bunların sağcı solcu işi olmayıp iktidarı hınzırca ele geçirme plânlarının örtüsü olduğunu düşünüyorum.

Vurulanların sayısı gün geçtikçe artıyor. Halkın başına kötü çoraplar örüldüğü kesin. Kimse dur demeye cesaret edemiyor.

Faşizm vuruyor. Devrimciler savunmada. Bilmiyorum kaç kez başbakanlık yapan Demirel: “Bana Milliyetçiler suç işliyor de-dirtemezsiniz!” dedi çıktı. Genç öğrenciler yada onlarla elbirli-ği, işbirliği yapan sivil ajanlar habire silâhlanıyor.

Saldırıları yazarlara, sendikacılara, en çok da bilim adam-larına yöneliyor. Ankara’ya bir toplantıya gelen TİP’lileri ko-nuk kaldıkları Bahçelievler’de baskın yapıp tek tek öldürdüler. Anayasa Doçenti Server Tanilli’yi görevinden dönerken evinin yakınında taradılar. Kurşunlar omuriliğine girdi. Ölmedi ama yaşamboyu tekerlekli koltuğa bağlandı. Başka bir gün *Milliyet* gazetesi başyazarı Abdi İpekçi’yi otomobilinin içinde vurdular. Silâhlı faşoların yuvalandığı öğrenci yurdunda arama yaptırdığı için savcı Doğan Öz’ü de kurşunlayıp öldürdüler. Sanat Tarihi Doçenti Bedrettin Cömert’i Türk Dil Kurumu kurultayına ge-lirken evinin önünde yere serdiler. Prof. Ümit Doğanay, Prof. Bedri Karafakioğlu, Doç. Orhan Yavuz, Doç. Necdet Bulut sağ-cıların kurşunuyla öldürüldü. Katiller otomobille gelip tuzak kuruyor. Kurban göründü mü nişan alıp kurşunları boşaltarak geçip gidiyorlar. MHP’nin kurduğu kamplarda eğitim gören militanlar, yüzünü görmediği “büyük” başların verdiği buyruğu yerine getiriyor. İstanbul, Ankara, İzmir’den başka Manisa’da, Malatya’da, Maraş’ta, Çorum’da, Erzurum’da, Artvin’de büyük çaplı öldürümler oluyor.

Hepsi birbirinden acı öldürümler. Hangisi olursa, hepsi... Hepsinin anası var ağlayan, kardeşi var kavrulan, babası var duyar duymaz yüreği duran. Yeni bir darbeyi gerekçelendirmek için yukarda bir general, genel plâni yapıp birkaç sisli uygula-madan sonra, “Haydin, biraz da kırım birbirinizi!” dedi sanki. Kırıyor insanlar birbirini. Kurşunları daha çok “delikanlı” deni-len gençler yiyor.

Bir örnek olarak Manisa’da olanları anlatayım: Eczacı Ce-mil’i görevi başında vurdular. İki kişi kapıdan girip aspirin iste-di. Cemil raftan aspirini aldı, tam verecek, kurşunları beynine sapladılar. Cemil MHP’li idi. Hem de il başkanı. Solcular vurdu diye yayıldı. Oysa iç sorunları varmış. Olaylara serinkanlı ba-kabilen bir arkadaştan duydum sonra: “Ona soldan yönelen bir hınç olsun sanmıyorum. Kendi içlerinden biri vurmuş da ola-

bilir!” dedi. Ama “Solcular vurdu!” demek yürürlükteki plâna uygundu. Demesen de öfkeli yandaşlar öyle anlıyor.

Ölünün gömüldüğü gün, daha öğle geçmeden, Neşe Güler-soy’un vurulduğu duyuldu. O da eczacı. Gene iki kişi girip aspirin istedi. Neşe döndü, aspirini raftan aldı, tam verecek, kurşunları başına yedi. Tezgâhta çantasının içinde tetiği çekilmeye hazır tabanca vardı, hangi sakıncaların içinde olduğunu bildiği için taşıyordu, kullanmayı düşünemedi bile.

Neşe’yi Hayrettin Karademir’le birlikte evimize buyurduğu zaman tanımıştım. Gepegençti. Öyküler yazardı. CHP il yönetim kurulu üyeliği yaptı, sanırım bir süre önce çekilmişti. Yoksul öğrencilere İngilizce dersi verirdi. Gücü olmayan hastalara parasız ilaç ayırırdı. Vurulduğu an, bir gün önce öldürülen MHP’li Cemil Bey olayını kınama yazısı yazmak için ayrılmak üzereydi; az önce arkadaşları telefon etti. “Peki, kapatıp geliyorum!” demişti onlara.

Manisa’da öldürümler orda kalmadı: Kendi kendini yetiştirmiş bir kuru temizleyici, akşam işini bitirmiş, evine varırken kapısının önüne devrildi. TİP’liydi. Eşiyle sözleşmişti, akşam sinemaya gidecekti. CHP il başkanlığı yapan Mete Bey’i de ana cadde üstündeki eczanesinde vurdular. Köy enstitülerinden yetiştirme müfettiş Mustafa’nın ölüsü demiryolu kıyısında, istasyona yakın bir makasın başında bulundu. Lise müdürü bu öldürümler sırasında gitti, Matematik öğretmenini ağır yaralandı.

Devletin kolluk güçleri yurttaşları korumuyor. Kolluk güçlerinin saldırganları desteklediği, onlarla işbirliği yaptığı savlanıyor. Canını güvencede görmeyen yurttaşların kendi kendini korumak için önlem alması gerekiyor.

Kültür Bakanlığı’ndaki işime, hiç önlemsiz gidip geliyorum. Önlem alsam ne yararı olacak? DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler evinin önünde korumasıyla birlikte vuruldu. Eski Başbakan Nihat Erim korumaları arasında devrildi yere.

Üstelik bizim ev Bahçeli’de MHP genel merkezine yakın. Karşı komşumuz onlardan. Ozan Dadaloğlu’nun apartman komşularının kurşunuyla öldürülmediği ne belli? Sabahları kapıyı açıp çıkıyorum; otobüsle gelip gittiğim için durağa kadar ürpere ürpere yürüyorum. Kimi zaman taksi çağırıyorum zo-

runlu olarak ama her gün çağıramıyorum. Taksiyle gitmek de güvenlik değil. Bir tabancam, bıçağım yok. Üstünde tabanca bıçakla yakalanmak suç. Yakalanırsam sömürmeye açık bir durum çıkar ortaya.

Olaylar hükümeti çoktan aştı. Güya sıkıyönetim var. Kimi öldürümler devriyelerin gözü önünde gerçekleşiyor. Bülent Ecevit hükümeti, sıkıyönetime daha iyi egemen olabilmek için “eşgüdüm kurulu” topladı. Süleyman Demirel yaygarayı bastı: “Anayasada eşgüdüm yoktuur; bu nerden çıktı?”

Arkadaşlardan kimi görsem, “Sen daha sağ mısın?” diyor yüzüme. Kulağıma açık kapalı haberler geliyor Yapılan bir gizli toplantıda adımın öldürülecekler listesine alındığı ama biraz ertelendiği “dostça” haber veriliyor. Aldığım imzalı, imzasız gözdağı mektupların sayısı belirsiz. Gaziantep’ten atılan sonuncuyu savunmanım Halit Çelenk’e gösterdim. Okur okumaz bildi: “Aynısı, Ağır Ceza Mahkemesi başkanı Raif Tosyalı’ya da geldi. Yazı da, sözler de aynı. Gidip kendisiyle bir konuşalım” dedi.

Raif Tosyalı, Bilim ve Sosyalizm Yayınları arasında çıkan *Komünist Manifesto*’ya beraat kararı veren yargıç. Çelenk gibi o da Antakyalıdır.

“Halit Bey, baksana adamlar öldürecekleri günü de belirtmişler; gideceksek hemen gidelim” dedim.

“Bir buluşum alayım!” dedi.

Raif Tosyalı’ya hemen o gün gittik. Koskoca Ağır Ceza Yargıcı çözümsüzlük içinde, ellerini ovuşturuyor. “Mektupların kopmasını polise verdim ama kılı kıpırdamadı!” diyor. Ekliyor: “Son çözüm olarak DEV-YOL’dan koruma istemeyi düşünüyorum!” Morali iyice bozulmuş.

Gelen gözdağı mektuplarını polise vermeyi ben istemedim. Kimi polis sağcı çetelerle açıkça işbirliği halinde. Sola yatkın polislerin kurduğu POL-DER’in kimi üyeleri yakın okurlarım; acaba onlara mı başvorsam? Ne yararı olacak? Onların da çoğunu işten attılar; kalanlar beni ya tutar ya tutmaz.

Bir süre için Almanya’ya gidip ordaki işçi yaşayışı üzerine tasarladığım romanı, öyküleri yazsam olmaz mı? Kültür Bakanlığı’na danışman olmam istenince, “Ben Almanya’ya gitmek istiyorum; eğer mutlaka bir görev vermek istiyorsanız ordan

verin!" dedim. "Ama Almanya kadrolarımız dolu. Şimdi danışmanlığa başla, öbürünü sonra araştıralım," dediler.

Anlatmıştım. Müsteşar yardımcısı Murat Katoğlu ile bunu birkaç kez konuştum. Danışmanlığı üstlendikten sonra Müsteşar Turan ile, Bakan Kışlalı ile de konuştum. Dedikleri, söyledikleri aynı: "Bizim kadromuz gerçekten yok. Milli Eğitim'le görüşelim..." Ferhat Aslantaş, Murat Kahyaoğlu. Necati Cebe gibi CHP'li milletvekilleri Necdet Uğur'la görüştü. Hepsi sonuçsuz kaldı. Ben de konuştum. "Dış kadroları bizden önceki hükümeti oluşturan partiler, özellikle AP ile MHP doldurmuş, uğraştık ama ne yazık boşaltamadık. Şimdilik size verilecek yerimiz yok!" deyip kesti.

Hopa'da TÖB-DER başkanı Vural Vural'ı eski AP ilçe başkanının oğlu parkın ortasında vurdu öldürdü. Anlatmıştım. Şavşatlıydı Vural. TÖS'ün Merkez'deki bütün toplantılarına katılmıştı. Vuranı yakalayıp dama attılar. Artvin'de, Adapazarı'nda yattı, sonra yakınları uyduruk bir rapor aldı. Vural'ın toprağı kurumadan çıktı. Vural'ın acısı dinmeden can dostum Cavit Orhan Tütengil'i vurdular. Evinin yakınındaki duraktan otobüse binip fakültesine gidecekti.

Sabah akşam çektiğim, ha bugün, ha yarın vurulma kaygısı sinirlerimi yıprattı. Boyumu aşan başka bir derdim de yüksek okullarda okuyan üç çocuğumuz. Üçü de ölümle burun buruna. Işık'ın otobüsü fakülte yolunda tarandı. İki kez kurşunlar boynunu sıyrıp geçti. Taksim Alanı'nda 1 Mayıs kırımından kılpayı kurtuldu. Sönmez, Gazi Eğitim'deki derslere asker kordonu arasında gidiyor. Kolluk güçlerinin aldığı güvenliği yeter görmedikleri için sabahın köründe o yollardan, bu yollardan bir yerde toplanarak, okula varıyorlar. Tonguç ODTÜ'deki derslerinden bir gün şu, bir gün bu saatte dönüyor. Sabahları Bahçelievler son durağa kadar yürüyüp üniversitenin otobüsüne biniyor. Gittikçe kızışan olaylar onu da iyice içine aldı, bildiri dağıtırken yakalandı.

Arkadaşlar, görev vermişim gibi haber getirmeyi sürdürüyor. Faşist partinin bir toplantısında yeniden söz konusu olmuşum. Büyük Şef: "Şimdilik dursun!" buyurmuş. Gideceğim pisi pisi ne. Bir şey değil, romanlar, öyküler kalacak!..

Eşimle, çocuklarımızla birbirimizin gözüne bakıyoruz. Açık seçik görüyorum, örgütsüz kaldık. Örgütümüzü kapatıp çarçur ettiler. Etmeseler de elini silâha değdirmemiş TÖS gibi bir sendika bu belâyı durdurmaya nasıl yeterdi? Öğretmeni yeraltında örgütleyip, silâhlandırmaya kalksan o da yalnız hayale dayalı bir korunma olur. İşçi sınıfı ikiye bölünmüş, egemen güçler bir yanına vurup öbür yanına baktırıyor. Bugünü kurtarayım diye atılacağın serüven, yarını alıp götürecektir.

Savaşımı yitirmiştik. Bir kezlik, iki kezlik değil, çok uzun erimlidir bizimki. Sabırla, dirençle, birikimi birikime ekleyerek, halka gitmeyi sürdürmeye kalıyor işimiz. Arkadaşlar “Sen bir an önce çık git, biz başımızın çözümüne bakarız!” diyor.

Ben çıkar gidersem, evimizi çeviren sakıncalar uzaklaşacak gibi bir sanı var hepimizde. Oysa ne kadar zor gitmek?

Ferhat Aslantaş’ın otomobil ehliyeti yok ama milletvekili, binip sürüyor. Nasıl oldu, oluştu, anlatması zor; valizimi alıp Esenboğa’dan Düsseldorf’a kalkacak uçağa yetişmek için 12 Nisan 1979 günü sabah erkenden otomobile bindim. O günü hiç unutmuyorum. Ferhat, “Bir an önce Fakir! Durma! Bir an önce! Çevrendeki çember daraldı. Ancak kör olan görmez, aptal olan anlamaz. Bir an önce” diyor.

İki yıl önceki İsveç yolculuğumdan artan 50 kronla yola çıktım. THY uçağı Frankfurt’a geç vardı. Aktarma yapacağım Alman uçağı kaçtı. Alanda bir banka bulup 50 kronu bozdurdum. 23 mark tuttu. Düsseldorf’a, oradan Duisburg’a, öğretmen Yaşar Kaynar’ın evine vardım.

Yaşam, her yerde bildiği kurallar içinde akıyor.

Kızlarımız yetişti. Birinin düğünü, öbürünün nişanı olacak. Zorunlu olarak gelip gitmem gerekiyor. Bilinen savaşlardan birinde değiliz; savaş düzeni alamıyoruz. Savaştan beter zorluklar içinde birer birer avlanıyoruz. İçerdeki satılmışların açtığı yoldan can evimize sokulmuş bir düşman var. Devlet gücü karşımızda; silâhı alıp karşılarına dikilemiyoruz. Oysa asıl devlete saldırıyor o düşman. Herkesin yorumu çeşit çeşit.

Genelkurmay’da paşalar, alt rütbeli subaylar durmadan toplanti yapıyor. Cuntaların yarar getirmeyeceği anlaşılmış olmalı. Ama işler, sanki onlar duruma bir daha el koysun diye salıve-

rilmişe benziyor. “Gevşek tükürüğün zararı sakaladır” denir. İstense ortalığın bir anda düzeleceğine inanıyorum. Yurt korkunç karışık plânların içinde. Bunların belgeleri bir yerlerde, bir gün açıklanmayı bekliyor belki. Yeni bir cunta açık seçik hazırlanıyor. Göz göre göre geliyor hem de. Çünkü işçi sendikaları, işverenler cephesini kötü sıkıştırdı, rahat sömüremiyor. Ordu da, her darbe yaptığında ağırlığını işverenlerden yana koyup, hem işçileri hem de onlardan yana olan aydınları topluyor. Savcılar onları sorguya çekiyor, polis onları işkenceye alıyor. Ortam daha kolay yönetmeye elverişli hale gelsin diye düşünen beyinlerin, konuşan ağızların, yazan kalemelerin yok edilmesi gerekiyor.

1993

Kitapta Geçen Bazı Sözcükler

anmalık: Armağan.

bıcımık: Azıcık.

bingıldamak: Dönüp dönüp durmak, dolaşmak.

binit: At, eşek gibi üstüne binilen hayvan.

bolamat: Bol, fazla, çok.

büküş: Viraj.

buluşum: Randevu.

çivriştirmek: Çevirmek, döndürerek kavurmak.

daklaşmak: Sataşmak.

daraşlık: Sıkıntılı ortam, durum; darlık.

dayanca: Dayanıklılık, direnç.

doymevi: Lokanta.

dökülek: Döküntü.

göverti: Sebze.

günbölük: Tefrikan, günlere bölünerek.

harım: Sebzelik, evin uzağındaki sebze tarlası.

işgören: Hademe, hizmetli, yardımcı görevli.

kosa: Uzun saplı orak.

mırna: Küçücük.

siner: Dirlik, düzen.

varsıl: Zengin.

zarp: güç.

© **LİTERATÜR** EKİM 2018